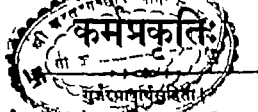

२३१ (५२)

ॐ-नमोऽर्जुन्या ।

श्रीमद्भारतीयशिवित्तोमसंघिणीता

उपदेसक — सर्वतन्त्रस्वतन्त्र-दार्शनिकसाविभौम-शासनसम्राट्-धरिचक्रचक्रवर्ति-तपोगच्छाधीश्वर-भट्टारक
आचार्य्यषर्य्यधीमद्विजयनेमिसूरीश्वर-चरणारविन्दचञ्चरीक-मुनिवल्लभविजयः ।

पूर्णब्रह्मसहायक प्रकाशकश्च —

दानपीर-धेष्ठिषर्य्य धीमाप्येकलाल जुनीलाल राजनगर (अहमदाबाद माण्डवी
पोलान्तर्गत नागभीमूषरनी पोल) निवासी ।

वीर सम्बत् २४१५,

आवृत्ति-पहेली,

विक्रम सम्बत् १९९५,

इस्वीसन १९३८

प्रत-१०००

मुद्रक—

पंडित भगवानदास हरखचन्द दोशी

शारदा मुद्रणालय

१५, जैन सोसाइटी, अमदावाद

પ્રસ્તાવના

પદ્મ પ્યાનાધીનચિત્તેન મમ્યા મમ્યમુપાગતાઃ
ત સદા શાન્તિશાતારમહાન્તં સમુપાસ્મહે ॥

આવં શાસ્ત્રોમાં એવ અને કર્મનો સબધ પ્રવાહથી જનાહિ કાલનો માનેલો છે જૈનદર્શનમાં કર્મને પુજાવ પદ્યવં કલ્પો છે. તેમજ તેના જનતાનત અણુપિંડો જનતમાં સર્વત્ર વ્યાપ્ત કલ્પ છે તેમાંના કટલાક અણુપિંડો એવી યોગ શોહણાદિ વિદ્યુતિના ધારણથી એવના સબધમાં આવી જમુકે કલમુખી એવમાં વિચિત્ર અસરો ઉપજાવે છે, જેથી એવનાં શાનાહિ મૂલસ્વભાવો અનેક રીતે વિદ્યુત સ્કે છે. પુનઃ નિયતકાલ પૂર્ણ થયે તે અણુપિંડો એવથી છુટા પડી જાય છે, પરન્તુ જોવો સબધ પ્રતિસમય વામુ હોવાથી એવને કર્મનો સબધ પરપરાએ જનાહિ કાલથી છે પુન કર્મના સબધનાં કારણોથી વિપરીત કારણો આવરનારા કટલાક પ્રકલ અધ્યાત્મવૃત્તિવાળા એવો કર્મથી સર્વથા અલગ પણ થઈ જાય છે, તેઓને પુન કર્મજબ થતોજ નથી. જોવા કર્મનિમુખ્ત એવો સિદ્ધ પરમાત્મા કહેવાય છે જૈન દર્શનમાં શાસ્ત્રો એવના કર્મના અને જો બેના સબધથી ઉપજવી વિદ્યુતિઓના સ્વરુપ વર્ણનથી ભેદપૂરં છે કર્મનું વર્ણુ વિસ્તૃત સ્વરુપ પ્રાચીન કાલમાં પૂર્વ શાસ્ત્રોમાં હર્તુ તેમાંથી ઉદરીને પૂર્વાચાર્યોએ અશામુજોના ઉપ કારણે કર્મજવાદિ જ્ઞાથે સક્ષિપ્ત અને સરલ રીતે સમજાય તેવા રચ્યા, જેમાં વર્તમાન સમયે ૬ કર્મજબ કર્મપ્રકૃતિ ને પંચસમક ઇત્યાદિ જ્ઞાથે કર્મના ખાસ સ્વરુપ માટે જ્ઞાતિ પ્રચલિત છે, જેમાને શ્રી શિવશર્મસુરિ વિરચિત જ્ઞા કર્મપ્રકૃતિ જ્ઞાથે જો જ્ઞાની શ્રીમલવમિરિએકૃત તથા શ્રીમદ્ યથોવિજયજી વાચકકૃત જે વ્યાખ્યાઓ છે તે જ્ઞાત્યારે સસ્કૃતજ્ઞ જનજ્ઞ્યાસીઓને દુર્બોધ હોવાથી જ્ઞાપાર્શ્વના નિજામુજો માટે પદ્મપૂજ્ય શાસનરસિક વ્યાખ્યાનકાર સાક્ષિત્યપ્રેમી જ્યોતિષ સામુદ્રિકાદિના જ્ઞાથાસી મુનિમહારાજ

શ્રી વલ્લભવિજયજી મહારાજજીની શુભ પ્રેરણાથી અને તેઓશ્રીનાજ સહુપદેશથી શ્રેષ્ઠિવર્થ દાનવીરશ્રીચુત માણેકલાલભાઈ ચુનીલાલભાઈ જેઓએ પોતાની અનહદ ઉદારતાથી જૈન સમાજમાં લક્ષ્મીનો સહુપયોગ કર્યો છે. જેમણે ખોડાદોર ખાતે રૂ. ૧૮૦૦૦, કદમ્બગિરિ ખાતે રૂ. ૧૮૦૦૦, લલ્લુભાઈ રાયજીની ખોડિંગ ખાતે રૂ. ૧૧૦૦૦, મહાવીર જૈન વિદ્યાલયમાં રૂ. ૧૦૦૦૦, જીવદયા મંડળીમાં ૬૦૦૦, પાંજરાપોલ ભોજનશાલામાં ૫૦૦૦, પુસ્તકોદ્ધાર ફંડમાં ૧૦૦૦૦, જીર્ણોદ્ધારમાં ૨૫૦૦૦, કાલીયાના ખોટાદ પાસે રૂ. ૬૦૦૦, માંગરોલ જૈન કન્યાશાલા ૧૫૦૦૦, અચેર (સાળરમતિપાસે) દેરા ઉપાશ્રયમાં ૫૦૦૦, જે પ્રતિ૦ પંચ પ્રતિક્રમણ ખાતે ૩૫૦૦, તે સિવાય જૈન ઠાણાંગસૂત્ર, તથા સમવાયાંગસૂત્ર. ઉપદેશપ્રાસાદ ભાગ. ૧-૨, તથા કમ્મપયઠી ખાતે રૂ. ૫૦૦૦, તે સિવાય ખીજ ખાતાઓમાં શ્રેષ્ઠિશ્રીએ છુટા હાથે ઘણી સારી સખાવત કરી છે અને પોતાની મધ્યમ વયમાં તેઓએ સારી કીર્તિ મેલવી છે. તેઓ એજ સાહિત્યના વધારે પ્રેમથી આ કર્મપ્રકૃતિ નામનો ગ્રંથ પણ પોતાની આર્થિક સહાયથીજ પ્રકાશિત કર્યો છે, અને તેઓના તરફથી ખીજ ગ્રંથો પણ પ્રકાશિત થાય છે. તે માટે તેમની સાહિત્ય પ્રત્યેની ઉદારતા અતિ પ્રશંસા કરવા લાયક છે. ઉપરના ગ્રંથો પણ શ્રેષ્ઠિશ્રીએ મુનિમહારાજ શ્રી વલ્લભવિજયજીના સહુપદેશથીજ પ્રકટ કરેલા છે.

આ ગ્રંથની શુદ્ધિ માટે આ ગ્રંથના ઘણા સારા અભ્યાસી અને કર્મગ્રંથમાં નિપુણ વઢવાણ નિવાસી ભારતર હીરાચન્દભાઈ દેવચન્દભાઈએ ખાસ શબ્દ શુદ્ધી તપાસી છે એટલુંજ નહિ પણ ભાવાર્થમાં ઠંઠ ભૂલ થતી હોય તો તે પણ સુધારવા ખાસ લક્ષ્ય આપ્યું છે તે ણાળતમાં હું તેમનો આભારી છું.

આ ગ્રંથની શુભ પ્રેરણા કરનાર શ્રીમદ્ તપાગચ્છાધિરાજ શાસન સમ્રાટ્ આદિ સદ્વિશેષણાલંકૃત સર્વશાસ્ત્રવિશારદ ભટ્ટારક જૈનાચાર્ય શ્રીમદ્ વિજયનેમિસૂરીશ્વરના પ્રશિષ્ય શ્રી વલ્લભવિજયજી મહારાજ કે જેઓશ્રી કર્મગ્રંથાદિના તથા જૈનાગમના તથા જ્યોતિષ સામુદ્રિકના અભ્યાસી છે અને વાગૌજસ્વી પણ છે તેમના સહુપદેશથી આ ગ્રંથ પ્રકટ થયો છે.

આ ગ્રન્થનો મુખ્ય વિષય કર્મમાં ઉપજતા ૧૦ પ્રકારના સંસ્કારો સંબંધિ છે, જેમાં પ્રથમના આઠ સંસ્કાર હવપ્રયોગી ને પવન-
 તના જે સંસ્કાર સ્વત છે, તેથી બંધનકરણ આદિ ૮ કરણ ઉદય ને સત્તા જે ૧૦ સંસ્કારરૂપ મુખ્ય વિષયોના વર્ણનથી જ આ
 ગ્રન્થ ભરપૂર છે આ ગ્રન્થનો અર્થ અસ્થાસી નિઃસામુદ્યો ગાથાઓનાં શબ્દાર્થને અને ગાથાઓના આવશ્યક ભાવાર્થને વધુ સ્પષ્ટ
 સમજા શકે એવા ઉદેશથી અતિ સક્ષિપ્ત રૂપે છે તેપણુ ધર્મી ઉપયોગી બાબતોનો સંગ્રહ કર્યો છે

આ ગ્રન્થનો વિષય અતિ બહુન હોવાથી શુદ્ધિ વરુક એવું લક્ષ્ય હોવા છતાં પણ ક્વચિત્ ભાવાર્થની ભૂલશૂક થઈ હોય તે
 બનવા એમ છે. તેવી ભૂલ શૂક માટે હું મિથ્યાદુષ્ટિત ઇચ્છુ છું ને અસ્થાસી સન્નવતોને ભૂલ માહુમ પડતાં મુધારી વાંચવા
 વિગતિ કરુ છું

સિ. શા. ચન્દ્રલાલ નાનવ્યક સિતાર નિવાસી

विषयानुक्रम

—(०)—

विषय	पानु	गाथा	विषय	पानु	गाथा
भंगध	१	१	श्रुवोभां योगतुं अल्पअष्टुत्व	७	१४
आड करणुना नाम तथा तेषुं स्वश्प	२	२	योगतुं कार्य	८	१७
वीर्यनुं स्वश्प	२	३	परमाद्यु आदि वर्गणुओनुं स्वश्प	८	१८
योगतुं स्वश्प	३	४	स्नेहप्रत्यय-नामप्रत्यय-प्रयोगप्रत्यय स्पर्धकानुं स्वश्प	१०	२२
योगना विषयभां दश द्वार	३	५	कर्मप्रदेशोना कर्गोभां ळेयाता विभाग	११	२५
वीर्यांशनुं स्वश्प	३	६			
वर्गणुं स्वश्प	३	७	३ अनुभागबंध		
स्पर्धकं तथा अंतरनुं स्वश्प	३	८	वर्गणु-स्पर्धक-कंडक-गदस्थान	१२	२६
योगस्थाननुं स्वश्प	४	९	६ वृद्धि ६ हानिनो काण	१६	३८
परंपरोपनिधा	५	१०	अनुस्थानगां अस्थित काण तथा यव, आदि	१६	२९
योगनी ४ वृद्धि ४ हानिनो काण	५	११	अनुस्थानोनुं अल्पण-अन्तर-ने अनुस्थानोभां		
अक योगस्थानभां अस्थितकाण	५	१२	अल्पण	१८	४३
			स्पर्शनांकाणनुं अल्पणुत्व	२०	४६

विषय	पान	भाषा
स्थितिअध्वसामोर्मा अनुभासना अंध्यवसंभ्या	२१	५२
स्थितिरथानोर्मा अनुअध्वसामोनी अनुवृष्टि	२४	५७
अनुभासनी तीम म ह्य	२७	६५
२ स्थितियेष		
अवरोर्मा स्थिरथानोनी ने संभेठरथानोनी अस्पष्टता	२८	६८
वृष्टि स्थितिमध-वृष्टि अभाषा	२६	७०
अप० अ० अ० अ०	३१	७५
ओन्दिवादिना अ० उ० स्थितिमध	३३	८०
स्थितिरथानोर्मा प्रदेसनिः	३४	८३
१४ अवरोर्मा अंभेठरथानोर्मा १०नु अस्पष्ट	३५	८५
स्थितिओर्मा अध्वसामोनी तीम ह्य	३७	८६
ध्रुवमधीना स्थितिमध आशरी परा० शुभाशुभना (अध्रुवमधीना) अवरथानादि रसमध	३८	८७
परी० शुभाशुभना १ रसमधोर्मा स्थितिरथानादि २२ अप०	४१	९५

विषय	पान	भाषा
२ जुं संक्रमकरण		
१ प्रकृतिसंक्रम		
संक्रम वक्ष्य-अपवा	४५	१
सादि अनादि प्रपञ्चा	४८	६
संक्रमथानो-पतहमदरथानो अने ओ नेना सवेध	४८	८
२ स्थितिसंक्रम		
स्थिरसंक्रम वक्ष्य	५५	२६
वृष्टि स्थिरसंक्रम प्रभाष्य	५५	२६
संक्रम सुभरे वल्लिषति (सर्वास्थिति)	५६	३१
अध० स्थितिसंक्रम ने अथ वल्लिषति	५६	३२
सादादि प्रपञ्चा	६१	३६
उ० अध० स्थिरसंक्रमना स्वाभी	६२	३८
३ अनुमागसंक्रम		
अनु० स्पर्धक प्रपञ्चा (स्थान पाती स रा ने वक्ष्यसद)	६४	४४
वृष्टि अनु० संक्रम प्रभाष्य	६६	४७
सादादि प्रपञ्चा	६७	४९

विषय	पाठ	गाथा
ॐ०००अनु०सं०कमना स्वामी (ॐ०अनु०सं०कमना सत- तकाण सद्धित)	६७	५२
५ प्रदेशसंक्रम		
लक्षण्य अने उद्देशनादि ५ भेद	७१	६०
उद्देशना सं०ने विधि ने सर्वसंक्रम	७१	६१
विध्यात संक्रमविधि	७५	६८
शुलुसंक्रम यथाप्रवृत्तसंक्रम	७६	६९
साधादि प्रश्पथ्या	७८	७२
ॐ०प्र०सं०कमना स्वामी (शुलुतकभांश)	७८	७४
००प्र०सं०स्वामी (क्षपितकभांश)	८८	८४
३जुं उद्घर्तनाकरण	९५	१
४थुं अपवर्तनाकरण	९८	४
५मुं उदीरणाकरण		
लक्षण्य ने भेद	१०३	१

१ प्रकृति उदीरणा		
साधादि प्रश्पथ्या	१०४	२
उदी०ना स्वामी	१०५	४
उदी०ना प्रकृतिस्थानो (शुलुस्थानोभां ने ४ गतिभां)	१११	२२
२ स्थिति उदीरणा		
लक्षण्य ने भेद	११६	२९
साधादि प्रश्पथ्या	११८	३०
अधाउद्देश-उ०स्थित्युदीरणा ने तेना स्वामी	११९	३२
०ध०स्थित्युदीरणा ने स्वामी	१२३	३६
३ अनुभाग उदीरणा		
लक्षण्य-भेद-विपाक	१२६	४३
विपाक विषयो	१२८	४८
प्रत्यय प्रश्पथ्या	१२९	५०
साधादि प्रश्पथ्या	१३०	५४
ॐ०उदी०स्वामी	१३१	५८
००उदी०स्वामी	१३४	६९

विषय	पानु	श्लोका
७० प्रदेष्टाद्वयना स्वाभी	१७७	११
७१० प्रदेष्टाद्वयना स्वामी	१८०	२०
१० सत्ता १ प्रकृति सत्ता		
प्रकृतिसत्तायां सावादिप्रश्नश्चा	१८५	१
ओष्ठे प्रकृतिसत्तानां स्वामी (ध्रुवामुत्र सत्ता संबन्धित)	१८६	३
प्रकृतिस्थानसत्ता शुष्कस्थानेभ्यो	१८६	१०
२ स्थितिसत्ता		
नेह-सावादि प्रश्नश्चा	२६२	१६
ओष्ठेस्थिसत्तानां स्वामी	१६३	१७
३ अनुभागसत्ता		
(अनु० स० दृश्य) ओष्ठे प्रकृतिज्ञानां विवेकता	१६५	२१
नमित्पत्तादि स्पर्शमित्नु अस्पृश्यद्वय	१६६	२४

४ प्रवेशसत्ता		
सादि अनादि प्रश्नश्चा	१४७	२५
ओष्ठे प्र० सत्तानां स्वामी	१६८	२७
७१० प्र० सत्तानां स्वामी	१०२	३६
प्रवेशसत्तानां स्पर्शमित्नु	२०४	४४
प्रकृतिसंग्रह		
१५८ प्रकृतिनां नाम	२१३	
१५८ प्रकृतिनां सङ्घिप्त अर्थ	२१५	
प्रकृतिज्ञाना उर सङ्घानेह	२२०	
उपशमनेष्विनो इम	२२६	
उपशमनेष्विनु चित्र	२३४	
क्षयनेष्विनो इम	२३५	
क्षयनेष्विनु चित्र	२४४	

विषय	पानु	गाथा
४ प्रदेश उदीरणा		
साधादि प्रश्नपथ्या	१३७	८०
७०३०७०२वाभी	१३८	८२
७०३०७०२वाभी	१४०	८८

६ उपशमना करण

जे भेद (सर्वोपशमना-देशोपशमना)	१४१	२
दर्शनमोहनोयनी सर्वोपशमना		
६०मो०नी सर्वोपशमना करनार कोथु ?	१४२	३
यथाप्रवृत्तादि ३ करणु (स्थितिघात रसघात-गुणुश्रेणु अन्यस्थितिअध ने अंतरकरणुना विधि सहित)	१४३	६
७५०सम्यक्त्वथी द्वाला विगेरे	१४६	२२
चारित्रमोहनोयनी सर्वोपशमना		
आ०मो०नी सर्वोप० करनार कोथु ? देशविरति सर्ववि- रति प्राप्ति सहित	१५१	२७
अनंतानु० ४नो विसर्जोणना त्रिधि	१५३	३१

विषय	पानु	गाथा
क्षायिक सम्यक्त्व पामवानो विधि	१५३	३२
आ०मो०होपशम भाटे यथाप्रवृत्तादि ३ करणु ने अनिवृ० करणुमां स्थितिघातथी कभशः क्षय पामती स्थिति- तियोनां अल्पअहुत्व	१५५	३४
आ०मो०हनी २१ प्रकृतियोनुं अन्तरकरणु, तेथी ७हल- वती ७ विशेषता, ने २१नी उपशमनानो अनुक्रम ने विधि	१५८	४५
७५०श्रेणुथी जे शीते प्रतिघात ने तेनो विधि	१६३	५७
देशोपशमना (सर्व कर्भनी प्रकृत्यादि ४ भेदे)	१६७	६६
७ मुं निघत्तिकरण-८ मुं निकाचनाकरण	१७०	१
आटे करणुना अभ्यवसायोनुं अल्प०	१७१	३
९ उदय		
पूर्वोक्त ७दीरथ्याकरणुथी ४१ प्रकृतियोनी विशेषता	१७१	१
तथा स्थितिउद्घादिमां विशेष-साधादिप्रश्नपथ्या- ११ गुणुश्रेणु	१७५	८

॥ श्री जिनेन्द्राय नमः ॥

सर्वतन्त्र स्वतन्त्र-परिष्कृत चक्रवर्ति-शासनसम्राट्-जैनाचार्य श्रीमद्
विजयनेमिसूरीश्वर प्रशिष्य श्री बल्लभविजयजी सदुपदेशकः
[रचयिता-पण्डित चण्डुलाल नानचन्द्र]

श्री कर्मप्रकृति गूर्जर भाषान्तरम् ।

सघट्टरण—आ कर्मप्रकृतिमा बन्धनकरण आदि आठ करणानु स्वरूप कहेवाशे. कारण जेठवे आत्माने परिष्णामविशेष अथवा
आत्मानु वीर्यविशेष त्यां प्रथम भगवत्करण अने अलिधेय आदि अनुभव सद्धित प्रथम बन्धन करण कहेवाशे, बन्धन करणानी
जावाओने जावाधे आ प्रभावे—

સિદ્ધં સિદ્ધત્યસુયં વંદિય નિદ્ધોયસવ્વકમ્મમલં । કમ્મટ્ટગસ્સ કરણટ્ટમુદયસંતાણિ વોચ્છામિ ॥૧૧॥

સિદ્ધં સિદ્ધાર્થસુતં [શ્રુતં], વંદિત્વા નિર્ધૌતસર્વકર્મમલમ્ । કર્માણ્કસ્ય કરણાણ્કમુદયસત્તે ચ વક્ષ્યામિ ॥૧૧॥

અન્વયાર્થ—નિદ્ધોય=ધોઈ નાખ્યો છે; સવ્વ=સર્વ કમ્મમલં=કર્મરૂપી મેલ જેણે અને સિદ્ધં=સિદ્ધ થયેલા એવા સિદ્ધત્યસુયં=સિદ્ધાર્થ રાજના સુતને-પુત્રને-(શ્રી મહાવીરને) વંદિય=નમસ્કાર કરીને કમ્મટ્ટગસ્સ=આઠ કર્મનાં કરણટ્ટં=આઠ કરણ, ઉદયસંતાણિ=ઉદય અને સત્તા એ ૧૦ વસ્તુ વોચ્છામિ=કહીશ. ॥૧૧॥

માત્રાર્થ—સર્વ કર્મરૂપી મેલ જેણે ધોઈ નાખ્યો છે એવા અને સિદ્ધ થયેલા એવા સિદ્ધાર્થરાજના પુત્ર શ્રી મહાવીરસ્વામીને નમસ્કાર કરીને આઠ કર્મનાં 'કરણ આઠ કર્મનો 'ઉદય અને આઠ કર્મની 'સત્તા [એ ૧૦ વસ્તુઓ] કહીશ ॥૧૧॥

ખીજો અર્થ—સંસાર સમુદ્રથી તારવાથી [તરવાથી] સિદ્ધ પ્રયોજનવાળું શ્રુતજ્ઞાન જેને હાલુ [તે સિદ્ધાર્થશ્રુત વાળા] એવા સિદ્ધને નમસ્કાર કરીને આઠ કર્મનાં આઠ કરણ આઠ કર્મનો ઉદય તથા આઠ કર્મની સત્તા એ ૧૦ વસ્તુઓ કહીશ ॥૧૧॥

અવતરણ—આ ગાથામાં આઠ કરણનાં નામ માત્ર કહેવાય છે તે આ પ્રમાણે—

વંધણ ૧ સંકમણુ ૨ વ્વટ્ટણા ય ૩ અવવટ્ટણા ૪ ઉદીરણયા ૫ ।

ઉવસામણા ૬ નિહત્તી ૭ નિકાયણા ૮ ચ ત્તિ કરણાઈં ॥૨૧॥

વન્ધનં સંક્રમણમુદ્વર્તના ચાપવર્તનોદીરણા । ઉપશમ્મના નિયત્તિર્નિકાચના ચેતિ કરણાણિ ॥૨૧॥

અન્વયાર્થ—તિ=ઈતિ-એ. શેષ શબ્દાર્થ મુગમ છે. ॥૨૧॥

માર્ગ—૧ બંધનકરણ, ૨ સક્રમણકરણ, ૩ ઉદ્વર્તનાકરણ, ૪ અપવર્તનાકરણ, ૫ ઉદ્દીરણાકરણ, ૬ ઉપશમનાકરણ, ૭ નિધત્તિ
કરણ, ૮ નિકાચનાકરણ એ આઠ કરણો છે [તેને સંક્ષિપ્ત અર્થે આ પ્રમાણે—]

૧ યંક્ન કરણ—જે વીર્યવિશેષ વડે કર્મ બંધાય તે વીર્યનું નામ બંધનકરણ

૨ સંક્રમણ કરણ—જે વીર્યવિશેષ વડે સત્તામાં રહેલી પ્રકૃતિ બંધાતી પ્રકૃતિમાં સક્રમે તે (અને સક્રમવાળી બંધાતી પ્રકૃતિ) રૂપે
બંની બધ તે).

૩ ઉદ્વર્તના કરણ—જે વીર્યવિશેષ વડે કર્મની સ્થિતિ તથા રસ અક્ષય હોય તે અધિક કરાય તેવી વીર્યપરિણતિ તે ઉદ્વર્તનાકરણ

૪ અપવર્તના કરણ—જે વીર્યવિશેષ વડે કર્મની સ્થિતિ અને રસ અધિક હોય તે અક્ષય કરાય તેવી વીર્યપરિણતિ તે અપવર્તનાકરણ

૫ ઉદ્દીરણા કરણ—જે વીર્યવિશેષ વડે ઉદ્દયકાળને પ્રાપ્ત નહિ થયેલું કર્મ ઉદ્દયાવલિકામાં નાખી ઉદ્દયમાં લવાય તે વીર્યવિશેષનું
નામ ઉદ્દીરણાકરણ

૬ ઉપશમના કરણ—જે વીર્યવિશેષ વડે પ્રદેશોદ્દયમાં અને વિષાકોદ્દયમાં વર્તતા કર્મનો પ્રદેશોદ્દય અને વિષાકોદ્દય પણ બધ પડે,
જેથી સત્તામાં હોવા છતાં પણ ઉદ્દયમાં ન આવે શકે એવી અવસ્થાવાળું કરણ તે વીર્યવિશેષનું નામ ઉપશમનાકરણ. અથવા ઉદ્દય
ઉદ્દીરણા નિધત્તિ નિકાચના એ ચારે સર્વથા ન પ્રવર્તી શકે એવી અવસ્થાવાળું કરણ તે પણ ઉપશમના [વિશેષતઃ ઉદ્વર્તના અપ
વર્તના અને સક્રમણ પણ ન પ્રવર્તે' ડ ઈર્શનમોહનીયમાં જ માત્ર સક્રમણ અને અપવર્તના પ્રવર્તે છે].

૧ સક્રમણ પ્રકૃતિ સ્થિતિ રસ અને પ્રદેશ એ ચારે અવસ્થા થાય છે, અને ઉદ્વર્તના અપવર્તનામાં સ્થિતિ અને રસ એ બેજ સ્વરૂપે સ્ત્રી
અધિક વા હીન થાય છે

૭ નિવૃત્તિ કરણ—ઉદ્વર્તના અને અપવર્તના સિવાય બીજાં કરણો ન પ્રવર્તી શકે એવી અવસ્થા કર્મની કરવી તે.
 ૮ નિકાચના કરણ—આઠ કરણમાંતું કોઈપણ કરણ ન પ્રવર્તી શકે એવી અવસ્થા કર્મની કરવી તે નિકાચના કરણ.
 અવતરણ—કરણ એ વીર્યવિશેષ હોવાથી આ ગાથામાં વીર્યની પ્રરૂપણા કરાય છે—

વિરિયંતરાયદેસક્ષયેણ સઙ્ગક્ષયેણ વા લઙ્ગી । અભિસંધિજમિયરં વા તત્તો વિરિયં સલેસસ્સ ॥૩૧॥

વીર્યાન્તરાયદેશક્ષયેણ સર્વક્ષયેણ વા લઙ્ગિઃ । અભિસંધિજમિતરદ્ વા તતઃ વીર્યં સલેશ્યસ્ય ॥૩૧॥

અન્વયાર્થ—વિરિયંતરાય=વીર્યાન્તરાય કર્મના દેસક્ષયણ=દેશક્ષય (ક્ષયોપશમ) વડે વા=અથવા સઙ્ગક્ષયણ=સર્વક્ષય વડે જા=જે લઙ્ગી=વીર્યલઙ્ગિ ઉત્પન્ન થાય, તત્તો=તે વીર્યલઙ્ગિથી સલેસસ્સ=સલેશ્ય એવનું વિરિયં=વીર્ય અભિસંધિજં=અભિસંધિજ વા=અથવા ઇયરં= ઇતર-અનભિસંધિજ હોય છે ॥૩૧॥

માત્રાર્થ—વીર્યાન્તરાય કર્મના દેશક્ષયથી (ક્ષયોપશમથી) અથવા સર્વક્ષયથી (ક્ષાયિકલાવે) વીર્યલઙ્ગિ ઉત્પન્ન થાય છે, અને તે વીર્યલઙ્ગિથી સલેશી (લેશ્યાવાણા) એવનું વીર્ય અભિસંધિજ (બુદ્ધિપૂર્વક પ્રવર્તતું) અથવા અનભિસંધિજ [બુદ્ધિ સિવાય પ્રવર્તતું] પણ હોય છે [એકેન્દ્રિયોને અનભિસંધિજ અને દ્વીન્દ્રિયાદિકને અભિસંધિજ વીર્ય તથા અનભિસંધિજ વીર્ય પણ હોય છે, આહાર પાચનાદિ પરિણામમાં અનભિ૦ વીર્ય હોય છે]. ॥૩૧॥

અવતરણ—વીર્ય એટલે યોગ, અને તે યોગનું પરિણામ આદિ કૃણ-કાર્ય તથા યોગના ભેદ તથા એવ પ્રદેશોમાં એ યોગ ન્યૂનાધિક હોય છે તેનું કારણ આ ગાથામાં દર્શાવે છે—

परिणामालंबणग्रहणसाहण तेण लद्धनामतिगं । कज्जव्भासाच्चोप्पवेसविसमीकयप्पसं ॥४॥

परिणामालंबनग्रहणसाधन तेन लब्धनामत्रिकम् । कार्याभ्यासान्योन्यप्रवेशविपमीकृतप्रवेशम् ॥४॥

सम्ययार्थ—भन विगेरेना परिणाम=परिष्ठाप आलंबण=आलंबन અને ગ્રહણ=ગ્રહણ એ ત્રણુ સાહણ=સાધન છે (કારણુ છે) તેણ=તે કારણુથી લદ્ધ=પ્રાપ્ત કર્યા છે નામતિગં=ત્રણુ નામ (મનોયોગ આદિ) જેણે એવુ વીધું છે તથા કજ્જવ્ભાસ=કાર્યને (ઘટાદિ વસ્તુને) અભ્યાસ-નિકટતા તથા આત્મપ્રદેશેના સન્નોન્નપ્રવેશ=અન્યોન્ય પ્રવેશ-પરસ્પર સબંધ એ બે વડે વિસમીકય=વિષમ કર્યા છે પર્પસ=પ્રદેશે-આત્મપ્રદેશે જેણે એવુ વીધું છે ॥૪॥

માયાર્થ—વીધું ઔદારિકાદિ પુદ્ગલોનો પરિષ્ઠાપ આલંબન અને ગ્રહણ એ ત્રણુ સાધન છે, અને તેથી તે વીધે પોતાનાં ત્રણુ નામ [મનોયોગ આદિ] પ્રાપ્ત કર્યાં છે, તથા કાર્યને અભ્યાસ [અપદાર્થની નજીકતા] અને આત્મપ્રદેશેને અન્યોન્ય પ્રવેશ (પરસ્પર સબંધ) એ બે વડે વિષમ કર્યાં છે એવુ પ્રદેશે જેણે એવુ વીધું છે ॥૪॥

મયતરણ—એ પ્રમાણે એવપ્રદેશેમાં વીધું કેટલું હીનાધિક છે તે સમજવવાને માટે દશ દાર કહે છે, તે અ પ્રમાણે—

अविभागवर्गफद्गुगअतरठाणं अणतरोवणिहा । जोगे परंपरवृद्धि समय जीवप्पवद्गुग च ॥५॥

अविभागवर्गणास्पर्धकान्तरस्थानमनन्तरोपनिधा । योगे परम्परवृद्धिसमयजीवाल्पबहुत्व च ॥५॥

સમ્યયાર્થ—અવિભાગ=વિભાજ, વર્ગ=વર્ગણ, ફદ્ગુગ=સ્પર્ધક, અન્તર=અન્તર, ઠાણં=સ્થાન, અણતરોવણિહા=અનન્તરોપનિધા, પરંપરા=પરપરોપનિધા, વૃદ્ધિ=વૃદ્ધિ, સમય=સમય, જીવ=જીવ ચ=અને અવ્યવહાર=અરૂપબહુત્વ એ ૧૦ પ્રશ્નણા જોગે=યોગમા કહેવાની છે ॥૫॥

માર્વાર્થ:—અવિભાગ પ્રરૂપણા, વર્ગણા પ્રરૂપણા, સ્પર્ધક પ્રરૂપણા, અન્તર પ્રરૂપણા, સ્થાન પ્રરૂપણા, અન્તરોપનિધા પ્રરૂપણા; પરંપરોપનિધા પ્રરૂપણા, વૃદ્ધિ પ્રરૂપણા, સમય પ્રરૂપણા અને જીવાલ્પખલુત્વ પ્રરૂપણા. [આ ૧૦ પ્રરૂપણા દ્વારા જીવપ્રદેશોમાં યોગની ન્યૂનાધિકતા-વિષમતા વિગેરે કેવી રીતે છે તે સ્પષ્ટ સમજાય છે] ॥૫॥

અવતરણ—એકેક જીવપ્રદેશમાં યોગના અવિભાગ કેટલા હોય ? (વીર્યાંશ કેટલા હોય ?) તે કહે છે—

પણ્ણાછેયણછિન્ના લોગાસંખેજ્જગપ્પણ્ણ સમા । અવિભાગા એકેવકે હોંતિ પણ્ણે જહન્નેણં ॥૬॥

પ્રજ્ઞાછેદનકછિન્ના લોકાસંખેયપ્રદેશસમાઃ । અવિભાગા એકૈકસ્મિન્ ભવન્તિ પ્રદેશે જઘન્યેન ॥૬॥

અન્વયાર્થ—જીવના એકેકે પણ્ણે=એકેક પ્રદેશમાં જહન્નેણં=જઘન્યથી પન્નાછેયણછિન્ના=કેવલિની પ્રજ્ઞા-જીવિરૂપ છેદન=શસ્ત્રવડે છેદેલા અવિભાગા=યોગના અવિભાગો (નિર્વિભાજ્ય અંશો) લોગાસંખેજ્જગ=અસંખ્યાત લોકાકાશના પ્પણ્ણસમા=આકાશપ્રદેશો જેટલા છે ॥૬॥

માર્વાર્થ—યોગને-વીર્યને જીવિરૂપ શાસ્ત્રથી છેદીએ તો તેવા છેદાયલા વીર્યાંશો [અસંખ્ય લોકાકાશના પ્રદેશ જેટલા થાય અને તેવા વીર્યાંશો] એકેક જીવપ્રદેશમાં જઘન્યથી (અને ઉત્કૃષ્ટથી પણ) અસંખ્ય લોકાકાશના પ્રદેશ જેટલા હોય ॥૬॥

અવતરણ—અવિભાગ પ્રરૂપણા કહીને હવે જીવ પ્રરૂપણા વર્ગણા સંબંધિ કહે છે—

જેસિં પણ્ણાણ સમા અવિભાગા સઠ્ઠતો ય થોવતમા । તે વગ્ગણા જહન્ના અવિભાગહિયા પરંપરઓ ॥૭॥

યેપાં પ્રદેશાનાં સમા અવિભાગાઃ સર્વતથ સ્તોકતમાઃ । તે વર્ગણા જઘન્યા અવિભાગાધિકા પરમ્પરતઃ ॥૭॥

મન્યવાર્થ—જોઈસ વરણને અસખ્ય લવપ્રદેશોના અભિમાગ=યોગાવિભાગે સમા=સરખા-તુલ્ય સખ્યાવાળા હોય, ય=અને સખ્યતો=આમળ કહેવાયે તે સર્વ યોગાવિભાગેથી યોક્તમા=યોગા અવિભાગે હોય તો તે=તે સર્વાંકપયોગાવિભાગેની જહન્ના= યાગળા=કેટલી જ્ઞાન્ય યોગવર્ગણા બાણુવી. યાદ અવિભાગ(અ દ્વિયા=એકેક અવિભાગ અધિક પ્રત્પરઓ=પર પર (બીજી ત્રીજી આદિ) વર્ગણાઓ બાણુવી ॥૭૫

માર્થ—જેટલા લવપ્રદેશોના વિયાવિભાગે સરખી સખ્યાએ [સરખા પ્રમાણુવાળા] હોય અને સર્વથી અદ્ય હોય તેટલા લવપ્રદેશો મળીને (=સરખી સખ્યાવાળા વીયાવિભાગ યુક્ત અસખ્ય લવપ્રદેશોની) પ્રથમ જ્ઞાન્ય યોગવર્ગણા બાણુવી, અને ત્યાર યાદ અનુક્રમે એકેક વીયાયે અધિક લવપ્રદેશોની પરપશએ બીજી ત્રીજી અસખ્ય આદિ વર્ગણાઓ બાણુવી ॥૭૫

મવતરણ—તે વર્ગણાઓ (યોગ વર્ગણાઓ) કેટલી છે? તેનુ સ્પર્ક કહે છે, ત્યારયાદ અન્તર કહે છે
સેઢિઅસખિયમિત્તા ફઙ્ગમેત્તો અળતરા નરિથ । જાવ અસખા લોગા તો વીયાઈ ય પુવ્વસમા ॥૮૦॥

શ્રેણ્યસસ્યેયમાગ્રા સ્પર્ધકમિતો અનન્તરા ન સન્થિ । યાષદસંસ્થેયા લોકાસ્તતઃ દ્વિતીયાદયથ પૂર્વસમાઃ ॥૮૦॥

મન્યવાર્થ—સેઢિ અસખિઅમિતાશ્રેણિના અસખ્યાતમા ભાગ પ્રમાણુ વર્ગણાઓનુ ફાગં=એક સ્પર્ધક થાય છે, પ્તો=અહિંથી અસંભાલોગા=અસખ્યાત લોક જાવ=સુખી અળતરા=અનન્તર વર્ગણાઓ નરિથ=નથી, ય=અને તો=ત્યારપછી વીયાઈ= (બીજા સ્પર્ધકની પ્રથમ વર્ગણા પછીની) બીજી આદિ વર્ગણાઓ પુણ્ય સમા=પ્રથમ સ્પર્ધકની માફક બાણુવી ॥૮૦॥

માર્થ—શ્રેણિના અસખ્યાતમા ભાગ પ્રમાણુ વર્ગણાઓ છે, અને તેટલી વર્ગણાઓ મળીને યોગનુ એક સ્પર્ધક કહેવાય, આ સ્પર્ધકથી આમળ એકેક અવિભાગે વધતી વર્ગણાઓ (તે અનન્તર વર્ગણાઓ) છે જ નહિ, અને યાવત્ અસખ્ય લોકકાગ

મુધી અનન્તર વર્ગણાઓ નથી, ત્યારબાદ એકાવિભાગ અધિક વર્ગણા છે તે યોગના બીજા સ્પર્ધકની આદિ (ખેલી) વર્ગણા છે, અને ત્યારબાદ બીજા સ્પર્ધકની બીજી ત્રીજી આદિ વર્ગણાઓ તે પૂર્વ સ્પર્ધક જેટલી બાણુવા (શ્રેણિના અસંખ્યાતમા ભાગ જેટલી બાણુવી) અને જેટલી યોગવર્ગણાઓનું આ બીજું યોગસ્પર્ધક ગણાય છે ॥૮॥

અવતરણ—એ પ્રમાણે સ્પર્ધક પ્રરૂપણા તથા અન્તર પ્રરૂપણા કહીને હવે યોગસ્થાન પ્રરૂપણા અને અનન્તરોપનિધા કહે છે—

સેઢિઅસંખિઅમેત્તાઈં ફહુગાઈં જહન્નયં ઠાણં । ફહુગપરિવુઢ્ઢિઅઓ અંગુલભાગો અસંખતમો ॥૯॥

શ્રેણ્યસંખ્યેયમાત્રાણિ સ્પર્ધકાનિ જઘન્યકં સ્થાનમ્ । સ્પર્ધકપરિવુઢ્ઢિસ્તોઽહુલભાગોઽસંખ્યતમઃ ॥૯॥

અન્વયાર્થ—સેઢિઅસંખિઅમેત્તાઈં=શ્રેણિના અસંખ્યાતમા ભાગ પ્રમાણુ ફહુગાઈં=સ્પર્ધકો મળીને જહન્નયં ઠાણં=ખેલું જઘન્ય યોગસ્થાન થાય છે, અઓ=ત્યારપછીનાં યોગસ્થાનોમાં અનુક્રમે ફહુગપરિવુઢ્ઢિ=સ્પર્ધકોની વૃદ્ધિ અંગુલભાગો અસંખતમો=અંગુલના અસંખ્યાતમા ભાગ જેટલી છે ॥૯॥

માત્રાર્થ—શ્રેણિના અસંખ્યાતમા ભાગ પ્રમાણુ સ્પર્ધકોનું એક જઘન્ય યોગસ્થાન થાય છે. એવાં યોગસ્થાનો પણ શ્રેણિના અસંખ્યાતમા ભાગ જેટલાં છે. અને દરેક આગળ આગળના યોગસ્થાનમાં અંગુલના અસંખ્યાતમા ભાગ જેટલાં સ્પર્ધકો અધિક અધિક હોય છે [સ્પર્ધકો આશ્રયી યોગસ્થાનોની આ અનન્તરોપનિધા પ્રરૂપણા કહી] ॥૯॥

૧ એક સ્પર્ધકથી બીજા સ્પર્ધક વચ્ચે તેમજ એક યોગસ્થાનથી બીજા યોગસ્થાન વચ્ચે જે અસંખ્ય લોકપ્રદેશ પ્રમાણુ વર્ગણાઓ નથી તેજ આદિ અન્તર પ્રરૂપણા બાણુવી.

અવતરણ—પૂર્વ બ્રાહ્મણ અન્તરોપનિષા પ્રરૂપણ કરીને હવે આ બ્રાહ્મણ પરંપરોપનિષા પ્રરૂપણ કરાય છે વચ્ચે કેટલોક ભાગ છેડી છેડીને જે કંઈ કહેવું તે પરંપરોપનિષા.

સેદ્ધિ અસંસ્વિયમાગ ગતું ગતુ હવંતિ દુગુણાઈ । પહ્લાસંસ્વિયમાગો નાનાગુણહાણિઠાણાણિ ॥૧૦॥

ધેખ્યસંસ્વેયમાગ ગત્વા ગત્વા મવન્તિ દ્વિગુણાણિ । પર્યાસંસ્વેયમાગાણિ નાનાગુણહાણિસ્વાનાણિ ॥૧૦॥

અન્યાર્થ—સેદ્ધિ અસંસ્વિયમાગ=શ્રેણિને અસંખ્યાતમા ભાગ ગતું ગતું=જઈ જઈને દુગુણાઈ=દ્વિગુણ (બમણા બમણા) સ્પર્ધકો હવંતિ=ધાય છે. એમાં નાનાના ગુણહાણિસ્થાનો પહ્લાસંસ્વિયમાગો=પર્યાપમના અસંખ્યાતમા ભાગ પ્રમાણ છે ॥૧૦॥

માયાર્થ—શ્રેણિના અસંખ્યાતમા ભાગ જેટલા યોગસ્થાનો છેડી છેડીને પછી જે જે યોગસ્થાન આવે તે તે યોગસ્થાનમા પૂર્વ પૂર્વના (જેમાં દ્વિગુણ વૃદ્ધિ થવાની છે તેનાથી પૂર્વના) યોગસ્થાનગત સ્પર્ધકોથી બમણાં બમણાં સ્પર્ધકો હોય એમા નાનાગુણ વૃદ્ધિવાળાં અને નાનાગુણ હાણિવાળાં યોગસ્થાનો [અર્થાત્ જેમાં બમણાં બમણાં સ્પર્ધકો ધાય છે તે વચ્ચે વચ્ચેનું એકેક યોગસ્થાન ભેગું કરતા] પર્યાપમના અસંખ્યાતમા ભાગના સમયે જેટલાં યોગસ્થાન ધાય છે [જેટલા યોગસ્થાનોમાંજ બમણાં બમણા સ્પર્ધક ધાય છે પુનઃ અહિ પહેલા યોગસ્થાનથી છેલ્લા યોગસ્થાને જતાં નાના ગુણવૃદ્ધિ અને છેલ્લેથી પહેલે આવતાં નાના ગુણહાણિ ગણાય છે એ એ બે યોગસ્થાનોની વચ્ચે વચ્ચે શ્રેણિ ૦ભા ૦ જેટલાં યોગસ્થાનો છે જે દ્વિગુણ વૃદ્ધિ કે દ્વિગુણ હાણિવાળા સ્થાનોના સમુદાયથી અસંખ્યેયગુણ છે] ॥૧૦॥

અવતરણ—એ પ્રમાણે પરંપરોપનિષા પ્રરૂપણ કરીને હવે વૃદ્ધિપ્રરૂપણ કરાય છે

વુદ્ધિહાણિચત્ક તમ્હા કાલોત્થ અતિમહ્લીણ । અતોમુદ્ધુત્તમાવલિ—અસંસ્વિયમાગો ય સેસાણં ॥૧૧॥

વૃદ્ધિહાનિચતુષ્કં તસ્માત્ કાલોઽત્રાન્તિમયોઃ । અન્તર્મુહૂર્ત્તમાવલ્યસંસ્થયેયમાગથ્થ શેપાણામ્ ॥૧૧॥

અન્વયાર્થ—વુદ્ધીહાણિચતુષ્કં=(યોગસ્થાનોમાં) ચાર પ્રકારની વૃદ્ધિ હાનિ છે તમ્હા=તે કારણથી અત્ય=તે વૃદ્ધિ હાનિમાં(નો) કાલો=કાળ આ પ્રમાણે—અંતિમહીણં=છેલ્લી વૃદ્ધિહાનિનો કાળ અંતોમુહૂર્ત્ત=અન્તર્મુહૂર્ત્ત છે, ય=અને સેસાણં=શેષ ત્રણ વૃદ્ધિ ત્રણ હાનિનો કાળ આવલિ અસંસ્થમાગો=આવલિકાનો અસંજ્યાતમા ભાગ છે ॥૧૧॥

માવાર્થ—અહિં યોગસ્થાનોમાં ચાર પ્રકારની વૃદ્ધિ અને ચાર પ્રકારની હાનિ હોય છે તે કારણથી એનો કાળ પણ કહેવો જોઈએ તે આ પ્રમાણે—છેલ્લી હાનિ અને છેલ્લી વૃદ્ધિનો કાળ અન્તર્મુહૂર્ત્ત પ્રમાણ છે, અને શેષ ત્રણ વૃદ્ધિ હાનિનો કાળ આવલિકાના અસંજ્યાતમા ભાગના જેટલા સમય તેટલો છે ॥૧૧॥

અવતરણ—પૂર્વે વૃદ્ધિ હાનિ કહીને હવે એ યોગસ્થાનોમાં વૃદ્ધિ હાનિ રહિત એકના એકજ યોગસ્થાનકમાં જીવ કેટલા કાળ સુધી અવસ્થિત રહે (ટકી શકે) તેનું પ્રમાણ કહે છે—

ચતુરાઈ જાવદુગમિત્તો જાવ દુગં તિ સમયાણં । પજ્જત્તજહન્નાઓ જાવુક્કોસં તિ ઉક્કોસો ॥૧૨॥

ચતુરાદિર્યાવિદષ્ટકમિતો યાવદ્વિકમિતિ સમયાનામ્ । પર્યાપ્તજઘન્યાદ્યાવદુત્કુષ્ટમિત્યુત્કુષ્ટઃ ॥૧૨॥

અન્વયાર્થ—પજ્જત્તજહન્નાઓ=લખિધ પર્યાપ્ત સૂક્ષ્મનિગોહના જઘન્ય યોગસ્થાનથી આરભીને જાવ ઉક્કોસં=યાવત્ (પર્યાપ્ત સંજ્ઞિના) ઉત્કુષ્ટ યોગસ્થાન સુધીમાં પ્રથમ ચતુરાઈ=ચારસમયથી માંડીને જાવ અદુગં=આઠ સમયનો હત્તો=અને ત્યાંથી આગળ (૮ સમય પછી) જાવ-

૧ અસંજ્યાતમા વૃદ્ધિ, સંજ્યાતમાવૃદ્ધિ, સંજ્યાતગુણવૃદ્ધિ અને અસંજ્યાતગુણવૃદ્ધિ, એ ૪ પ્રકારની વૃદ્ધિ. તથા અસંજ્યાતમાહાનિ, સંજ્યાતમાહાનિ, સંજ્યાતગુણહાનિ, અને અસંજ્યાતગુણહાનિ એ ૪ પ્રકારની હાનિ.

દુર્ગ-વાવત્ બે સમય મુધી સમયાળ-એ પ્રમાણે એટલા સમયોનો વધતો અને ઘટતો અવસ્થિત ઠાળ છે, અને તિ-એ (૪ ૫-૬-૭-૮-૭-૬-૫-૪-૩-૨) સમયોનો ઠાળ તે ઉક્તો-ઉત્કૃષ્ટ અવસ્થિત ઠાળ છે ॥૧૨॥

માર્ગ-ચાર સમયથી પ્રારંભીને વાવત્ આઠ સમય મુધી, અને ત્યાંથી પુન ઉતરતા વાવત્ બે સમયમુધી એટલા સમયોનો અવસ્થિત ઠાળ છે, અને આ અવસ્થિત ઠાળ પર્યાપ્તાના જ્ઞાન્ય યોગસ્થાનથી પ્રારંભીને વાવત્ ઉત્કૃષ્ટ યોગસ્થાનમુધીના યોગસ્થાનોમાં જણવો, અને એ ચાર સમય આદિ અવસ્થાનઠાળ ઉત્કૃષ્ટથી જણવો ॥૧૨॥

મયતરણ-એ પ્રમાણે ઉત્કૃષ્ટ અવસ્થાનઠાળ કહીને હવે જ્ઞાન્ય અવસ્થાન ઠાળ કહેલો ? તે તથા એ ચાર સમય આદિ અવસ્થાન ઠાળવાળાં યોગસ્થાનોના *૧૧ વિભાજનુ અપ્યબદ્ધું કહે છે —

एगसमय जहन्नं ठाणाणप्पाणि अट्ट समयाणि । उभओ असखगुणिपाणि समयसो ऊण ठाणाणि ॥१३॥

एकसमय जघन्य स्थानान्यल्पान्यष्टसामयिकानि । समयतोऽसख्येयगुणितानि समयस्र ऊनानि स्थानानि ॥१३॥

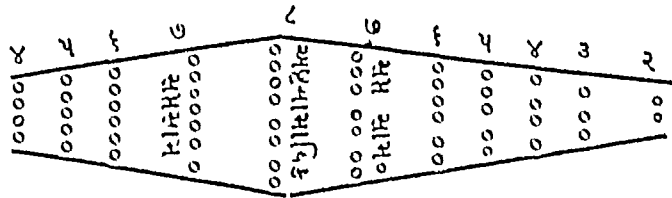
મમ્યયાર્થા—જહન્ન=જ્ઞાન્ય અવસ્થિતઠાળ સમય=એકસમય છે એમાં અટ્ટસમયાણિ=આઠ સમયવાળાં ઠાણાણિ=યોગસ્થાનો અપ્યાણિ=

* ૧ ચતુસામયિક યોગસ્થાનો	૫ અષ્ટ સામયિક યોગસ્થાનો	૬ ચતુઃ સામયિક યોગસ્થાનો
૨ ૫૨ સામયિક ,	૬ સપ્ત સામયિક ”	૧૦ ત્રિસામયિક ”
૩ ૫૬ સામયિક ”	૭ ૫૬ સામયિક ”	૧૧ દ્વિસામયિક ”
૪ સપ્ત સામયિક ”	૮ ૫૨ સામયિક ”	૧૨ અને નેટલા યોગસ્થાનોમાં છુટ ૪-૫-૧૪૫૫૫૫ સમયમુધી ટકે તે ચતુસામયિક આદિ

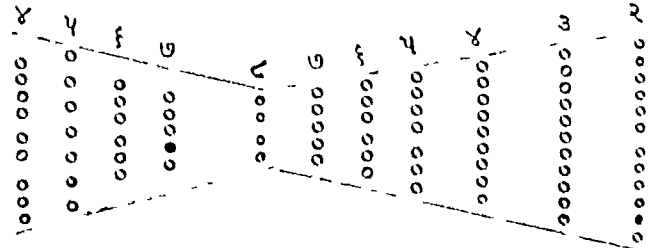
અલ્પ છે, અને આઠ સમયની ઉમઝો=ગે ણાણુનાં સમયસો કળ=એકેક સમય ન્યૂન ન્યૂન ઠાણાણિ=યોગસ્થાનો અસંખ્યગુણિયાણિ=અસંખ્ય-ગુણ અસંખ્યગુણ છે ॥૧૩૧

માત્રાર્થ:—દરેક યોગસ્થાનમાં જીવ જઘન્યથી ૧ સમયજ અવસ્થિત રહે (ટકે). જેમાં ઉત્કૃષ્ટથી આઠ સમય સુધી ટકી શકે એવાં શ્રેણિના અસંખ્યાતમા ભાગ જેટલાં અષ્ટસામયિક યોગસ્થાનો સર્વાથી અલ્પ છે, તે અષ્ટ સામયિકથી પૂર્વવર્તી સપ્તસામયિક અને ઉત્તરવર્તી સપ્ત સામયિક યોગસ્થાનો (અષ્ટસામયિક યોગસ્થાનોથી) અસંખ્યગુણ છે (અને પરસ્પર તુલ્ય છે.) એ પ્રમાણે એકેક સમય ન્યૂન ન્યૂન કાળવાળા યોગસ્થાનો અસંખ્યગુણ અસંખ્યગુણ જાણવાં [એમાં ૭-૬-૫-૪ સમયવાળાં યોગસ્થાનો પૂર્વોત્તરવર્તી ગે ગે વિભાગ રૂપ અને ત્યારણાદ ચતુ:સમયથી ત્રિસમય દ્વિસમય કાળવાળાં યોગસ્થાનો અષ્ટસામયિકથી ઉત્તરવર્તીજ (ઉપરનાંજ) છે તે પણ અસંખ્યગુણ અસંખ્યગુણ કહેવાં] ॥૧૩૧

૧ સ્પષ્ટ પ્રરૂપણા આ આલેખેના શિવ ઉપરથી સમજવી

અવસ્થાનકાળની અગેક્ષાએ યોગસ્થાનોનો આ ચવ આકાર બને છે

યોગસ્થાનોના અવસ્થાન કાળ આશ્રયી અલ્પબહુલની અગેક્ષાએ યોગનો આ ડમરૂક આકાર અથવા વજ આકાર છે, એમાં શિલુઓ યોગસ્થાન

અવતરણ—યોગસ્થાનોનું અવ્યબહુત્વ કહીને હવે એ યોગસ્થાનોમાં વર્તાતા શ્લોકોનું જ્ઞાન્ય ઉત્કૃષ્ટ યોગનું અવ્યબહુત્વ (કયા
 શ્લોકને કેટલો દીનાધિક યોગ હોય તે) કહે છે—

સઠ્વત્યોત્તો જોગો સાહારણસુહુમપદમસમયમ્મિ । વાયરધિયતિયચરમણસન્નપજ્જત્તગજહન્ના ॥૧૪॥

આહુદુગુવકોસો સિં પજ્જત્તજહન્નગેયરે ચ કમા । ઉવકોસજહન્નિયરો અસમત્તિયરે અસલ્લગુણો ॥૧૫॥

સર્વસ્તોકો યોગ સાધારણસુહુમપદમસમયે । શાદરદ્વિત્રિચતુરેન્દ્રિયામનસશ્ચયવ્યાપ્તિક્ષણન્યઃ ॥૧૪॥

આદિદ્વિકોલ્કુટોજ્ઞયોઃ પર્યાપ્તિયોર્જ્ઞન્યેતરૌ ચ ક્રમાત્ । ઉત્કૃષ્ટજ્ઞન્યેતર અપર્યાપ્તિયોરસંસ્થગુણઃ ॥૧૫॥

અન્યર્થ—સાહારણસુહુમ=સાધારણ સુહુમ વનસ્પતિને પદમસમયમ્=શ્લોક પ્રથમ સમયે સઠ્વત્યોત્તો જોગો=સર્વથી અવ્ય યોગ છે,
 તેથી વાયર=આહુદુગુવકોન્દ્રિય, શ્રીન્દ્રિય, ત્રીન્દ્રિય ચતુરિન્દ્રિય ચમણ=અસન્નિય એન્દ્રિય અને સન્ન=સશ્ચિપથેન્દ્રિય એ છે (અ)પજ્જત્તગ=અપર્યા
 પ્તને જહન્ના=જ્ઞાન્યયોગ (અનુક્રમે અસખ્યાતગુણ છે) તેથી આહુદુગ=અહોલા જે શ્લોકોને (અપર્યાપ્ત સૂં એકેં બાં એકેં ને)
 ઉવકોસો=ઉત્કૃષ્ટ યોગ, તેથી સિં (આર્ષિ)=એજ જે (સૂં એકેં બાં એકેં) પજ્જત્તગ=પર્યાપ્તાનો જહન્નગ=જ્ઞાન્ય અને ઈયરે=ઈતર-
 ઉત્કૃષ્ટ યોગ તથા અસમત્ત ઈયરે=અપર્યાપ્ત પર્યાપ્ત પાત્ર શ્લોકોમાં ઉવકોસજહન્ન ઈયરો=ઉત્કૃષ્ટ જ્ઞાન્ય ઉત્કૃષ્ટ (અપં મા ઉં અને
 પર્યાપ્તમાં જં ઉં) યોગ કમા=અનુક્રમે અસંસ્થગુણો=અસખ્યાતગુણ છે ॥૧૪-૧૫॥

અન્યથા એ આધારે ૧૩ મી શ્લોકમાં કહેલું અવ્યબહુત્વ ત્રિચારણું, જેથી ૨૫૪ સમજી શકાય છે વળાકારમાં બિંદુઓ સમસ્ત્રાત્ક નથી પરંતુ
 યોગસ્થાન સખ્યાત્ક હોવાથી સમજી શકાય તેવા નથી

ભાવાર્થ:—સર્વથી અદ્યયોગ સાધારણ સૂક્ષ્મ વનસ્પતિને (લઘ્વિ અપર્યાપ્ત સૂં નિગોહને) ભવના પ્રથમ સમયે હોય, અને તેથી અનુક્રમે ણાદર એકેન્દ્રિયનો દ્વીન્દ્રિયનો ત્રીન્દ્રિયનો ચતુરિન્દ્રિયનો અસંજ્ઞિપંચેન્દ્રિયનો અને સંજ્ઞિપંચેન્દ્રિયનો એ છએ અપર્યાપ્તાનો (લઘ્વિઅપર્યાપ્તાનો) ભવપ્રથમસમયવર્તી જઘન્યયોગ અસંખ્ય અસંખ્યગુણ છે. તેથી ખડેલા બેનો ઉત્કૃષ્ટ યોગ [લઘ્વિ અપઠ સૂં નિગોહનો તથા ણાં એકેન્દ્રિય લઠ અપઠનો ઉત્કૃષ્ટ યોગ અનુક્રમે અસંખ્યગુણ છે.] તેથી એજ બે પર્યાપ્તાનો જઘન્ય યોગ તથા ઇતર એટલે ઉત્કૃષ્ટ યોગ અનુક્રમે અસંખ્યગુણ છે. (અર્થાત્ પર્યાપ્ત સૂં નિગોહનો જઘન્ય, તેથી પર્યાપ્ત ણાં એકેન્દ્રિયનો જઘન્ય, તેથી સૂં નિગોહ પર્યાપ્તાનો ઉત્કૃષ્ટ અને તેથી ણાં પર્યાપ્ત એકેન્દ્રિયનો ઉઠ યોગ અનુક્રમે અસંખ્ય અસંખ્ય ગુણ છે) તેથી અપર્યાપ્ત દ્વીન્દ્રિયાદિનો ઉઠ યોગ અસંખ્યગુણ, તેથી ઇતર એટલે પર્યાપ્તા દ્વીન્દ્રિયાદિનો જઘન્ય યોગ અને ઇતર એટલે ઉત્કૃષ્ટ યોગ અનુક્રમે અસંખ્યગુણ છે. [અર્થાત્ અપઠ દ્વીં ત્રીં ચતું અસંજ્ઞિપંચેં સંજ્ઞિપંચેં નો ઉઠ યોગ અસંખ્યગુણ, તેથી પર્યાપ્ત દ્વીં ત્રીં ચતું અસંજ્ઞિપંચેં સંજ્ઞિપંચેં નો જઠ અને પઠ્ઠિંત્રિં ચતુંનો ઉ. યોગ અનુક્રમે અસંખ્યગુણ છે. ૧૧૪-૧૫૧]

અવતરણ—પૂર્વ ગાથામાં સંજ્ઞિપંચેન્દ્રિયનો ઉઠ યોગ કહેવાયા છતાં પણ સંજ્ઞિપંચેન્દ્રિયના પ્રતિભેદોમાં ઉઠ યોગની જે તરતમતા છે તેજ તરતમતા આ ગાથામાં દર્શાવાય છે—

અમણાણુત્તરગેવિજ્ઞભોગભૂમિગય તદ્વચતણુગેસું । કમસો અસંખગુણિઓ સેસેસુ ચ જોગુ ઉક્કોસો ॥૧૬॥

અમનોઽનુત્તરગ્રૈવેચકભોગભૂમિગતત્તૃતીયતનુકેપુ [કાનામ્] । ક્રમશોઽસંખયેયગુણઃ શેપેપુ ચ યોગ ઉત્કૃષ્ટઃ ॥૧૬॥

અન્વયાર્થ:—તેથી અમણ અણુત્તર ગેવિજ્ઞ ભોગભૂમિગય=અસંજ્ઞિ, અનુત્તરદેવ, ગ્રૈવેચકદેવ, અકર્મભૂમિના યુગલિક તથા તદ્વચતણુગેસું=

ત્રીજી (આહારક) શરીરવાળા એ સર્વનો યોગ, યજ્ઞને તેથી સેસેસુ=શેષ છવશેડો (૬૦ તિ ૦ ના ૦ મનુ ૦) માં ઉત્ક્રોષો=ઉત્ક્રુષ્ટથી જોગુ=યોગ યમસો=અનુક્રમે અસંમગુણિઓ=અસખ્યગુણ અસખ્યગુણ છે ॥૧૬॥

માપાર્થ—અગુરિન્દ્રિવ ૫૦ ના ઉ ૦ યોગથી અસન્નિપદ્યે ૦ પર્વાપ્તાનો ઉત્ક્રુષ્ટ યોગ અસખ્યગુણ છે તેથી અનુત્તરદેવોનો ઉ ૦ યોગ, તેથી શ્રેયેયકનો ઉ ૦ યોગ, તેથી લોગભૂમિગત તિર્થવ અને મનુષ્યોનો [યુગલિકોનો] ઉ ૦ યોગ, તેથી ત્રીજી શરીરોનો [આહારક શરીરો મુનિનો] અને તેથી શેષ દેવ નારક તિર્થવ અને મનુષ્યોનો ઉત્ક્રુષ્ટ યોગ અનુક્રમે અસખ્યગુણ છે ॥૧૬॥

મયત્તરણ—એ યોગ વડે છવે શુ કરે છે? તે આ ગાથામાં કશવિ છે—

જોગેહિં તયણુરૂવં પરિણમહૂ ગિણિહૂઞ્ણ પચ તણૂ । પાડગો વાલંઘહૂ માસાણુમણત્તણે સ્વંધે ॥૧૭॥

યોગૈસ્તદનુરૂપ પરિણમયતિ ગૃહીત્વા પચતનૂઃ । પ્રાયોગ્યાન્ વાડ્વલબતે માપાપ્રાણાપાનમનસ્સ્વેન સ્કધાન્ ॥૧૭॥

મન્યવાર્થ—જોગેહિં=યોગવડે ત્યણુરૂવં (તકનુરૂપ)=યોગને અનુસારે હીનાધિક પાડગો=પ્રાયોગ્ય (શરીરશક્તિયોગ્ય) સ્વંધે=પુરૂગલ સ્કધાને ગિણિહૂઞ્ણ=શ્રદ્ધણુ કરીને પચતણૂ=પાંચ શરીરપણુ (શરીરને) પરિણમહૂ=પરિણુભાવે છે (બનાવે છે), વા=તથા માસાણુમણત્તણે=માપા ઉત્ક્રુ-વાસ અને મનપણુ આલંઘહૂ=અવલભે છે

અથવા યોગવડે ત્યણુરૂવં=શરીરને અનુરૂપ પુરૂગલ સ્કધાને શ્રદ્ધણુ કરીને પાંચ શરીરને પરિણુભાવે છે, અને માપાધિપણુ અવલભે છે, એ બીજી અર્થ ॥૧૭॥

માપાર્થ—યોગ વડે છવે યોગ્ય પુરૂગલોને [શરીરશક્તિ યોગ્ય પુરૂગલોને] યોગને અનુસારે [હીનાધિક યોગે હીનાધિક] શ્રદ્ધણુ

કરીને પાંચ શરીરપણે પરિણુમાવે છે, અને ભાષા-સ્થાસોચ્છવાસ તથા મનપણે પુદ્ગલો મ્રડણુ કરી તદ્દરુપે પરિણુમાવીને 'અવલંબે' છે. [વિસર્જવા માટેનો પ્રયત્નવિશેષ પણ કરે છે].

અવતરણ—પૂર્વ ગાથામાં 'યોચ્ય પુદ્ગલોને મ્રડણુ કરે છે' એમ કહ્યું તો કયા પુદ્ગલો મ્રડણુ શોધ્ય ? અને કયા અમ્રડણુ યોચ્ય ? તેની વ્યવસ્થા આ ત્રણ ગાથાઓમાં દર્શાવે છે—

પરમાણુસંખઽસંખાઽણંતપણ્ણા અમઠ્ઠવણંતગુણા । સિદ્ધાણંતમાગો આહારગવગ્ગણા તિતણૂ ॥૧૮॥

અગ્ગહણંતરિયાઓ તેયગમાસામણે ય કમ્મે ય । ધુવઅધુવઅચ્ચિત્તા સુત્તાચઽઅંતેરસુપ્પિં ॥૧૯॥

પત્તેગતણુસુ વાચરસુહુમનિગોણ તહા મહાસ્કંધે । ગુણનિપ્પન્નસનામા અસંખમાગંગુલવગાહો ॥૨૦॥

પરમાણુસંખ્યેયાસંખ્યેયાનન્તપ્રદેશા અમઠ્ઠવણંતગુણાઃ । સિદ્ધાનામનન્તમાગા આહારઋવર્ગગામ્હિતનુપાવોગ્ગવાઃ ॥૧૮॥

અગ્ગહણાન્તરિતાસ્તૈજસમાપામનસ્તુ કર્મ ચ । ધુવાધુવાચિત્તાઃ ગ્ન્યાધત્તસઃ અન્તર ઉપરિષ્ઠાત્ ॥૧૯॥

પ્રત્યેકતનુપુ વાદરસુક્ષ્મનિગોદયોસ્તથા મહાસ્કંધે । ગુણનિપ્પન્નસ્વનામાનોઽમંખ્યેયમાગંગુલાવગાહાઃ ॥૨૦॥

અન્વયાર્થ—પરમાણુ=પરમાણુવર્ગણા, સંખ=સંખ્યાત પ્રદેશી વર્ગણા, અમંત=અસંખ્ય પ્રદેશી વર્ગણા, ણંતવણમા=અનન્ત પ્રદેશી

૧ અહિં ભાવાર્થ એ છે કે—ઔદારિક વૈદિક આદારક તેજસ અને કાર્મણ એ પાંચ શરીરના પુદ્ગલોનું મદણ અને પરિણમન એ એ હોય છે, અને ભાષા ઉચ્છવાસ તથા મન એ ત્રણ પ્રકારના પુદ્ગલોનું મદણ પરિણમન અવગમન અને વિગર્જન એ ચાર હોય છે.

વર્ગજ્ઞા (અગ્રાદ્ય છે). અમન્યગતગુણા=અભવ્યથી અનન્તશુભ પ્રદેશી અથવા વિદ્વાણાંતમાગો=સિદ્ધથી અનન્તમા ભાગ પ્રમાણ પ્રદેશની બનેલી વર્ગજ્ઞા તે તિ સળન્ત્રણ શરીરપણે આદારવગણા=પ્રહણ યોગ્ય વર્ગજ્ઞા છે, તેથી ઉપર અગ્રાહ્યંતરિયાઓ=અપ્રહણ વર્ગજ્ઞાઓ વડે અન્તસ્તિ તેવગમામામણે=તેજસ ભાષા અને મનપણે તથા કમ્પે=કર્મપણે પ્રહણ યોગ્ય વર્ગજ્ઞાઓ છે, તેથી ઉપર ઘુવ (અધિષ્ઠા)=ધ્રુવા ચિત્ત વર્ગજ્ઞાઓ, સાયુવાવિષ્ઠા=અધુવાચિત્ત વર્ગજ્ઞાઓ છે, તેથી અતરેસુ ઉપર બેકેકને આતરે ઘડ સુજ્ઞા=ચાર શૂન્ય વર્ગજ્ઞાઓ છે અને દરેક શૂન્ય વર્ગજ્ઞાની ઉપર ઉપર પતેગતણુસુ=પ્રત્યેક શરીર વર્ગજ્ઞા, યાપરનિગોણસુદ્ધમ=બાહરનિગોઠ વર્ગજ્ઞા, સૂક્ષ્મનિગોઠ વર્ગજ્ઞા, તદ્વાન્તયા મ્હાસંવે=અધિત મહાસ્કંધ વર્ગજ્ઞા છે એ વર્ગજ્ઞાઓ ગુણનિષ્પન્નસનામા=બ્રહ્મનિષ્પન્ન સ્વનામવાળી છે, તેમજ અસંસમાર્ગગુણગાદો=અ શુભના અસંખ્યાતમા ભાગ જેટલી અવગાહનાવાળી છે ॥૧૮-૧૬-૨૦॥

માધાર્ય—પરમાણુવર્ગજ્ઞા સંખ્યાત પ્રદેશી વર્ગજ્ઞાઓ, અસંખ્યાત પ્રદેશી વર્ગજ્ઞાઓ અને અનન્ત પ્રદેશી વર્ગજ્ઞાઓ એ સર્વ અપ્રહણ વર્ગજ્ઞાઓ છે, અને તે ઉપરાન્તની અભવ્યથી અનન્તશુભ અથવા સિદ્ધથી અનન્તમા ભાગ જેટલા પ્રદેશવાળી પુદ્ગલવર્ગ જ્ઞાઓ તે આધારક વર્ગજ્ઞાઓ છે [અર્થાત્ પ્રહણ કરવા યોગ્ય વર્ગજ્ઞાઓ છે] અને તે પણ ત્રણ શરીરપણે પ્રહણયોગ્ય વર્ગજ્ઞાઓ છે પુન તે ઉપરાન્ત અપ્રહણ વર્ગજ્ઞાઓ વડે અતરિત તેજસ ભાષા મન અને ઉચ્ચવાસ તથા કર્મપણે પ્રહણ કરવા યોગ્ય વર્ગજ્ઞાઓ છે પુન તે ઉપરાન્ત ધ્રુવાચિત્ત અધુવાચિત્ત વર્ગજ્ઞાઓ છે, ત્યારબાદ અતરે આતરે ચાર શૂન્ય વર્ગજ્ઞાઓ આવે એવી સેતે શૂન્યની ઉપર ચાર વર્ગજ્ઞાઓ છે તે ચારનાં નામ આ પ્રમાણે—પ્રત્યેક શરીરી વર્ગજ્ઞા, બાહર નિગોઠ વર્ગજ્ઞા, સૂક્ષ્મ નિગોઠ

૧ તે આ પ્રમાણે ૧ ધ્રુવસ્થ વર્ગજ્ઞા, ૨ પ્રત્યેકશરીરી વર્ગજ્ઞા, ૩ ધ્રુવસ્થ વર્ગજ્ઞા ૪ બાહરનિગોઠ વર્ગજ્ઞા, ૫ ધ્રુવસ્થ વર્ગજ્ઞા, ૬ સૂક્ષ્મ નિગોઠવર્ગજ્ઞા, ૭ ધ્રુવસ્થ વર્ગજ્ઞા, ૮ અધિત મહાસ્કંધ વર્ગજ્ઞા. એ પ્રમાણે ૮ અપ્રહણ ૮ પ્રહણ ૧ ધ્રુવાચિત્ત ૧ અધુવાચિત્ત અને ૮ આ ક્લી તે મળી ૨૬ વર્ગજ્ઞા, પુન મૂળ શાષાર્થ પહેલી ત્રણ શરીર વર્ગજ્ઞાઓના આતરશર્મા અપ્રહણ નથી ક્લી તેમજ ઉચ્ચવાસ વર્ગજ્ઞા પણ નથી ક્લી, તેપણ અદિ તે વર્ગજ્ઞાઓ ત્રણથી

વર્ગણા, તથા અચિત્ત મહાસ્કંધ વર્ગણા. એ વર્ગણાઓ ગુણુનિષ્પન્ન સ્વનામવાળી છે=નામ પ્રમાણે અર્થવાળી છે, અને સઘળી અંગુલના અસંખ્યાતમા ભાગની અવગાહનાવાળી છે ॥૧૮-૧૯-૨૦॥

અવતરણ—જીવ ઔદારિકાદિ પુદ્ગલોને કેવી રીતે અહણુ કરે છે? તે દર્શાવાય છે—

एगमवि ग्रहणद्वं सव्वप्पणयाइ जीवदेसम्मि । सव्वप्पणया सव्वत्थ वावि सव्वे ग्रहणखंधे ॥२१॥

एकमपि ग्रहणद्रव्यं सर्वात्मना जीवदेशे [गृह्णाति] । सर्वात्मना सर्वत्र वाऽपि सर्वान् ग्रहणस्कंधान् ॥२१॥

અન્વયાર્થ—જીવદેસમ્મિ=જીવના એક પ્રદેશમાં અવગાહેલા એગમવિ ગ્રહણદ્વં=એક પણુ અહણુ યોગ્ય દ્રવ્યને જીવ સવ્વપ્પણયા= સર્વાત્માવડે (સર્વ જીવપ્રદેશો વડે) અહણુ કરે છે. વા=અથવા-તથા સવ્વત્થ=અથવા સર્વ જીવપ્રદેશોમાં અવગાહેલા સવ્વે ગ્રહણખંધે=સર્વ અહણુયોગ્ય સ્કંધોને વિ=પણુ સવ્વપ્પણયા=સર્વાત્માવડે (સર્વ જીવપ્રદેશોવડે) અહણુ કરે છે ॥૨૧॥

ભાવાર્થ—એક જીવપ્રદેશમાં અવગાહેલા (રહેલા) એક અહણુ પ્રાયોગ્ય દ્રવ્યને પણુ જીવ પોતાના સર્વ પ્રદેશોવડે અહણુ કરે છે. તેમજ સર્વ જીવપ્રદેશોમાં અવગાહેલા અહણુ પ્રાયોગ્ય સર્વ પુદ્ગલ સ્કંધોને પણુ જીવ સર્વાત્મા વડે (સર્વ આત્મ પ્રદેશોવડે) અહણુ કરે છે ॥૨૧॥ એ યોગ કહ્યો. ॥ ઇતિ યોગ પ્રરૂપણા ॥

॥ ૩ પ્રકારની સ્નેહ પ્રરૂપણાનો અધિકાર ॥

અવતરણ—પુદ્ગલદ્રવ્યોનો પરસ્પર સંગંધ સ્નેહથી (સ્નિગ્ધસ્પર્શ અને રૂક્ષસ્પર્શથી) થાય છે, માટે સ્નેહ પ્રરૂપણા કરવા યોગ્ય છે. ત્યાં સ્નેહ પ્રરૂપણા ત્રણ પ્રકારની છે—૧ સ્નેહપ્રત્યય સ્પર્ધક પ્રરૂપણા, નામપ્રત્યય સ્નેહસ્પર્ધક પ્રરૂપણા, ૩ યોગપ્રત્યય સ્નેહ

સ્પર્ધક પ્રરૂપણા ત્યાં પ્રથમ સ્નેહપ્રત્યય સ્પર્ધક પ્રરૂપણા આ પ્રમાણે—

નેહૃપ્પચ્ચયફઙ્ગમેગ અવિભાગવર્ગના ણતા । હસ્તેણ વહૂ વદ્વા અસસ્વલોગે વુગુણહીના ॥૨૨॥

સ્નેહપ્રત્યયસ્પર્ધકમેકમવિભાગવર્ગના અનન્તા. । હસ્તેણ વહવઃ વદ્વા અસસ્વેયલોકાન્ (ગસ્વા) દિગુણહીનાઃ ॥૨૨॥

મન્યવાર્થ—નેહૃપ્પચ્ચય=સ્નેહપ્રત્યય ફઙ્ગમે=સ્પર્ધક ણં=એક છે અને તેની અવિભાગવર્ગના=અવિભાગ વર્ગણાઓ અણંતા=અનન્ત છે
હસ્તેણ વદ્વા=અર્થ સ્નેહ વડે સુક્ટા પુઙ્ગવો વહૂ=મણા છે, અને અસસ્વલોગે=અસખ્ય લોકના પ્રદેશો જેટલી વર્ગણાઓ અતિક્રમીને
વુગુણહીના=દિગુણ હીન (અર્થ) પુઙ્ગવો થાય છે ॥૨૨॥

માર્થ—સ્નેહપ્રત્યય સ્પર્ધક એકજ છે, અને તેમાં સ્નેહાવિભાગ વર્ગણાઓ અનન્ત છે એમા અર્થ સ્નેહવાળા પુઙ્ગવો ઘણા
અને અધિક અધિક સ્નેહવાળા પુઙ્ગવો અર્થ અર્થ હોય છે પ્રથમ વર્ગણાથી અસખ્ય લોક અસખ્ય લોક પ્રદેશ પ્રમાણ
વર્ગણાઓ ઉદ્ધી ઉદ્ધીને જે જે એકેક વર્ગણા વચ્ચે વચ્ચે આવે તેમાં અનુક્રમે દિગુણ હીન દિગુણહીન (અર્થ અર્થ) પુઙ્ગવો
હોય છે ॥૨૨॥

નામપ્પઓગપચ્ચયગેસુ વિ નેયા અણંતગુણાણ્ । ધણિયા દેસગુણા સિં જહ્નજેટ્ટે સગે કદ્દુ ॥૨૩॥

નામપ્રયોગપ્રત્યયયોરપિ શ્લેયા અનન્તગુણનયા । ધનિતા (નિચિતા) દેસગુણા ણાં ઝઘન્યોત્કુટ્ટે સ્વકે (પૃથક્)કૃત્વા ॥૨૩॥

મન્યવાર્થ—નામપ્પઓગપચ્ચયગેસુ=નામપ્રત્યય અને પ્રયોગપ્રત્યય સ્પર્ધકોમા પણ ઉપર પ્રમાણે વર્ગણાદિ પ્રરૂપણા કરવી. હવે અર્થ
પદુત્ય કહે છે—એ પોતપોતાની જાહન જેટ્ટે કદ્દુ=જમ ય અને ઉત્કૃષ્ટ વર્ગણાઓ ગૃહી કરીને સિ=એ વર્ગણાઓના ધણિયા=એકજ

કરેલા (સર્વ) દેસમાગા=(પુદ્ગલગત) સ્નેહાવિભાગો અનુક્રમે અણંતગુણનયા=અનંતગુણ અનંતગુણપણે નેયા=બાણુવા. ૧૨૩૥

માત્રાર્થ—સ્નેહપ્રત્યય સ્પર્ધકની પેઠે નામપ્રત્યય અને યોગપ્રત્યય સ્નેહસ્પર્ધકમાં પણ અવિભાગ વર્ગાણુઓ અનન્ત અનન્ત છે. પરન્તુ અદ્યબહુત્વ આ પ્રમાણે—ઈષાં=એ ત્રણે સ્પર્ધકોની સગે=પોતપોતાના જઘન્ય અને ઉત્કૃષ્ટવર્ગાણુઓ જૂદી જૂદી કર્તુ=કરીને સ્થાપીને તેમાં ઘણિયા દેસગુણા=એકત્રિત થયેલા અવિભાગો [સ્નેહાવિભાગા અણંતગુણાજ ણેયા=અનન્તગુણ અનન્તગુણ બાણુવા ૧૨૨૥ તે આ પ્રમાણે,

૧ સ્નેહ પ્ર૦ સ્પર્ધકની જઘ૦ વર્ગાણુમાં સર્વ પુદ્ગલગત સ્નેહાવિભાગો અદ્ય.	
૨ તેથી એજ સ્નેહ પ્ર૦ સ્પ૦ ની ઉ૦ વર્ગાણુમાં	” અનન્તગુણ.
૩ તેથી નામપ્રત્યય સ્પર્ધકની જઘ૦ વર્ગાણુમાં	” અનન્તગુણ.
૪ તેથી ” ઉત્કૃષ્ટ વર્ગાણુમાં	” અનન્તગુણ.
૫ તેથી યોગપ્રત્યય સ્નેહ સ્પર્ધકની જઘ૦ વર્ગાણુમાં	” અનન્તગુણ.
૬ તેથી ” ઉત્કૃષ્ટ વર્ગાણુમાં	” અનન્તગુણ.

॥ ઇતિ સ્નેહપ્રત્યયાદિ ૩ સ્પર્ધક પ્રરુપણા ॥

અવતરણ—મૂળ પ્રકૃતિઓના અને ઉત્તરપ્રકૃતિઓના ભેદ પ્રકૃતિભેદથી [સ્વભાવભેદથી] થાય છે પરન્તુ ખીણ રીતે નહિં ને આ ગાથામાં દર્શાવાય છે—

મૂલુત્તરપર્ગઈણં અણુભાગવિસેસઓ હવઈ મેઓ । અવિસેસિચરસપર્ગઈઓ, પર્ગઈબંધો મુણેયઠ્ઠો ॥૨૪॥

મૂલોચરપ્રકૃતીનામનુમાગવિષ્ણેષતો મવત્તિ મેદઃ । અવિષ્ણેષિતરસમકૃતિકઃ પ્રકૃતિપન્થો જ્ઞાતઃ ॥૨૪॥

અન્યપાર્થ—મૂલોચરપર્ણાન્મૂળ અને ઉત્તરપ્રકૃતિઓને મેઝો=મેઢ અણુમાગવિષ્ણેષઝો=અનુભાગ લેદથી (સ્વભાવ લેદથી) હવદ=યાવ છે જેમ અવિષ્ણેષિય=અવિષ્ણેષિત (અવિવક્ષિત) રસપર્ણાન્મૂળ પ્રકૃતિવાળે (અવિવક્ષિત રસ સ્વરૂપ વાળે) તે પર્ણાન્મૂળ=પ્રકૃતિનાંધ મુળેષ્યો=અણુવે ॥૨૪॥

માપાર્થ—મૂળ પ્રકૃતિઓને અને ઉત્તરપ્રકૃતિઓને લેદ અનુભાગ વિષેષથી [સ્વભાવલેદથી] હોવ છે ત્યાં અવિષ્ણેષિત રસ પ્રકૃતિવાળે પ્રકૃતિનાંધ અણુવે. [અર્થાત્ રસ સ્થિતિ અને પ્રદેશ એ ત્રણની વિવક્ષા સહિત તે પ્રકૃતિનાંધ, રસ પ્રદેશ અને પ્રકૃતિ એ ત્રણની વિવક્ષા સહિત તે સ્થિતિનાંધ, પ્રદેશ પ્રકૃતિ અને સ્થિતિની વિવક્ષાસહિત તે રસનાંધ, અને પ્રકૃતિ સ્થિતિ તથા રસની વિવક્ષા સહિત તે પ્રદેશનાંધ ॥૨૪॥

અપતરણ—જવ જે ઠમપ્રદેશે પ્રકૃતિ કરે છે તેમાંથી ૮ મૂળ પ્રકૃતિને ચોતપોતાની સ્થિતિને અનુસારે ભાગ મળે છે, પરન્તુ વેદનીયને સર્વથી અધિક ભાગ મળે છે એ રીતે મૂળ પ્રકૃતિના ભાગની ળેથણ હોઈને હવે ઉત્તર પ્રકૃતિઓમાં ભાગ કેવી રીતે વહેવાય છે અર્થાત્ મૂળપ્રકૃતિના ભાગમાં આવેલા ઠમપ્રદેશે ઉત્તરપ્રકૃતિઓમાં કેવી રીતે ળેથાય છે તે કહેવાય છે—

જ સવ્વઘાઈપત્તં સગકમ્મપ્પસણતમો ભાગો । આવરણાણ ચ્ચુદ્ધા તિહા ચ, અહ પ્વહા વિગ્ધે ॥૨૫॥

યત્ સર્વપાતિપ્રાપ્ત (તત્) સ્વકર્મપ્રદેશાનન્તતમો ભાગઃ । આવરણયોશ્વતુર્ધા ત્રિષા વાષ પ્વહા વિગ્ધે ॥૨૫॥

અન્યપાર્થ—જ=જે દલિક સવ્વઘાઈપત્તં=સર્વપાતિ પ્રકૃતિઓને મળેલું હોય છે તે સગકમ્મપ્પસ(અ)ણતમો ભાગો=પોતાને મળેલા

કર્મ પ્રદેશોમાંનો અનન્તમો ભાગ છે. આવરણાણ=(શેષ કર્મહલ) જ્ઞાનાવરણ અને દર્શનાવરણમાં અનુક્રમે ચઢદ્યા ય તિહા=ચાર ભાગે અને ત્રણ ભાગે ઠડેચાય છે, તથા વિરવે=વિઘનકર્મમાં (અન્તરાયમાં.) પંચહા=પાંચભાગે ઠડેચાય છે ॥૨૫॥

માવાર્થ:—મૂળપ્રકૃતિને પોતાને જે ભાગ કર્મપ્રદેશોનો મળ્યો હોય તેમાંથી જે સર્વઘાતી પ્રકૃતિઓને મળે તે અનન્તમા ભાગ-જેટલોજ મળે. ત્યાં જ્ઞાનાવરણ કર્મમાં કેવળજ્ઞાનાવરણીયરૂપ સર્વઘાતી પ્રકૃતિને પ્રાપ્ત થયેલું હલિક અનન્તમા ભાગ જેટલું હોય છે અને શેષ હલિક ચાર દેશ ઘાતી આવરણને મળે છે. દર્શનાવરણમાં અનન્તમો ભાગ ૬ સર્વઘાતી (કે૦ ૬૦ અને ૫ નિન્દ્રાઓ)ને મળે અને શેષ રહેલ હલિકમાંથી ત્રણ દેશઘાતીના ત્રણ ભાગ પડે છે, તથા અન્તરાય કર્મને પ્રાપ્ત થયેલા હલિકના પાંચ ભાગ પડે છે ॥૨૫॥

મોહે દુહા ચઢદ્યા ય પંચહા વા વિ વજ્જમાણીણં । વેયણિયાહયગોણ્ણસુ વજ્જમાણીણ ભાગો સિં ॥૨૬॥

મોહે દ્વિધા ચતુર્થા ચ પંચધા વાઙ્ગિ વધ્યમાનાનામ્ । વેદનીયાયુર્ગોત્રેણુ વધ્યમાનાનાં ભાગ એતેપામ્ ॥૨૬॥

અન્વયાર્થ:—મોહે=મોહનીયના (સર્વઘાતીથી શેષ મૂળ ભાગના) દુહા=જે ભાગ પાઠીને વજ્જમાણીણં=તે સમયે ણ'ઘાતીને ચઢદ્યા ય=ચાર ભાગે ઠડેચે, વા=અને પંચહા વિ=પાંચે ભાગે ત્રણ ઠડેચે. તથા વેયણિયાહયગોણ્ણસુ=વેદનીય આયુ અને ગોત્ર કર્મમાં (આ)સિં=એ મૂળપ્રકૃતિઓનો સ'પૂર્ણ મૂળભાગ વજ્જમાણીણ=વધ્યમાન પ્રકૃતિઓને જ મળે ॥૨૬॥

માવાર્થ:—મોહનીયકર્મમાં સર્વઘાતિને પ્રાપ્ત થયેલા હલિકના જે ભાગ પડે (જેમાં એક દર્શનમોહને અને બીજો ભાગ ચારિત્ર

૧ મતિજ્ઞાનાવરણાદિ ૪ ના ૨ ચક્ષુઃ ૬૦ આચક્ષુઃ ૬૦ અવધિ ૬૦ એમ આવરણના ૩ ચારિત્રમોહનીયને મળેલા અર્ધભાગમાંથી અનન્તમો ભાગ ચાર સર્વઘાતી આઘકપાયોને મળે અને શેષ રહેલ હલિકમાંથી જે ભાગ પડે તેજ ૪ સંજવલન અને ૫ નોકપાયને મળે.

મોહનીયને મળે), તુલ્ય ચારિત્રમોહનીયને મળેલા અર્ધભાગમાને અનતમે ભાગ સર્વાધાતીને અને શેષ દ્વિકેના બે ભાગ પડે (૧ કષાયમોહનીયને ૧ નોકષાય મોહનીયને). કષાયમોહનીયને મળેલા ભાગના ચાર ભાગ પડે (તે ચાર સજ્જલન કષાયને મળે), અને નોકષાયમોહનીયના ભાગમાં આવેલું દ્વિકે તે સમયે બધાતા યાચ નોકષાયને મળે, એ પ્રમાણે તે તે સમયે બધાતી પ્રકૃતિઓનેજ ભાગ મળે. તથા વેદનીય આયુષ્ય અને જોત્રના ભાગમાં જે દ્વિકે આવે તે સર્વ દ્વિકે તે સમયે બધાતા એક આયુષ્યને એક વેદનીયને અને એક જોત્રને મળે ॥૨૬॥

પિંડપર્ગઈસુ વજ્જતિગાણ વળ્ણરસગંધફાસાણ । સઠ્વાસિં સઘાપ્ તણુમ્મિ ય તિગે ચઠ્ઠકે વા ॥૨૭॥

પિંડપ્રકૃતિયુ યજ્ઞમાનાનાં વર્ણરસગન્ધસ્પર્શનામ્ । સર્વાસાં સંઘાતે તનૌ ચ ત્રિકે ચતુષ્કે ષા ॥૨૭॥

અન્યવાચી—(નામકર્મની) પિંડપર્ગસુ=પિંડપ્રકૃતિઓને મળેલા ભાગ વજ્જતિગાણન્તે સમયે બધાતી ઉત્તરપ્રકૃતિઓને, તથા વળ્ણગંધ રસફાસાણં સન્નાસિ=વર્ણુ ઝષ રસ સ્પર્શમાં સર્વઉત્તરપ્રકૃતિઓને, તથા સંઘાણ તણુમ્મિ યજ્ઞ ધાતનમા અને શરીરમાં તિગે વા ચઠ્ઠકે=ત્રણને અથવા ચારને ભાગ મળે ॥૨૭॥

માયાચં—ચીદ પિંડપ્રકૃતિઓમાં (નામ પ્રકૃતિઓમાં) જેની જેની જે જે પ્રકૃતિ બધાતી હોય તે તે બધાતી પ્રકૃતિઓને ભાગ મળે, વર્ણુ ઝષ રસ અને સ્પર્શમાં સર્વ ઉત્તરપ્રકૃતિઓ (બધાય છે માટે સર્વ)ને ભાગ મળે, સંઘાતન અને શરીરની ઉત્તર પ્રકૃતિઓમાં ત્રણ અથવા ચાર સંઘાતનને તથા ત્રણ અથવા ચાર શરીરને ભાગ મળે [ઠાણુ કે સમકાળે ત્રણ અથવા ચાર શરીર અને ત્રણ અથવા ચાર સંઘાતન બધાય છે] ૧૨૭

સત્તેક્કારવિગપ્પા વધળનામાણ મૂલપર્ગઈણ । ઉત્તરસગપર્ગઈણ ય અપ્પવહુત્તા વિસેસો સિં ॥૨૮॥

સપ્તૈકાદશવિકલ્પા વન્ધનનામ્નાં મૂલપ્રકૃતીનામ્ । ઉત્તરસ્વપ્રકૃતીનાં ચાલ્પવહુત્વાદ્ વિશેષ આસામ્ ॥૨૮॥

અન્વયાર્થ:-વંધનનામાણ=વંધન નામકર્મની પ્રકૃતિના ઠલિકના સત્ત ઇક્કાર વિગપ્પા=સાત અથવા અગીઆર વિકલ્પ-ભાગ થાય. સિ(આસિ)=આ મૂલપગઈનં ય=મૂળ પ્રકૃતિઓના અને ઉત્તરસગપગઈનં=ઉત્તર પ્રકૃતિઓના વિશેષો=ભાગનો વિશેષ અપ્પવહુત્તા=અલ્પગહુ-ત્વથી બહુવો. ॥૨૮॥

ભાવાર્થ:-વંધન નામકર્મને જે ભાગ મળે તે સાત અથવા અગીઆર-ભાગે વહેવાય. આ આઠે મૂળ પ્રકૃતિઓ અને પોત-પોતાની ઉત્તર પ્રકૃતિઓને પરસ્પર મળતા ભાગનો વિશેષ 'અલ્પગહુત્વથી સમજવો. અને એ અલ્પગહુત્વ કર્મપ્રકૃતિની ટીકામાંથી જોઈ લેવું. ॥૨૮॥

॥ ઇતિ પ્રકૃતિવન્ધઃ પ્રદેશવન્ધશ્ચ ॥

॥ અથ સ્થિતિવન્ધપ્રરૂપણા અનુભાગવન્ધપ્રરૂપણા ચ ॥

અવતરણ—અહિં સ્થિતિવંધ પ્રરૂપણા ઘણી વિસ્તૃત હોવાથી પ્રથમ અનુભાગવંધ પ્રરૂપણા કહેવાય છે—

ગહણસમયમ્મિ જીવો ઉપ્પાણ્ડે ગુણે સપચ્ચયઓ । સવ્વજિયાણંતગુણે કમ્મપણ્ણેસુ સવ્વેસું ॥૨૯॥

ગ્રહણસમયે જીવ ઉત્પાદયતિ ગુણાન્ સ્વપત્યયતઃ । સર્વજીવાનન્તગુણાન્ , કર્મપ્રદેશેષુ સર્વેષુ ॥૨૯॥

૧ અહિં અલ્પગહુત્વની સૂચના માત્ર કરી છે કે એમાં અલ્પગહુત્વ છે, પરંતુ એ અલ્પગહુત્વ અહિં ગાથાઓ દ્વારા કહ્યું નથી. અન્ય શાસ્ત્રમાંથી જોઈ લેવાની બહામણુ કરી છે.

મન્યવાર્થઃ—જીવો=૭૫ ગહનસમયમિ=કર્મબંધુ સમયે સર્વેસુ કમ્મવરસેસુ=સર્વ કર્મપ્રદેશોમાં સપ્તવર્ગો=૨૫પ્રત્યક્ષી-સ્વહેતુથી સમ્પ્રિયાર્જતગુણે=સર્વ ૭૫થી અનન્તગુણુ ગુણે=ગુણોને-૨સાવિભાગોને ઉપાપ્તુ=ઉત્પન્ન કરે છે ॥૨૬॥

માયાર્થઃ—કર્મ બંધુ કરવાના સમયે ૭૫ પોતાના સમાધિક હેતુથી સર્વ કર્મ પ્રદેશોમાં ૬૨કમા સર્વ ૭૫થી અનન્તગુણુ ગુણોને ૨સાવિભાગોને ઉત્પન્ન કરે છે ॥૨૬॥

અર્થતરણ—૭૫ જે કર્મસ્થ પોને બંધુ કરે છે તેમા બંધુ સમયે એક સરખો ૨૫ ઉત્પન્ન કરતો નથી પરન્તુ બિન્ન બિન્ન પ્રકારનો ૨૫ ઉત્પન્ન કરે છે, તે ૨સાવિભાગોની વિષમતાનુ સ્વરૂપ ૨સાવિભાગોની વર્જણા સ્પર્ધક ધત્વાદિ પ્રરૂપણાર્થો સમજી શકાય છે માટે તે પ્રરૂપણા કશય છે—

સવ્વપ્પગુણા તે પઠમવગ્ગણા સેસિયા વિસેસૂણા । અવિમાગુત્તરિયાઓ સિદ્ધાણમણતમાગસમા ॥૩૦॥

સર્વાન્યગુણાસ્તે પ્રથમવર્ગણા, શ્રેયા વિશેષોનાઃ । અવિમાગોત્તરિકાઃ સિદ્ધાનામનન્તમાગસમાઃ ॥૩૦॥

અર્થવાર્થઃ—સવ્વપ્પગુણા=સર્વથી અધિક ૨સાવિભાગોવાળા જે કર્મપ્રદેશો તે=તે સર્વની પદ્મવગ્ગણા=પહેલી જમન્ય વગણા સેસિયા= શ્રેય જીહ ત્રીહ આદિ વર્જણાઓ અવિમાગુત્તરિયાઓ=એકેક ૨સાવિભાગે અધિક અધિક વધતી યાવત્ સિદ્ધાણમણતમાગસમા=સર્વસિદ્ધાના અનન્તમા ભાગ પ્રમાણુ વર્જણાઓ હોય છે, અને તે વિસેસૂણા=વિશેષહીન હીન કર્મ પ્રદેશોવાળી છે ॥૩૦॥

માયાર્થઃ—જેટલા કર્મપ્રદેશો સર્વથી અધિક ૨સાવિભાગવાળા હોય તેટલા સર્વ પ્રદેશોની મળીને પહેલી જમન્ય ૨૫વર્જણા કહેવાય, ત્યારનાં એકેક ૨સાવિભાગે વધતી અવિભાગ વર્જણાઓ સિદ્ધથી અનન્તમા ભાગ જેટલી (અને અનન્યથી અનન્તગુણુ) છે,

પુનઃ એ રસવર્ગણુઓ રસાવિભાગ વડે એકેક રસાંશ અધિક અધિક છે પરન્તુ પ્રદેશસંખ્યામાં અનુક્રમે વિશેષકીન વિશેષકીન છે.
॥૩૦॥ ॥ ઇતિ વર્ગણા પ્રરુપણા ॥

અવતરણ—એ રીતે વર્ગણા પ્રરુપણા કહીને હવે સ્પર્ધક પ્રરુપણા કહેવાય છે તથા સ્થાન કહેવાય છે.

फडुगमणंतगुणियं सव्वजिएहिं पि अंतरं एवं । सेसाणि वग्गणाणं समाणि ठाणं पढममेत्तो ॥३१॥ .

સ્પર્ધકમનન્તગુણિતં સર્વજીવૈરપ્યન્તરમેઘમ્ । શેષાણિ વર્ગણાનાં સમાનિ સ્થાનં પ્રથમમિતઃ ॥૩૧॥

અન્વયાર્થઃ—એ સિદ્ધાન્તભાગ વર્ગણાનું ફડુગં=એક સ્પર્ધક થાય છે, ઇત્તો=અહિંથી આગળ (પહેલા સ્પર્ધક ગાઠ) સવ્વજિરહિંપિ= સર્વ જીવેથી પણ અણંતગુણિયં=અનન્તગુણુ વર્ગણુઓ જેટલું અંતર=અન્તર-શૂન્ય પ્રરુપણા છે, એવં=એ પ્રમાણે સેસાણિ=શેષ અનન્ત સ્પર્ધકો (અને અન્તરો) વગ્ગણાણં સમાણિ=(એક સ્પર્ધકની) વર્ગણુઓ જેટલાં થાય ત્યારે ઠાણં=એક રસસ્થાન થાય ॥૩૧॥

માવાર્થઃ—પૂર્વે કહેલી સિદ્ધાન્તા અનન્તમા ભાગ જેટલી અને અભવ્યથી અનન્તગુણી વર્ગણુઓનું એક રસસ્પર્ધક કહેવાય, ત્યારગાઠ એકેક રસાવિભાગ યાવત્ સંખ્યાત અસંખ્યાત કે અનન્ત રસાવિભાગ અધિક વર્ગણુઓ નથી પરંતુ સર્વ જીવથી અનન્ત-ગુણુ અધિક રસાવિભાગવાળી વર્ગણુઓ હોય છે, એટલે અહિં પહેલા સ્પર્ધકની છેલ્લી વર્ગણુ અને ગીન્ત સ્પર્ધકની પહેલી વર્ગણુ વચ્ચે સર્વ જીવથી અનન્તગુણુ રસાવિભાગનું અંતર સમજવું. ઇતિ અન્તરપ્રરુપણા ॥ એ પ્રમાણે શેષ સ્પર્ધકો અને અંતરો કહેવા તેનું પ્રમાણુ કહે છે—જેટલી વર્ગણુઓ તેટલાં શેષ સ્પર્ધકો તથા અન્તરો થાય ત્યારે પહેલું અનુભાગસ્થાન માત્ર થાય [અભવ્યથી અનન્તગુણુ સ્પર્ધકોનું ૧ અનુભાગસ્થાન થાય.] ઇતિ સ્થાનપ્રરુપણા [અનુભાગસ્થાનપ્રરુપણા] ॥ ॥૩૧॥

અવતરણ—સ્થાનપ્રરૂપણા કરીને હવે રસનો (અનુભાગની) કંઈકપ્રરૂપણા કરાવ છે—

અતરતુલ્ય અતરમણતમાગુત્તર વિદ્યમેવ । અગુલઅસંસ્વભાગો અણતમાગુત્તરં કંઠં ॥૩૨॥

અન્તસ્તુર્યમન્તરમન્તમાગોચરં દ્વિતીયમેવમ્ । અગુલાસંલ્પેયમાગાનિ અન્તમાગોચરં કંઠકમ્ ॥૩૨॥

અર્થપાઠ્યઃ—પ્રથમ સ્થાન પછી, અતર(વ બીજા સ્થાન મુખીનુ) અન્તર અતરતુલ્ય=સ્પર્ધકના અન્તર જેટલુ છે એવ=એ પ્રમાણે અણતમાગુત્તર(અન્તમા ભાગ જેટલાં સ્પર્ધકા વડે અધિક સિદ્ધિઓનુ રસસ્થાન છે એવ=એ પ્રમાણે અંગુલઅસંસ્વભાગો=અગુલના અસંસ્વભાતમા ભાગ જેટલા સ્થાનોનુ અણતમાગુત્તરં કંઠં=એક અન્તમાગાધિક નામનુ કડક યાવ ॥૩૨॥

માર્થઃ—પહેલા અનુભાગસ્થાન પછી બીજા અનુભાગસ્થાન મુખીનુ અન્તર (પહેલા સ્થાનથી બીજા સ્થાનનુ અન્તર) પૂર્વે કહેલા અન્તર તુલ્ય છે એટલે કે પહેલા સ્થાનના છેલા સ્પર્ધકની છેલ્લી અને બીજા સ્થાનના પહેલા સ્પર્ધકની પહેલી વર્ગણા એ બે વચ્ચે અન્તર સર્વજીવથી અન્તનુલુ રસાણુઓ જેટલુ છે એ બીજા સ્થાન પહેલા સ્થાનની અપેક્ષાએ અન્તમા ભાગ જેટલા અધિક સ્પર્ધકાવાળુ છે, એ પ્રમાણે અન્તરભાગ અન્તમાગા અધિક સ્પર્ધકાની વૃદ્ધિવાળા અનુભાગસ્થાનો અનુક્રમે નિરન્તરપણે અગુલના અસંસ્વભાતમા ભાગ જેટલાં છે, એટલા અનુભાગસ્થાનો તે સર્વ મળીને જેલુ અન્તમાગાધિક xકડક કહેવાય ॥૩૨॥

एगं असंस्वभागेणणतभागुत्तरं पुणो कंठं । एव असंस्वभागुत्तराणि जा पुव्वतुल्लाणि ॥३३॥

x કડક એટલે અગુલના અસંસ્વભાતમા ભાગના જેટલા આકારપ્રદેવ તેટલા અનુભાગસ્થાનોનો સમુદાય. [તે અન્તમાગાધિક અસંસ્વભાગાધિક અસંસ્વભાગાધિક અસંસ્વભાગાધિક તથા અન્તમાગાધિક એમ ૬ પ્રકારનાં કહેવાય એજ વર્ સ્થાન]

एकमसंख्येयभागेन [गेनोत्तर] मनन्तभागोत्तरं पुनः कंडकम् । एवमसंख्येयभागोत्तराणि यावत्पूर्वतुल्यानि ॥३३॥

અન્યયાર્થ—તે અનંતભાગાધિક પહેલા કંડક પછી એક=એક રસસ્થાન અસંખ્યભાગેન=અસંખ્યાતભાગાધિક છે, પુનો=પુનઃ અણંતભાગુત્તરં કંડે=અનંતભાગાધિક સ્થાનોનું એક કંડક છે, એવં=એ પ્રમાણે અસંખ્યભાગુત્તરાણિ=અસંખ્યભાગાધિક સ્થાનો જા=યાવત્ પુન્વતુલ્યાગિ=પૂર્વતુલ્ય (કંડક જેટલાં) છે. ॥૩૩॥

માવાર્થ—એ પહેલું અનંતભાગાધિક કંડક પૂર્ણ થયા પછી જે એક અનુભાગસ્થાન છે તે અસંખ્યભાગવડે અધિક સ્પર્ધકોવાળું છે (અર્થાત્ એમાં પૂર્વાનંતર સ્થાનગત સ્પર્ધકોથી અસંખ્યાતમા ભાગ અધિક સ્પર્ધકો) છે. ત્યારબાદ પુનઃ અનંતભાગવૃદ્ધિવાળું એક કંડક, પુનઃ એક અસંખ્યભાગાધિક સ્થાન. એ પ્રમાણે ત્યાં સુધી જાણવું કે વચ્ચે વચ્ચે આવતાં એકેક અસંખ્યભાગાધિક સ્થાનો પણ એક કંડક જેટલાં થાય [અર્થાત્ પ્રથમ કંડક જેટલાં થાય] ॥૩૩॥

एगं संखेज्जुत्तरमेत्तो तीयाण तिच्छिया वीयं । ताण वि पढमसमाइं संखेज्जगुणोत्तरं एक्कं ॥३४॥

एत्तो तीयाणि अइच्छियाण विइयमवि ताणि पढमस्स । तुल्लाणसंखगुणियं एक्कं तीयाण एक्कम्म ॥३५॥

एकं संख्येयोत्तरमितोऽतीतान्यतिक्रम्य द्वितीयम् । तान्यपि प्रथमसमानि संख्येयगुणोत्तरमेकम् ॥३४॥

इतोऽतीतान्यतिक्रम्य द्वितीयमपि तानि प्रथमस्य । तुल्यान्यसंख्येयगुणितमेकमतीतान्यतिक्रम्य ॥३५॥

અન્યયાર્થ—એત્તો=અહિંથી આગળ એગં સંખેજ્જુત્તરં=એક સ્થાન સંખ્યાતભાગાધિક નામનું છે. ત્યારબાદ (અ)તીયાણ=તિચ્છિયા=વ્યતીત થયેલાં સ્થાનો અતિક્રમીને (સ્થાપીને) પુનઃ ત્રીયં=ખીણું સંખ્યભાગાધિક સ્થાન આવે, તાગ વિ=તે સંખ્યભાગવૃદ્ધિ સ્થાનો પણ પદમ

समाहं=पहेला क ठक नेटवां आवे, त्यारवाह देग=जेक सखेज्जगुणोत्तरं=स ष्यातगुणअधिक स्थान आवे. एतो=अहिंथी आगण (अती याणि=व्यतीत वयेला सर्व स्थानेने अहत्क्याण=अतिक्रमीने (स्थापीने) विहयमवि=णीणु पणु स ष्यातगुणाधिक स्थान आवे, ताणि=ते स ष्यातगुणाधिक स्थाने पणु पढमस्स तुळाण=प्रथम (अनन्तभागाधिक) क ठक नेटवां मणुवा. त्याथी आगण एक=जेक स्थान असंख गुणियं=अस ष्यगुणाधिक आवे, पुन ते जेक अस ० गुणाधिकनी पछी (अ)तीयाण=व्यतीत वयेला सर्वस्थाने एकम्=अतिक्रमीने ॥३४-३५॥

मायार्थ—[अस ष्यभागाधिक जेक क ठक पूर्व यथा वाह पुन अनन्तभागाधिक जेक क ठक कहीने त्यारवाह] जेक अनुभाग स्थान स ष्यातभाज अधिक कडेवु, त्यारवाह प्रथम व्यतीत वयेलां सर्व अनुभागस्थाने कहीने त्यारवाह नीणु स ष्यातभागाधिक जेक स्थान कडेवु, जे परिपाटीजे ते स ष्यातभागाधिक स्थाने पणु प्रथमना नेटवां अर्थात् जेक क ठक प्रभासु कडेवां त्यारवाह अनन्तभागाधिक जेक क ठक आदि परिपाटी कहीने स ष्यातगुणअधिक जेक अनुभागस्थान कडेवु त्यारवाह पूर्वे जे सर्व अनुभाग स्थाने व्यतीत वया छे तेदवा सर्व कहीने जेक अनुभागस्थान स ष्यातगुण कडेवु जे परिपाटीजे स ष्यातगुणाधिक अनुभागस्थाने [जे वर्ये जेकेक आवे छे ते] पणु प्रथमना नेटवाज [जेदवे अनन्तभागाधिक जेक क ठक नेटवाज] कडेवां छेस्तु स्थान वया पछी पूर्वना सर्व स्थाने स्थापीने त्यारवाह जेक अनुभागस्थान अस ष्यगुण कडेवु, त्यारवाह पूर्वे व्यतीत वयेलां सर्व स्थाने कहीने पुनः जेक स्थान अस ष्यगुणाधिक कडेवु [अर्थात् वर्ये वर्ये जेकेक अस ष्यगुणाधिक स्थान कडेवु] ॥३४-३५॥

विद्वय ताणि समाह पढमस्साणतगुणियमेग तो। तीयाण इच्छियाण ताण वि पढमस्स तुळाइ ॥३६॥

द्वितीय तानि समानि प्रथमस्यानन्तगुणितमेक तवः। अतीतान्यतिक्रम्य तान्यपि प्रथमस्य तुरयानि ॥३६॥

मन्वयार्थ—विद्वय=णीणु अस ० गुणाधिक स्थान आवे, ताणि=ते अस ० गुणा ० स्थाने पणु पढमस्स समाहं=पहेला अनन्तभागा

ધિક કંડક જેટલાં છે, તો-ત્યારબાદ એક-એક સ્થાન અગંતગુણિયં=અનંતગુણાધિક નામનું આવે, ત્યારબાદ (અ)ત્રીયાણ ઇચ્છિયાણં=પૂર્વે વ્યતીત થયેલાં સર્વ સ્થાનો અતિક્રમી તે ણીન્તું અનંતગુણાધિક સ્થાન આવે, તાણ વિ=તે અનંતગુણાધિક સ્થાનો પણ પદમસસ તુહાઈ=ખેલા (અનંતભાગાધિક) કંડક જેટલાં બંધવાં ॥૩૬॥

માર્થ—એ પરિપાટીએ ણીન્તું અસંખ્યગુણ અધિક અનુભાગસ્થાન કહેવું, અને તે અસંખ્યગુણાધિક સ્થાનો પણ પ્રથમ કંડકના જેટલાંજ કહેવાં. ત્યારબાદ પૂર્વે વ્યતીત થયેલા સર્વ સ્થાનો કહીને એક અનુભાગસ્થાન અનંતગુણાધિક કહેવું. ત્યારબાદ પૂર્વે વ્યતીત થયેલાં સર્વ સ્થાનો તે અનંતગુણાધિક સ્થાનથી આગળ કહીને ણીન્તું અનંતગુણાધિક સ્થાન કહેવું. એ પરિપાટીએ અનંતગુણાધિક સ્થાનો પણ પ્રથમના જેટલાંજ [ખેલા અનંતભાગાધિક કંડક જેટલાંજ] કહેવાં. એ અનંતગુણાધિકનું કંડક પૂર્ણ થયું. ॥૩૬॥

सव्वजियाणमसंखेज्जलोगसंखेज्जगस्स जेट्टस्स । भागो तिसु गुणणा तिसु छट्ठाणमसंखिया लोगा ॥३७॥

सर्वजीवानामसंख्येयलोकानां संख्येयकस्योत्कृष्टस्य । भागस्त्रिषु गुणनास्त्रिषु पद्स्थानकान्यसंख्येयानि लोकानि ॥३७॥

અન્વયાર્થ—તિસુ ભાગો તિસુ ગુણણા=ત્રણ ભાગ વૃદ્ધિઓમાં ભાગાકાર અને ત્રણ ગુણવૃદ્ધિમાં ગુણાકાર અનુક્રમે સવ્વજિયાણં=સર્વ-જીવોની સંખ્યા, અમંજલોગ=અસંખ્યાત લોકાકાશની પ્રદેશસંખ્યા, અને જેટ્ટમ સંખેજ્જગસ્સ=ઉત્કૃષ્ટ સંખ્યાતની સંખ્યાવડે બંધવો, તથા એ છટ્ટાણં=છસ્થાનો અસંખ્યા લોગા=અસંખ્યલોક પ્રમાણુ છે ॥૩૭॥

માર્થ—ઉપર કહેલા પદ્સ્થાનમાં ન્યાં અનંત ભાગવૃદ્ધિ અથવા અનંત ગુણવૃદ્ધિ કહી છે. ત્યાં ભાગાકાર વા ગુણાકાર સર્વ જીવો અનંતગુણ જેટલો બંધવો, અસંખ્યભાગ અને અસંખ્યગુણ કહ્યો છે ત્યાં અસંખ્ય લોકાકાશના આકાશ પ્રદેશ જેટલો

ભાગાકાર અને ગુણાકાર બંધવે. અને સખ્યાતભાગ અથવા સખ્યાતગુણના વજ્રાવ્યર્થમાં ઉત્પ્રુષ્ટ સખ્યાતવઠે ભાગાકાર અને ગુણાકાર બંધવે એ સીતે ત્રણમાં ભાગાકાર અને ત્રણમાં ગુણાકાર બંધવે ગુન. પૂર્વોક્તા પરિપાટીએ કહેલા એક પદ્ધતિને જેવાં પદ્ધતિને પદ્ય અનુક્રમે અસખ્ય લોકાકાશના આકાશપ્રદેશ જેટલા બંધવે ॥૩૭॥

મયતરણ—એ છ પ્રકાશની વૃદ્ધિકાનિને પ્રત્યેકનો અવસ્થાનકાળ કેટલો ? તે કહે છે—

વુષ્ઠી હાણી છક્ર તમ્હા દોષહં પિ અતિમિહ્ણાણ । અતોમુદ્ગુત્તમાવલિ અસસ્વભાગા ઉ સેસાણ ॥૩૮॥

વૃદ્ધિપદક્ર દાનિપદક્ર, સમાવૃદ્ધયોરપ્યન્તિમયોઃ । અન્તર્મુદ્ગુર્ધમાવરપસંચ્યેયમ.ગસ્તુ શેપાણામ્ ॥૩૮॥

અર્થ—પુરોહાણીએ એ પ્રકારે છ પ્રકાશની વૃદ્ધિ અને ક્ષાનિ છે, તમ્હાન્તે કાવણુર્ધા તેને કાળ આ પ્રમાણે—અતિમિહ્ણાણ=એકી દોષ્ટે પિન્ગાન્ને વૃદ્ધિ ક્ષાનિને કાળ અંતોમુદ્ગુત્ત=અન્તર્મુદ્ગુત્ત છે, ઉ=અને સેસાણ=એક ૪ વૃદ્ધિ ૪ ક્ષાનિને કાળ આપલિઅસંસ-ભાગા=આવલિકાને અસખ્યાતમે ભાગ છે ॥૩૮॥

માયાણ—અનુભાગસ્થાનેમા છ પ્રકાશની વૃદ્ધિ તથા છ પ્રકાશની ક્ષાનિ છે તેની તેને કાળ કહેવાય છે—એકી અન્તર્ગુણવૃદ્ધિ અને અન્તર્ગુણક્ષાનિ એ બેને કાળ 'અન્તર્મુદ્ગુત્ત' છે, અને એક ૧૦ નો કાળ આવલિકાને અસખ્યાતમે ભાગ છે [એ ૧૨ વિભાગને કાળ કહ્યો] ॥૩૮॥

૧ અર્થ—અન્તર્મુદ્ગુત્ત મુધી અન્ તન્નુ અધિક અધિક વિશુદ્ધિ વા સક્રેષ્ઠમાં પ્રતિ સમયે વધતો ને વધતોજ રહે, અથવા ધટતો ને ધટતોજ રહે અને અન્તર્ભાગક્ષાનિ આદિ કાષ્ટપણુ એક વિભાગર્થ આવલિકાના અસખ્યાતમા મુધી પ્રતિસમય વધતોજ રહે અથવા ધટતોજ રહે

અવતરણ—કેઈપણ એક અનુભાગસ્થાનમાં જીવ કેટલા સમય મુધી વતે ? તે કહેવાય છે—

चउराई जावदृगमेत्तो जावं दुगं ति समयाणं । ठाणाणं उक्कोसो जहण्णओ सव्वहिं समओ ॥३९॥

चतुरादि यावदष्टकमितो यावद्द्विकमितिसमयानाम् । स्थानानामुत्कृष्टो जघन्यकः सर्वेषां समयः ॥३९॥

અન્વયાર્થઃ—ચરારૂ જાવ અદૃગ=ચારથી માંઠીને યાવત્ આઠ સમય મુધી, એત્તો=ત્યાર પાઠ જાવં દુગં=યાવત્ જે સમય મુધી તિ સમયાણં=એ પ્રમાણે એટલા સમયોનો ઉક્કોસો=ઉત્કૃષ્ટ કાળ ઠાણાણં=અનુભાગ સ્થાનોનો નાણુવો, અને જહન્ણઓ=જઘન્યથી તો સવ્વહિં=સર્વ અનુભાગસ્થાનોનો સમઓ=એકસમય અવસ્થિતકાળ નાણુવો. ॥૩૯॥

માવાર્થઃ—ચારથી પ્રારંભીને યાવત્ આઠ સમય મુધી, અને ત્યાર પછી યાવત્ જે સમય મુધી એ પ્રમાણે એટલા સમયોનો [૪૪ ૫-૬-૭-૮-૭-૬-૫-૪-૩-૨ એટલા સમયોનો] અવસ્થિતકાળ અનુભાગસ્થાનોમાં ઉત્કૃષ્ટથી છે, અને જઘન્યથી તો સર્વે અનુભાગ-સ્થાનોમાં ૧ સમય જેટલોજ અવસ્થિતકાળ છે ॥૩૯॥

અવતરણ—અ ૧૧ વિભાગવાળાં અનુભાગસ્થાનોનું અદ્યપગાદુત્વ કહેવાય છે—

दुसु जवमज्झं थोवाणि अट्टसमयाणि दोसु पासेसु । समऊणियाणि कमसो असंखगुणियाणि उप्पिं च ॥४०॥

x અસંખ્ય અનુભાગસ્થાનોમાં પ્રથમના કેટલાક સ્થાનો (અસંખ્યસોકના પ્રદેશ જેટલાં) ચતુઃકોણિક છે, કારણ કે એમાંના કોઈપણ એક સ્થાનમાં જીવ વધારેમા વધારે ૪ સમય મુધી ટકી શકે છે, ત્યારપાઠ અવશ્ય અન્ય સ્થાનમાં જ જાય, એ અર્થને અનુસારે આગળનાં કેટલાંક સ્થાનો ૫ સમયવાળાં, તેથી આગળનાં કેટલાંક ૬ સમયવાળાં એ રીતે યાવત્ છેટલાં કેટલાંક (અસંખ્યનોક જેટલાં) સ્થાનો જે સમયવાળાં છે.

द्वयेयवमध्यानि स्तोकाण्यष्टमामपिकानि द्वयोः पार्श्वयोः । समयोनानि क्रमशोऽसंख्येयगुणान्युपरि च ॥४०॥

मन्वयार्थ—दसु=द्वि द्वानि जेभा जयमङ्ग=यवमध्य इय अष्टमयाणि=आठ समवर्णा स्थाने पायाणि=शेडां छे, तेभी दासु पासेसु=(यवमध्यनी) अन्ने पडभे कमसो=अनुक्रमे समजगियाणि=समय न्यून न्यून स्थाने त्रिणि च=अने उपरनां (३-२ समवर्णा) स्थाने प्रमग्गियाणि=अस च्यअस च्यशुणु छे ॥४०॥

मायार्थ—अन तशुणुद्वानि तथा 'अनन्तशुणुद्वि अ जेभां अष्ट सागयिक अनुभाजस्थाने जे यवमध्य इय कडेवाग छे ते सार्थी अइय छे, अने तेनी अन्ने पडभेना [जालुनां] समय समयन्यून अनुभाजस्थाने (सप्त सागयिकादि अनुस्थाने) अनुक्रमे अच-च्यशुणु अस च्यशुणु छे अने उपरनां त्रिसागयिक तथा द्विसागयिक अनुभाजस्थाने पञ्च अनुक्रमे अस च्यशुणु अम अशुणु छे ॥४०॥

अधतरण—अनुभाजस्थाने अस च्य छे, तेभां विग्रेपता इशावे छे—

सुहृमगणिपवेसणया अगणिकाया य तेसि कायठिई । कमसो असखगुणियाणि ज्झवसाणाणि अणुभागे ॥४१॥

सुहृमाग्निप्रवेशनका अगिकायाय तेषां कायस्थिति । क्रमशोऽसंख्येयगुणिताभानुभागेऽप्ययमानानि ॥४१॥

मन्वयार्थ—सुहृमगणिपवेसणया=सुहृम अजिठायमा प्रवेश करता, अगणिकाया=अगिकायपत्ते उत्पन्न थगेवा य=अने तगि=ने अति छेनेनी कायठिई=कायस्थिति कमसो=अनुक्रमे प्रमग्गियाणि=अस च्यशुणु छे, तेभी च=पुन अणुभागे=अनुभागां प्रमवगाणाणि=अस च्य

१ अष्टमवर्णा यवमध्य स्थानेभां अनन्तशुणुद्वानि अने द्वि अन्ने वनें छे सप्त सागयिकभां अनन्तशुणुद्वानि अने द्विसागयिकभां अम तम=द्वि अ सप्त ८ विभाजभां दानिद्वि अन्ने.

વસાય સ્થાનો (અસંખ્યગુણુ છે). ૧૧૪૧॥

માવાર્થઃ—સૂક્ષ્મ અગ્નિકાયમાં પ્રવેશ કરતા (ઉત્પન્ન થતા) જીવો અસંખ્ય (અસંખ્ય લોકાકાશના પ્રદેશ જેટલા) છે, તેથી અગ્નિકાયમાં ઉત્પન્ન થયેલા અસંખ્યગુણુ છે, તેથી અગ્નિજીવોની કાયસ્થિતિ અસંખ્યગુણી છે, એ અનુક્રમે અસંખ્યગુણુ અસંખ્યગુણુ છે, અને તેથી પણ અનુભાગના અધ્યવસાય સ્થાનો અસંખ્યગુણુ છે [એ અનું સ્થાનોની અસંખ્યતા વિશેષ પ્રકારે દર્શાવી] ॥ ૪૧ ॥

કઙ્ઙુમ્મા અવિભાગા ઠાણાણિ ય કંઙ્ઙાણિ અણુભાગે । પજ્જવસાણમણંતગુણાઓ ઉપ્પિં નણંતગુણં ॥૪૨॥

કૃતયુગ્માન્યવિભાગાઃ સ્થાનાનિ ચ કંઙ્ઙાનિ અણુભાગે । પર્યવસાનમનન્તગુણાદુપરિ નાઙ્ઙનન્તગુણમ્ ॥૪૨॥

અન્વયાર્થ—અણુભાગે=અનુભાગમાં અવિભાગા=૨સાવિભાગો ઠાણાણિ=૨સ્થાનો ય=અને કંઙ્ઙાણિ=કંઙ્ઙાઓ એ સર્વ કઙ્ઙુમ્મા=કૃતયુગ્મ પ્રમાણુ છે. અને અણંતગુણાઓ ઉપ્પિં=અનન્તગુણુ કંઙ્ઙાથી ઉપર પુનઃ અણંતગુણં ન=અનન્તગુણુધિક સ્થાન નથી, એ પદ્સ્થાનનું પજ્જવસાણં=પર્યવસાન-અન્ત છે ॥૪૨॥

માવાર્થ—અનુભાગના અવિભાગો અનુભાગસ્થાનો અને સર્વ કંઙ્ઙા 'કૃતયુગ્મ સંખ્યાએ છે, અને દરેક પદસ્થાનમાં છેલ્લા અનન્તગુણુસ્થાનથી [અર્થાત્ અનન્તગુણુ કંઙ્ઙાથી] ઉપર ણીણું અનન્તગુણુસ્થાન નથી માટે પદસ્થાનનું પર્યન્ત સ્થાન અનન્તગુણુ અને

૧ ચારે ભાગતાં ચત્ત્ર વધે તેવી ક્રોધપણુ સંખ્યા અને ચાર પોતે કૃતયુગ્મ કહેવાય ચારે ભાગતાં ૧ વધે તેવી ક્રોધપણુ સંખ્યા અને ૧ પોતે કલ્પોજ, ૨ વધે તેવી ક્રોધપણુ સંખ્યા અને ૨ પોતે દ્વાપરયુગ્મ, તથા ૩ વધે તેવી ક્રોધપણુ સંખ્યા અને ત્રણ પોતે ત્રેતોજ કહેવાય.

તે પછી ધાર્યે વૃદ્ધિવાગાં 'સ્થાને' છે ॥૪૨॥

અર્થ—અનુભાગના વદ્સ્થાનમાં અનન્તરોપનિધાની પદ્ધતિએ અલ્પબદ્ધત્વ કહે છે તેમજ પરપરિનિધાને પણ અલ્પબદ્ધત્વ કહે છે તે આ પ્રમાણે—

અપ્પવદ્ધમણતરઓ અસલ્ગુણિયાણાંતગુણમાર્ઘે । તવિવરીયમિયરઓ સલ્લેજ્જલ્લેસુ સંલ્લગુણ ॥૪૩॥

અલ્પબદ્ધત્વમનન્તરતોઝ્ઞાંગ્યેયગુણિતાન્યનન્તગુણાદીનિ । તદ્વિપરીતમિતરતઃ સંલ્લેયાસ્યેષુ મંલ્લેયગુણમ્ ॥૪૩॥

અર્થ—અર્ણતરઓ અનન્તરોપનિધાની વિચારતા અર્ણતગુણમાર્ઘે અનન્તગુણવૃદ્ધિથી પ્રારંભીને પશ્ચાત્પૂર્વીએ અર્ણગુણિયાણાં અસંખ્ય અસંખ્યબુદ્ધિ અપ્પવદ્ધત્વ અલ્પબદ્ધત્વ બાલુવુ ફરઓ અંતરથી—પરપરિનિધાને વિચારતાં તવિરીયતેથી વિપરીત અલ્પબદ્ધત્વ બાલુવુ, પરંતુ સલ્લેજ્જલ્લેસુ સંખ્યાત નામવાળી વૃદ્ધિવાગાં સંલ્લગુણે સંખ્યાતબુદ્ધિ અલ્પબદ્ધત્વ બાલુવુ ॥૪૩॥

માર્થ—અનન્તરોપનિધાની વદ્સ્થાનમાં અલ્પબદ્ધત્વ અનન્તગુણ વૃદ્ધિથી પ્રારંભવુ, જેથી અનન્તગુણવૃદ્ધિથી પ્રારંભીને છે એ વૃદ્ધિઓમાં પશ્ચાત્પૂર્વીના ક્રમે અસંખ્યગુણ અસંખ્યગુણ કહેવુ, અને પરપરિનિધાને અલ્પબદ્ધત્વ તેમાં વિપરીત કહેવુ, એમાં વિશેષ એ કે—સંખ્યાત નામવાળી વૃદ્ધિ આવે ત્યાં સંખ્યાતબુદ્ધિ કહેવુ (શેષ સર્વત્ર અસંખ્યગુણ કહેવુ) ॥૪૩॥

૧ વદ્સ્થાનમાં દ્વિધામાં કહેલું એક સ્થાન તે બ્રહ્મમાયાધિક છે કેમકે પદ્ધતિ અનન્તગુણ પછીના પૂર્વપરિપાત્રીએ પામે વૃદ્ધિવાગાં સ્થાને યામ છે એ પદ્ધતિ.

૨ અનન્તરોપનિધાને અનુભાગ વદ્સ્થાનમાં અલ્પબદ્ધત્વ આ પ્રમાણે—

અવતરણ—અનુભાગસ્થાનોમાં વર્તતા જીવોની પ્રરૂપણા ૮ પ્રકારે છે, ત્યાં પ્રથમ કોઈપણ એક અનુભાગસ્થાનમાં કેટલા જીવો બંધકપણે વર્તે ? તે કહેવાય છે, તથા અન્તરપ્રરૂપણા કહેવાય છે—

થાવરજીવાણંતા એકેકે તસજિયા અસંખેજ્જા । લોગા સિમસંખેજ્જા અંતરમહ થાવરે નત્થિ ॥૪૪॥

થાવરજીવા અનન્તા એકેકસિમ્ન ત્રસજીવા અસંખેયાઃ । લોકા એપામસંખેયા અન્તરમથ થાવરે નાડ્ઠિ ॥૪૪॥

અન્વયાર્થ—એકેકે=એકેક અનુભાગસ્થાનમાં થાવરજીવા(અ)ણંતા=થાવરજીવો અનન્ત હોય છે, તસજિયા=ત્રસજીવો અસંખ્યાત હોય છે. અતરં=અન્તર લોગા સિમસંખેજ્જા=એ ત્રસ જીવોમાં અસંખ્ય લોકાકાશના પ્રદેશ જેટલું છે, અહ=અને થાવરે=થાવરયોગ્ય અનુભાગસ્થાનોમાં અન્તર નત્થિ=નથી. ॥૪૪॥

અનન્તગુણવૃદ્ધિવાળા (મૂળ) સ્થાનો અદ્ય (કડક પ્રમાણ હોવાથી)

તેથી અસંખ્યગુણવૃદ્ધિવાળા (મૂળ)સ્થાનો અસંખ્યગુણ (કડકગુણ ઉપરાન્ત ૧ કડક જેટલાં હોવાથી)

„ સંખ્યાગુણવૃદ્ધિવાળા „ „ „

„ સંખ્યાતભાગવૃદ્ધિવાળા „ „ „

„ અસંખ્યાભાગવૃદ્ધિવાળા „ „ „

„ અનન્તભાગવૃદ્ધિવાળા „ „ „

પરંપરોપનિધાએ અદ્યપણુવ-અનન્તભાગવૃદ્ધિવાળાં સ્થાનો અદ્ય, તેથી અસંખ્યાભાગવૃદ્ધિવાળાં અસંખ્યાતગુણ, તેથી સંખ્યાભાગવૃદ્ધિવાળાં સંખ્યા-

તેથી સંખ્યાગુણવૃદ્ધિવાળાં સંખ્યાતગુણ, તેથી અસંખ્યાગુણવૃદ્ધિવાળાં અસંખ્યગુણ, તેથી અનન્તગુણવૃદ્ધિવાળાં અસંખ્યગુણ

માર્થ—સ્થાવર યોગ્ય અનુભાગવંધસ્થાનોમા એકેક સ્થાનમા અનંત અનન્ત જીવો વતે છે, (પણ કેઇ સ્થાન જીવરહિત હોય નથી), અને ત્રસયોગ્ય એકેક અનુભાગવંધસ્થાનોમા ત્રસજીવો અસખ્ય અસખ્ય વતે, તેમજ અસખ્યાતાલોકાકાશના પ્રદેશ જેટલા ત્રસયોગ્ય અનુભાગસ્થાનો ત્રસજીવ વિનાના શૂન્ય પણ હોય, અને સ્થાવરયોગ્યસ્થાનોમા તો અન્તર (જીવરહિત શૂન્યસ્થાનો) છે નહિ ॥૪૪॥ ઇતિ ૧-૨ પ્રરૂપણા ॥

મયતરણ—હરે નિરન્તર પ્રરૂપણા કરે છે—

આવલિઅસખમાગો તસા નિરતરં અહેગઠાણમ્મિ । નાણા જીવા પ્વહકાલ પર્ગિદિયા નિચ્ચ ॥૪૫॥

આવલિઅસખમાગાનિ ત્રસૈનિરન્તરણ્યયૈકસ્થાને । નાનાજીવા પ્તાવત્કાલમેકેન્દ્રિયા નિત્યમ્ ॥૪૫॥

મન્યમાર્થ—(ત્રસયોગ્ય સ્થાનોમા) તસા=ત્રસજીવોવડે નિરતરં=નિરન્તર ણંધાતા સ્થાનો આવલિ અસખમાગો=આવલિકાના અસખ્યાતમા ભાગ જેટલા છે, અહતયા પ્ગઠાણમિ=એકેક અનુભાગ સ્થાનમા નાણા જીવા=અનેક ત્રસજીવો પ્ત્યાકાલં=એટલોજ કાળ નિરન્તરપણે વતે છે અને પર્ગિદિયા નિષ્પ=એકેન્દ્રિયો નિત્ય વતે છે ॥૪૫॥

માર્થ—ત્રસયોગ્ય સ્થાનોમા આવલિકાના અસખ્યાતમા ભાગ જેટલાં સ્થાનોમા ત્રસજીવો નિરન્તરપણે વતે છે, અને એક સ્થાનમા અનેક જીવો પણ નિરન્તરપણે આવલિકાના અસખ્યાતમા ભાગસુધી વતે, તથા એકેન્દ્રિયો તો સ્થાવર પ્રાયોગ્ય સ્થાનોમા નિત્ય વતે ॥૪૫॥ ઇતિ ૩-૪ પ્રરૂપણા ॥

૧ અલિ ભાવાર્થ એ છે ૨-અનુભાગસ્થાનો કેટલાંક (અસખ્યલોક પ્રમાણ) સ્થાવર પ્રાયોગ્ય તો કેટલાંક (અસંલોક પ્રમાણ) ત્રસયોગ્ય,

અવતરણ—અનુભાગસ્થાનોમાં વર્તતા જીવોની અનન્તરોપનિધાએ વૃદ્ધિહાનિપ્રરૂપણા કહે છે—

થોવા જહન્નઠાણે જા જવમજ્જં વિસેસઓ અહિયા । एत्तो हीणा उक्कोसगं ति जीवा अणंतरओ ॥४६॥

સ્તોકા જઘન્યસ્થાને યાવદ્ યવમધ્યં વિશેષતોઽધિકાઃ । इतो हीना उत्कृष्टं इति जीवा अनन्तरतः ॥४६॥

અન્વયાર્થ—જહન્નઠાણે=જઘન્યસ્થાનુભાગસ્થાનમાં વર્તનારા જીવો થોવા=થોડા, જા=યાવત્ જવમજ્જં=યવમધ્યમુધી અણંતરઓ=અનન્તર અનન્તર વર્તતા જીવા=જીવો વિસેસઓ અહિયા=વિશેષાધિક વિશેષાધિક જણવા, एत्तो=અહિંથી આગળ ઉક્કોસગતિ=ઉત્કૃષ્ટાનુભાગસ્થાન મુધી હીંગા=વિશેષહીન હીન જણવા ॥૪૬॥

ભાવાર્થ—જઘન્યસ્થાનમાં વર્તતા જીવો થોડા, ત્યારણાદ યાવત્ યવમધ્યમુધી વિશેષાધિક જીવો વર્તે, ત્યારણાદ યવમધ્યમુધી નીચેનાં સ્થાનોમાં યાવત્ સર્વોત્કૃષ્ટ સ્થાનમુધી વિશેષહીન વિશેષહીન જીવો વર્તે, એ પ્રમાણે જીવોનું અરૂપણહુત્વ અનન્તરથી કહ્યું [ક્રમપૂર્વક દરેક સ્થાનમાં કહ્યું] ॥૪૬॥

એમ બે પ્રકારનાં છે. એમાં સ્થાવરયોગ્યસ્થાનોની એક નીચે પંક્તિ રચીએ તો તે પંક્તિમાં સર્વત્ર અનન્ત અનન્ત સ્થાવર જીવો વર્તતાજ હોય છે, અને ત્રસયોગ્યસ્થાનોની દોઢપંક્તિ રચીએ તો તે પંક્તિમાં વધારેમા વધારે આવલિદ્રાના અસંખ્યાતમા ભાગના સમયો જોડેલો લગોલગ-નિરન્તર ભાગ ત્રસજીવયુક્ત હોય અને અસંખ્યોક જોડેલો મોટો ભાગ શૂન્ય હોય. તેમજ એક સ્થાન ત્રસજીવોવડે વધુમાં વધુ આવનાઅસંખ્યા ભાગ મુધી વર્તતું (યુક્ત) હોય છે. ૧ અહિં “વર્તતા જીવો” એ વાક્ય સંભવથી જાણવું. પરન્તુ પ્રતિસમય પ્રત્યેક સ્થાનોમાં આ રીતે જીવો વર્તતા હોય છે એમ નહિ, માટે દરેક સ્થાનમાં વર્તતા જીવ કયા તે વર્તવાની યોગ્યતા વા સભવ આશ્રયિ કલા છે.

મયતરણ—હવે અનુભાગસ્થાનોમાં વર્તતા હોયતી પરપથપનિધાએ વૃદ્ધિહાનિપ્રરૂપણા કહે છે—

ગતૂણમસખેજ્જ લોગે દુગુણાણિ જાવ જવમજ્જ । યત્તો ય દુગુણહીણા એવ ઉક્કોસગં જાવ ॥૪૭॥

ગત્વાડસંખ્યેયાન્ લોકાન્ દ્વિગુણા યાવદ્ યથમપ્યમ્ । ઇતથ દ્વિગુણહીના, એમુસ્કુટ યાવત્ ॥૪૭॥

મન્યયાર્થ—અસંતેગ્જે લોગે=અસખ્ય લોક ગતૂણ=અર્થને જમમજ્જ જાવ=યવમધ્ય મુધી દુગુણાણિ=દ્વિગુણ દ્વિગુણ હોવે વર્તતા હોય છે, ય=અને યત્તો=અર્થથી આગળ દુગુણ હીણા=દ્વિગુણહીન હોવે હોય છે, એવ=એ પ્રમાણે ઉક્કોસગં જાવ=ઉદ્દયાનુભાગસ્થાન મુધી જાણવું ॥૪૭॥

માયાર્થ—પહેલા અનુભાગસ્થાનથી અસખ્ય અસખ્ય લોકકાશ જેટલા સ્થાનકો ઝોળખી ઝોળખીને જે એકેક અનુભાગ સ્થાન આવે તેમાં હોવે દ્વિગુણ દ્વિગુણ (જમણા જમણા) હોય છે એ પ્રમાણે યવમધ્ય મુધી કહીને ત્યાંથી આગળ યાવત્ સર્વેત્કુટ સ્થાન મુધીમાં (અસંખ્ય અસંખ્ય લોક એકીને જે એકેક અનુસ્થાન આવે તેમાં) દ્વિગુણ હીન દ્વિગુણ હીન=અર્થ અર્થ હોવે હોય છે ॥૪૭॥

મયતરણ—એ વૃદ્ધિહાનિવાણાં સ્થાનોનું અભ્યગ્રહુત્વ કહે છે—

નાણતરાણિ આલિઅસસ્વમાગો તસેસુ ઇયરેસું । એગતરા અસસ્વિયગુણાઈ નાણંતરાઈ તુ ॥૪૮॥

નાનાન્તરાણ્યાયસ્વસર્યેયમાગાણિ પ્રસેષ્વિતરેપુ । એકાન્તરાદસંસ્વેયગુણાણિ નાનાન્તરાણિ તુ ॥૪૮॥

મન્યયાર્થ—તસેસુ=ત્રસયોઅ સ્થાનોમાં નાણંતરાણિ=નાના અન્તરસ્થાને (દ્વિગુણ વાળા સ્થાનો) આલિઅસસ્વમાગો=આવલિકાના અસખ્યાતમા ભાગ પ્રમાણ છે, તુ=અને ઇયરેસું=ઈતરમા સ્થાવર યોઅ સ્થાનોમા નાણંતરાઈ=નાના અન્તરસ્થાને ત્રસપ્રાયોઅના એગંતરા=એક અન્તરથી અસંસ્વગુણાઈ=અસખ્યગુણ છે ॥૪૮॥

માર્વાર્થ:—ત્રસ પ્રાયોગ્ય સ્થાનોમાં વચ્ચે વચ્ચે આવતાં દિગુણ વૃદ્ધ અને દિગુણહીન સ્થાનકો સર્વ મળી આવલિકાના અસંખ્યા-
તમા ભાગ જેટલાં થાય છે. અને ઇતર-સ્થાવર પ્રાયોગ્યમાં તે ત્રસની જે દિગુણ વૃદ્ધની વા હીનની વચ્ચેમાં રહેલાં એક અપાંતરાલવર્તી
અસંખ્ય લોકપ્રમાણ સ્થાનોથી જે સ્થાનમાં દિગુણ વૃદ્ધિ કે દિગુણ હાનિ થાય છે તે એકેક સ્થાનો અસંખ્યાત ગુણ છે. ઇતિ
વૃદ્ધિ પ્રરૂપણા ॥૪૮ ॥

અવતરણ—હવે યવમધ્ય પ્રરૂપણા ગાથા વડે કહી નથી તે આ પ્રમાણે—યવમધ્ય સ્થાનો એટલે આઠ સમયવાળાં સ્થાનો શેષ
સપ્ત સમયવાળાં આદિકની અપેક્ષાએ અસંખ્યાતમા ભાગનાં છે, તથા યવમધ્યથી નીચેનાં સપ્તસામયિકાદિ સ્થાનો અલ્પ છે, અને તેથી
યવમધ્ય ઉપરનાં સપ્તસામયિકાદિ સ્થાનો અસંખ્યગુણ છે ॥ઈતિ યવમધ્યપ્રરૂપણા॥

હવે સ્પર્શના પ્રરૂપણા કહે છે—

ફાસણકાલો તીણ થોવો ઉવકોસગે જહન્ને ઉ । હોઈ અસંખેજ્જગુણો ય ઉ કંડગે તત્તિઓ ચેવ ॥૪૯॥
જવમજ્જકંડગોવરિ હેટ્ટા જવમજ્જઓ અસંખગુણો । કમસો જવમજ્જુવરિં કંડગહેટ્ટા ય તાવઙ્ગઓ ॥૫૦॥
જવમજ્જુવરિ વિસેસો કંડગહેટ્ટા ય સવ્વહિં ચેવ । જીવપ્પાવહુમેવં અજ્જવસાણેસુ જાણેજ્જા ॥૫૧॥

સ્પર્શનાકાલોસ્તીતે સ્તોક ઉત્કૃષ્ટે જઘન્યે તુ । ભવત્યસંખ્યેયગુણથ તુ કંડકે તાવાંશ્ચૈવ ॥૪૯॥

યવમધ્યકંડકોપર્યધો યવમધ્યકોઽસંખ્યેયગુણઃ । કમશો યવમધ્યોપરિ કંડકાધથ તાવત્કઃ ॥૫૦॥

યવમધ્યોપરિ વિશેષઃ કંડકાધથ સર્વેપુ ચૈવ । જીવાઽલ્પવહુત્વમેવમધ્યવસાનેપુ જાનીયાત્ ॥૫૧॥

ઘન્યવાર્ષા—(અ)તોષ=અતીતકાળમાં ઉકોસગે=ઉત્કૃષ્ટ (ત્રિસમય) સ્થાનેમા ફાસણકાલો=સ્પર્શના કાળ યોવો=થોડો છે, તેથી જ્ઞને
 ડ=પુનઃ જ્ઞન્ય (ચાર સમયનાં) સ્થાનેમાં અસંલેખગુણો હોઈ=અસખ્યગુણ સ્પર્શના કાળ છે. કંઠગે ડ=પુનઃ ક ઠકમાં (ચતુસમય સ્થાનેમાં)
 તતિષ્ઠો ચેવ=તેટલોજ સ્પર્શના કાળ છે તેથી જયમજ્ઞા=યવમધ્ય (આઠ સમયવાળાં) સ્થાનેમા, તેથી કંઠગોચરિ=ક ઠકની ઉપર (ત્રિસામયિ
 કેમાં), તેથી જયમજ્ઞા હેટ્ટા=યવમધ્યથી નીચે, [૭-૬-૫ સામયિકોમાં] કમ્પો=અનુક્રમે અસંલેખગુણો=અસખ્યગુણ સ્પર્શકાળ, તેથી
 જયમજ્ઞાચરિ કંઠગહેટ્ટા ય=યવમધ્યથી ઉપર અને ક ઠકથી હેઠે (૭-૬-૫ સામયિકોને) તાચ્છો=તેટલોજ કાળ છે તેથી જયમજ્ઞાચરિ=યવમ
 ધ્યથી ઉપર સર્વ સ્થાનેમાં વિશેષાધિક=વિશેષાધિક સ્પર્શના કાળ, અને તેથી કંઠગહેટ્ટા ય=ક ઠકથી નીચે [૪-૫-૬-૭-૮-૭-૬-૫
 સામયિકોમા) વિશેષાધિક, તેથી સ્પર્શિ ચેવ=સર્વસ્થાનેમાં નિઃશ્વય વિશેષાધિક કાળ છે એક=એ પ્રમાણે અજ્ઞવણાણેસુ=અનુભાગાધ્યવસ્યાય
 સ્થાનેમાં જીવાપ્પચ્છ=હવેનું અપ્પચ્છવ જાણેજા=અણુ ॥૪૬-૫૦-૫૧॥

માયાર્ષ—અતીતકાળમા હવેએ ઉત્કૃષ્ટ સ્થાને (ત્રિસામયિકસ્થાને) અપ્પ કાળજ સ્પર્શ્યા છે, તેથી પ્રથમના ચાર સમયવાળાં
 જ્ઞન્યસ્થાનેને સ્પર્શના કાળ અસખ્યાત ગુણ છે, પુનઃ ક ઠકમા (યવમધ્યથી ઉપરનાં ચતુ સામયિક સ્થાનેમા) હવેને સ્પર્શનાકાળ
 નિઃશ્વય તેટલોજ છે ॥૪૬॥ તેથી યવમધ્ય સ્થાનેને, તેથી ક ઠક ઉપરને (ત્રિસામયિક સ્થાનેને), તેથી યવમધ્યથી નીચે (૭-
 ૬-૫ સમયવાળાં) સ્થાનેને અનુક્રમે સ્પર્શકાળ અસખ્યાતગુણો છે તેથી યવમધ્ય ઉપર અને ક ઠકની (ચતુ સામયિકની) નીચેનાં
 ૭-૬-૫ સમયવાળા સ્થાનેને સ્પર્શનાકાળ તેટલોજ છે ॥૫૦॥ તેથી યવમધ્ય ઉપરના સર્વસ્થાનેને (૭-૬-૫-૪-૩-૨ સમય
 વાળા સ્થાનેને) સ્પર્શનાકાળ વિશેષાધિક છે, તેથી ક ઠકની નીચેના સર્વ સ્થાનેમા (૪-૫-૬-૭-૮-૭-૬-૫) સમયવાળાં સ્થાનેમાં)

સ્પર્શનાકાળ વિશેષાધિક, તેથી સર્વે સ્થાનોમાં સ્પર્શનાકાળ વિશેષાધિક છે. ॥ इति स्पर्शनाकाल प्ररूपणा ॥ એ પ્રમાણે જ અનુભાગ અધ્યવસાયસ્થાનોમાં જીવોના અદ્યપણહુત્વની પ્રરૂપણા પણ તુલ્ય જાણવી. ॥ इति जीवाल्पवहुत्वप्ररूपणा ॥૫૧॥

અવતરણ—એ પ્રમાણે અનુભાગસ્થાનોમાં જીવોની વર્તના આઠ પ્રકારે (આઠ રીતે) સમજાવીને હવે એકેક સ્થિતિગંધસ્થાનના હેતુભૂત એકેક અધ્યવસાયમાં અનેક જીવની અપેક્ષાએ કેટલા અનુભાગગંધ અધ્યવસાયો હોય ? તે કહે છે—

एकैकस्मि कसायोदयस्मि लोका असंखिया होंति । ठिइबंधठणेषु वि अज्झवसाणाण ठाणाणि ॥५२॥

एकैकस्मिन् कपायोदये लोका असंख्येया भवन्ति । स्थितिवंधस्थानेष्वप्यध्यवसानानां स्थानानि ॥५२॥

અન્વયાર્થઃ—એકેકસ્મિ=એકેક કસાયોદયસ્મિ=કપાયોદયમાં અનુભાગગંધસ્થાનો અસંખ્યાલોગા=અસંખ્યાત લોકના પ્રદેશ પ્રમાણ હોંતિ=હોય છે, ઠિइबंधठणेषु वि=દરેક સ્થિતિગંધ સ્થાનોમાં પણ અજ્ઞવસાણા ઠાણાણિ=સ્થિતિગંધના અધ્યવસાયનાં સ્થાનો તેટલાંજ હોય છે ॥ ૫૨ ॥

भावार्थः—स्थितिवंधना हेतुभूत एकेके 'कपायोदयमां (कपायस्थानमां) असंख्य लोकाकाशना आकाशप्रदेश जेटला अनुभागगंधा-

૧ સ્થિતિગંધસ્થાનો અને તેના અધ્યવસાયો (કપાયોદયો) અને અનુભાગગંધાધ્યવસાયો એ ત્રણે અનુક્રમે અસંખ્યગુણ અસંખ્યગુણ છે, કારણ કે એકજ પ્રકારનો સ્થિતિગંધ જૂદા જૂદા જીવો જૂદા જૂદા અધ્યવસાયે કરી શકે છે, અને તેના એકજ સ્થિતિઅધ્યવસાયમાં અનુભાગ હેતુભૂત અધ્યવસાયો અસંખ્યલોક પ્રમાણ હોય છે.

અધ્યવસાયો છે, તેમજ સ્થિતિજન્યથાનોમાં પણ હરેકમા તેના બધાંદેવુભૂત અધ્યવસાયો અસખ્યલોક નેટલા છે ॥૫૨॥

મયતરણ—સ્થિતિજન્ય એકેક અધ્યવસાયમાં અનેક જીવ આશ્રયી અનુભાગઅધ્યવસાયો અસખ્ય અસખ્ય છે, તેથી સર્વસ્થિતિ અધ્યવસાયોમાં અનુભાગઅધ્યવસાયો તુલ્ય છે કે વિષમ છે? તે બલુવધને અનન્તરોપનિધા તથા પરંપરોપનિધાએ વિષમતાની—વૃદ્ધિની પ્રરૂપણા કરાવે છે—

ધોવાણિ કસાઉદયે અજ્ઞવસાણાણિ સવ્વહરમ્મિ । વિહ્યાઈ વિસેસહ્યાણિ જાવ ઉક્કોસગ ઠાણં ॥૫૩॥

સ્તોકાણિ કપાયોદયે અધ્યવસાનાણિ સર્વજન્યે । દ્વિતીયાદૌ વિદ્ધેપાધિકાણિ યાવદુત્કટ્ટ સ્થાનમ્ ॥૫૩॥

મગ્યયાર્થ—જ રૂઢિમિત્તસર્વજન્ય કસા(ય)ઉદયે=કપાયોદયમા અજ્ઞવસાણાણિ=રસબંધમા હેતુભૂત અધ્યવસાયો ધોવાણિ=ધોવા હોય છે, અને વિહ્યાઈ=બીજા ત્રીજા વિગેરે જાવ ઉક્કોસગ ઠાણં=યાવત્ ઉત્કટ્ટ કપાયસ્થાન મુખીમા વિસેસહ્યાણિ=વિશેષાધિક હોય છે ॥૫૩॥

માયાર્થ—એકજ સ્થિતિજન્ય હેતુભૂત સર્વજન્ય કપાયોદયમાં (સર્વજન્ય સ્થિતિજન્યાધ્યવસાયમાં) અધ્યવસાયો (લેશ્યા પરિણામો અથવા અનુભાગઅધ્યવસાયો) સર્વથી અધ્ય છે, (તે પણ અસખ્ય લોકાકાશના પ્રદેશ નેટલા છે), તેથી બીજા ત્રીજા આદિ કપાયોદયમા યાવત્ સર્વોત્કટ્ટ સ્થાન મુખી (ઉત્કટ્ટ કપાયોદય મુખી) અનુક્રમે વિશેષાધિક વિશેષાધિક અનુભાગઅધ્યવસાયો—લેશ્યા જન્ય પરિણામો હોય છે ॥૫૩॥ इति अन्तरोपनिधा ॥

૨ સ્થિતિજન્ય કપાયોદય જન્ય આત્મપરિણામ હેતુભૂત છે, અને અનુભાગઅધ્યવસાયો લેશ્યાજન્ય આત્મપરિણામ હેતુભૂત છે, (તે પણ કપાયોદય-વર્તી હોય ત્યાં મુખી હેતુભૂત છે), મારેજ એકજ પ્રકારનો સ્થિતિ અધ્યવસાય (કપાયોદય) લેશ્યાએકે અસખ્ય પ્રકારનો હોય છે

અવતરણ—એ પ્રમાણે કોઈપણ એકજ સ્થિતિના અધ્યવસાયોમાં અનન્તરોપનિધાએ વૃદ્ધિ કહીને હવે પરંપરોપનિધાએ વૃદ્ધિ કહે છે—

ગંતૂળમસંખેજ્જે લોગે દુગુણાણિ જાવ ઉક્કોસં । આવલિઅસંખમાગો નાનાગુણવુદ્ધિઠાણાણિ ॥૫૪॥

ગત્વાઽસંખ્યેયાન્ લોકાન્ દ્વિગુણાણિ યાવદુત્કૃષ્ટમ્ । આવલ્યસંખ્યેયમાગાણિ નાનાગુણવૃદ્ધિસ્થાનાણિ ॥૫૪॥

અન્વયાર્થ—અસંખેજ્જે લોગે=અસંખ્ય લોકાકાશં સુધી ગંતૂળ=જઈને દુગુણાણિ=દ્વિગુણ અનુસ્થાનો હોય છે. એ રીતે ઉક્કોસં જાવ=ઉત્કૃષ્ટ કષાયોહય સુધી જાણવું. એમાં નાનાગુણવુદ્ધિ ઠાણાણિ=નાના ગુણવૃદ્ધિ સ્થાનો—નાના અન્તરો આવલિઅસંખમાગો=આવલિકાના અસંખ્યાતમા ભાગ જેટલાં છે ॥૫૪॥

માવાર્થ—જેલા કષાયોહયથી (સ્થિત્યધ્યવસાયથી) અસંખ્ય લોકાકાશ જેટલે દૂર જઈને જે એક કષાયોહય (સ્થિત્યધ્યવસાય) આવે તેમાં જમણા અનુભાગાધ્યવસાયો હોય, એ રીતે યાવત્ ઉત્કૃષ્ટ કષાયોહય સુધી વારંવાર દ્વિગુણ દ્વિગુણ અનુભાગાધ્યવસાયવાળું એકેક સ્થાન (સ્થિતિ અધ્યવસ્થાન) આવે. એમ નાનાગુણવૃદ્ધિ અને નાનાગુણહાનિવાણાં (પૂર્વાનુપૂર્વીએ દ્વિગુણવૃદ્ધિવાળું એકેક આવે છે તે અને પશ્ચાનુપૂર્વીએ એજ દ્વિગુણહાનિવાણાં—અર્ધાર્ધ અધ્યવસ્થાણાં) કષાયોહયસ્થાનો આવલિકાના અસંખ્યાતમા ભાગ જેટલાં છે (અને જે વૃદ્ધિ વા હાનિના એકજ આંતરામાં અસંખ્યગુણ અનુભાગાધ્યવસાયો છે) ॥૫૪॥ इति, परंपरोपनिधा ॥

અવતરણ—પૂર્વોક્તા અનન્તરોપનિધા ૮૭ અશુભ પ્રકૃતિઓની જાણવી, અને શુભ પ્રકૃતિઓના સ્થિતિબંધાધ્યવસાયોમાં એથી વિપરીત છે તે કહે છે, તથા સર્વ પ્રકૃતિઓના સ્થિતિબંધમાં સ્થિતિબંધાધ્યવસાયોની અનન્તરોપવૃદ્ધિ કહે છે—

પરંપરોપવૃદ્ધિ કહીને આયુષ્યમાં પણ અનન્તરોપનિધા વૃદ્ધિ કહે છે—

પલ્લાસંખ્યભાગં ગતું દુગુણાણિ આઠગાણં તુ । થોવાણિ પદમબંધે વિદ્યાઙ્ અસંખ્યગુણિયાણિ ॥૫૬॥

પલ્યાસંખ્યેયભાગં ગત્વા દ્વિગુણાન્યાયુષ્કાનાં તુ । સ્તોકાનિ પ્રથમબન્ધે દ્વિતીયાદિષ્વસંખ્યેયગુણાનિ ॥૫૬॥

અન્વયાર્થ—પરંપરોપનિધા તો પલ્લાસંખ્યભાગં ગતું=પલ્યોપમનો અસંખ્યાતમો ભાગ જઈને દ્વિગુણુ સ્થાનો થાય છે એજ. તથા આઠગાણં તુ=આયુષ્યની સ્થિતિઓમાં તો પદમબંધે=ખેલા જઈને સ્થિતિબંધમાં અનુસ્થાનો થોવાણિ=થોડાં છે, અને વિદ્યાઙ્=ખીણ આદિક સ્થિતિમાં અસંખ્યગુણિયાણિ=અસંખ્યગુણુ છે. ॥૫૬॥

માર્ચાર્થ—જઈને સ્થિતિથી પલ્યોપમનો અસંખ્યાતમો અસંખ્યાતમો ભાગ દૂર જઈને જે વચ્ચે એકેક સ્થિતિસ્થાન આવે તેમાં અનુભાગબંધસ્થાનો બમણાં બમણાં હોય, એ પ્રમાણે ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિસ્થાન સુધી કહેવું. [આ પરંપરોપનિધા આયુષ્ય રહિત સાત કર્મોના સ્થિતિસ્થાનોમાં છે, અને આયુષ્યમાં આ પ્રમાણે—] આયુષ્યના પ્રથમ સ્થિતિબંધસ્થાનમાં (જઈને સ્થિતિમાં) અનુભાગબંધસ્થાનો અર્ધ (તે પણ અસંખ્યલોક જેટલાં), તેથી ખીણ ત્રીણ આદિ યાવત્ ઉચ્ચસ્થિતિ સુધીમાં પ્રત્યેકમાં અનુભાગબંધસ્થાનો અનુક્રમે અસંખ્યગુણુ અસંખ્યગુણુ છે ॥૫૬॥

॥ સ્થિતિબન્ધસ્થાનોમાં અનુભાગબન્ધસ્થાનોની Xઅનુકૃષ્ટિ ॥

Xઅનુકૃષ્ટિ એટલે અનુકર્ષણ અનુવર્તન, અર્થાત્ પશ્ચાત્તુ અનુસરણ. તાત્પર્ય એ કે દરેક સ્થિતિબંધમાં સ્થિતિબંધના હેતુભૂત અધ્યવસાયો (કષાયો-દયો) તદ્દન નૂદા નૂદા છે, એક ખીણ સ્થિતિને મળતા નથી, પરન્તુ અનુભાગાધ્યવસાયો (લેશ્યાપરિણામો) એક ખીણ સ્થિતિમાં ઘણા સરખા અને થોડા નવીન હોય છે. અર્થાત્ એક અનુભાગબંધાધ્યવસાય પલ્યોપમના અસંખ્યાતમા ભાગ જેટલી સ્થિતિઓમાં ઉપયોગી થાય છે, અને સ્થિ. બંધાધ્યવસાય તો જે સ્થિતિનો હોય તેજ સ્થિતિને કામનો, ખીણ સ્થિતિને કષ્ટપણુ કામનો નથી.

घाईणमसुभवणरसगधफासे जहझाठिइवंधे । जाणज्झवसाणाइ तदेगदेसो य अन्नाणी ॥५७॥

घातीनामशुभवर्णरसगन्धस्पर्शानां जपन्यस्थितिवन्धे । यान्यध्यवसानानि तदेकदेशान्यानि ॥५७॥

मन्थयार्थ— घाईण=घाती प्रकृतियोंनी तथा असुभवणरसगधफासे=अशुभ वस्तुं रस अंध रूपशंना जहझाठिइवंधे=अध-यस्थितिअधमां जाण=जे अणुवसाणाइ=अनु०अध्यवसाये छे, तदेगदेसो=तेने ओठ देश=भाग य=अने अस्माणि=णीअ नवा अनु०अध्यवसाये (भीछ स्थितिमां छाय छे) ॥५७॥

माथार्थ—४५ घाति प्रकृतियों अने अशुभवस्तुंदि ६ जे ५४ प्रकृतियोंना [उप'घात सहित कस्तां ५५ प्रकृतियोंना अपराकर्तमान अणुमप्रकृति वर्गं कहेवाय, तेनी] (अधव्यप्रयोग्य अन्ताडोडाडोदी इप) अध-यस्थितिअधमा जे अध्यवसाये छे तेमानि ओठ देश भाग नेटवा [जेठ अस च्यातमा भाग छेदीने शेष सर्व] अने भीअ नवा अनुभागाध्यवसाये भीअ स्थितिअधमां छे ॥५७॥

पछासखियभागो जावं विइयस्स होइ विइयम्मि । आ उक्कस्सा एवं उवघाए वा वि अणुकट्टि ॥५८॥

पद्यासंख्येयभाग यावत् द्वितीयस्य भवति द्वितीये । आ उत्कृष्टादेयमुपघातस्य वाऽप्यनुकट्टिः ॥५८॥

मन्थयार्थ—जे प्रभाजे पछासंखियभागो जाव=५४योपमना अस च्यातमा भाग मुधी लखुवु, त्याशनाइ विइयस्स=भीछ स्थितिनी अनुकट्टि विइयम्मि=६६ उप'ना विइयम्मि=भीअ स्थितिस्थानमा पूषुं धाय, जे रीते आउक्कस्सा=उत्कृष्ट मुधी लखुवु उवघाए वा

વિ=ઉપધાતની પણ અણુકૃદ્ધિ=અનુકૃદ્ધિ એવં=એ પ્રમાણે જાણવી. ॥૫૮॥

માવાર્થ—એ પ્રમાણે યાવત્ પલ્યોપમના અસંખ્યાતમા ભાગ સુધી તદેકદેશ ને અન્ય અધ્યવસાયો કહેવા, જેથી પલ્યાસંખ્યાંશ-ભાગના અન્તિમસ્થાનમાં પહેલી સ્થિતિના અનુઅધ્યવસાયો ક્રમશઃ ન્યૂનન્યૂન થતાં સમાપ્ત થઈ જાય છે, એ પરિપાટીએ ણીજ સ્થિતિના અનુઅધ્યવસાયો નિવર્તનકંડકની ઉપરની (૩જીજ) સ્થિતિમાં સમાપ્ત થાય છે, [ત્રીજીના ત્રીજીમાં પૂર્ણ થાય]એ પ્રમાણે યાવત્ ઉત્કૃષ્ટસ્થિતિ સુધી કહેવું. એ ૫૪ પ્રકૃતિઓની અનુકૃદ્ધિ પ્રમાણેજ ૫૫મી ઉપધાતનામકર્મની પણ અનુકૃદ્ધિ કહેવી ॥૫૮॥

અવત્તરણ—પહેલા અશુભપરાવર્તમાન 'વર્ગ'ની (૫૫ પ્રકૃતિઓની) અનુકૃદ્ધિ કહીને આ ગાથાઓમાં ણીજ શુભ પરાવર્તમાન વર્ગની-૪૬ પ્રકૃતિઓની અનુકૃદ્ધિ કહેવાય છે—

પરઘાઝજ્ઞોઝસ્સાસાયવધુવનામતણુઝવંગાણં । પહિલોમં સાયસ્સ ઝ ઝવ્કોસે જાણિ સમઝ્ઞે ॥૫૯॥

૧ ઉપધાતની અનુકૃદ્ધિ જૂદી કહેશે માટે અહિં ૫૪ પ્રકૃતિઓની સામટી અનુકૃદ્ધિ કહેવાય છે.

૨ એક સ્થિતિના અનુભાગાધ્યવસાયો જે પલ્યોપમાસખ્યેયભાગ સુધી અનુવર્તે છે તે પલ્યોપમાસંખ્યભાગ જેટલી સ્થિતિઓનો સમુદાય તે અહિં નિવર્તન કડક ગણવું.

૩ નિવર્તન કંડકની છેલ્લી સ્થિતિ તે અનુકૃદ્ધિની પરિસમાપ્તિ અપેક્ષાએ પહેલી ગણવી, જેથી નિવર્તનકંડકથી અનન્તર-ઉપરની સ્થિતિ તે ણીજ સ્થિતિ કહેવાય. અહિં સ્થિતિઅંધસ્થાનો-સ્થિતિઅંધાધ્યવસાયસ્થાનો-અને અનુભાગઅધ્યવસાયસ્થાનો એ ત્રણ વસ્તુ ભિન્ન ભિન્ન છે એ લક્ષ્યમાં રાખવું.

ताणि य अन्नाणेषु ठिड्वंधो जा जहन्नगमसाए । हेदुज्जोयसमेवं परित्तमाणीण उ सुमाण ॥६०॥

पराधातोघोसोच्छ्वासातपधुवनाम्नां तनुपांयानां । प्रतिलोमं सातस्य तु उत्कृष्टे यानि समयोने ॥६१॥

तानि चान्यान्येव स्थितिषधो यावज्जघन्यमसातस्य । अप उघोतसममेवं परावर्चमानानां तु शुमानाम् ॥६०॥

अर्थ—पराधातोघोसोच्छ्वासातपधुवनाम्नां=पराधात-उघोत-उच्छ्वास-आतप-अने नामनी ध्रुवधि तणुठकाणं=शरीर अने उपांग के प्रकृतियोंनी अनुकृष्टि प्रतिलोमं=प्रतिबोम (उलटादि-पश्चात्पूर्विके) कडेवी सायस्व उ=पुन शातावेदनीयना उक्तेसे=उ० स्थितिअधमा जाणि=अनु०स्थाने, समकणे=समयहीनस्थि०अधमां ताणि य अन्नाणि=ते अने अन्य अनु०स्थाने छे एव=अे प्रभाषे जा=यावत् असाए=आशाताने जहन्नं=अध-य टिड्वंधो=स्थितिअध आवे त्या मुधी अनुकृष्टि कडेवी, हेदु=ओधी नीके उज्जोयसमं=उघोत सुख अनुकृष्टि कडेवी. एव=अे प्रभाषे परित्तमाणीण उ सुमाणं=परावर्तमान शुभ प्रकृतियोंनी अनुकृष्टि कडेवी. ॥५६-६०॥

मार्थ—पराधात-उघोत-उच्छ्वास-आतप अने नामनी शुभ ध्रुवधि १३-शरीर ५-अ जोपात्र उ-(शरीरना अद्वेषुधी अघातन ५

१ पराधात आदि ४६ प्रकृतियों ते अपरावर्तमान सुमप्रकृतिवर्ग

धाती आदि ५५ प्रकृतियों ते अपरा० अशुभप्रकृतिवर्ग

शातावेदनीय आदि १६ प्रकृतियों ते परावर्तमान सुमप्रकृतिवर्ग

आशाता आदि २८ प्रकृतियों ते परा० अशुभप्रकृतिवर्ग अे १४५ उपरान्त तिपत्र दिग्-नीय-अने वधादि ४ नी अनुकृष्टि गूरी कडेसे तथा

४ आनु अने अे इतंनमेदनी अनुकृष्टि नधी

બંધન ૧૫) એ ૪૫ પ્રકૃતિઓની અનુકૃષ્ટિ પ્રતિલોભ (પશ્ચાત્તુપૂર્વીએ-ઉત્કૃષ્ટસ્થિતિથી પ્રારંભીને) કહેવી (અને તે પૂર્વોક્ત ૫૫ પ્રકૃતિ તુલ્ય 'તદેકદેશ ને અન્ય' એ રીતે કહેવી. જિનનામની અનુ ૬૫મી ગાથામાં કહેશે). હવે શાતાવેદનીયની અનુકૃષ્ટિ કહે છે તે આ પ્રમાણે—શાતાની ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિમાં જે અનુભાગાધ્યવસાયો છે તે સર્વ અને તે ઉપરાન્ત ણીજ પશુ [“તે અને અન્ય”] અનુભાગાધ્યવસાયો સમયહીન ઉં સ્થિતિમાં છે, એ પ્રમાણે તે પૂર્વના સર્વ અને અન્ય” એ ક્રમથી અનુકૃષ્ટિ આશાતાના જઘં સ્થિતિબંધ સુધીમાં જેટલી શાતાની સ્થિતિઓ આવે ત્યાં સુધી કહેવી, અને એથી નીચેની શાતાની સ્થિતિઓમાં ઉદ્યોત સરખી (પૂર્વોક્ત ૪૫ પ્રકૃતિવત્ 'તદેકદેશ ને અન્ય' એ ક્રમે) અનુકૃષ્ટિ કહેવી. એ પ્રમાણે શાતાની અનુકૃષ્ટિ તુલ્ય ૧૫ પરાવર્તમાન શુભ-પ્રકૃતિઓની અનુકૃષ્ટિ પશુ કહેવી ॥૫૯-૬૦॥

અવતરણ—હવે પરાવર્તમાન અશુભ પ્રકૃતિ વર્ગની ૨૮ પ્રકૃતિઓની અનુકૃષ્ટિ કહે છે—

જાણિ અસાયજહન્ને ઉદહિપુહુત્તં તિ તાણિ અન્નાણી । આવરણસમં ઉર્પિં પરિત્તમાણીણમસુમાણં ॥૬૧॥

યાન્યસાતજઘન્ય ઉદધિપૃથક્ત્વં તાન્યન્યાનિ । આવરણસમં ઉપર્યેવં પરાવર્તમાનાનામશુમાનામ્ ॥૬૧॥

અન્વયાર્થઃ—અસાયજહન્ને=અશાતાની જઘંસ્થિતિમાં જાણિ=જે અનુસ્થાનો છે, ઉદહિપુહુત્તં તિ=ધણા સે'કડા સાગરોપમ સુધી પશુ તાણિ અન્નાણિ=તે સર્વ અને અન્ય અનુસ્થાનો છે. ઉર્પિં=ઉપરની અનુકૃષ્ટિ આવરણસમં=આવરણ સરખી કહેવી, એવં=એ પ્રમાણે પરિત્તમાણીણં અસુમાણં=પરાવં અશુભ પ્રકૃતિઓની અનુકૃષ્ટિ કહેવી. ॥૬૧॥

ભાવાર્થઃ—અશાતાના જઘન્ય સ્થિતિબંધમાં જે અનુભાગાધ્યવસાયો છે તે સર્વ અને અન્ય ણીજ સ્થિતિબંધમાં છે, એ પ્રમાણે

से ढो साभरोपम सुधी अनुकृष्टि कक्षीने तेथी उपरना स्थितिधोभां आवरण सुधी [अपरा० अशुभ प्रकृतिवर्गं तुभ्य " तदेक
 देश ने अन्य" अे कमे अनुकृष्टि] कडेवी अे प्रभाजे येव २७ परावर्तमान अशुभनी पण अनुकृष्टि (अशातावत्) कडेवी ॥६१॥

व्यतरण—इवे तियं च द्विक अने नीचगोत्रनी अनुकृष्टि कडे छे—

सेकाले सम्मत्त पडिवज्जंतस्त सत्तमखिईए । जो ठिइवधो हस्सो इत्तो आवरणतुळो य ॥६२॥

जा अभवियपाउग्गा उप्पिमसायसमया उ आ जेट्ठा । एसा तिरियगतिवुगे नीयागोए य अणुकम्भी ॥६३॥

तस्मिन् काले गम्यकत्व प्रतिपद्यमानस्य सप्तमखितौ । यः स्थितिवन्धो हस्य इत आवरणतुल्यश्च ॥६२॥

यावद्भव्यप्रायोग्या उपर्यसात्समा त्याज्येष्टात् । एषा तिरियगतिद्विके नीचगोत्रे चानुकृष्टिः ॥६३॥

अर्थ—सेकाले अनन्तर समये सम्मत्त पडिवज्जंतस्त—सम्यक्त्व प्राप्तार सत्तमखिईए—सातमी पृथ्वीना नारकने जोणे हस्सो
 इत्येव अथन्य स्थितिवधो—स्थितिध धोय इतोन्त्याधी आवरणतुळो य—पुना आवरण तुभ्य अनुकृष्टि कडेवी जा अभवियपाउग्गा—भावात्
 अथन्य प्रायोग्येव अथन्य स्थितिध सुधी कडेवी. उप्पिमसायसमया—अशाता सुधी कडेवी.
 एसा—उक्ता प्रकारनी अणुकम्भी—अनुकृष्टि तिरियगति वुगे—तियं च गतिद्विकं य—अने नीयागोए—नीचगोत्रभां कडेवी ॥६२॥६३॥

मायार्थ—ते ठाणे (अनन्तर समये) सम्यक्त्व प्राप्तये कोवा सातमी पृथ्वीना नारकने (भिद्यतावता अन्त्य समये) ने अथन्य
 स्थितिध धोय छे ते अथन्य स्थितिधधी प्रारंभीने आवरणतुभ्य [तदेकदेश ने अन्य अे अनुकृष्टि] वावत् अथन्य प्रायोग्येव अथन्य

१ अथन्य प्रायोग्ये स्थितिध ते वथाप्रवृत्तभूतान् अन्त्यसमये कृष्टे अभ्यवसाये वततो अथन्य ने अत आजाप्री साभरोपम स्थितिधध

સ્થિતિબંધ સુધી કહેવી, અને તે ઉપરાન્ત યાવત્ ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ સુધી અશાતા સરખી [ઘણા સો સાગરોપમ સુધી તે સર્વ અને અન્ય, અને ત્યાર બાદ તદ્દેકદેશ ને અન્ય] અનુકૃષ્ટિ કહેવી એ તિર્યચગતિદ્વિકની તથા નીચગોત્રની અનુકૃષ્ટિ જાણવી. ॥૬૨-૬૩॥

અવતરણ—ત્રસ બાદર પર્યાપ્ત અને પ્રત્યેક એ ત્રસચતુષ્કની અનુકૃષ્ટિ કહે છે

તસવાયરપજ્જત્તગપત્તેયગાણ પરઘાયતુલ્લાઝ । જાવદ્વારસકોડાકોડી હેટ્ટા ય સાણં ॥૬૪॥

ત્રસવાદરપર્યાપ્તપ્રત્યેકાનાં પરાઘાતતુલ્યા તુ । યાવદ્દષ્ટાદશકોટીકોટચોઽઘથ્ર સાતેન(સમમ્) ॥૬૪॥

અન્વયાર્થ—તસવાયરપજ્જત્તગપત્તેયગાણ=ત્રસ, બાદર, પર્યાપ્ત અને પ્રત્યેક નામકર્મની અદ્વારસકોડાકોડી જાવ=અઠાર કોડાકોડી સુધી પરઘાયતુલ્લા ઝ=પરાઘાત સરખીજ કહેવી, ય=અને હેટ્ટા=તેથી નીચે સાણ=શાતા સરખી કહેવી ॥૬૪॥

માવાર્થ—ત્રસ બાદર પર્યાપ્ત અને પ્રત્યેક એ ચાર પ્રકૃતિની અનુકૃષ્ટિ પરાઘાત તુલ્ય (તદ્દેકદેશ અને અન્ય) અનુકૃષ્ટિ (ઉત્કૃષ્ટસ્થિતિથી પ્રારંભીને નીચે ઉતરતાં) યાવત્ ૧૮ કોડાકોડી સાગરોપમ આવે [બાકી રહે] ત્યાં સુધી [૨૦-૧૯ કોઠા કોઠા સ્થિતિઓમાં] કહેવી, અને તેથી નીચે [૧૮ કોઠા કોઠા સાગરો બેટલી સ્થિતિઓમાં] શાતા તુલ્ય [ઘણા સો સાગરોપમ સુધી તે સર્વ અને અન્ય, તથા તેથી નીચે તદ્દેકદેશ ને અન્ય એ] અનુકૃષ્ટિ કહેવી ॥૬૪॥

॥ સ્થિતિસ્થાનોમાં અનુભાગની તીવ્રમંદતા ॥

કરે છે તે સ્થિતિબંધ અહિ જાણવો.

મયતરણ—૫૬ મી ગાથામાં અપરાંશુભ વર્ગમાં ૪૫ તી અનુકૃષ્ટિ કહી હતી, ૪૬મી જિનનામની અનુકૃષ્ટિ કહેવી બાકી હતી તે કહીને ત્યારબાદ તીવ્રમન્દતા કહેવાય છે—

તણુતુલ્લા તિલ્લયરઅણુકદ્ધિ તિલ્લમદયા પ્તો । સવ્વપર્ગઈણ નેયા જહન્નયાઈ અણતણુણા ॥ ૬૫ ॥

તણુતુલ્લા તીર્થકરેન્નુકૃષ્ટિસ્તીવમન્દતેતઃ । સર્વપકૃતીનાં ઘેયા જઘન્યાદિત્તોન્નન્તણુણા ॥ ૬૫ ॥

અન્યપાર્થ—તિલ્લયરે=તીર્થકરનામકર્મની અણુકૃષ્ટી=અનુકૃષ્ટિ તણુતુલ્લા=શરીરતુલ્ય કહેવી પ્તો=હવે અહિંથી તિલ્લમદયા=તીવ્રમન્દતા કહેવાય છે, અને તે સવ્વપર્ગઈણ=સર્વ પ્રકૃતિઓની તીવ્રમન્દતા જહનપાદ=જઘન્યસ્થિતિથી પ્રારંભીને અણતણુણા=અનન્તણુણુ બાજુથી. ॥ ૬૫ ॥

માયાપ—તીર્થકરનામકર્મની અનુકૃષ્ટિ શરીરતુલ્ય બાજુથી. [ઉં સ્થિતિથી પ્રારંભીને અભવ્ય પ્રાયોગ્ય જઘન્ય સ્થિતિખષ મુખી તરેક દેશ ને અન્વ" એ અનુકૃષ્ટિ બાજુથી]. હવે અહિંથી આગળ તીવ્રમન્દતાની પ્રરૂપણા કરાય છે, તે સર્વ પ્રકૃતિઓમાં દરેકમાં જઘન્ય સ્થિતિથી પ્રારંભીને ઉં સ્થિતિ મુખી અનન્તણુણુ અનન્તણુણુ રસ (અનુભાગ) બાજુથી. ॥ ૬૫ ॥

૧ એ અનુભાગની તીવ્રમન્દતા સામાન્યથી બાજુથી, વિશિષ્ટથી તે જે રીતે ૫૫-૪૬-૨૮-૧૬-૩-૪-૧ પ્રકૃતિઓના વિભાગ પૂર્વક જેમ અનુકૃષ્ટિ કહી છે તે જ પરિપાટીએ તેટલા વિભાગોમાં તીવ્રમન્દતા બાજુથી, પરન્વ ક્રમમાં જે વિશિષ્ટતા છે તે હિસિવ કહેવાય છે

પ્રાતીકર્મ—અશુભ વર્ણાદિ—જને ઉપપાતમાં જપ•સ્થિતિનો જ• અનુભાગ સર્વથી અપ, તેથી બીજી સ્થિતિમાં જ• અનતણુણુ, તેથી ત્રીજી સ્થિતિમાં જપ• અનુ• અનતણુણુ જે રીતે નિવર્તનક્રમ જેટલી (પદ્માસુખ્યભાગ જેટલી) સ્થિતિઓમાં કહીને ત્યારબાદ નિવ• કડકની છેલ્લી સ્થિતિનો જે જપ• અનુભાગ, તેથી નિવ• કડકની પહેલી સ્થિતિનો (જપ•સ્થિતિનો) ઉત્કૃષ્ટ અનુભાગ અનતણુણુ, તેથી કડક ઉપસી પહેલી

નિવ્વત્તણા ઉ એક્કિક્કસ્સ હેટ્ઠોવરિં તુ જેટ્ઠિયરે । ચરમઠિઈણુવ્વકોસો પરિત્તમાણીણ ઉ વિસેસો ॥૬૬॥

નિર્વર્તનાત્ત્વેકૈકસ્યાથ ઉપરિ તુ જ્યેષ્ઠેતરૌ । ચરમસ્થિતીનામુત્ક્રુષ્ટઃ, પરાવર્તમાનાનાં તુ વિશેષઃ ॥૬૬॥

અન્વયાર્થ—નિવ્વત્તણા ઉ કંડસ્સ=નિર્વર્તન કંડકથી (ઉન્નિસ્થિતિ સુધી) એક્કિક્કસ્સ હેટ્ઠોવરિં તુ=એક ઉપરની અને એક નીચેની સ્થિતિમાં જેટ્ઠિયરે=ઉત્કૃષ્ટ અને જ્ઞાન્ય અનુભાગ અનન્તગુણ કહેવો. ચરમઠિઈણુવ્વકોસો=છેલ્લા નિર્વર્તન કંડકમાં ઉન્નિસ્થિતિ અનન્તગુણ કહેવો. પરિત્તમાણીણ ઉ વિસેસો=પરાવર્તમાન પ્રકૃતિઓમાં કંઈક વિશેષતા છે ॥૬૬॥

માત્રાર્થઃ—એમાં નિર્વર્તન કંડકથી (નિન્ન કંન્ન કહ્યા બાદ) નીચે અને ઉપર એક એક સ્થિતિનો ઉત્કૃષ્ટ અને જ્ઞાન્ય અનુભાગ અનન્ત અનન્તગુણ કહેવો. અને છેલ્લી (નિર્વર્તન કંડક જેટલી સ્થિતિઓમાં કેવળ ઉત્કૃષ્ટ અનુભાગ કહેવાનો જે બાકી રહ્યો છે તે) અનન્તગુણ અનન્તગુણ કહેવો. પરન્તુ પરાવર્તમાન પ્રકૃતિઓમાં વિશેષતા છે [તે વૃત્તિથી જાણવી.] ॥૬૬॥

અવતરણ—શુભપ્રકૃતિઓની તીવ્રમન્દતા કહેવાય છે—

સ્થિતિનો જન્ન અનુન્ન અનન્તગુણ, તેથી (નિન્ન કંન્નકની) ત્રીજી સ્થિતિનો ઉત્કૃષ્ટ અનુભાગ અનન્તગુણ, તેથી નિન્ન કંન્ન ઉપર ત્રીજી સ્થિતિનો જન્ન અનુન્ન અનન્તગુણ, તેથી (નિન્ન કંન્નકની) ત્રીજી સ્થિતિનો ઉન્ન અનુભાગ અનન્તગુણ, એ પ્રમાણે કંન્નક ઉપર એકેક સ્થિતિનો જન્ન અનુભાગ અને નિવન્નકંન્નકમાંની સ્થિતિનો એકેકનો ઉન્ન અનુન્ન અનન્તગુણ અનન્તગુણ કહેવો, એ પરિપાટીએ પ્રસ્પષ્ટ કરતાં યાવત્ છેડે એક કંન્નકનો ઉન્ન અનુભાગ કહેવો બાકી રહે છે તેમાં અનુક્રમે અનન્તગુણ અનન્તગુણ ઉન્ન અનુભાગ કહેવો.

આગળની ગાથાઓમાં તીવ્રમન્દતા કહી છે તે કેવળ ગાથાર્થ માત્રથી સમજાય તેમ નથી માટે સ્પષ્ટ સમજવાના જિજ્ઞાસુએ વ્યાખ્યાથી (વૃત્તિથી) તેના જ્ઞાતા પાસે સમજવા યોગ્ય છે.

તાણનાણિ ત્તિ પરં અસલભાગાર્હિં કંઢગોક્કાણ । ઉક્કોસિયરા નેયા જા તલ્કંઢકોવરિ સમત્તી ॥૬૭॥

તાન્યન્યાનીતિ પરમસંસ્યેયમાગેભ્યઃ કંઢકૈઙ્ગનામ્ । ઉત્કુપ્તેતરૌ ઘ્વેયૌ યાવત્તલ્કંઢકસ્યોપરિ સમાપ્તિઃ ॥૬૭॥

મત્પયાર્થ—તાણનાણિન્તે સ્વર્ અને અ વ તિન્એ અનુકૃષ્ટિથી પરંઆજળ અસંસમાગાર્હિં=ક ઠકનો અસ પચાતમે ભાગ ગયા બાદ
કંઢગોક્કાણ=એક ઠ ઠકમા ઉક્કોસિયરા=ઉત્કૃષ્ટ અને (એક સ્થિતિમા) જ્યન્ય અનુભાગે ત્યામુધી બલુવા કે જાન્યાવત્ તલ્કંઢકોવરિન્તે
જ્યન્અનુભાગેની અને ઉપરના ઠ ઠકનો સમતી=સમાપ્તિ થાય ॥૬૭॥

માયાર્થ—શુભપ્રકૃતિઓમાં “તે સ્વર્ અને અન્ય” એ અનુકૃષ્ટિ સમાપ્ત થયા બાદ એક ઠ ઠકના અસ પચાતા ભાગ ગયા બાદ એક
ઠ ઠક જેટલા સ્થાનકોનો ઉત્કૃષ્ટ અને (એક અસ પચાતમે ભાગ શેષ રાખ્યો છે તેમાંની) એક સ્થિતિનો જ્યન્ય એ રીતે અનુભાગ
અનન્તશુભ અનન્તશુભ બલુવો, અને તે ત્યાં મુધી કે તે જ્યન્ય અનુભાગેની અને ઉપરના ઠ ઠકની સમાપ્તિ થાય [ત્યારબાદ ઠ ઠક
જેટલી સ્થિતિઓમાં ઉન્અનુભાગ કહેવા બાકી રહે છે તે અનુક્રમે અનન્તશુભ અનન્તશુભ કહેવા] ॥૬૭॥

॥ ઇતિ સ્થિતિવંધસ્થાનેષુ ત્રીયમન્દતા [અનુભાગવૈપમ્યમ્] ॥

॥ અથ સ્થિતિવન્ધ પ્રરૂપણા ॥

મયત્તરણ—સ્થિતિવંધર્માં ૪ અનુભાગ કહેવાના છે, તે આ પ્રમાણે—સ્થિતિસ્થાન પ્રરૂપણા—નિયેક પ્રરૂપણા—અભાધાક ઠકે પ્રરૂપણા—

૧ આ ત્રીયમ હતા કેવળ ત્રાધાર્થથી નહિ સમજવ, માટે સ્પષ્ટ અર્થ સમજવાના અભિધાપીએ વૃત્તિથી તેના યાતા પાસે સમજવી.

૨ જ્યન્યસ્થિતિ તે એક સ્થિતિસ્થાન, સમયાધિક ત્રીણ, એ સમયાધિક ત્રીણ યાવત્ એ રીતે સર્વેકૃષ્ટ મુધી અસંખ્ય સ્થિતિસ્થાનો બલુવ્યાં.

अल्पगडुत्व प्रपञ्च। त्यां प्रथम स्थितिस्थान प्रपञ्च [अथो एव डेटलां स्थितिस्थान गांधे ? ते] कडेवाय छे—

ठिडबंधट्टाणाइं सुहुमअपज्जत्तगस्स थोवाइं । वायरसुहुमेयरवित्तिचउरिंदियअमणसंन्नीणं ॥६८॥

संखेज्जगुणाणि कमा असमत्तियरे य विंदियाइम्मि । नवरमसंखेज्जगुणाइं संकिलेसाय सव्वत्थ ॥६९॥

स्थितिवन्धस्थानानि सूक्ष्मापर्याप्तकस्य स्तोक्रानि । बादरसूक्ष्मेतरद्वित्रिचतुरिन्द्रियामनःसंज्ञिनाम् ॥६८॥

संख्येयगुणानि क्रमादसमाप्तेतराणां च द्वीन्द्रिये । नवरमसंख्येयगुणानि संक्लेशश्च सर्वत्र ॥६९॥

अन्वयार्थः—सुहुमअपज्जत्तगस्स=सूक्ष्म अपर्याप्तानां ठिडबंधट्टाणाइं=स्थितिगंधस्थानो थोवाइं=थोडां छे, तेथी वायरसुहुमेयर=गाहर अपर्याप्त, सूक्ष्म पर्याप्त, अने गाहरपर्याप्तनां तथा वित्तिचउरिंदियअमणसंन्नीणं=गेष्टन्द्रिय त्रीन्द्रिय चतुरिं असंज्ञि अने संज्ञि पंचेन्द्रिय असमत्त इयरे य=अपर्याप्ता तथा ते सधणा पर्याप्त (गेष्टन्द्रियादिनां) कमा संखेज्जगुणाणि=अनुक्रमे संख्यातगुणु स्थितिस्थानो ज्ञणुवां. नवरं=परन्तु विशेष ओके विंदियाइम्मि=द्वीन्द्रियभां असंखेज्जगुणाइं=असंख्यगुणु कडेवां. संकिलेसाइं=संकलेशस्थानो तो सव्वत्थ=सर्व एव वेदोभां असंख्य असंख्यगुणु कडेवां. ॥६८-६९॥

भावार्थ—१ सूक्ष्मलब्धि अपर्याप्ता ओकेन्द्रिय एवो सर्वथी अल्प स्थितिस्थानो गांधे, तेथी २ ल०अपर्याप्त गाहर ओकेन्द्रिय एव संख्यातगुणुं स्थितिस्थानो गांधे, (ओ सर्व पदयासंख्यभाग डेटलांज गांधे), तेथी ३ सूक्ष्मपर्याप्त संख्यातगुणु, तेथी ४ गाहर पर्याप्त ओके० संख्यातगुणुं गांधे, तेथी ५ ल०अप० द्वीन्द्रिय अ'संख्यगुणुस्थानो गांधे, तेथी ६ पर्याप्त द्वीन्द्रिय संख्यात-

१ पत्योपगता संख्यातमा जागता सगयो डेटलां स्थितिस्थानो गांधे; यावत् असंज्ञि पर्याप्त सुधीना ८ एववेदो क्रमशः मोटा मोटा

શુભ સ્થાનો બાધે, તેથી ૭ લઠ્ઠપ૦ ત્રીન્દ્રિય સખ્યાતશુભાં બાધે, તેથી ૮ પર્યાસ ત્રીન્દ્રિય સખ્યાતશુભાં બાધે, તેથી ૬ લઠ્ઠપ૦ અતુ૦, તેથી ૧૦ પર્યા૦ વ્યતુરિ૦, તેથી ૧૧ લઠ્ઠપ૦ અસન્નિ પચેન્દ્રિય, તેથી ૫૨ અસન્નિ પચેન્દ્રિય તેથી ૧૩ લઠ્ઠપ૦ સન્નિ, તેથી ૧૪ પર્યા૦ સન્નિ જીવો ક્રમશઃ સખ્યશુભ સખ્યશુભ સ્થિતિસ્થાનો બાધે, એ પ્રમાણે ઉપરોક્ત અપર્યા૦ ને પર્યાસ સર્વં જીવોદો ક્રમશઃ સખ્યશુભ બાધે, પરન્તુ અપર્યાસ દ્વીન્દ્રિયને વિષે "અસખ્યશુભ સ્થિતિસ્થાનો બાધે" એમ કહેવું પુનઃ એ સર્વજીવોદોમાં 'સ કલેશસ્થાનો પણ સર્વત્ર અસખ્યશુભ અસખ્યશુભ કહેવાં ॥૬૮-૬૯॥

અપરણઃ—એમ સ કલેશસ્થાનો કયાં તેમ વિશુદ્ધિસ્થાનો કહીને ત્યારબાદ પ્રકૃતિઓનો [મૂળ અને ઉત્તરપ્રકૃતિઓનો] ઉદ્ભવ સ્થિતિબદ્ધ કહેવાય છે—

एमेव विसोहीओ विग्धावरणेषु कोढिकोडीओ । उदही तीसमसाते अद्द थीमणुयदुगसाए ॥७०॥

एवमेव विशोधयो विन्नावरणेषु कोटीकोटयाः सदघयस्त्रिंशदसातेऽर्धे, स्त्रीमनुजदिकसातेषु ॥७०॥

અવ્યયાર્થઃ—વિસોહીઓ=વિશુદ્ધિસ્થાનો પણ એમવ=એ પ્રમાણે બલુવા તથા વિગ્ધાવરણેષુ=અ તસયક્રમં અને આવરણોની તથા અસાતે=અશાતાવેદનીયની કોઢાકોડીઓ ઉદહી તીસ=ત્રીસ કોઠાકોઠી સાગરૈપમ સ્થિતિ છે, થીમણુયદુગસાણ=સ્ત્રીવેદ મનુષ્યવિક અને

૫૨૫૦ • આત્ર જેટલાં સ્થાનો બાધે, સંઘિ અપર્યા૦ અન્તાઃ કા. કા. સામરો. ના સમય જેટલાં સ્થાનો બાધે, અને સન્નિમાં અન્તમુંદ્રતંદીન ૭ સ્થિતિબદ્ધ સુખીના સમયો જેટલાં સ્થિતિસ્થાનો બાધે

૧ સ્થિતિસ્થાનને અંધવા ચેત્સ કાંઈક અધ્યવસાયો તે સક્ષેપ સ્થાનો, કે જે એકેક સ્થિતિ મારે અસખ્ય અસખ્ય મોઠાકાચના પ્રવેશ જેટલાં હોય છે,

શાતાની અઢ્ઢ=તેથી અર્ધ (૧૫ કો૦કો૦સા૦) છે ॥૭૦॥

માવાર્થ—[જેમ સંકલેશસ્થાનો ૧૪ જીવલેહોમાં ક્રમશઃ અસંખ્યગુણ અસંખ્યગુણ ક્રમાં તે પ્રમાણે] વિશુદ્ધિસ્થાનો પણ ૧૪ જીવલેહમાં એ પ્રમાણે જ જીવવાં. ॥ ઇતિ સંકલેશવિશુદ્ધિસ્થાનાનિ. હવે ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિવંધ કહેવાય છે તે, આ પ્રમાણે—અન્તરાયકર્મ આવરણકર્મ (જ્ઞાનાવલ્લક્ષનાં) અને અશાતાવેદનીય એ ૨૦ પ્રકૃતિઓની ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ ૩૦ કોડાકોડી સાગરોપમ છે. સ્ત્રીવેદ મનુષ્યદિક અને શાતાવેદનીય એ ૪ ની સ્થિતિ તેથી અર્ધ (૧૫ કો૦ કો૦ સા૦) છે. ॥૭૦॥

તિવિહે મોહે સત્તરિ ચત્તાલીસા ય વીસઈ ય કમા । દસ પુરિસે હાસરઈદેવદુગે સ્વગઈચેટ્ટાણ ॥૭૧॥

ત્રિવિધે મોહે સપ્તતિશ્ચત્વારિંશ્ચ વિંશતિશ્ચ ક્રમાત્ । દશ પુરુપે હાસરતિદેવદિકે સ્વગતૌ ચેટ્ટાયમ ॥૭૧॥

અન્વયાર્થ—તિવિહે મોહે=ત્રણ પ્રકારની મોહનીયમાં કમા=અનુક્રમે સતરિ ચત્તાલીસા ય વીસઈ ય=૭૦-૪૦ અને ૨૦ કો૦કો૦ સા૦, પુરિસે=પુરૂષવેદની હાસરઈ=હાસ્ય રતિની દેવદુગે=દેવદિકની અને સ્વગઈ ચેટ્ટાણ=ઈષ્ટ ળગતીની (શુભ વિહાયોગતિની) દસ-૨૦ કો૦ કો૦ સા૦ સ્થિતિ છે. ॥૭૧॥

માવાર્થ—ત્રણ પ્રકારના મોહનીય કર્મની [દર્શનમોહ કષાયમોહ અને નોકષાયમોહની] સ્થિતિ અનુક્રમે ૭૦-૪૦-૨૦ કો૦ કો૦ સાગરોપમ છે. પુરૂષવેદ હાસ્યરતિ દેવદિક અને ઈષ્ટળગતિ (શુભળગતિ) એ ૬ ની સ્થિતિ ૧૦ કો૦ કો૦ સા૦ છે. ॥૭૧॥

થિરસુભપંચગુચ્ચે ચેવં સંઠાણસંઘયણમૂલે । તબ્બીયાઈ વિવુઢ્ઢી અટ્ટારસસુહુમવિગલતિગે ॥૭૨॥

થિરશુભપંચકચ્ચૈર્ગોત્રે ચૈવં સંસ્થાનસંહનનમૂલે । તદ્દ્વિતીયાદૌ દ્વિવૃદ્ધિરષ્ટાદશ સૂક્ષ્મવિકલત્રિકયોઃ ॥૭૨॥

મન્યવાર્થ—પિરસુમાલગણગણે=સ્થિર શુભપચક (શુભઆદિ ૫), અને ઉચ્ચગોત્રની વ=તથા સઠાણસંઘયગમ્હે=મૂળ (ખેડું) સ્થાન અને મૂળ (ખેડા) સઘયણની જન્એ પ્રમાણે (૧૦ કોાં સાં), તન્નિપાદ=તે બીજા વિગેરેમાં (બીજા ત્રીજા વિગેરે સ્થાન અને સઘયણમાં) મિલુટી=એ એ કોાં કોાં સાં ની વૃદ્ધિ ઠરવી તથા મુદ્દમવિગલતિગે=સૂક્ષ્મત્રિક અને વિકલત્રિકની અદ્વારસ=૧૮ કોાં કોાં સાં સ્થિતિ છે ૥૭૨૩

માયાર્ગો—સ્થિર, શુભપચક (શુભ-સુભગ-આદેવ-સુસ્વર-ચશ), ઉચ્ચગોત્ર તથા મૂળ સઘયણ અને મૂળ સ્થાન [ખેડું સહનનં ખેડું સ્થાન] એ પ્રકૃતિઓની પણ ઉત્કૃષ્ટ ૧૦ કોાં કોાં સાં સ્થિતિ છે, અહિં તે ખેડા સઘં સ્થાનની સ્થિતિથી બીજા ત્રીજા આદિ સઘયણ સ્થાનમાં અનુક્રમે એ એ કોાં કોાં સાંની વૃદ્ધિ ઠરવી [એમ વૃદ્ધિ ઠરતા અન્ય સઘં સ્થાનની ૨૦ કોાંકોાં સાં સ્થિતિ આવે] તથા સૂક્ષ્મત્રિક અને વિકલત્રિકની [સૂં સાધાં અપં દિં ત્રિં ચતું એ ૬ ની] ૧૮ કોાં કોાં સાં સ્થિતિ છે ૥૭૨૩

તિત્થગરાહારદુગે અતો વીસા સનિચ્ચનામાણ । તેત્તીસુદહી સુરનારયાઝ સેસાઝ પહ્લતિગ ॥૭૩॥

તીર્થકરાહારફદિકયોરન્તો(કોાં કોાં) વિંશતિઃ સનીચૈર્નામ્નામ્ । પ્રયશ્ચિંશદુદયયઃ સુરનારકાયુપોઃ શ્રેપાયુપોઃ પલ્લવત્રિકમ્ ॥૭૩॥

મન્યવાર્થ—તિત્થગરાહારદુગે=તીર્થકર નામકર્મ અને આહારકદિકની અતો=અન્તઃ કોાં કોાં સાં, સનિચ્ચનામાણ=નીચગોત્ર સહિત શેષ નામકર્મોની વીસા=૨૦ કોાં કોાં સાં, સુરનારયાઝ=દેવાયુ નરકાયુની તેત્તીસુદહી=તેત્રીસ આત્રશૈાંની અને સેસાઝ=શેષ એ અમુની પહ્લતિગ=ત્રણ પસ્યોપમની સ્થિતિ છે ૥૭૩૩

માર્વાર્થ—જિનનામકર્મ અને આહારકદ્વિષ એ ત્રણનો ઉં સ્થિતિખંધ અન્તઃ કોઠાં કોઠાં સાં છે, તથા નીચગોત્ર સહિત શેષ નામકર્મની પ્રકૃતિઓ (નરકદ્વિકાદિ ૩૬) ની ઉં સ્થિતિ ૨૦ કોઠાં કોઠાં સાં છે. દેવ આયુ અને નરકાયુની ઉં સ્થિતિ ૩૩ સાગ-શેષમ છે, અને શેષ યે આયુની [નરાયુ તિર્યાગાયુની] ઉંસ્થિતિ ૩ પદ્યોપમ છે ॥૭૩॥

અવતરણ—એ પ્રમાણે સર્વ પ્રકૃતિઓનો ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિખંધ કહીને હવે એકેન્દ્રિયાદિ જીવો પરભવતું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય કેટલું યાંધે તે કહે છે—

આઉચકુકુકોસો પહ્લાસંખેજ્જભાગમમણેસુ । સેસાણ પુઠ્ઠવકોડી સાઉતિભાગો અવાહા સિં ॥૭૪॥

આયુશ્ચતુષ્કોત્કૃષ્ટઃ પલ્યાસંખ્યેયભાગોઽમનસ્કેપુ । શેષાણાં પૂર્વકોટિઃ સ્વાયુષ્ઠિભાગોઽવાધા એવામ્ ॥૭૪॥

અન્વયાર્થઃ—અમણેસુ=અમન-અસંજ્ઞિ પંચેં જીવોને આઉચકુકુકોસો=ચાર આયુનો ઉં સ્થિતિખંધ પહ્લાસંખેજ્જભાગ=પદ્યોપમનો અસંખ્યાતમો ભાગ હોય છે, અને સેસાણ=શેષ (એકેન્દ્રિયાદિ, જીવોને પુઠ્ઠવકોડી=પૂર્વકોડ વર્ષ સ્થિતિખંધ હોય છે, સિં=એ ચાર આયુની અવાહા=અળાધા સાઉ તિભાગો=પોતાના આયુષ્યના ત્રીજા ભાગ જેટલી હોય છે. ॥૭૪॥

માર્વાર્થ—અસંજ્ઞિ પંચેં જીવો ચારે આયુષ્યનો ઉં સ્થિતિખંધ પદ્યોપમના અસંખ્યાતમા ભાગ જેટલો કરે, અને શેષ એકેન્દ્રિયાદિ જીવો પૂર્વ કોડ વર્ષ પ્રમાણનું પરભવતું આયુષ્ય યાંધે. અહિં એ ચારે આયુષ્યનો જે ઉંસ્થિતિખંધ કહ્યો તે વર્તમાન ભવના ત્રીજા ભાગ સહિત જાણવો, કારણ એ ચારે આયુષ્યોની અળાધા વર્તમાન પોતાના ભવના ત્રીજા ભાગ જેટલી છે ॥૭૪॥

૧ વર્તમાન ભવનો ત્રીજો ભાગ શેષ રહ્યે પરભવાયુ યાંધાય છે માટે. ૨ સંખ્યાત વર્ષના આયુવાળા (પૂર્વકોડવર્ષના આયુવાળા)ની અપેક્ષાએ

અવતરણ—પૂર્વ ગાથામાં આયુષ્યના અભાધાકાળ સહિત ઉન્નિષ્ઠિતિબધ એકેન્દ્રિયાદિક બધક આશયી ઠહીને હવે આ ગાથામા
 યેન સર્વ પ્રકૃતિઓને ઉદ્દૃષ્ટ અભાધાકાળ કહે છે—

વાસસહસ્તમવાહા કોઢાકોઢીદસગસ્ત મેસાણ । અણુવાઓ અણુવટ્ટણગાઉસુ છમ્માસિગુકોસો ॥૭૫॥

વર્ષસહસ્તમવાયા કોટીકોટીદસકસ્ય શેપાણામ્ । અનુપાતોડનપવર્તનીયાયુષ્કેપુ પાળ્માસિક ઉત્કૃષ્ટઃ ॥૭૫॥

મન્યયાર્થ— કોઢાકોઢીદસગસ્ત=૧૦ કોઠાકોઠાસાં સ્થિતિ (વાળા કમ)ની વાસસહસ્ત અવાહા=એક હજાર વર્ષ અભાધા હોય,
 મેસાણ=શેષ સ્થિતિઓ (વાળા કમ)ની અભાધા અણુવાઓ=એ અનુસારે બહુવી. તથા અણુવટ્ટણ ગાઉસુ=અનપવર્તનીય આયુષ્યોને
 ઉકોમો=ઉદ્દૃષ્ટ અભાધાકાળ છમ્માસિગ=૭ માસનો છે ॥૭૫॥

માયાર્થ—એ કમને સ્થિતિબધ દસ કોઠાકોઠી (૧૦ કોઠા કોઠા) સાગશીં હોય તે તેની અભાધા એક હજાર વર્ષની હોય, એ
 પ્રમાણે યેન સ્થિતિબધાત્ર પલ્લ (૧૨-૧૪-૧૫-૧૬-૧૮-૨૦-૩૦-૪૦-૭૦ કોઠાકોઠાસાગશીં સ્થિતિઓમાં પલ્લ) એજ 'અનુસારે
 અભાધાકાળ બહુવો તથા અનપવર્તનીય આયુષ્યો વાળા બધક છવો આશયી [પરભવાયુને] ઉન્નિષ્ઠિતિબધ '૭ માસનો છે પ્ર૭૫॥

પૂર્વકો-વર્તિનો ત્રોને બ્રમ ઉદ્દૃષ્ટ અભાધા બહુવી.

૧ ૧૨૦૦, ૧૪૦૦, ૧૫૦૦, ૧૬૦૦, ૧૮૦૦, ૨૦૦૦, ૩૦૦૦, ૪૦૦૦, ૭૦૦૦ વર્ષ નેટલી અભાધા

૨ દેવ નારક અને પુનર્લોકને ૬ માસનો અભાધાકાળ છે, અર્થાત્ આયુ આંખા ભાદ ૬ માસે મરણ થાય છે, કોઈ અન્યર્થ પુનર્લોકને પશ્ચ
 સંપ્રવાય નેટલી અને ત્યરગ્રાને અત્યુદ્ધવર્તિ અભાધાકાળ કહે છે

અવત્તરણ—એ પ્રમાણે ઉં સ્થિતિગંધ તથા ઉં અળાધા કહીને હવે જ્ઞન્ય સ્થિતિગંધ અને જ્ઞન્ય અળાધા કહેવાય છે—

મિન્નમુહુત્તં આવરણવિગ્દઘંસળચઝકલોમંતે । વારસ સાયમુહુત્તા અટ્ટ ય જસકિત્તિઝચ્ચેસુ ॥૭૬॥

મિન્નમુહુત્તમાવરણવિગ્દઘંસળચઝકલોમંતે । દ્વાદશ મુહુત્તા સાતસ્ય, અટ્ટૌ ચ યશઃકીર્ત્યુઝ્ચૈર્ગોત્રયોઃ ॥૭૬॥

અન્વયાર્થઃ—આવરણવિગ્દઘ=જ્ઞાનાવરણુનો તથા અન્તરાય કર્મનો દંસળચઝકલ=ચાર દર્શનાવરણુનો અને લોમંતે=છેદલા લોભનો (સંજ્વલન લોભનો) જ્ઞંસ્થિતિગંધ મિન્નમુહુત્તં=અન્તર્મુઁ છે, સાયં=શાતાવેદનીયનો વારસમુહુત્તા=૧૨મુહુત્ત, ય=અને જસકિત્તિઝચ્ચેસુ=યશઃકીર્તિ અને ઉચ્ચ ગોત્રનો અટ્ટ=આઠમુહુત્તનો છે. ॥૭૬॥

માવાર્થ—૫ જ્ઞાનાવરણ ૫ અન્તરાય, ૪ દર્શનાવરણ અને છેદ્યો લોભ (સંજ્વલન લોભ) એ ૧૫ પ્રકૃતિઓનો જ્ઞન્ય સ્થિતિગંધ અન્તર્મુઁ છે, શાતાવેદનીયનો ૧૨ મુહુત્ત છે, તથા યશઃકીર્તિ અને ઉચ્ચ ગોત્રનો આઠ મુહુત્ત છે ॥૭૬॥

દો માસા અઢ્ઢં સંજલણે પુરિસ અટ્ટ વાસાણિ । મિન્નમુહુત્તમવાહા સઝ્વાસિં સઝ્વાહિં હસ્સે ॥૭૭॥

દ્વૌ માસાવર્ધાધં, સંજ્વલણે (નામ્), પુરુપેઙ્ઠૌ વર્ષાણિ । મિન્નમુહુત્તમવાહા, સર્વાસાં સર્વસ્મિન્ હસ્વે ॥૭૭॥

અન્વયાર્થ—સંજલણે=સંજ્વલન ત્રણુનો દોમાસા=બે માસનો અને તેથી અઢ્ઢં=અર્ધ અર્ધ, પુરિસે=પુરુપેદનો અટ્ટ વાસાણિ=આઠ વર્ષનો જ્ઞંસ્થિતિગંધ છે. સઝ્વાસિં=સર્વપ્રકૃતિઓનો સઝ્વાહિં હસ્સે=સર્વ પ્રકારના હસ્વ (જ્ઞં) સ્થિતિગંધમાં અવાહા=અળાધા મિન્નમુહુત્ત=અન્તર્મુઁ છે ॥૭૭॥

માવાર્થઃ—સંજ્વલનત્રિકમાં કોધનો જ્ઞંસ્થિગંધ બે માસ, માનનો ૧ માસ, માયાનો ૦૧ માસ, અને પુરુપેદનો ૮ વર્ષ

ગૂર્જર
માપાન્તર

વન્ધન-
કરણમ્ ।

॥૩૧॥

કર્મપ્રકૃતિઃ

॥૩૧॥

જઘન્ય સ્થિતિબદ્ધ છે, એ કહેલી સર્વ પ્રકૃતિઓમા, અને હજી જેને જઘન્યસ્થિતિબદ્ધ કહેવો બાકી છે તે સર્વ પ્રકૃતિઓમા સર્વત્ર જઘન્ય સ્થિતિબદ્ધતા અબધા અન્તમુદ્ધૃત પ્રમાણુ જ હોય. ॥૭૭॥

મયતરણ—આયુષ્યને જઘન્યસ્થિતિબદ્ધ કહેવાય છે—

લુહાગમ્બો આઠસુ ઉવવાયાઠસુ સમા દસ સહસ્તા । ઉક્લોસા સલ્લેજ્ઞા ગુણહીણ આહારતિસ્થયરે ॥૭૮॥

ક્ષુલ્લકમ્બ આયુષો, સ્પષ્ટાઠસુપોઃ સમાનિ દશસહસ્રાણિ । ઉલ્કુષ્ટાત્ સંસ્થેયગુણહીના આહારકતીર્યકરયોઃ ॥૭૮॥

અર્થવાચ્ય—આઠસુ=(અનુપપાત) આયુષ્યને જઘન્ય લુહાગમ્બો=ક્ષુલ્લકમ્બ છે, અને ઉવવાયાઠસુ=ઉપપાતઆયુષ્યને દસસહસ્તા સમા=૬૪૬૪૨ વર્ષ છે, આહારતિસ્થયરે=આહારક અને તીર્યકરને જઘન્યસ્થિતિબદ્ધ ઉક્લોસા=ઉલ્કુષ્ટ બદ્ધી સંલેજ્ઞાગુણહીણ=સંજ્યાત ગુણ હીન છે ॥ ૭૮ ॥

માપાયા—અનુપપાત આયુષ્યને (તિર્યંગાયુ નરાયુને) જઘન્યસ્થિતિબદ્ધ ક્ષુલ્લક મ્બ પ્રમાણુ છે [૨૫૬ આવલિજેટલો છે], અને ઉપપાત આયુષ્યને (દિવાયુ નરકાયુને) જઘન્યસ્થિતિબદ્ધ ૬૪૬૪૨ વર્ષ પ્રમાણુ છે આહારકદિક અને તીર્યકર નામને જઘન્યસ્થિતિ બદ્ધ એના ઉન્થિતિબદ્ધતા સંજ્યાતગુણહીન [તેપણુ અતઠેાઠેાંસાં] છે ॥૭૮॥

મયતરણ—પૂર્વોક્ત પ્રકૃતિઓથી શેષ પ્રકૃતિઓને જઘન્યસ્થિતિબદ્ધ કહેવાય છે—

વગ્યુક્લોસઠિર્દૈણ મિચ્છત્તુક્લોસગેણ જ લહ્દ । સેસાણં તુ જહન્નો પહ્લસલ્લેજ્ઞગેણુ ॥૭૯॥

૧ વલ્લભનાં ગર્ભજન્મ સમ્પૂર્ણ જન્મ અને ઉપપાત જ મ એમ ત્રણ પ્રકારના જન્મ કલા છે તેમાં શેષ નારીને ઉપપાત જન્મ કલા છે

वर्गोत्कृष्टस्थितीनां मिथ्यात्वोत्कृष्टेन यल्लब्धम् । शेषाणां तु जघन्यः पत्यासंख्येयकेनोनः ॥७९॥

अन्वयार्थः—सेसाणं तु=शेष प्रकृतिओने। तो नगुत्क्रोसठिईणं=पोतपोताना वर्गनी उत्कृष्ट स्थितिओने मिच्छत्ताकोसगेण=मिथ्यात्वना उत्कृष्ट स्थितिवडे भागतां जं लब्धं=जे प्राप्त थाय तेमांथी पल्लासंख्येजगेण ऊगो=पट्यो०ना असंख्यातमा भागे न्यून ज०स्थितिणंध जल्युवा। ॥७९॥

भावार्थः—पोतपोताना 'वर्गनी उत्कृष्ट स्थितिने मिथ्यात्वनी उ०स्थितिवडे [१०-१२-१४ को०को०आदिने ७० को०को० वडे] भाग आपतां जे प्राप्त थाय तेमांथी पट्योपमनो असंख्यातमो भाग न्यून [डीन] शेष^३ कर्मनो जघ०स्थितिणंध छे ॥७९॥

१ ज्ञानावरणवर्ग, दर्शनाव०वर्ग, वेदनीयवर्ग, दर्शनगोहवर्ग, कषायभोदनीयवर्ग नोऽकषायभोह०वर्ग, नाम वर्ग, गोत्र वर्ग, अन्तरायवर्ग, ऐ नत्र वर्गनी पोतपोतानी उ०स्थिति अनुक्रमे ३०-३०-३०-७०-४०-२०-२०-२०-३० को०को०सा० ने मिथ्या०स्थिति ७० को०को०सा० वडे भागतां अनुक्रमे ३/७-३/७-३/७-१/४/७-२/७-२/७-२/७-३/७ सागरा० आवे ते पत्यासंख्येयभागहीन जघ०स्थितिणंध छे। अर्थात् ज्ञाना० प नो जघ०स्थितिणंध पत्यासं०भागहीन ३/७ (पल्लसप्तमांश) सागरापम जेटयो छे, ऐ शीते दर्शनावरणादि ८ वर्गना पथ जघन्यस्थितिणंध जल्युवा, ऐमां कषाय वर्ग संख्येयन रक्षित १२ प्रकृतिनो, नोऽकषायवर्ग पुश्पवेद विना ८ प्रकृतिनो, वेदनीयवर्ग शाता रक्षित ऐक अशातानो, नामवर्ग यशः कीर्तिरक्षित शेष नामप्रकृतिओने, अने गोत्रवर्ग उच्चगोत्र रक्षित नीचगोत्रनो जल्युवा। ऐमां अन्तर्गत विशेषताओ वृत्तिथी जल्युवा गेज्य छे, ऐ ज०णंध प्रायः ऐकेन्द्रिय ज्ञेवागां प्राप्त थाय छे।

२ वैदिक्य छट्कनो असंख्येयनिद्रियजघन्यणंध छे, अने तेने ऐके०नी हज्जर गुणो णंध होवाथी २/७ ने १००० गुणो करनां २८५ ४-७ साग० जघन्य स्थितिणंध छे।

कर्मप्रकृतिः

॥३२॥

गूर्जर
भाषान्तर

बन्धन-
करणम् ।

॥३२॥

असञ्चयात्मा भाग नोटर्थां उ ॥८४॥ इति निपेकस्थान प्ररूपणा ॥

॥ स्थितिस्थानोर्मा अवाधाकंडक प्ररूपणा ॥

मोक्षुण आउगाइं समए समए अवाहहाणीए । पलासखियभाग कंडं कुण अप्पवहुमेसिं ॥८५॥

मुक्त्वायुष्कानि समये समयेऽवाधाहानौ पर्याप्तंरव्येयमाग कंडक (हीन) कुठ अल्पबहुत्वमेपाम् ॥८५॥

मन्यपार्थ—आउगाइं=आर आमुष्पने मोक्षुण=वह्निने समए समए=ओकेक समय अवाहहाणीए=अवाधाहीन हीन यदा फलासंभिय
भाग=पश्योपना असञ्चयात्मा भाग प्रभावे कंडं=ओकेक कंडक हीन कुण=करो=करु एति=ये स्थिति स्थान आदिनु अप्पवहु=अल्प
बहुत्व आ प्रभावे उ ॥८५॥

मापार्थ—आर आमुष्पने छोडीने शेष सर्व [११६] कर्मनी अवाधानो ओकेक समय न्यून यदा साथे स्थितिजधर्मा पश्योपमना
असञ्चयात्मा भाग प्रभावे ओकेक कंडक न्यून न्यून यथा उ ६वे अ स्थितिजधादि सर्वनु अल्पबहुत्व कहेवाच उ ॥८५॥

१ अवाधा वञ्चने शेष सर्व स्थानो निोकरधानो कहेवाच,

२ अवाधे अ उ ६—उ० स्थितिजधर्मा उ० अवाधा होय, तेही समयहीन स्थि० जधर्मा पश्य तेज उ० अवाधा, यवत् पश्चात्=भाग
हीन स्थितिजध सुधी तेज उ० अवाधा होय, तेही अ० समय हीन द्विसमयहीन यवत् पश्चात्=भाग हीन स्थितिजधर्मा समय हीन उ०
अवाधा होय, अ प्रभावे अ० स्थितिजध सुधीमा कंडक कंडक हीन स्थितिजधे समय समय न्यून अवाधा लक्ष्मी अर्थात् पश्चो०ना अस०मा
भाग सुधीनी स्थितिजधानी अवाधा अ० सरभी होय उ०

અવતરણ:—આ ગાથામાં ઉં સ્થિતિબંધ આદિકે ૧૦ યોલનું અલ્પબહુત્વ કહેવાને માટે એ ૧૦ યોલ કયા કયા તે જ માત્ર અહિં દર્શાવાય છે [અલ્પબંધ વૃત્તિમાં કહ્યું છે].

બંધાવાહાણુવકસ્સિયરં કંડકઅવાહબંધાણં । ઠાણાણિ એકનાણંતરાણિ અત્યેણકંડં ચ ॥૮૬॥

બંધાવાધયોરુત્કૃષ્ટેતરે કંડકાવાધાવન્ધાનામ્ । સ્થાનાન્યેકનાનાન્તરાણ્યર્થેનકંડકં ચ ॥૮૬॥

અન્વયાથ:—ઉક્કસ=ઉત્કૃષ્ટ ઈયરં=ઇતર-જઘન્ય વંધ=સ્થિતિબંધ અને અવાહાણ=અખાધા (જ. ઉં), કંડકઅવાહબંધાણં=કંડકનાં અખાધાનાં અને બંધનાં ઠાણાણિ=સ્થાનો એક નાણા અન્તરાણિ=એક અન્તર અને નાના અન્તરો ચ=અને અત્યેણ કંડં=અર્થેન કંડક (એ ૧૦ સ્થાનોનું અલ્પબહુત્વ કહેવા યોગ્ય છે). ॥૮૬॥

ભાવાર્થ:—બંધ અને અખાધા એ બન્ને ઉત્કૃષ્ટ અને જઘન્ય, (૪) તથા કંડક અખાધા અને બંધનાં સ્થાનો (૩), એક અન્તર અને નાના અન્તર તથા અર્થેન કંડક (૩) એ ૧૦ નું અલ્પબહુત્વ વિચારવું [ઉં સ્થિતિબંધ, જં સ્થિતિબંધ, ઉત્કૃષ્ટ અખાધા, જઘન્ય અખાધા, કંડકસ્થાનો, અખાધાસ્થાનો, સ્થિતિબંધસ્થાનો, જે દ્વિગુણ હાનિ વચ્ચેનું એક અન્તર (તેમાં રહેલાં પદ્યાસં ભાગ જેટલાં સ્થિતિસ્થાનો),—નાના અન્તરો (દ્વિગુણ હાનિ સ્થાનો) અને અર્થેન કંડક (જઘં અખાધાહીન ઉં અખાધાવડે જઘંસ્થિતિ હીન ઉં સ્થિતિને ભાગતાં જે આવે તે) એ ૧૦ યોલનું અલ્પબહુત્વ ૧૪ જીવભેદોમાં વિચારવું ॥૮૬॥

૧ અર્થાત એક અખાધાકંડક કે જે પદ્યાસખ્યભાગ પ્રમાણુ છે તે.

૨ સંક્ષેપથી આ પમાણુ—સં પર્યાપ્ત સં અપર્યાપ્તાના આયુ રહિત ૭ કર્મબંધમાં જઘં અખાધા અલ્પ (અન્તમું), તેથી અખાધાસ્થાનો

ઠિઙ્ઘંધે ઠિતિવંધે અઙ્ઙવસાણાણસંખયા લોગા । હસ્સાવિસેસવુઙ્ઘી આઙ્ઙમસંખગુણવુઙ્ઘી ॥૮૭॥

સ્થિતિવંધે સ્થિતિવંધે અધ્યવસાનાનામસંખ્યેયા લોકાઃ । હ્રસ્વાદ્વિશેષવૃદ્ધિરાયુષામસંખ્યેયગુણવૃદ્ધિઃ ॥૮૭॥

અન્વયાર્થઃ—ઠિઙ્ઘંધે ઠિઙ્ઘંધે=એકેક સ્થિતિમાં અઙ્ઙવસાણાણ=અધ્યવસાયોના (અધ્યવસાયો) અસંખયા લોગા=અસંખ્યાત લોક નેટલા છે, હસ્સા=હ્રસ્વથી-જઘન્ય સ્થિતિવંધથી પ્રારંભીને (અધ્યવસાયોની) વિસેસવુઙ્ઘી=વિશેષવૃદ્ધિ છે, પરન્તુ આઙ્ઙમ=ચાર આયુના સ્થિતિવંધેમાં અધ્યવસાની અસંખયાગુણવુઙ્ઘી=અસંખ્યાગુણ વૃદ્ધિ છે. ॥૮૭॥

ભાવાર્થઃ—સ્થિતિવંધે સ્થિતિવંધે (પ્રત્યેક સ્થિતિવંધમાં] અધ્યવસાયો (કપાયોહયો) અસંખ્યાત લોકાકાશના આકાશપ્રદેશ નેટલા છે. એમાં અનન્તરોપનિધા આ પ્રમાણે—(આયુષ્ય રહિત કોઈપણ કર્મના) જઘન્ય સ્થિતિસ્થાનથી પ્રારંભીને ઉન્સ્થિતિસ્થાન સુધીમાં દરેકમાં (અનન્તર અનન્તરમાં) અનુક્રમે વિશેષાધિક વિશેષાધિક અધ્યવસાયો છે, (માટે માતકર્મની સ્થિતિઓની અધ્યવસાયોમાં વિશેષાધિક વૃદ્ધિ છે, અને આયુષ્યના સ્થિતિસ્થાનોમાં જઘન્યથી ઉત્કૃષ્ટ સુધી અનુક્રમે અધ્યવસાયોની અસંખ્યાગુણ અસંખ્યાગુણ વૃદ્ધિ છે. એ અનન્તર વૃદ્ધિ કહી ॥૮૭॥

અવતરણ—જ્યાં અનન્તરોપનિધા ત્યાં પરપરોપનિધા પણ કહેવાની હોય છે, જેથી અહિં સ્થિતિસ્થાનોમાં અધ્યવસાયોની અનન્તરોપનિધા પૂર્વગાથામાં કહીને હવે આ ગાથામાં પરપરોપનિધા કહેવાય છે.—

પલ્લાસંખ્યિયભાગં ગંતું દુગુણાણિ જાવ ઉક્કોસા । નાણંતરાણિ અંગુલમૂલચ્છેયણમસંખતમો ॥૮૮॥

પલ્યાસંખ્યેભાગં ગત્વા દ્વિગુણાણિ યાવદુત્કૃષ્ટમ્ । નાનાન્તરાણ્યંગુલમૂલચ્છેદનકાસંખ્યેયતમભાગઃ ॥૮૮॥

અન્યથા—વસ્તુવર્તિતમાર્ગ—પદ્યોપમને અસખ્યાતમે ભાગ ગર્ભ-જ્યને ઉત્ક્રોમા જાન-ઉત્ક્રુષ્ટ સ્થિતિબધ મુધી દુગુણાણિ-દ્વિગુણ
 દ્વિગુણ અધવસાયો છે, એમાં ગણા વ્રતરાણિબ્જાના અન્તરો (દ્વિગુણવૃદ્ધિ સ્થાનો) અંગુલમૂલેવર્ણ-અશુલના વર્ગ-મૂળના ઉદનકોનો
 પ્રગન્થમો-અસખ્યાતમે ભાગ છે ૫૮૮૧

માર્ગ—(જ્ય-સ્થિતિસ્થાનથી) પદ્યોપમના અસખ્યાતમા અસખ્યાતમા ભાગ જેટલા સ્થિતિસ્થાનો એકાગ્રી એકાગ્રીને
 પછી જે જે સ્થિતિસ્થાન હોય તેમાં તેમાં જે સ્થિતિસ્થાનથી પદ્યોપમના અસખ્યાતમા ભાગપ્રમાણ સ્થિતિસ્થાનો એકાગ્રી તેનાથી
 દ્વિગુણ દ્વિગુણ (બમણા બમણા) અધવસાયો હોય. [અર્થાત્ પ્રથમ પદ્યાસખ્યેવભાગ છેડીને પછીના એક સ્થાનમાં પેલા સ્થાનથી
 બમણા, પુનઃ ત્યારથી બીજો પદ્યાસખ્યેવભાગ છેડીને પછીના એક સ્થાનમાં જે સ્થાનમાં બમણા થયા તેનાથી બમણા અને જ્ય-થી
 યારમણા અધવસાયો હોય એ પદિપાટી ઉ- સ્થિતિસ્થાન મુધી બાજુથી] એમાં નાના અન્તરો (વચ્ચે વચ્ચે દ્વિગુણ વૃદ્ધિવાળું
 આવતું એકેક સ્થાન બેમાં ઠસ્તાં) અશુલ પ્રમાણ ક્ષેત્રમાં રહેલ આકાશપ્રદેશના પ્રથમ મૂળના ઉદનકના અસખ્યાતમા ભાગ જેટલાં

આકાશ એ છે કે—એક અશુલ પ્રમાણ દીર્ઘ અને એક આકાશપ્રદેશ જેટલી જમી અથવા પાતળી આકાશપ્રદેશની એક શ્રેણિમાં-પંક્તિમાં
 અસખ્યાતમા આકાશપ્રદેશ છે, અને તે પણ એટલા છે કે કાળના દિશાને સરખાવીએ તો અસખ્યાતમા ઉત્ક્રિષ્ટી અને અસખ્યાતમા અધવર્ષિની નેટલા
 સમપો નેટલા છે, (અર્થાત્ના અસખ્યાતમા ભાગમાં પણ એટલા થયા આકાશપ્રદેશ છે તે પૂર્ણ અશુલક્ષેત્રમાં એથી વધુ તો પણ અસખ્યાતમા કાળ-
 અના સમપો નેટલા નેવ તેમાં શું આકાશ) એ અશુલ પ્રમાણ પંક્તિમાં રહેલા આકાશપ્રદેશની સખ્યાનું પદેમીવાર મૂળ કાલ્યાથી જે સખ્યા
 એ સખ્યાને અર્ધ અર્ધ કરતા જરૂર, ત્યાં મુધી અર્ધ અર્ધ કરતી કે ઉવટની સખ્યાનો અર્ધ જાત થઈ શકે નહિ. ઉદનક એટલે અર્ધ અર્ધ
 મો સોગળ પેસું ઉદનક આઠ બીજી વાર ત્રીજી ને ચોથી એક અશુલપ્રમાણ ક્ષેત્રના આકાશપ્રદેશના પ્રથમ મૂળના આવ્યા અસખ્યાતમા
 જે હવે ઉદનકોના અસખ્યાતમા ભાગે જેટલા ઉદનક આવે તેના જેટલા સસ્વાથા યાવ તેટલા દ્વિગુણવૃદ્ધિ સ્થાનો છે

[અસંખ્ય] છે [અને એક અન્તર પલ્લોપમના અસંખ્ય વર્ગમૂળ જેટલું છે] ॥ ઇતિ પરંપર વૃદ્ધિ ॥૮૮॥ ઇતિ પ્રગણના ॥

અવતરણ—સ્થિતિ સ્થાનોની પ્રરૂપણામાં પ્રથમ પ્રગણના અનુયોગ [અધ્યવસાયોની ગણના] કહીને હવે બીજો અનુકૃષ્ટિ અનુયોગ કહેવાય છે. ત્યાં સ્થિતિસ્થાનોમાં સ્થિતિગંધાધ્યવસાયોની અનુકૃષ્ટિ છે જ નહિ. તે આ પ્રમાણે—કોઈપણ કર્મના જઘન્ય સ્થિતિગંધમાં જે સ્થિતિઅધ્યવસાયો છે તે સર્વથી ભિન્ન બીજા અધ્યવસાયો બીજી સ્થિતિમાં છે, ત્રીજી સ્થિતિમાં પણ અન્ય અધ્યવસાયો છે, એ રીતે ઉચ્ચસ્થિતિગંધ સુધીની સર્વ સ્થિતિઓમાં દરેકમાં જૂદા જૂદા સ્થિતિગંધના હેતુભૂત અધ્યવસાયો છે.

ત્રીજો અનુયોગ તીવ્રમન્દતા કહેવાનો છે, તે આગળ કહેવાશે. ॥ ઇતિ સ્થિતિ પ્રરૂપણા. ॥ એ રીતે પ્રથમ સ્થિતિપ્રરૂપણા કહીને હવે પ્રકૃતિપ્રરૂપણા કહેવાની છે, તેમાં પ્રમાણાનુગમ (આઠ મૂળકર્મમાંની સ્થિતિઓના અધ્યવસાયોની સંખ્યા.) અને અલ્પગણહુત્વ (આઠ મૂળકર્મમાં સ્થિતિ અધ્યવસાયોનું પરસ્પર અલ્પગણહુત્વ). એ બે અનુયોગો કહેવાશે. ત્યાં જ્ઞાનાવરણીયાદિ દરેક મૂળકર્મના ગંધમાં હેતુભૂત અસંખ્ય અસંખ્ય લોકાકાશના પ્રદેશ જેટલા અધ્યવસાયો છે—ઈતિ પ્રમાણાનુગમ અનુયોગ. હવે બીજો અલ્પગણહુત્વ અનુયોગ કહેવાય છે તથા કહેવાની બાકી રાખેલી તીવ્રમન્દતા કહેવાય છે તે આ પ્રમાણે—

ઠિઙ્ઘીહયાઙ્ઘમસો અસંખ્યગુણિયાણિ ગંતગુણણાણ | પઠમજહણ્ણુક્કોસં ચિત્તિય જહન્નાઙ્ઘ આ ચરમા ॥૮૯॥

૧ આ ગાથામાં એક અન્તર સ્થાનો કલા નથી પરન્તુ વૃત્તિમાં કલા છે. તથા એ એક અન્તરસ્થાનો પલ્લોપમનું જે એક વર્ગમૂળ તેવાં અસંખ્ય વર્ગમૂળના જેટલા સમય તેટલા સ્થિતિસ્થાનો બે દ્વિગુણવૃદ્ધિની વચ્ચે એકજ આંતરામાં છે. પુનઃ એ એક અન્તરસ્થાનો અને દ્વિગુણવૃદ્ધિ સ્થાનો સર્વ પ્રકૃતિઓમાં સરખી સંખ્યાએ ન હોય પરન્તુ સ્થિતિઅનુસારે હીનાધિક હોય.

સ્થિતિદીર્ઘતયા ક્રમશોઽસંસ્થેયગુભિતાન્યનન્તગુણતયા । પ્રથમઞ્જઘન્યોત્કૃષ્ટ દ્વિતીયઞ્જઘન્યાદિકા આ ચરમાત્ ॥૮૯॥

અન્યપાર્થ—દ્વિતીયઞ્જઘનાઈ=સ્થિતિની દીર્ઘતા પ્રમાણે વચ્ચે=અનુક્રમે અધ્યવસાયો અસંસ્થગુણિયાણ=અસંસ્થગુણ (૮ કર્મભા) હોય છે વચ્ચે=પ્રથમ સ્થિતિના જઘનને ઉકોસ=જઘન્યથી ઉત્કૃષ્ટ અનુભાજ અર્ણતગુણાણ=અનન્તગુણ, એ રીતે વિતિય=બીજી સ્થિતિના જઘનપ્રાર્થા=જઘન્ય અનુભાજથી પ્રારંભીને (અ)ખમા=ઉદ્ધા ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિસ્થાન મુખી અનન્તગુણ કહેવું ॥૮૯॥

માર્થ—સ્થિતિની દીર્ઘતાને અનુસારે અનુક્રમે સ્થિતિઅધ્યવસાયો (મૂળ કર્મભા) અસંસ્થગુણ અસંસ્થગુણ છે, [અર્થાત્ આયુષ્યના અરૂપ (તોપણ અસંસ્થોઽક), તેથી નામ ગોત્રના અસંસ્થગુણ પરસ્પર તુલ્ય, તેથી જ્ઞાં ૬૦ વેં અનન્તના અસંસ્થગુણ, પરસ્પર તુલ્ય, તેથી મોહનીયતા અસંસ્થગુણ ॥ ૬૦ ૬૧ ૬૨ ૬૩ ૬૪ ૬૫ ૬૬ ૬૭ ૬૮ ૬૯ ૭૦ ૭૧ ૭૨ ૭૩ ૭૪ ૭૫ ૭૬ ૭૭ ૭૮ ૭૯ ૮૦ ૮૧ ૮૨ ૮૩ ૮૪ ૮૫ ૮૬ ૮૭ ૮૮ ૮૯ ૯૦ ૯૧ ૯૨ ૯૩ ૯૪ ૯૫ ૯૬ ૯૭ ૯૮ ૯૯ ૧૦૦] હવે તીવ્રમન્દતા આ પ્રમાણે—પ્રથમજઘનુકોસ=પ્રથમ સ્થિતિનો જઘન્યાધ્યવસાય, અને ઉત્કૃષ્ટ અધ્યવસાય, ત્યારબાદ ક્લિતીય=બીજી સ્થિતિનો જઘન્ય અધ્યવસાય, ઇત્યાદિ ચરિયાટીએ ઉદ્ધા સ્થિતિજઘના ઉદ્ધા ઉત્કૃષ્ટ અધ્યવસાય મુખી અનુક્રમે અનુક્રમે અનન્તગુણ અનન્તગુણ તીવ્રતા બણવી (પદ્યાનુપૂર્વીએ મન્દતા

૧ અર્થાર્થ એ છે કે—એકજ સ્થિતિ અનેક જીવોને એક સમયે, અને એક જીવને જુદા જુદા કાળે બિન્ન બિન્ન અધ્યવસાયે બંધાય છે તે બિન્ન બિન્ન અધ્યવસાયો એકજ સ્થિતિના અસંસ્થ સોહના આકારપ્રદેશ જેટલા છે એ પ્રમાણે દરેક સ્થિતિના અધ્યવસાય અસંસ્થ અસંસ્થ સોહના આકાર પ્રદેશ જેટલા જુદા જુદા છે, (એ અધ્યવસાયોમાં જેટલા સંકલિષ્ટ અધ્યવસાયો છે તેટલા વિશુદ્ધ અધ્યવસાયો પણ પ્રાપ્ત કર્યા છે) જેથી જઘન સ્થિતિનો જઘન અધ્યવસાય એટલે જઘન્ય સહસ્રેશ તેનાથી એજ જઘન સ્થિતિનો ઉંસહસ્રેશ અનન્તગુણ છે, તેથી બીજી સમયાધિક સ્થિતિજઘનો જઘન્ય સહસ્રેશ તે પહેલીના ઉત્કૃષ્ટ સહસ્રેશથી અનન્તગુણ છે, તેથી પણ એજ બીજી સ્થિતિનો ઉંસહસ્રેશ અનન્તગુણ છે આ તીવ્ર મન્દતા સ્થિતિજઘના કાલમોહની કહી, અને સેસ્વાપરિશુભરૂપ અનુભાજની તીવ્રમન્દતા તે જઘન્ય સ્થિતિના જઘન્ય અધ્યવસાયમાં જે જઘન્યા

અવતરણ—એ પ્રમાણે સ્થિતિ પ્રરૂપણા તથા પ્રકૃતિ પ્રરૂપણા કરીને હવે સ્થિતિસ્થાનોમાં જીવવર્તનાની પ્રરૂપણા [અર્થાત સ્થિતિસ્થાનમાં બંધકપણે વર્તતા (સ્થિતિબંધ કરતા) જીવો કયા પ્રકારનો રસ બાંધે ? અને કયા પ્રકારના રસબંધમાં કેટલાં સ્થિતિસ્થાનો બંધાય ? એ પ્રમાણે રસબંધતા જીવોનું અલ્પબહુત્વ ઇત્યાદિ પ્રરૂપણા] કહેવાની છે ત્યાં પ્રથમ ધ્રુવબંધિ પ્રકૃતિઓના બંધમાં પરાંશુભ તથા અશુભ પ્રકૃતિઓનો રસબંધ કહે છે—

બંધંતા ધ્રુવપગડી પરિત્તમાણિગ સુમાણ તિવિહરસં । ચતુ તિગ વિદ્વાણગયં વિવરીયતિગં ચ અસુમાણં ॥૯૦॥

વધનન્તો ધ્રુવપ્રકૃતીઃ, પરાવર્તમાન(ક)શુમાનાં ત્રિવિધરસમ્ । ચતુસ્ત્રિદ્વિસ્થાનગતં વિપરીતત્રિકં ચાશુમાનામ્ ॥૯૦॥

અન્વયાર્થ:—ધ્રુવપગડી=ધ્રુવબંધિ પ્રકૃતિઓને વધનન્તા=બંધતો જીવ પરિત્તમાણિગસુમાણં=પરાવર્તમાન શુભપ્રકૃતિનો ચતુ=ચતુ:સ્થાન તિગ=ત્રિસ્થાન અને વિદ્વાણગયં=દ્વિસ્થાનગત રસ એમ તિવિહરસં=ત્રણ પ્રકારનો રસ બાંધે, ચ=અને અસુમાણં=અશુભ પરાવર્તમાન પ્રકૃતિઓનો વિવરીયતિગં=વિપરીત ત્રણ પ્રકારનો રસ (૨-૩-૪ સ્થાની) બાંધે ॥૯૦॥

માવાર્થ—૪૭ ધ્રુવપ્રકૃતિઓને બંધતા જીવો પરાવર્તમાન શુભ પ્રકૃતિઓનો (શાતા વિગેરે ૩૪ પ્રકૃતિઓનો) ચતુ:સ્થાની

નુભાગ છે તેથી એજ બંધસ્થિતિના બંધન્યાધ્યવસાયનો ઉત્કૃષ્ટ અનુભાગ અનન્તગુણ છે, કારણ કે એકજ સ્થિતિ અધ્યવસાયમા અનુભાગાધ્યવસાય અસંખ્યલોક જેટલા છે, એ તીવ્રમન્દતા તો પૂર્વે અનુભાગ પ્રકરણમાંજ અનુકૃષ્ટિ કહ્યા બાદ ૫૨-૫૩ અને ૬૫ આદિ ગાથાઓમાં કહેવાઈ છે.

૧ જેમ શેલડીનો અથવા લિંબડાનો સ્વાભાવિક રસ તે એકસ્થાની, યશેર ઉકાળીને એક શેર રાખવો તે દ્વિસ્થાની, ત્રણશેર ઉકાળીને એક શેર

ત્રિસ્થાની અને દ્વિસ્થાની એમ ત્રણે પ્રકારનો રસ બાંધે, અને અશુભ પરાવર્તમાન પ્રકૃતિઓનો (અશ્વતા આદિ ૩૬ નો દિસ્થાની ત્રિસ્થાની ચતુસ્થાની એ પ્રમાણે) ત્રણે પ્રકારનો વિપરીત રસ બાંધે ॥૬૦॥

મયત્તરણ—પૂર્વ ગાથામા પ્રવળપિ પ્રકૃતિઓને બાંધનામ્ણ એવો પરાશુભ પ્રકૃતિઓને ચતુસ્થાની આદિ રસબંધ કરે છે એમ કહ્યું, પરન્તુ કયા એવો તેવો રસ બાંધે છે ? તથા કયા સ્થિતિબંધમાં વર્તતા એવો કયો રસ બાંધે તે કહે છે—

સવ્વચિસુદ્ધા ઘઘતિ મજ્જિમા સકિલિટ્ટરગા ય । ધુવપગહિજહ્નઠિઙ્ઠં સવ્વચિસુદ્ધા ઉ વઘતિ ॥૧૧॥

તિટ્ટાણે અજહ્ણણ વિટ્ટાણે જેટ્ટગં સુમાણ કમા । સટ્ટાણે ઉ જહ્ણ અજહન્નુક્કોસમિયરાસિં ॥૧૨॥

સર્વવિશુદ્ધા ષઘ્નન્તિ મધ્યમાઃ સંક્ષિપ્તરાશ્ચ । ધ્રુવપ્રકૃતિજઘન્યસ્પિત્તિં સર્વવિશુદ્ધાસ્તુ ષઘ્નન્તિ ॥૧૧॥

ત્રિસ્થાનકસ્ય(ધન્વકાઃ)અજઘન્યાં દ્વિસ્થાનકસ્ય જ્વેષ્ટાં શુમાનાં ક્રમાત્ । સ્વસ્થાને તુ જઘન્યામજઘન્યામુત્કુટામિતરાસામ્ ॥૧૨॥

અન્યવાર્ધાઃ—અને તે સવ્વચિસુદ્ધા=સર્વ વિશુદ્ધ મજ્જિમા=મધ્યમ શુદ્ધ ય=અને સંક્ષિપ્તરગા=અતિ સંક્ષિપ્ત એવો (૬૦ મી ગાથામાં

રાખવો તે ત્રિસ્થાની અને આરશીર ઠાણીને એક સીર રાખવો તે અપસ્થાની. એ રીતે શુભાશુભ પ્રકૃતિનો દીનાધિક રસ વધાય એવ વિચારવો, ૨ આદિ ધ્રુવપ્રકૃતિઓના નામ સાથે શુભપરાશુભ તથા અશુભપરાશુભ પ્રકૃતિઓનો રસબંધ સરખાવવાનું કારણ કે ધ્રુવબંધીનો નામ નિરન્તર છે અને પરાવર્તમાન પ્રકૃતિઓનો નામ નિરન્તર નથી માટે તથા આ ચતુસ્થાન આદિ કમ ધ્રુવબંધિના નામના સ્થિતિથી પ્રારંભીને જણવાનો છે, જેથી ધ્રુવબંધીની નામના સ્થિતિ બંધાય ત્યારે શુભ પ્રકૃતિઓ ઉત્કૃષ્ટ રસે બંધાય, કારણ કે સંક્ષેપ અપ્ય અને વિશુદ્ધિ અધિક છે માટે એ કમ પ્રમાણે આ રસબંધ પ્રશ્નના છે

કહેલો રસ) ણાંધે. ઉ=પુનઃ જે સર્વવિસુદ્ધા=સર્વવિશુદ્ધ-પરાંશુભના ચતુઃસ્થાની રસળાંધકો ધ્રુવપગડિ જહન્નઠિં=ધ્રુવપ્રકૃતિની જઘન્ય સ્થિતિઓ વંધંતિ=આંધે છે. તથા સુમાળ=શુભપરાંના તિદ્વાળે=ત્રિસ્થાન રસળાંધકો અજહન્નં=અજઘન્ય-મધ્યમ સ્થિતિઓ ણાંધે છે, તિદ્વાળે= દ્વિસ્થાની રસળાંધકો જેદ્વગ=ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિઓ ણાંધે છે, અને ઇયરાસિ=ઈતર-અશુભ પરાંના ૨-૩-૪ સ્થાની રસળાંધકો કમા=અનુક્રમે ધ્રુવળાંધીની સદ્વાળે ઉ=સ્વ સ્થાને જ (સ્વ પ્રાયોગ્ય જ) જહન્ન=જઘન્ય અજહન્નં=મધ્યમ અને ઉક્કોસં=ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિઓ ણાંધે છે ॥૬૧-૬૨॥

માત્રાર્થ—સર્વ વિશુદ્ધ (અતિ વિશુદ્ધિવાળા), મધ્યમ વિશુદ્ધિવાળા અને અતિસંકિલ્પ પરિણામવાળા જીવો પુર્વોક્ત રસ ણાંધે છે. [શુભપરાંનો ૪-૩-૨ સ્થાની અને અશુભપરાંનો ૨-૩-૪ સ્થાની રસ ણાંધે છે—એ પૂર્વ ગાથા સાથે સંબંધ છે] તથા (શુભનો ચતુઃસ્થાની રસ ણાંધનારા) સર્વ વિશુદ્ધ જીવો ધ્રુવળાંધિ પ્રકૃતિઓની જઘન્ય સ્થિતિ ણાંધે છે, ત્રિસ્થાની રસ ણાંધનારા [મધ્યમ વિશુદ્ધિવાળા] જીવો અજઘન્ય-મધ્યમ સ્થિતિ ણાંધે છે, અને દ્વિસ્થાની રસ ણાંધનારા (અતિ સંકિલ્પ જીવો ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ ણાંધે છે, અને ઈતર પ્રકૃતિઓના (અશુભ પરાંના) પણ એજ અશુભપરાંના દ્વિસ્થાની આદિ રસળાંધકો) અનુક્રમે સ્વ સ્થાને જઘન્ય મધ્યમ અને ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ ણાંધે છે ॥૬૧-૬૨॥

૧ અર્થાત્ પરાં અશુભ પ્રકૃતિઓના દ્વિસ્થાની રસને આંધનાર જીવો ધ્રુવળાંધીની જઘન્ય સ્થિતિઓ સ્વભૂમિકાનુસારે ણાંધે છે, ત્રિસ્થાની રસ આંધનાર મધ્યમ સંકલેશ વા વિશુદ્ધિવાળા જીવો મધ્યમ સ્થિતિઓ ણાંધે, અને ચતુઃસ્થાની રસ આંધનાર (અતિ સંકિલ્પ વા અલ્પ વિશુદ્ધ) જીવો ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિઓ ણાંધે છે.

૨ સ્વસ્થાને ણાંધે એટલે અશુભ દ્વિસ્થાન રસળાંધની વિશુદ્ધિ અનુસારે જઘન્ય સ્થિતિ ણાંધે, પરંતુ અતિજઘન્ય સ્થિતિ ન ણાંધે, કારણ કે અતિ વિશુદ્ધિવાળા જીવોનેજ ધ્રુવળાંધિનો અતિજઘન્ય સ્થિતિ ણાંધ હોય છે અને અશુભપરાં પ્રકૃતિનો બધ અતિવિશુદ્ધિવાળા જીવને તે વખતે હોય નહિ.

મયતરણા—શુભાશુભ પ્રકૃતિઓના રસબંધ સાથે મુવબધિ પ્રકૃતિઓના સ્થિતિબંધની સરખામણીમાં તેમાં વર્તતા છવે વ્યાથથી અનન્તરોપનિધા તથા પરપરોપનિધા કહેવાની છે, તેમાં આ આઠમાં પ્રથમ શુભપ્રકૃતિઓના રસબંધ સાથે મુવબધીના સ્થિતિબંધની સરખામણીને અગે તેમાં વર્તતા છવેની અનન્તરોપનિધા [અનન્તર પ્રરૂપણા] કહે છે—

થોવા જહ્નિયાણ હોંતિ વિસેસાહિઓદહિસયાહ । જીવા વિસેસહીણા ઉદહિસયપુહુત્તમો જાવ ॥૧૩॥

સ્તોકા અવન્યાયાં મવન્તિ વિદ્વેષાધિકા ઉદધિસ્યતાનિ । જીવા વિદ્વેષહીના ઉદધિસ્યતપૃષ્ઠવ્યં યાવત્ ॥૧૩॥

અર્થ—જહ્નિયાણ=જ્વલન સાથે ય સ્થિતિબંધમાં જીવા=છવે ધોવા=ધેડા, ઉદહિસયાહ=ત્યાર પછી સેકડો સાગરોપમ મુખી વિસેસા હિયા=વિશેષાધિક, ત્યાંથી ઉદહિસ્યપુહુત્તમો જાવ=શત પૃષ્ઠવ્ય સાગરોપમ મુખી વિસેસહીણા=વિશેષહીન હીન [પરાંશુબંધ અતુસ્થાન રસબંધની મુવબધિની સ્થિતિઓમાં એ રીતે બહુવું] ॥૬૩૩

માર્થ—શુભપરાં પ્રકૃતિના અતુસ્થાન રસબંધ સાથે મુવપ્રકૃતિઓના અવન્ય સ્થિતિબંધમાં [અતિ અવન્ય સ્થિતિબંધમાં] વર્તતા છવે અવન્ય, અને ત્યારબાદ શત પૃષ્ઠવ્ય સાગરોપમ (ધણા સો સાગરોપમ) મુખીના કચેક સ્થિતિસ્થાનમાં વર્તતા છવે વિશેષ વિશેષ અધિક છે, અને ત્યારબાદ ધણા સેકડો સાગરોપમ મુખી વિશેષહીન હીન બહુવા ॥૬૩૩

एव त्रिद्वानकरा विद्वानकरा य आ सुमुक्कोसा । असुमाण विद्वाने त्रिचउद्वाने य उक्कोसा ॥१४॥

एव त्रिस्थानकरा द्विस्थानकराश्च शुभोक्तृष्टात् । अशुमानां द्विस्थाने त्रिचतुस्थानयोश्च (यावद्) उक्तृष्टा ॥१४॥

અર્થ—એ પ્રમાણે ત્રિદ્વાનકરા=ત્રિસ્થાન રસ બંધકો ય દુદ્વાનકરા=અને દિસ્થાન રસ બંધકો સબધિ પણ અવબહુત્વ

આ સુમુક્તોસા=શુભ પરાં ની ઉં સ્થિતિ (ગત રસગંધ) સુધી જાણવું । તથા અસુમાણં=અશુભ પરાં ના ત્રિદ્વાણે ય તિ ચઠ્ઠાણે= ણેસ્થાની ત્રિસ્થાની અને ચતુઃસ્થાન રસ ગંધકોમાં (અનુભાગ યવોમાં) પણ ઉક્તોસા=ઉત્કૃષ્ટ (સ્થિતિ ગત ચતુઃસ્થાન રસગંધ) સુધી ઉપરોક્ત ક્રમે જાણવું ॥૬૪॥

માવાર્થ—એ પ્રમાણે શુભ પરાંનો ત્રિસ્થાન રસ ગાંધવા સાથે ધ્રુવગંધીની તદ્દયોગ્ય જઘન્ય [ત્રિસ્થાનગંધ યોગ્ય જઘન્ય] સ્થિતિગંધમાં. વર્તાતા જીવો અદ્ય ઇત્યાદિ પ્રરૂપણા ચતુઃસ્થાનવત્ ઘણા સેંકડો સાગરોપમ સુધી પ્રથમ વિશેષાધિક અને ત્યારગાઠ વિશેષહીન પ્રરૂપણા કરવી. પુનઃ એ પ્રમાણે દ્વિસ્થાન રસ ગંધક/આશ્રયી પ્રરૂપણા તે યાવત્ પરાં શુભની ઉં સ્થિતિગંધ સુધી કરવી. [અર્થાત્ શું પરાંના ઉં સ્થિતિગંધ વળતે ગાંધવા યોગ્ય ધ્રુવગંધિનાં સ્થાનો સુધી કહેવું, એ ઉપરાંતનાં ધ્રુવગંધિનાં સ્થિતિસ્થાનો શુભપરાં પ્રકૃતિના ગંધકને ગંધયોગ્ય નથી, પરંતુ અશુભપરાંના ગંધકને ગંધયોગ્ય છે—એ ભાવાર્થ છે.] એ પ્રમાણે અશુભ પરાવર્તમાન પ્રકૃતિઓ માટે પણ પ્રરૂપણા કરવી. અર્થાત્ અશુભ પરાવર્તમાન પ્રકૃતિઓનો દ્વિસ્થાન રસ ગાંધવા સાથે ધ્રુવગંધિ પ્રકૃતિઓની જઘન્યસ્થિતિ ગાંધતા જીવો અદ્ય, ત્યાર પછીની ણીજ સ્થિતિ ગાંધતા જીવો વિશેષાધિક, એમ સેંકડો સાગરોપમ પર્યંત વિશેષાધિક વિશેષાધિક કહેવું, ત્યાર ગાઠ હીન હીન પણ સેંકડો સાગરોપમ સુધી કહેવું. એ પ્રમાણે ત્રિસ્થાન અને ચતુઃસ્થાન રસ સંગંધે પણ અશુભ પરાવર્તમાન પ્રકૃતિઓના ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિગંધ પર્યંત પ્રરૂપણા કરવી. ॥૬૪॥

અવતરણઃ—એ પ્રમાણે રસગંધ સાથે ધ્રુવગંધીના સ્થિતિગંધ સ્થાનોની સરળામણીમાં ગંધકપણે વર્તાતા જીવો આશ્રયી અન- ન્તરોપનિધા કહીને હવે પરંપરોપનિધા પ્રરૂપણા કહે છે—

પલ્લાસંખિયમૂલાનિ ગંતું દુગુણા ય દુગુણહીણા ય । નાણંતરાણિ પલ્લસ્સ મૂલભાગો અસંખતમો ॥૧૫॥

પર્યાસંસ્થેય(વર્ગ) મૂલાનિ ગત્વા દ્વિગુણાથ દ્વિગુણહીનાથ । નાનાન્તરાપિ પર્યસ્ય મૂલમાગોઝસંસ્થેયતમઃ ॥૧૫॥

મર્થાર્થઃ—ફલ્ગાસંસ્થિયમૂલાનિ=પર્યોપમના અસખ્યવર્ગમૂળ ગંજુ=અને દુગુણાપ=દ્વિગુણ અને દુગુણહીણાપ=દ્વિગુણહીન એવો હોય છે. નાનાન્તરાપિ=નાનાઅન્તરે (દ્વિગુણહીન સ્થાને વા વૃદ્ધિસ્થાને) ફલ્ગસ મૂલમાગોઝસંસ્થામો=પર્યોપમના વર્ગમૂળનો અસખ્યાતમો ભાગ છે. ॥૧૫॥

મર્થાર્થઃ—પર્યોપમનો અસખ્યાતમો ભાગ અસખ્યાતમો ભાગ અતિક્રમીને સેકઠે સાગરોપમ પર્થત બમણા બમણા એવો હોય છે, અને ત્યાર બાદ દ્વિગુણહીન દ્વિગુણહીન થાય છે [અર્થ અર્થ થાય છે], એમાં નાના અન્તરે પર્યોપમના વર્ગમૂળના અસખ્યાતમા ભાગના સમયો જેટલાં છે [અને એક અન્તર પર્યોપમના અસખ્યવર્ગમૂળોમાં જેટલા સમય તેટલા સ્થાનોવાળું છે] ॥૧૫॥

મયતરણ—પુનઃ એ સ્થિતિસ્થાનોમા પ્રકીર્ણ વિષયોનું અભ્યબદ્ધત્વ ઠહે છે, અને તે અભ્યબદ્ધત્વ અનન્તરોક્ત સબંધથી ઉપજતા રસેવવને અનુસરીને છે, માટે તે પ્રમાણે પ્રકીર્ણ અભ્યબદ્ધત્વ ઠહેવાય છે

૧ એ રસનધે આમળી વળી ઉત્પતિ આ પ્રમાણે—અપન્નસ્થિતિથી સેકઠે સાગરોપમ સુધી વિસ્તારાધિક એવો હોવાથી અને ત્યારબાદ હીન હીન એવો હોવાથી એ અભ્યબદ્ધત્વ વળતા આકારે જ અભ્યાસ, ઠારણ કે વળતા આકાર મૂળથી મધ્ય સુધી ક્રમશઃ રધુષ કોઈને ત્યારબાદ હીન હીન હોય છે એ રસનધે આમળી ૧ વવ થાય છે તે આ પ્રમાણે—

- ૧ પરાઅગુમના અવુ રથાની રસનો વવ
- ૨ " ત્રિસ્થાની રસનો વવ
- ૩ " દ્વિસ્થાની રસનો વવ

- ૪ પરાઅગુમના દ્વિસ્થાની રસનો વવ
- ૫ " ત્રિસ્થાની રસનો વવ
- ૬ " અવુ રથાની રસને માવ

अणगारप्पाउग्गा विट्टाणगया उ दुविहपगडीणं । सागारा सव्वत्थ वि हिट्टा थोवाणि जवमज्झा ॥९६॥
 ठाणाणि चउट्टाणा संखेज्जगुणाणि उवरिमे एवं । तिट्टाणे विट्टाणे सुभाणि एगंतमीसाणि ॥९७॥
 उवरिं मिस्साणि जहन्नगो सुभाणं तओ विसेसहिओ । होइ असुभाण जहण्णो संखेज्जगुणाणि ठाणाणि ॥
 विठाणे जवमज्झा हेट्टा एगंतमीसगाणुवरिं । एवं ति चउट्टाणे जवमज्झाओ थ डायठिई ॥९९॥
 अंतो कोडाकोडी सुभविट्टाण जवमज्झओ उवरिं । एगंतगा विसिट्टा सुभजिट्टा डायठिइजेट्टा ॥१००॥

अनाकारप्रायोग्य द्विस्थानगतास्तु (एव) द्विविधप्रकृतीनाम् । साकाराः सर्वत्राप्यधः स्तोकानि यवमध्यात् ॥९६॥

स्थानानि चतुःस्थानकात् संख्येयगुणान्युपर्येवम् । (एवं) त्रिस्थाने द्विस्थाने शुभान्येकान्तमिश्राणि ॥९७॥

उपरि मिश्राणि जघन्यकः (बन्धः) शुभानां ततो विशेषाधिकः । भवत्यशुभानां जघन्यः, संख्येयगुणानि स्थानानि ॥९८॥

द्विस्थानस्य यवमध्यादध एकान्तमिश्रकानामुपरि । एवं त्रिचतुःस्थानयोर्यवमध्याच्च डायस्थितिः ॥९९॥

अन्तःकोटीकोटी शुभद्विस्थानयवमध्यादुपरि । एकान्तकानि विशिष्टा शुभज्येष्ठा डायस्थितिर्ज्येष्ठा ॥१००॥

कर्मान् ओक्स्थानी रसबंध छे, परन्तु ते (नवमा गुणस्थानना संख्याता भाग गया था अंभाती ४ जाना०-३ दर्शना०-पुर्वेद-संभवजन
 ४ अन्तराय ५ ओ १७ प्रकृतिओनोण छे, अने ओ प्रकृतिओ परावर्तमान नथी भाटे अदि परा० प्रकृतिओना अंभाधिकारमां ओक्स्थानी
 रसबंधनो गव नथी.

અન્યવાર્થ— દુષ્ટિપગડીન=બન્ને પ્રકૃતિઓના [શુભપરાં અશુભપરાંના] અગારપાટગા=બનાકારોપયોગ પ્રાયોગ્ય રસસ્થાનો વિદ્યા
 ગમ્યા ત્વદિસ્થાનત્વ જ છે, અને સાગારા=સાકારોપયોગી રસસ્થાનો સમ્પ્રાય=સર્વત્ર પણ છે (૨-૩-૪ સ્થાની છે), કુમાણ=શુભપરાં
 ના ચતુષ્ટાણા=ચતુસ્થાનના જન્મજ્ઞાનયવમધ્યથી દ્વિદ્વા=હેઠેનાં ઠાણાણિ=સ્થિતિ=સ્થાનો ધોવાણિ=યોગ્ય છે ઉર્વરિ=ઉપરના સંલેખગુણાણિ=
 સંચ્યાતશુભ છે, એવંચે પ્રમાણે તિષ્ઠાણે=ત્રિસ્થાન યવમાં ઠહીને વિદ્યાણે=દિસ્થાન યવમાં યવમધ્યથી નીચે ઈર્ગત=એકાન્ત સાકારોપ
 યોગવાળાં (સંચ્યાત શુભ), તે ઉપર મીસાણિ=મિશ્રસ્થાનો સંચ્યાત શુભ તેથી ઉર્વરિ=યવમધ્યથી ઉપરનાં મિસ્તાણિ=મિશ્રસ્થાનો સ
 ંચ્યાતશુભ, તેથી કુમાણ=શુભપરાંનો જહન્નગો=જ્ઞાન્યસ્થિતિબધ સંચ્યાતશુભ, તઓ=તેથી અસુમાણં જહન્નો=અશુભપરાંનો જ્ઞાન્ય
 સ્થિતિબધ વિષમદ્વિજો=વિશેષાધિક હોઈ=છે તેથી વિદ્યાણે=અશુભપરાંના દિસ્થાન યવમાં જન્મજ્ઞાનયવમધ્યથી દેદ્વા=હેઠેના ઈર્ગત=
 એકાન્ત (સાકારોપયોગી) ઠાણાણિ=સ્થાનકો સંલેખગુણાણિ=સંચ્યાતશુભ છે તેથી મીસાણા=યવમધ્ય નીચેનાં મિશ્રસ્થાનો, અને તેથી
 ઉર્વરિ=યવમધ્યથી ઉપરના મિશ્રસ્થાનો અને મિશ્રથી ઉપરના (એકાન્ત સાકાર) સ્થાનો સંચ્યાતશુભ છે એવંચે પ્રમાણે તિષ્ઠાણે=
 જન્મજ્ઞાનો=અશુભપરાંના ત્રિસ્થાન અને ચતુસ્થાન રસયવમાં ત્રિસ્થાન યવથી નીચેના અને ઉપરનાં સ્થાનો સંચ્યાતશુભ, તેથી
 ચતુસ્થાન યવમધ્ય નીચેના સંચ્યાશુભ, તેથી યવમધ્ય ઉપરની ઢાયટ્ટિઈ=અધસ્થિતિ સંચ્યાશુભ, તેથી અંતોફોટાફોટી=અતઃ કોઃ કોઃ
 સાકારોપમ સંચ્યાશુભ તેથી સુમવિદ્યાણજન્મજ્ઞાનો=પરાંશુભના દિસ્થાન યવની ઉર્વરિ=ઉપર ઈર્ગતગા વિસિદ્ધા=એકાન્ત સાકાર ઉપયોગ
 યોગ્ય સ્થાનો સંચ્યાશુભ, તેથી સુમવિદ્યા-શુભપરાંની ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિબધ, તેથી ઢાયટ્ટિઈ=અધસ્થિતિ વિશેષાધિક, તેથી જિદ્વા=ઉત્કૃષ્ટ
 સ્થિતિબધ (અશુભપરાં) નો વિશેષાધિક છે ૬૬-૬૭-૬૮-૬૯-૭૦

માયાર્થ—બન્ને પ્રકારની પ્રકૃતિઓમા (શુભપરાં અશુભપરાંમા) બનાકાર ઉપયોગ યોગ્ય (દર્શનોપયોગને લાયક) કેવળ
 દિસ્થાની જ રસસ્થાનો છે, અને સાકારોપયોગ યોગ્ય (જ્ઞાનોપયોગને લાયક) રસસ્થાનો સર્વત્ર છે (૨-૩-૪ સ્થાની રસોમા પણ છે).

હવે સર્વસ્થિતિસ્થાનોનું અલ્પબહુત્વ આ પ્રમાણે—

- ૧ પરાંશુભના ચતુઃસ્થાની રસના યવમધ્યથી હેઠેનાં સ્થિતિસ્થાનો અલ્પ,
- ૨ તેથી પરાંશુભના ચતુઃસ્થાની યવમધ્યથી ઉપરનાં સ્થિતિસ્થાનો સંખ્યાતગુણ.
- ૩ તેથી પરાંશુભના ત્રિસ્થાની યવમધ્યથી હેઠેનાં " "
- ૪ તેથી " ઉપરનાં " "
- ૫ તેથી પરાં શુભના દ્વિસ્થાની રસના યવમધ્યથી હેઠેનાં એકાન્તસાકાર ઉપયોગને યોગ્ય સ્થિતિસ્થાનો સંખ્યાતગુણ.
- ૬ તેથી પરાં શુભના દ્વિસ્થાની રસના યવમધ્યથી હેઠે અને પાછળનાં એકાન્ત સાકારોપયોગી સ્થાનોથી ઉપરના મિશ્ર સ્થિતિસ્થાનો સંખ્યાતગુણ.
- ૭ તેથી શુભ પરાં નો દ્વિસ્થાની રસ યવમધ્યથી ઉપરનાં મિશ્રસ્થાનો સંખ્યાતગુણ.
- ૮ તેથી પરાં શુભનો જઘન્ય સ્થિતિગંધ વિશેષાધિક. (અન્તઃ કોં કોં)
- ૯ તેથી અશુભ પરાંનો જઘં સ્થિતિગંધ વિશેષાધિક. (અન્તઃ કોં કોં).
- ૧૦ તેથી અશુભ પરાંના દ્વિસ્થાની યવમધ્યથી નીચે એકાન્ત સાકારોપયોગ યોગ્ય સ્થિતિસ્થાનો સંખ્યાતગુણ.

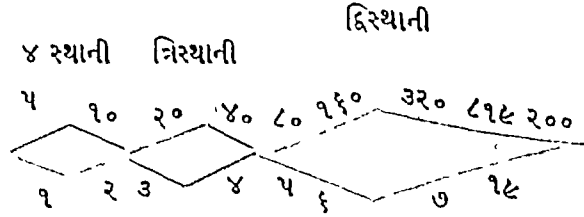
૧ આ સ્થાનો સાકારોપયોગથી જ (જ્ઞાનોપયોગથી જ) બંધાય છે, પરન્તુ દર્શનોપયોગથી નહિં પુનઃ આ સ્થાનો માટે એકાન્ત સાકારોપયોગ કહેવાથી કેવળ એજ સ્થાનો સાકારોપયોગે બંધાય એમ નહિં પરન્તુ એથી પહેલાંના સર્વ સ્થાનો એકાન્ત સાકારોપયોગથીજ બંધાય છે, પરન્તુ આગળ મિશ્ર કહેવાનાં હોવાથી અહિંજ સાકારોપયોગ કહેવાની જરૂર ગણવી.

- ૧૧ તેથી જોઈ પરાં અશુભના દ્વિસ્થાની રસના યવમધ્યથી નીચેનાં અને પાછાના જોડાન્ત સાકારોપયોગી સ્થાનોથી ઉપસ્થા મિદ્ય સ્થિતિસ્થાનો સખ્યાતશુભ
- ૧૨ તેથી જોઈ દ્વિસ્થાની યવના મધ્યથી ઉપરનાં મિદ્યસ્થાનો સખ્યાતશુભ
- ૧૩ તેથી જોઈ દ્વિસ્થાની યવના મધ્યથી ઉપરનાં મિદ્યસ્થાનો પછીનાં જોડાન્ત સાકારોપયોગ યોગ્ય સ્થિતિસ્થાનો સખ્યાતશુભ
- ૧૪ તેથી પરાં અશુભના ત્રિસ્થાની યવમધ્યથી નીચેનાં સ્થાનો સખ્યાતશુભ
- ૧૫ તેથી પરાં અશુભના ત્રિસ્થાની યવમધ્યથી ઉપરનાં સ્થાનો સખ્યાતશુભ
- ૧૬ તેથી પરાં અશુભના ચતુસ્થાની રસના યવમધ્યથી નીચેના સ્થિતિસ્થાનો સખ્યાતશુભ
- ૧૭ તેથી પરાં અશુભના ચતુસ્થાની રસના યવમધ્યથી ઉપર ધમસ્થિતિ (અપવર્તનાકૃત ધમસ્થિતિ) સખ્યાતશુભ
[જે સ્થિતિસ્થાનથી અપવર્તના કરવું વડે ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિએ બાય તે સર્વ સ્થિતિઓને સમુદાય અપવર્તનાકૃત ધમસ્થિતિ કહેવાય]
- ૧૮ તેનાથી જાતકોઢકોઢી સાકારોપમ સખ્યાતશુભ છે
- ૧૯ તેથી પરાં શુભના દ્વિસ્થાની રસના યવમધ્યથી ઉપર જે મિદ્ય સ્થિતિસ્થાનો છે તેની ઉપરનાં જોડાન્ત સાકારોપયોગ યોગ્ય સ્થાનો સખ્યાતશુભ છે

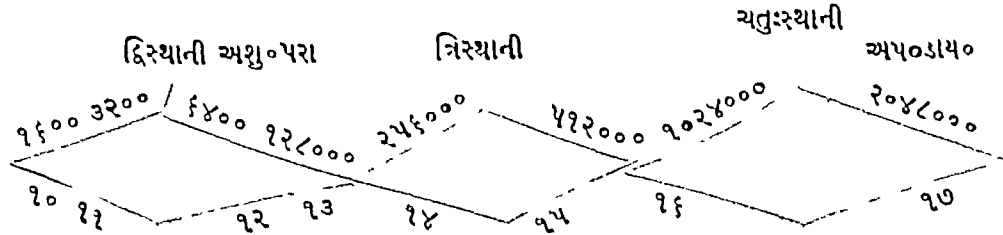
- ૧ જે સ્થિતિસ્થાન યાનોપયોગમાં, અને દ્વિસ્થાનોપયોગમાં પણ વર્તતા જીવે જાપિ તે મિદ્ય
- ૨ દ્વિસ્થાનમત સ્થાનો એટલાંજ અને એથી ઉપરનાં જ્યાંજ સ્થાનો સાકારોપયોગી છે
- ૩ ઉત્કૃષ્ટ અપવર્તનાથી અપવર્તનાથી સમૂહ તે અપવર્તના કૃત ધમસ્થિતિ (જતા: ધ૦ ધ૦ પ્રમાણુ છે અને જ્યાં કૃત ધમસ્થિતિ જતા: ધ૦ ધ૦ ન્યત ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ પ્રમાણુ છે,)

अनुभाग यव विगेरेना अल्पबहुत्वनुं चित्र

२३ ५०

८ श्रे. परा० १८ अक्ष ६४०
 ९ अश्रे०परा० १८०० अक्ष ८००
 २० श्रे० परा० ७२० अक्ष १० साप्
 २१ अक्षाय० १२ साप्
 (अन्तः श्रे० श्रे० न्येन
 ७० स्थिति)
 २२ अश्रे० परा० ७२० अक्ष १० स्थि०
 ३० साप्

१८ अन्तःश्रे०श्रे०सा० १०८६६००

- ૨૦ તેથી પરાં શુભ પ્રકૃતિનો ઉંચ્ચ સ્થિતિબદ્ધ વિશેષાધિક છે
 ૨૧ તેથી અશુભ પરાં પ્રકૃતિની બદ્ધ અસ્થિતિ વિશેષાધિક છે
 ૨૨ તેથી પરાં અશુભનો ઉચ્ચ સ્થિતિબદ્ધ વિશેષાધિક છે ॥૬૬ થી ૧૦૦॥

ઘટવરણ—હવે પરાં શુભ અને પરાં અશુભના ત્રણે પ્રકારના સ્થાનોમાં [૨-૩-૪] સ્થાની સ્થાનોમાં વર્તતા હોવાનું અભ્યવહાર કહે છે—

સસ્વેજગુણા જીવા કમસો પપ્સુ દુવિહપર્ગર્ણ । અસુમાણં તિટ્ટાણે સન્નુવરિ વિસેસઓ અહિયા ॥૧૦૧॥

સંસ્વેયગુણા જીવાઃ કમસઃ પપ્સુ દુવિહપર્ગર્ણામ્ । અસુમાનાં ત્રિસ્થાને સર્વોપરિ વિશેષતોઽધિક્કાઃ ॥૧૦૧॥

અન્યવાર્થ—દુવિહપર્ગર્ણ=શુભ પરાં અને અશુભ પરાં એ બંને પ્રકૃતિઓના પપ્સુ=એ ૨-૩-૪ સ્થાની સ્થાનોમાં વર્તતા જીવા=હોવા કમસો=અનુક્રમે સંસ્વેયગુણા=સંસ્વેયગુણ છે પરંતુ અસુમાણં તિટ્ટાણે=અશુભ પરાંના ત્રિસ્થાનોમાં સન્નુવરિ=સર્વથી ઉપર વિસેસઓ અહિયા=વિશેષાધિક કહેવા ॥૧૦૧॥

૧ સાતા વિચેરેનો ૧૫ કાં કાં સામરોપમ છે તે

૨ આતા કાં કાં સામરોપમનો બધે બધે જાદ બીજા સમયે ૩૦ કાં કાં સામરોપમનો બધે બધે રહે છે, માટે આતા કાં કાં ઉપરની અને ૩૦ કાં કાં સુધીની-સ્થિતિ. જાવવાળા ઇતિ અતિક્રમીને બધામ આટે તે સર્વ આતા કાં કાં ન્યૂન ૩૦ કાં કાં જેટલી સ્થિતિ પ્રવસ્થિતિ કહેવાય

૩ ૩૦ કાં કાં સામરોપમ સર્વથી

માવાર્થ:—એ બંને પ્રકારની પ્રકૃતિઓના રસબંધમાં જીવો અનુક્રમે [શુભના ૪-૩-૨ અને અશુભના ૨-૩-૪ સ્થાનમાં] વર્તતા જીવો (રસબંધ કરતા જીવો) સંખ્યાતશુભ સંખ્યાતશુભ કહેવા પરંતુ વિશેષ એ કે અશુભ પરાંના ત્રિસ્થાન રસબંધમાં સર્વથી વિશેષ અધિક કહેવા. ॥૧૦૧॥

અવતરણ—પહેલું બંધનકરણ સમાપ્ત થવાથી તેનો ઉપસંહાર કહેવાય છે—

एवं बंधणंकरणं परुविए सह हि बंधसयगेणं । बंधविहाणाहिगमो सुहमभिगतुं लहुं होइ ॥१०२॥

एवं बन्धनकरणे प्ररूपिते सह हि बन्धशतकेन । बन्धविधानाधिगमः सुखमभिगन्तुं लघु भवति ॥१०२॥

અન્વયાર્થ:—એવં=એ પ્રમાણે બંધસયગેણં=બંધશતક સહ હિ=સાથેજ બંધણકરણે=બંધનકરણ પરુવિએ=પ્રરૂપિતે છતે બન્ધવિહાણ=પૂર્વગત બન્ધવિધિને સુહં=સુખપૂર્વક અભિગંતું=જાણવા ઈચ્છનારને તેનો અહિગમો=અધિગમ-બોધ લહું હોઈ=શીઘ્ર થાય છે ॥૧૦૨॥

માવાર્થ—એ પ્રમાણે બંધશતક સહિત આ બંધનકરણની પ્રરૂપણા કર્યે છતે કર્મની બંધવિધિ (જે પૂર્વે કહી છે તેને) સુખપૂર્વક જાણવાની ઈચ્છાવાળાને તેનો બોધ (પૂર્વગત કર્મબંધવિધિનો બોધ) શીઘ્ર થાય છે ॥૧૦૨॥

બંધનકરણ સમાપ્ત.

॥ श्री विनेन्द्राय नमः ॥

२ संक्रमणस्य गूर्जरभापान्तरम् ॥

अयतरण—अधनकश्व कृत्विने इवे पूर्वोक्त उद्देशना कम् प्रभावे संक्रमण कडेवाने अवसर ऐ त्या संक्रम प्रभृतिसंक्रम स्थितिसंक्रम अनुभागसंक्रम अने प्रवेशसंक्रम अेम ४ प्रकार्णे ऐ तेभां प्रथम प्रवृत्तसंक्रम कडेवाय ऐ, ते प्रभृति संक्रमनु सामा य लक्ष्य आ प्रभावे—

सो संक्रमो ति बुच्चइ जं बध्णपरिणओ पओगेण । पगयंतरत्थदलियं परिणमइ तयणुभावे जं ॥१॥

स संक्रम इत्युच्यते यद्वन्धनपरिणतः प्रयोगेन । प्रकृत्यन्तरस्यदलिकं परिणमयति तदनुभावेन यत् ॥१॥

अव्ययाद्य—पओगेण=प्रयोगेण वडे एव जं=प्रभृतिना बध्णपरिणओ=अधन-अधकपक्षे परिच्युत धये छते। पगयंतरत्थ=धील प्रभृतिभां श्चेव। दलियं=दलिके-प्रवेशे। ने जं=ते तयन्ते प्रभृतिना ऽणुभावे=स्वभावपक्षे परिणमय=परिच्युभावे सो=ते संक्रमो=संक्रम ति=अेम बुच्चइ=

कडेवाय ॥१॥

भाषा—एव न्यारे न्यारे ते ते प्रकृतिने अंधवां नेवा योगमां अथवा परिष्ठागमां प्रवनें छे वां परिष्ठामे छे, त्यारे त्यारे कर्मवर्गणाओ (कर्म पुद्गलो) पण ते ते प्रकृतिरूपे परिष्ठामे छे, तेथी ने प्रकृतिना अंधमां एववीर्यं ने वणते प्रवर्त्ते ते वणते ते प्रकृति अंधाय छे, अटकुंज नडिं परन्तु अे अंधाती प्रकृति सिवायनी भीए पूर्वे अंधायली प्रकृति(ना प्रवेशे विगरे) पण ते अंधाती प्रकृतिरूपे अनी अय छे, नेम गाये आधेकुं धास-सात धातुओ रूपे अने ह्रस्व-रूपे परिष्ठामे छे तेम. अे रीते अंधाती प्रकृतिमां-नेनी अंधावलिकां-वीती अछ छे तेवी सत्तागत अन्य प्रकृति अंधाती प्रकृतिरूपे अनी नवी ते संक्रम कडेवाय. नेम शाता वेदनीय अंधतो एव अशाताने शाता-रूपे-अनावे छे, अने अशाताने अंधतो एव शाताने अशाता-रूपे पण अनावे छे. ॥१॥

अवतरणः—पूर्व गाथामां—“अंधाती प्रकृतिमां अन्य प्रकृति तद्दृश्ये थनी ते संक्रम” अे कडेवा संक्रमनां लक्षण प्रमाणे ते अंधाती प्रकृतिमां संक्रम थाय अे सिद्ध थयुं, नेथी अे अणतमां (लक्षणमां) कंधक अपवाद पण छे ते अपवाद आ गाथामां कडेवाय छे.

दुसु चेग दिद्विदुगं बंधण विणा वि सुद्धदिद्विस्स । परिणमयइ जीसे तं पगईइ पडिग्गहो एसा ॥२॥

द्वयोश्चैकस्मिन् दृष्टिद्विकं बन्धं विनाऽपि शुद्धदृष्टेः [संक्रामति] । परिणमयति यस्यां तत् प्रकृतौ पतद्ब्रह्म एवः ॥२॥

अन्वयार्थ—सुद्धदिद्विस्स=शुद्धदृष्टिवाणा अटले क्षयोपशम सम्यक्त्ववाणा एवने दुसु=अे प्रकृतिमां च=अने एगे=अेक प्रकृतिमां दिद्वि-दुगं=अे दृष्टिओ बंधेण विणावि=अंध विना पण संक्रमे छे. तथा तं=ते प्रकृतिने जीसे पगइए=अे प्रकृतिमां परिणमयइ=परिष्ठाभावे-संक्रमावे

પ્રમાણે આધારરૂપ પ્રકૃતિ પડિગ્ગહો-પતદ્મક પ્રકૃતિ (આધાર પ્રકૃતિ) કહેવાય ॥૨૧

માયાર્થ—સક્રમ એ કે બધ વખતે બધાતી પ્રકૃતિમાં જેતી બધાવલિજા વીતી ગઈ છે તેવી સત્તાગત પ્રકૃતિનો હોય એ સક્રમનુ સામાન્ય લક્ષણ છે, તે પણ એમાં અપવાદ છે કે-તણુ ઇશાનમોહનીયતા સક્રમે બધ વિના પણુ હોય છે અને તે ક્ષયો પથમ સમ્યક્ષિનેજ હોય છે તે આ પ્રમાણે-સ્યોપથમ સમ્યક્ષી લુપ સમ્યક્ષ્ય મોહનીય અને મિશ્રમોહનીય એ બેમાં મિશ્યાત્વ મોહનીયને સક્રમાવે છે, અને મિશ્રને સમ્યક્ષ્ય મોહનીયમા સક્રમાવે છે એ સીતે સમક્રમે મિશ્યાત્વને બેમા અને મિશ્રને એકમાં પતદ્મક પ્રકૃતિને બધ નથી છતાં સક્રમાવે છે, કારણ કે એ બે પ્રકારના સક્રમ આલતી વખતે એકે ઇશાનમોહનીય બધાતા નથી, એમા મિશ્રમોહનીય અને સમ્યક્ષ્યમોહનીય તેા મિશ્યાત્વનુ જ રૂપાન્તર હોવાથી એ બેનો સર્વથા સર્વથા અબધ જ છે, કેવળ મિશ્યાત્વમોહનીયને જ બધ હોય છે, સમ્યક્ષિતા સક્રમ વખતે મિશ્યાત્વ પણ બધભાવ રહિત જ છે

તથા સક્રમતી પ્રકૃતિ જેમાં સક્રમે તે પતદ્મક પ્રકૃતિ અથવા આધાર પ્રકૃતિ કહેવાય અહિ પતદ્મક એટલે સક્રમતી પ્રકૃતિનું યાત્ર-શાલન-આધાર એજ અર્થ છે ॥૨૧

મત્વતરણ—“બધાતી પ્રકૃતિમાં અન્ય પ્રકૃતિ તદ્મરૂપે પરિણમે તે સક્રમ” એ સામાન્ય લક્ષણમાં એક અપવાદ “બધાતી” એ શબ્દ આશયી કહ્યો, હવે બીજો અપવાદ “અન્ય” એ શબ્દ આશયી કહે છે, કારણ કે અન્ય પ્રકૃતિ કહેવાથી તેા કોઈ પણ બધાતી એકમાં ૧૧૯ પ્રકૃતિઓ પણ સક્રમે, માટે એ સીતે અન્ય સર્વ પ્રકૃતિઓ સક્રમે કે નહિ તે સબધે અપવાદ કહે છે—

મોહદુગાગમૂલપગઢીણ ન પારોપ્પરંમિ સક્રમણ । સક્રમવધુદઠઠ્ઠવટ્ટણાલિગાર્ણકરણાઙ્ ॥૩॥

મોહદિકાપુર્મૂલપ્રકૃતીનાં ન પરસ્પર સંક્રમણ । સંક્રમપન્થોદયોદ્વર્તનાવલિકાદીન્યકરણાનિ ॥૩॥

अन्वयार्थ—मोहदुग्=जे मोहनीय' (दर्शनमो०, आरित्रमोह०) आउग=चार आयु, अने मूलपगडीग=आठ भूण प्रकृतिओना परो-
प्परमि=परस्परमां संकमणं=संकुम न=न थाय. तथा संकमंगाईण=संकुभावलिखा अंधावलिखा उदयावलिखा अने उद्वर्तना आवलिखा धत्यादि
आवलिखाओ अकरणाइं=अकरणु छे (करणुने अयोग्य छे) ॥३॥

अन्वयार्थः—दर्शनमोहनीयमां आरित्रमोहनीय संकुमे नडि, अने आरित्रमोहमां दर्शनमोह संकुमे नडि, चार आयुष्यो ओक
णीजमां संकुमे नडि, भूण आठ प्रकृतिओ पषु परस्पर ओक णीजमां संकुमे नडि, ज्ञानावरणीयनी प्रकृति दर्शनावरणीयनी कोर्
प्रकृतिमां न संकुमे तेमज दर्शनावरणीयनी कोर् पषु प्रकृति ज्ञानाव०नी कोर् पषु प्रकृतिमां संकुमे नडि, धत्यादि. तथा संकुमा-
वलिखा धत्यादि आवलिखाओमां प्राप्त थयेतुं कर्मदलिक संकुमवा योग्य नथी ओटलुं नडि परन्तु ते आवलिखाओ तो उदीरणादि
कोर् करणुने योग्य पषु नथी. [अर्थात् अंधावलिखा (गतदलिक) न संकुमे, न उदयमां आवे, न उदीरणा थाय, न उद्वर्तय, न
अपवर्तय, न उपशमे, न निधत्त थाय के न निशचित थाय, ओ प्रमाणे उदयावलिखा आदि आवलिखा गत दलिकतुं कंध पषु न
थाय. जेथी अंधावलिखा (गत जे दलिक) डोय ते आवलिखा सुधी केवण सत्तागत न रहे, उदयावलिखा गत दलिक केवण उदयमां न
आवे, अने संकुमादि आवलिखा गत दलिक आवलिखा सुधी तद्दृष्टे केवण सत्तादि स्वर्षे वर्ते परन्तु तद्व्यतिरिक्त लावे न परिणुमे.
ओ गाथामां कडेला अपवाद उपरान्त णीज अपवाद आ प्रमाणे—

१ अंध समयथी प्रारंभीने ओक आवलिखा सुधीने [तत्समयणद्ध सर्वकर्मपुद्गल व्याप्त] काण ते बन्धावलिखा, उदयसमयथी प्रारंभीने ओक
आवलिखा सुधीमां उदयमां आववा योग्य पुद्गलो ते उदयावलिखा, संक्रान्त समयथी आवलिखा सुधीने [तत्समयसंक्रान्त सर्वपुद्गलव्याप्त] काण ते
संक्रमावलिखा, धत्यादि यथायोग्य अर्थथी आवलिखाओ लणुनी.

૧ જે જે દર્શનમોહનીયમાં છવ વતી હોય અર્થાત્ જે જે દર્શનમોહનીયનો ઉદય હોય તે દર્શનમોહનીયને અન્યત્ર ન સંક્ર-
માવે, જેમ મિથ્યાદષ્ટિ મિથ્યાત્વને, મિથ્યાદષ્ટિ મિથ્યને, અને સમ્યગ્દષ્ટિ સમ્યગ્મોહનીયને અન્યત્ર ન સક્રમાવે.

૨ સાસ્વાદની અને મિથ્યાદષ્ટિ છવ કોઈ પણ દર્શનમોહનીયને કયાપ પણ ન સક્રમાવે આધ્યાત્મ આજ્ઞાદિ શબ્દથી ઉપશાન્ત-
દલિત પણ સર્વકરણને અચોચ્ચ વાસ્તુ પરન્તુ દર્શનમોહનીયનો તે ઉપશાન્ત થવા છતાં પણ સક્રમ થાય ॥ इति सक्रमस्यमे
ऽस्मादा ॥३॥

અન્યતરણ—જે પ્રમાણે સક્રમના સામાન્ય લક્ષણમાં જે શેતે અપવાદો દર્શાવીને હવે પ્રકૃતિઓનો સક્રમ વિશેષતા ઉલટ મુલટ
ઝમે તે હમે હમ વિનાનો જ છે તોપણ કોઈ વખતે અનુક્રમ પૂર્વક પણ સક્રમ હોય છે, તેથી તેવો ક્રમશઃ સક્રમ કઈ પ્રકૃતિ-
ઓનો ક્યારે થાય છે ? તે સિવાય શેષ પ્રકૃતિઓનો અને તે પ્રકૃતિઓનો અન્ય વખતે સક્રમ કેવી શેતે હોય છે ? તે હમ ઉત્ક્રમ
સંબધિ નિયમ દર્શાવાય છે—

अतरकरणमि कप चरित्तमोहे णुपुविसंकमण । अन्नरथ सेसिगाण च सव्वहिं सव्वहा वंधे ॥४॥

अन्तरकरणे कृते चारित्रमोहेऽनुपूर्व्या संक्रमण । अन्यत्र शेषाणां च सर्वस्मिन् सर्वथा बन्धे ॥४॥

અર્થવાર્થ—અતરકરણમિ=અન્તરકરણ કર=કર્યે' છેતે ચરિત્તમોહે=ચારિત્રમોહનીયનો ઘણુપુવિ સંક્રમણ=અનુપૂર્વીએ સક્રમ (અનુક્રમે
સક્રમ) હોય છે. અન્યત્ર=અન્યત્ર તે સિવાયના ક્ષણમાં ચારિત્રમોહનીયનો જ અને સેસિગાણ=શેષ પ્રકૃતિઓનો સન્વહિ=સર્વક્રમે
સવ્વહા=સર્વ પ્રકારે (હમે અને ઉત્તમે પણ) બંધે=બધ વખતે સક્રમ પ્રવર્તે છે ॥४॥

ભાવાર્થ—નવમા અનિવૃત્તિકરણુ ગુણુસ્થાનના સંખ્યાત ભાગ ગયા બાદ એક સંખ્યાતમે ભાગ બાકી રહે ત્યારે ચારિત્રમોહનીયની ૨૧ પ્રકૃતિઓ ઉપશમાવવાને જીવ અન્તરકરણુ કરે છે, અને ક્ષપકશ્રેણિમાં ૧૩ પ્રકૃતિઓ ગપાવવાને ૧૩તુ અન્તરકરણુ કરે છે, કે જે વળતે પુરુષવેદ અને ૪ સંજ્વલન એ પાંચજ પ્રકૃતિઓ ગંધાય છે, તે વળતે પુરુષવેદ ૪ સંજ્વલનમાં સંક્રમે છે, સંક્રોધ સંભાનાદિ ત્રણમાં, સંભાન સંભાયા અને લોભમાં, તથા સંભાયા લોભમાં સં છે, અને સંલોભ કોઈમાં પણ સંક્રમતો નથી. એ રીતે અનુક્રમે સંક્રમ થાય છે. અને અન્તરકરણુથી પહેલાં તે એ પાંચ પ્રકૃતિઓ ઉલટા ક્રમે પણ સંક્રમી શકે છે. જેમ સંલોભ પુરુષવેદાદિ સર્વમાં સંક્રમતો હતો. તથા એ પાંચ સિવાયની શેષ સઘળી કર્મપ્રકૃતિઓનો સઘળી અવસ્થામાં—અન્તરકરણુ કર્યું હોય કે ન કર્યું હોય—સર્વ પ્રકારે—ક્રમે અને ઉત્ક્રમે—પણ સંક્રમ થાય છે, અને તે પણ ગંધક્રમે જ થાય છે. ૧૪૧

અવત્તરણમ્—એ પ્રમાણે સંક્રમતું સામાન્ય લક્ષણુ, લક્ષણુમાં અપવાદ, અને ક્રમ ઉત્ક્રમનો નિયમ દર્શાવીને હવે ગંધાતી પ્રકૃતિ બીજી પ્રકૃતિતું (સંક્રમતીતું) પતદ્ગ્રહ થાય છે એમ પ્રથમ કહ્યું તો ગંધાતી પ્રકૃતિ પતદ્ગ્રહ થાયજ એ નિયમ છે કે ગંધાવા છતાં પતદ્ગ્રહ ન પણ થાય, એ સંબંધિ અપવાદ દર્શાવે છે—

તિસુ આવલિયાસુ સળઝળિયાસુ અપલિગ્ગહા ડ સંજલળા ।

દુસુ આવલિયાસુ પઢમઠિઈણ સેસાસુ વિ ય વેદો ૧૫૧

તિસૃષ્વાલિકાસુ સમયોનાસુ અપતદ્ગ્રહાસ્તુ સંજ્વલનાઃ । દ્વયોરાવલિકયોઃ પ્રથમસ્થિતૌ શેષયોરપિ ચ વેદઃ ૧૫૧

અન્યાર્થઃ—પઢમઠિઈણ=અન્તરકરણુ કર્યાબાદ સમજળિયાસુ તિસુ આવલિયાસુ=પ્રથમા સ્થિતિ એક સમયન્યૂન ત્રણ આવલિકા બાકી

શહે ત્યારે સંજલ્પા=સંવલનના ૪ ક્ષાયે અર્થિગાહા=અપત્તિશ્લેષ ધાય છે, અને દુસુ આવશ્યાસુ સેવાસુ ત્રિય=સમય ન્યુન એ આવ
 લિયા બાકી શહે ત્યારે વેદો=પુરૂષવેદ અપત્તિશ્લેષ ધાય છે વિ ય=પુન પલુ [મિથ્યાત્વના ક્ષયે મિથ્ય અપત્તિશ્લેષ, મિથ્યાત્વ અને
 મિથ્ય એ બેના ક્ષયે સમ્યક્ત્વ અપત્તિશ્લેષ, અને સમ્યક્ત્વ તથા મિથ્ય એ બેની ઉદ્ભવના ધાય ત્યારે મિથ્યાત્વ અપત્તિશ્લેષ ધાય છે ॥

માયાર્થ—શબ્દધર્મવત્ સુખમ છે વિશેષ એ કે પ્રકૃતિઓ તે વખતે બંધાય છે, છતાં પણ કોઈ પ્રકૃતિ એમા સક્રમતી નથી
 માટે અપત્તિશ્લેષ ધાય છે—इति पतद्ग्रहतात्रिययेऽपवादः ॥५॥

અપત્તિશ્લેષ—સક્રમ સબધિ સાદિ અનાદિ પ્રકૃતિઓ કહેવાય છે તે આ પ્રમાણે—

साङ्गणार्द्धध्रुवअध्रुवा य सव्वध्रुवसतकम्माण । साङ्गध्रुवा य सेसा मिच्छावेयणीयनीएहिं ॥६॥

साधनादिध्रुवाध्रुवाश्च सर्वध्रुवसत्कर्मणाम् । साधध्रुवौ च श्रेयाणां मिथ्यात्ववेदनीयनीचैर्गोत्रैः ॥६॥

અન્યવાર્થ—સમ્ય=સર્વ ધ્રુવસંતકમ્માર્ણ=ધ્રુવસત્તાક પ્રકૃતિઓને સક્રમસાહ=સાદિ ળનાદિ ધ્રુવ=ધ્રુવ અને અધ્રુવા ય=અધ્રુવ એમ
 ૪ પ્રકારે છે, ય સેસા=અને શેષ અધ્રુવસત્તાક પ્રકૃતિઓ મિથ્યા=મિથ્યાત્વ વેદનીય=વેદનીય અને નીર્ણિ=નીચબોત્ર સહિતને સક્રમ સાહ
 અધ્રુવા ય=સાદિ અને અધ્રુવ કોય છે ॥૬॥

માયાર્થ—અધ્રુવ સત્તા પ્રકૃતિઓ ૨૮ છે, શેષ ૧૩૦ ધ્રુવ સત્તા પ્રકૃતિઓ છે ત્યાં -ધ્રુવ સત્તાવાળી ૧૩૦ પ્રકૃતિઓને સક્રમ
 પત્તિશ્લેષપ્રકૃતિ બધાતી વખતે કોય ત્યારે સાદિ, પત્તિશ્લેષપ્રકૃતિ અનાદિકાળથી બધાતી કોય માટે અનાદિ, અમભ્ય જીવને સક્રમ
 અનાદિથી અનતકાળ સુધી ચલવાનો છે માટે ધ્રુવ, અને અમભ્ય જીવને બવિધ્યમાં ક્ષપક્રમેષ્વિમાં સક્રમ જવાનો નથી માટે અધ્રુવ

તથા ૨૮ અધુવ સત્તાવાળી પ્રકૃતિઓ તે સ્વભાવેજ અધુવ હોવાથી તેનો સંક્રમ પણ સાદિ અધુવ હોય છે [આ જાળતમાં વિશેષ સ્પષ્ટતા તે વ્યાખ્યાથીજ સમજવા યોગ્ય છે] ॥૬॥

અવતરણ—સંક્રમ સંબંધિ સાદિ અનાદિ પ્રરૂપણા કહીને હવે પતદ્વંદ્વ સંબંધિ સાદિ અનાદિ પ્રરૂપણા કરાય છે—

મિચ્છત્તજઠાય પડિગ્ગહમ્મિ સવ્વધુવવંધપગઈઓ । નેયા ચડવિગપ્પા સાઈ અધુવા ય સેસાઓ ॥૭॥

મિથ્યાત્વરહિતાશ્ચ પતદ્વંદ્વે સર્વધુવવંધિપ્રકૃતયઃ । જ્ઞેયાશ્ચતુર્વિકલ્પાઃ સાચ્ચધુવૌ ચ શેષાઃ ॥૭॥

અર્થ—મિચ્છત્ત=મિથ્યાત્વમોહનીય જઠા=રહિત સવ્વધુવવંધપગઈઓ=સર્વધુવળધિ પ્રકૃતિઓ પડિગ્ગહમ્મિ=પતદ્વંદ્વને વિષે (પતદ્વંદ્વ આશ્રયી) ચડવિગપ્પા=ચાર વિકલ્પવાળી (સાદિ અનાદિ ધુવ અને અધુવ) નેયા=જાણવી. ય=અને સેસાઓ=શેષ પ્રકૃતિઓ સાઈ=સાદિ અધુવા=અધુવ એ એ વિકલ્પે જાણવી. ॥૭॥

ભાવાર્થ—૫ જ્ઞાના૦-૯-દર્શના૦-૧૬ કપાય-ભય-કુત્સા-તેજસ ૭-વર્ણાદિ ૨૦-અગુ૦-ઉપ૦-નિર્માણુ-વિઠન ૫ અને મિથ્યા૦ એ ૬૮ ધુવળધિ પ્રકૃતિઓમાંથી મિથ્યાત્વ વિના શેષ ૬૭નો પતદ્વંદ્વભાવ સાદિ આદિ ૪ પ્રકારે છે, અને મિથ્યાત્વની તથા શેષ ૮૬ અધુવળધિ પ્રકૃતિની પતદ્વંદ્વતા સાદિ અધુવ છે. ॥૭॥

અવતરણ—દરેક પ્રકૃતિના સંક્રમની અને પતદ્વંદ્વની સાદાદિ પ્રરૂપણા કરીને હવે સંક્રમતાં પ્રકૃતિસ્થાનોમાં અને પતદ્વંદ્વ પ્રકૃતિસ્થાનોમાં સાદાદિ પ્રરૂપણા કરાય છે—

પગઈઠાણે વિ તહા પડિગ્ગહો સંક્રમો ય બોધવ્વો । પઠમંતિમપગઈણં પંચસુ પંચણહ દો વિ ભવે ॥૮॥

પ્રકૃતિસ્થાનેઽપિ તથા પતદ્વદ્ઃ સંક્રમશ્ચ બોદ્યવ્યઃ । પ્રથમાન્તિમપ્રકૃતીનાં પશ્વસુ પશ્ચાનાં દ્વાવપિ મવતઃ ॥૮॥

અન્યવાર્થ—પર્યાયને વિ-પ્રકૃતિસ્થાનોમા પણ તદ્વાન્તેવાજ સાધાદિ પ્રકારે પરિગ્રહો-પતદ્વદ્ઃ ય-અને સંક્રમો-સ ક્રમ યોગ્યો-અણુવે
પ્રથમ-પહેલા જ્ઞાનાવસ્થીયની અને અન્તિમ-છેલ્લા અતશયકર્મની કારણ-પ્રકૃતિઓમાં તેની પંક્તુ-પાલ્ય પ્રકૃતિઓમાં પંચ-પાંચ પ્રકૃતિ
ઓને દો વિ-સ ક્રમ અને પતદ્વદ્ઃ અને પણ મવે-(સાધાદિ ચાર પ્રકારે) યાવ. ॥૮॥

માર્થ—જેમ એકેક પ્રકૃતિના સ ક્રમ પતદ્વદ્ઃ આશ્રયી સાધાદિ પ્રકૃપણા કરી તેવીજ રીતે પ્રકૃતિસ્થાનોમાં પણ [એક સમ
યમાં સમકાળે સ ક્રમથી અથવા પતદ્વદ્ઃવા પામતી એક બે ત્રણ આદિ સમુદ્ધિત પ્રકૃતિઓમાં પણ] સાધાદિ પ્રકૃપણા બાણુવી ત્યા
પહેલા જ્ઞાનાવ૦ની બંધાતી પ પ્રકૃતિરૂપ એક પતદ્વદ્ઃ સ્થાનમાં એજ પાંચ પ્રકૃતિરૂપ ૧ સ ક્રમસ્થાન સ ક્રમે છે, એમાં પાંચને
પતદ્વદ્ઃ અને પાંચને સ ક્રમ એ અને સાધાદિ ૪ પ્રકારે છે, એ પ્રમાણે છેલ્લા આંતશય કર્મમાં પણ પનો પતદ્વદ્ઃ અને પનો
સ ક્રમ સાધાદિ ચાર પ્રકારે છે. ॥૮॥

અન્યતરજ—પૂર્વે જાણામાં જ્ઞાનાવ૦ અને અતશયના સ ક્રમસ્થાન તથા પતદ્વદ્ઃસ્થાનની સાધાદિ પ્રકૃપણા કરીને હવે દર્શનાવસ્-
થીય આદિ કર્મમાં સાધાદિ પ્રકૃપણા કરે છે—

નવગચ્છક્ષત્તુકે નવગં છકં ચ ચત્તુ ધિદ્વયસ્મિ । અન્નયરસ્તે અન્નયરા વિ ય વેયણીયગોષ્ણસુ ॥૯॥

નવકપદ્કષતુકેષુ નવકં, પદ્કં ચ ચતુકે દ્વિતીયે । અન્યતરસ્મિન્નન્યતરાઽપિ ચ, વેદનીયગોષ્ણયોઃ ॥૯॥

અન્યવાર્થ—વિદ્યસ્મિ-બીજ દર્શના૦માં નવગચ્છક્ષત્તુકે-૯-૧-૪ એ ત્રણ પતદ્વદ્ઃ સ્થાનમાં નવગં-૯ પ્રકૃતિનુ એક સ્થાનસ ક્રમે

છે. અને ચડસુ=૪ ના પત્ત્વ૦ સ્થાનમાં છક્કં ચ=૬ પ્રકૃતિનું એક સ્થાન સંક્રમે છે. ય=તથા વેયણિયગોણુ=વેદનીય અને ગોત્ર એ બે કર્મમાં અન્નયરસ્સે=અન્યતરમાં (કોઈ પણ એકમાં) અન્નયરા=અન્યતર (કોઈપણ એક) પ્રકૃતિ સંક્રમે છે. ॥૬॥

માવાર્થ:—બીજા દર્શનાવ૦ કર્મનાં ૯-૬-૪ એમ ત્રણ બંધસ્થાન છે, એ ત્રણે બંધસ્થાનમાં (પત્ત્વ૦માં) નવે પ્રકૃતિ સંક્રમે છે, અને ૪ ના બંધસ્થાનમાં કેવળ ૬ નું એકજ સ્થાન સંક્રમે છે, જેથી આ કર્મમાં પત્ત્વ૦સ્થાન ૩ અને સંક્રમસ્થાન ૨ છે. એમાં ૯ નો પત્ત્વ૦ સાધાદિ ૪ પ્રકારે છે, અને શેષ ૬ નો અને ૪ નો પત્ત્વ૦ સાધિ અધુવ બે પ્રકારે છે. તથા બે સંક્રમસ્થાનમાં ૯ નું એક સંક્રમસ્થાન- સાધાદિ ૪ પ્રકારે છે, અને ચારમાં સંક્રમતું ૬ નું સંક્રમસ્થાન સાધિ અધુવ એમ બે પ્રકારે છે, તથા વેદનીય અને ગોત્રમાં કોઈપણ બંધાતી એકમાં નહિ બંધાતી બીજી પ્રકૃતિ સંક્રમે છે, જેથી શાતા બંધાય ત્યારે શાતા પત્ત્વ૦માં અશાતા સંક્રમે, અશાતા બંધાય ત્યારે અશાતા (પત્ત્વ૦)માં શાતા સંક્રમે. ઉચ્ચગોત્ર બંધાય ત્યારે ઉચ્ચગોત્ર ૩૫ પત્ત્વ૦માં નીચગોત્ર સંક્રમે અને નીચગોત્ર બંધાય ત્યારે નીચગોત્ર ૩૫ પત્ત્વ૦માં ઉચ્ચગોત્ર સંક્રમે, જેથી આ બંને કર્મમાં ૧ પ્રકૃતિના પત્ત્વ૦સ્થાનમાં ૧ પ્રકૃતિનું સંક્રમસ્થાન છે, અને પરાવર્ત પામવાથી સંક્રમ અને પત્ત્વ૦ બંને સાધિ અધુવ છે ॥૬॥

અવતરણમ્—હવે આ ગાથામાં મોહનીયનાં સંક્રમસ્થાન તથા પત્ત્વ૦સ્થાનો કહેવાનો પ્રસંગ હોવાથી અને મોહનીયની ૨૮ પ્રકૃતિઓ હોવાથી ૨૮ સ્થાનોમાં કયા કયા સંક્રમસ્થાનો છે, અને કયા કયા સંક્રમસ્થાન નથી તે દર્શાવાય છે—

અટ્ચતુરહિયવીસં સત્તરસં સોલસં ચ પન્નરસં । વજ્જિય સંક્રમઠાણાં હોંતિ તેવીસં મોહે ॥૧૦॥

અષ્ટચતુરધિકવિંશતિં સપ્તદશ પોહશ ચ પશ્ચદશ । વર્જયિત્વા સંક્રમસ્થાનાનિ ભવન્તિ ત્રયોવિંશતિર્મોહે ॥૧૦॥

મન્યપાર્શ્વ—મનુ(અહિય) = આઠ અધિક અને સ્વર (જ)હિયે = ચાર અધિક વીસ = વીસ [અર્થાત્ ૨૮-૨૪], તથા સપ્તસં = ૧૭ સોલસ = ૧૬ અને પન્નસં = ૧૫ એ પાંચ સ્થાનો વજિય = વર્ણને મોહે = મોહનીયકર્મમાં શેષ તેવીસ = ૨૩ સંક્રમણાઈ = સંક્રમસ્થાનો હોંતિ = ઇ

માર્ગાર્શ્વ—૧ થી ૨૮ મુખીની સંખ્યામાં ૨૮ સ્થાનો ધાય, તેમાંથી ૨૮-૨૪-૧૭-૧૬-૧૫ એ પાંચ વર્ણને શેષ ૧-૨-૩-૪-૫-૬-૭-૮-૯-૧૦-૧૧-૧૨-૧૩-૧૪-૧૮-૧૯-૨૦-૨૧-૨૨-૨૩-૨૫-૨૬-૨૭ એ ૨૩ સંક્રમસ્થાનો ઇ અર્થાત્ કવચિત મોહનીયની ૧ પ્રકૃતિ પણ સંક્રમે ઇ અને વધારેમાં વધારે (૨-૩ યાવત્) ૨૭ પ્રકૃતિઓ પણ એક સામ્યી સંક્રમે ઇ ॥૧૦॥

અવતરણ—મોહનીયનાં ૨૩ સંક્રમસ્થાનો દર્શાવીને હવે મોહનીયનાં પત્ત્વશ્લોકસ્થાનો કટલા ઇ ? તે આ ગાથામાં દર્શાવાય છે—

સોલસ ચારસગટ્ટગ વીસગ તેવીસગાઢગે છ્વ । વજિય મોહસ્ત પઢિગ્ગહા ડ અટ્ટારસ હવતિ ॥૧૧॥

પોઢશ્ચ દ્વાદશાટૌ વિંશતિં પ્રયોવિંશત્યાદીંશ પદ્ । વર્જયિત્વા મોહસ્ય પત્ત્વશ્લોકસ્વષ્ટાદશ મવંતિ ॥૧૧॥

મન્યપાર્શ્વ—મુગમ છે.

માર્ગાર્શ્વ—જે બધસ્થાનો તે પત્ત્વશ્લોકસ્થાનો, એ સામાન્ય ન્યાય પ્રમાણે મોહનીયનાં બધસ્થાનને અનુસારે ૧૬-૧૨-૮-૨૦ અને ૨૩ આદિ ઇ, અર્થાત્ ૨૩-૨૪-૨૫-૨૬-૨૭-૨૮ એ ૧૦ સ્થાનો વર્ણને મોહનીયનાં પત્ત્વશ્લોકસ્થાનો ૧-૨-૩-૪-૫-૬-૭-૮-૯-૧૦-૧૧-૧૩-૧૪-૧૫-૧૭-૧૮-૧૯-૨૧-૨૨ એ ૧૮ ઇ તાત્પર્ય એ કે—કોઈ સમયે મોહનીયની એક પ્રકૃતિ બધાય છે માટે ૧૮ પત્ત્વશ્લોક હોય છે, અને તે ઉપરાંત કોઈ સમયે ૨-૩ યાવત્ વધારેમાં વધારે ૨૨ પ્રકૃતિઓ એક સામ્યી સમકાળે બધાય છે, માટે પત્ત્વશ્લોક પણ ૨૨ પ્રકૃતિનું ધાય છે જેથી એ ૧૮ પત્ત્વશ્લોક કલા [અર્થે મ્હ વખતે એક યાવત્ ૨૭ સંક્રમે અને ક્ષ

વળતે ૧ થાવત્ ૨૨ નું પતદ્વય થાય તે વિશેષ વિધિ વૃત્તિથી સવિસ્તર બાળુવો. અતિ વિસ્તૃત હોવાથી અહિં કહ્યો નથી. ૧૧૧
 અવત્તરણ—મોહનીયનાં સંક્રમસ્થાનો અને પતદ્વયસ્થાનો કહીને હવે એ પતદ્વયસ્થાનોમાં દરેકમાં સંક્રમસ્થાનો કયાં કયાં પ્રાપ્ત થાય ? તે કહે છે—

છઠ્ઠીસસત્તવીસાણ સંક્રમો હોઈ ચડસુ ઠાણેસુ । બાવીસપન્નરસગે એકારસદ્ગુણવીસાણ ॥૧૨॥

પદ્વિંશતિસપ્તવિંશત્યોઃ સંક્રમઃ ભવતિ ચતુર્ણુ સ્થાનેષુ । દ્વાવિંશતિપદ્વદશકયોરેકાદશૈકોનવિંશત્યોઃ ॥૧૨॥

અન્વયાર્થઃ—બાવીસ=બાવીસના પતદ્વયમાં પન્નરસગે=પંદરના પતદ્વયમાં એકારસ=અગિઆરના પતદ્વયમાં, અને દ્વગુણવીસાણ=બેગણીસના પતદ્વયમાં એ ચડસુ ઠાણેસુ=ચાર પતદ્વયસ્થાનોમાં દરેકમાં છઠ્ઠીસ=છવીસનો અને સત્તવીસાણ=સત્તાવીસનો સંક્રમો=સંક્રમ હોઈ=હોય છે. ૧૨૧

માવાર્થઃ—મોહનીયના ૨૨-૧૫-૧૧-૧૬ એ ચાર પતદ્વયમાં દરેકમાં ૨૬ અને ૨૭ નો સંક્રમ થાય છે, ત્યાં ૨૨ માં મિથ્યા-દ્રષ્ટિને, ૧૫ માં દેશવિરતને, ૧૧ માં પ્રમત્તાપ્રમત્તને અને ૧૬ માં અવિરતસમ્યગ્દ્રષ્ટિને હોય છે. ૧૨૨

સત્તરસ એકવીસાસુ સંક્રમો હોઈ પન્નવીસાણ । નિયમા ચડસુ ગઈસુ નિષ્પમા દિદ્ધિ કણ તિવિહે ॥૧૩॥

સપ્તદશૈકવિંશત્યોઃ સંક્રમો ભવતિ પંચવિંશતેઃ । નિયમાચતુસૃષુ ગતિષુ નિષ્પમાદ્ દૃષ્ટૌ કૃતાયાં ત્રિવિધાયામ્ ॥૧૩॥

અન્વયાર્થઃ—નિયમા=નિશ્ચય-અવશ્ય દિદ્ધિ=દ્રષ્ટિ (દર્શનમોહનીય) તિવિહે=ત્રણ પ્રકારની કણ=કથે' છતે નિયમા=અવશ્ય ચડસુ ગઈસુ=ચાર ગતિમાં (ચાર ગતિના જીવને) સત્તરસએકવીસાસુ=સત્તર અને એકવીસના પતદ્વયમાં પન્નવીસાણ=પચીસનો સંક્રમો=સંક્રમ હોઈ=

ધાય છે ॥૧૭॥

માર્ગ—૧૭ અને ૨૧ માં ૨૫ નો સક્રમ હોય છે, તે આ પ્રમાણે—૧૭માં ૨૫ નો મિશ્રદષ્ટિને, અને ૨૧ માં ૨૫ નો સક્રમ મિશ્રદષ્ટિને અને સાસ્વાદનીને બેને હોય. આ પ્રકારનો સક્રમ અવશ્ય આરે ગતિમાં હોય છે, અને તે ધર્મનિમોહનીયતા ત્રણ પુજ્ય મથા આજી જ હોય છે. તથા મિશ્રદષ્ટિ ૨૧ માં ૨૫નો સક્રમ કરે છે તે જેણે સમ્યક્ત્વ મિશ્ર પુજ્ય ઉવેલ્યા છે તેવો મિશ્રદષ્ટિ તેમજ અનાદિ મિશ્રદષ્ટિ પણ કરે છે ॥૧૭॥

ચાવીસપન્નરસગે સત્તગપ્કારસિગુણવીસાસુ । તેવીસાપ્ નિયમા પંચ વિ પંચિદિપ્સુ ભવે ॥૧૪॥

દ્વાવિંશતિપંચદશસક્કૈકાદશૈકોનવિંશતિપુ । ત્રયોવિંશતેનિયમાત્ પંચાપિ પંચેન્દ્રિયેપું મંગમ્તિ ॥૧૪॥

અન્યયાર્થ—ચાવીસ=૨૨ માં, પન્નરસગે=૧૫માં સંગ=૭ માં એકકારસ=૧૧ માં અને સિગુણવીસાસુ=૧૬ માં એ પાચ પતદ્વિદ્યોમાં તેવીસાપ્=૨૦નો સક્રમ ધાય છે, અને એ પંચવિંચાસિ પતદ્વિદ્યો નિયમા=અવશ્ય પંચિદિપ્સુ=૫એન્દ્રિયને જ મવે=હોય છે ॥૧૪॥

માર્ગ—૨૨-૧૫-૭-૧૧-૧૬ એ પાચ પતદ્વિદ્યોમાં ૨૦ નો સક્રમ હોય, અને તે અવશ્ય પંચેન્દ્રિયને જ હોય. વિશેષ ઠ-૨૨ માં મિશ્રદષ્ટિને, ૧૫ માં દેશવિસ્તને, ૭ માં ઉપશમોપશમકને, ૧૧ માં પ્રમત્તાપ્રમત્તને, અને ૧૬ માં અવિસ્ત સમ્યક્દષ્ટિને હોય છે ॥૧૪॥

ચોદસગદસગસત્તગઅટ્ટારસગે ય દ્વોદ્ ચાવીસા । નિયમા મણુયગર્દૈપ્ નિયમા દિટ્ટી કપ્ વુવિદ્દે ॥૧૫॥

૧ અદિ સર્વત્ર સ્વપ્નમોપસમજ સંગા ઉપશમ સમ્યક્ત્વ સદિત ઉપશમભેલિમાં વ્તાંતા છે નીં નાણવી

चतुर्दशकदशकसप्तकाष्टादशके च भवति द्वाविंशतिः । नियमान्मनुजगतौ नियमाद्दृष्टौ कृतायां द्विविधायाम् ॥१५॥

अन्वयार्थ—नियमा=निश्चय मणुयगईए=मनुष्य, गतिनां अने, नियमा=निश्चय दिङ्ङि=दर्शनमोडनीय दुविहे कए=जे प्रकारनी डोय त्पारें न वावीसा=षावीश प्रकृति चोदस=१४ भां दसग=१० भां सत्तग=७भां य=अने अट्टारसगे=१८ भां होइ=संकभयेऽय डोय छे ॥१५॥

भावार्थ—देशविरतने १४भां, प्रभत्ताप्रभत्तने १० भां, उपशमोपशमकने ७ भां, अने अविरतसभ्य०ने १८ भां २२ नो संकभ न्नाथुयो. तथा ओ १८-१४ अने १० भां २२ नो संकभ क्षायिक सभ्यक्ष्व उपार्जन करता मिथ्यात्वमोडनीयनो क्षय थया णाद सभ्यक्ष्वमोडनीय अने मिश्र मोडनीय ओ जे दृष्टिनी सत्तावाणा मनुष्यने न डोय.

तेरसगनवगसत्तगसत्तरसगपणगएकवीसासु । एककावीसा संकमइ सुद्धसासाणमीसेसु ॥१६॥

त्रयोदशकनवकसप्तकसप्तदशकपंचकैकविंशतिषु । एकविंशतिः संक्रामति शुद्धसास्वादनमिश्रेषु ॥१६॥

अन्वयार्थ—सुद्ध=शुद्ध सभ्यगदृष्टि (क्षायिक सभ्यक्ष्वी) सासाण=सास्वादननी अने मीसेसु=मिश्रदृष्टि ओ त्रयु लयेने एककावीसा= २१ प्रकृतियो। तेरसग०=१३-६-७-१७-५ अने २१ ओ ६ पंतद्वंभडोभां संकभे छे ॥१६॥

भावार्थः—१३भां देशवि०ने, ६भां प्रभत्ताप्रभत्तने, ७ भां उपशमोपशमकने, १७ भां ३-४ गुणुस्थानकवंतने, ५ भां क्षायिकोपशमकने अथवा क्षपकश्रुिभां अने २१ भां सास्वादननीने २१ नो संकभ डोय छे. अडि सास्वादनने २१ भां २१ नो संकभ अन्य आचार्येना मते २४नी सत्तावाणो लव-उप०श्रेष्ठिथी पडीने मिथ्यात्वलिमुण थयो छतो सास्वादनभां आवे तेजोने मते छे, अन्यथा

२ क्षायिक सभ्यक्ष्व युक्त उपशमश्रेष्ठिवंतनी अदि क्षायिकोपशमक संज्ञा न्नाथुनी.

૨૧મા પચ્ચીસનો જ સંક્રમ હોય. [સાસ્વાદનમાં ૨૮ની સત્તા અવશ્ય હોય જ એ બહુ સમ્મત છે, જેથી ૨૧ માં પચ્ચીસનો સંક્રમ બહુ સમ્મત ગણાય] ॥૧૬॥

एतो अविसेसा संकमंति उवसागमे व खवगे वा । उवसामगेषु वीसा य सत्तगे छक्क पणगे य ॥१७॥

इतोऽविशेषाः संक्रामन्ति उपशामके वा षपके वा । उपशामकेषु विश्वतिथ, सप्तके पदके पंचके च ॥१७॥

માન્યવાક્ય—एतो=अद्विधी आजળ અવિસેસા=અવિશેષ [સામાન્યથી] ૧૭ સંક્રમસ્થાને ઉવસામગે=ઉપશામકને વા=અથવા=અને સ્વગે વા=દ્વપકને સવમંતિ=સક્રમે છે. ત્યાં ઉવસામગેસુ=ઉપશામકોમાં વીસાવ=૨૦ પ્રકૃતિઓ સત્તગે=૭ ના પતદ્વિબ્રહ્માં, છક્ક=૬ ના પતદ્વિબ્રહ્માં ષ=અને પ્ણગે=૫ ના પતદ્વિબ્રહ્માં સક્રમે છે ॥૧૬॥

मायार्थ—१६मी गथा शुधीमां २१-२२-२३-२४-२५-२६-२७ એ ૬ સંક્રમસ્થાને કે જે અમેલિગતને હોય છે તેને વિધિ દર્શાવે; હવે અદ્વિધી આજળનાં ૧-૨-૩-૪-૫-૬-૭-૮-૯-૧૦-૧૧-૧૨-૧૩-૧૪-૧૫=૧૬-૨૦ એ ૧૭ સંક્રમસ્થાને એલિગ તને જ હોય છે [એલિમાજ પ્રાપ્ત થાય છે], માટે એ-૧૭ સંક્રમસ્થાને ઉપશમક અને દ્વપકને ઘણાસભવ પ્રાપ્ત થાય છે તે દર્શાવાય છે ત્યાં ઉપશામકને ૭ ના અને ૭ ના પતદ્વિબ્રહ્માં ૨૦ અને દ્વાવિકોપશમને ૫ માં ૨૦ ના સક્રમ હોય છે ॥૧૬॥

पचसु एगुणवीसा अट्टारस पचगे चउम्के य । चउदस छसु पगईसु तेरसग छक्कपणगाम्मि ॥१८॥

पञ्चस्वेकोनविंशतिरष्टादश पञ्चके चतुष्के च । पदसु प्रकृतिषु चतुर्दश, त्रयोदशकं पदकपंचकपोः ॥१८॥

માન્યવાક્ય—पंचके=५ ना पतद्विब्रह्मां एगुणवीसा=१६ प्रकृतिओ द्वाविकोपशामकने सक्रेमे છે, તેમજ પંચગે ૫ પતદ્વે=૫ મા અને

૪ માં અઠ્ઠારસ=૧૮ નો સંક્રમ પણ ક્ષાયિકોપશમકને જ છે, તથા છસુ પગસુ=૬ પ્રકૃતિઓમાં ચડદસ=૧૪ નો સંક્રમ ઉપશમોપ-
શમકને છે, તથા છક=૬ માં અને પળગમ્મિ=૫ માં તેરસગં=૧૩ નો સંક્રમ છે, ત્યાં ૬ માં ઉપશમોપશમકને, અને ૫ માં ક્ષપકને
હોય છે: ॥૧૮॥

માવાર્થ—અન્વયાર્થમાં કહ્યા પ્રમાણે. ॥૧૮॥

પંચ ચંડકકે વારસ એકારસ પંચગે તિગચંડકકે । દસગં ચંડકકપળગે નવગં ચ તિગમ્મિ બોધવ્વં ॥૧૯॥

પશ્ચકે ચતુષ્કે દ્વાદશૈકાદશપશ્ચકે ત્રિકે ચતુષ્કે । દશકં ચતુષ્કે પશ્ચકે, નવકં ચ ત્રિકે બોદ્ધવ્યમ્ ॥૧૯॥

અન્વયાર્થ:—પંચ=૫ માં (ક્ષપકને) અને ચંડક=૪ માં (ક્ષાયિકોપશમકને) વારસ=૧૨ સંક્રમે છે. તથા પંચગે=પાંચમાં (ઉપ૦
ઉપ૦ અને ક્ષપકને), તિગ=૩ માં અને ચંડકકે=૪ માં (ક્ષાયિકોપશમકને) એકારસ=૧૧ પ્રકૃતિઓ સંક્રમે છે. તથા ચંડકક=૪ માં
અને પળગે=૫ માં (ઉપ૦ઉપ૦ ક્ષપકને) દસગં=૧૦ નો સંક્રમ હોય છે. ચ=અને તિગમ્મિ=૩ ના પંચગ્રહમાં (ક્ષાયિકોપ૦ને) નવગં=૯
નો સંક્રમ હોય છે. ॥૧૯॥

માવાર્થ—અન્વયાર્થવત્ સુગમ છે. ॥૧૯॥

અઠ્ઠુ દુગતિગચંડકકે સત્ત ચંડકકે તિગે ચ બોધવ્વા । છંકકં દુગમ્મિ નિયમા પંચ તિગે એકકગદુગે ચ ॥૨૦॥

અઠ્ઠૌ દ્વિકત્રિકચતુષ્કેપુ સપ્ત ચતુષ્કે ત્રિકે ચ બોદ્ધવ્યાઃ । પદ્કં દ્વિકે નિયમાત્, પશ્ચ ત્રિકે એકકે દ્વિકે ચ ॥૨૦॥

અન્વયાર્થ:—અઠ્ઠુ=૮ પ્રકૃતિઓ દુગતિગચંડકકે=૨-૩-૪ એ ત્રણમાં સંક્રમે સત્ત=૭ પ્રકૃતિઓ ચંડકકે ચ તિગે=૪ માં અને ૩

भा बोध्या=स कुमती लक्ष्मी. उक्त=६ प्रकृतिभ्यो नियमा=निमित्तं दुर्गमि=२ भां सङ्गमे, अने पंचप्य प्रकृतिभ्यो तिगे य एकगतुगे=३ भां १ भां अने २ भां सङ्गमे. ॥२०॥

मावाचं—२-३ भां ८ने सङ्गम क्षयिकोपशमकने, ४ भां ८ ने सङ्गम उपशमोने, ३-४ भां ७ ने सङ्गम उपशमोने, २ भां ६ क्षयिकोपने, ३ भां ५ उपशमोने, अने १-२ भां ५ क्षयिकोपने छेय छे ॥२०॥

चत्वारि तिगचउक्के तिन्नि तिगे एककगे य बोधवा । दो तुसु एककाए विय एकका एककाए बोधवा ॥२१॥

चतस्रिके चतुक्के, तिस्रिके एकके च बोध्याः । द्वे द्वयोरेकस्यामपि चैकैकस्यां बोध्या ॥२१॥

मन्यवाचं—चत्वारि=४ने सङ्गम तिगचउक्के=३ भां अने ४ भां धय छे तिन्नि=३ने सङ्गम तिगे एकको य=३ भा अने १ भां बोध्या=लक्ष्मी, दो=२ प्रकृतिभ्यो सङ्गम दुसु एककाए ति=२ भां अने १ भा पक्ष लक्ष्मी तथा एकका=१ ने सङ्गम एककाए=१ भां बोध्या=लक्ष्मी ॥२१॥

मावाचं—३ भा ४ उपशमोपने, ४ भां ४ क्षपकने, ३ भां ३ क्षपकने, १ भा ३ क्षयिकोपशमोने २ भां २ क्षपकने अने उपशमोपने, १ भां २ क्षयिकोपने, अने १ भा १ क्षपकने सङ्गम लक्ष्मी. ॥२१॥

अथतरण—पतङ्गशुभां सङ्गमस्थानोनी सङ्गमना करवी छेय ते ते सङ्गमना शोधवाने गोऽपवाने उपाय आ जायामां इशवि छे—

अणुपुञ्जिअणाणुपुञ्जी क्षीणमक्षीणे यदिद्विमोहम्भि । उवसामगे य स्ववगे य सकमे मग्गणोवाया ॥२२॥

अनुपूर्वनानुपूर्व्या, क्षीणेऽक्षीणे च इष्टिमोहे । उपशमके च क्षपके च संक्रमे मार्गणोपायाः ॥२२॥

અન્વયાર્થ—આ સંક્રમસ્થાન અણુપુન્નિ=આનુપૂર્વીએ-અનુક્રમે પ્રાપ્ત થાય છે કે અણુપુન્નિ=અનાનુપૂર્વીએ પ્રાપ્ત થાય છે ? કે ણ-ને રીતે પ્રાપ્ત થાય છે ? તે જોવું. તથા દિદ્વિમોહમ્મિ=દર્શનમોહનીય જ્ઞાન=ક્ષીણ થયે પ્રાપ્ત થાય છે ? કે અજ્ઞીને=ક્ષીણ થયા વિના ? કે ણ-ને રીતે ? તથા ઉવસામગે ય=ઉપશામકને પ્રાપ્ત થાય છે કે સ્વગે ય=ક્ષપકને પ્રાપ્ત થાય છે ? કે ણ-નેને ? એ ત્રણ રીતે સંક્રમ-સ્થાનોની સંકલના પતદ્વ્યહામાં વિચારવી, વિચારીને કયા પતદ્વ્યહામાં કયું સંક્રમસ્થાન હોય તેનો નિર્ણય કરી લેવો. ॥૨૨॥

ભાવાર્થ—અન્વયાર્થમાં કહ્યા પ્રમાણે. ॥૨૨॥

અવતરણ—હવે નામકર્મનાં ૧૨ સંક્રમસ્થાન છે તે કહેવાય છે—

તિદુગેગસયં છપ્પણચત્તિગનઉર્ઝ ય ઇગુણનઉર્ઝયા । અટ્ટચત્તુર્ગેક્કસીરિય સંકમા વારસ ય છટ્ટે ॥૨૩॥

ત્રિદ્વયેકશતં પદ્પંચચત્તુસ્સિનવત્તિશ્ચૈકોનનવત્તિઃ । અષ્ટચત્તુર્દ્વયેકાશીતિઃ સંકમા દ્વાદશ ચ ષષ્ઠે ॥૨૩॥

અન્વયાર્થ—તિ(સયં), દુગ(સયં), ઇગસયં=૧૦૩, ૧૦૨, ૧૦૧ છ(નઉર્ઝ)=૯૬, પ્પણ(નઉર્ઝ)=૯૫, ચત(નઉર્ઝ)=૯૪, તિગનઉર્ઝ=૯૩, ય=અને ઇગુણનઉર્ઝયા=૮૬ અટ્ટ(અસીરિ) ૮૮, ચત(અસીરિ) ૮૪, દુગ(અસીરિ)=૮૨, અને એક્કસીરિ=૮૧ એ વારસ ય=૧૨ સંક્રમસ્થાનો છટ્ટે=છટ્ટા કર્મનાં એટલે નામકર્મનાં છે ॥૨૩॥

ભાવાર્થ—નામકર્મનાં ૧૦૩-૧૦૨-૧૦૧-૯૬-૯૫-૯૪-૯૩-૮૬-૮૮-૮૪-૮૨-૮૧ એ ૧૨ સંક્રમસ્થાનો છે.

અવતરણ—હવે આ ગાથામાં નામકર્મનાં ૮ પતદ્વ્યહસ્થાનો કહે છે—

તેવીસપંચવીસા છઠ્ઠવીસા અટ્ટવીસગુણતીસા । તીસેક્કતીસણ્ણં પડિગ્ગહા અટ્ટ નામસ્સ ॥૨૪॥

प्रपोविंशति पचविंशति; पञ्चविंशतिरष्टाविंशतिरेकोनविंशत् । त्रिंशदेकत्रिंशदेकः पतव्रहा अष्टौ नाम्नः ॥२४॥

अन्वयार्थ—नामस्स=नामकर्मना तैत्तौस० २३-२५-२६-२८-२९-३०-३१-१ ओ अट्ट=८ पट्टिगाहा=पतव्रहा। छे ॥२४॥

मायार्थ—अन्वयार्थवत् सुप्रभ छे ॥२४॥

अन्वयार्थ—अथा स कर्मस्थानो अथा पतव्रहासं स कर्म ? ते कहे छे—

एकगदुगसय पणचउनउई ता तेरसूणिया वावि । परमवियबंधवोच्छेय उपरि सेढीइ एक्किस्से ॥२५॥

एकद्विशत पचचतुर्नवतिस्त्रास्रपोदशोना वाप्रपि । पारमविक्रीबन्धव्युच्छेद उपरि धणपोरेकस्याम् ॥२५॥

अन्वयार्थ—सेढीए=अने अष्टिमां परमविय=परमवे वेदवा येअ प्रकृतिओने बंधवोच्छेय=अन्धविच्छेद यथा पाठ एक्किस्से=अठ यथा
क्षिति' बंधमां स्ते त्वारे तेमां एकगदुगसय) दुगसय=१०१, १०२, पण(नउई), चउनउई=६५, ६४ ओ त्वारे स्थाने, तथा ताअने वा
स्थानवाणी प्रकृतिओमाथी तेरसूणिया वा वि=सूक्ष्म त्रिक आदि तेर प्रकृतिओने क्षय यथा पाठ तेने न्मुन करवाणी उपपत्ता ८८,
८६, ८२, ८१ ओ त्वारे स कर्मस्थानो पण स कर्म ॥२५॥

मायार्थ—उपशमद्वेषिमां तथा क्षयकद्वेषिमां परमवमां वेदवा येअ नामनी ३० प्रकृतिओने अन्धारे अंधविच्छेद यथा त्वारे
ठेवण अठ यथाक्षिति' प्रकृति बंधाय छे, जेथी यथाक्षिति'(पतव्रहा)मा १०१-१०२-६५-६४ (अने ओ इरेकमांथी सूक्ष्म अपर्वात्
साधारण्य आदि नामनी १३ प्रकृतिने क्षय यथा) ८६-८८-८२-८१ ओ आठ सत्तास्थानो स कर्म छे ॥२५॥

अन्वयार्थ—पूर्व आध्यामां १ना अधरप पतव्रहासं ८ स कर्मस्थानो कक्षिने छे ३१ ना अधरप पतव्रहासं ४ स कर्मस्थानो

છે તે આ ગાથામાં કહે છે—

તિગદુગસયં છપંચગનુડૈ ય જહ્સ્સ એકતીસાણ । એગંતસેઢિજોગે વજ્જિય તીસિગુણતીસાસુ ॥૨૬॥

ત્રિદ્વચધિકશતં પદ્મપંચનવતિશ્ચ યતેરેકત્રિંશતિ । એકાન્તશ્રેણિયોગ્યાન્ વર્જયિત્વા ત્રિંશદેકોનત્રિંશતિ ॥૨૬॥

અન્વયાર્થ—જહ્સ્સ=૭-૮મા ગુણવર્તી યતિને દેવ પ્રાયોગ્ય તિય(સયં) ૧૦૩, દુગ(સયં) ૧૦૨, ય=અને છ(નુડૈ) ૬૬, પંચગનુડૈ=૬૫ એ ૪ સ્થાનો એકતીસાણ=૩૧ ના પતદ્ભાં સંક્રમે, અને એગંતસેઢિજોગે=એકાન્ત શ્રેણિયોગ્ય સ્થાનો (૧૦૧-૯૪-૮૬-૮૮-૮૧) વજ્જિય=વર્જને શેષ (૧૦૩-૧૦૨-૬૬-૬૫-૬૩-૮૪-૮૨) સંક્રમસ્થાનો તિસ=૩૦ ના પતદ્ભાં તથા ઇગુણતીસાસુ=૨૬ ના પતદ્ભાં સંક્રમે. ॥૨૬॥

માત્રાર્થ—અન્વયાર્થવત્ સુગમ છે, વિશેષ કે—એકાન્ત શ્રેણિ યોગ્ય સંક્રમસ્થાનો કેવળ ૧ યશઃકીર્તિરૂપ પતદ્ભાં સંક્રમે છે, બીજે નહિ. ॥૨૬॥

અટ્ટાવીસાણ વિ તે વાસીઢિતિસયવજ્જિયા પંચ । તે ચ્ચિય વાસીઢિજુયા સેસેસું છન્નુડૈ ય વજ્જા ॥૨૭॥

અષ્ટાવિંશતાવપિ તાનિ દ્વચશીતિત્રિંશતવજ્જિતાનિ પંચ । તાન્યેવ દ્વચશીતિયુતાનિ શેષેપુ પ્ણવતિવજ્જિતાનિ ચ ॥૨૭॥

અન્વયાર્થ—અટ્ટાવીસાણ વિ=૨૮ ના પતદ્ભાં પણ વાસીઢિતિસયવજ્જિયા=બ્યાસી અને એકસો ત્રણ વર્જને તે=તેજ પંચ=પાંચસ્થાનો (૧૦૨-૬૬-૬૫-૬૩-૮૪) સંક્રમે છે. સેસેસુ=એ સિવાયના શેષ પતદ્ભાં (૨૬-૨૫-૨૩ માં વાસીઢિજુયા=૮૨ યુક્ત ય=અને છન્નુડૈ=૬૫ વર્જને તે ચ્ચિય=તેજ પાંચ સ્થાનો (૧૦૨-૬૫-૬૩-૮૪-૮૨) સંક્રમે છે. ॥૨૭॥

માર્વાર્થ—અન્યથાથંવત્ સુગમ છે ॥૨૭॥ इति प्रवृत्तिसंक्रम ॥

॥ अथ स्थितिसंक्रमः ॥

મપત્તરણ—પ્રકૃતિસંક્રમનુ સ્વરૂપ કહીને હવે સ્થિતિસંક્રમ કહેવાનો અવસર છે, તેમાં ભેદ, વિશેષ લક્ષણ-ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિસંક્રમ પ્રમાણ, જ્યવન્ય સ્થિતિસંક્રમ પ્રમાણ, સાધારિ પ્રરૂપણા, અને સ્વામિત્વ પ્રરૂપણા એ ૬ અધિકાર કહેવાના છે, તેમાં આ. ગાથામાં સ્થિતિસંક્રમના મેદ અને વિશેષાચ્છણ એ બે કહેવાય છે

ठिइसंकमो ति बुच्चइ मूलोत्तरपगइओ य जा हि ठिई । उव्वट्टिया व ओवट्टिया व पगइं निया वऽण्णा ॥२८॥

સ્થિતિસંક્રમ ઇત્યુચ્યતે મૂલોત્તરપ્રકૃતીનાં ચ યા હિ સ્થિતિઃ । ઉવ્વટ્ટિયા વાઓવટ્ટિયા વા પ્રકૃતિં નીતા ષાઽન્યામ્ ॥૨૮॥

મર્વાર્થ—મૂલોત્તરપગઈઓ ય=પુનઃ મૂલપ્રકૃતિઓની અને ઉત્તરપ્રકૃતિઓની જા હિ ટિઈ=જે સ્થિતિ, તેની ઉવ્વટ્ટિયા=ઉદ્ભવના ઠરવી, વ=અથવા ઓવટ્ટિયા=અપવર્તના ઠરવી, વ=અથવા અણ્ણ પગઈ=અન્યપ્રકૃતિ રૂપે નીયા=પમાડવી (અન્યપ્રકૃતિમા પ્રશ્નિત ઠરવી) તે ટિઈ સંક્રમો=સ્થિતિસંક્રમ સિ=એમ વુચઈ=કહેવાય ॥૨૮॥

માર્વાર્થ—સ્થિતિસંક્રમ ૨ પ્રકારનો છે—૧ મૂળપ્રકૃતિ સ્થિતિસંક્રમ, ૨ ઉત્તરપ્રકૃતિ સ્થિતિસંક્રમ પુન મૂળપ્રકૃતિ સબધિ સ્થિતિસંક્રમ જ્ઞાનાવસ્થાયાહિ ભેદે ૮ પ્રકારનો, અને ઉત્તરપ્રકૃતિઓ સબધિ સ્થિતિસંક્રમ મતિજ્ઞાનાવસ્થાયાહિ ભેદે ૧૫૮ પ્રકારનો છે. એમાં મૂળ વા ઉત્તર જે પ્રકૃતિના ઠર્માણુઓ જે સ્થિતિવાળા છે, તેને તેજ પ્રકૃતિરૂપે કાયમ રાખીને તેથી અધિક સ્થિતિવાળા

કરવા તે ઉદ્વર્તના, તથા તેજ પ્રકૃતિરૂપે કાયમ રાખી અલ્પ સ્થિતિવાળા કરવા તે અપવર્તના, અને વિવક્ષિત પ્રકૃતિના કર્માણુઓને તે પ્રકૃતિરૂપે કાયમ ન રાખતાં અન્યપ્રકૃતિરૂપે ણનાવતાં સ્થિતિ પણ અન્યપ્રકૃતિરૂપેજ થાય-ગણાય, માટે એ રીતે સ્થિતિને અન્યપ્રકૃતિમાં લઈ જવી તે પ્રકૃત્યન્તરનયન સ્થિતિસંક્રમ કહેવાય. અહિં કર્માણુઓથી કર્માણુઓનો કાળ જૂદી વસ્તુ નથી, તેથી તે પ્રકૃતિને તે પ્રકૃતિરૂપે કાયમ રાખી કેવળ સ્થિતિનેજ ણીજી પ્રકૃતિમાં લઈ જવાય નહિ, માટે ત્રીજા પ્રકારના સ્થિતિસંક્રમમાં સ્થિતિ લઈ જવી એટલે તે સ્થિતિવાળા કર્માણુઓને અન્યપ્રકૃતિમાં લઈ જવા એવો અર્થ નાણુવો. અર્થાત્ કાળ અરૂપી છે તેનો સંક્રમ હોય નહિં, તેથી સ્થિતિનો સંક્રમ એટલે તે સ્થિતિવાળા કર્મપરમાણુઓને પોતાનીજ પ્રકૃતિમાં નીચેથી ઉપાડી અધિક સ્થિતિવાળા પરમાણુઓ સાથે ભેળવી દેવા તે ઉદ્વર્તના સ્થિતિસંક્રમ, અને પોતાનીજ પ્રકૃતિમાં ઉપરથી ઉતારી નીચે અલ્પસ્થિતિવાળા પરમાણુઓ સાથે ભેળવી દેવા તે અપવર્તના સ્થિતિસંક્રમ, અને અન્યપ્રકૃતિમાં લઈ જવા તે પ્રકૃત્યન્તર સ્થિતિસંક્રમ નાણુવો, એમાં પહેલા જે પ્રકારનો સંક્રમ અને ત્રીજો સંક્રમ પરસંક્રમ કહેવાય છે. ॥૨૮॥

અવતરણ—એ પ્રમાણે સ્થિતિસંક્રમના ભેદ અને વિશેષ લક્ષણુ એ જે અર્થાધિકાર કહીને હવે ઉત્કૃષ્ટસ્થિતિસંક્રમ નામનો ત્રીજો અર્થાધિકાર કહેવાય છે—

ત્રીસાસત્તરિચત્તારીસા વીસુદહિકોઢિકોઢીણં । જેટ્ટો આલિગદુગહા સેસાણ વિ આલિગતિગૂણો ॥૨૧॥

ત્રિંશત્સપ્તતિચત્તારિંશદ્વિંશત્યુદધિકોટીકોટીનામ્ । જ્યેષ્ઠ આલિકાદિકક્રીતઃ, શેષાણામપ્વાવલિ ક્ષાત્રિ ક્રોતઃ ॥૨૧॥

અન્વયાર્થઃ—ત્રીમાંકોઢીણં=૩૦-૭૦-૪૦-૨૦ કેાંકેાંસાગરેાંસ્થિતિગંધવાણાં (બંધોત્કૃષ્ટ) કર્મોનો જેટ્ટો-જ્યેષ્ઠ-ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ-

સક્રમ પ્રાગ્ભૂતાને આવલિકાની ધાય છે વિન્નને સેવાગયે (સક્રમોત્કૃષ્ટ) ક્રમેનિ આગ્રિમિગોનાવ આવલિકાની ઉં
ગિતિજય જેવો ધાય છે ૥૨૬૥

ધારાધા—સાનાં ૫-કર્ણનાં ૬-અન્તં ૫-આયુ ૪-અચાતા-નરક ૨-તિયં ૨-એકે-પચે-તૈ ૭-ઓદ્યં ૭-વૈ ૭-તીવ
તિક્ત સ્થિત અગુભવજાદિ ૭-અગુ-પરા-ઉપ-ઉપ્પસ-આતપ-ઉદોત-નિર્માણ-કુક-સેવાર્-કુખગતિ-સ્થા-વમ્ ૪-અસ્થિર
૬-નીગ-કપાય ૧૬-ગિધ્યાં એ ૬૭ પ્રકૃતિ યગ્નોત્કૃષ્ટ છે, અર્થાત્ પોતાની મૂળપ્રકૃતિના ઉન્નિયતિજય જેટલીજ એ ઉત્તરપ્રકૃતિ
ઓની પણ ઉન્નિયતિ બધાય છે, અને એ ૬૧ પ્રકૃતિઓની ઉન્નિયતિ પોતાની મૂળપ્રકૃતિના ઉન્નિયતિજય જેટલી બધાતી
નાની વીન સ્થિતિ બધાય છે, હતા એમાં મૂળપ્રકૃતિ જેટલા બધવાગી બીજી (બધોત્કૃષ્ટ) પ્રકૃતિઓના સક્રમથી એ ન્યૂનસ્થિતિ
બધવાગી પ્રકૃતિની સ્થિતિ સત્તા સક્રમતી પ્રકૃતિના જેટલીજ સર્વોત્કૃષ્ટ (બધોત્કૃષ્ટ જેટલી અથવા સ્વમૂળપ્રકૃતિની સ્થિતિ જેટલી)
ધર્મ જવાગી એ પ્રકૃતિઓ ગ્રહમોત્કૃષ્ટ કહેવાય છે, અર્થાત્ બીજી પ્રકૃતિના સક્રમ વડે એની ઉન્નિયતિ ધાય છે, પરન્તુ બધાતી
વખતે ઉન્નિયતિ બધાતી નથી એ પ્રમાણે અહિ બધોત્કૃષ્ટ અને સક્રમોત્કૃષ્ટ એ બે પ્રકરની પ્રકૃતિઓ કહી. ઓગા આયુષ્યની એ
પ્રકૃતિઓ એ કે સમૂળપ્રકૃતિ જેટલા સ્થિતિબધવાગી નથી તો પણ સક્રમ વડે ઉન્નિયતિ સત્તા ન થવાગી તિયગાયુ નરાયુને
પણ બધોત્કૃષ્ટ તરીકે ગણાવ્યા છે, અને દેવાયુ નરકાયુ તો બધોત્કૃષ્ટ છે જ,

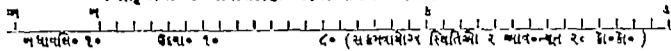
પૂર્વોક્ત બધોત્કૃષ્ટ પ્રકૃતિઓનો ઉન્નિયતિસક્રમ પોતાના ઉન્નિયતિબધગી બે આવલિકા જેટલો ન્યૂન કયો છે, તે આ પ્રમાણે—
કાર્પણ ગિયતિ બધાયા બાક એક આવલિકા (બધાવલિકા) જેટલો કાળ વીત્યા પછી જ સ્વપ્રકૃતિમાં કે પરપ્રકૃતિમાં સક્રમવા
સેવા ધાય છે, એટલે એક આવલિકા મયા બાક જ સક્રમ શરૂ થઈ શકે છે, જેથી વિવશિત સમયે બધયટી ૨૦-૩૦ કેાકેા

આદિ સ્થિતિઓ પોતપોતાના સંક્રમ વખતે એક આવલિકાહીન સત્તાવાળી હોય છે, વળી એ બંધાવલિકા વીત્યા બાદ અન્યમાં સંક્રમતી વખતે સત્તાગત (આવલિકા હીન) સર્વસ્થિતિ સંક્રમતી નથી, પરન્તુ એમાંથી ઉદ્યાવલિકા પણ સર્વકરણને અયોગ્ય હોવાથી તે આવલિકા પણ સંક્રમતી નથી, માટે એ ઉદ્યાવલિકા ઉપરની કુલ બે આવલિકા ન્યૂન જેટલી ઉંસ્થિતિ સ્વમાં કે પરમાં સંક્રમે છે, જેથી એ બંધોત્કૃષ્ટ પ્રકૃતિઓનો ઉંસ્થિતિસંક્રમ બે આવલિકા હીન કહ્યો છે. ઉદાહરણ તરીકે—નરકદિકની ૨૦ કોં કોં સાગરોપમ સ્થિતિ (બંધોત્કૃષ્ટ હોવાથી સ્વમૂલસ્થિતિ તુલ્ય સ્થિતિ) બંધાયા બાદ બંધાવલિકા વીત્યા પછી ઉદ્યાવલિકા ઉપરની કુલ બે આવં હીન ૨૦ કોં કોં સ્થિતિને ૧૫ કોં કોં સાં પ્રમાણુ બંધાતા મનુષ્યદિકમાં મનુંદ્રીકની ઉદ્યાવલિકા ઉપર સંક્રમાવે છે, જેથી નરકદિકનો ઉંસ્થિતિ સંક્રમ બે આવલિકા હીન ૨૦ કોં કોં સાગરોંજેટલો ગણાય, અને સંક્રમના પ્રથમ સમયે મનુષ્યદિકની સ્થિતિસત્તા (સ્વબંધથી) જે ૧૫ કોંકોં હતી તે નરકદિકના સંક્રમથી પોતાની પ્રારંભની ઉદ્યાવલિકા સહિત ગણુતાં એક આવલિકાહીન ૨૦ કોંકોંસાગરોં જેટલી થઈ, અને એજ કારણથી મનુષ્યદિક સંક્રમોત્કૃષ્ટ (અર્થાત્ સંક્રમથી જ ઉંસ્થિતિસત્તાવાળું) ગણાય, પણ બંધોત્કૃષ્ટ નહિ.

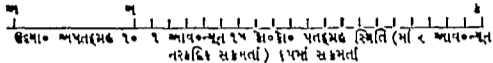
તથા સંક્રમોત્કૃષ્ટ પ્રકૃતિઓનો, ઉંસ્થિતિસંક્રમ ત્રણ આવલિકાહીન હોય છે, તે આ પ્રમાણે—ઉપર કહ્યા મુજબ મનુષ્યદિક સંક્રમોત્કૃષ્ટ છે, એટલે નરકદિકના સંક્રમવાથી એમાં જે એક આવલિકા હીન ૨૦ કોંકોં સ્થિતિસત્તા થઈ છે, તે પુનઃ દેવદિકમાં સંક્રમે તો સંક્રાન્ત નરકદિકની સંક્રમાવલિકા વીત્યા બાદ અનન્તર સમયે બંધાતા ૧૦ કોંકોં પ્રમાણુવાળા દેવદિકમાં સંક્રમે, અને તે પણ મનુંદ્રીકની ઉદ્યાવલિકા છોઠીને ઉપરની સ્થિતિ જ સંક્રમે, જેથી ત્રણ આવલિકાહીન ૨૦ કોંકોં જેટલો મનુષ્યદિકનો સંક્રમ દેવદિકમાં થયો, તેથી સંક્રમોત્કૃષ્ટ પ્રકૃતિઓનો ઉંસ્થિતિસંક્રમ ત્રણ આવલિકાહીન કહ્યો તે યુક્ત છે.

બધોત્કૃષ્ટાની બે આવસિકાહીન સ્થિતિસક્રમની સ્થાપના.

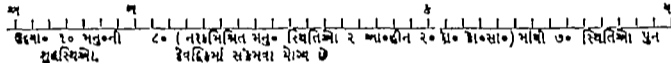
બધોત્કૃષ્ટનરકદિક (૨૦
કે.કે.)=૧૦૦

મનુ.દિકનો સ્વરૂપ સિદ્ધ
બધ (૧૫ કે.કે.)=૭૫

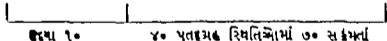

સક્રમથી ઉત્કૃષ્ટ વધેષ
મનુ. ૨ ૬૦

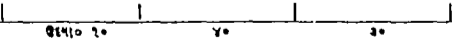

ઉપરના આલેખમાં નરકદિકની ૨૦ કે. કે. પ્રમાણે "અ ઘ" સ્થિતિમાંથી અધારવિકા ૧૦ સમવનાદ જતાં ૬૦ સમવની સ્થિતિમાંથી ૧૦ સમવની ઉદ્યા ૦ ઉપરાન્તની ૬ ૬ [૮૦ સ્થિતિઓ] મનુષ્યદિકની "અ ઘ" ઉદ્યાવૈન્ય રૂઢિત "અ ઘ" ૧૫ સ્થિતિમાં સક્રમતા મનુષ્યદિકની ૬૦ સમવનાણુ સ્થિતિ ઘષ, જેમાં ૧૦ સમવપ્રમાણુ અ ન ઉદ્યાવસિકા શુદ્ધ મનુષ્યસ્થિતિ છે, અને તે ઉપરની "અ ઘ" ૧૫ સ્થિતિઓ મનુષ્ય અને નરક મિમિત છે, અને તે ઉપરાન્ત "ક ઘ" ૧૫ સ્થિતિઓ શુદ્ધ નરકાગત છે

દેવદિકનો સ્વરૂપ બધ ૫૦

સક્રમથી દેવદિકની ઉ.સ્થિતિ ૮૦

એ પ્રમાણે દેવદિક્ષમાં ૫૦ ગદ્યે ૮૦ સ્થિતિઓ થઈ તેમાં ૧૦ ઉદ્યાર૦ શુદ્ધ છે. ૪૦ દેવનરક ગુણ્ય ત્રિભિન્નિ, ૧૫ મનુ૦ દેવિ મિશ્રત છે, અને ૧૫ શુદ્ધ 'નરકાગત છે અર્થે શુદ્ધ વા નરકાગત કહી તે સ્પષ્ટ સમજવા માટે છે, અન્યથા ઉદ્ધર્તના અપવર્તના વડે એ સ્થિતિઓ શુદ્ધ રહેતી નથી, તથા મનુષ્યની સ્થિતિઓ દેવમાં ૭૦ સંક્રમી તે મૂળ નામકર્મના ૧૦૦ ની અપેક્ષાએ ત્રણ આવલિકા હીન સંક્રમવાથી ત્રિઆવલિકા હીન સ્થિતિ સંક્રમ સંક્રમોત્કૃષ્ટનો એ રીતે જાણવો.

અપવાદ—ગાથામાં કહેલા સત્તરિ પદથી મિથ્યાત્વનો પણ (બંધોત્કૃષ્ટનો) જે આવલિકાહીન સંક્રમ કહ્યો, પરંતુ મિથ્યાત્વનો ઉ૦ સ્થિતિસંક્રમ અન્તર્મુ૦ ન્યૂન જાણવો. કારણ કે—મિથ્યાત્વની ૭૦ કો૦કો૦સા૦ ઉ૦ સ્થિતિ બંધાયા બાદ જીવ જન્મન્યથી પણ અન્તર્મુ૦ સુધી અવશ્ય મિથ્યાત્વેજ રહે, ત્યાર બાદ સમ્યક્ત્વ પામીને તે અન્તર્મુ૦ ન્યૂન ૭૦ કો૦કો૦ સ્થિતિસત્તાને સમ્યક્ત્વ મોહનીયમાં અને મિશ્ર મોહનીયમાં સંક્રમાવે છે, તે કારણથી મિથ્યાત્વ બંધોત્કૃષ્ટ હોવા છતાં પણ એનો ઉ૦ સંક્રમ અન્તર્મુ૦ હીન હોય છે.

અવતરણ—પૂર્વ ગાથામાં બંધયોગ્ય પ્રકૃતિઓના ઉ૦સ્થિતિસંક્રમનું પ્રમાણ કહીને હવે આ ગાથામાં નહિં બંધાતી પ્રકૃતિઓ (મિશ્ર-સમ્ય૦)ના ઉ૦સ્થિતિ સંક્રમનું પ્રમાણ કહે છે.

મિચ્છત્તસ્સુક્કોસો મિન્નમુહુત્તૂણગો ઉ સમ્મત્તે । મિસ્સેવંતોકોડાકોડી આહારતિત્થયરે ॥૩૦॥

મિથ્યાત્વસ્યોત્કૃષ્ટો મિન્નમુહુર્તોનસ્તુ સમ્યક્ત્વસ્ય । મિશ્રસ્યૈવં અન્તઃકોટીકોટય આહારકતીર્થકરયોઃ ॥૩૦॥

અન્વયાર્થ—મિચ્છત્તસ્ય=મિથ્યાત્વનો ઉક્કોસો=ઉ૦સ્થિતિસંક્રમ મિન્નમુહુત્તૂણગો ઉ=અન્તર્મુ૦ ન્યૂન જ હોય છે, સમ્મત્તે=સમ્ય૦મોહનો, અને મિસ્સે=મિશ્રમોહનોપણુ એવં=એ પ્રમાણે અન્તર્મુ૦હીન છે. તથા આહાર=આહારકદિક્ષ (સમ્પક) અને તિત્થયરે=તીર્થકર નામકર્મનો

ઉંચિતિસક્રમ અસ્તોપોદ્ધાકોશોન્નન્તાઃ કોઠાકોઠી સામશોપમ પ્રમાણુ છે ॥૩૦॥

માર્ગ—તથા દર્શનમોહનીવતી સચાવણે શુવ મિથ્યાત્વની ૭૦ કોઠાકોઠી ઉંચિતિ બાધીને અન્તમું મુધી અવસ્થ મિથ્યાત્વમાં રહીને અને ત્યારબાદ સમ્યક્ત્વ પામી મિથ્યાત્વની અન્તમું હીન ૭૦ કોઠાકોઠી સ્થિતિને સમ્યક્ત્વમા અને મિથમા સક્રમાવે. ત્યાં સક્રમાવલિકા વીત્યા બાદ ઉદ્ધવાવલિકાથી ઉપરની (અન્તમું અને ૨ આવલિકાહીન ૭૦ કોઠાકોઠી) સમ્યક્ત્વની સ્થિતિને અપવર્તના કશ્વવડે સમ્યક્ત્વમાં જ નીચે સક્રમાવે, અને મિથમાની સ્થિતિને પણ સક્રમાવલિકા વીત્યા બાદ ઉદ્ધવાવલિકાથી ઉપરની તેટલીજ સ્થિતિને સમ્યક્ત્વમા (પર પ્રકૃતિમાં) સક્રમાવે, તેમજ અપવર્તનાકશ્વ વડે પોતાની પ્રકૃતિમાં (મિથમા) નીચે સક્રમાવે, જેથી મિથ્યાનો ઉંચિતિસક્રમ અન્તમુંહીન, અને સમ્યકનો તથા મિથમાને આવલિકા અધિક અતમુદ્ધર્ત્તહીન ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિસક્રમ થાય છે

તથા આહારક અને તીર્થકર નામનો સ્થિતિબધ અન્તઃ કોઠાકોઠી સામશોપમ છે તેમજ સક્રમથી પણ અતઃ કોઠાકોઠી સામશોપમ સ્થિતિસક્તા થાય છે, પરન્તુ મૂળપ્રકૃતિ તુલ્ય ૨૦ કોઠાકોઠીસાં સ્થિતિસક્તા થતી નથી તે પણ તે સક્રમોત્કૃષ્ટ જ અણવાય કારણકે સાસ્વાદનથી પ્રારબ્ધીને અનિવૃત્તિ મુધી ઉંચિતિબધ પણ અતઃ કોઠાકોઠી નો જ થાય છે અને આ પ્રકૃતિઓમાં જિનનામ ઘોષેથી અને આહારક સાતમેથી બધાય છે તદ્દાવત એ છે કે-ઉં બધતી અતઃકોઠાકોઠીથી ઉં સક્રમથી થયેલી અત કોઠાકોઠી સક્તા સપ્થાત્વળી સુણી અધિક અણવી ॥૩૦॥

અવતરણ—હવે બધોત્કૃષ્ટ અથવા સક્રમોત્કૃષ્ટ પ્રકૃતિઓની સ્થિતિ જે સમયે અન્યત્ર સક્રમ તે સમયે પોતાની સ્થિતિસક્તા કટલી હોય છે તે આ આધારમાં દર્શાવાય છે.

સવ્વાસિં જટ્ટિઙ્ગો સાવલિગો સો અહાઝગાણં તુ । વંધુક્સસુક્કોસો સાવાહઠિઈં ય જટ્ટિઙ્ગો ॥૩૧॥

સર્વાસાં યત્સ્થિતિકઃ સાવલિકઃ સ અથાયુષ્કાનાં તુ । વન્ધોત્કૃષ્ટ ઝત્કૃષ્ટઃ સાવાઝાસ્થિતિર્યસ્થિતિકઃ ॥૩૧॥

અન્વયાર્થઃ—સવ્વાસિં=સર્વ પ્રકૃતિઓનો સાવલિગો=આવલિકા સહિત સો=તે સંક્રમ જટ્ટિઙ્ગો=યત્સ્થિતિ સંક્રમ બાણુવો. અહ=હવે આઝગાણં તુ=ચાર આયુષ્યનો વંધુક્કોસ=બંધોત્કૃષ્ટ પ્રકૃતિઓને અનુસારે ઝત્કોસ=ઝત્કૃષ્ટ જટ્ટિઙ્ગો=યત્સ્થિતિ સંક્રમ સાવાહા=અણાધા સહિત ઠિઈં ય=સ્થિતિ જેટલો બાણુવો ॥૩૧॥

માવાર્થઃ—સંક્રમતી વળતે જેટલી સ્થિતિ વિદ્યમાન હોય તેટલી સ્થિતિ યત્સ્થિતિ કહેવાય, અને તેટલી સ્થિતિસત્તાવાળી પ્રકૃતિને જે સંક્રમ તે યત્સ્થિતિસંક્રમ કહેવાય. તાત્પર્ય એ છે કે—સંક્રમતી વળતે વિદ્યમાન સર્વ સ્થિતિ તે યત્સ્થિતિ કહેવાય, અને તે સ્થિતિ સંપૂર્ણ સંક્રમતી નથી, પરન્તુ તે માંથી અમુક ભાગ (ઉદયાવલિકા આદિ) છોડીને સંક્રમે છે, જેથી યત્સ્થિતિ અને સંક્રમસ્થિતિ બન્ને સરળી નથી. તેમાં સંક્રમસ્થિતિનું પ્રમાણ તે પૂર્વે કહેવાઈ ગયું છે, હવે યત્સ્થિતિનું પ્રમાણ કહેવાય છે, તે આ પ્રમાણે—આયુષ્ય વિના કોઈપણ પ્રકૃતિઓની જેટલી સ્થિતિ સંક્રમદ્વારા અન્યત્ર બન્ય છે તેનાથી એક આવલિકા અધિક સ્થિતિ તે પ્રકૃતિમાં તે સમયે વિદ્યમાન હોય છે. કારણ કે કોઈપણ સમયે ઉદયાવલિકા રૂપ એક આવલિકા જેટલી સ્થિતિ વળને જ શેષસ્થિતિ અન્યત્ર સંક્રમે છે, માટે સંક્રમસ્થિતિથી યત્સ્થિતિ સર્વદા એક આવલિકા જેટલી અધિકજ હોય છે. જેથી બંધોત્કૃષ્ટ પ્રકૃતિઓની ઝત્કૃષ્ટ યત્સ્થિતિ એક આવલિકાહીન ૨૦ કોંકોં ઇત્યાદિ ઉન્સ્થિતિપ્રમાણ છે, અને સંક્રમોત્કૃષ્ટ પ્રકૃતિઓની ઉન્સ્થિતિ બે આવલિકાહીન ૨૦ કોંકોં ઇત્યાદિ ઉન્સ્થિતિપ્રમાણ છે, કારણ કે બંધોત્કૃષ્ટ પ્રકૃતિઓનો ઉન્સંક્રમ ૨ આવલિકાહીન હોવાથી તે ઉન્સંક્રમમાં છોડેલી ઉદયાં સહિત કરતાં ૧ આવલિકાહીન (બંધોત્કૃષ્ટ) ઉન્સ્થિતિ થાય છે, અને સંક્રમોત્કૃષ્ટનો સંક્રમ ૩ આવલિકાહીન

કચો છે તેમાં વળેલી ઉદ્ભાવલિકા ઉમેરતાં ૨ આવલિકાહીન ઉચ્ચસ્થિતિ ધાય છે તથા ૪ આયુષધિતૃપ્ત છે તેથી આયુનો સક્રમ પૂર્વે કચો છે તેમાં બધાતૃપ્તમાં કચા પ્રમાણે એક આવલિકાહીન કરી અભાધાકાળ ઉમેરતાં જે સ્થિતિ ધાય તેટલી આયુષ્યની યસ્થિતિ બહુથી ઠારણુકે આયુષ્યનો બંધ પ્રવર્તતાં પ્રથમ સમયે જે સ્થિતિ બાધી તે એક બધાવલિકા મુખી સક્રમે નહિ, બંધા વલિકા વીત્યા બાદ ઉદ્ભવના અને નિર્બાધાત બાવી અપવર્તના પ્રવર્તે છે માટે એક આવલિકાહીન અભાધાસહિત સર્વ સ્થિતિ (એક આવલિકાહીન પૂર્વકોઠ વર્તને ૧/૩ ભાગ અને ૩૩ સાગરોપમ ઇત્યાદિ જેટલી) આયુષ્યની યસ્થિતિ છે. એ પ્રમાણે બંધાવલિકા વીત્યા બાદ અપવર્તના સક્રમ વડે પણ ઉપરની સ્થિતિઓને નીચેની પાતાની સ્થિતિઓમાં જ સક્રમણે તે વખતે યસ્થિતિ પણ એક આવલિકા હીન અભાધાસહિત ૩૩ સાગરો ઇત્યાદિ હોય. જાદિ અભાધા તે જ્ઞાનાવં જાદિની પણ છે, તે પણ આયુષ્યની યસ્થિતિમાં અભાધાને વિશેષિત કરવાનું ઠારણુ એ કે—આયુષ્યની સ્થિતિને વ્યપરેશ વિશેષત ઉચ્ચસ્થિતિ જેટલો (૩૩ સાગરો—૩ પલ્લ) અભાધા સહિત કહેવામાં આવ્યો છે, માટે સ્થિતિસક્રમમાં વા યસ્થિતિમાં ઉચ્ચસ્થિતિ માત્ર ન જણતાં સત્તાસ્થિતિ જ જણવી એમ જણાવવા માટે છે. સત્તા સ્થિતિ જણવાનું ઠારણુ જે સમયે બધિષ્યન્થ આયુનો બંધ શરૂ થાય છે તે સમયથી એક આવલિકા ગયા બાદ કરણુ લાગુ પડે છે ઉદ્ભવનાવડે વધે છે તેમ નિર્બાધાત અપવર્તના વડે ઘટે પણ છે ॥૩૧॥

॥ ઇતિ ઉત્કૃષ્ટસ્થિતિસક્રમપ્રમાણમ્ ॥

અપરણ—એ પ્રમાણે ઉચ્ચસ્થિતિસક્રમ કહીને હવે જક્વ્યસ્થિતિ સંક્રમ પ્રમાણ કહેવાય છે ત્યાં જ્યંચસ્થિતિસક્રમ સ્વમા અને પરમા એમ બે પ્રકારે છે, ત્યાં પ્રથમ સ્વપ્રકૃતિમાં જ્યંચસ્થિતિસક્રમ કેટલો ધાય તે કહેવાય છે

આવરણવિગ્ધદસણચુકલ્લોમતવેયગાઝળ । પગા ઠિઈ જહ્મો જદ્દિઈ સમયાહિગાવલિગા ॥૩૨॥

આવરણવિઘ્નદર્શનચતુષ્કાન્તિમલોભવેદ ક્ષાયુપામ્ । એકાસ્થિતિર્જઘ્નયો યત્સ્થિતિઃ સમયાધિકાવલિકા ॥૩૨॥

અન્વયાર્થ—આવરણ=૫ જ્ઞાનાવ૦, વિઘ્ન=૫ અન્તરાય, દંસણચતુષ્ક=૪ દર્શના૦, લોભંત=અંતિમ લોભ (સંલોભ), વેયગ=વેદક—
ક્ષયોપ૦ સમ્યક્ત્વ (સમ્યક્ત્વમોહનીય), આઝગ્નં=૪ આયુ૦ એ ૨૦ પ્રકૃતિઓનો જહ્નો=જઘ્નસ્થિતિ સંક્રમણા=એક ટિડ્ઙ્=સ્થિતિ
(૧ સમય) છે, અને તે વખતે જટિલ્લિ=યત્સ્થિતિ સમય અહિંગ આવલિગા=સમય અધિક એક આવલિકા છે. ॥૩૨॥

માવાર્થ—એ ૨૦ પ્રકૃતિઓ પેાત પોતાના ક્ષય કાળે જ્યારે સમયાધિક આવલિકા જેટલી ણાકી રહે છે, ત્યારે પ્રારંભની એક આવલિકા ઉદયાવલિકા છે, અને તે સર્વ કરણ અયોગ્ય છે, જેથી અન્યત્ર સંક્રમણ નથી, કેવળ ઉપરની એક સમયમાત્ર સ્થિતિ અપવર્તના સંક્રમણ પોતાની ઉદયાવ૦માં દેશભાગમાં સંક્રમે છે, માટે જ૦સંક્રમ ૧ સમય અને જ૦યત્સ્થિતિ સમયાધિક આવલિકા છે. ॥

નિદ્વાદુગસ્સ એકા આવલિગદુગં અસંખ્યાભાગો ય । જટિલ્લિ હાસચ્છક્રકે સંખિજ્ઞાઓ સમાઓ ય ॥૩૩॥

નિદ્વાદિકસ્યેકાવલિકાદિકમસંખ્યાભાગશ્ચ । યત્સ્થિતિઃ હાસ્યપટ્કે સંખ્યેયાઃ સમાશ્ચ ॥૩૩॥

અન્વયાર્થ—નિદ્વાદુગસ્સ=નિદ્વાદિકનો જ૦સ્થિતિસંક્રમણ એકા=એક સ્થિતિ (એક સમય) પ્રમાણુ ય=અને જટિલ્લિ=યત્સ્થિતિ આવલિગ-
દુગ્=જે આવલિકા ય=અને તે ઉપરાન્ત અસંખ્યાભાગો=(આવલિકાનો) અસંખ્યાતમો ભાગ છે, તથા હાસચ્છક્રકે=હાસ્ય છટ્કનો જ૦સ્થિ-
તિસંક્રમણ સંખિજ્ઞાઓ=સંખ્યાત સમાઓ=વર્ષ પ્રમાણુ છે.

માવાર્થ—નિદ્વાદિકની ક્ષયકાળે જ્યારે સમયાધિક આવ૦અસં૦ ભાગાધિક જે આવલિકા જેટલી સ્થિતિ ણાકી રહે ત્યારે અપવર્તના સંક્રમણ વડે સર્વોપરિ એક સમયમાત્ર સ્થિતિ સર્વથી નીચેની આવ૦ના નીચેના ૧૩ ભાગમાં સંક્રમે છે. અહિં વસ્તુ

સ્વભાવજ એવો છે કે નિકાલિકા જાંસકમ વખતે એક આવલિકાને બાદે અસખ્યાતવધિક બે આવલિકા જેટલી સ્થિતિ બાકી રહે ત્યારે જ જ્યન્ય સ્થિતિ સક્રમ થાય છે, પરન્તુ જ્ઞાનાવસ્થાવાદિ પ્રકૃતિઓની માફક ઉપરના એક સમયનો સક્રમ સમયાધિક આવલિકા શેવ રહે છે અને થાય છે તેમ થતો નથી X તથા હાસ્યવ કના સ્વકાળે અપવર્તના સક્રમથી હાસ્યવદ્કની સ્થિતિ જ્યારે સખ્યાતવધ પ્રમાણ બાકી રહે છે તે વખતે બ્યાધાતી અપવર્તના બધે થતાં એ સખ્યાતવધનો સક્રમ સંક્રામમાં (પરપ્રકૃતિમાં) થાય છે, માટે હાસ્યવદ્કને જાંસ્થિંસક્રમ સખ્યાતવધ છે અને અસ્થિતિ જેટલી છે ? તે ઉદાહરી બાધામાં કહેશે ॥૩૩॥

સોળમુદ્ગતા જાટ્ટિહ જહ્નવધો ઉ પુરિસસજલણે । જટ્ટિહ સગઝ્જણુત્તો આવાલિગવુગૂણઓ તત્તો ॥૩૪॥

સોળમુદ્ગતાં યત્સ્થિતિર્જ્વલન્યપન્થસ્તુ પુરુપસંજ્વલનાનામ્ । યત્સ્થિતિઃ સ્વક્રીયોનયુક્ત આવાલિકાદિકોનસ્તવઃ ॥૩૪॥

મન્વયાર્થ—સોળમુદ્ગતા—અન્તમુદ્ગત્ અધિક તેજ સખ્યાતવધ પ્રમાણ સ્થિતિ હાસ્યવદ્કની અસ્થિતિ છે ઉપુના પુરિસ=પુરુપવેદ અને સંક્રમણે=ત્રણ સંવલન કથાઓને જે જહ્નવધો=જાંસ્થિતિબધ છે તેજ અન્તમુદ્ગતાના ન્યૂન જાંસ્થિતિસક્રમ છે, અને સગઝ્જણુત્તો=પોતાની અબાધા જે ન્યૂન કરી છે તે પુના યુક્ત કરવા જેટલી થાય તત્તો=તે માથી પણ આવાલિગાદુગૂણઓને આવલિકા ન્યૂન જટ્ટિહ=અસ્થિતિ છે ॥૩૪॥

માયાધ—હાસ્યવદ્કને જ્યન્યસ્થિતિંસક્રમ હાસ્યવદ્કના અન્તરકરણમાં હોય છે, અને અન્તરકરણ જેટલી (અન્તમુદ્ગતા)ની સ્થિતિ કર્માણુ સંક્રિત હોય છે, અર્થાત્ અન્તમુદ્ગતા પ્રમાણ અન્તરકરણ સ્થિતિમાં કર્માણુઓ નથી, અને અન્તરકરણથી ઉપર સખ્યાતવધની

X એ ૨૨ પ્રકૃતિઓનો જાંસ્થિતિસક્રમ અપવર્તનાથી સ્વમાં છે, અને હાસ્યાદિકનો જાંસ્થિતિસક્રમ પરપ્રકૃતિમાં છે તે કહે છે

स्थितिमां છે. માટે સંક્રમતી સંખ્યાતવર્ષની સ્થિતિમાં અન્તરકરણની અન્તર્મુઁ સ્થિતિ ઉમેરતાં સાધિક સંખ્યાતવર્ષ વા અન્તર્મુઁ અધિક સંખ્યાતવર્ષ હાસ્યછક્કની યત્સ્થિતિ છે. તથા પુરૂષવેદની ૮ વર્ષ, સંક્રોધનો ૨ માસ, સંમાનનો ૧ માસ, અને સંમાયાનો ૦ા માસ જે જન્સ્થિતિખંધ છે, તે અન્તર્મુઁ અખાધાકાળ યુક્ત છે. છેલ્લા સક્રમ વખતે અખાધામાં પૂર્વખલ્લ પશુ કર્માણુઓ હોય નહિ, અખાધાથી ઉપર હોય છે, માટે અખાધાથી ઉપરના અંતર્મુઁદૂર્ત ન્યૂન ૮ વર્ષ આદિકનો જ સંક્રમ પરપ્રકૃતિમાં (ક્રોધાદિકમાં) થાય છે, જેથી એ પાંચનો જન્સંક્રમ અન્તર્મુઁઅખાધા રહિત ૮ વર્ષ આદિક છે. અને યત્સ્થિતિ (સર્વસ્થિતિ) તો અખાધા રહિત જ ગણાય માટે જન્સ્થિતિખંધ જેટલી ગણીને પુનઃ તેમાંથી ખંધાવલિકા અને સંક્રમાવલિકા ખાદ કરવી, કારણ કે પુરૂષવેદાદિકની છેલ્લા સમયે ખંધાવલી ૮ વર્ષાદિ સ્થિતિ ખંધાવલિકા વીત્યા પછી એક આવલિકા સુધી સંક્રમે, ત્યાં એ સંક્રમાવલિકાના છેલ્લા સમયે જન્સ્થિતિસંક્રમ પ્રાપ્ત થાય છે, માટે એ પાંચની યત્સ્થિતિ જે આવલિકા રહિત અને અખાધા જોડતા જેટલી થાય તેટલી જઘન્ય સ્થિતિ સંક્રમકાલે યત્સ્થિતિ છે. ॥૩૫॥

અવત્તરણ—પૂર્વે જ્ઞાનાવરણીયાદિ ૩૨ પ્રકૃતિઓનો જન્સ્થિતિસંક્રમ તથા જન્યત્સ્થિતિ કહીને હવે કેવલિને સત્તાગત ૯૪ તથા શેષ ૩૨ પ્રકૃતિઓનો જન્સંક્રમ અને જન્યત્સ્થિતિ આ ગાથામાં કહે છે.

જોગંતિયાણ અંતોમુહુત્તિઓ સોસિયાણ પલ્લસ્સ । ભાગો અસંખિયતમો જટ્ટિઙ્ગો આલિગાઙ્ગ સહ ॥૩૫॥

યોગ્યન્તિકાનામાન્તર્મુહુત્તિકઃ શેપાણાં પલ્લયાસંખ્યેયતમભાગઃ યત્સ્થિતિક આવલિકયા સહ ॥૩૫॥

અન્વયાર્થ—જોગંતિયાણ=સયોગીકેવલિમાં અન્તિમ સંક્રમવાળી પ્રકૃતિઓનો અન્તોમુહુત્તિઓ=અન્તર્મુઁ જન્સ્થિતિસંક્રમ છે, અને

સેષિયાણ=શેષ ૩૨ પ્રકૃતિઓનો ફલ્લસ્થ=પથ્યોપમનો અસંખ્યતમો માગો=અસ જ્યાતમો ભાગ જ૦સ્થિતિ૦સ ક્રમ છે, અને સર્વત્ર જટ્ટિગો-
વસ્થિતસ ક્રમ-વસ્થિતિ આવલિકા આદિ સહિત છે ॥૩૫॥

માપાર્થ—ન્યમત્રયોદશક વજ્રને નામ ૫૬૦ અને ૨ વેદનીય ૨ યોત્ર મળી ૬૪ પ્રકૃતિઓનો છેલ્લો સ ક્રમ સયોગિકેવળી ગુણ
સ્થાનકના છેલ્લે સગયે યાય છે, અને તે અશ્મ સમયે એ ૬૪ પ્રકૃતિઓની સ્થિતિ સત્તા અતમુદૂત પ્રમાણ હોય છે, ઉદયાવલિકા
સહિત તે અતમુદૂત પ્રમાણસ્થિતિને તે સયોગિના અશ્મ સમયે સર્વાપવર્તના વડે અપવર્તી ઉદયવર્તા ૧૨ પ્રકૃતિઓની સ્થિતિસત્તા
અયોગિના કાળ પ્રમાણ અને શેષ પ્રકૃતિઓની સ્થિતિ સત્તા સમયન્યુત અયોગિના કાળ પ્રમાણ કરે છે માટે જ૦સ્થિતિ૦સ ક્રમ
ઉદયાવ૦સહિત અન્તમુ૦ પ્રમાણ છે, અને વસ્થિતિ ઉદયાવ૦સહિત અન્તમુ૦ પ્રમાણ છે શેષ સ્થાનકિ ૩-મિશ્ચાત્વ-મિશ્ચ-પહેલા
૧૨ ક્ષાય-નપુ૦-સ્ત્રી-તરક ૨-તિર્થમ ૨-કુભતિ ૪-સ્થા૦-સૂક્ષ્મ-આતપ-ઉદોત-સાધારણ-એ ૩૨ પ્રકૃતિઓનો પોતપોતાના ક્ષય
વખતે ને છેલ્લો પ્રશેષ પથ્યોપમાસ ખ્યેવલાજ પ્રમાણ યાય છે, તે જ૦સ્થિતિસ ક્રમ છે, અને વસ્થિતિ ઉદયાવલિકા સહિત
પથ્યાસ જ્યભાજ પ્રમાણ બલુવી અદિ અપવાદ એ છે કે—સ્ત્રીયેદ અને નપુ૦વેદનો જ૦ સ ક્રમ અતરકરણમાં યતો હોવાથી
અતરકરણના અન્તમુ૦ સહિત પથ્યાસ જ્યેયભાજ જ૦સ્થિતિ બલુવી. ॥૩૫॥ ॥ इति ज्वम्य स्थितिसंक्रम प्रमाणम् ॥

મવતરણ—૭૦ જ૦સ્થિતિસ ક્રમ ક્ષીને હવે સાધાદિ પ્રરૂપણ કરાય છે, ત્યા આ આયામાં પ્રથમ મૂળપ્રકૃતિઓના સ્થિતિસ ક
મની સાધાદિ પ્રરૂપણ કરાય છે—

मूलठिई अजहन्नो सत्तण्ह तिहा चउव्विहो मोहे । सेस विगप्पा तेसिं दुविगप्पा संकमे होंति ॥३६॥

मूलस्थितीनामज्ञपन्यः सप्तानां त्रिधा, चतुर्विधो मोहे । शेषविकल्पास्तेषां, द्विविकल्पाः संक्रमे भवन्ति ॥३६॥

અન્વયાર્થ— સદ્ક્રમેસંક્રમમાં (મોહનીય વિના) સત્તણ્હ=સાત મૂલ ઠિઈ=મૂળકર્મની સ્થિતિઓનો અજહન્નો=અજઘન્ય સંક્રમ તિહા= ત્રણ પ્રકારે (અનાદિ ધ્રુવ અધ્રુવ) છે, મોહે=મોહનીય કર્મનો અજઘન્ય સંક્રમ ચતુર્વિહો=ચાર પ્રકારનો (સાંઅંધ્રુંઅધ્રુવ) છે, તેર્ષિ= ઓ આઠે કર્મના સેસત્રિગણ્પા=શે : વિકલ્પો (ઉંઅનુંજં ઓ ત્રણ વિકલ્પો) દુવિગણ્પા=બે ભેદવાળા (સાદિ અધ્રુવ) હોતિ=છે. ૧૩૬॥

ભાવાર્થ—અન્વયાર્થવત્ સુગમ છે. વિશેષ કે-ઉંસ્થિતિ તે ઉત્કૃષ્ટ અને તે સિવાયની જઘન્ય સહિત સર્વ સ્થિતિઓ ઉંની અપક્ષાએ અનુત્કૃષ્ટ, તથા જઘન્ય સ્થિતિ તે જઘન્ય અને તે સિવાયની ઉંસહિત સર્વ સ્થિતિઓ અજઘન્ય બાણવી. ૧૩૬॥

અવત્તરણ—આ ગાથામાં ઉત્તર પ્રકૃતિઓના સ્થિતિસંક્રમની સાઘાદિ પ્રરૂપણા કરાય છે—

ધ્રુવસંતકમ્મિગાણં તિહા ચતુર્દ્વા ચરિત્તમોહાણં । અજહન્નો સેસેસુ ય દુહેતરાસિં ચ સવ્વત્થ ॥૩૭॥

ધ્રુવસત્કર્મિકાનાં ત્રિધા, ચતુર્દ્વા ચારિત્રમોહાનામ્ । અજઘન્યઃ શેષેષુ ચ દ્વિધેતરાસાં ચ સર્વત્ર ॥૩૭॥

અન્વયાર્થ—ધ્રુવસંતકમ્મિગાણં=ધ્રુવ સત્કર્મ પ્રકૃતિઓનો (૧૦૫ ધ્રુવસત્તાવાળી પ્રકૃતિઓનો) અજહન્નો=અજઘન્ય સ્થિતિંસક્રમ તિહા=ત્રણ પ્રકારે (અનાદિ ધ્રુવ અધ્રુવ) છે, ચરિત્તમોહાણં=ચારિત્રમોહનીયની ૨૫ ધ્રુવ સત્તા પ્રકૃતિઓનો અજઘન્ય સંક્રમ ચતુર્દ્વા= ચાર પ્રકારે છે, ય=અને ઓ ૧૩૦ ધ્રુવસત્તાકના સેસેસુ=શેષ વિકલ્પોમાં (ઉંજંઅનું ઓ ત્રણ વિકલ્પોમાં) દુહા=બે પ્રકાર (સાદિ અધ્રુવ) છે, ચ=અને ઇતરાસિં=ઈતર-અધ્રુવસત્તાક ૨૮ પ્રકૃતિઓનો સવ્વત્થ=સર્વત્ર (ઉંઅનુંજંઅજં ઓ ચારે વિકલ્પોમાં) યણુ [દુહા=બે પ્રકાર (સાદિ અધ્રુવ)] છે. ૧૩૭॥

ભાવાર્થ—અન્વયાર્થવત્ સુગમ છે. ૧૩૭॥ ॥ ઇતિ સ્થિતિસંક્રમે સાઘાદિપ્રરૂપણા ॥

મયતરણ—પૂર્વે ૪૫૦ ઉંચિતિસ કમ કથો તે કથા જીવોને હોય ? તે કહેવા રૂપ સ્વામિવ પ્રહુપના કશ્વાના પ્રસંગમા પ્રથમ આ ગાથામા ઉંચિતિસ ૦ સ્વામિત્વ કહેવાય છે—

ઘન્યાઓ ઉકોસો જાસિં ગતૂળ આલિંગં પરઓ । ઉકોસસામિઓ સકમેણ જાસ દુગં તાસિં ॥૩૮॥

ઘન્યાદુત્કૃષ્ટો યાસાં, ગત્વાલિકાં પરતઃ । ઉત્કૃષ્ટસ્વામિનઃ, સંક્રમાઘાસાં દ્વિક તાસામ્ ॥૩૮॥

અર્થ—જાસિં=જે પ્રકૃતિઓનો ઉકોસો=ઉંચિતિબંધ યંધાઓ=બંધથી છે, તે પ્રકૃતિઓના (બંધિત્કૃષ્ટ પ્રકૃતિઓના) ઉકોસ સમામિઓ=ઉંચિતિસ કમના સ્વામી આલિંગં પરઓ=આવલિંગ (બંધાવલિંગ) વીત્યા પછીના છે, અને જાસિં=જે પ્રકૃતિઓનો ઉંચિતિ વિસતા સકમેણ=સ કમથી છે, તાસિં=તં (સ કમેલ્કૃષ્ટ) પ્રકૃતિઓના ઉંચિતિસ ૦ સ્વામી દુગં=ને આવલિંગ બ્યતીત યયા પછીના (ને આવલિ વીત્યા પછીના) છે ॥૩૮॥

માયાર્થ—અવધાર્યવત્ મુજમ છે ॥૩૮॥

મયતરણ—પૂર્વ ગાથામા સ કમેલ્કૃષ્ટ પ્રકૃતિઓના ઉંચિતિસ ૦ સ્વામી ને આવલિંગ વીત્યા પછીના કથા તે બાબતમાં સમ્યક્ત્વ અને મિથ એ સ કમેલ્કૃષ્ટ પ્રકૃતિઓ માટે જે વિશેષ (અપવાદ) છે તે આ ગાથામા દર્શાવે છે—

તસ્સંતંકમ્મિગો વધિક્કણ ઉકોસગ મુહુત્તો । સમ્મત્તમીસગાણ આવલિયા સુહ્હદિટ્ઠી ઉ ॥૩૯॥

૧ નિધાત્વ બંધિત્કૃષ્ટ છે તે પશુ પૂર્વોક્ત રીતિ પ્રમાણે વા કમથી ગાથાની ગતિમાં કથા પ્રમાણે આવલિંગ પછીના નહિ પણ અન્તમુ' પછીના ઉંચિતિસ ૦ સ્વામી છે

તત્સત્કર્મા વદ્ધોત્કૃષ્ટામન્તર્મુદ્ધર્તાત્ । સમ્યક્ત્રમિશ્રયોરાવલિકાં(મપિ ગત્વા) સમ્યગ્દૃષ્ટિશ્ચ ॥૩૧॥

અન્વચાર્થ—તસંતકમ્મિગો=તેની (સમ્યંમિશ્રની) 'સત્તાવાળો મિથ્યાદ્રષ્ટિ ઉક્કોસગં=ઉંસ્થિતિ ૭૦ કોંકોં વન્ધિઝળ=ખાંધીને મુહુત્તનો=અન્તર્મું યાદ સમ્મદિટ્ટી ઉ=સમ્યગ્દ્રષ્ટિ થઈને જ આવલિયા=પુનઃ એક આવલિકા વીત્યા યાદ તે (ક્ષયોપંસમ્યગ્દ્રષ્ટિ જ) સમ્મત્ત=સમ્યક્ત્વમોહનીયનો અને મીસગાળં=મિશ્રમોહનીયનો ઉંસ્થિતિસંક્રમસ્વામી છે. ॥૩૯॥

ભાવાર્થ—સમ્યં અને મિશ્રની સત્તાવાળો મિથ્યાદ્રષ્ટિ ઉત્કૃષ્ટ ૭૦ કોંકોં સાં મિથ્યાત્વસ્થિતિ ખાંધીને અન્તર્મું મિથ્યાત્વે રહીને જ સમ્યક્ત્વ પામે. તે વખતે એ ક્ષયોપંસમ્યગ્દ્રષ્ટિ અન્તર્મું ન્યૂન ૭૦ કોંકોંને સમ્યક્ત્વ અને મિશ્ર એ બેમાં સંક્રમાવે, ત્યાર યાદ સંક્રમાવલિકા વીત્યા પછી ઉદયાવં ઉપરની સમ્યંની બે આવલિકાધિકાન્તર્મું ન્યૂન ૭૦ કોંકોં સમ્યક્ત્વસ્થિતિને અપવર્તના કરણ વડે સમ્યક્ત્વમાં જ નીચે સંક્રમાવે, અને મિશ્રની તેટલી જ સ્થિતિને સમ્યક્ત્વમાં (પરમાં) સંક્રમાવે, અને અપવર્તના વડે સ્વસ્થાને (મિશ્રમાં) પણ નીચે સંક્રમાવે, જેથી એ રીતે ત્રણેના ઉંસ્થિતિસંક્રમ સ્વામી અન્તર્મું વા સાધિક અન્તર્મું વીત્યા પછીના સમ્યગ્દ્રષ્ટિ જ જાણવા. ॥૩૯॥

અવતરણ—ઉંસંક્રમસ્વામી કહીને હવે જઘંસ્થિતિસંક્રમના સ્વામી કહેવાય છે—

૧ મિથ્યાદ્રષ્ટિને બેની સત્તાવાળો કહેવાનું કારણ કે ઉંસ્થિતિસંક્રમ એ બેની સત્તા સાથે મિથ્યાંનો ઉંસ્થિતિગઘ થવાથી જ થાય છે. અસત્તાએ જો કે નવું ક્ષયોપં સમ્યં પ્રાપ્ત થતાં નવું સમ્યંને મિશ્ર પ્રાપ્ત થાય છે, પરંતુ ઉંસ્થિતિ યાધીને, નવું ક્ષયોપં સમ્યક્ત્વ પામવાનો અસંભવ છે. નવું ક્ષયોપં સમ્યં પામવાને તો મિથ્યાંની પોતાની સ્થિતિ પણ અંતઃ કોં કોં થવી જોઈએ, અને તે પ્રમાણે અંતઃ કોંકોંકોં નેટલુ અનુકૃષ્ટ મિથ્યાત્વ સમ્યંમિશ્રમા સંક્રમવાથી સમ્યંમિશ્રનો સંક્રમ અનુકૃષ્ટ થઈ જાય છે.

दंसणचउयकविग्धावरण समयाहिगालिगा छउमो । निद्वाणावलिगदुगे आपलियअसखतमसेसे ॥४०॥

दंश्रनपतुक्कविग्धावरणानां समयाधिकवलिगदुगस्यः । निद्रयोरवलिगादिके [श्रेये] आवलिकसख्येयतमश्रेये ॥४०॥

अन्वयार्थ—दंसणचउयक=४ इशानावरण, विग्=५ अन्तराय अने आवरण=५ शानावरण अने १४ प्रकृतियेने ७०स्थितिसकम
स्वाभी समयाहिगालिगा=५मयाधिक आवलिग नेटली स्थितिमा वर्तते छउमो=छमस्य (१२ भा शुभस्थानवाणे) लज्जुवे तथा निराण=
निद्रा अने प्रथवा अने अने आवलिगदुगे=ने आवलिग नेटली अने ते उपसन्त आपलिप्रसन्नमसेसे=त्री७ आवलिगना असभ्या
तमा भाग नेटली शेष स्थितिमा (आवलिगना असभ्यातमा भाग अधिक अने आवलिग नेटली स्थितिमा) वर्तते अने छमस्य
(१२भां शुभस्थानवाणे) लज्जुवे ॥४०॥

मायार्थ—अन्वयार्थवत् शुभम छे ॥४०॥

अवतरण—आ गाथाभां सम्भ्रवभोदनीयने ७०स्थि०सकमस्वाभी श्रेयेवाच छे—

समयाहिगालिगाए सेसाए वेअगस्त कयकरणे । सखवगचरसखदगसंलुभणे दिट्टिमोहाण ॥४१॥

समयाधिकवलिगायां शेषायां वेदकस्य कृतकरणः । सखयकपरसखदप्रश्रेयणे इट्टिमोहयोः ॥४१॥

अन्वयार्थ—पयागस=सम्भ्र०भोदनीयने ७०स्थि० सकम स्वाभी सम्भ्र० भोदनीयनी समयाहिगालिगाए (समय अहिग आलिगाए)=
समयाधिक आवलिग नेटली सेसाए=शेष स्थितिमा वर्तते कयकरणे=कृतकरणे (इशानभोदनीयने ४५३) लज्जुवे । दिट्टिमोहाण=भिभ्यात्
अने भिभ्र अने अने इशानभोदनीयने ७०स्थि० सकम स्वाभी सखवग=पोतपोताना ४५३ अन्वये कर्मवशा=छेत्ता स्थितिअने संलु

મળે=અન્યત્ર પ્રક્ષેપતા હોય ત્યારે જાણવા. અર્થાત્ અન્તિમસ્થિતિખંડસંક્રમણુ વખતે જ સંક્રમક જાણવા. ॥૪૧॥

માર્ગાર્થઃ—જઘન્યથી ૮ વર્ષથી ઉપરની વયનો મનુષ્ય મિથ્યાત્વ અને મિશ્રને ક્રમશઃ ખપાવ્યા બાદ સમ્યં મોહનીયને ખપાવતાં ખપાવતાં જ્યારે સર્વાપવર્તનાએ અપવર્તીને અન્તર્મુઁ પ્રમાણુ છેલ્લા સ્થિતિખંડને અપવર્તી હોય અને સમ્યક્ત્વના ઉદયમાં પણ વર્તી હોય તે વખતે એ ક્ષપક કૃતકરણુ કહેવાય છે. એ વખતે કોઈક ચાર ગતિમાંથી કોઈ પણ ગતિમાં ઉત્પન્ન થઈ ત્યાં સમ્યં મોહનીયની સમયાધિક આવલિકા જેટલી શેષ સ્થિતિમાં વર્તી હોય તે વખતે સમયમાત્ર સ્થિતિને સંક્રમાવતા એ કૃતકરણુ (દર્શન ક્ષપક)જંસ્થિંનો સંક્રમસ્વામી છે. અને મિથ્યાત્વ તથા મિશ્રની સર્વાપવર્તનાવડે અપવર્તવાથી રહેલી પલ્યોપમના અસંખ્યાતમા ભાગ જેટલી શેષ સ્થિતિમાં વર્તી એ સ્થિતિને જ્યારે અન્ય પ્રકૃતિમાં (મિથ્યાત્વને મિશ્રમાં ને સમ્યંમાં, તથા મિશ્રને સમ્યંમાં) સંક્રમાવે તે વખતે એ સંક્રમસ્વામી જાણવો. ॥૪૧॥

સમઉત્તરાલિગાણ્ લોભે સેસાઈ સુહુમરાગસ્સ । પઢમકસાયાણ વિસંજોયણસંછોમણાણ્ ડ ॥૪૨॥

સમયોત્તરાલિકાયાં લોભસ્ય શેષાયાં સૂક્ષ્મરાગસ્ય । પ્રથમક્રપાયાણાં વિસંયોજને સંછોમણાયામ્ તુ ॥૪૨॥

અન્વયાર્થઃ—સમ(ય)ઉત્તરા આલિગાણ્=સમયાધિક આવલિકા સેસાણ્=શેષ રહે છે તે સુહુમરાગસ્સ=સૂક્ષ્મરાગવાળાને-ક્ષપક સૂક્ષ્મસંપરાયણુ સ્થાનીને લોભે=લોભને જઘંસ્થિં સંક્રમ હોય છે, અને પઢમકસાયાણ્=પહેલા અન્તાનુબધિ ચાર ક્રપાયનો વિસંયોજને=વિસયોજના કરતા અન્તે જ્યારે પલ્યોપમના અસંખ્યાતમા ભાગ જેટલી સ્થિતિનો સામટો સંછોમણાણ્ ડ=પ્રક્ષેપ કરે ત્યારે જ હોય છે. ॥૪૨॥

માર્ગાર્થઃ—અન્વયાર્થવત્ સુગમ છે ॥૪૨॥

चरिम सजोगे जा अरिथ तासि सा चेव सेसगाणं तु । स्ववगक्रमेण अनियट्टिवायरो वेयगो वेण ॥४३॥

चरिमे सयोगिनि याः सन्नि, तासां स चैव शेपाणां तु । धवकक्रमेणानिवृत्तिवादरो वेदफो वेदस्य ॥४३॥

सम्प्यार्थ—सजोगे=सयोगि केवलीने पूवे' कडेवी या=ले ६४ प्रभृतिओ सत्तामां अरिथ=छे, तासि=ते प्रभृतिओने ७०स्थि० स कम
स्वामी चरिमे=छेवी अपवर्तना करतो सो चेव=ते ७ सयोगी केवलि छे तु=अने सेसगाणं शेष (सुमान०३-नामनी १३-८ कथाप-
६ नो कथाप-स ७ वलन ३ ओ ३६) प्रभृतिओने ७०स्थि० स कमस्वामी स्ववगक्रमेण=क्षपकना कम प्रभावे क्षय करतो [छेव स कम
वपते पश्येपभास व्यभाज आदि स्थितिओने स कमभावतो] अनियट्टिवायरो=अनिवृत्तिआडर शुषुस्थान वती' (६ भा शुषुस्थानवाणे
७५) अजुवे, अने वण=त्रण वेदने ७०स०स्वामी ओ ७ शुषुवती' परन्तु वेयगो=ते ते वेदना उदयवाणे क्षपक अजुवे परन्तु
अनुदयवाणे नहि ॥४३॥

मायार्थ—अ-वधार्यवत् अजुवे इति स्थितिवंक्रमस्थामित्यप्ररूपणा, तासमाप्तौ समाप्त स्थितिसंक्रम

॥ अथ अनुमागसंक्रमाधिकारः ॥

सवतरण—पूवे' स्थितिसकम कहीने छेवे अनुभाज सकम (२स सकम) कडेवाने प्रसग छे त्यां १ वेद प्रभृपला, २ स्य
धंके प्रभृपला, ३ विशेषलक्षण प्रभृपला, ४ उद्भूतअनुभाज सकमप्रभृपला, ५ ७५न्यानुभाज सकमप्रभृपला, ६ सादि अनादि प्रभृपला,
अने स्वामित्वप्रभृपला ओ ७ अधिकार कडेवाना छे, त्या आ गाथां प्रथम भेदप्ररूपणा(अनुभाज सकमना ८-१५८ वेद) कथा आद
वी७ सार्थक प्ररूपणा पण कडेवाय छे—

મૂલુત્તરપગ્ગતો અણુભાગે સંક્રમો જહા વંધે । ફહુગનિદ્દેસો સિં સવ્વેયરઘાયઽઘાઈણં ॥૪૪॥

મૂલોત્તરપ્રકૃતિગતોઽનુભાગે સંક્રમો યથા વન્ધે । સ્પર્ધકનિર્દેશ આસાં સર્વેતરઘાત્યઘાતીનામ્ ॥૪૪॥

અન્વયાર્થઃ—જહા=જેમ વન્ધે=ગન્ધમાં-ગન્ધશતક પ્રકરણમાં અનુભાગ ગન્ધ મૂળ અને ઉત્તરપ્રકૃતિના લેહથી જે પ્રકારનો કલ્પો છે તેવી રીતે અનુભાગે=અનુભાગનો સંક્રમો=સંક્રમ પણ મૂલુત્તરપગ્ગતો=મૂળ પ્રકૃતિગત અને ઉત્તર પ્રકૃતિગત એમ જે પ્રકારનો છે. તથા સિં(આસિં) એ સવ્વેયરઘાયઽઘાઈણં=સર્વઘાતી(ઈતર=)દેશઘાતી અને અઘાતી પ્રકૃતિઓનો ફહુગનિદ્દેસો=સ્પર્ધક નિર્દેશ પણ [વંધે=ગન્ધશતક પ્રકરણમાં કહ્યા પ્રમાણે] તે રીતેજ કહેવો ॥૪૪॥

માત્રાર્થઃ—ગન્ધશતક નામનું પ્રકરણ આ કર્મપ્રકૃતિના કર્તાએ પોતે જ રચેલ છે, તેમાં અનુભાગગન્ધની જે રીતે લેહ તથા સ્પર્ધક પ્રરૂપણા કરી છે તે રીતે અહિં સંક્રમમાં પણ કરવાની ભલામણ કરી છે. પરન્તુ અહિં સક્ષેપમાં આ પ્રમાણે—૧ મૂળ પ્રકૃતિ અનુભાગસંક્રમ, ૨ ઉત્તરપ્રકૃતિ અનુભાગસંક્રમ. પુનઃ મૂળ અનુભાગસંક્રમ જ્ઞાનાવરણીય આદિ આઠ પ્રકારનો, અને ઉત્તર અનુભાગસંક્રમ મતિજ્ઞાનાવરણીય આદિ લેહે ૧૫૮ પ્રકારનો ॥ ઇતિ મેદ્વપ્રરૂપણા ॥ તથા કેવળજ્ઞાના૦-કેવળદર્શના૦-પહેલા ૧૨ કષાય-૫ નિદ્રા-મિથ્યાત્વ એ ૨૦ પ્રકૃતિઓ સર્વઘાતી છે. કારણ કે એના સર્વઘાતી રસસ્પર્ધકો ગન્ધાઈ સર્વઘાતીપણે જ ઉદયમાં આવે છે, અને તે સર્વઘાતી રસસ્પર્ધકો તે તે ઘાત્ય ગુણનો પ્રાયઃ સર્વાંશે ઘાત કરે છે, જેથી તે ગુણ સાક્ષાત્પણે અંશ માત્ર પણ પ્રવર્તીતો નથી, [મિશ્રમોહનીય પણ સર્વઘાતી હોવાથી ૨૧ સર્વઘાતી પણ ગણાય]. તથા ૪ જ્ઞાનાવ૦-૩ દર્શનાવ૦-૪ સંજ્વલન-૯ નોકષાય ૫ અન્તરાય એ ૨૫ પ્રકૃતિઓ દેશઘાતી છે. કારણ કે અશ્રેણિગતને ગન્ધમાં તેા એ પચીસના સર્વઘાતી રસસ્પર્ધકોજ ગન્ધાય છે, પરન્તુ ઉદયમાં તેા હીમ થઈ ને દેશઘાતીપણે જ ઉદયમાં આવે છે, અને તેથી સ્વઘાત્ય ગુણને સર્વાંશે નહિં પરન્તુ દેશથી-અલપાંશે

માત કરે છે વિશેષમાં સમ્યક્ત્વમોહનીય દેશધાતી છે, જે દેશધાતી ૨૬ પ્રકૃતિ પણ અણ્યા એ સિવાયની સર્વ ૧૧૧ પ્રકૃતિઓ પ્રપાતી છે કારણ કે એનો ઉદય અવત્તા અધાતી રસસ્પર્ધકો આત્માના કોઈ પણ શુભને કિલ્લિત પણ હુલ્લતા નથી, તેા પણ સર્વ-ધાતીના સબધથી અધાતીના રસસ્પર્ધકો પણ સર્વધાતી પ્રતિભાગ(સર્વધાતી તુલ્ય) અણ્યા છે ॥૪૪॥

અપતરણ—પૂર્વઆધારમાં બધ યોગ્ય ૨૦-૨૫-૧૧૧ પ્રકૃતિઓને અને સર્વધાતી આદિ સ્પર્ધકો કયા પરન્તુ નહિઅધાતી સમ્યક્ત્વ અને મિશ્ર મોહનીયના સ્પર્ધકો કયા છે ? તે કહે છે

સન્નેસુ દેસધાતૈસુ સમ્મત્ત તદુવરિં તુ વા મિસ્સં । દારુસમાણસ્તાણતમો ત્તિ મિચ્છત્તમુપ્પિમઓ ॥૪૫॥

સર્વેષુ દેશધાતીષુ સમ્યક્ત્વ, તદુપરિ તુ વા મિશ્રમ્ । દારુસમાનસ્વાનન્તતમ इति मिथ्यात्वमुपर्यसः ॥૪૫॥

અન્યવાર્થ—સન્નેસુ દેશધાતૈસુ=સર્વ દેશધાતી સ્પર્ધકોમાં સમ્મત્ત=સમ્યક્ત્વ મોહનીય છે, તદુવરિં તુ વા=અને તેના ઉપર તેા દારુસ માણસ=કાષ્ટ સમાન કષાય(પ્રત્યાખ્યાન)થી બંધાવા યોગ્ય દિસ્વાન રસને અર્ણતમો=અનતમો જાગ વ્યતીત ઘાય ત્યાં સુધી મિસ=મિશ્ર મોહનીય છે, અઓ=અહિંથી-ત્યાથી ઠગિ=ઉપરના સર્વ સ્પર્ધકોમાં, મિચ્છત્ત મિથ્યાત્વ છે ॥૪૫॥

માવાર્થ—દર્શન મોહનીયના સર્વ અનન્ત રસ સ્પર્ધકોને અનુક્રમે સ્થાપીએ તેા સર્વ અધન્યથી પ્રારબીને અનન્ત સ્પર્ધકો એકસ્થાની છે તે સર્વ સમ્યક્ત્વના છે તે ઉપર દિસ્વાની રસનાં અનન્ત સ્પર્ધકોમાં અનન્ત દેશધાતી અને ઉપર અનન્ત સર્વધાતી છે, તેમાં જેટલા દેશધાતી દિસ્વાન અનન્ત સ્પર્ધકો તે સર્વ સમ્યક્ત્વના છે, અને ઉપરના સર્વધાતી દિસ્વાની સ્પર્ધકોમાં પુન નીચેનાં અનન્ત સર્વધાતી સ્પર્ધકો મિશ્રના છે, અને ઉપરના અનન્ત સર્વધાતી સ્પર્ધકો મિથ્યાત્વનાં છે તે ઉપરાન્ત ત્રિસ્થાની અને વ્યુ સ્થાની અનન્ત રસસ્પર્ધકો તેા સર્વ મિથ્યાત્વનાજ છે ॥૪૫॥ इति अनुमाग सार्वक प्ररुणणा ॥

સમ્યક્ત્વ મે દનીય		મિશ્રમોદનીય	મિથ્યાત્વ મોદનીય		
દેશધાતી ૧ સ્થાની	દેશધાતી ૨ દ્વિ	સર્વધાતી સ્થા ૨	સર્વધાતી ની ૨	સર્વધાતી ૩ સ્થાની	સર્વધાતી ૪ સ્થાની

અવતરણ—એ પ્રમાણે સ્પર્ધક પ્રરૂપણા કરીને હવે અનુભાગ સંક્રમનું વિશેષ લક્ષણ આ ગાથામાં કહે છે—

તત્થટ્ટપયં ઉવ્વટ્ટિયા વ ઓવટ્ટિયા વ અવિભાગા । અણુભાગસંક્રમો એસ અન્નપગઈં ણિયા વાવિ ॥૪૬॥

તત્રાર્થપદમુદ્ધર્તિતાઃ અપર્તિતા વાઽવિભાગાઃ । અનુભાગસંક્રમો એપ અન્યાં પ્રકૃતિં નીતા વાઽપિ ॥૪૬॥

અન્વયાર્થઃ—તત્થ=ત્યાં (અનુભાગ સંક્રમના સંબંધમાં) અટ્ટપયં=અર્થ પદ-તાત્પર્ય (અનુભાગ સંક્રમનો અર્થ) એ છે કે—અવિભાગ=અવિભાગો (અનુભાગ વર્ગણાઓ રૂપ અવિભાગો)ને ઉવ્વટ્ટિયા=ઉદ્ભૂત્યા હોય (અરૂપ હોઈને અધિક કર્યા હોય) વ=અથવા ઓવટ્ટિયા વ=અપવર્ત્યા હોય (ઘણા હોય તેને અરૂપ કર્યા હોય) વા ણિ=અથવા પુનઃ અન્નપગઈં નીયા=અન્ય પ્રકૃતિમાં લઈ ગયા હોય એસ=એ ત્રણે પ્રકારનો અણુભાગસંક્રમો=અનુભાગ સંક્રમ છે ॥૪૬॥

માવાર્થ—જેમ સ્થિતિસંક્રમ પૂર્વે ત્રણ પ્રકારનો કહ્યો તે રીતેજ અનુભાગસંક્રમ પણ ઉદ્ભવર્તનાદિ ત્રણ રીતે થાય છે. ત્યાં સ્થિતિ જેમ ટુંકી હોય તેને દીર્ઘ કરાય છે, તેમ અનુભાગ સ્પર્ધકો અરૂપ અવિભાગોવાળા હોય તેને ઘણા અવિભાગવાળા કરવા તે ઉદ્ભવર્તનારૂપ અનુભાગસંક્રમ છે. તથા દીર્ઘ સ્થિતિને જેમ ટુંકી કરવી તે અપવર્તના સ્થિતિસંક્રમ છે, તેમ ઘણા અવિભાગવાળા રસસ્પર્ધકોને અરૂપ અવિભાગવાળા કરવા તે અપવર્તના રૂપ અનુભાગ સંક્રમ છે. તથા જેમ સ્થિતિને અન્ય પ્રકૃતિપણે પરિણુમાવવી

તે પ્રકૃત્યન્તર સ્થિતિ સક્રમ છે, તેમ અનુભાગ સ્પર્શકાને પર પ્રકૃતિરૂપે પરિણમવાવા તે પ્રકૃત્યન્તર અનુભાગ સક્રમ છે એ સીતે સ્થિતિ સક્રમવત્ અનુભાગ સક્રમ પણ ત્રણ સીતે ધાય છે—એ વાત્પર્ચ છે ॥૪૬॥ इति विशेषच्छुण प्ररुणा ॥

મગતરવ—કેવે ઠલુદ અનુભાગ સક્રમ પ્રમાણ (૧-૨-૩-૪ સ્થાની રસમાથી) તથા ધાતીમાંથી કઇ પ્રકૃતિનો કેટલા સ્થાનવાળો અને કયો ધાતીરસ ઉત્કૃષ્ટપણે સક્રમે છે તે આ ગાથાથી કહેવાય છે—

दुषिहपमाणे जेट्टो सम्मत्तेदेसघाइ दुट्टाणे । नरतिरियाऊआपवमिस्से वि य सव्वघाइम्मि ॥४७॥

द्विषिषमाणे ज्येष्ठः सम्पक्त्वस्य देशधातिनि द्विस्थाने । नरतिर्यगायुगतपमिभागामपि च सर्वधातिनि ॥४७॥

અમ્યગાર્થ—દુષિહપમાણે જન્ને પ્રકારના પ્રમાણમાં (સ્થાન પ્રમાણમાં અને ધાતિ પ્રમાણમાં) સમ્મત=સમ્બંધત્વ મોહનીયનો જેટ્ટો=ઉત્કૃષ્ટ અનુભાગ દેશધાતી અને દુટ્ટાગ=દ્વિસ્થાનો સક્રમે છે નરંમિસ્સે મિનરાયુ તિર્યગાયુ આતપ અને મિથ મોહનીયનો પણ સ્થાન આશયી દ્વિસ્થાની અને ધાતી આશયી સવ્વઘાઈમિ=સર્વધાતી સક્રમે ત્યારે ઉં અનુભાગ સક્રમ હોય છે ॥૪૭॥

માપાર્થ—સમ્બંધત્વનો જયન્ય વા ઉત્કૃષ્ટ રસ દેશધાતી તથા ૧-૨ સ્થાની છે, તેથી ઉં સક્રમ દેશધાતી અને દ્વિસ્થાનીજ હોય તથા નરાયુ તિર્યગાયુ અને આતપ એ ત્રણનો રસ અધાતી છે, અને એ ત્રણે પ્રકૃતિના ઉત્કૃષ્ટ રસનો સક્રમ દ્વિસ્થાની જ ધાય છે એ ત્રણેનો રસ અધાતિ છે છતાં સર્વધાતીના સબંધ માત્રથી સર્વધાતી પ્રતિભાગ કહેવાય છે એ ત્રણે પ્રકૃતિઓનો રસ ૨-૩-૪ સ્થાની હોવા છતાં પણ ઉં સક્રમ દ્વિસ્થાની સર્વધાતી સક્રમવાતુ કારણ એ કે એ ત્રણ કર્મનો તથાસ્વભાવથીજ ૩ ૪ સ્થાની રસનો ઉદ્ભવનાદિ કોઈ પણ પ્રકારનો સક્રમજ ઘટો નથી, જેથી ઉં સક્રમ સર્વધાતી દ્વિસ્થાનીનોજ ક્યો છે ॥૪૭॥

સેસાસુ ચડટ્ટાણે મંદો સમ્મત્તપુરિસસંજલણે । એગટ્ટાણે સેસાસુ સવ્વઘાઈમ્મિ દુટ્ટાણે ॥૪૮॥

શેપાણાં ચતુઃસ્થાનકો મન્દઃ સમ્યક્ત્વપુરુષસંજ્વલનાનામ્ । એકસ્થાનકઃ શેપાસુ સર્વઘાતિનિ દ્વિસ્થાને ॥૪૮॥

અન્વયાર્થ—સેસાસુ=શેષ પ્રકૃતિઓનો ઉન્નુભાગ સંક્રમ ઘાતી આશ્રયી સર્વઘાતી અને સ્થાન આશ્રયી ચડટ્ટાણે=ચતુઃસ્થાનક રસનો છે. ॥ ઈતિ ઉન્નુભાગ સંક્રમ ॥ તથા સમ્મત્ત=સમ્યક્ત્વ મોહનીય, પુરિસ=પુરુષવેદ અને સંજલણે=સંજ્વલન ૪ ક્ષાયોનો મંદો=મન્દ-જ્વલન્ય અન્નુ સંક્રમ એગટ્ટાણે=એક સ્થાની રસનો છે, (ઘાતી આશ્રયી દેશઘાતી છે), સેસાસુ=શેષ સર્વ પ્રકૃતિઓનો જન્નુભાગ સવ્વઘાઈમ્મિ દુટ્ટાણે=સર્વઘાતી દ્વિસ્થાન રસસંક્રમે ત્યારે હોય છે ॥૪૮॥

માત્રાર્થ—સમ્યક્ત્વનો ૧-૨ સ્થાની રસ પૂર્વે કહ્યો છે, અને તે દેશઘાતી જ છે, માટે તેનો જ્યારે સર્વવિશુદ્ધ ૧ સ્થાની રસ સંક્રમે ત્યારે જન્નુભાગ હોય છે. તથા પુરુષવેદ અને સંજ્વલન ક્ષાયોનો જન્નુભાગ ક્ષયકાળે એકસ્થાની રસવાળાં સમયોનાવલિકા-દિકનાં બાધેલાં સ્પર્ધકો જ્યારે (બંધાદિ વિચ્છેદ થયા બાદ) સંક્રમે તે વળતે હોય છે. પુનઃ અહિં (શ્રંણિમાં) ૪ જ્ઞાનાવન્-૩ દર્શનાવન્-૫ અન્તરાય એ ૧૨ પ્રકૃતિઓનો પણ ૧ સ્થાની રસ બંધાય છે, તે પણ ક્ષયકાળે એકસ્થાની અને બે સ્થાની બન્ને રસ સંક્રમે છે માટે જન્નુભાગ દ્વિસ્થાની કહ્યો છે તે યુક્ત છે ॥૪૮॥ ॥ ઈતિ જન્નુભાગ સંક્રમઃ ॥

અવત્તરણ—એ પ્રમાણે સંક્રમનું ઉત્કૃષ્ટ તથા જ્વલન્ય પ્રમાણ કહીને હવે સાધાદિ પ્રરુપણા કરાય છે, ત્યાં સાધાદિ પ્રરુપણા મૂળ પ્રકૃતિ સંબંધિ અને ઉત્તર પ્રકૃતિ સંબંધિ એમ બે પ્રકારની છે, તેમાં પ્રથમ મૂળ પ્રકૃતિ આઠની સાધાદિ પ્રરુપણા કરાય છે—

अजहणो तिण्ह तिहा मोहस्स चउव्विहो अहाउस्स । एवमणुक्कोसो सेसिगाण तिविहो अणुक्कोसो ॥४९॥
 सेसा मूलप्पगइसु दुविहा अह उत्तरासु अजहत्तो । सत्तरसण्ह चउद्धा तिविकप्पो सोलसण्ह तु ॥५०॥

अजघन्यरापाणां त्रिधा, मोहस्य चतुर्विधोऽध्यायुषः । एवमनुत्कृतः शेषाणां त्रिविधोऽनुत्कृतः ॥४९॥

शेषा मूलप्रवृत्तीनां द्विविधा अधोचरास्वजघन्य* । सप्तदशानां चतुर्धा, त्रिविकल्प. पौडशानां तु ॥५०॥

अन्वयार्थ—तिण्ह=त्रय कर्मणे (ज्ञा० इशं० अन्त०ने) अहमन्नो=अजघन्य अनु०स कर्म तिहा=(अनादि भुव अंधुव) अम उ प्रकार-
 र्णेने छे, मोहरस=मोहनीयने अजघ० अनु०स० चउव्विहो=चार प्रकारने छे (सादि अनादि भुव अंधुव) अह=हवे आउस्स=आधु
 कर्मणे अणुक्कोसो=अनुत्कृत स कर्म एव=ए प्रभाषे (चार प्रकारने) छे सेसिगाण=षो पाय सिवाय शेष उ कर्मणे अणुक्कोसो=
 अनुत्कृत अनुभासक कर्म तिविहो=त्रय प्रकारने (अनादि-भुव-अंधुव) छे ॥४९॥

गूळपगइसु=भूष प्रवृत्तियोंमां उपर कक्षा सिवायना सेसा=शेष अनुभाग स कर्मो (ज्ञानाप०आदि चारना १० उ० अनु० आधु
 आदि चारना १० अज० उ० अनु०स कर्मो) दुविहा=द्वे प्रकारना (सादि अंधुव) छे इति गूळप्रवृत्त्यनुगागरचे साषादि प्ररूपणा । अह=
 हवे उत्तरासु=उत्तरप्रवृत्तियोंमां सत्तरसण्ह=सत्तर प्रवृत्तियोंने (४ अन्ता०-४ स११०-६ नो३०-ने) अजहणो=अजघन्यानुभाग
 स कर्म अजहो=चार प्रकारे छे, अने सोलसण्ह तु=१६ प्रवृत्तियोंने (५ ज्ञाना०-६ इशं०-५ अन्तशयने) अज०अनु०स कर्मणे
 तिविकप्पो=त्रय प्रकारने (अनादि भुव अंधुव) छे ॥५०॥

भाषार्थः—अन्वयार्थवत् भुगम छे ॥४९-५०॥

તિવિહો છત્તીસાણુ વક્રકોસોઽહ ણવગસ્સ ય ચઠ્ઠા । ણ્યાસિં સેસગા સેસગાણ સઠ્ઠે ય દુવિગપ્પા ॥૫૧॥

ત્રિવિધઃ પદ્વિંશતોઽનુત્કૃષ્ટોઽથ નવઋસ્ય ચ ચતુર્દ્વા । ણતાસાં શેપાઃ શેપાણાં ચ સર્વે ચ દ્વિવિકલ્પાઃ ॥૫૨॥

અન્વયાર્થ—છત્તીસાણુ ૩૬ પ્રકૃતિઓનો અણુવક્રકોસો=અનુત્કૃષ્ટ અનુ૦સં૦ તિવિહો=ત્રણ પ્રકારે (સાદિ રહિત) છે, અહ ૧ તથા નવગસ્સ= નવ પ્રકૃતિઓનો અનુત્કૃષ્ટ ચઠ્ઠા=ચાર પ્રકારે છે. અને ણ્યાસિં=એ પ્રકૃતિઓના (૧૭-૧૬-૩૬-૯ પ્રકૃતિઓ મળી ૭૮ના સેસા=શેષ વિકલ્પો [૧૭-૧૬ ના જ૦ઉ૦ અનુ૦ અને ૩૬-૯ ના જ૦ અજ૦ઉ૦ એ ત્રણ વિકલ્પો] ય=અને સેસગાણ=શેષ પ્રકૃતિઓના (૮૦ પ્રકૃતિઓના) સઠ્ઠે=સર્વે (ઉ૦ અનુ૦ જ૦ અજ૦ એ ચારે) અનુભાગ સંક્રમો દુવિગપ્પા=એ વિકલ્પવાળા (સાદિ અધુવ) છે. ॥

માવાર્થ:—અન્વયાર્થવત્ સુગમ છે, વિશેષ કે શાતા-પંચે૦-તૈ૦ ૭-સમય૦-શુભવર્ણાદિ ૧૧-અગુ૦-પરા૦-ઉચ્છવાસ-સુખગતિ- ત્રસાદિ ૧૦-નિર્માણુ એ ૩૬ પ્રકૃતિ, અને ઉદ્યોત-વજ્રર્ષભ૦-ઔદા૦ ૭ એ ૯ પ્રકૃતિ જાણવી. ॥૫૧॥ ॥ ઈતિ અનુભાગત્રયે સાદ્યાદિ પ્રરુપણા ॥

અવતરણ—એ પ્રમાણે સાદિ વિગેરે પ્રરૂપણા કરીને હવે અનુભાગસંક્રમના સ્વામી કહેવાના છે, તે ઉ૦અનુ૦ના અને જ૦અજ૦ ના એમ બે પ્રકારે છે. ત્યાં ઉ૦અનુ૦સંક્રમના સ્વામી કહેવાને પ્રથમ ઉ૦અનુ૦સંક્રમ ક્યાં સુધી ચાલુ રહે તે સંબંધી સામાન્યથી કાળ નિયમ મિથ્યાદ્રષ્ટિ આશ્રયી દર્શાવાય છે તે આ પ્રમાણે—

ઉવક્રોસગં પબંધિય આવલિયમઙ્ચિચ્છઞ્ણ ઉવક્રોસં । જાવ ન ઘાણ્ઙ્ તયં સંક્રમઙ્ ય આમુહુત્તંતો ॥૫૨॥

ઉત્કૃ પ્રવધ્વાઽઽવલિકામતિક્રમ્ય ઉત્કૃષ્ટમ્ । યાવન્ન ઘાતયતિ તકં, સંક્રમયતિ ચ આ અન્તર્મુહુર્ત્તમ્ ॥૫૨॥

અન્યથા—મિથ્યાદ્રષ્ટિ એવ ઉત્ક્રોસાંગે-ઉત્ક્રુષ્ટ અનુભાગ વ્યવિય-આંધીને ત્યારણાઃ કારણિયે-એક આવલિકા જેટલે કાળ અર્થિ
 ઊગ-અતિક્રમીને જાત-ન્યાં મુખી તર્ગ-તે ઉન્નુભાગનો ન વાપર-ધાત ન કરે (વિનાય ન કરે) ત્યાં મુખી એટલે આ મુદ્
 વતો-અન્તમુંદૂર્ત મુખી તે ઉત્ક્રુષ્ટ રસને સદ્મદ્ વચ્ચ કુમાવે છે ॥૫૨॥

માપાર્થ—ગ ધાવલિકા ચર્વ કરણને અયોગ્ય છે તેથી ઉન્નરસ આંધીને એક બધાવલિકા મુખી સક્રમે નહિ. બધાવલિકા વિત્યા
 બાઠ અન્તમુંં મુખી ઉન્નરસને સક્રમ મિથ્યાદ્રષ્ટિને આશુ રહે છે અન્તમુંં બાઠ તો શુભ રસને સક્રવેચ વઠે અને અશુભ રસને
 વિશુદ્ધિ વઠે મિથ્યાદ્રષ્ટિ એવ અવરય 'વિનાય કરે છે મિથ્યાદ્રષ્ટિ સિવાયના છવેને જે ઉન્નુભ રસ બધાય છે તે તો અન્તમુંંથી
 અધિક વળા કાળ મુખી વળ રહે છે તે તે ઉન્નુસ્વામીના પ્રસન્નમાંજ વા પદમી ગાધામાં કહેવાયે. ॥૫૩॥

અવતરણ—મિથ્યાદ્રષ્ટિમા ઉન્નુ અનુન્નક્રમને અન્તમુંં કાળથી અધિક કાળ નથી એમ ઇર્થાવીને હવે ઉન્નુ અનુગાગર્ક્રમતા સ્વામી
 આ ગાયામાં કહેવાય છે—

અસુભાણ અન્નયરો સુદ્દમઅપજ્જગાઙ્ગમિચ્છો ય । વરિજય અસંસ્વવાસાઉપ્પ ય મણુઓવવાપ્પ ય ॥૫૩॥

અશુમાનામન્યતરઃ વહ્નાપર્પાસિકાદિર્મિથ્યાદ્રષ્ટિર્ન । વર્જયિત્વાઽસંલ્પેયર્પાપુષ્કાંશ મનુષ્યોપવાસાંશ ॥૬૩॥

અન્યથા—અસુગાળે-૮૮ અશુભ પ્રકૃતિઓને ઉન્નુ અનુન્નક્રમ અસત્વ્યાસાઉપ્પ યન્નસ પ્ચ વર્ણના અમુખ્યવાળા (યુમલિક નર
 તિર્વંશા) વ્ચ-અને મણુગ્રોચયાળ-મનુખ્યમાંજ ઉપજનાશ (આનતાહિ) હવે વરિજય-વર્ણને અન્નયરો-અન્યતર (કોઈપણ) સુદ્દમ અપજ્જગાઙ્ગ-

૧ મિથ્યાં દેવા છતાં પ્રમ્મંભિમના ઉન્નુને અન્તમુંં બાઠ વિનાય નહિ એ અવવાઃ પદમી ગાધામાં કહેવાયે.

સૂક્ષ્મ અપર્યાપ્તા આદિ દ=અને એ સૂક્ષ્માદિકમાંનો જ કોઈ પણ મિચ્છો=મિચ્છાદ્રષ્ટિ હવ કરે. ॥

માત્રાર્થ:—અન્વયાર્થવત્ સુગમ છે, વિશેષ કે—આનતાદિ દેવો અને સુગલિકો મિચ્છાદ્રષ્ટિ હોય તો પણ અશુભ પ્રકૃતિઓનો ઉત્કૃષ્ટ રસ ણાંધતા નથી, કારણ કે અતિ તીવ્ર સંલેશે અશુભનો ઉન્નુભાગ ણધાય છે, અને તેવો ઉન્સકલેશ તેઓને હોતો નથી, માટે આનતાદિકને ઉન્ અનુન્સંકમનો પણ અભાવ છે. ॥૫૩॥

સન્વત્થાયાવુજ્જોયમણુયગ્ગ પંચગાણ આઠ્ઠણં । સમયાહિગાલિગા સેસગાત્તિ સેસાણ જોગંતા ॥૫૪॥

સર્વત્રાતપોદ્યોતમનુજગતિપશ્ચકાનામાયુવામ્ । સમયાધિકાવલિકારોપાવામિત્તિ શેપાણાં યોગ્યન્તં ॥૫૪॥

અન્યત્રાર્થ:—આવવ આતપ ઉજ્જોય=ઉદ્યોત મણુયગ્ગપંચગાણ=મનુષ્યગતિ પંચક [મનુન્દ્રિક, ઓદ્દાન્ ૨, (૭), વજ્જર્પમન્ એ પાંચ] એ સાત એટલે ૧૨ પ્રકૃતિઓનો ઉન્ અનુન્સંકમ મન્વત્ય=સર્વત્ર=સર્વ હવતેદોમાં (પૂર્વ ગાથામાં નિષેધેશા સુગલિક આનતાદિ અને સમ્યદ્રષ્ટિઓમાં પણ) હોય છે. તથા આઠ્ઠણં=આયુષ્યનો ઉન્અનુન્સંકમ સમયાહિગાલિગા=સમયાધિક આવલિકા સેસગ ત્તિ=શેષ રહે ત્યાં સુધી હોય, અને સેસાણ=શેષ પદ શુભ પ્રકૃતિઓનો ઉન્ અનુન્સંકમ જોગન્તા=સયોગીકેવલિના અંત સમય સુધી હોય. ॥૫૪॥

માત્રાર્થ:—સમ્યદ્રષ્ટિ હવ શુભ પ્રકૃતિઓનો ઉત્કૃષ્ટ રસ ણાંધીને મિચ્છાદ્રષ્ટિવત્ અન્તર્મુન્માં વિનાશ પમાડતો નથી, પરન્તુ જ્યાં સુધી સમ્યદ્રષ્ટિપણે વર્તે છે ત્યાં સુધી તે ઉન્અનુભાગ કાયમ રાખે છે, જેથી ક્ષયોપ. સમ્યદ્રષ્ટિ ઉત્કૃષ્ટી જે છાસડ(સામિક)૧૩૨)

x એક છાસડ પછી અવસ્ય પ્રાપ્ત થતા મિત્ર સમ્યન્ગા પણ ઉન્અનુન્ સંકમ આનુ રહે છે, કારણ કે પર મી ગાથામાં કતા પ્રમાણે મિચ્છાન્ગા પણ વ્તે અન્તર્મુન્ સુધી ઉન્અનુન્ ગંકમ આનુ રહી શકે છે તો મિત્રમાં સાદન્તે આનુ હોયજ, એ કારણની સન્ગ ૧૩૨ સાન્ કહેવામાં નિરોધ નથી, અંથમાં જે છાસડ કલ્યા છે તે સમ્યક્તની સ્થિતિનુ સ્વસ્પદર્શક છે, પરન્તુ ઉન્અનુન્ સંકમના નિરોધ માટે નહિ.

સાગરોપમ મુખી કાવમ શબ્દે છે, ત્યારબાદ મોક્ષ પામવાથી જ્યવ્ય તેા મિથ્યાદષ્ટિ ઘટાં અન્તમુંંગાદ અવસ્થ તે રસનેા વિનાશ કરે
 છે માટે મિથ્યાદષ્ટિનેજ બધ પ્રાયોવ્ય આતપ ઉદ્યોત એ બે શુભનેા ઉન્નુભાગ મિથ્યાદષ્ટિપણામાં બાંધીને (બધાવલિકાબાદ)અન્ત
 મુંમુખી ત્વાજ સક્રમાવીને પુત. સમ્યગ્દષ્ટિ ઘટ બે છાસક સાગરોમુખી સમ્યગ્દષ્ટિપણામાં સક્રમાવીને ત્યારબાદ મોક્ષે જવાથી
 પ્રકૃતિ અભાવ યાવ, જ્યવ્યા મિથ્યાત્વે આવે તેા અન્તમું મુખી ઉન્નુન્નુ સક્રમાવીને ત્યાર બાદ અવસ્થ તેનેા વિનાશ કરે
 માટે આતપ ઉદ્યોતનેા ઉન્નુન્નુ વચ્ચેના મનુષ્યબલેા સહિત સાધિક ૧૩૨ સાગરોપમ મુખો પ્રવર્તે છે તથા મનુન્નુજતિ પચક
 રૂપ ૧૦ પ્રકૃતિઓનેા ઉન્નુભાગ મિથ્યાદષ્ટિ અને સમ્યગ્દષ્ટિ પણ યથાયોગ્ય બાંધીને ઉક્ત પ્રકારે મનુષ્યબલેા સહિત સાધિક ૧૩૨
 સાગરોપમ મુખી સક્રમાવે છે તથા ૪ આમુષ્યનેા ઉન્નુભાગ બાંધીને બધાવલિકા વિત્યાબાદ યાવત્ તેની સમયાધિક આવલિકા
 શેષ શ્લે ત્યાં મુખી સક્રમાવે, [જેથી રેવ નરકના આયુનેા બે આવલિકા ક્ષીન ૩૩ સાગરોપમ અને નરતિર્થજાયુનેા બે આવલિકા ક્ષીન
 ૩ પદ્મોપમ મુખી સક્રમાવે]. શેષ ૫૪ શુભ પ્રકૃતિઓનેા ઉન્નુભાગ પોતપોતાના બધવિગ્રહે સમયે ક્ષપક ઉન્નુભાગ બાંધીને
 સયોગિ કેવલીના અન્ત્ય સમય મુખી સક્રમાવે(જેથી એ પ્રકૃતિઓનેા ઉન્નુન્નુ સક્રમ રેશોન પૂર્વકાંડ વર્ષ મુખી પ્રવર્તે). ॥૫૪॥
 इति उत्सृष्टानुभागसंक्रमस्वामिप्रकरणे ॥

ઘયતરણ—હવે જાન્યાનુમાગસક્રમસ્વામી કહેવાય છે—

स्वगस्संतरकरणे अकप् घाईण सुद्धमकम्भुवरिं । केवलिणो णतगुणं असच्चिओ सेसजसुमाण ॥५५॥

ક્ષપકસ્વાન્તરકરણેઽકપ્ ઘાઈણ સુદ્ધમકમ્ભુવરિં । કેવલિનોજનન્તગુણં અસંચ્ચિતઃ સેપાજ્જમાનામ્ ॥૫૫॥

મન્યવાર્થ—સ્વગસ્સ=ક્ષપકને અંતરકરણે અકપ્=જ્યાં મુખી અન્તરકરણ ન કરે ત્યાં મુખી ઘાઈણ=ચાલી પ્રકૃતિઓનેા અનુભાગ સુદ્ધમ

કર્મ=સૂક્ષ્મ એકેન્દ્રિયના કર્મના અનુભાગથી ઉચ્ચરિ=ઉપર-અધિક અનન્તગુણ હોય છે. [અર્થાત્ ક્ષપકને અન્તરકરણ કર્યા બાદ (અનન્તગુણ) હીન-જ્ઞાન્ય હોય છે. તથા સેસ અસુમાળ-શેષ અઘાતી અશુભ ૩૦ પ્રકૃતિઓનો અનુભાગ કેવલિણો=કેવલીને અસન્નિઓ=પંચેના અનુભાગથી (અ)ગ્નંતગુણ=અનન્તગુણ હોય છે (અર્થાત્ હણાયત્રી સત્તાવાળા સૂક્ષ્મ એકેન્દ્રિયાદિકને જ૦અનુ૦ સત્તા હોય છે), અસંજિ જેથી ઘાતી પ્રકૃતિઓનો જ૦અનુ૦ સંક્રમ અન્તરકરણ કરેલા ક્ષપકને હોય છે, અને અઘાતી અશુભ ૩૦નો જ૦અનુ૦સંક્રમ હત સત્તાવાળા સૂક્ષ્મ એકેન્દ્રિયાદિકને હોય છે ॥૫૫॥

અવતરણ—પરમી ગાથામાં મિથ્યાદ્રષ્ટિ શુભઅશુભ પ્રકૃતિના ઉ૦અનુભાગને અન્તર્મુ૦બાદ વિનાશ પમાડે એમ કહ્યું છે તે સંગ-ધમાં જે અપવાદ છે તે આ ગાથામાં કહે છે—

સમ્મદિટ્ટી ન હણ્ઙ સુમાણુભાગે અસમ્મદિટ્ટી વિ । સમ્મત્તમીસગાણં ઉક્કોસં વજ્જિયા યવણં ॥૫૬॥

સમ્યગ્દ્રષ્ટિર્ન ઘાતયતિ શુમાણુભાગમસમ્યગ્દ્રષ્ટિરપિ । સમ્યક્ત્વમિશ્રયોરુત્કૃષ્ટં વર્જયિત્વા ક્ષવણમ્ ॥૫૬॥

અન્વયાર્થ—સમ્મદિટ્ટિ=સમ્યગ્દ્રષ્ટિ ઉક્કોસં=ઉત્કૃષ્ટ સુમાણુભાગં=શુભ પ્રકૃતિઓના અનુભાગને ન હણ્ઙ=હણે નહિ, અને યવણં=ક્ષવણુ કાળ-ક્ષયકાળ વજ્જિય=વજ્જીને અસમ્મદિટ્ટિ વિ=અસમ્યગ્દ્રષ્ટિ-મિથ્યાદ્રષ્ટિ (અને સમ્યગ્દ્રષ્ટિ) પણ સમ્મત્તમીસગાણં=સમ્યક્ત્વ મોહનીય અને મિશ્રમોહનીયનો ઉ૦અનુભાગ ન હણે ॥૫૬॥

માવાર્થ—શાતા વેદનીય આદિ ૬૬ શુભ પ્રકૃતિઓના ઉ૦અનુભાગને સમ્યગ્દ્રષ્ટિ હણતો નથી, મિથ્યાદ્રષ્ટિ અન્તર્મુ૦ બાદ અવશ્ય હણે છે. પરન્તુ અપવાદ એ છે કે-સમ્યમોહનીય અને મિશ્રમોહનીયના ઉ૦અનુભાગને તો સમ્યગ્દ્રષ્ટિએ નથી હણતા એટલુંજ નહિ પરન્તુ મિથ્યાદ્રષ્ટિઓ પણ અન્તર્મુ૦બાદ હણતા નથી. વિશેષ એ છે કે—ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વ પામતી વખતે જ્યારે

એ બે મોહનીયને ધ્ય કસ્વાને પ્રસન્ન બાવે છે ત્યારે તે સમ્યગ્દષ્ટિ પણ અવશ્ય એ બેના ઉચ્ચનુભાગને ધ્ય (૨૪ઘાતથી)કરે છે એ પ્રમાણે જન્મનુ સક્રમના સ્વામી કહેવાને એ વિશેષતા હતી તે કહીને હવે જન્મ્યાનુભાગસંક્રમણ્યામી કહેવાય છે [અતવરણને સબધ પ્રસ્તુત વિષયવાળી પપમી ગ્રાથા સાથે છે]

અતરકરણા ઉવરિં જહન્નઠિઙ્કમો ઉ જસ્સ જર્હિં । ઘાઈળ નિયગચરમરસલ્લહે દિદ્દિમોહદુગે ॥૫૭॥

અન્તરકરણાદુપરિ જ્વન્યસ્થિતિસંક્રમસ્તુ યસ્યા યત્ર । ઘાતીનાં નિચ્ચકચરમલ્લહે દ્રદ્દિમોહદિક્કસ્ય ॥૫૭॥

મન્યયાર્થ—ઘાઈળં=ઘાતી પ્રકૃતિઓને અતરકરણા=અન્તરકરણથી ઉવરિં=ઉપર જસ્સ=ને પ્રકૃતિને જર્હિં=યા જહન્નઠિઙ્કમો ત=જન્મ સ્થિતિ સક્રમ કહ્યો છે તે પ્રકૃતિને ત્યાં જ્વન્ય જન્મનુ સક્રમ પણ કહેવો તથા દિદ્દિમોહદુગે=બે દ્રદ્દિમોહને [સમ્યં અને મિથ એ બે ઘર્શન મોહનીયને] ધ્યકાળે નિયગચરમરસલ્લહે=પોતપોતાને છેડે ૨૪ખડ સક્રમાવતી વખતે જ્વન્યાનુભાગસક્રમ જન્મવે. ॥૫૭॥

માર્થ—ઘાતી પ્રકૃતિઓમાં ૬ ને ક્યાય-૪ સન્વલન એ ૧૩ પ્રકૃતિઓને જન્મ જન્મનુ સક્રમ નવમા શુભસ્થાનકે કાપકને જ્વન્ય સ્થિતિ સક્રમાવતી વખતે હોય છે અને જ્ઞાનાં ૫-ઘર્શનાં ૬-અન્તરાય ૫ એ ૧૬ પ્રકૃતિઓને જન્મ જન્મનુ સક્રમ ક્ષીણક્યાય (૧૨ મા) શુભસ્થાનકે સમયાધિક આવલિકા શેષ રહે જન્મ સ્થિતિ સક્રમ વખતે હોય છે તથા ૨ ઘર્શન મોહને જન્મ જન્મનુ સક્રમ ક્યાયિક સમ્યં પામતી વખતે ચરમ પ્રશ્નપકાળે હોય છે [૨ ઘર્શનમોહને અહિં કહ્યો, જ્ઞાતાં ૪ને પટમી ગ્રાથામાં કહેશે. મધ્ય ૮ ક્યાયોને અને મિથ્યાં=સ્માંત્રિક હવસત્ક એકેન્દ્રિયને કહેશે, એ રીતે ૪૫ ઘાતીમાંથી અતરકરણ આઠ ૨૬

પ્રકૃતિનો જન્મસંક્રમ છે, અને શેષ ૧૮ નો અન્તરકરણ પહેલાં યથા સંભવ જઘન્ય અનુભાગ સંક્રમ હોય છે]. ૧૫૭૧

આક્રમ જહન્નાઠિઈં બંધિય જાવત્થિ સંક્રમો તાવ । ઉવ્વલણતિત્થસંજોયણા ય પઢમાલિયં ગંતુ ॥૫૮॥

આયુષાં જઘન્યસ્થિતિં વદ્ધા, યાવદસ્થિ સંક્રમસ્તાવત્ । ઉદ્વલનતીર્થસંયોજનાનાં ચ પ્રથમાવલિકાં ગત્વા ॥૫૮॥

અન્વયાર્થ—આક્રમ=આયુષ્યોની જહન્નાઠિઈં=જઘન્ય સ્થિતિ બંધિય=બાંધીને (બાંધાવલિકા વિત્યા બાઢ) જાવ જ્યાં સુધી સંક્રમો=જન્મ સ્થિતિ સંક્રમ અસ્થિ=છે તાવ=ત્યાં સુધી જન્મ અનુસંક્રમ છે. તથા ઉવ્વલણ=ઉદ્વલના યોગ્ય (નરક ૨-મનુ ૨-દેવ-૨-વૈ ૭-આહા ૭-ઉચ્ચગોત્ર એ ૨૧) પ્રકૃતિઓનો તથા તિત્થ-તીર્થકર નામ અને સંજોયણા=સંયોજના કષાય (૪ અનંતાનુ) એ ૨૬ પ્રકૃતિઓનો જન્મસંક્રમ જઘન્ય અનુસંક્રમ બાંધીને પઢમાલિયં=પહેલી આવલિકા (બાંધાવલિકા) ગન્તુ=જઘને-વ્યતીત યથા બાઢ હોય છે. ૧૫૮૧

ભાવાર્થ—અન્વયાર્થવત્ સુગમ છે, વિશેષ કે-વૈક્રિય એકાદશકનો જન્મ સંક્રમ અસંજિપચેન્દ્રિયને હોય છે, એથી નીચેના જીવલેહો વૈક્રિય એકાદશક બાંધતા જ નથી, મનુ ૨ ઉચ્ચગોત્ર એ ત્રણનો જન્મસંક્રમક સૂનિગોઢ છે, આહા ૭ ના અપ્રમત્ત, જ્ઞાનનામના અવિરત સમ્યક અને અનંતા ૪ ના જન્મ અનુસંક્રમક સમ્યક્ત્વથી પતિત થયેલા મિથ્યાદષ્ટિઓ છે. ૧૫૮૧

સેસાણ સુહુમં હયસંતકમ્મિગો તસ્સ હેઠઓ જાવ । બંધઈ તાવં ઈગિંદિઓ વ ણેગિંદિઓ વાવિ ॥૫૯॥

શેપાનાં સૂક્ષ્મો હત્તસત્કર્મા તસ્યાધસ્તાઘાવત્ । વઘ્નાતિ તાવદેકેન્દ્રિયો વા નૈકેન્દ્રિયો વાપિ ॥૫૯॥

અન્વયાર્થ—સેસાણ=શેષ ૬૭ પ્રકૃતિઓનો જન્મ અનુસંક્રમ હયસંતકમ્મિગો=હત્તસત્કર્મા સુહુમ=સૂક્ષ્મ એકેન્દ્રિય તસ્સ=પોતાની સંભવિત અનુભાગ સત્તાથી હેઠઓ=હેઠે-નીચે. અહ્ય અનુભાગ જાવ=જ્યાં સુધી બંધઈ=બાંધે તાવ=ત્યાં સુધી ઈગિંદિઓ=તેજ ભવવર્તી સૂં

એકેન્દ્રિય વા-અથવા અન્યજવગત એકેન્દ્રિય વા-અથવા જોગિન્દ્રિયોઽવિ-અનેકેન્દ્રિય પણ અર્થાત્ દ્વીન્દ્રિયાદિ પણ (જાં અનું સક્રમ) કરે ॥૫૬॥

માવાર્ધા—પૂર્વોક્ત પાઞી ગાથામાં કહેલી ૩૧, અને પદ્મી ગાથામાં ૩૦ મળી ૬૧ પ્રકૃતિઓ સિવાયની શેષ ૬૭ પ્રકૃતિઓની જાં અનું સત્તા સૂં એકેન્દ્રિયને પ્રથમ પ્રાપ્ત થાય છે અને તે પણ પોતાને યોગ્ય સંભવિત અર્થાદિ દ્વારા પ્રાપ્ત થયેલી અનુભાગ સત્તામાંથી ધણા કાળ મુખી સુક્રમમાં રહીને શુભ પ્રકૃતિઓના રસ્તે સક્રેશ વડે અને અશુભના રસને વિશુદ્ધિ વડે ધણી અનુભાગ સત્તા ઢણી નાળી જે અતિ અલ્પ અનુભાગ સત્તા રાખી હોય તેવા સૂં એકેંને અનું તેજ હતસત્તા વાળા ભવમાં હોય છે, અથવા ત્યાંથી નિકળીને બીજે સૂં વા બાહર એકેં ભવ પામ્યો હોય અથવા દ્વીન્દ્રિયાદિ ભવમાં સીધા જયો હોય તો ત્યાં પણ કેટલાક વખત મુખી હોય છે, ત્વાજનાદ તો પુનઃ અનું સત્તા વધવાનો સંભવ છે ॥૬૦॥ હ્યનુભાગસક્રમ ॥

॥ અથ પ્રદેશ સંક્રમાધિકારઃ ॥

અયત્તરણ—હવે પ્રદેશ સક્રમ કહેવાના પ્રસંગમાં ૧ પ્રદેશ સક્રમનુ સામાન્ય લક્ષણ, ૨ પ્રદેશ સક્રમના ભેદ, ૩ સાધાદિ પ્રરૂપણા, ૪ ઉત્કૃષ્ટ પ્રદેશ સક્રમસ્વામી અને ૫ જલન્ય પ્રદેશ સક્રમસ્વામી એ ૫ અર્થાધિકાર છે તેમાં પ્રથમ પ્રદેશ સક્રમનુ સામાન્ય લક્ષણ કહેવાય છે

જ દલિયમત્તપગડં નિજ્વડ્ સો સંક્રમો પપ્સસ્ત । ઉવ્વલણો વિજ્ઞાઓ અહાપવત્તો ગુણો સવ્વો ॥૬૦॥

પદ્ધલિકમન્યપ્રકૃતિ નીપતે સ સંક્રમઃ પ્રદેશસ્ય । ઉવ્વલણા વિજ્ઞાઓ યથાપ્રવૃત્તો ગુણઃ સર્વઃ ॥૬૦॥

અન્વયાર્થ—જં=જે દલિકં=કર્મદલિકને અન્નપગડં=અન્યપ્રકૃતિમાં વિજ્ઞાન=લક્ષ્ જ્વાય સો=તે પવસસ્ત=પ્રદેશનો સંક્રમો=સંક્રમ કહેવાય. પુનઃ તે પ્રદેશ સંક્રમ ઉચ્ચલનો=ઉદ્ભવના સંક્રમ, વિજ્ઞાઓ=વિધ્યાત સંક્રમ, અહાપવત્તો=યથાપ્રવૃત્ત સંક્રમ, ગુણો=શુભસંક્રમ, અને સન્નો= સર્વસંક્રમ એમ પાંચ પ્રકારનો છે. ॥૬૦॥

માવાર્થ—કર્મના પ્રદેશોનો-અણુઓનો સંક્રમ તે પ્રદેશ સંક્રમ, અર્થાત્ વિવક્ષિત કર્મના મુખ્યત્વે સ્વભાવને અને તે સાથે તત્સહચારી સ્થિતિ અને રસને પણ પરપ્રકૃતિના સ્વભાવે અને તત્સહચારી સ્થિતિ રસપણે પરિણુમાવના-ળનાવવા તે પ્રદેશ સંક્રમ છે. પુનઃ તે ઉદ્ભવનાદિ પાંચ પ્રકારનો છે. તેમાં પ્રથમ ઉદ્ભવના સંક્રમનું સાક્ષાત્ લક્ષણ બે કે ગાથામાં કહ્યું નથી, પરન્તુ વ્યાખ્યામાં કહ્યું છે, અને તેને ઉદ્ભવનીય પ્રકૃતિઓની ઉદ્ભવ પદ્ધતિ દર્શાવવાના પ્રસંગથી અર્થાપત્તિ વડે કહેવાયું છે, તે લક્ષણ આ પ્રમાણે.

॥ ૧ ઉદ્ભવના પ્રદેશ સંક્રમનું લક્ષણ વા પદ્ધતિ ॥

અનંતાનુ ૪-સમ્યં-મિશ્ર-દેવ ૨-નરક ૨-વૈં ૭-આહા ૭-મનુ ૨-ઉચ્ચગોત્ર એ ૨૭ પ્રકૃતિઓ અશ્રેણિમાં તથા સ્ત્યા ૭-નામ ૧૩-૮ કપાય-૯ નોક ૩ સંજવ ૨ એ ૩૬ પ્રકૃતિઓ શ્રેણિમાં હમે ઉદ્ભવના યોગ્ય છે, અર્થાત્ એ ૨૭ અને ૩૬ની જ ઉદ્ભવના-ક્ષય વિશેષ થાય છે. તેની પદ્ધતિ આ પ્રમાણે—એ ૨૮ પ્રકૃતિઓની પ્રથમ પડ્યોપમના અસંખ્યાતમા ભાગ જેટલી ઉપરની સ્થિતિને અન્તર્મુંકાને ઉકેરે છે-ઉવેલે છે અર્થાત્ વિનાશ પમાડે છે. ત્યારબાદ તેની નીચેની બીજી એથી કંઈક ઓછી પડ્યાસંખ્યા-ભાગ સ્થિતિને અન્તર્મુંકાને ઉકેરે છે, એ પ્રમાણે પૂર્વ પૂર્વ સ્થિતિખંડોથી વિશેષહીન હીન પડ્યાસંખ્યાભાગ પ્રમાણના અનેક

+ પ્રકરણ સ્ત્રાકર ૪થા ભાગમા યવચિત્ જિનનામની પણ ઉદ્ભવના કહી છે, પરન્તુ તે યુક્ત નથી. જિનનામની ઉદ્ભવના યતી નથી, અપવર્ત-નાદિ થઇ શકે છે.

સ્થિતિખંડને ત્યાં મુખી ઉકેરે છે, યાવત્ ઉચ્ચો એક સ્થિતિખંડ ઉકેરવાનો ખાસી રહે એ સર્વે સ્થિતિખંડને ઉકેરવાનો
 હરેકનો અન્તર્મું અન્તર્મું પ્રમાણ જુદો જુદો ઠાળ છે, અને સર્વની ઉદ્ધવનાનો સામુદાયિક ઠાળ પણ અન્તર્મું તથા કેટલીક
 પ્રકૃતિઓનો કવચિત્ પદ્માસખ્યભાગ પણ છે તથા એ સ્થિતિખંડો ઉચ્ચ નીચે ઉતરતાં સ્થિતિખંડોએ ક્રમશઃ કવચિત્
 હીન હીન છે, પરંતુ પ્રદેશસમૂહની અપેક્ષાએ ક્રમશઃ અધિકાધિક છે

હવે એ સ્થિતિખંડોની ઉત્ક્રીણા કરવી વખતે એવા પ્રદેશો-અણુઓ કયાં જાય છે તે કહેવાય છે-કેટલાક પ્રદેશો-સ્વપ્રકૃતિમાં
 નીચે, અને કેટલાક પ્રદેશો પરપ્રકૃતિમાં પ્રણયાય છે અને ગામી રહેલો ઉચ્ચો સ્થિતિખંડ દ્વિચરમ-ઉપાન્ત્ય સ્થિતિખંડની સ્થિતિ
 અપેક્ષાએ અસખ્યગુણ મોટો હોય છે, અને પ્રથમસ્થિતિખંડથી અસખ્યાતમા ભાગ જેટલો ન્હાનો હોય છે, અને પ્રદેશ અપેક્ષાએ
 પ્રથમ સ્થિતિખંડની અસખ્યગુણ પ્રદેશવાળો છે એ ઉચ્ચ સ્થિતિખંડનો પણ અન્તર્મુંમાત્રમાં ઉદ્ધવાવલિકા રહિત સર્વે દલિક
 કેવળ પરપ્રકૃતિમાં સક્રમાવી નાશ કરવામાં આવે છે ત્યાં પ્રથમ સમયે અહ્ય ખીજે સમયે અસખ્યગુણ ત્રીજે સમયે અસખ્યગુણ
 એ પદ્ધતિએ ક્રમદલિકને પરપ્રકૃતિમાં નાખતાં નાખતાં અન્ત્ય સમયે જેટલું વધુ હોય તેટલું સર્વ સામદ્ય પરપ્રકૃતિમાં સક્રમાવી

૧ જે પ્રકૃતિઓને અનુવૃત્તિએ ઉવેરે છે-પણી ભલે સાવિકસમ્પન્ન પ્રાપ્ત થતા ક્ષુ કરણમાંનું અનિવૃત્તિકરણ હોય કે નામું મુલ્યરવાનક હોય-
 તેની ઉદ્ધવનાનો ઠાળ અન્તર્મુંદ્દત છે, અને જે પ્રકૃતિઓને પરેસે ગુણાણે ઉવેરે છે, તેને ઉવેરતા પદ્મોપનો અસખ્યાતમો ભાગ જેટલો ઠાળ
 જાય છે

૨ આ ગાણમાંજ પ્રદેશોને પરપ્રકૃતિમાં લઈ જવા તે પ્રદેશક્રમ એમ કહીને પુનઃ ઉદ્ધવના પ્રદેશ સક્રમમાં સ્વપ્રકૃતિમાં પ્રદેશ લઈ જવાનું કેમ
 કહ્યું છે તાર-એ વક્ષણ સામાન્યથી છે, વિશેષથી તે સ્વ પરમાં (ઉચ્ચમાં) વા કેવળ પરમાં સક્રમ તે પ્રદેશ સક્રમ જણવો, કેવળ સર્વાંજ સક્રમ
 તે પ્રાચ. પ્રદેશક્રમ નહિ

દે છે જેથી આ છેલ્લા સમયનો એ પ્રકારનો સર્વદલિક સંક્રમ તેજ સર્વસંક્રમ છે, કે જે ઉદ્ભવના સંક્રમને અન્તે હોય છે. એ છેલ્લા સ્થિતિખંડને જે અસંખ્યગુણ પદ્ધતિએ ન સંક્રમાવે તો એ ખંડમાં એટલું ઘણું દલિક છે કે ઉપાન્ત્ય ખંડનું છેલ્લા સમયે જેટલું દલિક પરપ્રકૃતિમાં સંક્રમ્યું છે, તેટલા પ્રમાણથી છેલ્લા ખંડના દલિકને પ્રતિસમય સંક્રમાવતાં અસંખ્ય કાળચક્ર વહીબચ, અને સ્વપ્રકૃતિમાં જેટલું સંક્રમ્યું છે તે પ્રમાણથી સંક્રમાવતાં પદ્યોપમના અસંખ્યાતમા ભાગ જેટલો કાળ વહી બચ. ॥૬૦॥ ॥ ઇતિ ઉદ્ભવનાસંક્રમલક્ષણમ્ ॥

અવતરણ—ઉદ્ભવના સંક્રમનું લક્ષણ કહીને હવે એજ લક્ષણને અનુસરી આહારક સમ્પ્રકની ઉદ્ભવના આ ગાથાઓમાં કહેવાય છે—

આહારતણૂ મિન્નમુહુત્તા અવિરઙ્ગઓ પડવ્વલણ્ । જા અવિરતો ત્તિ ઉવ્વલઙ્ગ પલ્લભાગે અસંખતમે ॥૬૧॥

આહારકતનૂમિન્નમુહૂર્ત્તાદવિરતિગતઃ પ્રોદ્વલયતિ । યાવદવિરત ઇતિ ઉદ્વલયતિ પલ્લભાગેનાઽસંખ્યેયતમેન ॥૬૧॥

અન્વચાર્ય:—અવિરઙ્ગઓ અવિરતિભાવને પ્રાપ્ત થયેલો જીવ આહારતણૂ=આહારક શરીર નામકર્મોને મિન્નમુહુત્તા=અન્તર્મુઁ ણાદ પડવ્વલણ્=ઉવેલે છે, તે જા=જ્યાં સુધી અવિરતો ત્તિ અવિરતિ હોય ત્યાં સુધી પલ્લભાગે અસંખતમે=પદ્યોપમના અસંખ્યાતમા ભાગ જેટલા કાળે ઉવ્વલઙ્ગ=ઉવેલી રહે છે. ॥૬૧॥

માવાર્થ:—આહારક સમ્પ્રક સાતમે ગુણસ્થાને ણાંધીને તે મુનિ જે અવિરતિભાવમાં બચ તો અવિરતિપણામાં તુરત અન્તર્મુઁ સુધી ન ઉવેલે, અને અન્તર્મુઁ વ્યતીત થયા પછી આહારકની ઉદ્ભવના શરૂ કરી પદ્યોપમના અસંખ્યાતમા ભાગ જેટલા કાળે ઉવેલી રહે ॥૬૧॥

મદતરણ—૬૧ મી ગાથામાં આહારકસક્તને પશ્યોપમાસ ખ્યભાગ કળે ઉવેલવાનુ કહ્યું તે કઈ પદ્ધતિએ ઉવેલે છે તે પદ્ધતિ
 દર્શાવાય છે—

અંતોમુદ્વૃત્તમદ્ધ પહ્લાસચિજ્જમિત્ત ઠિદ્ધસ્વહં । ઉક્કિરિદ્ધિ પુણો વિ તહા ઉણ્ણમસચ્ચગુણહં જા ॥૬૨॥
 અન્તર્મુદ્વૃત્તો અદ્ધાં પવયાસંચ્ચેયમાગમાપ્ર સ્થિતિચ્ચન્દમ્ । ઉક્કિરતિ પુનરપિ તયા ઉત્તોનમસંચ્ચેયગુણહીનં યાવત્ ॥૬૨॥

માત્યાર્થ—અંતોમુદ્વૃત્ત=અન્તર્મુદ્વૃત્ત અર્થ=કાળે પહ્લાસંચિજ્જમિત=પશ્યાસ ખ્યભાગ પ્રમાણના ચિજ્જન્દ=સ્થિતિખડને ઉક્કિરિદ્ધિ=ઉકેરે-
 ઉવેલે, પુણો વિ=પુન પશ્ય વારવાર તહા=તેથી જ રીતે ઉણ્ણ=કષ્ટ ન્યૂન ન્યૂન પદ્યોના અસંખ્યા ભાગ પ્રમાણ સ્થિતિખડને ઉકેરે
 જા=યાવત્ ઉપાન્ત્ય અસંચગુણહં=અસંચગુણ હીન સ્થિતિખડ ઉકેરે ॥૬૨॥

માત્યાર્થ—સ્થિતિનો પદ્યોના અસંખ્યા ભાગ જેટલો પ્રથમ મોટો સ્થિતિખડ અન્તર્મુદ્વૃત્તો માત્રમાં ઉવેલી નાખે, ત્યારબાદ બીજો
 અન્તર્મુદ્વૃત્તો બેથી નાનો સ્થિતિખડ ઉવેળે, એ પ્રમાણે અન્તર્મુદ્વૃત્તો અન્તર્મુદ્વૃત્તો પશ્યાસ ખ્ય પશ્યાસ ખ્ય ભાગ પ્રમાણના તોપણ
 પૂર્વ પૂર્વથી ન્હાના ન્હાના સ્થિતિખડને ત્યાં મુખી ઉકેરે યાવત્ જેટલો એક સ્થિતિખડ બાકી રહે. ઉવેલાયલા એ સ્થિતિખડોમાં
 ઉકેરે સ્થિતિખડ પહેલા સ્થિતિખડની અપેક્ષાએ અસંચગુણ ન્હાનો છે, અને ઉપાન્ત્યથી અસંચગુણ મોટો છે, તે જ એક
 ઉવેલવો બાકી રહ્યો છે ॥૬૨॥

મદતરણ—ઉવેલાતા સ્થિતિખડોના કલિકોને (કર્મપ્રદેશોને) ક્યાં નાખે છે? અને પ્રતિસમય કેટલા નાખે છે? તે આ
 ગાથામાં કહે છે—

तं दलियं सट्टाणे समए समए असंखगुणियाए । सेढीए परठाणे विसेसहाणीए संलुभइ ॥६३॥

तदलिकं स्वस्थाने समये समयेऽसंख्यगुणितया । श्रेण्या परस्थाने विशेषहान्या प्रक्षिपति ॥६३॥

अन्वयार्थ—तं दलियं=ते दलिकने समए समए=समये समये असंखगुणियाए=असंख्यगुण्यु सेढीए=श्रेष्ठिये-कमे सट्टाणे=स्वस्थाने-स्व प्रकृतिमां नीचे અને પરઢાણે=પરપ્રકૃતિમાં વિસેસહાણીએ=વિશેષહાનીના કમે સંલુભઈ=પ્રશ્નેપે-નાણે. ॥૬૩॥

भावार्थ—પહેલે સમયે પરપ્રકૃતિમાં પ્રશ્નેપેલું દલિક અદ્ય, અને સ્વસ્થાને નીચે પ્રશ્નેપેલું તેથી અસંખ્યગુણ્યુ, ખીજે સમયે સ્વ પ્રકૃતિમાં પ્રશ્નેપેલું (પ્રથમ સમય સ્વસ્થાન પ્રક્ષિપ્તથી) અસંખ્યગુણ્યુ, અને પરપ્રકૃતિમાં પ્રશ્નેપેલું (પ્રથમ સમય પરપ્રકૃતિ પ્રક્ષિપ્તથી) વિશેષહીન, એ પ્રમાણે સ્વપ્રકૃતિમાં પ્રતિસમય અસંખ્યગુણ્યુ અસંખ્યગુણ્યુ દલિક પ્રશ્નેપાય છે, અને પરપ્રકૃતિમાં પ્રતિસમય વિશેષહીન હીન દલિક પ્રશ્નેપાય છે ॥૬૩॥

अवतरण—ઉદ્દલનામાં જે છેલ્લા સ્થિતિખંડ ણાક્રી રહ્યો છે તે ઉપાન્ત્ય સ્થિતિખંડથી જો કે અસંખ્યગુણ્યુ મોટો છે, અને તેમાં દલિક પણ ઘણું છે, તે કેટલું છે ? તે દર્શાવે છે—

जं दुचरमस्स चरिमे अन्नं संकमइ तेण सव्वं पि । अंगुलअसंखभागेण हीरए एस उव्वलणा ॥६४॥

यद्विचरिमस्य चरिमेऽन्यां संक्रमयति तेन सर्वमपि । अंगुलासंख्येयभागेन हियत एषोद्वलना ॥६४॥

अन्वयार्थ—दुचरमस=द्विचरिम ખંડના-ઉપાન્ત્યખંડના ચરિમે=છેલ્લા સમયે જં=જેટલું દલિક અન્નં=અન્ય પ્રકૃતિમાં સંક્રમઈ=સંક્રમે છે

તેજ-તેટલા દલિકવડે સર્વ વિચરવં દલિકને અપહરતા અંગુઝવરસાગેગ-અગુલના અસજ્યાતમા ભાગવડે હીરણ્-અપહરાય एमा-એ ઉપાન્ત્યખડ મુધીની રાજાગા-ઉદલના કહી

માર્ગ—અન્યાર્થવત મુખમ છે વિશેષ કે—ઉપાન્ત્ય સ્થિતિખડના અન્ત્ય સમયે અન્ય પ્રકૃતિમાં પ્રણેવ દલિકના સમૂહ જેટલુ દલિક અન્ત્યખડમ થી કાઢીને એક બાણુ સ્થાપીએ અને બીજુ બાણુ એક આકાશ પ્રદેશ ગોઠવીએ, એ પ્રમાણે વારવાર એવા દલિક સમૂહ કાઢતાં કાઢતાં આકાશ પ્રદેશો અગુલના અસજ્યાતમા ભાગ જેટલા અપહરાય. અર્થાત આકાશના એક પ્રદેશની સાથે બીજી ત્રીજી એમ પશ્ચિમબંધ ગોઠવતાં આકાશ પ્રદેશોની પશ્ચિમ અગુલના અસજ્યાતમા ભાગ જેટલી લાંબી થાય. એ દેશમાર્ગના અગુલી પુન કાળમાર્ગના એ ઉપરથીજ પ્રાપ્ત થાય છે, તે એ કે—એ અગુલના અસજ્યાતમાભાગ જેવડી નાની પશ્ચિમના એકેક આકાશપ્રદેશ ઉપર એકેક સમય ગોઠવીએ તેો અસજ્યાત ઉત્સર્પિંડી અવસર્પિંડી જેટલા સમયે ગોઠવાય, માટે કાળથી તે ઉદ્ધા ખડના દલિક સમૂહો અસજ્યા કાળચક્ર જેટલા છે એ સ્પષ્ટ થયુ ॥૬૪॥

અવતરણ—ઉદલનામા ઉપાન્ત્ય ખડ મુધીના અસજ્યા સ્થિતિખડોથી છેલ્લા સ્થિતિખડને જુદો પાડવો તેનું એક કારણ તેો ચાણુ કમ પ્રમાણે ઉપાન્ત્યથી પ્રણેા નાને હોવો એકે તેને બહો પ્રણેા મોટો છે, તેમજ ઉવેલવા યોગ્ય પ્રદેશખડે પણ ચાણુકમ પ્રમાણે અન્તર્મુદ્ધર્તમાં પૂર્ણપણે ઉવેલાઈ ન જતા અન્તિમ સગયે ઉદલિત પરપ્રકૃતિમા પ્રણેયાતા પ્રદેશખડ જેવડા પ્રમાણથી ઉવેલતા અસજ્યા કાળચક્ર વહી અવ એટલા છે તેો હવે એવા વિલક્ષણ ચરમખડની ઉદલના પણ વિલક્ષણ રીતેજ થવા યોગ્ય છે, માટે ચાણુકમથી વિલક્ષણ રીતે તે છેલ્લો સ્થિતિખડ કેટલો મોટો છે? અને તેની ઉદલના કઈ રીતે થાય છે? અર્થાત તેના પ્રદેશખડ કઈ પદ્ધતિએ કયાં પ્રણેયાય છે? તે આ માથામા કહે છે—

ચરમમસંસ્થિજ્જગુણં અણુસમયમસંસ્થિગુણિયસેઢીએ । દેહ પરદાણેવં સંહુમંતીણમવિ કસિણો ॥૬૫॥

ચરમમસંસ્થિયગુણમનુસમયમસંસ્થિયગુણિતથ્રેણ્યા । યચ્છતિ પરસ્થાનં એવં પ્રક્ષિપ્યમાણાનામપિ કૃત્સ્નઃ ॥૬૫॥

અન્વયાર્થ—ચરમ=ચરિભળંડ—અન્ત્યળંડ અસંખ્યાતગુણ મોટો છે, તથા તેનું દલિક અણુસમય=અનુસમય-પ્રતિસમય અસંખ્યાગુણિયસેઢીએ=અસંખ્યાગુણ શ્રેણિએ—કુમે પરદાણે=પરસ્થાનમાં—પર પ્રકૃતિમાં દેહ=દેવાય છે—પ્રક્ષેપાય છે, અને એવં=એ પ્રમાણે સહુમંતીણમવિ=પ્રક્ષેપાતી-ઉવેલાતી પ્રકૃતિઓના જ છેલ્લે સમયે કસિણો=કૃત્સ્નસંક્રમ-સર્વસંક્રમ થાય છે ॥૬૫॥

માર્થ—ઉપાન્ત્ય સ્થિતિળંડ સુધીના ળંડ સ્વમાં અને પરમાં સંક્રમતા હતા, અને આ છેલ્લો સ્થિતિળંડ ઉદયાવલિકા છોઢીને ળંધાતી પરપ્રકૃતિમાં પ્રતિસમય અસંખ્યાગુણ અસંખ્યાગુણ કુમે સંક્રમે છે. અને ઉદયાવલિકા સ્તિણુકસંક્રમવડે ઉદયવતી નામપ્રકૃતિઓમાં સંક્રમે છે. એ પ્રમાણે ઉત્કૃષ્ટથી પલ્યોપમના અસંખ્યાતમા ભાગ જેટલા કાળમાં આહારક સમ્પૂર્ણ ઉવેલાઈ રહે છે, જેથી હવે આહારકની સત્તા હોય નહિ. પુનઃ આહિં છેલ્લા સમયે આહારકનું જેટલું દલિક હોય તેટલું સર્વસામટું સંક્રમવાથી સર્વસંક્રમ કહેવાય છે, કે જે ઉદ્દલના સંક્રમને પર્યન્તે હોય છે. ॥૬૫॥

અવતરણ—પૂર્વે આહારક સમ્પૂર્ણ ઉદ્દલના કહીને હવે સમ્યક્ત્વગોહનીય આહિકની ઉદ્દલના કહે છે—

એવં મિચ્છદ્વિટ્વિસ્સ વેયગં મીસગં તઓ પચ્છા । એગિંદિયસ્સ સુરદુગમઓ સવેઽવિવિણિરયદુગં ॥૬૬॥

એવં મિથ્યાદષ્ટેવેંદકં મિથ્રકં તતઃ પથ્વાત્ । એકેન્દ્રિયસ્ય સુરદ્વિકં તતઃ સવૈક્રિયનરકદ્વિકમ્ ॥૬૬॥

મન્યપાર્થ—એવંએ પ્રગાણે મિષ્ટદિદિસ્સ=મિધ્યાદિષ્ટિ એવને પ્રથમ વેળાં=વેદક સમ્યક્ત્વ (સમ્યક્ત્વમોહનીય), તથો વપ્ત્ત=ત્યાર પછી
 મીષ્ટો=મિષ્ટમોહનીય ઉવેળાય છે તથા વર્ગદિયસ્સ=એકેન્દ્રિયએવને પ્રથમ સુરુદુગં=દેવદિકે અગ્રો=ત્યારબાદ સવરત્તિનિરયદુગં=વેદિકપદિકે
 સહિત નરકદિકે (એ ૬ પ્રકૃતિઓ) ઉવેળાય છે ॥૬૬॥

માપાર્થ—સમ્યક્ત્વમોહનીય અને મીષ્ટમોહનીયની સત્તા ૧થી૧૧ ગુણસ્થાન સુધી છે ત્યાં પહેલું ગુણસ્થાન એ બેનુ વિરાધી
 છે, અને એ ૧૦ ગુણસ્થાને રક્ષક છે, જેથી એ બેની સત્તા સહિત મિધ્યાત્વે આવેલો ૨૮ની સત્તાવાળો મિધ્યાદિષ્ટિ એવ એ બેને
 ઉદ્ધવનાથી નાશ કરવા માંડે છે તેમાં પલ્લુદુર્જન મનુષ્ય અતિ સંભવતને જેમ પહેલો ખસેડે તેમ મિધ્યાદિષ્ટિ એવ સમ્યક્મોહનીયને
 સૌથી પહેલી પશ્યોપમાસખ્યલાજ કાળે ઉવેલે અને ત્યારબાદ તેટલાજ કાળે મિષ્ટમોહનીયની ઉદ્ધવના કરી ૨૬ની સત્તાવાળો સ્વ
 ભાવસ્થ યાજ [એ બેની ઉદ્ધવના સમ્યક્ત્વાદિ વ્યાર ગુણસ્થાને પલ્લુ યાય છે, પરન્તુ તે વિશિષ્ટ ગુણરૂપ ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વ પામતી
 વખતે જ, અને એ ગુણસ્થાનો સંભવત ડોવાથી અતિદુર્જન મિધ્યાત્વનો ઉદ્ધવનાથી પહેલો નાશ કરે છે, ત્યારબાદ મધ્યમ દુર્જન
 મિષ્ટમોહનીયની ઉદ્ધવના કરી અન્તે અતિ અદ્ય અપરાધી સમ્યક્ત્વમોહનીયનો ઉદ્ધવનાથી ક્ષય કરે છે—એ પ્રાસજિક કહ્યું]. તથા
 એકેન્દ્રિય એવ પૂર્વોક્ત ઉદ્ધવના વિધિએ પ્રથમ દેવદિકની ઉદ્ધવના કરી ૨૪મા બાદ વૈકિયસપ્તકસહિત નરકદિકની-૬ ની સમકાળે
 ઉદ્ધવના કરે છે (સમ્યક્ત્વમિષ્ટ ઉવેલાયા બાદ જ દેવદિકાદિ ઉવેલાય છે) ॥૫૬॥

સુદ્ધુમતસે ગોતુત્તમમગ્રો ય ણરદુગમહાનિયદિમ્મિમ । હત્તીસાપ્ ણિયગે સજોયણદિદ્ધિજુઅલે ય ॥૬૭॥

સુદ્ધુમતસ ઉત્તમગોત્રમતમ્મ નરદિક્કમયાનિવૃષ્ઠો । પદ્ધિશ્વતો નિવ્વકે સંયોજનાદ્ધિયુગલયોધ ॥૬૭॥

મન્યપાર્થ—સુદ્ધુમતસ=સુદ્ધુમતસ=અગ્નિકાય વાસુકાય ગોતુક્ત=ઉત્તમગોત્રને પ્રથમ ઉવેલે છે, અગ્રો ય=અને ત્યારબાદ નરદુગ=મનુષ્ય

દ્વિકને ઉવેલે છે. અહ=હવે અનિયદ્વિમિ=નવમા અનિવૃત્તિ ગુણસ્થાને છત્તીસાણ=છત્તીસ પ્રકૃતિઓની ઉદ્દલના થાય છે. ય=અને સંજોયણા=સંયોજના-અનંતાનુબંધિ તથા દિદ્વિજુયલે=દ્વિયુગલની-મિથ્યાત્વ મિશ્રની ઉદ્દલના નિયમે=પોત પોતાના ક્ષપકને (૪ થી ૭ ગુણુન્વતીને) હોય છે ॥૬૭॥

માત્રાર્થ—અન્યથાર્થવત્ સુગમ છે. વિશેષ કે—પૂર્વોક્ત પ્રકૃતિઓની ઉદ્દલના પલ્લ્યાપમના અસંખ્યાતમા ભાગ જેટલા કાળે થવા યોગ્ય પ્રકૃતિઓની કહી. અને અનિવૃત્તિ ગુણસ્થાનમાં ક્ષપક જીવ સ્થાન ૩-નામની ૧૩-મધ્ય ૮ કપાય-૯ નોકપાય-સંસ્વલન ૩ એ ૩૬ પ્રકૃતિઓની ઉદ્દલના અન્તર્મુ ૦ કાળમાં કરે છે. પુનઃ દર્શનમોહનીયના ક્ષપકને ક્ષાયિકસમ્યક્ત્વ પામતાં અથવા વિકલ્પે ઉપશમશ્રેણિ પામનારને પણ અનંતા ૦ ૪ ની વિસયોજના જે ૪-૫-૬-૭ મા ગુણસ્થાને થાય છે તે પણ ઉદ્દલનાથી જ અન્તર્મુ ૦ કાળમાં થાય છે. તથા એજ દર્શનક્ષપકને અનંતાનુબંધિ વિસયોજના પાઠ પ્રથમ મિથ્યાત્વ ત્યારગાઠ મિશ્રની ઉદ્દલના પણ અન્તર્મુ ૦ માત્રમાં થાય છે. (મિથ્યાદ્વિને તો એ જેની ઉદ્દલના પલ્લ્યાસંખ્યભાગ કાળે થાય છે તે પ્રથમ કહેવાઈ ગયું છે), જેથી અન્તર્મુ ૦ ઉવેલવાયોગ્ય ૪૨ પ્રકૃતિઓ છે. સાર એ છે કે-૩૬+૨૮=૬૪ પ્રકૃતિઓમાં ૨૧ પ્રકૃતિઓ પલ્લ્યાસંખ્યભાગે ઉવેળાય છે, ૪૦ પ્રકૃતિઓ અન્તર્મુહૂતે ઉવેળાય છે, અને ૨ પ્રકૃતિ મિથ્યાત્વમાં પલ્લ્યાસંખ્યભાગ કાળે અને ૩ દર્શનક્ષપકને અન્તર્મુહૂતે ઉવેળાય છે. ॥૬૭॥

इत्युद्वलनासंक्रमः ॥

અવતરણ—એ પ્રમાણે ઉદ્દલના નામનો પ્રદેશસંક્રમ કહીને હવે ળીજો વિધ્યાતસંક્રમ નામનો પ્રદેશસંક્રમ કહેવાય છે—

जासि ण वंधो गुणभवपच्चयओ तासि होइ विज्झाओ । अंगुलअसंखभागेणवहारो तेण सेसस्स ॥६८॥

यासां न बन्धो गुणभवप्रत्ययतस्तासां भवति विध्यातः । अंगुलासंख्येयभागेनापहारस्तेन शेषस्य ॥६८॥

અન્યપાર્ય—જાણીને પ્રકૃતિઓનો ગુણભવત્વવચનો=શુભપ્રત્યયથી અથવા ભવપ્રત્યયથી વંચો નબળાં ન હોય તાજિન્તે પ્રકૃતિઓને વિદ્યાત્રો=વિધ્યાતસક્રમ હોર=હોય છે તથા તેજાને પ્રથમ સમયે સક્રમતા દલિક સમૂહ પ્રમાણે સેષસ્વન્તે પ્રકૃતિગત સર્વે દલિકને અચ્છારો=અપહાર અંગુલવચસમાગેણ=અશુભના અસખ્યાતમા ભાગ જેટલા ઠાણે યાય છે ॥૬૮॥

માયાર્ય—જે પ્રકૃતિઓ શુભપ્રત્યયથી એટલે વિશિષ્ટ શુભસ્થાન પ્રાપ્તિના હેતુથી ન બંધાવી હોય, અથવા જે પ્રકૃતિઓ ભવ પ્રત્યયથી ન બંધાવી હોય એટલે કે જે પ્રકૃતિના બધાં દેવાલિક ભવ નહતરૂપ થતો હોય તો તેની શુભહેતુથી વા ભવહેતુથી બંધાતાં અટકી જાયેલી પ્રકૃતિઓનો જે વિવક્ષિત પ્રદેશ પ્રમાણથી પરપ્રકૃતિમાં સક્રમ યાય છે તે વિવક્ષિત પ્રદેશ પ્રમાણરૂપ સક્રમ વિદ્યાતસક્રમ છે એ પ્રમાણે વિધ્યાતસક્રમની સરખાં ભવ-શુભ પ્રત્યયનો અબધ અને વિવક્ષિત પ્રદેશપ્રમાણ એ જન્ને હેતુભૂત છે હવે પરપ્રકૃતિમાં સક્રમતું પ્રદેશપ્રમાણ કેટલું છે? તે કહે છે—પ્રથમ સમયે જેટલા પ્રદેશો પરપ્રકૃતિમાં સક્રમે છે, તેટલા પ્રદેશપ્રમાણના એકેક જડને તે પ્રકૃતિગત પ્રદેશ શશિમાંથી ભડી એક બાબુ અપહરીયે અને બીજી બાબુ આકાશમાંથી એકેક આકાશપ્રદેશ અપહરીયે અને અપહરીને તે આકાશપ્રદેશોને અનુક્રમે પંક્તિબદ્ધ બોડવીએ તો એ એક આકાશપ્રદેશ યાતળી વા ભડી પંક્તિ અશુભના અસખ્યાતમા ભાગ જેટલી લાખી યાય, જેથી સ્પષ્ટ થયું કે અશુભાસખ્યેવ ભાગ લાંબી અને એક આકાશપ્રદેશ ભડી પંક્તિ-શેષિમાં જેટલા આકાશપ્રદેશ તેટલા પ્રદેશખંડો વિધ્યાત સક્રમવાળી પ્રકૃતિના હોય. એ ક્ષેત્રમાર્જણા બાબુવી ઠાળમા ગંભીરી તો એ અશુભાસખ્યેવભાગ ગત આકાશપ્રદેશો ઉપર એકેક સમયે બોડવતાં અસખ્ય ઉત્સર્પિણી અવસર્પિણી જેટલા સમયે બોડવાય જેથી સ્પષ્ટ થયું કે વિધ્યાત સક્રમવાળી પ્રકૃતિના પ્રદેશખંડો ઠાળથી અસખ્ય ક્રમવક્ર જેટલા છે આ વિધ્યાતસક્રમ પ્રાય આગળ કહેવાતા યથાપ્રવૃત્ત સક્રમને અન્તે હોય છે. ॥૬૮॥

૧૦
૧૧
૧૨
૧૩
૧૪
૧૫
૧૬
૧૭
૧૮
૧૯
૨૦
૨૧
૨૨
૨૩
૨૪
૨૫
૨૬
૨૭
૨૮
૨૯
૩૦
૩૧
૩૨
૩૩
૩૪
૩૫
૩૬
૩૭
૩૮
૩૯
૪૦
૪૧
૪૨
૪૩
૪૪
૪૫
૪૬
૪૭
૪૮
૪૯
૫૦
૫૧
૫૨
૫૩
૫૪
૫૫
૫૬
૫૭
૫૮
૫૯
૬૦
૬૧
૬૨
૬૩
૬૪
૬૫
૬૬
૬૭
૬૮
૬૯
૭૦
૭૧
૭૨
૭૩
૭૪
૭૫
૭૬
૭૭
૭૮
૭૯
૮૦
૮૧
૮૨
૮૩
૮૪
૮૫
૮૬
૮૭
૮૮
૮૯
૯૦
૯૧
૯૨
૯૩
૯૪
૯૫
૯૬
૯૭
૯૮
૯૯
૧૦૦

૧ પ્રકૃતિ.

૧૭૬૥

અહિં ગુણપ્રત્યયથી નહિ ણંધાતી પ્રકૃતિઓ આ પ્રમાણે—પ્રથમ ગુણસ્થાને ણંધવિચ્છેદ પામતી ૧૬ પ્રકૃતિઓનો સાસ્વાદનાદિકમાં ણન્ધ નથી તે ગુણપ્રત્યયથી ણધ નથી, એ પ્રમાણે સાસ્વાદનમાં ણધવિચ્છેદ થતી ૨૫ નો મિશ્રાદિકમાં, અવિરતે ણંધવિચ્છેદ પામતી ૧૦નો દેશવિરતાદિકમાં, દેશવિરતમાં જતી ૪નો પ્રમત્તાદિકમાં અને પ્રમત્તમાં જતી ૬નો અપ્રમત્તાદિકમાં ગુણપ્રત્યયથી જ ણંધ નથી, તેથી ત્યાં ત્યાં તેઓનો વિધ્યાતસંક્રમ પ્રવર્તે છે. તથા વૈક્રિય ૧૧-કુળતિ ૪-સ્થાં ૪-આતપ એ ૨૦ પ્રકૃતિઓ નરકગતિમાં મિશ્રાત્વાદિ હેતુ હોવા છતાં પણ ભવપ્રત્યયથી ણંધાતી નથી, તથા વૈં ૧૧-સૂક્ષ્મ ૩-વિકલ ૩ એ ૧૭ પ્રકૃતિઓ દેવગતિમાં ભવપ્રત્યયથી જ ણંધાતી નથી, એકે-આતપ-સ્થાવર સહિત-૨૦ પ્રકૃતિઓ સનત્કુમારાદિ દેવોને ભવપ્રત્યયથી ણંધાતી નથી, તથા ૬ સંઘ-૫ અશુભ સંસ્થાન, નપું-ઓદાં-૦-મનુ-૦-એકાન્ત તિર્યંચ પ્રાયોગ્ય ૧૦, નરકદિક-આતપ-ઉદ્યોત-અપર્યામ-દ્વર્ભંગ ૩-નીચ-કુળગતિ એ પ્રકૃતિઓને યુગલિકો ભવપ્રત્યયથી જ ણંધતા નથી. એ પ્રમાણે જેને જે કર્મ ગુણપ્રત્યયથી વા ભવપ્રત્યયથી ણંધાતુ નથી તેને તે કર્મ વિધ્યાતસંક્રમ યોગ્ય જાણવું. ૧૭૬૮

અવતરણ—હવે ગુણસંક્રમણું તથા યથાપ્રવૃત્તસંક્રમણું સ્વરૂપ કહેવાય છે—

ગુણસંક્રમો અવજ્ઞંતિગણ અસુમાણપુઞ્વકરણાઈ । વંધે અહાપવત્તો પરિત્તિઓ વા અવંધે ત્રિ ॥૬૯॥

ગુણસંક્રમોઽવધ્યમાનાનામશુભાનામપૂર્વકરણાદયઃ । વન્ધે યથાપ્રવૃત્તઃ પરાવર્તમાનાનામવન્ધેઽપિ ॥૬૯॥

અન્વયાર્થ—અપુઞ્વકરણાઈ=અપૂર્વકરણાદિ ગુણસ્થાનવર્તી હવે અવજ્ઞંતિગણ=અવધ્યમાન અસુમાણ=અશુભ પ્રકૃતિઓનો ગુણસંક્રમો=ગુણસંક્રમ કરે છે. વંધે=અધ વળતે અહાપવત્તો=યથાપ્રવૃત્ત સંક્રમ હોય છે, અને પરિત્તિઓ=પરાવર્તમાન પ્રકૃતિઓનો(=અધુવગંધી

ગૂર્જર
માપાન્તર

સંક્રમ
કરણમ્ ।

૧૭૬૬

પ્રકૃતિઓનો) પ્રયોગે વિવેક ન હોય તે પણ યથાપ્રવૃત્ત સક્રમ થાય છે ॥૬૬॥

માર્ગ—ગુણ=અપૂર્વકરણ આદિ વિશિષ્ટ આત્મગુણ પ્રાપ્ત થતાં જે વિશિષ્ટ પ્રકારનો (પ્રતિસમય અસંખ્યગુણ વૃદ્ધિએ પરપ્રકૃતિમાં) સક્રમ થાય તે ગુણસંક્રમ અથવા ગુણ=પ્રતિસમય અસંખ્યગુણ અસંખ્યગુણરૂપ ગુણાકાર પ્રમાણે વધતો વધતો પરપ્રકૃતિમાં સક્રમ થાય તે ગુણસંક્રમ આ ગુણસક્રમ નહિ બધાવી અશુભ પ્રકૃતિઓનો જ થાય છે, તે આ પ્રમાણે—મિથ્યાત્વ X આતપ+ નરકાયુ' એ ત્રણ શક્તિ મિથ્યાત્વે બધવિચ્છેદ પામતી ૧૩, 'અનંદ તિર્ગંચુ ઉદ્યોત એ ૬ વર્ણને સાસ્વાદને બંધી ૧૬, મધ્યમ ૮ ક્ષયાય; અસ્થિર, અશુભ, અયશ, શોક, અરતિ, અશાતા એ ૧૪ એ સર્વ મળી ૪૬ પ્રકૃતિઓ અપૂર્વકરણે અભ્યમાન અને અશુભ હોવાથી તે સર્વનો અપૂર્વકરણના આરંભથી જ ગુણસક્રમ પણ આરંભાય છે તથા નિશ ૨-ઉપધાત-અશુભવર્ણાદિ ૬-હાસ્ય-રતિ ભવ-જુગુપ્સા એ ૧૬ પ્રકૃતિઓ અશુભ છે, તેથી અપૂર્વકરણમાં જ્યાં જ્યાં બધવિચ્છેદ પામે છે ત્યાંથી પ્રારંભીને એ ૧૬ નો ગુણ-સક્રમ શરૂ થાય છે અથવા અપૂર્વકરણનો બીજો અર્થ એ છે કે—“અપુણ્યકરણાદઅપૂર્વકરણાદિ” એ શબ્દ આક્રમ ગુણસ્થાન વાચક ન ગણતાં ૪-૫-૬-૭ ગુણસ્થાનમાં સમ્યક્ત્વાદિ વિશિષ્ટ ગુણ પ્રાપ્તિ વખતે યથાપ્રવૃત્ત બાક જે અપૂર્વકરણ થાય છે તે વખતે પણ તત્કાલે અભ્યમાન અશુભ પ્રકૃતિઓનો ગુણસક્રમ થાય છે, તે કારણથી ઉપરના અર્થમાં વર્ણવેલ કહેલી મિથ્યાત્વ અને અનતાંદનો ગુણસક્રમ પણ અપૂર્વકરણ ગુણસ્થાનક પહેલાં ૪-૫-૬-૭ માં ગુણસ્થાને અપૂર્વકરણાદિ કરણમાં થાય છે તેમજ (ઉપર અવર્જિત) મિથ્યાત્વનીયનો પણ ગુણસક્રમ એ સ્થાને થાય છે એ પ્રમાણે અપૂર્વકરણાદિ કરણવાળાં હોવા પર (બાવન) અભ્યમાન અશુભ પ્રકૃતિના પ્રદેશોને પ્રતિસમય અસંખ્યગુણ અસંખ્યગુણપણે પરપ્રકૃતિમાં સક્રમણે તે ગુણસક્રમ

X મિથ્યાનો ગુણસક્રમ અપૂર્વક ગુણ પહેલાં થાય છે મારે અધિ વર્જિત કરી. + આતપ શુભ પ્રકૃતિ છે, અને શુભનો ગુણ સંન દોષ. ૧ આપુરોનો પારપર સક્રમ નથી ૨ અનતાનો ગુણ અપૂર્વકરણગુણ પહેલાં હાય છે મારે ૧૩ ઉદ્યોત શુભ હોવાથી એનો ગુણ સં નથી

કહેવાય. ॥ इति गुणसंक्रमः-॥

તથા સર્વ સંસારી જીવોને ધ્રુવળંધી પ્રકૃતિઓનો ગન્ધકાળે જે યોગને અનુસારે સદાકાળ સંક્રમ પ્રવર્તે છે તે, તથા સ્વસ્વભવ ગંધયોગ્ય અધ્રુવળંધી પ્રકૃતિઓનો ગંધકાળે વા અગન્ધકાળે પણ યથા=પ્રકૃતિગત પ્રદેશ સમૂહના પ્રમાણમાં યોગાનુસારે અલ્પ વા અધિક પ્રદેશો પરપ્રકૃતિમાં સંક્રમ=સંક્રમે તે યથાપ્રવૃત્તસંક્રમ કહેવાય. સંસારી જીવોને ઘણા કાળ આ યથાપ્રવૃત્ત સંક્રમ હોય છે અને ઓના બાધક વિધ્યાતસંક્રમ અને ગુણસંક્રમ વર્તતા હોય તેટલો વખત યથાપ્રવૃત્ત સંક્રમ ન હોય. ॥ इति यथाप्रवृत्तसंक्रमः ॥

વાધક—યથાપ્રવૃત્ત સંક્રમ પ્રવર્તે છે તેને બાધક રીતે (અટકાવીને) ગુણસંક્રમ અથવા વિધ્યાતસંક્રમ પ્રવર્તે છે. ઉદ્દલના સંક્રમને બાધ કરી સર્વસંક્રમ પ્રવર્તે છે.

અવતરણ—પૂર્વોક્ત નસર્વસંક્રમ રહિત ઉદ્દલના આદિ ચાર પ્રકારના પ્રદેશસંક્રમોમાં કયો સંક્રમ અધિક પ્રદેશવાળો છે? અને કયો સંક્રમ હીન પ્રદેશવાળો છે? અર્થાત્ કયા સંક્રમ વડે ઘણા પ્રદેશસંક્રમ થાય છે અને કયા સંક્રમ વડે અલ્પ પ્રદેશસંક્રમ થાય છે તે જાણવાને માટે એ પાંચેના અપહારકાળનું અલ્પબહુત્વ દર્શાવે છે તે આ પ્રમાણે—

थोवोऽवहारकालो गुणसंक्रमेण असंखगुणणाए । सेसस्सहापवत्ते विज्झाउव्वलणनामे य ॥७०॥

૧ એ બાધકતા પ્રાયઃ જાણવી. અન્યથા વિધ્યાત સંક્રમે ગુણ સંક્રમ અને ઉદ્દલના પણ બાધક થાય છે. જેમ કે અવિરત્યાદિમાં અનન્તાનુગ ધિને વિધ્યાતસંક્રમ ચાલુ હોય છે તે વખતે વિસંયોજના પ્રસંગે અપૂર્વકરણમાં અનંતાનો વિધ્યાતસંક્રમ બંધ થઈ ગુણસંક્રમ અને ઉદ્દલના સંક્રમ બંને સાથે ચાલે છે. ધત્યાદિ રીતે યથાસંભવ અન્યોન્યબાધકતા વિચારવી.

+ સર્વસંક્રમ અનિયત પ્રદેશ પ્રમાણવાળો હોવાથી આ અલ્પબહુત્વમાં કલ્પો નથી એમ સંભવે છે.

સ્વોક્ષોજ્યહારકાલો ગુણસંક્રમેણાસંસ્મયગુણનયા । શ્લેષસ્ય યથાપ્રવૃત્તેન વિધ્યાતેન ઉદ્ભવનાનામ્ના ચ ॥૭૦॥

અર્થ—શ્લેષસ્ય=શ્લેષનો (ઉદ્ભવનામાં કહેલા છેલ્લા સ્થિતિખંડનો) ગુણસંક્રમેણ=ગુણસંક્રમવડે અવહારકાલો=અપહારકાળ યોગો= યોગો-અર્થ (અન્તર્મું પ્રમાણ) છે, ત્યારબાદ અહાપ્રવૃત્તે=વધાપ્રવૃત્ત સંક્રમવડે વિજ્ઞાણ=વિધ્યાતસંક્રમ વડે ય=અને ઉચ્ચગ્ણનામે=ઉદ્ભવના નામના સંક્રમવડે અપહારકાળ અનુક્રમે અસંસ્મયગુણાણ=અસંસ્મયગુણ અસંસ્મયગુણ છે ॥૭૦॥

માર્ગ—ઉદ્ભવના સંક્રમનું સ્વરૂપ કહેવાનું અવસરે ઉપાન્ત્યસ્થિતિખંડ ઉલ્લેખ્યા પછી જે છેલ્લો સ્થિતિખંડ ઉલ્લેખવો બાકી રહ્યો હતો તે સ્થિતિખંડની અહિં શેષ સ્થિતિખંડ સમૂહ છે પાંચે સંક્રમનું અર્થપદ્ધત્વ એ શેષસ્થિતિખંડની અપેક્ષાએ સમજાય છે તે આ પ્રમાણે—એ શેષખંડને ગુણસંક્રમ વડે અપહારીયે—સંક્રમાવીએ તો અન્તર્મું કાળ લાગે, યથાપ્રવૃત્ત વડે અપહારીયે તો તેથી અસંસ્મયગુણ કાળ એટલે પશ્યોપમના અસંસ્મયતમા ભાગ નેટલો કાળ લાગે, વિધ્યાત સંક્રમવડે અપહારીયે તો તેથી પણ અસંસ્મયગુણ એટલે અસંસ્મય કાળચક્ર નેટલો કાળ લાગે, અને ઉદ્ભવનાસંક્રમવડે (ઉપાન્ત્યખંડના અન્ત્ય સમયે પરપ્રકૃતિ સંક્રાન્ત પ્રદેશ સમૂહ પ્રમાણે) અપહારવા તેથી પણ અસંસ્મયગુણ કાળચક્રો નેટલો કાળ લાગે એ રીતે ગુણસંક્રમ સર્વથી મહાન્ સંક્રમ છે, અને ઉદ્ભવનાસંક્રમ સર્વથી અર્થ સંક્રમ છે. ॥૭૦॥

અવતરણ—પૂર્વે યથાપ્રવૃત્ત સંક્રમવડે શેષખંડનો અપહારકાળ ગુણસંક્રમકાળથી અસંસ્મયગુણ સામાન્યથી કહ્યો છે પરન્તુ કેટલો ? તે કહ્યું નથી, જેથી યથા પ્રાનો નિયત અપહારકાળ કહેવાય છે, તથા પૂર્વે ઉદ્ભવના સંક્રમમાં પણ ઉપાન્ત્ય સ્થિતિખંડના અન્ત્ય સમયે પરપ્રકૃતિમાં પ્રસેપાતા પ્રદેશ પ્રમાણની અપેક્ષાએ અપહારકાળ ઉદ્ભવનાનો (વડે) કહ્યો છે પરન્તુ અન્ત્ય સમયે સ્વપ્રકૃતિમાં પ્રસેપાતા યજ્ઞ પ્રદેશ પ્રમાણની અપેક્ષાએ ઉદ્ભવના વડે અપહારકાળ કેટલો ? તે કહ્યું નથી જેથી તે સ્વપ્રકૃતિમાં સંક્રમતા

પ્રદેશરાશિની અપેક્ષાએ પણ શેષ ખંડનો ઉદ્દલના વડે અપહાર કાળ કેટલો છે તે કહે છે—

પલ્લાસંખ્યિયમાગેણહાપવત્તેણ સેસગવહારો । ઉવ્વલણેણ વિ ચિત્તુગો અણુઙ્ગાણ્ણ ઉ જં ઉદણ્ણ ॥૭૧॥

પલ્યાંસંખ્યેન માગેન યથાપ્રવૃત્તેન શેષકાપહારઃ । ઉદ્દલનેનાઽપિ સ્તિત્તુકોઽનુદીર્ઘાયાસ્તુ યદુદયે ॥૭૧॥

અન્વયાર્થ—અહાપવત્તેણ=યથાપ્રવૃત્ત સંક્રમવડે સેસગ=શેષ સ્થિતિખંડનો (ઉદ્દલનામાં કહેલ અન્ત્ય સ્થિતિખંડનો) અવહારો=અપહાર પલ્લાસંખ્યિયમાગેણ=પલ્યાપમના અસંખ્યાતમા ભાગ જેટલા કાળે થાય છે. ઉવ્વલણેણ વિ=ઉદ્દલનાવડે (સ્વસ્થાનીય ઉદ્દલનાવડે) પણ એટલોજ કાળ થાય છે. તથા ઉદણ્ણ=ઉદયમાં-ઉદયવતી પ્રકૃતિઓમાં અણુઙ્ગાણ્ણ ઉ=અનુદીર્ઘ પ્રકૃતિઓનો જ-અનુદયવતી પ્રકૃતિઓનો જં=જે સંક્રમ તે ચિત્તુગો=સ્તિત્તુક સંક્રમ નામનો છદ્દો પણ પ્રદેશ સંક્રમ છે. ॥૭૧॥

માવાર્થ—ઉદ્દલના સંક્રમ પ્રસંગે કહેલા ઉપાન્ત્ય સ્થિતિખંડથી અસંખ્યગુણો અન્ત્ય સ્થિતિખંડ જે ઉવેલવો ણાકી કહ્યો હતો તે શેષ લંક ને જે યથાપ્રવૃત્ત સંક્રમ વડે સંક્રમતા પ્રદેશ પ્રમાણુ વડે અપહારે તે તે શેષખંડ ખાલી થતાં પલ્યાપમના અસંખ્યાતમા ભાગ જેટલો કાળ લાગે. તથા ઉદ્દલના સંક્રમ વડે સ્વસ્થાનમાં સંક્રમતા પ્રદેશપ્રમાણુ વડે એજ શેષખંડને અપહારતાં (ખાલી કરતાં) પણ એટલોજ કાળ લાગે જેથી એ જે કાળ તુલ્ય છે. તથા પૂર્વોક્ત પાંચ પ્રકારના પ્રદેશસંક્રમ ઉપરાન્ત છદ્દો સ્તિત્તુક સંક્રમ નામનો પણ સંક્રમ છે, પરન્તુ જીવના વીર્યવિશેષથી પ્રવર્તે તો નથી માટે સંક્રમ કરણમાં અન્તર્ગત ગણ્યો નથી. કારણ કે કરણ એ જીવનું વીર્ય વિશેષ છે, અને આ સ્તિત્તુક સંક્રમ ઉદયના વિષયવાળો છે માટે જેમ ઉદય (અને સત્તા) કરણ નથી તેમ સ્તિત્તુક સંક્રમ એ સંક્રમ છે પણ સંક્રમકરણ નથી. જે દલિકના સંક્રમમાં વીર્યવ્યાપાર કારણ છે ત્યાં સંક્રમકરણ પ્રવર્તે છે, વીર્યવ્યાપાર

સિવાય ચક્ર જ રીતે જ ઉદયપ્રાપ્ત અનુદયવતીના દલિત ઉદયપ્રાપ્તમા સક્રમે ત્યાં સ્તિબુકસક્રમ પ્રવર્તે છે તેથીજ અનુદયવતી પ્રકૃતિના દલિત સખતીય સમાન સ્થિતિગણ વાળી ઉદયવતી પ્રકૃતિમાં વીર્ષવ્યાપાર વિના સ્વભાવથીજ સક્રમે તે સ્તિબુકસક્રમ કહેવાય છે પુનઃ વીર્ષવ્યાપાર રહિત હોવાથી જ અયોગીમાં પણ એ સક્રમ ચાલુ હોય છે પુનઃ ઉદયના આદિ સક્રમોમાં સમકળે એક વા અનેક સ્થિતિઓના પ્રદેશો એક વા અનેક સ્થિતિઓમાં સક્રમે છે, અને આ સ્તિબુકમાં તો પ્રતિસમય કેવળ એકજ સ્થિતિ (સમય) સ્વતુલ્ય એકજ સ્થિતિમાં (સમયમાં) સક્રમે છે એ વિલક્ષણતા છે સ્તિબુક એટલે જળબિંદુ જેમ એકેક ટપડીને પડે છે, તેમ અનુદયવતીને એકેક સમય ટપકતો જાય (ઉદયવતીમાં પડતો જાય) તે સ્તિબુકસક્રમ સ્તિબુક વડે સક્રમતુ દલિત સર્વથા પતાપ્રમુક પ્રકૃતિરૂપે પરિણમતુ- જનતુ નથી માટે સક્રમ ચખ્ખનો વ્યપદેશ સપૂર્ણપણે જો કે વડતો નથી તો પણ એ એક પ્રકાશનો સક્રમ જ છે, માટે સક્રમના અધિકારમાં એની જગના કશી છે સ્તિબુકસક્રમવડે સક્રમેલા દલિતમા કષ્ટક પોતાનો મૂળ સ્વભાવ પણ સહે છે એટલે કષ્ટક તે મૂળ સ્વભાવને અનુસરીને કાવું પણ કરે છે, અને સક્રમકરણવડે સક્રમેલા દલિતમાં સર્વથા પરસ્પર પ્રાપ્ત થવાથી જેમા સક્રમે તેને અનુસરતુંજ કાવું કરે છે, એ વિશેષ છે પ્રદેશોદય પણ આ જ છે અર્થાત્ સ્તિબુકસક્રમ કહેા કે પ્રદેશોદય કહેા તે એકજ છે ॥૭૧॥

મયતરણ—એ પ્રમાણે પ્રદેશ સક્રમનુ લક્ષણ અને પાંચ ભેદ એ જે અધિકાર ક્ષીને હવે ત્રીજો અધિકાર સાચાદિ પ્રકુળના કહેવાય છે—

ધ્રુવ સક્રમ અજહન્નો ણુક્કોસો તાસિ ત્રા વિવજ્જિત્તુ । આવરણનવગવિગ્ધ ઓરાલિયસત્તગ ચેવ ॥૭૨॥
 સાઝયમાહ ચઝદ્ધા સેસવિગપ્પા ય સેસગાણ ચ । સવ્વવિગપ્પા નેયા સાઝિ અધુવા પપ્પસમ્મિ ॥૭૩॥

ધ્રુવાણાં સંક્રમોઽજઘન્યોઽનુત્કૃષ્ટસ્તાસાં વા વિવર્જયિત્વા । આવરણનવકવિઘ્નાન્યૌદારિકસપ્તકં ચૈવ ॥૭૨॥

સાઘાદિ ચતુર્દ્વા શેષવિકલ્પાશ્ચ શેષાણાં ચ । સર્વવિકલ્પા જ્ઞેયાઃ સાઘધ્રુવાઃ પ્રદેશસંક્રમે ॥૭૩॥

અન્વયાર્થ—ધ્રુવ=ધ્રુવસત્તાક ૧૨૬ પ્રકૃતિઓનો અજહનો=અજઘન્ય સંક્રમો=પ્ર૦ સંક્રમ વા=તથા આવરણનવગ=આવરણ નવ વિઘ્ન= અન્તરાય ન ઇવ=અને ઉરાઠિયસત્તાગં=ઓદારિક સપ્તક એ ૨૧ પ્રકૃતિઓ જ વિવર્જિતુ=વિવર્જને-છોડીને શેષ તાસિ=તેજ ધ્રુવસત્તાક ૧૦૫ પ્રકૃતિઓનો અણુત્કોસો=અનુત્કૃષ્ટ પ્ર૦ સંક્રમ ॥૭૨॥ સાઘ્યમાઘ=સાક્ષિ આક્ષિ ચતુર્દ્વા=૪ પ્રકારે છે. ય=પુનઃ એ ૧૨૬ના સેસવિગ્ણા= શેષ (૧૦૫ના જ૦ ઉ૦, ૨૧ના જ૦ ઉ૦ અનુ૦ એ) વિકલ્પો ચ=અને સેસગાણ=શેષ (૩૨) પ્રકૃતિઓના સવ્વિગ્ણા=સર્વે વિકલ્પ (જ૦ અજ૦ ઉ૦ અનુ૦ એ ચારે વિકલ્પ) વ્ણસમ્મિ=પ્રદેશસંક્રમના સંબંધમાં સાઘ અધુવા=સાક્ષિ અધુવ નેયા=જાણવા ॥૭૩॥ ॥

ભાવાર્થ—અન્વયાર્થની જેમ સુગમ છે. ઇતિ પ્રદેશસંક્રમસત્કસાઘનાદિપ્રરૂપણા ॥

॥ અથ ઉત્કૃષ્ટ પ્રદેશસંક્રમ સ્વામિ પ્રરૂપણા ॥

અવતરણ—પ્રદેશ સંક્રમની સાઘાક્ષિ પ્રરૂપણા કરીને હવે ઉત્કૃષ્ટ પ્રદેશ સંક્રમના સ્વામી કહેવાનો પ્રસંગ છે, અને સ્વામિત્વ શુષ્ણિતકર્માંશ જીવમાં પ્રાપ્ત થાય છે, માટે પ્રથમ ગુણિતકર્માંશ જીવનું સ્વરૂપ કહેવાય છે—

જો બાયરતસકાલેણૂં કમ્મટ્ઠિં તુ પુઢવીણ । બાયરપજ્જત્તાપજ્જત્તગદીહેયરદ્ધાસુ ॥૭૪॥

જોગકસાઠ્ઠોસો બહુસો નિચ્ચમવિ આઠવંધંવ । જોગજહણ્ણેણુવરિલ્લ ઠિઠ્ઠનિસેગં બહું કિચ્ચા ॥૭૫॥

यो बादरप्रसङ्गलेनोनां कर्मस्थितिं तु पृथिव्याम् । बादरायां पर्यासापर्यासिकरीर्षेतराद्वाभ्याम् ॥७४॥

योगकपायोत्कृष्टो बहुशो नित्यमप्याधुर्वन्ध च । जघन्ययोगेनोपरितनस्थितौ निपेक बहु कृत्वा ॥७५॥

अर्थ—ओ=ने एव वापर=आइर तसकालेणूणं(कालेण ऊण)=त्रसकालेण कालवडे-कालस्थितिपडे न्यून कम्मद्विं तु=कर्मस्थिति
मुधी दीहपरअज्ञासु=दीर्घकाल अने अक्षयकाल अनुक्रमे पञ्चकम्पवांसि अफज्जत्ता=अपर्याप्त वापर (रि) पुठवीए=आइर पृथ्वीकायभां एहीने
त्यां जोगकपा(य)उत्कृष्टो=उत्कृष्ट योगभां अने उत्कृष्ट कथायभा बहुशो=बहु वार वर्तते च=अने निष्कामि=नित्य पञ्च (इति पृथ्वी
अवभां)जोगअज्ञाणेण=अध-य योगे आठव्वं=आयुः अंध कस्ते उपरिउत्तिनिसेगं=कर्मनी उपरनी स्थितिज्जोभां निपेक बहु=बहु कित्वा=
करीने [त्यारत्ताइ शुं करे ते अंध आगण रहेवाय छे] ॥७४-७५॥

अर्थ—गुणित=पञ्च। स शहीत कर्मा छे कर्मांश=कर्मप्रदेशे। नेछे ते गुणितकर्मांश एव कहेवाय. अर्थात् ने शीते एव पञ्च
कर्मप्रदेशे। अहंश करे छे ते शीति अर्ह इशांवाच छे, ते आ प्रमावे—कर्मनी उत्कृष्ट स्थिति ७० के। ० के। ० सागरशायम छे, तेभांशी
पूर्व के। ० पृथ्वी अर्ह २०००(नि हंकर) सागरो० नेटवी त्रसकालेणी कालस्थिति आइ कर्वां ने पूर्व पृथ्वी न्यून ६६६६६६-
६६६,६६६६००० सागरो० नेटवी काल के। ० एव आइर पृथ्वीकायभा परिभ्रमण करे, ते पञ्च ज्येवी शीते के-बहु काल पर्याप्त
पञ्च उपने अने अक्षयकाल अपर्याप्त वाय, त्या पञ्च अनेकवार उत्कृष्ट योगवाजे अने उत्कृष्ट कथायवाजे वाय, तथा वारवार
आयुष्यने। अंध पञ्च अथ-य योगवडे अ करे, तथा अंधावां कर्मनि पञ्च निपेक(बहु) प्रवेशनिसेप)उपरनी स्थितिज्जोभां पितानी
योग्यता प्रमावे करे, अने ज्ये प्रमावे आइर पृथ्वीभां पूर्वोक्तकाल करीने त्यांशी निकणी द्वीन्द्रियादिभां उपरनी वाय [नीजे विधि
आगण कहेवाये].

અહિં બાહરપૃથ્વી શેષ એકેન્દ્રિયોથી અધિક આયુષ્યવાળી હોય છે તેથી ઘણા પ્રદેશો પ્રહણુ કરે છે, તથા બલવત્તર હોવાથી વેદના સહન કરવા સમર્થ હોય છે તેથી ઘણા કર્મ પુહ્ગલો નિર્જરતા નથી, માટે અહિં બાહર પૃથ્વીકાય જીવનું પ્રહણુ કર્યું છે. વચમાં અલ્પ પણ અપર્યાપ્ત ભવો ભેડે શુષ્કિત કર્મમાં ઈષ્ટ નથી તો પણ સંપૂર્ણ કાયસ્થિતિ પૂર્ણ કરવા માટે અલ્પ અપર્યાપ્તભવો પ્રહણુ કર્યા છે, ઘણા પર્યાપ્તભવો પ્રહણુ કરવાનું કારણ કે: જન્મ મરણ અલ્પ સંખ્યાએ થાય, ઘણીવાર જન્મ મરણ કરવાથી ઘણા કર્મપ્રદેશો નિર્જરી બાય તે અહિં ઈષ્ટ નથી, પુનઃ ઉત્કૃષ્ટ યોગવતી જીવ ઘણા કર્મપુહ્ગલો પ્રહણુ કરે છે, અને ઉન્સંકલેશવતી જીવ ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ બાંધીને ઉત્કૃષ્ટ ઉદ્ધર્તના કરે છે અને અપવર્તના અલ્પ કરે છે જેથી ઘણી સ્થિતિવડે અને ઘણી ઉદ્ધર્તના વડે ઘણા કર્મપ્રદેશો (ઉપરની સ્થિતિઓમાં) સંબ્રહીત થાય છે. માટે ઉત્કૃષ્ટ યોગ અને ઉન્કષાયનું પ્રહણુ કર્યું છે. તથા આયુષ્યને લાયક ઉત્કૃષ્ટ યોગમાં વર્તીતો આયુષ્યના ભેડે ઘણા પુહ્ગલો પ્રહણુ કરે છે, પરન્તુ તથાસ્વભાવે જ્ઞાનાવરણીયાદિકના ઘણા પુહ્ગલો નિર્જર છે, અને અતિ નિર્જરા અહિં ઈષ્ટ નથી માટે જઘન્ય યોગે આયુ બંધ કલ્યો છે. ॥૭૪-૭૫॥

वायरतसेसु तत्कालमेवमंते य सत्तमखिर्इए । सव्वलहुं पज्जत्तो जोगकसायाहिओ बहुसो ॥७६॥

वादरत्रसेषु तत्कालमेवमन्ते च सप्तमक्षितौ । सर्वलघुपर्याप्तो योगकपायाधिको बहुशः ॥७६॥

અન્વયાર્થ—એવં=એ પ્રમાણે વાયરતસેસુ=બાહર ત્રસકાયમાં (દ્વીન્દ્રિયાદિકમાં) તત્કાલં=તેના કાયસ્થિતિકાળ સુધી [પૂર્વ કાંડ પૃથક્ત્વા-ધિક ૨૦૦૦ સાગરો સુધી] ભમીને અન્તે=પર્યાન્તે સત્તમખિર્इए=સાતમી પૃથ્વીમાં નારકીપણે ઉત્પન્ન થઈ સવ્વલહું=સર્વથી શીઘ્ર અતિ શીઘ્ર) પજ્જત્તો=પર્યાપ્ત થઈને તથા વહુસો=ઘણીવાર જોગકસાયઅહિઓ=યોગ અને કષાયમાં અધિક થઈને [ઉત્કૃષ્ટ યોગવાળો અને ઉત્કૃષ્ટ કષાયવાળો થઈને] ॥૭૬॥

માર્ગ—અન્યાયવત મુખમ છે વિશેષ કે-ત્રય યોગ્ય દીર્ઘ આબુધ્ય અને યોગ કથાવની ઉત્કૃષ્ટતા માટે સાતમી પૃષ્ઠીનું પ્રહણ કર્યું છે, અપર્યાપ્તની અપેક્ષાએ પર્યાપ્તને યોગ અસખ્યગુણ દોવાથી પર્યાપ્ત વિશેષણ કર્યું છે, અને દીર્ઘમાળ મુખી પર્યાપ્તપણું પ્રહણ કરવા માટે શીઘ્રપર્યાપ્ત વિશેષણ છે. ઇત્યાદિ સર્વ વિશેષણો ઘણા કર્યાપુરુષોના પ્રહણ અર્થે જેમ અને તેમ નિર્જરા અદ્ય ઘાય તેવા સંયોગને માટે છે ॥૭૬॥

જોગજવમજ્ઞાવરિં મુદ્ધુત્તમચ્છિન્નુ જીવિયવસાણે । ત્રિચરિમદુચરિમસમય પૂરિન્નુ કસાયઠક્કસ્સ ॥૭૭॥

જોગુક્કોસ ચરિમદુચરિમે સમય ષ ચરિમસમયમ્મિ । સંપુણ્ણગુણિયકમ્મો પગય તેણેહ સામિત્તે ॥૭૮॥

યોગવમજ્ઞસ્યોપરિ મુદ્ધુત્ત સ્થિત્વા જીવિતાવસાને । ત્રિચરિમદ્વિચરિમમયે પૂરિત્વા ઉત્કૃષ્ટકપાયમ્ ॥૭૭॥

ઉત્કૃષ્ટયોગં ચરિમદ્વિચરિમે સમયે ષ ચરિમસમયે । સંપૂર્ણગુણિતક્રમાંશ્વ* પ્રકૃત્ત તેનેહ સ્વામિત્વે ॥૭૮॥

અર્થ—જોગવમજ્ઞસ્યોપરિ=જીવિતાવસાને-આબુધ્યને અને જોગવમજ્ઞાવરિં=યોગના યવમજ્ઞથી ઉપર મુદ્ધુત્ત=અન્તમુંદ્દત* મુખી અચ્છિન્નુ=સ્ત્રીને ત્રિચરિમદુચરિમસમય=ત્રિચરિમ સમયે અને દ્વિચરિમ સમયે [અન્ત્ય સમયથી ત્રીજે અને બીજે સમયે અર્થાત્ તૃતીયાન્ત અને દ્વિતીયાન્ત (ઉપાન્ત્ય) સમયે] કસાયઠક્કસ્સ=ઉત્કૃષ્ટ કથાય પૂરિન્નુ=પૂરીને ॥૭૭॥ ચરિમદુચરિમે સમય=અન્ત્યસમયે અને ઉપાન્ત્ય સમયે જોગુક્કોસ=ઉત્કૃષ્ટ યોગને પણ પૂરીને ચરિમસમયમ્મિ=અન્ત્ય સમયે તે સાતમી પૃષ્ઠીના તારક સંપુણ્ણગુણિયકમ્મો=સ પૂર્ણ

* ધણે રથાને મુદ્ધુત્ત પદમાં અન્ત. ૫૬ ન હોય તોપણ અપિહાસ્ને અનુસરીને અન્તમુંદ્દત* અર્થ કરવો.

શુભિત કર્મશ થાય છે. રૂઢ=અહિં ઉંપ્રદેશ સંક્રમના સામિત્તે=સ્વામિત્વમાં તેણ=એજ શુભિતકર્મશ વડે(શુભિત કર્મશનો) પગદં= પ્રકૃત-પ્રસ્તુત અધિકાર છે ૥૭૮૥

માત્તર્થ—એ સાતમી પૃથ્વીનો નારક જીવ (ઘણીવાર ઉત્કૃષ્ટ યોગ અને ઉંકપાયવાળો થઈને) પુનઃ આયુષ્યને અન્તે આઠ સમયની સ્થિતિવાળાં (અષ્ટ સામયિક) યોગસ્થાનોથી ઉપરનાં (+ ૭-૬-૫-૪-૩-૨ સમય સ્થિતિવાળાં) યોગસ્થાનોમાં અન્તર્મું સુધી રહીને જ્યારે આયુષ્યના ૩ સમય ણાકી રહે તે વખતે અન્ત્યથી પૂર્વલા ત્રીજા સમયે અને બીજા [ઉપાન્ત્ય] સમયે એમ બે સમયમાં ઉત્કૃષ્ટ કપાયમાં વર્તે અને ઉપાન્ત્ય તથા અન્ત્ય સમયમાં ઉત્કૃષ્ટ યોગમાં વર્તે જેથી 'ઉપાન્ત્ય સમયે ઉં કપાય અને ઉં યોગ એ બેમાં વર્તીને તે સાતમી પૃથ્વીનો નારક અન્ત્ય સમયે ગુણિતકર્મશ થાય છે, અર્થાત્ એ દર્શાવેલી રીતિ પ્રમાણે પૃથ્વીકાયમાંથી ત્રસકાયમાં પરિભ્રમણ કરી આવેલા સાતમી પૃથ્વીના નારકને કર્મપુહ્ગલો ઘણાં સંગૃહિત થયેલાં હોય છે. ૥૭૭-૭૮૥

અવતરણ—એ પ્રમાણે ઉંપ્રદેશસંક્રમસ્વામીપણાને પ્રાપ્ત થનારા શુભિતકર્મશ જીવનું સ્વરૂપ કહીને હવે એ શુભિતકર્મશ જીવ કયે સ્થાને કઈ વખતે કઈ પ્રકૃતિના અત્યંત ઘણા પ્રદેશો સંક્રમાવે છે તે રૂપ ઉં પ્રદેશસંક્રમસ્વામી પ્રરૂપણા કરાય છે—

+ યવમળથી ઉપરના એ યોગસ્થાનો છે, પરન્તુ પ્રસ્તુત રિપય પ્રમાણે એમાંથી ૨ સમયવાળાં યોગસ્થાનોમાં અન્તર્મું સ્થિતિ હોવી વિશેષ ઈષ્ટ છે, ઉપરનાં કહેવાથી બધાં જ ગ્રહણ કરવાં એવો નિયમ નથી, ગાટે સમ્યગ્ નિર્ણય શ્રી બહુશ્રુતગમ્ય.

૧ ઉત્કૃષ્ટ કપાય બે સમય સુધી રહે ઉત્કૃષ્ટ યોગપણુ બે સમય સુધી રહે પરન્તુ ઉત્કૃષ્ટ યોગ તે ઉં કપાય એ બે સાથે તો એકજ સમય રહે જેથી ઉપર કહેલી રીતિ પ્રમાણે ઉંયોગ ઉંકપાય એ બેનું મિલન ઉપાન્ત્ય સમયેજ કર્યું છે.

ततो उव्वट्टित्ता आवलिगासमय तवभवत्थस्स । आवरणविग्घचोद्दसगोरालियसत्त उक्कोसो ॥७९॥

तत उव्वत्स्यावलिगासमये तवभवत्थस्य । आवरणविघ्नचतुर्दशौदारिकसप्तकानामुत्कृष्टः ॥७९॥

मन्थयार्थ—ततो=त्यांधी (सातमी पृथ्वीमांधी) उव्वट्टित्ता=निकणीने आवलिगासमय=पहेली आवलिगना छेला समये सम्भारपस=
तदुभवस्थने-ते अवभा वर्तमाने (पर्याप्त पश्चेतिर्थांशने) आवरणविघ्नचतुर्दशौदारिकसप्तकानामुत्कृष्टः=नव आवरण (५ रा० ४ इशां०) अने पांच अन्तश्च
जे १४ प्रकृति तथा ओरालियसत्त=भौतिक समक जे २१ प्रकृतिने उक्कोसो=उत्कृष्ट प्रदेशस कर्म होय ॥७९॥

मायार्थ—सुखितकर्मिणामां कडेली रीति प्रभावे सातमी पृथ्वीना सुखितानारके अन्त्य समये जे २१ प्रकृतिज्येना प्रदेशोने
अति उत्कृष्ट संशुद्ध कर्मे छे, अने त्यांधी भरखु पाभीने ४० पर्याप्ततिर्थांशमा न उत्पन्न होय छे, कारण के सातमी पृथ्वीना नारकनी
जे सिवाय भील अति नधी, माटे त्यांधी निकणी पर्याप्त संज्ञिपश्चेन्द्रिय तिर्थांश धर्म (नारकपक्षां अन्त्य समये भाषित जे
२१नी) अधावलिगा पूर्व धर्ता अधावलिगना पर्यन्त समये जे २१ने ७० प्रदेशस कर्म जे (सातमी पृथ्वीधी निकलेलो) स सि
पर्याप्त तिर्थांश करे छे

कर्मचउक्के असुभाणवज्झमाणीण सुद्धमरागते । सल्लोभणमि नियगे चउवीसाए नियट्टिस्स ॥८०॥

कर्मचतुष्केऽसुमानामपश्यमानानां सुद्धमरागान्ते । परमसंछोमे निजके चतुर्विंशतीनामनिवृत्तिपादरस ॥८०॥

मन्थयार्थ—असुभाण=अशुभ अने अयज्झगाणीण=सूक्ष्म परमार्थमा नहि अधावी कर्मचउक्के=चार कर्मनी (४०वे०ना०जे०नी) ३२
प्रकृतिज्येने ७०प्र० स कर्म सुद्धमरागते=सूक्ष्म परमार्थमा अन्त्य समये क्षयने होय छे तथा चउवीसाए=ध्यावीस प्रकृतिज्येने ७० प्र०

સંક્રમ નિયમે=પોત પોતાના સંજોમળમિ=ચરમપ્રરોપ વળતે અનિયદ્વિસ્મ=અનિવૃત્તિ ણાદર કપાથીને (તવમ ગુણવર્તીને) હોય છે. ૧૮૦૧
 ભાવાર્થ—અન્વયાર્થવત્ સુગમ છે. વિશેષ એ કે—નિદ્રા ૨-અશાતા-૧૦ અશુભ સંસ્થાન સંધયણુ-૯ અશુભવર્ણાદિ-ઉપ-
 કુળગતિ-અપ-અસ્થિરાદિ ૬-નીચગોત્ર એ ૩૨ પ્રકૃતિ, અને ૮ મધ્યકળાય-સ્થાન ૩-તિર્યં ૨-વિકલે ૩-સૂક્ષ્મ સાધારણ-૬
 નોક ૦ એ ૨૪ પ્રકૃતિ, (એ સર્વનો ઉ ૦ પ્ર ૦ સંક્રમ સાતમીમાંથી નિકળી ૫૦ સં ૦ પંચે ૦ તિ ૦ માં અદ્ય કાળ ૨૪૫ શીઘ્ર મનુષ્ય ઘણ શીઘ્ર
 ક્ષપક થયેલા ગુણિતકર્માશને હોય છે.) ૧૮૦૧

તત્તો અણંતરાગયસમયાદુક્કસ્સ સાયવંધઙ્ગં । વંધિય અસાયવંધાલિગંતસમયમ્મિ સાયસ્સ ૧૮૧ ॥

તતોડનન્તરાગતઃ સમયાદુત્કૃષ્ટાં શાતાવન્ધાદ્વામ્ । વન્ધ્વાડશાતાવંધાવલિકાન્ત્યસમયે સાતસ્ય ૧૮૧ ॥

અન્વયાર્થ—તત્તો=ત્યંથી—સાતમી પૃથ્વીમાંથી નીકળી અનંતરાગય=અન્તરમવમાં (પર્યાં સં ૦ તિ ૦ માં) આવેલો છવ સમયા=પ્રથમ
 સમયથીજ ઉત્કૃષ્ટ-ઉત્કૃષ્ટ સાયવંધ=શાતાના બંધના અન્=કાળ સુધી (શાતાના ઉ ૦ બંધકાળ સુધી) વંધિય=શાતાવેદનીય બાંધીને અસાય-
 વંધાલિગંતસમયમ્મિ=અશાતાની બંધાવલિકાના અન્ત્ય સમયે (અશાતામાં) સાયસ્સ-શાતાનો ઉ ૦ પ્ર ૦ સંક્રમ કરે ૧૮૧ ॥

ભાવાર્થ—સાતમી પૃથ્વીમાં અન્ત્યસમયે ગુણિતકર્માશ ઘણને તુરતજ પર્યાપ્ત ગર્ભજ તિર્યંગમાં આવી શાતાને બાંધવા લાયક
 ઉત્કૃષ્ટ બંધકાળ સુધી શાતા બાંધીને શાતાવેદનીયનો ઉ ૦ પ્રદેશસંપ્રદ કરી શાતાનો બંધકાલ પૂર્ણ થતાં અશાતા બાંધવા માંડે, ત્યાં
 અશાતાની બંધાવલિકાના અન્ત્ય સમયે પૂર્વે અન્ત્યસમયે બાંધેલી અને અન્ત્ય સમયે જ ઉ ૦ પ્રદેશવાળી કરેલી શાતાની બંધાવલિકા
 પણ પૂર્ણ થાય, તેથી અશાતામાં શાતાનો યથાપ્ર ૦ સંક્રમ શરૂ થાય છે માટે શાતાનો ઉ ૦ પ્ર ૦ સંક્રમ બંધાતી અશાતામાં
 અશાતાની બંધાવલિકાના અન્ત્ય સમયે યથાપ્રવૃત્ત સંક્રમ વડે થાય છે ૧૮૧ ॥

संछोभणाए दोण्ह मोहाणं वेयगस्स खणसेसे । उप्पाइय सम्मत्तं मिच्छत्तगए तमतमाए ॥८२॥

संछोभनायां द्वयोर्माहनीययोर्वेदकस्य घणशेषे । उत्पाद्य सम्पत्स्य मिथ्यात्व गते तमस्तमायाम् ॥८२॥

मन्त्रार्थ—दोण्ह=जे मोहाणं=मोहनीयने। (मिथ्या० मिथने) संछोभणाए=व्यस्य संछोभ-प्रक्षेप समये क्षपकने उ० प्र०स क्तम होय।
अने एणसेसे=क्षय शेष स्वये-अन्तमुं० आयुष्य जाकी रहे ते वणते तन्मत उगाहय=उपशमसम्भव उत्पन्न करीने मिथ्यात्व मिथने
शुणस क्तमथी सम्यक्त्वमां स क्तमावीने मिच्छत्तगए-मिथ्यात्वमां जये छते प्रथम समये तमस्तमायां=वमस्तमा पृथ्वीमां (सातमीना)
नारकने वेयगस्स=वेदकने-सम्य०मोहनीयने उ०प्रदेश स क्तम होय ॥८२॥

मायार्थ—सायिक सम्यक्त्व पागवाना प्रसजे मिथ्या० मोहनीयने व्यस्य स्थितिअठ सर्व स क्तम वटे सम्यक्त्वमां प्रयेपती वणते
मिथ्यात्वने, अने जेए शीते मिथने व्यस्यस्थितिअठ सर्व स क्तम वटे सम्य०मां प्रक्षेपती वणते मिथने उ० प्रदेशस क्तम दर्शन
मोहनीयना क्षपकने होय छे तथा सातमी पृथ्वीमां अन्तमुं० आयुष्य जाकी रहे ते वणते उ०सम्यक्त्व पाभीने शुणस क्तमना
उत्कृष्ट काण सुधी सम्यक्त्वमोहनीयमां मिथ्यात्वने अने मिथने स क्तमावे, जेथी सम्यक्त्व मोहनीयमां उत्कृष्ट प्रदेशस क्तम वाय,
त्याख्या उ०प्रथम सम्यक्त्वथी पटी मिथ्यात्वे आवे त्यां प्रथम सायथी ए सम्यक्त्वमोहनीयने स क्तम मिथ्यात्वमां वाय जे वणते
प्रथम समये ए सम्य०मोहनीयने उ० प्र०स क्तम [सातमी पृथ्वीना नारकने आयुष्यना अन्ते मिथ्यात्वना प्रथम समये] होय छे ॥

मिन्नमुहुत्ते सेसे तच्चरमावस्सगाणि किञ्चेत्थ । सज्जोयणा विसज्जोयगस्स संछोभणा एसिं ॥८३॥

मिन्नमुहुत्ते शेषे तच्चरमावश्यकानि कृत्याऽय । संयोजनान् विसंयोजकस्य संछोभनादेवाम् ॥८३॥

અન્વયાર્થ—તે સાતમી પૃથ્વીનો નારક મિનનગુહુત્તે=અન્તર્મું આયુષ્ય રોપે=ખાકી રહે તચ્ચરમાનસ્મગાણિ=તે નારક ભવમાં ગુણિત-કર્માંશને યોગ્ય ચરમાવશ્યક ક્રિયાઓ ક્રિન્ચા=કરીને ક્ત્વ=અર્હિંથી (ત્યાંથી) નિકળીને કાયોપન્સમ્યગ્દ્રષ્ટિ થઈ સંજોયણા=સંયોજના કયાયોનો (અનંતાં ૪ ને) વિમંજોયગસ્સ=વિસંયોજના-વિસયોજના-ક્ષપણા કરનાર (ગન્તિર્થંગ) ને મંજોમળા=સર્વ સંક્રમ વડે ચરમ પ્રક્ષેપ કરવાથી ઈસિ=એ ચારેનો ઉન્પ્રદેશ સંક્રમ [અનંતાંવિમંયોજક કાયોપન્સમ્યગ્દ્રષ્ટિને] હોય છે ૧૮૩૧

માવાર્થ—અન્વયાર્થની જેમ મુગમ છે.

ईशानागयपुरिसस्स इत्थियाए व अट्टवासाए । मासपुहुत्तव्भहिए नपुंसगे सव्वसंकमणे ॥८४॥

ईशानागतपुरुषस्य स्त्रिया वाऽष्टवर्षेषु । मासपृथक्त्वाभ्यधिकेषु नपुंसकस्य सर्वसंक्रमे ॥८४॥

અન્વયાર્થ—ઈશાનાગય=ઈશાન દેવલોકમાંથી આવેલા પુરિમસ્સ=પુરુષને ન=અથવા ઈન્થિયાએ=સ્ત્રીને માસપુહુત્ત(૩)=મહિએ=માસ પૃથક્ત્વ અધિક અટ્ટ=આઠ વામાએ=વર્ષ થયા બાદ શીઘ્ર ક્ષપક થતાં મજ્જ સંક્રમણે=સર્વસંક્રમ સમયે નપુંસગે=નપુંસક વેદને ઉન્પ્રદેશ સંક્રમ (ક્ષપક સ્ત્રીને વા પુરુષને) હોય છે. ૧૮૪૧

માવાર્થ—ગુણિત કર્માંશ ઈશાનદેવ સંકલેશથી એકેન્દ્રિયપણું બાંધતી વખતે નપુંસક વેદને વારંવાર બાંધીને તે વેદને ઘણા પ્રદેશવાળો કરી ત્યાંથી ચ્યવી પુરુષ વા સ્ત્રી થઈને શીઘ્ર ક્ષપક થઈને (પૃથક્ત્વ માસ આધક ૮ વર્ષની વયે ક્ષપક થઈને) નપુંસક

૧ પૂર્વે કહેલી “અવિતાવસાને ચયમધ્યથી ઉપરના યોગમાં અન્તર્મું સુધી રહીને અને વિચરિમ દિચરિમ સમયે ઉન્ કયાવંત યદને અને દિચરમ ચરિમ સમયે ઉન્યોગ વાળો થઈને” એ ચરમાવશ્યક ક્રિયાઓ.

૨ ૭ માસ ગર્ભમાં રહી શીઘ્ર જન્મ પાગા ૮ વર્ષની વય થયે (એટલે ગર્ભની ૮ વર્ષ ૭ મારાતી વય થતાં) જે મનુષ્ય સર્વવિરતિ પાગી

વેદના દાવ કાળે ચરમસ્થિતિખડને સર્વસક્રમ વડે (તત્કાળે અધ્યમાન મોહનીય પ્રકૃતિઓમાં) સક્રમાવે તે સમયે નપુઁવેદને ઉંપ્રદેશ સક્રમ હોય છે ॥૮૪॥

इत्थीए भोगभूमिसु जीविय वासाणऽसस्त्रियाणि तओ । हस्सठिई देवत्ता सव्वलहु सव्वसंछोभे ॥८५॥

શ્રીવેદસ્ય મોગભૂમિપુ જીવિસ્વા ઘર્ષાણ્ણસંસ્પેયાનિ તત્ । । હસ્તસ્થિતિ દેવત્વેન સર્વલઘુઃ સર્વસંછોમે ॥૮૫॥

અન્યવાચ્ય—મોગભૂમિમાં=મોગભૂમીમાં=મુગલ શ્લેષોમાં, અઠ્ઠાણિયાગિ=અસખ્યાત વાસાણ=વર્ષો જીવિય=જીવીને તઓ=ત્યાર પછી હસ્ત ઠિઈ=હસ્ત સ્થિતિ=અધન્ય આયુવાળા દેવતા=દેવપણે ઉપજી ત્યાથી અધીને સવ્વલહુ=શીઘ્ર ક્ષપક ઘણેલ મનુષ્ય સમ્વસંછોમે=શ્રીવેદના સર્વસક્રમ વખતે—ચરમપ્રણેપ સમયે इत्थीए=શ્રીવેદને ઉંપ્રદેશ સક્રમ કરે છે ॥૮૫॥

માયાર્થ—અક્રમભૂમિમાં અસખ્યવર્ષના આયુષ્યે ઘઘાયોગ ઉત્પન્ન ઘઈ શ્રીવેદને વારવાર બાંધી પદ્યોપમના અસખ્યાતમા ભાગ જેટલો કાળ બયે અકાળ મૃત્યુવડે મરણ પામી હશહબર વર્ષના અધન્ય આયુવાળા દેવમા ઉત્પન્ન ઘઈ ત્યા પછુ વારવાર શ્રીવેદ બાંધીને ત્યાથી અધી શ્રી પુરુષ વા નપુસક મનુષ્ય ઘઈ શીઘ્ર ક્ષપક ઘઈ બહુ પ્રદેશવાળા કરેલા શ્રીવેદને ચરમસ્થિતિખડ સર્વસક્રમ વડે સક્રમાવે તે સમયે શ્રીવેદને ઉંપ્રદેશસક્રમ એ પ્રકારના શીઘ્ર ક્ષપકને હોય છે ॥૮૫॥

પુસ્ત મે દ્વીપને ક્ષમ ક્રમ્વા પ્રરત માત તે ક્ષીઘ્ર ક્ષપક કહેવાય. સર્વલઘુ ઠહ ક્ષીઘ્ર ક્ષપકનો પર્વાલ છે ૧ સર્વસક્રમ વા ચરમ સંછોભ વખતે પ્રકૃતિનો સર્વસા ક્ષમ જ ઘઈ બધ છે એમ નથી કારણ કે તે વખતે વેદાતી કૃત્તીક પ્રકૃતિઓની ઉદ્ભાવલિખ બાકી હોય છે તેમજ કૃત્તીક પ્રકૃતિઓમાં સમયેન મેઆવલિખાનદ પ્રદેશનો સક્રમ ચરમ સ્થિતિખડના પ્રદેશ પછી પછુ સમયેન મે આવલિખા સુધી હોય છે, પરન્તુ એ સક્રમ અપ્રદેશવાળો દાવ છે માટે ઉંપ્ર=સક્રમ ચરમ સ્થિતિખડ પ્રદેશ સમયે જ ક્ષી છે

અવત્તરણ—આ ૮૬-૮૭ ગાથાઓમાં પુરૂષવેદને ઉ પ્રદેશસંક્રમ કેવી રીતે થાય ? તે દર્શાવે છે—

વરિસવરિત્થિં પૂરિય સમ્મત્તમસંઘવાસિયં લહિય । ગંતા મિચ્છત્તમઓ જહન્નદેવટ્ટિંઙ્ગં મોચ્ચા ॥૮૬॥

વર્ષવરં સ્ત્રીમાપૂર્ય સમ્યક્ત્વમસંઘેયવાર્પિકં લઙ્ઘ્વા । ગત્વા મિથ્યાત્વમતો જઘન્યદેવસ્થિતિં ભુક્ત્વા ॥૮૬॥

અન્વયાર્થ:—વરિસવરં=વર્ષવર-નપુ'સકવેદને અને ત્થિ=સ્ત્રી વેદને પૂરિય=પૂરીને(વારંવાર ણાંધીને) અસંઘવાસિયં=અસંઘ્ય વર્ષનું સમ્મત્ત=સમ્યક્ત્વ લહિયં=પામીને ણંધાતા પુરૂષવેદમાં નપુ'ં સ્ત્રી વેદનો ઉં પ્રં સંક્રમ કરે છે. હવે પુરૂષવેદનો ઉં પ્રં સં કહે છે—ત્યાં પદ્યોપમાસંઘ્યભાગ આયુષ્ય જીવીને અઓ=ત્યાર પછી પર્યન્તે મિચ્છત્ત=મિથ્યાત્વે ગતા=જઘને ત્યાંથી ચ્યવી જહન્નદેવાટ્ટિંઙ્ગં=જઘન્યદેવ સ્થિતિ મોચ્ચા=ભોગવીને (દેવપણામાં ૧૦હજાર વર્ષ જીવીને)—સંઘ ૮૭ ગાથામાં, ॥૮૬॥

માવાર્થ:—ઈશાન દેવલોકમાં ઘણા કાળ સુધી નપુ'સકવેદ વારંવાર ણાંધીને અને ણીજી પ્રકૃતિઓના પ્રદેશોને નપુ'ંવેદમાં સંક્ર-માવીને સંઘ્યાત વર્ષાયુમાં (અયુગલિકમાં) ઉત્પન્ન થઈ પુનઃ યુગલિકમાં ઉત્પન્ન થઈ અસંઘ્ય વર્ષ સુધી વારંવાર સ્ત્રીવેદ ણાંધીને અને અન્ય પ્રકૃતિઓ સ્ત્રીમાં સંક્રમાવીને ત્યાર બાદ અસંઘ્ય વર્ષ સુધીનું [પદ્યાસંઘ્યભાગ કાળ સુધીનું] સમ્યક્ત્વ (ક્ષયોપમ સમ્યં) પામીને સમ્યક્ત્વના હેતુથી પુરૂષવેદને પણ ત્યાં સુધી ણાંધીને તેમાં પૂર્વ પૂરિત સી નપુ'સકને અસંઘ્ય વર્ષ સુધી સંક્રમાવી પદ્યોપમાસંઘ્યભાગનું સર્વ આયુ પૂર્ણ કરી પર્યન્ત સમયે મિથ્યાત્વ પામી પુનઃ ૧૦હજાર વર્ષ પ્રમાણના જઘન્ય સ્થિતિવાળા દેવમાં ઉત્પન્ન થઈ અન્તર્મુ'ંબાદ સમ્યક્ત્વ પામીને [-સંઘ ૮૭મી ગાથામાં]. ॥૮૬॥

આગંતું લહુ પુરિસં સંહુભમાણસ્સ પુરિસવેયસ્સ । તસ્સેવ સગે કોહસ્સ માણમાયાણમવિ કસિણો ॥૮૭॥

આગત્ય તપુ પુરુષ સંછોમમાનસ્ય પુરુષવેદસ્ય । તસ્યૈવ સ્વકે ક્રોધસ્ય માનમાપયોરપિ કૃત્સ્નઃ ॥૮૭॥

મન્યાર્થ—ત્યાથી આગંતુ=મનુષ્યમા આવીને ઉદ્દ-શીઘ્ર દાપક ઘઈને પુરિષ=પુરુષવેદને સત્તુમમાણસ્મ=ચરમ સ ઠોભવડે સ ઠોભાતા-
ચરમ પ્રોપવડે (સં કોધમા) પ્રોપાતા પુરિમાયસ્મ પુરુષવેદને ઉં પ્રદેશ સકમ એ પ્રકારના શીઘ્ર દાપકને હોય છે તથા
તારોર=એનેજ-પુંવેદના ઉં પ્રં સકમકને જ સંગે=પોતાના ચરમપ્રોપ સમયે કોદરમ=સં કોધને ઉં પ્રં સકમ હોય છે તથા
માણમાયાણર્મા=સંમાન માયાને ઉં પ્રં સકમ પવુ તેને જ વસિણો=સર્વસકમ રૂપે બાવુવે. ॥૮૭॥

માયાર્થ—દેવભવમાથી વ્યવી મનુષ્યમા આવી આત માય અધિક આડ વર્ષ વીત્યા ગાઠ શીઘ્ર દાપક ઘઈ ચરમ સ્થિતિખ ડને
[સં કોધમા] પ્રોપતી વખતે પુરુષવેદને ઉં પ્રદેશ સકમ એ પ્રકારના દાપકને હોય છે તથા સચારમા પરિભ્રમણ કરતા ઘણા
કાળ મુખી બાધિયા અને પ્રકૃત્યન્તર સકમવડે અતિ પ્રચુર ઘયેલા અને તે ઉપરાન્ત દાપણકાળે [પ્રકૃત્યન્તરના] શુભસકમવડે અતિ
પ્રચુર ઘયેલા સંકોધના ઉં પ્રં સકમસ્વામી પવુ પુરુષવેદના ઉં પ્રં સકમસ્વામી કોધના ચરમપ્રોપ વખતે બાવુવા, એ રીતે સંમાન
માયાના સ્વામી પવુ એ પ્રકારેજ બાવુવા ॥૮૭॥

ચતુરુવસમિત્તુ રિગ્પ લોમજસાણ સસકમસ્સતે । સુમધુવવંધિગનામાણાવલિગ ગતુ વંધતા ॥૮૮॥

ચતુરુવસમ્ય ક્ષિપ્ર લોમયસૌઃ સ્વસંક્રમાન્તે । શુમધુવવંધિનામામાવલિસં ગત્વા વન્ધાન્તાત્ ॥૮૮॥

મન્યાર્થ—ચતર=ચારચાર ઠમમિત્તુ=મોહનીય ઉપસમાવીને ગિયં=ક્ષિપ્ર-શીઘ્ર દાપક છવ સસકમસ્સતે=પોતાના સકમને અન્તે
લોમવગાળં=સન્તવ લોમ અને યશઃકીર્તિને ઉં પ્રદેશસકમ કરે છે, તથા શુમધુવવંધિનામાણ શુભ ધુવબધી નામકર્મની પ્રકૃતિઓને

ઉંપ્રંસંક્રમ ચારવાર મોહનીય ઉપશમાવીને વંધતા=ખંધ વિચ્છેદ થયા પછી આવલિંગં=એક આવલિકા ગંતુ=ગયા ગાદ—વીત્યાગાદ હોય છે. ૧૮૮૧

માવાર્થ:—સંસાર ચક્રમાં મોહનીયનો સર્વોપશમ ચારવાર જ થઈ શકે છે, માટે એ રીતે ચારવાર મોહનીયનો સર્વોપશમ કરીને (ઉપશમ શ્રેણી પામીને) ચોથીવારની ઉપશમના ગાદ શીઘ્ર ક્ષપક થઈને ગુણિતકર્માંશ જીવ ચરમસ્થિતિખંડના પ્રક્ષેપવળતે સંલોભ અને યશ કીર્તિનો ઉત્કૃષ્ટ પ્રદેશ સંક્રમ કરે છે. જ્યારે જ્યારે ઉપશ્રેણિ થાય ત્યારે ત્યારે ગીજી પ્રકૃતિઓના ગુણુસંક્રમ વડે ઘણા પ્રદેશો એ ગેમાં સંક્રમે છે, માટે (ચારવાર) ઉપશ્રેણિની પ્રાપ્તિ કહી છે. અહિં સંલોભના ચરમસ્થિતિખંડનો સંક્રમ નવમા ગુણુસ્થાને અન્તરકરણના અન્ત્ય સમયે જાણવો, કારણ કે અન્તરકરણ થયા પછી તે પું ક્રાં માં માં લોં નો અતુક્રમે સંક્રમ થવાથી લોભનો સંક્રમ જ થતો નથી. તથા યશ:કીર્તિનો ચરમસ્થિતિખંડ આઠમા ગુણુસ્થાનના છઠ્ઠા ભાગે સંક્રમે છે, ત્યાર પછી તે ૩૦ પ્રકૃતિઓનો ખંધ વિચ્છેદ થયેલો હોવાથી પત્ત્વબ્રહ્માલાયે ક્યાં સંક્રમે ? તથા તે ૭-શુભવર્ણાદિ ૧૧-અગું-નિર્માણુ એ ૨૦ દ્રુવખંધી નામ કર્મની શુભ પ્રકૃતિઓ ચોથીવાર મોહનીયનો ઉપશમ થયા ગાદ ખંધવિચ્છેદ સમયે ઉંપ્રદેશવાળી થઈ ખંધાવલિકા વીત્યાગાદ યશ:કીર્તિમાં સંક્રમે તે સમયે ઉં પ્રંસંક્રમ પ્રાપ્ત થાય, ગુંસંક્રમ વડે આવેલા અન્ય પ્રકૃતિઓના દલિકની સંક્રમાવલિકા પૂર્ણ થયે અન્યત્ર સંક્રમ યોગ્ય થાય છે માટે આવલિકા વીત્યા ગાદ ઉં પ્રં સંક્રમ થાય એમ કહ્યું છે, કેમકે ખાંધેલા અને સંક્રમથી પ્રાપ્ત થયેલા ખંને પ્રકારના દલિકો સંક્રમી શકે છે. ૧૮૮૧

નિદ્ધસમા ય થિરસુમા સમ્મદિટ્ઠિસ્સ સુમધુવાઓ વિ । સુમસઘયણજુયાઓ, વત્તીસસયોદહિચિયાઓ ॥૮૯॥

સ્નિગ્ધસમે ચ સ્થિરશુમે સમ્યગ્દષ્ટે: શુમધુવા અપિ । શુમસંહનનયુતા દ્વાત્તિશદધિકં શતમુદ્ધીનાં ચિતા: ॥૮૯॥

મમ્યયાર્ષ—પુન વિસુમાન્સ્થિર અને શુભ એ બેના ઉં પ્રં સંસ્વામી નિદ્રસમાન્સ્તિગ્ધસ્પર્શવત્ [પૂર્વોક્ત ૨૦ પ્રકૃતિ વત્] બાલુવા તથા સમ્મરિદ્ધિસ્સન્મ્યયદ્દિને બાધવા યોગ્ય સુમયુષાઓ વિન્શુભધ્રુવબંધી પ્રકૃતિઓ પણ સુમર્ષકષ્ણજુષાઓન્શુભ સ્વયલ્ (વર્ષબં) સહિત કે જે બતીસસય ડદહિન્લોકસો બત્રીસ સાગશોપમ મુધી રિયાઓન્બાંધી હોય તે સર્વને પણ ઉંપ્રંસકમ બધવિચ્છેદથી બાધવિઠા બાદ પૂર્વોક્ત ૨૦ પ્રકૃતિ તુલ્ય બાલુવો. ॥૮૬

માધાર્ષ—સ્થિર અને શુભના ઉં પ્રં સક્રમસ્વામી પૂર્વોક્ત ૨૦ પ્રુવબંધી સરખા છે, પરન્તુ એ જે અધ્રુવબંધિ હોવાથી અહિં જુદી જણી છે તથા પચેન્—સમ્યન્—પરાવાત—ઉચ્ચવાસ—સુખગતિ—ત્રસાદિ ૪—સુભગાદિ ૩ એ ૧૨ પ્રકૃતિઓ ઠરેક સમ્યન્દ્રદિ છવને બધાય માટે એ ૧૨ સમ્યન્ શુભ ધ્રુવબંધી પ્રકૃતિઓ છે તેનો તથા વર્ષબંનાં સ્વયલ્ને ઉંપ્રદેશ સક્રમ પણ પૂર્વોક્ત ૨૦વત્ આડમે બધ વિચ્છેદ થવા બાદ બાધવિઠા વીત્યા પછી છે તે પણ જે વિશેષ છે તે આ પ્રમાણે—સયોપન્ સમ્યન્ને જે ૬૬ સાગશો સાધિક ઉંકાળ છે તે પૂજુ થવા બાદ અન્તમું મિશ્રસમ્યક્ત્વ પામીને પુત્ સયોપન્ સમ્યન્ સાધિક ૬૬ સાગશોપમ સ્કે છે, જે રીતે અધિક (વચ્ચેના મનુષ્ય બવો અધિક) ૧૩૨ સાગશો કાળ મુધી એ ૧૨ પ્રકૃતિઓને અને મનુષ્યબવો સહિત ૧૩૨ સાગશો મુધી વર્ષબંનારાચને સતત બાંધીને તથા અન્ય પ્રકૃતિઓના સક્રમવડે પૂરીને ઠમા ગુણુસ્થાને બધવિચ્છેદ સમય મુધી અતિ પ્રચુર પ્રદેશવાગી કષીને બધવિચ્છેદ પછી બધાવલિઠા વીત્યાબાદ યથા ક્ષિતિમાં સક્રમાવતાં સક્રમના પ્રથમ સમયે એ ૧૨ પ્રકૃતિઓને ઉં પ્રદેશસક્રમ હોય છે, અને વર્ષબંનારાચને ઉંસક્રમ દેવલવમાંથી અચીને સમ્યન્દ્રદિપણે દેવગતિ પ્રાયોગ્ય પ્રકૃતિઓ બધાતા બધાવલિઠા બાદ હોય છે અહિં વર્ષબંનારાચ સર્વ સમ્યન્દ્રદિને બધ યોગ્ય નથી, પરન્તુ સમ્યન્ દેવનારકને જ બધ યોગ્ય હોવાથી સમ્યન્દ્રદિની ધ્રુવબંધીમાં જણાય નહિ, માટે ૧૨થી ભિન્ન જણી છે ॥૮૬॥

પૂરિત્તુ પુન્વકોઢીપુદ્ધત્ સહોમગસ્સ નિરયદુગ । દેવગર્દનવગસ્સ ય સગવધતાલિગ ગંતુ ॥૯૦॥

પૂર્યિત્વા પૂર્વકોટિપૃથક્ત્વં સંહોમકસ્ય નરકદિકમ્ । દેવગતિનવકસ્ય ચ સ્વન્ધાન્તાદાવલિકાં ગત્વા ॥૧૦॥

અન્વયાર્થ—નિરયદુગ=નરકદિકને પૂર્વકોટીપુહુત=પૃથક્ત્વ પૂર્વ કોટ વર્ષ સુધી પૂરિત્તુ=પૂરીને (અતિપ્રચુર પ્રદેશયુક્ત કરીને) સંહોમગસ=ચરમ સ્થિતિખડનો પ્રક્ષેપ કરનારને ઉંપ્રદેશસંક્રમ હોય. ય=અને દેવગઈનવગસ=દેવગતિ નવકનો (દેવ ૨, વૈં૭નો) ઉંપ્રંસંક્રમ સમ વંધતા=પોતાના ગંધ વિચ્છેદથી આદિગં=એક આવલિકા ગતું=જઈને વ્યતિક્રમીને હોય છે. ॥૯૦॥

માર્વાર્થ—^૧પૂર્વકોટ વર્ષ આયુષ્યવાળા તિર્થંચના સાતભવોમાં વારંવાર નરકદિક ગાંધીને આડમે ભવે મનુષ્ય થઈ શીઘ્ર ક્ષપક થઈ નરકદિકનો ચરમ સ્થિતિખડ સર્વસંક્રમવડે અન્ય પ્રકૃતિઓમાં સંક્રમાવે તે સમયે તે ક્ષપકને નરકદિકનો ઉંપ્રંસંક્રમ હોય છે. તથા દેવદિક અને વૈં ૭ એ નવને પણ સાત પૂર્વ કોટ વર્ષ સુધી ગાંધીને આડમે ભવે શીઘ્ર ક્ષપક થઈ ગંધ વિચ્છેદથી એક આવલિકા (ખધાવલિકા) ગયા ણાદ યશ કીર્તિમાં સંક્રમાવે તે સમયે દેવનવકનો ઉં પ્રં સંક્રમ એ પ્રકારના શીઘ્ર ક્ષપકને હોય છે. ॥૯૦॥

સઽવચિર સમ્પત્તં અણુપાલિય પૂરિત્તુ મણુયદુગં । સત્તમસ્વિહ્નિગ્ગહ્ણ પઢમે સમણ નરદુગસ્સ ॥૧૧॥

સર્વચિરં સમ્યક્ત્વમણુપાલ્ય પૂર્યિત્વા મનુષ્યદિકમ્ । સપ્તમશ્વિતેઃ નિર્ગતસ્ય પ્રથમસમયે નરદિકસ્ય ॥૧૧॥

અન્વયાર્થ—સઽવચિરં=અતિ લીધંકાળ સમ્પત્તં=સમ્યક્ત્વ અણુપાલિય=પાલન કરીને મણુયદુગં=મનુષ્યદિક ત્યાં સુધી પૂરિત્તુ=પૂરીને—

^૧ તિર્થંચના સાતભવ પૂર્વકોટ આયુષી અધિક આયુષાળા હોય નહિ, તેમજ અર્ધગતિવના એ આયુષ્યવાળા સાત જ ભવ હોય, અને આડમે ભવ કરે તો અસંખ્યવર્ષાયુ યુગલિકનોજ હોય માટે પ્રકોચ્યર્થવાળા સાતમા કલા છે.

બાધીને સત્તમશિષ્ય-સાતમી પૃથ્વીમાંથી નિમ્નદ્વર-નિકળેલાને પદમસમયે-પહેલે સમયે નરદુગસ્ત-મનું દિક્ષિને ઉંપ્રદેશ સક્રમ હોય છે ॥૬૧॥

માર્ગ-સાતમી પૃથ્વીને નારક અન્તર્મું ન્યૂન ઠઠ સાજરો મુધો ક્ષયોપો સમ્યક્ત્વ ધારણ કરી ત્યા મુધી સમ્યં હેતુથી મનુંર સતત બાધી મનુંરને ગુણિત કર્મશિ યદ્ અન્ત્ય અન્તર્મુંમા મિથ્યાત્વ પામી મિથ્યાહેતુક તિર્થગદિક બાધી સાતમી પૃથ્વીમાંથી નિકળી ગંતિર્થ-અર્માં(મસ્ત્યાકિમા)અર્ પહેલે સમયે તે મનુંદિક્ષિને તિર્થગદિકર્માં યથાપ્રં સક્રમવઠે સક્રમાવતાં એ પ્રકરના ગુણિતં સંજિતિર્થ-શ્વને મનુંરને ઉંપ્રદેશસક્રમ પ્રાપ્ત થાય ॥૬૧॥

થાવરતજ્ઞાઆયાવુજ્ઞોયાઓ નપુસગસમાઓ । આહારગતિત્યથર ધિરસમમુક્કસ્ત સગકાલ ॥૯૨॥

સ્થાવરતજ્ઞાત્યાતપોષોઠા નપુસકસમાઃ । આહારકતીર્થકરો સ્થિરસમાવુક્કસ્તકાલમ્ ॥૯૨॥

અન્યમાર્ગ-થાવર-સ્થાવર તજ્ઞા(દ્)ન્તેની અતિ-એકેં અતિ આતપ-આતપ અને ઉમ્મોપાઓ-ઉધોત એ ૪ પ્રકૃતિઓ નપુંસગસમાઓ-નપુસકવેઃ સરખી ઉંપ્રં સક્રમ આશયો અભુવી તથા આહારગ-આહારક ૭ અને તિત્યથર-તીર્થકર એ ૮ નોં ઉંપ્રં સક્રમ સ્થિર-સમ-સ્થિર સરખો કહેવો, પરન્તુ ઉક્તસ્ત સગકાલ-ઉદ્કૃષ્ટ સર્વજ-અધઠાળ મુધી [અથવા ઉક્તસ્ત સગકાલ-પોતાના ઉદ્કૃષ્ટ અધઠાળ મુધી] બાધીને-પૃથ્વીને એમ કહેવુ ॥૬૨॥

માર્ગ-૮૪મી ગાથામાં કહેલા નપું વેદના ઉંપ્રં સક્રમવત્ સ્થાવરશિ ૪ પ્રકૃતિને ઉંપ્રં સક્રમ કહેવો તથા ૮૬ મી ગાથામાં કહેલા સ્થિર નામના ઉંપ્રં સક્રમવત્ [અથવા ૮૮ મી ગાથામાં કહેલી ૨૦ ગુણધ્રવબાધીવત્] આહારક સપ્તક અને જિન નામનો ઉંપ્રં સક્રમ કહેવો પરન્તુ “પોતાના ઉંબધઠાળ મુધી બાધીને” એટલું વિશેષ કહેવુ તે આ પ્રમાણે—આહાર-કને ઉંબધઠાળ દેશોન પૂર્વકોઠ વર્ષના સયમમા જેટલો અપ્રમત્તકાળ હોય તેટલો, અને જિન નામનો દેશોન બે પૂર્વ કોઠવર્ષ

અધિક ૩૩ સાગરોપમ. એટલો કાળ સતત ગંધ કરીને ક્ષપક થઇને ગંધ વિરહેઠ કરી ગંધાવલિકા વીત્યાગાઠ યશઃકોર્તિમાં સંક્રમાવે તે પ્રથમ સમયે એ ટનો ઉંપ્રં સંક્રમ લાણુવો. ૥૬૨૥

ચતુરુવસમિત્તુ મોહં મિચ્છત્તગયસ્સ નીચવંધંતો । ઉચ્ચાગોઉવકોસો તત્તો લહુસિજ્જઓ હોઈ ॥૧૩॥

ચતુરુપશમચ્ચ મોહં મિથ્યાત્વગતસ્ય નીચૈર્વન્ધાન્તે । ઉચ્ચૈર્ગોત્રોત્કૃષ્ટસ્તતો લઘુ સિધ્યતો ભવતિ ॥૧૩॥

અન્વયાર્થઃ—ચર=ચારવાર મોહં=મોહનીયને ઉવસમિત્તુ=ઉપશમાવીને મિચ્છત્તગયસ્સ=મિથ્યાત્વે ગયેલાને તત્તો=ત્યારગાઠ લહુ=લઘુ-શીઘ્ર સિજ્જઓ=સિદ્ધિ પામનારને નીચવંધંતે=નીચ ગોત્રના ગન્ધતા અન્ત્ય સમયે-ગંધ વિરહેઠ સમયે ઉચ્ચાગો(અ)=ઉચ્ચ ગોત્રનો ઉવકોસો=ઉંપ્રં સંક્રમ હોઈ=હોય છે ૥૬૩૥

માવાચ્ય—મોહનીયનો ઉપશમ કરતી વખતે ઉચ્ચ ગોત્ર જ ગંધાય છે. તે ગંધાતા ઉચ્ચગોત્રમાં નીચગોત્ર ગુણસંક્રમવડે ઘણું સંક્રમે છે, પુનઃ એક લવમાં જે વાર મોહોપશમ થાય છે, જેથી જે લવમાં જ ચારવાર મોહોપશમ કરીને ત્રીજે લવે મિથ્યાત્વ પામી નીચગોત્ર ગાંધે, અને તેમાં ઉચ્ચગોત્ર સંક્રમાવે, પુનઃ સમ્યક્ત્વ પામી ઉચ્ચ ગાંધે અને તેમાં નીચ સંક્રમાવે. એ રીતે એ ત્રીજા લવમાં વારંવાર ઉચ્ચ અને નીચ ગાંધી શીઘ્ર ક્ષપક થાય, તેને નીચગોત્રના ગંધ વિરહેઠ સમયે ઉચ્ચગોત્રનો ઉત્કૃષ્ટ પ્રદેશસંક્રમ થાય. (નીચગોત્રના ગંધવિરહેઠ સુધીમાં ઉચ્ચ ગોત્રને વારંવાર ગાંધી તથા નીચને ઉચ્ચમાં વારંવાર સંક્રમાવી ઉચ્ચ ગોત્રને ઘણા પ્રદેશવાણું કર્યું છે તેને નીચના ગંધવિરહેઠ સમયે નીચમાં સંક્રમાવે તે વખતે ઉચ્ચ ગોત્રનો ઉંપ્રં સંક્રમ એ પ્રકારના ભાવી શીઘ્ર ક્ષપક શ્રેણિ પ્રાપ્ત કરનાર મિથ્યાદ્રષ્ટિને [મિથ્યાંના અન્ત્ય સમયે] હોય.) ૥૬૩૥ ઇતિ ઉત્કૃષ્ટ પ્રદેશ સંક્રમ સ્વામિ પ્રરૂપણા ॥

॥ અથ જઘન્ય પ્રદેશસંક્રમ સ્વામિત્વ પ્રરૂપણા ॥

अपतरण—७०प्र० सङ्गम स्वाभी क्लीने इवे जघन्य प्रदेश सङ्गम स्वाभी क्लेषानो प्रसज्जं छे, त्यां ७०प्र०सङ्गम जेम शुद्धित
 कर्मांश एवने क्लेषो इतो तेम ७०प्र० सङ्गम क्षपितकर्मांश एवने [प्रभृतिजोना धष्ठा प्रदेशो निर्गमि लय क्लेष सयोत्रोभां वर्तीने
 आवेदा एवने] छेय छे, भाटे प्रथम अक्षि क्षपित कर्मांश जीयतु स्वल्प इशवि छे—

पञ्चासखियभागूण कम्मठिइमच्छिओ निगोपसु । सुद्धमेसुअमवियजोग्ग जहन्नय कद्दु निग्गम्म ॥९४॥

जोग्गोसुअसखवारे सम्मत्त लभिय देसविरहं च । अट्टक्खुत्तो विरइ सजोयणहा तइयवारे ॥९५॥

चउरुवसमित्तु मोहं लहुं खवेतो भवे खवियकम्मो । पाएण तर्हि पगय पड्डच्च काओ वि सविसेस ॥९६॥

पर्याप्तसंख्येयमागोनकर्मस्थिति स्थित्वा निगोपेषु । सुद्धमेष्वभ्ययोग्य जघन्य कृत्वा निर्गम्य ॥९४॥

योग्येष्वसंख्येयवारान् सम्यक्त्व लब्ध्वा देसविरतिं च । अट्टकृत्वो विरतिं संयोजनहा तावतो वारान् ॥९५॥

चतुरूपज्ञमग्य मोहं क्षपयन्भवेत् क्षपितकर्मा । प्रायेण तेन प्रकृत प्रतीत्य काश्चिदपि सविशेषम् ॥९६॥

अन्यथार्थ—पञ्चासंखियभागूण=पञ्चोपभमा असंख्यातभा भागे ऊग=जिन=न्यून अट्टक्खी कम्मठिइ=कर्मास्थिति सुधी सुद्धमेसु निगोपसु=
 सूक्ष्म निगोपभा शिद्धो=रक्षीने=समीने अमवियजोग्ग=अभय्य प्रायेण्य जहन्नय=जघन्य प्रदेशकर्मां कद्दु=करीने त्यांभी निग्गम्म=
 निष्कलीने. जोग्गोसु=(संख्यात्वादिने) योअ्य लवोभां असख्यवारे=असंख्य वार सम्मत्तं च देसविरत्ये=संख्यज्जव अनदेशस्थिति लभिय=पाभीने
 अट्टक्खुत्तो=आठवार विरहं=सर्व विरति पाभीने य=अने तइयवारे=तेटली वार संजोयणहा=संयोजना (अ=वा०)ने तावत्त धर्त्तने (विस-

યોજના કરીને). ચર=ચાર વાર મોહં=મોહને ઉવસમિતુ=ઉપશમાવીને લહું=શીઘ્ર સર્વેતો=કર્મ ખપાવતો ભવ (શીઘ્ર ક્ષપક ભવ)
 સ્વિયકમ્મો=ક્ષપિત કર્મશ મવે=થાય છે. પાણ=પ્રાયઃ-વિશેષતઃ એજ ક્ષપિતકર્મશ ભવનો તર્હિ=ત્યાં-અર્હિ જ્ઞ પ્રં સંન્ના વિષયમાં
 પગયં=ચાલુ અધિકાર છે-અધિક પ્રયોજન છે. પુનઃ કાઝો વિ=કોઈક પ્રકૃતિઓને પદુચ=પ્રતીત્ય=આશ્રયી સવિસેસં=કંઈક વિશેષ
 પણ છે. ૧૯૪-૯૫-૯૬॥

માત્રાર્થ—પદ્યોપમના અસંખ્યાતમા ભાગે ન્યૂન ૭૦ કોઠાંકોસાંસુધી કોઈક ભવ્ય ભવ સૂંનિગોહતા ભવોમાં ભમીને-રહીને
 ત્યાં 'અભવ્ય ભવને જેટલી જઘન્ય પ્રદેશસત્તા હોય તેટલી પ્રદેશસત્તા કરીને ત્યાંથી નિકળી સમ્યક્ત્વાદિ પામી શકાય તેવા ત્રસ
 ભવોમાં ઉત્પન્ન થઈ પદ્યોપમના અસંખ્યાતમા ભાગ જેટલા કાળમાં અસંખ્ય વાર સમ્યક્ત્વ અને અદ્વકાળ દેશવિરતિ પામીને,
 કેવી રીતે પામીને ? તે કહે છે—સૂક્ષ્મ નિગોહમાંથી નિકળી બાહર પૃથ્વીકાયમાં ઉત્પન્ન થાય, ત્યાંથી અન્તર્મું માત્રમાં નિકળી
 શીઘ્ર પૂર્વ કોઠ વર્ષાયુવાળા મનુષ્યમાં ઉત્પન્ન થઈ ત્યાં પણ સાત માસ જ ગર્ભમાં રહી જન્મ પામી ૮ વર્ષની વયનો થઈ સંયમ
 ગ્રહણ કરી દેશોન પૂર્વકોટિ આયુષ્ય સુધી સંયમ પાલન કરી કિંચિત્ આયુષ્ય બાકી રહ્યે મિથ્યાત્વ પામી કાળ કરી મિથ્યાત્વ યુક્ત
 ૧૦ હજાર વર્ષની જઘં "સ્થિતિવાળો દેવ થાય, ત્યાં અંતર્મુંદૂર્ત્ ગયા બાહર સમ્યક્ત્વ પામી અન્તે મિથ્યાત્વે જઈ ત્યાંથી મરણ પામી બાહર
 પૃથ્વીમાં ઉત્પન્ન થાય, ત્યાંથી પણ અન્તર્મું બાહર નિકળી મનુષ્યમાં ઉત્પન્ન થાય, ત્યાં સમ્યક્ત્વ વા દેશવિં વા સર્વવિરતિ પામે,

૧ અભવ્યને એથી એાછી સત્તા હોય જ નહ ભવ્યને તો એથી પણ ન્યૂન સત્તા અવરયા વિશેષમાં હોય છે, માટે અભવ્ય પ્રાયોગ્ય સત્તા કહી.
 ૨ સમ્યં સંપૂર્ણભવ રહે અને દેશવિરતિ દેશોન પૂંઠોડ વર્ષ જ રહે એ કારણથી, તથા સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્તિના ભવ પડ્યાસંભાગ જેટલા છે; અને
 દેશવિંપ્રાપ્તિના ભવ એાછા છે.૩ એથી ન્યૂન માસે જન્મેલાને વિરતિભાવ હોય નહિં. ૪ એથી ન્યૂન વયવાળાને પણ વિરતિભાવ હોય નહિં. ૫ અન્તે
 મિથ્યાત્વ પ્રાપ્તિરૂપ વિરાધના વળતે જ દેવાયુ જઘન્ય બાંધીને જઘન્યાયુ દેવમાં ઉત્પન્ન થઈ શકે, અન્યથા સંગમારાધકને જઘન્યથી પણ સૌધર્મમાં

એ રીતે દેવતા અને મનુષ્યના અનેક ભવોમાં વારવાર સમ્યક્વાહિ પામે, પામીને પુના છેડે, એ રીતે વારવાર ગ્રહણ મોક્ષન પશ્યોના
 અસંખ્યા ભાગ મુખીમા અસંખ્યવાર કરે, તેમાં ઘણા કાળ સમ્યક્વ અને અપકાળ દેશવિરતિ પામે, અને સર્વ વિરતિ તે આઠ
 વાર જ પામે, અને એ આઠવાસ્ની સર્વવિરતિમાં અનતાંની વિચયોજના પણ આઠ વાર કરે, તથા એ આઠ વાસ્ની સર્વ વિર
 તિમાં આસ્વાર મોક્ષનીયને સર્વોપશમ કરીને ત્યાર પછીના (વિચયોજના પૂર્વક ચાશી વાર ઉપશમ પછીના) ભવમાં શીઘ્ર ક્ષપક
 થાય તે વખતે એ છવ ઘણિત કર્માંશ કહેવાય. ॥૬૪-૬૫-૬૬॥

મયસરણ—એ પ્રભાણે ૧૦ પ્ર૦ સક્રમમાં અવશ્ય ઉપયોગી ક્ષણિકકર્માંશનુ સ્વરૂપ કરીને હવે બ્રહ્મ્ય પ્રવેશ સંક્રમ સ્વામી
 કહેવાય છે—

આવરણસત્તગમ્મિ ઉ સહોહિણા તં વિણોહિજુયલમ્મિ । નિદ્વાલુગતરાઙ્ગયહાસચક્રે ચ વધતે ॥૧૭॥

આવરણસત્તકસ્ય તુ સદાવધિના તદ્વિનાઙ્ગવધિયુગલસ્ય । નિદ્વાલિકાન્તરાયહાસવતુષ્કાનાં ચ વન્ધાન્તે ॥૧૭॥

મન્યપાર્થ—આવરણસત્તગમ્મિ ઉ=સાત આવરણને (મંચુમંકેચંચંચંકે) નો ૧૦ પ્ર૦ સક્રમ ઓહિણા સહ=અવધિજ્ઞાન સહિત
 છવ, તથા તં=અવધિજ્ઞાન ણિણા=વિનાનો છવ ઓહિજુયલમ્મિ=અવધિ યુગલને (અવધિ જ્ઞાં અવધિ ૬૦ને), ય=અને નિદ્વાલુગ
 અતરાયહાસચક્ર=નિદ્વાલિકા અન્તરાય પ અને હાસ્યસતુષ્ક એ ૧૧ સહિત ૨૦ પ્રકૃતિઓને ૧૦ પ્ર૦ સક્રમ વંધતે=વ્યોતપોતાના

પામોપમાકુને ઉત્પન્ન થયુને હોવ છે ૧ સર્વવિરતિની ૮ વાર પ્રાપ્તિ ૮ ભવોની અપેક્ષાએ છે, સ સાસ્વાકર્માં સમપ્રાપ્તિના ૮ ભવજ હોવ, આઠપર્યે તે
 સર્વવિરતિ સે હોવવાર પામી શકાય છે

ગન્ધને અન્તે (ગાંધવિચ્છેદ સમયે) કરે? ॥૬૭॥

માવાર્થ:—અન્વયાર્થવત્ સુગમ છે. વિશેષ કે—અવધિજ્ઞાની જીવ અવધિજ્ઞાન ઉત્પન્ન કરતી વખતે ઘણી નિર્જર્જરા કરે છે, માટે ૭ આવરણનો જન્મસંક્રમ અવધિજ્ઞાનીને (ગાંધવિચ્છેદ સમયે) કહ્યો, તથા અવધિજ્ઞાન ઉત્પન્ન થતાં અવધિ આવરણના પ્રદેશો અતિ રૂક્ષ થઈ જવાથી ગાંધવિચ્છેદ સમયે પણ ઘણા નિર્જરે છે અને સંક્રમે છે માટે અવધિદિકનો જન્મ પ્રમ સંક્રમ ગાંધવિચ્છેદ સમયે અવધિ રહિતને જ હોય છે. અને નિદ્રાદિક આદિ ૧૧નો જન્મ પ્રમ સંક્રમ કંઈ પણ વિશેષતા રહિત ગન્ધવિચ્છેદ સમયે હોય છે. ગાંધવિચ્છેદ ગાદ તો ૬ પ્રકૃતિનો ગુણસંક્રમ થતો હોવાથી ઘણો પ્રદેશ સંક્રમ થાય છે, અને ૫ અન્તરાયનો તો પતદ્-ગ્રહાભાવે સંક્રમ જ થતો નથી. તથા અવધિદિક વિના શેષ ૧૮ પ્રકૃતિનો ગન્ધાન્ત સમયે યથા પ્રવૃત્ત સંક્રમ વડે જ સંક્રમ રૂપ કહ્યો છે. પરન્તુ સર્વ આવરણોનો ગાંધ વિચ્છેદ સમકાલે સદશરૂપ હોવાથી અવધિદિકનો પણ યથા પ્રવૃત્ત સંક્રમ વિરોધી નથી. ॥૬૭॥

સાયસ્સ ણુવસમિત્તા અસાયવંધાણ ચરિમવંધંતે । खवणाए लोभस्स वि अपुव्वकरणालिगा अंते ॥૧૮॥

सातस्यानुपशमय्यासातवन्धानां चरिमवन्धान्ते । क्षपणायां लोभस्याऽप्यपूर्वकरणावलिकान्ते ॥१८ ।

અન્વયાર્થ:—(અ)ણુવસમિત્તા=મોહનીયને નહિ ઉપશમાવીને (=ઉપશ્રમ શ્રેણિ નહિ કરીને) અસાયવંધાણ=અશાતાના ગાંધોમાં ચરિમવંધંતે=છેદ્ધા અશાતાના ગન્ધના અન્ત્ય સમયે ક્ષપકને સાયસ્સ=શાતાનો જન્મ પ્રમ સંક્રમ હોય, [ત્યારગાદ શાતાનો સંક્રમ જ નથી, પરન્તુ

૧ અહિ વ્યાખ્યામા ક્ષપિતકર્મોશ સાક્ષાત્ કહ્યો નથી તોપણ ક્ષપિતકર્મોશને જ જન્મ પ્રમ સંક્રમ કહ્યો છે તેથી અને જે વિશેષતા છે તેજ આ ગાથાઓમાં દર્શાવવાની હોવાથી એ જન્મ સંક્રમ ક્ષપિત કર્મોશને કહેવામાં વિરોધ નથી.

શાતામાં અથવા સક્રમે છે] અને ઉપશમ્યેષુ નહિ કરનારનેજ સજાણ-લોકને ક્ષમ કરવી વગતે ક્ષપકને અપુવ્યવરણાહિગા અન્તે-
 અર્પ કરણ (૮મા ગુણુ)ની પ્રથમ આવલિકાના અન્ત્ય સમયે હોમસ વિ-સં લોકને પણ ૪૦ પ્ર૦ સં હોમ છે. આવલિકા
 બાદ તે ગુણુસક્રમવડે પ્રાપ્ત થયેલા મણા દલિકની સક્રમાવલિકા વ્યતીત થઈ ગઈ હોવાથી તેના પણ સક્રમને સમવ હોવાથી
 અન્ત્ય પ્રદેશસક્રમ થતો નથી ॥૬૮॥

માર્ગ—અન્વયાર્થવત્ સુગમ છે ॥૬૮॥

અયરછાવાટ્ટિવુગ ગાલિય ધીવેયથીગગિદ્ધિતિગે । સગલવળહાપવત્તસંતે એમેવ મિચ્છત્તે ॥૧૧॥

અતરપટપટ્ટિકં ગાલિયત્વા સ્ત્રીવેદસ્ત્યાનગુદ્ધિત્રિકાન્ । સ્વક્ષપયયઘાપ્રવૃત્તસ્યાન્તે એવમેવ મિથ્યાત્વસ્ય ॥૧૧॥

અર્થવાર્થ—ધીવેયથીગગિદ્ધિતિગે=સ્ત્રીવેદ અને સ્ત્યાનધિકત્રિક એ આરને ૪૦ પ્ર૦ સક્રમ છાણટ્ટિવુગ=બેવાર છાણક અપર=સાગરોપમ
 મુખી એ વારને ગાલિય=આળીને-મણા પ્રદેશો અપાવીને સગ=પોતપોતાના સજાણ=ક્ષપણ વગતે અહાપવત્તસ=યઘાપ્રવૃત્ત કરણના
 અન્તે=અન્ત્ય સમયે (અપ્રમત્તાન્તે) વિધ્યાત સક્રમ વડે હોવ છે [ત્યારબાદ તે અર્પકરણુ ગુણુસ્થાને ગુણુસક્રમ વડે થયેા સક્રમ
 પ્રવર્તે છે] એમેવ=એ પ્રમાણે જ મિચ્છત્તે=મિથ્યાત્વનો પણ ૪૦ પ્ર૦ સં (૧૩૨ સાગરોમુખી સમ્યક્ત્વ વડે મિથ્યાત્વ ધણુ નિર્જરીને
 ક્ષયિક સમ્યં પામવાના પ્રસંગે યઘા પ્ર૦ કરણના અન્ત્ય સમયે વિધ્યાત સંવડે) બલુવો ત્યારબાદ તે મિથ્યાત્વનો ગુણુસક્રમ શરૂ
 થવાથી ધણુ સક્રમ થાય છે ॥૬૯॥

માર્ગ—અન્વયાર્થવત્ સુગમ છે ॥૬૯॥

હસ્તગુણસક્રમદ્વાપ્ત પૂરયિત્તા સમીસસમ્પત્ત । ચિરસમ્પત્તા મિચ્છત્તગયસ્સુવ્વલળયોગે સિં ॥૧૦૦॥

ह्रस्वगुणसंक्रमाद्द्वया पूरयित्वा समिश्रसम्यक्त्वम् । चिरसम्यक्त्वान्मिथ्यात्वं गतस्य स्तोकोद्गलने अनयोः ॥१००॥

अन्वयार्थ—ह्रस्वगुणसंक्रमअद्वाए= अल्प गुणसंक्रम काणवडे (गुणसं०ना अल्पकाण सुधी) समीप्त=मिश्र सङ्घित सम्मत्तं=सम्य-
क्षत्व मोडनीयने [मिश्रने अने सम्य०ने] पूरयित्वा=पूरीने (ओ णेमां मिथ्यात्वना प्रदेशे। संक्रमवीने) चिर=दीर्घकाणवाणा^२ (१३२
सागरो० सुधीना) सम्मत्ता=सम्यक्षत्वथी मिच्छत्तगयस्स=मिथ्यात्वे गयेलाने [१३२ सागरोपम सम्यक्षत्व पादन करी मिथ्यात्वे गयेलाने]
उव्वलणायोगे=स्तोत्र उद्गलना प्रवर्ततां (पद्यासं०लाग सुधीनी उद्गलनामां उपान्त्य स्थितिणं०नी उद्गलना वणते) अन्त्यसमये सिं=
ओ णे प्रकृतिओने। ७०प्र० संक्रम (मिथ्यात्वमां मिथ्याद्रष्टिने) थाय छे. ॥१००॥

भावार्थ—अन्वयार्थवत् सुगम छे. ॥१००॥

संजायणाण चतुरुवसमित्तु संजोयइत्तु अप्पच्चं । अयरच्छावट्टिदुगं पालिय सकहप्पवत्तंते ॥१०१॥

संयोजनांश्चतुरुवसमद्य संयोज्याल्पाद्दाम् । अतरपट्टपट्टिद्विकं पालयित्वा स्वयथाप्रवृत्तान्ते ॥१०१॥

अन्वयार्थः—चतुरुवसमित्तु=चारवार मोडनीय उपशमावीने (४वार उप०श्रेणु करीने तेमां अनंताणुंधीने पणु ४वार^३ विसंथो०ने)

१ विशेषकाण गुणसं० प्रवर्तते तो ७०प्र० संक्रम न थाय गाटे २ सम्यक्षत्वनी उद्गदारा धष्ठी निर्गंरा थवाने अने मिश्रने। सम्य०मां धष्ठी
संक्रम थवाने १३२ सा०श्रेट्टो दीर्घकाण कलो छे, सम्यक्षत्वने। ओथी विशेष सततकाण नथी, ओ रीते मिथ्यात्वगुणुंमां ओ णेनी णडु अल्प प्रदेश
सत्ता प्राप्त थाय छे अने तेथी पद्यासं०लागान्ते मिथ्यांमां संक्रम पणु णडु अल्प थाय छे.

३ वृत्तिमां विसंथो०ना स्पष्ट कपी नथी, परन्तु ७०प्र०मत्ता करवागा विसंथो०ना विरोध धृष्ट छे तेथी तेमज्ज आ ग्रन्थना कर्ता उप०श्रेणुमां
विसंथो०ना ७ स्वीकारे छे, अने उपशमनाने मतान्तर कडे छे गाटे अङ्घिं सर्वत्र विसंथो०ना कडेनी युक्त छे.

પુનઃ સજોયણાન=સ યોજના કથાયેને-અનતાનુબધીને અપ્પહ્ન=અહપકાળ (લપુ અન્તમું) સજોયણુ=સ યોજને-બાંધીને લપરછાપટ્ટિદુર્ગ=
 બે છાસક સાગરોપમ મુખી સમ્યક્ત્વ (અને અનતાનુ) પાલિય=પાલન કરીને-રાખીને સફ પોતાના (અનતાનુની વિસયોજનાના)
 અહાપ્યવંતે=યથાપ્રવૃત્ત કરણના અન્ત્ય સમયે અનતાં ૪ નો જંપ્રં સક્રમ હોય છે ॥૧૦૧॥

માયાર્થઃ—અન્વયાર્થવત્ મુગમ છે વિશેષ કે—આસ્વાર ઉપંગ્રેણિનુ કારણ ઉપંગ્રેણિમાં ચારિત્ર મોહનીયની ઘણી નિર્જસ
 સ્થિતિઘાત રસઘાત મુજુગ્રેણિ અને શુભસક્રમ વડે ઘાય છે જેથી આસ્વાર ઉપંગ્રેણિ કરીને તેમા અનતાને ચોથીવાર વિસયો
 જીને મિધ્યાત્વે આવેલ જીવને ચારિત્રમોહની અતિ અહ્ય પ્રદેશ સત્તા હોય છે અને અનતાની અસત્તા હોય છે, જેથી ત્યાં
 અહપકાળ નવા બધાયલા અનતાનુબધિમાં અહ્ય ચારિત્રમોહના પ્રદેશો યથાપ્રવૃત્ત સક્રમ વડે સક્રમતા છતા પલુ અનતાં અહ્ય
 સત્તાવાળા હોય છે, તે અહ્યસત્તાક અનતાં સહિત પુના સાધિક ૧૩૨ સાગરોપમવાળુ ક્ષયોપં સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્ત થતા સાધિક ૧૩૨
 સાગર મુખી અનતાની નિર્જસ પ્રતિસમય ચાલુ રહે છે ત્યારબાદ ઈશન મોહની ક્ષપણા વખતે ઈશનક્ષપક જીવ જ્યારે અનતાની
 વિસયોજના-ક્ષપણા કરે તે પ્રસરે એ વિસયોજના માટે જે યથાપ્રંકરણ કરે, તે યથાપ્રં કરણના અન્ત્ય સમયે અનતાને વિધ્યા
 તસક્રમવડે તે સમયે બધાવી ચારિત્રમોહનીયની પ્રકૃતિઓમાં સક્રમાવે ત્યારે અનતાનો જબન્ય પ્રદેશ સક્રમ ઘાય. યથાપ્રં
 કરણ પૂર્ણ થયા બાદ વિસયોજનાના અપૂર્વકરણમા તે અનતાનો શુભસક્રમ શરૂ થવાથી ઘણા પ્રદેશો સક્રમે છે માટે યથાપ્રં
 અન્ત્ય સમયે જંપ્રદેશ સક્રમ ઠહ્યો છે ॥૧૦૧॥

અટુકસાયાસાપ્ ય અસુમધુવવંધિઅત્થિરત્થિગે ય । સવ્વલહુ સ્વવળાપ્ અહાપવત્તસ્સ ચરિમમ્મિ ॥૧૦૨॥

અટકપાપાસાતાનાં ચાશુમધુવવધિન્યસ્થિરત્રિક્કસ્ય ચ સર્વલહુપ્પણાયાં યથાપ્રવૃત્તસ્ય ચરમે ॥૧૦૨॥

અન્વયાર્થ—અટ્ટકસાય=આઠ કષાય (અપ્ર૦ ૪ પ્ર૦૪) અસાણ=અશાતા વેદનીય ય=તથા અશુભધુવવંધિ=અશુભ ધુવળંધિ (કુવર્ણાદિ ૯-ઉપધાત) ૧૦, ય=અને અતિરતિગે=અસ્થિરત્રિક એ ૨૨નો ૪૦પ્ર૦સંક્રમ સ્વલહુ=સર્વથી શીઘ્ર સ્વળાણ=ક્ષપણામાં અહાપવત્તસ્સ= યથાપ્રવૃત્ત કરણના ચરિમમ્મિ=ચરમ સમયે હોય છે. ૧૧૧૦૨૧

ભાવાર્થ—સાત માસ ગર્ભમાં વસી ૪-૫મથી ૮ વર્ષનો થઈ મોહનીય કર્મનો ક્ષય કરવા માટે તત્પર થએલો એ શીઘ્ર+ ક્ષપક હવ આઠ કષાય સિવાયની પૂર્વોક્ત ૧૪ પ્રકૃતિઓનો યથાપ્રવૃત્ત સંક્રમવડે યથાપ્રવૃત્ત કરણના અન્ત્ય સમયે (અપ્રમત્તાન્તે) ૪૦પ્ર૦ સંક્રમ કરે. તથા દેશોન પૂર્વકોડ વર્ષ સુધી દીર્ઘ સંયમ પાળીને એ ચિરક્ષપક હવ યથાપ્ર૦કરણના અન્ત્ય સમયે (અપ્રમત્તાન્તે) ૮ મધ્યકષાયોનો ૪૦સંક્રમ વિધ્યાતસંક્રમવડે કરે. ૧૧૧૦૨૧

પુરિસે સંજલણતિગે ય ઘોલમાણેણ ચરમવદ્ધસ્સ । સગઅંતિમે અસાણ સમા અરઈ ય સોગો ય ॥૧૦૩॥

પુરુપસ્ય સંજ્વલનત્રિકસ્ય ચ ઘોલમાનેન ચરમવદ્ધસ્ય । સ્વાન્તિમે અશાતેન સમા અરતિશ્ચ શોકશ્ચ ॥૧૦૩॥

અન્વયાર્થ—પુરિસે=પુરુપવેદનો ય=અને સંજલણતિગે=સંજ્વલન ત્રિકનો (સંક્રોધ માન માયાનો) ૪૦પ્ર૦સંક્રમ ઘોલમાણેણ=ઘોલ માન પરિણામવાળા હવે (જઘન્ય યોગવાળા હવે) ચરમવદ્ધસ્સ=અંધ વિન્હેઠ સમયે ણાંધેલા દલિકના સંક્રમ પ્રસંગે સગઅંતિમે= પોતપોતાના અન્ત્ય સંક્રમ વળતે હોય, ય=તથા અરતિ=અરતિ ય=અને સોગો=શોક એ જે પ્રકૃતિ ૪૦પ્ર૦ આશ્રયી અસાણ=અશાતા સમા=તુલ્ય (અશાતા સરળી) જાણુવી. ૧૧૧૦૩૧

+ પંચસ ગ્રહમાં આવીસે પ્રકૃતિઓ માટે ચિરક્ષપક હવ કલો છે.

૧ ક્ષયકળે સ્વભાવે ૪ અસ્પયોગ પ્રાપ્ત થયો હોય તે ઘોળમાન પરિણામી એ અર્થ આ પ્રસંગને અનુસરીને જાણુવો.

માયાર્થ—શપક જીવને પુન્વેદ અને સજ્વલન રૂઝે ઠતુ ક્ષપણકાજે 'જલન્ય યોજે બાંધતાં બાંધતાં પોતપોતાના બધવિચ્છે સમયે સમયોત બે આવલિકા મુખીતુ (જલ-વયોગે બાધિતુ) પૂર્વબદ્ધલિક સત્તામાં છે, બીજી ક્ષય થઈ ગયેલુ હોવાથી સત્તામાં હોતુ નથી. તેને પ્રતિસમય ગુણ સક્રમવટે સક્રમાવતાં સમયોત બે આવલિકા જેટલા કાજે સર્વ સક્રમી રહે છે, જેથી એ સક્રમકાગના છેલ્લા સમયે [બધવિચ્છે સમયે બાધિલા] નવા પ્રદેશનધમના જ અસખ્યાતમા ભાગ જેટલા જે બાકી રહ્યા હતા તે અતિ અહ્ય પ્રદેશે સર્વસક્રમવટે સક્રમી બલ છે જે જ તે ચાર પ્રકૃતિને જલમ પ્રદેશત્રકમ જણાય છે અરતિ અશોકને જમમસમ ૧૦૨ મી માયામા અશાતાને સક્રમ કલો તે રીતે શીખણપકને અપ્રમત્તાને યથાપ્રવૃત્તકરણના અન્ય સમયે હોય છે ॥૧૦૩॥

वेउव्वेक्कारसग उव्वलिय धंधिउण अप्पद्धं । जिट्ठिठिई निरयाओ उव्वट्ठित्ता अवन्धिनु ॥१०४॥
 यावरगयस्स चिरउव्वलणे णयस्स एवमुच्चस्स । मणुयदुगस्स य तेउसु वाउसु वा सुट्ठमवद्धाण ॥१०५॥
 वैक्रियैक्कादसकमुदलितं बहुष्वाञ्जरादाम् । ज्येष्ठस्थितिनैरयिक्कादुदत्त्यांबवृष्वा ॥१०४॥
 स्याविरगतस्य विरोद्वलने एवसामेवोभैर्गोत्रस्य । मनुजद्विकस्य च तेजसु वायुषु वा सूक्ष्मषट्ठानाम् ॥१०५॥

અન્યયાર્થ—ઉવ્વલિય=ઉદ્ભવિત (નિ સત્તાકે ઠરેલ) વેઉવ્વેસ્કારસગ=વૈક્રિય એકાદશને અપ્પદ્ધ=અણપકાળ ધંધિઉગ=બાંધીને ચિટ્ઠિટ્ઠિ= ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિવાળા નિરયાઓ=નારકમાથી ઉવ્વટ્ઠિતા=ઉદ્ભવતાં-નિકળીને અંરવિતુ=પુનઃ નહિ બાધીને યાવરગયસ્સ=સ્થાવરમા ગમેલાને

૧ અહિ જલ-વયોગે અણપ્રદેશની પ્રાપ્તિ સહજે હોવાથી ક્ષપિતકમાં તે જન્મી જરૂર નથી.

ચિરુન્વલણે=દીર્ઘકાળ સુધી ઉદ્દલના કર્યે છતે એસ=એ વૈં એકાદશનો ૪૦પ્રં સંક્રમ થાય. તથા સુહુમવદ્વાણં=સૂક્ષ્મ એકેન્દ્રિયમાં બાંધેલા ઉચ્ચસ્ત=ઉચ્ચ ગોત્રનો ય=અને મણુયદુગસ્ત=મનું દ્વિકનો ૪૦પ્રં સંક્રમ તેડસુ=અગ્નિકાયમાં-તેઉકાયને વા=અથવા, અને વાડસુ=વાયુકાયને હોય છે ૧૧૦૪-૧૦૫૧

માવાર્થ—દેવદ્વિક નરકદ્વિક અને વૈક્રિયસમક એ ૧૧ પ્રકૃતિઓ રૂપ વૈં એકાદશકને એકેન્દ્રિય ભવમાં ઉવેલીને પંચેન્દ્રિયમાં આવી અલ્પકાળ (અન્તર્મું) બાંધ્યું હોય, અને ત્યાંથી સાતમી પૃથ્વીમાં ૪૪ ૩૩ સાગરોપમ સુધી ઉદયાદિવડે નિર્જરીને ત્યાંથી પુનઃ સંજિતિર્યંચમાં આવીને વૈં એકાદશક બાંધ્યા વિના એકેન્દ્રિયમાં જાય, ત્યાં પણ પલ્યોના અસંખ્યાતમા ભાગ. સુધીની દીર્ઘ ઉદ્દલના વડે ઉવેલવા માંડે ત્યાં ઘણા સ્થિતિખંડો ઉવેળાઈ રહ્યા બાદ જ્યારે ઉપાન્ત્ય સ્થિતિખંડને અન્તર્મું કાળ સુધી ઉવેલે તે અન્તર્મુંના અન્ત્ય સમયે જે અલ્પ પ્રદેશો અન્ય પ્રકૃતિમાં સંક્રમે તે વૈં એકાદશનો ૪૦પ્રંસંક્રમ જાણવો. તથા તેઉકાય અને વાયુકાયમાં મનુષ્યદ્વિક અને ઉચ્ચગોત્રની એ ત્રણની પ્રથમ ઉદ્દલના કરી (નિસત્તાક કરી) સૂક્ષ્મ એકેન્દ્રિયમાં ૪૪ અલ્પકાળ (અન્તર્મુંમાત્ર) એ ત્રણ પ્રકૃતિ બાંધી પંચેન્દ્રિય ભવમાં જાય પરન્તુ બાંધે:નહિ, અને ત્યાં નહિં બાંધીને સાતમી પૃથ્વીમાં ૪૪ ૩૩ સાગરોપમ સુધી સંક્રમથી અલ્પ કરે પણ નવું બાંધે નહિં, ત્યાંથી નિષ્ણી પુનઃ સંજિતિર્યંચમાં આવે ત્યાં પણ ન બાંધે, પરન્તુ સંક્રમથી અલ્પ કરે, એ રીતે એટલાકાળ સુધી નહિં બાંધીને અને સંક્રમથી અતિ અલ્પ કરીને તેઉકાય વાયુકાયમાં આવી દીર્ઘકાળની [ઉત્કૃષ્ટ પલ્યાસંખ્યેયભાગ સુધીની] ઉદ્દલના વડે ઉવેલવા માંડે તે વખતે ઉપાન્ત્યખંડના અન્ત્ય સમયે જેટલા પ્રદેશ અન્યપ્રકૃતિમાં સંક્રમે તેટલા પ્રદેશ પ્રમાણુનો એ જે પ્રકૃતિનો ૪૦પ્રંસંક્રમ તેઉ વાયુને હોય ૧૧૦૪-૧૦૫૧

હસ્તં કાલં બન્ધિય વિરઓ આહારસત્તગં ગંતું । અવિરઙ્ મહુન્વલંતસ્સ તસ્સ જા થોવ ઉન્વલણા ॥૧૦૬॥

इत्वं काल षड्विंशति विरत आहारसप्तकं गत्वा । अविरतिं महोद्वलयतो तस्य या स्तोकोद्वलना ॥१०६॥

मन्व्यपार्य—विरतो=विस्त-अप्रमत्त आहारसप्तकं=अष्टादश सप्तकने इत्वं कालं=इत्थस्वकाल-अव्यपगत (अन्तर्भू०) यं धिय=आंधीने त्याए
 भाः अविरत=अविशतिमां गंतु=वर्धने-अविरति पाभीने महोद्वलयत=महा उद्वलनावटे-विराद्वलनावटे उवेतताने तत्सन्वेने जा=ने
 योऽनुब्रवणा=स्तोत्र उद्वलना-उपान्त्य अक्षान्तिम समधपती उद्वलना ते आहारसप्तकने ७० प्र० सप्तकम व्यसुवे. ॥१०६॥

मायार्थ—आहारसप्तकना जघक अप्रमत्त मुनि ७ डोय, अने आहारसप्तकना पावक विरतिवत डोय छे तेथी आक्ष०
 सप्तक आंधीने. जे अविरति पाभे तो ते आक्ष० जे उद्वलना सप्तक वटे नि.सत्ताक क्त्वा भाडे छे, अने फलभोगना असज्या-
 तभा भाज नेटवा कणे ते नि.सत्ताक वाय छे जेटवे अप्रमत्त मुनि अव्यपगत आक्ष० ७ आंधीने अविरति पाभी उवेतवा भाडे
 ते वपते यथा स्थितिभंडा उवेतवा रथा भाः उपान्त्य स्थितिभंडी उद्वलनाया अन्तर्भूत्तना अन्त्य समये जे अव्यप प्रदेशो
 परप्रभृतिमां सक्तमे छे तेव आक्ष० ७ ने ७० प्रदेशसक्तमे छे आक्ष० ७ यथा कण सुधी भाषे तो प्रदेशसक्ति ब्रह्मो वेने यवाधी
 अन्ते ७० प्र० सप्तकम प्राप्त न वाय भाडे "अव्यपगत आंधीने" कर्तु. ॥१०६॥

तेवद्विसय उद्वहीण स चतुष्पत्तकरणात्स उज्जोवतिरियदुगे ॥१०७॥

त्रिपट्टयधिकसप्तदधीनां स चतुष्पत्तकरणात्सोद्योवतिर्यगद्विकयोः ॥१०७॥

मन्व्यपार्य—सन्ते क्षयितकर्मस एव चतुष्पत्तकरणात्सोद्योवतिर्यगद्विकयोः अत्रिक तेवद्विसय=वेकसो त्रेसक उद्वहीण=सागरपम सुधी अयं
 धितान्दिक आंधीने [उद्योत अने त्रियंशु द्विक नदिक आंधीने] अह्यपत्तकरणात्स=यथाप्रवृत्तकरणात् अते=अन्त्यसमये उज्जोव=उद्योत अने
 त्रियदुगे=त्रियंशुद्विकने ७० प्र० सप्तकम करे छे ॥१०७॥

માવાર્થ—ક્ષપિતકર્માશ જીવે ક્ષપિતકર્માશના સ્વરૂપમાં કહેલી ક્રિયાએ: વડે ઉદ્યોત અને તિર્યગ્દ્વિપકને અલ્પ પ્રદેશ સત્તાવાળી કરીને, ત્યાર બાદ પણ પૂર્વકાંડ પૃથક્ત્વાધિક ૪ પલ્યાધિક ૧૬૩ સાગરોપમ જેટલા એ ત્રણુના અબંધકાળ સુધી નવી બંધાય નહિ, અને યથાયોગ્ય રીતે પ્રતિસમય ઉદય સંક્રમાદિ વડે પ્રદેશો તે ન્યૂન થતા જાય, ત્યારબાદ એ ત્રણુની ક્ષપણા પ્રસંગે (ચારિત્ર મોહના) યથા પ્રવૃત્તકરણુના અન્ત્યસમયે (અપ્રમત્તાન્તે) એ ત્રણુનો જૉ પ્રૉ સંક્રમ પ્રાપ્ત થાય છે. (અહિં સાધિક $\times ૧૬૩$ સાગરોં અબંધકાળ કહ્યો તે પાંચમા કર્મઅંથને અનુસરી નીચે ટીપ્પનમાં લખ્યો છે તે પ્રમાણે જાણવો.) ૧૧૦૭૧

इगविगलिंदियजोग्गा अट्ट अपज्जत्तगेण सह तासिं । तिरियगइसमं नवरं पंचासीउदहिसयं तु ॥१०८॥

एकेन्द्रियविकलेन्द्रिययोग्या अष्टौऽपर्याप्तनाम्ना सह तासाम् । तिर्यग्गतिसमं नवरं पंचाशीत्यधिकोदधिशतं तु ॥१०८॥

અન્વયાર્થ—[અ] પજ્જત્તગેણ સહ=અપર્યાપ્ત નામ સહિત ઇગવિગલિંદિયજોગ્ગા=એકેં વિકલેં યોગ્ય અટ્ટ=આઠ અર્થાત્ (કુળતિ ૪-સ્થાવરાદિ ૪-આતપ એ) ૯ પ્રકૃતિઓ, તેસિં=તે ૯ પ્રકૃતિઓનો જૉ પ્રૉ સંક્રમ તિરિયગઇસમ=તિર્યગ્ગતિ સરખો કહેવો. નવરં=પરન્તુ તક્ષાવત એટલોજ કે ૧૬૩ સાં ને સ્થાને પંચાસીઉદહિસયં તુ=એકસો પંચાસી સાગરોપમ કાળ કહેવો. ૧૧૦૮૧

× ક્ષપિતકર્માશ જીવે ૩ પલ્યાપમ વાળો કુરુક્ષેત્રનો યુગલિક થઈ અન્તર્મું શેષ આયુષ્ય રહે ત્યારે સમ્યં પામી સમ્યં સહિત સૌધર્મે ૧ પલ્યાં આયુ વાળો દેવ થાય ત્યાંથી સમ્યં સહિત ચ્યવીને સંજ્યાયુ મનુષ્ય થઈ વિરતિવત થઈ ૩૧ સાગરોં આયુષ્યે નવમા ઐવેયકે દેવ થાય, ત્યાં અન્તર્મું બાદ મિથ્યાદ્રષ્ટિ થઈ આયુષ્ય અન્તર્મું બાકી રહે ત્યારે પુનઃ સમ્યગ્દ્રષ્ટિ થાય, ત્યારબાદ ક્ષયોપં સમ્યંના કાળ પ્રમાણે મનુષ્યભવો અને દેવ ભવો કરી સાધિક જે છાસઠ સાગરોપમ પૂર્ણ કરે, અને એ ક્ષયો પં સમ્યંનો અન્તર્મું કાળ શેષ રહેતાં શીઘ્ર ક્ષપક થઈ અપ્રમત્તાન્તે—યથા પ્રૉકરણુના અન્ત્ય સમયે એ ત્રણુનો જૉ પ્રૉ સંક્રમ થાય. ઉક્ત કાળ પર્યંત ઉપરોક્ત પ્રકૃતિઓ ભવસ્વભાવે કે ગુણનિમિત્તે બંધાતી નથી.

मागार्थः—जे ६ प्रभृतिभ्योने तिर्यग्भतिवत् ७० प्र० सङ्गम ठवो, ते च्य प्रभावे—क्षपितकभांश एव चार पत्योपम
 अरिः (१६३ ने जडे) • १८५ साभरो० शुधी ज्ये ६ प्रभृति नदि ज्यंधीने यथा प्र० करजना अन्त्य समये ७० प्र० सङ्गम
 ३२ ० ॥१०८॥

छतीसाए सुभाणं सेदिमणारुहिय सेसगविहीहिं । कहु जहन्न खवणं अपुव्वकरणालिया अते ॥१०९॥

पर्ययितां शुमानां धेजिमनारुह्य शेषपिधिभिः । कृत्वा जघन्य घणन अपूर्वकरगारलिङ्गन्ते ॥१०९॥

मागार्थः—तोडि=उप०श्रेणि प्रणारुहिय=नदि आशदीने (उप०श्रेणि नदि करीने) क्षपितकभांश यज धि सेमगविहीहिं=शेष विधिजे
 वडे छतीसाए=छतीस तुमाणं=शुभ प्रभृतिभ्योने (जहन्न=)जघन्य प्रवेश समूह कहु=करीने लक्षण=क्षय करवा भाटे उद्यमवत घयेवाने
 प्रपुण परण प्राणिया अते=अपूर्वकरजनी आवतिकाता अन्ते जघन्य प्रवेशसङ्गम घाय ० ॥१०८॥

मागार्थः—परे०-समय०-१७००-ते०७-शुभप्रति-शुभवर्णादि ११-अगु०-परा०-उप०वाच-त्रसादि १०-निर्भाजु ज्ये ३६ शुभ
 प्रभृतिभ्योने ७० प्र० सङ्गम उप०श्रेणि रक्षित शेष क्षपित द्विआओ वडे घयेव क्षपितकभांश एवने अपूर्व० शुभस्थाननी पडेती
 सङ्गमावतिकाता अन्त्यसमये डाय ० सङ्गमावतिका पूर्णं यथा आह अनन्तर समये तो ज्ये ३६भां शुभसङ्गम वडे सङ्गान्त घयेवा
 प्रवेशेनी सङ्गमावतिका पूर्णं यथा (ज्ये ३६ने) सङ्गम अधिक प्रवेशवाणो घाय ० ॥१०८॥

• उपर देवा १६३ साभरोनी पडेती क्षपितकभांश छर ७डी नरकभां १२ साभरोपमता आयुषे उत्पन्न वध अन्तमुं० रोग आयुष रते
 सम्भ० पाभो ल्यापी निरगो मनुष्य वध अपन्ति सम्भूत पूर्वक देवविरति वध सौधर्भां • पत्यनी रिधतिवाशे देव वाप, ल्यार नाह मनुष्य वध
 विरतिवत वध नरभा मैवेके लय-शेष वधन्य पूर्वतव, अदि पणु कर्षक भव निमित्ते कर्षक शुभनिमित्ते उपरोक्त नर प्रभृतिभ्यो न पाती नथी.

सम्मद्विद्विअजोग्गाण सोलसण्हं पि असुभपगईणं । थीवेएण सरिसगं नवरं पढमं तिपल्लेसु ॥११०॥

सम्यग्द्रष्टेरयोग्यानां षोडशानामप्यशुभप्रकृतीनाम् । स्त्रीवेदेन सदृशं नवरं प्रथमं त्रिपल्येषु ॥११०॥

अन्वयार्थ—सम्मद्विद्वि=सम्यग्द्रष्टिनेअजोग्गाणं=अयोग्य सोलसण्हं पि=१६ पद्य असुभपगईणं=अशुभप्रकृतिओनो ७० प्र०संकुम थीवे एण=स्त्रीवेदना सरिसगं=सरणो ङणुवो, नवरं=परन्तु तक्षावत् ओ के-पढम=प्रथम तिपल्लेसु= “त्रय पदयोपम आयुवाणां उत्पन्न थयेत्” ओम ङडेवुं. ॥११०॥

भावार्थः—(क्षपितकर्मांश लुव) त्रय पदयोपम आयुष्यवाणो कुत्रेत्रेनो युगलिक थधने आयुष्य अन्तर्मुं० णाकी रहे सम्यक्त्व पामीने सम्य० सखित सौधर्मं कल्पमां १ पदयोपम आयुवाणो देव थधं त्यांथी सम्य०सखित मनुष्यमां उत्पन्न थधं त्यांथी विर- तिपत थधं ये वार विद्यादि चार अनुत्तरमां अथवा त्रय वार अत्युत कल्पे उत्पन्न थधं दयोपम सम्यक्त्वनो १३२ सागरोपम प्रभाषु काण पूषुं करी अपतित सम्यक्त्वसखित मनुष्यमां आवी शीघ्र क्षपक थधं यथाप्र०करणुना अन्त्य समये (अप्रमत्तान्ते) विध्यात् संकुम वडे ओ १६नो ७धन्य प्र० संकुम करे, [त्यार णाढ तो अपूर्वकरणे ओ १६नो शुणुसंकुम प्रवर्तवाथी धणो प्र०संकुम थाय छे] सम्यग्द्रष्टिने णंधने अयोग्य १६ प्रकृतिओ आ—प्रथम संघयणु तथा संस्थान विना प संघयणु प संस्थान, अप्रशस्त विद्यायोगति, दुर्भाग, दुःस्वर, अनादय, नपुंसक वेद अने नीचगोत्र. ॥११०॥

नरतिरियाण तिपल्लस्संते ओरालियस्स पाउग्गा । तित्थयरस्स य बन्धा जहन्नओ आलिगं गंतुं ॥१११॥

नरतिरिथां त्रिपल्यस्यान्ते औदारिकस्य प्रायोग्याः । तीर्थकरस्य च बन्धाज्जघन्यादावलिकां गत्वा ॥१११॥

भाष्यार्थ—ओराष्टियस्स पाठमा—औदारिकने भाष्येव्य (औद्य०७) प्रकृतिये नरतिरियाण=भनुष्य अने तिर्थे खाने तिपुस्तस अंते=त्रसु
 पश्योपमने अन्ते ७०प्र० सङ्गम योज्य लजुवी य=अने तित्थयरस्स=वीर्थंकर नामकर्म्मिना जहन्नओ=वधन्य वंवा=प्रदेशलक्षणी आदिना=
 अेठ भावविक्रम गत्तु=अनि=व्यतीत यथा भा६ छेय उ ॥१११॥

भाष्यार्थ—अन्य सर्वं एवमी अपेक्षाये औदारिक समकणी अथ प्रदेश सत्तावाणे एव त्रसु पश्योन्ता आयुष्यवणा कुक्षेत्रना
 सुगविक्रमा उत्पन्न यथा त्या उ पश्यो० सुधी औद्य०णी प्रदेशसत्ता उदवादि वडे हीन करतो करतो आयुष्यना अन्त्य समये
 औद्य०ना ने अति अथ प्रदेशो रथा उ तेने ते समये अन्य प्रकृतिमा विध्यातसङ्गमवडे सङ्गमावता औद्य०ज्जे ७०प्र० सङ्गम
 कुक्षेत्रना सुगविक्रमे लजुवे तया जिननामकर्म्मिने अति अथयोजे प्रथम समये जाधीने तेनी लधावविक्रम पीत्याज्ज ५२प्रकृतिमा
 यथाप्रवृत्त सङ्गमवडे सङ्गमाये ते समये जिननामनो ७०प्रदेशसङ्गम लजुवे [गीव त्रीलदि समये विशेष विशेष पुद्गलो लघ
 दास संश्लित यथाधी प्रथमावविक्रम पीत्या भा६ गीव त्रीलदि समये लखे सङ्गम यथाधी ७०प्र०सङ्गम यतो नधी ॥१११॥ ॥
 इति ज० प्र० संक्रमस्वाभित्वसमाप्तौ समाप्त प्रदेशसंक्रम समाप्तं सक्रमकरणं च ॥

॥ इति संक्रमकरणस्य भाष्यार्थ समाप्तः ॥

॥ અથ ૩ ઉદ્વર્તનાકરણ. ૪ અપવર્તનાકરણ ॥

અવતરણ:—એ પ્રમાણે સંક્રમકરણ કહીને હવે આઠ કરણના ક્રમ પ્રમાણે ત્રીજું ઉદ્વર્તના કારણ અને ૪થું અપવર્તના કારણ કહેવાય છે. ત્યાં ઉદ્વર્તના અપવર્તના સ્થિતિની અને રસની હોય છે, (પ્રકૃતિની અને પ્રદેશની નહિ), માટે પ્રથમ સ્થિતિની ઉદ્વર્તના કહેવાશે, તેમાં પણ ક્રમ પ્રમાણે પહેલી સ્થિતિની ઉદ્વર્તના કહેવાય છે, તે પણ નિર્વ્યાધાતી અને વ્યાધાતી એમ બે પ્રકારની હોવાથી પ્રથમ નિર્વ્યાધાતી ઉદ્વર્તના કહેવાય છે—

उव्वट्टणा ठिईए उदयावलियाए बाहिरिठिईणं । होइ अबाहा अइत्थावणाउ जा वालियाहस्सा ॥१॥

उद्वर्तना स्थितेरुदयावलिकाया बाह्यस्थितीनाम् । भवत्यबाधाऽतीत्यापना यावदावलिका इस्वा ॥१॥

અન્વયાર્થ—ઠિઈએ=સ્થિતિની ઉવ્વટ્ટણા=ઉદ્વર્તના ઉદયાવલિયાએ=ઉદયાવલિકાથી બાહિરિઠિઈણં=ગહારની-ઉપરની સ્થિતિઓની હોઈ=હોય છે. એમાં અબાહા=અબાધા ૩૫ ઉત્કૃષ્ટ અજ્ઞાતાવણાઉ=અતીત્યાપનાથી પ્રારંભીને જાવ=યાવત્ આલિયા=આવલિકા સુધીની હસ્સા=હસ્ત-બંધન્ય અતીત્યાપના હોય છે. ૧૧૧

માર્ગ—ઉદ્ભવના એટલે વૃદ્ધિ, અને સ્થિતિ ઉદ્ભવના એટલે સ્થિતિની વૃદ્ધિ. અર્થાત્ જે કર્મપ્રદેશો વિવક્ષિત સ્થિતિવાળા છે તે પ્રદેશોની તે સ્થિતિ બદલીને અધિક સ્થિતિ કરવી અથવા ઘટી તે સ્થિતિ ઉદ્ભવના, તેનો પ્રકાર આ કરણમા દર્શાવાય છે ત્યાં 'ઉદ્ભવાવલિકા સર્વ કરણને અસાધ્ય છે માટે ઉદ્ભવાવલિકા છેડીને તેથી ઉપસ્તી સ્થિતિઓ (અર્થાત્ તે સ્થિતિઓમાં સ્હેલા પ્રદેશોની સ્થિતિ) ઉદ્ભવાય છે—વૃદ્ધિ પામે છે પુનઃ ઉદ્ભવના ન ઘટ શકે એવી સ્થિતિઓ ઉદ્ભવાવલિકા જેટલી જ છે કે તેથી અધિક છે? તે સબંધમા કહેવાય છે કે—અધ્યમાન પ્રકૃતિની—'લતાની જેટલી અબાધા તેના તુલ્ય અથવા તેથી હીન પૂર્વબદ્ધ પ્રકૃતિઓની—લતાઓની સ્થિતિઓ પણ ન ઉદ્ભવાય, અર્થાત્ તે સ્થિતિઓને (સ્થિતિઓમા સ્હેલા પ્રદેશોને) ત્યાંથી ઉપાડી અધ્યમાનના અબાધાથી ઉપર ન સ્થપાય. એમાં હેતુ એજ કે એટલી સ્થિતિઓ અધ્યમાન લતાના અબાધાકાળની અદર અન્તર્ગત ઘણેલી છે, તે કારણથી અબાધા 'દાળની ઉપસ્તી જ પૂર્વ સ્થિતિઓ ઉદ્ભવાય છે, એ પ્રમાણે ઉદ્ભવનામા અબાધાન્તર્ગત સર્વે સ્થિતિઓ અણવાની નથી માટે ઉદ્ભવના

૧ આ ઉદ્ભવાવલિકા અધ્યમાન પ્રકૃતિમાં અબાધાવિકાતીત સર્વ પૂર્વબદ્ધ લતાઓની ગણતરી, કારણ કે અધ્યમાન લતામાં તે તે સમયે ઉદ્ભવાવ નથી, તેમ અબાધાવલિકા સુધી ઉદ્ભવના પણ થતી નથી.

૨ એક સમયમાં અબાધાની સ્થિતિના સમયોની પદ્ધતિ, કે જેમાં અબાધા જેટલા સમયો કર્મપ્રદેશ રહિત છે, અને ઉપરના સર્વ સમયો પ્રદેશો સહિત છે તે સમયપદ્ધતિનું નામ લતા, ૩ અબાધાન્તર્ગત સ્થિતિઓ ઉદ્ભવતી નથી એટલે અબાધાન્તર્ગત સ્થિતિઓને ઉપાડી અબાધાથી ઉપર પ્રદેશપર્યાય આવતી નથી. પરન્તુ અબાધાની અદર (અબાધાકાળમાં) તે સ્થિતિઓનો આગળ કહેવાતા ક્રમ પ્રમાણે પ્રયોગ નિયોગ પ્રવર્તે એમાં વિરોધ નથી, એમાં પણ અબાધાન્તર્ગત ઉદ્ભવાવલિકાનો તે અબાધાની અદર કે ઉપર પ્રયોગ નિયોગ પણ ન પ્રવર્તે, એ વિશેષ ૪ ઉદ્ભવનામાં અને અપસ્તનામાં પણ ઉદ્ભવમાન વા અપસ્તમાન સ્થિતિઓ—સમયો પૂર્વબદ્ધ લતાઓના જ હોય, અને પદ્ધતિ સ્થિતિઓ (પત૦ સમયો) તે અબાધાની નથી લતાનાજ હોય.

આશ્રયી એ સ્થિતિઓ અતીત્યાપના (=ઉદ્ધંધનીય-ઉદ્ધંમાં નહિ ગણવા યોગ્ય-ત્યજવા યોગ્ય) છે, જેથી ઉં અગાધા એ ઉં અતી-
ત્યાપના અને સમય સમય હીન યાવત્ જ્ઞાન અગાધા તે જ્ઞાન અગાધાતીત્યાપના, એ રીતે અન્તર્મુન્ની જ્ઞાન્ય અગાધા સુધીમાં
અગાધા અતીત્યાપનાઓ અસંખ્ય બાણુવી. પુનઃ એથી જ્ઞાન અતીત્યાપના ઉદ્યાવલિકા છે, કારણ કે ઉદ્યાવલિકાની સ્થિતિઓ પણ
ઉદ્ધર્તાતી નથી, એ પ્રમાણે અગાધાના સમયોથી એક અધિક અતીત્યાપના સ્થાનો [અતીત્યાપનાના ભેદો] બાણુવા ૧૧૧।

અવત્તરણ—પૂર્વ ગાથામાં અનુદ્ધર્તાનીય સ્થિતિઓ દર્શાવીને હવે આ ગાથામાં ઉદ્ધર્તાતી સ્થિતિઓના કર્મપ્રદેશો જેટલી સ્થિતિમાં
પડે તેટલી સ્થિતિ નિશ્ણેપવિષય કહેવાય, [અર્થાત્ ઉદ્ધર્તાનારૂપે સક્રમતા સ્થિતિઓ વચ્ચે અતીત્યાપના છેડીને ઉપર જેટલી સ્થિતિમાં-
સમયોમાં સંક્રમે છે તેટલી પત્ત્વ્રહ સ્થિતિ વા પત્ત્વ્રહ સમયોનું પ્રમાણ તે નિશ્ણેપવિષય કહેવાય] તેનું પ્રમાણ દર્શાવે છે—

આવલિયઅસંખ્યાભાગાઙ્ગ જાવ કમ્મટ્ઠિઙ્ગ ત્તિ નિક્કલેવો । સમયોત્તરાલિયાણ સાવાહાણ ભવે ડુણે ॥૨॥

આવલિકાસંખ્યેયભાગાદિર્યાવત્ કર્મસ્થિતિરિતિ નિક્ષેપઃ । સમયોત્તરાવલિકયા સાવાધયા ભવેદૂનઃ ॥૨॥

અન્વયાર્થ—આવલિય=આવલિકાના અસંખ્યાભાગાઙ્ગ=અસંખ્યાતમા ભાગથી પ્રારંભીને જાવ=યાવત્ કમ્મટ્ઠિઙ્ગ=કર્મની ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ
[કિંચિત્ ન્યૂન ઉંસ્થિતિ] ત્તિ=એ-એટલો નિક્કલેવો=નિક્ષેપ વિષય છે, અને તે સમ(ય) ઉત્તર આલિયાણ=સમય અધિક આવલિકાવડે અને
સ સાવાહાણ=અગાધા સહિત(=સમયાધિકાવલિકા અને અગાધા એ જે વડે) ડુણે=ન્યૂન ભવે=હોય છે [અર્થાત્ સમયાધિકાવલિકાધિક
અગાધા સહિત ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિપ્રમાણ ઉંનિક્ષેપવિષય-પત્ત્વ્રહસ્થિતિ] છે. ૧૧૨।

માવાર્થઃ—અહિં નિક્ષેપ જ્ઞાન્ય અને ઉત્કૃષ્ટ એમ જે પ્રકારનો છે, ત્યાં જ્ઞાનિક્ષેપ આવલિકાના અસંખ્યાતમા ભાગ જેટલી સ્થિતિ-

ઓમા હોવાથી આવૃત્તિસંખ્યામાં જેટલો છે, અને ઉંનિશ્ચય સમયાધિક આવલિકામુદિત અભાધા વજીને ઉંસ્થિતિબધ પ્રમાણ છે ત્યાં જ્યન્ય નિશ્ચય આ પ્રમાણે—જ્યારે નવો સ્થિતિબધ પૂર્વસ્થિતિ તુલ્ય બધાય ત્યારે નવી લતાના ચરમસમયથી આવલિકા અને આવલિકાનો અસંખ્યાતમા ભાગ નીચે ઉતરીએ ત્યાંથી નીચેની (પૂર્વલતાઓની) સ્થિતિ અર્થાત્ અસંખ્યાતમાધિક આવલિકાથી નીચેનો (પૂર્વલતાઓનો) સમય [બધમાન નવી લતાની] આવલિકા ઊડીને ઉપરના અસંખ્યાતમા ભાગમા પ્રસેપાય પરંતુ આવલિકામાં ન પ્રસેપાય, જેથી તે સમયાન્તર્ગત કર્મપ્રદેશોની સ્થિતિ એક આવલિકા અધિક થાય, આવલિકાથી પણ એક સમય અધિક એ સમયઅધિક થાવત્ આંના અસંખ્યાત જેટલી અધિક પણ થાય એ સીતે એકજ સમય વા એકજ સ્થિતિ ઉદ્ભવને અસંખ્યાતમાની નુદિવાળી થઈ, એમાં ઉદ્ભવમાન એકજ સ્થિતિ (એકજ સમય) છે, તેની ઉપર આવલિકા જેટલી અતીત્યાપના છે, ને અતીત્યાપનાનો ઉપર આવલિકાનો અસંખ્યાતમા જે પતફલ સ્થિતિઓ—પતફલ સમયો છે તેજ જ્યન્યનિશ્ચય ઠહેવાય કારણકે ઉદ્ભવનામા પતફલસમયો એથી ઓછા ન જ હોય પુના એ જનિશ્ચયના સમયો પણ કેવળ પતફલ હોવાથી અને આવલિકા અતીત્યાપના હોવાથી તેની ઉદ્ભવના પણ થાય નહિ એ સિદ્ધ થયુ, અને તેથી ઉત્કૃષ્ટસ્થિતિબધસમયે અનુદર્શનીય સ્થિતિઓ બંધાવલિકા અભાધા અતીત્યાપનાવલિકા અને આવૃત્તિ અસંખ્યાતમા જેટલી સ્થિતિઓ છે, અને તેટલી વજીને શેષ સ્થિતિઓ ઉદ્ભવનીય છે

હવે ઉત્કૃષ્ટ નિશ્ચયવિષય આ પ્રમાણે—જનિશ્ચયમા જે એક સમય (અસંખ્યાતમાધિકઆવલિકાથી નીચેનો) ઉદ્ભવતીય છે, તેની નીચેનો બીજો સમય ઉદ્ભવતીય તે સમયાધિક જનિશ્ચયમાં [સમયાધિકાવલિકાસંખ્યાતમાધિકા] પ્રસેપાય, જેથી નિશ્ચય એક સમય જેટલો વધ્યો, પુના નીચેનો ત્રીજો સમય ઉદ્ભવતીય ત્યારે એ સમયાધિક જનિશ્ચયમા ઉદ્ભવતીય, એ પ્રમાણે નીચે નીચેના સમયોની ઉદ્ભવના વટે નિશ્ચય વધતો જાય, પરંતુ અતીત્યાપના તો સર્વત્ર એક આવલિકા જેટલીજ કાયમ રહે, જેથી ઉંસ્થિતિબધસમયે

અળાધાથી ઉપરનો એક સમય પાસેની આવલિકા (અતીત્થાપના આવલિકા) છોડીને શેષ સર્વ સમયોમાં ઉદ્ધર્તાય—સંક્રમે અને તેથી ઉદ્ધર્તાતા [અળાધા ઉપરનો] એક સમય અને અતીત્થાપનાની આવલિકા અને નીચેની અળાધા જેટલી સ્થિતિઓ—સમયો વજીને શેષ સર્વ સમયો જેટલો ઉત્કૃષ્ટ નિક્ષેપવિષય છે. અર્થાત્ એ ત્રણુહીન ઉન્સ્થિતિગંધના સમયો જેટલા પતહ્મહસમયો વા ઉન્ પત-હ્મહસ્થિતિ છે. એ રીતે ઉદ્ધર્ત્યમાન છેલ્લા સમયની અપેક્ષાએ જન્નિક્ષેપવિષય હોય, અને અળાધાથી ઉપરના ઉદ્ધર્તાતા પહેલા સમયની અપેક્ષાએ ઉન્નિક્ષેપવિષય હોય, ॥ ઇતિ નિર્વ્યાઘાત સ્થિત્યુદ્ધર્તના વા સમસ્થિતિવન્ધે ઉદ્ધર્તનાવિધિ: ॥

નિવ્વાઘાણેવં વાઘાણ સંતકમ્માહિગવન્ધો । આવલિઅસંખભાગાદિ હોઈ અઈત્યાવળા નવરં ॥૩॥

નિર્વ્યાઘાતેનૈવં વ્યાઘાતે સત્કર્માધિકવન્ધ: । આવલ્યસંખ્યેયભાગાદિર્ભવત્યતીત્થાપના નવરમ્ ॥૩॥

અન્વયાર્થ.—એવં=એ પ્રકાર ઉપર કહેલો નિક્ષેપવિષય નિવ્વાઘાણ=નિર્વ્યાઘાતથી (પૂર્વસ્થિતિસત્તાતુલ્ય સ્થિતિગન્ધ આશ્રયી) જાણવો. નવરં=પરન્તુ સંતકમ્માહિગવન્ધે=સત્તાથી અધિક [પૂર્વની સ્થિતિ સત્તાથી અધિક] નવો કર્મગંધરૂપ વાઘાણ=વ્યાઘાતપ્રાપ્ત થતાં અઈત્યાવળા=અતીત્થાપના આવલિઅસંખભાગાદિ=આવલિકાના અસંખ્યાતમાભાગથી પ્રારંભીને આવલિકાપૂર્ણ સુધી હોઈ=હોય છે. ॥૩॥

માર્વાર્થ—નિર્વ્યાઘાત ઉદ્ધર્તનામાં નિક્ષેપવિષય વધતો હતો, અને અતીત્થાપના [આવલિકાપ્રમાણ] ધ્રુવ હતી, ત્યારે આ વ્યાઘાતી ઉદ્ધર્તનામાં તે અતીત્થાપના વધે છે, અને (અતીત્થાપના વધતા સુધી) નિક્ષેપ કાયમ રહે છે. અતીત્થાપના વધી રહ્યા ગાહ પુનઃ અતીત્થાપના કાયમ રહીને કેવળ નિક્ષેપવિષયજ વધે છે. તે આ પ્રમાણે—પૂર્વની સ્થિતિસત્તાની અપેક્ષાએ એક સમય અધિક નવો સ્થિતિગંધ થાય ત્યારે તે પૂર્વગદ્ધની સ્થિતિલતાઓમાંનો છેલ્લો સમય ન ઉદ્ધર્તાય, કારણ કે પતહ્મહનો અને અતીત્થાપનાનો પણ

જાણ છે [જે સમયને જનન્યથી પણ આવડે એ સંજ્ઞાતમા ભાગ અતીત્યાપના અને એટલી નિશ્ચયસ્થિતિ-પત્તશ્રદ્ધસ્થિતિ એકજો
 તે છે નહિ], એ રીતે ઉપાન્વ-દિવરમસમયપણ ન ઉદ્ભવે, ત્રિવરમ આદિ સમયો પણ ન ઉદ્ભવે, પરંતુ આવલિકાના જે અસ-
 જ્ઞાતમા ભાગ જેટલો અધિક સ્થિતિબંધ થાય ત્યારે પૂર્વજ્ઞાનો ઉદ્ભવ સમય પોતાની પાસેના (પહેલા) અસજ્ઞાતમા ભાગને
 (અતીત્યાપનાને) ઉદ્ભવેને ઉપરના બીજા અસજ્ઞાતમા ભાગમાં (નિશ્ચયવિષયમાં) સક્રમે-ઉદ્ભવે, ત્યારે આધાતી ઉદ્ભવનામાં એ
 જનન્ય અતીત્યાપના અને જનન્ય નિશ્ચયવિષય (પત્તશ્રદ્ધ) ગણાય. પુના સમયાધિક જે ભાગ નવો બંધ થાય ત્યારે અતીત્યાપના
 સમયાધિક એક ભાગ ઊઠીને ઉપરના બીજા ભાગમાં તે ઉદ્ભવે સમય ઉદ્ભવે, એ રીતે નવો બંધ જેમ જેમ અધિક થતો જાય
 તેમ તેમ અતીત્યાપના વધતી જાય તે વાવત્ સપૂર્ણ આવલિકા થાય ત્યાં મુધી વધે નિશ્ચય-પત્તશ્રદ્ધ તો જે છે તેજ કાયમ છે પુના
 એથી પણ અધિક નવો બંધ થાય ત્યારે અતીત્યાપનાની આવલિકા કાયમ રહીને કેવળ નિશ્ચય [પત્તશ્રદ્ધ] જ વધે છે, અતીત્યાપના
 વધતી નથી. તથા નવો સ્થિતિબંધ આવલિકાના જે ભાગ જેટલો અધિક ન થાય-ન બંધાય ત્યાં મુધી પૂર્વજ્ઞાનો ઉદ્ભવ સમયથી
 આવલિકા અને આવડે એ સંજ્ઞાતમા ઉદ્ભવેને તેનો નીચેનો સ્થિતિ (નીચેનો સમય) જ ઉદ્ભવે છે, અને તે (ઉદ્ભવ્યમાન સમય)
 અને અતીત્યાપના આવલિકા ઊઠીને ઉપરના અસજ્ઞાતમા ભાગમાં ઉદ્ભવે છે-સક્રમે છે અને તેથી નીચેના સ્થિતિ [નીચેનો સમય]
 ઉદ્ભવે છે તે આવલિકા ઊઠીને સમયાધિક અસજ્ઞાતમા ભાગમાં ઉદ્ભવે છે, એ પદ્ધતિએ નીચે નીચેના સમયો આવલિકા વળને
 ઉપર ઉપરના સમયોમાં સક્રમે છે. (ત્યારે નવો સ્થિતિબંધ સત્તાગત સ્થિતિથી આવલિકાના જે અસજ્ઞાતમા ભાગ જેટલો અધિક
 બંધાય ત્યારે એ બંને ભાગ ઉપર કદા પ્રમાણે સમકાળે તદ્દપ્રાયોગ્ય સ્થિતિઓના અતીત્યાપના અને નિશ્ચયવિષય-પત્તશ્રદ્ધ થાય
 છે) તાત્પર્ય એ કે જ્યાં મુધી આવલિકાના જે અસજ્ઞાતમા ભાગ અધિક સત્તાગત સ્થિતિથી નવો બંધ ન થાય ત્યાં મુધી બીજા
 આધામાં કદા પ્રમાણે ઉદ્ભવેના થાય છે, અને સત્તાગત સ્થિતિથી આવલિકાના જે અસજ્ઞાતમા ભાગ અધિક નવો બંધ થાય

ત્યારે ત્રીજી ગાથામાં કહ્યા પ્રમાણે ઉદ્ધર્તના થાય છે. ૧૩૧ ॥ ઇતિ વ્યાઘાતે સ્થિત્યુદ્ધર્તના, સમાપ્તા ચ સ્થિત્યુદ્ધર્તના ॥

અવતરણ—એ પ્રમાણે સ્થિતિની ઉદ્ધર્તના કહીને હવે સ્થિતિની અપવર્તના કહેવાય છે—તે પણ નિર્વ્યાઘાતી અને વ્યાઘાતી હોવાથી પ્રથમ નિર્વ્યાઘાતિ અપવર્તના કહેવાય છે—

उव्वट्तंतो य ठिइं उदयावल्लिबाहिरा ठिइविसेसा । निक्खिवइ तइअभागे समयहिण्ण सेसमइवईय ॥४॥

वहुइ तत्तो अतित्थावणा उ जावाल्लिगा हवइ पुत्ता । ता निक्खेवो समयाहिगालिग दुग्गण कम्मठिई ॥५॥

અપવર્તયંશ્ચ સ્થિતિમુદયાવલિકાબાહ્યાન્ સ્થિતિવિશેષાન્ । નિક્ષિપતિ તૃતીયભાગે સમયાધિકે શેષમતિક્રમ્ય ॥૪॥

वर्धते ततोऽतीत्थापना तु यावदावलिका भवेत् पूर्णा । तस्मान्निक्षेपः समयाधिकावलिकाद्विकीनकर्मस्थितिः ॥५॥

અન્વયાર્થ—ય=પુનઃ ઠિં=સ્થિતિને ઉવ્વટ્તન્તો=અપવર્તતો ૩૪ ઉદયાવલ્લિબાહિરા=ઉદયાવલિકાથી બહારના ઠિંવિસેસા=સ્થિતિવિશેષને—સ્થિતિભેદને સેસ=નીચેની શેષ સર્વ સ્થિતિ અઈવઈય=અતિક્રમીને—ઉદ્ધર્તના સમય (અ)હિણ્ણ=સમયાધિક તઈયભાગે=ત્રીજા ભાગમાં (ઉદયાવલિકાના ત્રીજા ભાગમાં) નિક્કિવઈ=(અપવર્તનીય સ્થિતિઓને) પ્રક્ષેપે છે. તત્તો=ત્યાંથી જાવાવલ્લિગા=યાવત્ આવલિકા પુત્તા=પૂર્ણ હવઈ=થાય ત્યાં સુધી અતિત્યાવણાઉ=અતીત્યાપના જ વહુઈ=વધે છે. અને તા=ત્યારપછી (અતીત્યાપનાવલિકા પૂર્ણ થયા બાદ) નિક્કેવો=નિક્ષેપ વધે છે તે ત્યાં સુધી કે યાવત્ સમયાહિગાલિગાદુગ્ગણ=સમયાધિક બે આવલિકા ન્યૂન કમ્મઠિંઈ=ઉંકર્મસ્થિતિ બેટલો થાય ૧૪-૫૧

भावार्थ—ઉદયાવલિકા સર્વકરણને અસાધ્ય હોવાથી અપવર્તાય નહિ, માટે ઉદયાવલિકાથી ઉપરની સર્વ સ્થિતિઓ (સર્વ સમયો) બંધાવલિકા વીત્યા બાદ ઉદયાવલિકાના સમયાધિક ત્રીજા ભાગ વિગેરેમાં અપવર્તાય છે. તે આ પ્રમાણે—ઉદયાવલિકાથી ઉપરનો સમય

ઉદ્યાવલિકાના ઉપરના સમય ન્યૂન બે વિભાગ ઠોડી નીચેના સમયાધિક ત્રીજા ભાગમાં સક્રમે-અપવર્તાય, જેથી એ પ્રથમ સમયની અપેક્ષાએ આવલિકાના સમયેન બે ત્રિભાગ જથ્થા અતીત્યાપના અને સમયાધિક એક ત્રિભાગ જથ્થા નિરોપ વિષય અથવા જથ્થા પતદ્વંદ્વ છે પુનઃ ઉદ્યાન ઉપરનો બીજો સમય અપવર્તાય ત્યારે અતીત્યાપના એક સમય વધે, ત્રીજો સમય અપવર્તાય ત્યારે બે સમય વધે એ રીતે અતીત્યાપના સપૂર્ણ આવલિકા પ્રમાણ થાય ત્યાં મુખી અથવા (આવલિકાના સમયેન બે ત્રિભાગ જેટલા સમયે સક્રમે ત્યાં મુખી) અતીત્યાપના જ વધતી રહે, અને આવલિકા પૂર્ણ થયા બાદ કેવળ નિરોપ જ વધતો બાક અને અતીત્યાપના તે સવત્ર આવલિકા માત્ર જ કાયમ રહે. જેથી ઉચ્ચિતિલતામાંનો ચરિત્ર સમય (સર્વાન્તિમ સમય) અનંતર સમયથી એક આવલિકા ઉદ્ભવીને બંધાવલિકા રહિત સર્વ સ્થિતિઓમાં-સમયોમાં સક્રમે-અપવર્તાય, માટે એ સર્વાન્તિમ સ્થિતિની અપેક્ષાએ ઉચ્ચિતિ-ઉપતદ્વંદ્વ અપવર્તમાન સમય અતીત્યાપના આવલિકા અને બંધાવલિકા વચ્ચેને શેષ ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ પ્રમાણ બનવું અને બંધાવલિકા ઉદ્યાવલિકા રહિત શેષ ઉત્કૃષ્ટ ઈર્મસ્થિતિ પ્રમાણ સ્વતંત્રનીય સ્થિતિ બનવી એ પ્રમાણે ઉદ્યાન ઉપરનો પ્રથમ સમય આશ્રયી જથ્થા નિરોપ અને સર્વાન્તિમ સમય આશ્રયી ઉચ્ચિતિ હોય છે આ વિધિ સ્થિતિમાં વિના 'હોય છે, અર્થાત્ આ પ્રકારની અપવર્તનાથી સ્થિતિ ન્યૂન થતી નથી માટે નિર્વાયાત અપવર્તના કહેવાય છે ॥૪-૫॥ इति निर्वायात स्थित्यपवर्तना ॥

અર્થતરણ—પૂર્વે નિર્વાયાત સ્થિતિ અપવર્તના કહીને હવે વ્યાયાત સ્થિત્યપવર્તના કહેવાય છે—

૧ આ અપવર્તના વડે જે જે સમયો અપવર્તાય છે તેમાંના પ્રદેશો માત્ર એટલા જાય છે, પરન્તુ અસખ્ય વર્ગો મુખી અપવર્તના થવા છતાં પણ તે મૂળ સમય તુરંતો નથી, જેથી સ્થિતિ એક સમય માત્ર પણ ન થતી વેળી તે જ કાયમ રહે છે માટે એ અપવર્તના વડે સ્થિતિને કષ્ટપણ વ્યાયાત-દાનિ ન થવાથી એ નિર્વાયાત અપવર્તના બનવી, પરન્તુ એમાં પ્રદેશોની સ્થિતિ તો તુરંતે જ માટે અપવર્તના સખ્ય સાર્થક છે

વાઘાણ સમઝળં કંડગમુક્કસિસયા અઙ્ત્યવળા । ડાયઠિઈ કિંચૂળા ઠિઙ્ કંડુક્કસ્સગપમાણં ॥૬॥

વ્યાઘાતે સમયોનં કંડકમુત્કૃષ્ટાતીત્થાપના । ડાયસ્થિતિઃ કિંચિદ્દુના સ્થિતિઃ કંડકસ્યોત્કૃષ્ટપ્રમાણમ્ ॥૭॥

અન્વયાર્થ—વાઘાણ=વ્યાઘાત (=સ્થિતિઘાત) પ્રવર્તે ત્યારે તેા ઉક્કસિસયા અઙ્ત્યવળા=ઉત્કૃષ્ટ અતીત્થાપના સમ(ય) ઝળ=સમય ન્યૂન કંડગ=કંડક [પદ્યાસંઘભાગથી દેશોન કર્મસ્થિતિ] પ્રમાણુ ડોય છે. અને કંડુક્કસ્સગપમાણ=કંડકનું ઉત્કૃષ્ટ પ્રમાણુ કિંચૂળા ડાયઠિઈ=કિંચિત્ ન્યૂન ડાયસ્થિતિ તુલ્ય (અંતઃ કોઠકોઠન્યૂન કર્મસ્થિતિ પ્રમાણુ) છે ॥૬॥

માર્વાર્થ—અર્ધિં વ્યાઘાત એટલે સ્થિતિઘાત, તે સ્થિતિઘાતના પ્રસંગે અપવર્તાતો છેલ્લો સમય જઘન્યથી પદ્યોપમાસંઘયેય ભાગ પ્રમાણુ સ્થિતિ ઉલ્લંઘીને નીચેની સર્વ સ્થિતિઓમાં અપવર્તાય છે. અને ઉત્કૃષ્ટથી અંતઃ કોઠ કોઠ ન્યૂન સર્વસ્થિતિ જેટલી સ્થિતિ ઉલ્લંઘીને નીચે અપવર્તાય છે. જેથી એ પદ્યોઠનેા અસંઠમેા ભાગ જઘન્ય અતીત્થાપના કંડક. કહેવાય. અને અંતઠ કોઠકોઠ ન્યૂન ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ એ ઉત્કૃષ્ટ અતીત્થાપના કંડક. કહેવાય. પુનઃ એ ણનેમાં અપવર્તાતો સમય અતીત્થાપનામાં ન ગણાય માટે તે ન્યૂન કરવાથી સમયોન કંડક પ્રમાણુ અતીત્થાપના ગણાય. અર્ધિં સમયોન ઉત્કૃષ્ટ કંડક દેશોન ડાયસ્થિતિ જેટલું કહ્યું તે આ રીતે—પૂર્વ સમયે ણંઘાયલી સ્થિતિથી અનન્તર સમયે (ખીજે સમયે) જેટલો અધિક સ્થિતિણ ઘ થાય તેટલી ડાયસ્થિતિ કહેવાય, કારણુ કે દેઠકાની માફક ડાય એટલે ક્રાળ હઠને ણાઘેલી અધિક સ્થિતિ તે ડાયસ્થિતિ. તે ઉત્કૃષ્ટથી અંતઃ કોઠકોઠ ન્યૂન ઉત્કૃષ્ટ કર્મ સ્થિતિ પ્રમાણુ છે. કારણુ કે-સંસિ પંચેન્દ્રિય ણવ અન્તઃ કોઠકોઠ જેટલો સ્થિતિણ ઘ કરીને તુરત ણીજે જ સમયે ણઠ કોઠકોઠ ઠત્યાદિ ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિણ ઘ કરી શકે છે, માટે અંત. કોઠકોઠથી ઉઠસ્થિતિ મુધીની સ્થિતિ ડાયસ્થિતિ કહેવાય. ઉઠસ્થિતિ સત્તાવાળો

૯૫ મિથિતાત કસ્યાના અવસરે એમાના છેલ્લા સમયને નીચેની અતાઃકોઠોઠા અપવર્તે છે-પ્રશ્નપે છે માટે એ સર્વાન્તિમ સમયની અપેક્ષાએ ઉત્કૃષ્ટ અતીત્યાપના ઉચ્ચસ્થિતિ સત્તાવાજાને હોય એમાંથી સમયદ્વીન એ સમયદ્વીન યાવત્ પશ્યોપમાસ ય્યેયભાગ પ્રમાણ ૧૦અતી૦ મુધી ગણતાં મધ્યમ અતીત્યાપનાઓ અસંખ્ય ભેદે જાણવી. ॥૬॥ इति व्याघाते सिष्णपवर्तना ॥

અનુવર્ણા—એ પ્રમાણે સ્થિતિની ઉદ્ભવના અને અપવર્તના કહીને હરે રસની ઉદ્ભવના તથા અપવર્તના કહેવાય છે, તેમાં પ્રથમ રસની ઉદ્ભવના કહેવાય છે,

चरम नोव्वट्टिज्जइ जावाणताणि फड्डुगाणि ततो । उस्सक्खिय ओकड्डइ एव उव्वट्टणाईओ ॥७॥

चरमं नोद्वर्त्यते यावदनन्तानि स्पर्धकानि तेभ्य । अवष्टययोद्वर्तयत्येवमपवर्तना आदितः ॥७॥

મત્યાગાય—ચરમ અરમસ્પર્ધક (ઉચ્ચ સ્થિતિનું ઉચ્ચ સ્પર્ધક) ન ઉચ્ચસ્થિતિ ઉદ્ભવતાં, જાણવાવત્ અર્ણજાણનીચેનાં અનન્ત સ્પર્ધકો (અસંખ્યાગાધિક આવલિકાગત સ્પર્ધકો) પણ ન ઉદ્ભવતાં, પરન્તુ તતોન્ત્યાંથી ઉસ્સક્કિયનીચે ઉતરીને જે સ્પર્ધકો આવે (અસંખ્યેય ભાગાધિક આવલિકાથી નીચેની સ્થિતિનાં સ્પર્ધકો) તે ઓકડુ—ઉદ્ભવતાં. અર્થએ પ્રમાણે ઉચ્ચસ્થિતિઓ—અપવર્તના પણ જાણવી.

માપાર્થ—એકેક સ્થિતિમાં અનન્ત અનન્ત રસસ્પર્ધકો છે, અને રસની ઉદ્ભવના અપવર્તના સ્થિતિની ઉદ્ભવના અપવર્તના તુલ્ય છે, જેથી નિર્બ્યાયાત સ્થિતિ ઉદ્ભવનામાં જેમ ઉચ્ચ સમયથી પ્રારંભીને નીચે અસંખ્યાગાધિક આવલિકા જેટલી સ્થિતિઓ ઉદ્ભવતી નથી તેમ તેમાં કશકમાં શ્લેષ અનન્ત અનન્ત રસસ્પર્ધકો પણ ઉદ્ભવતાં નથી, પરન્તુ તેથી નીચેનો એક સમય જેમ ઉદ્ભવતી આવલિકા છેડી ઉપસ્થા અસંખ્યાતમાભાગમાં પડે છે, તે પ્રમાણે એ સમયમા શ્લેષા કમ દેશોના અનન્ત રસસ્પર્ધકો પણ તે પ્રદેશો

સાથેજ ઉદ્ધર્તાઈને અતીત્થાપનાવલિકાથી (ગત અનન્તસ્પર્ધકો અતિક્રમીને) ઉપરના અસંખ્યાતમાભાગની સ્થિતિઓમાં રહેલા રસસ્પર્ધકોમાં સંક્રમે છે. પુનઃ ત્યાંથી નીચેનો ઊભા સમયગત પ્રદેશોના અનન્ત સ્પર્ધકો આવલિકાગત અનન્તસ્પર્ધકોને ઉદ્ધર્તાઈને ઉપર સમયાધિકઅસંખ્યાતમાભાગની સ્થિતિઓમાં રહેલા અનન્તસ્પર્ધકોમાં ઉદ્ધર્તાઈ છે—સંક્રમે છે. એ પ્રમાણે નીચે નીચેના સ્પર્ધકોના સંક્રમની અપેક્ષાએ ઉપરના નિક્ષેપસ્પર્ધકો—પતહ્મઅહસ્પર્ધકો વધતા વધતા હોય છે અને અતીત્થાપનાસ્પર્ધકો તે આવલિકાગતસ્પર્ધકો જેટલાજ કાયમ રહે છે, જેથી ણંધાવલિકા વીત્યા ગાઠ ઉદ્ધર્ત્યમાનસ્પર્ધકો ઉદ્ધયાવલિકા અગાધા અને અતીત્થાપનાવલિકાએ સ્થિતિઓમાં રહેલા સ્પર્ધકો વળને શેષ સર્વાસ્થિતિગત સ્પર્ધકો (ઉદ્ધર્તાનીય) છે, અને ઉદ્ધર્ત્યમાન સમય અગાધા અને અતીત્થાપના આવલિકા એટલી સ્થિતિઓમાં રહેલા સ્પર્ધકો વળને શેષ સ્થિતિગત સ્પર્ધકો તે નિક્ષેપવિષય—પતહ્મઅહ સ્પર્ધકો છે. ॥ઈતિ 'અનુભાગ ઉદ્ધર્તના॥

હવે રસની અપવર્તના કહે છે—રસની અપવર્તના પણ સ્થિતિની અપવર્તના પ્રમાણેજ જાણવી, જેથી પ્રારંભમાં ઉદ્ધયાવલિકાગત અનન્તસ્પર્ધકો અનપવર્તનીય છે, અને તેથી ઉપરના પ્રથમસમયવર્તી અનન્ત સ્પર્ધકો અપવર્તાઈને નીચેની આવલિકાના નીચેના સમયાધિક ત્રિભાગવર્તી સ્પર્ધકોમાં સંક્રમે ઇત્યાદિ પ્રરૂપણા સ્થિતિની અપવર્તનાવત્ વ્યાધાત અને નિર્વ્યાધાતથી ણન્ને પ્રકારે જાણવી ॥

અવતરણ—ઉદ્ધર્તના અપવર્તનાતું પરસ્પર અદ્યગહુત્વ કહેવાય છે—

થોવં પણગુણહાણિ અંતરં દુસુ જહન્નનિક્ષેવો । કમસો અણંતગુણિઓ દુસુ વિ અઈત્થાવણા તુલ્લા ॥૮॥

વાઘાણુભાગકંડગમેક્કાણ વગ્ગણાકુણં । ઉક્કોસો નિક્ષેવો સસંતબંધો ય સવિસેસો ॥૯॥

૧ રસની ઉદ્ધર્તના અપવર્તનામાં પણ વ્યાધાત અને નિર્વ્યાધાત બેદ સ્થિતિની ઉદ્ધર્તના અપવર્તના પ્રમાણેજ સરખી રીતે જાણવા.

સ્તોક પ્રદેશગુણહાન્યન્તરં દ્વયોર્જ્ઞન્યનિષેપઃ । ક્રમશ્ચોજનન્તગુણિતો દ્વયોરપ્યસીત્યાપના તુભ્યા ॥૮॥

વ્યાપાતેનાનુમાગક્ર્મક્રમેકયા વર્ગણયોનમ્ । સત્કૃષ્ટો નિષેપઃ, સસત્કર્મઘન્યસ્ય સવિશેષઃ ॥૯॥

મન્યયાર્થ—પરગુણહાનિઅન્તરં=કર્મપ્રદેશોની દ્વિગુણવૃદ્ધિહાનિના આતશમાંના રસસ્પર્ધકા યોગ્ય=અપ્ય છે, તેથી ક્રમસો=અનુક્રમે દુસુ=ઉદ્ભવના અપવર્તના બેમાં જહન્નનિસ્તેષો=જ્ઞન્ય નિમેષ વિષયક સ્પર્ધકા અર્ણતગુણિઓ=અનન્તગુણ છે, તેથી દુસુ વિ=બનેની અસ્ત્યાયના=અતીત્યાપના સ્પર્ધકા અનન્તગુણ છે પરન્તુ તુહા=પરસ્પર તુભ્ય છે ॥૮॥

યામાર્ણ=આધાતવડે એકાદ વર્ગણાદ=એક વર્ગણાએ ઉગ્ગ=જિન—પુન અણુમાગસમ્બંધો=અનુભાગકેટકવતી^૧ સ્પર્ધકા અનન્તગુણ છે, તેથી ઉગ્ગેસો નિસ્તેષો=ઉત્કૃષ્ટ નિમેષવતી^૨ સ્પર્ધકા અનન્તગુણ છે, ય=અને તેથી સંસંતર્કવો=સત્તાગત અનુભાગ સહિત ઉત્કૃષ્ટસ્થિતિ બંધવતી^૩ અનુભાગબધ સવિશેષો=વિશેષાધિક છે ॥૯॥

માયાર્થ—કોઈપણ એક સ્થિતિમાં જેટલાં અનન્ત રસસ્પર્ધકા છે તેને જ્ઞન્ય સ્પર્ધકથી ઉત્કૃષ્ટ સ્પર્ધક મુખી અનુક્રમે સ્થાપીએ તો પૂર્વપૂર્વ સ્પર્ધકથી ઉત્તરોત્તર સ્પર્ધક વિશેષાધિક વિશેષાધિક રસવાળુ હોય, અર્થાત્ એ સ્પર્ધકપદિતમા રસ અધિક અધિક હોય (દ્વિગુણ ન હોય), અને કર્મપ્રદેશો અનુક્રમે વિશેષ હીન હીન હોય [દ્વિગુણાદિ હીન ન હોય], પુન ઉગ્ગ સ્પર્ધકથી વિચારીએ તો રસ વિશેષહીન વિશેષહીન હોય અને પ્રદેશો વિશેષાધિક વિશેષાધિક હોય [દ્વિગુણ દ્વિગુણથી ન્યૂન હોય], તેથી એ પદિતમા 'અન્તરે અન્તરે દ્વિગુણવૃદ્ધિહાનિ પ્રાપ્ત વાય છે, જેથી એક દ્વિગુણહાનિ વા વૃદ્ધિના અન્તરમા-આતરે જેટલાં સ્પર્ધકા છે તે સર્વ

૧ અહિં અન્તરનુ પ્રમાણ દર્શાવ્યું નથી, પરન્તુ સ્પેષસ્પર્ધકના અન્તરની સાથે સ ખ મ જી કરેલી હોવાથી ઉ=અન્તર અસપ્પસોક જેટલું હોય તે સ સ્થિત છે

અલ્પ છે, તેથી ઉદ્વર્તના અપવર્તનાનો ગન્નેનો જઠ્ઠોનિક્ષેપ-પતદ્વંડ સ્પર્ધકો અનન્તશુભ છે, પરન્તુ ગન્નેનાં પરસ્પર તુલ્ય સંખ્યા-વાળા છે. (અહિં ઉદ્વર્તનો જઠ્ઠો પતદ્વંડ સર્વોપરિતન આવલિકાનો અસંખ્યાતમોભાગ હોવાથી લઘુ છે અને અપઠનો જઠ્ઠો પતદ્વંડ સર્વથી નીચે આવલિકાનો સમયાધિક ત્રીજો ભાગ જેટલો હોવાથી મોટો છે, અર્થાત્ ગેના જઠ્ઠોનિક્ષેપની [જઠ્ઠોપતદ્વંડની] સમય સંખ્યા તુલ્ય નથી તોપણ નીચેના સમયોમાં દરેકમાં અલ્પ અલ્પ સ્પર્ધકો અને ઉપરના સમયોમાં દરેકમાં અધિક અધિક સ્પર્ધકો હોવાથી સ્પર્ધક સંખ્યા તુલ્ય છે.)

તેથી ગન્નેની નિવ્યાધાત અતીત્થાપનાના સ્પર્ધકો અનન્તશુભ છે, પરસ્પર તુલ્ય છે. (આવલિકા પ્રમાણજ તુલ્ય અતીત્થાપના હોવાથી).

તેથી વ્યાધાતી અપવર્તનામાં ઉત્કૃષ્ટ અતીત્થાપના ગત સ્પર્ધકો અનન્તશુભ છે. (સમયોન અંતકોઠકોઠ ન્યૂન શેષ સર્વ-સ્થિતિગત હોવાથી).

તેથી ગન્નેના ઉત્કૃષ્ટ નિક્ષેપસ્પર્ધકો વિશેષાધિક છે, પરસ્પર તુલ્ય છે [અણાધાદિહીન સર્વકર્મ સ્થિતિગત હોવાથી].

તેથી પૂર્વગદ્ધ સ્થિતિગોના અનુભાગ સ્પર્ધકો અને નવી ણઠાતી ઉઠસ્થિતિના અનુભાગસ્પર્ધકોએ ગન્ને મળીને વિશેષાધિક છે

૧૧૮-૯૧૧ ઇતિ ઉદ્વં અપઠ અલ્પવ્રહ્મત્વમ્ ॥

અવત્તરણ—હવે ઉદ્વર્તના અપવર્તના ક્યારે થાય, અને કેટલા કાળ સુધી પ્રવર્તે? અને ઉદ્વં અપઠકોની હોય અને કોની ન હોય તે કાળનિયમ અને વિષયનિયમ દર્શાવે છે—

આવન્ધા ઉક્કઙ્ઙ સઠ્ઠાહિમોકઙ્ઙા ઠિરસાણં । કિટ્ટીવજ્જે ઉભયં કિટ્ટિસુ ઓવટ્ટણા એકા ॥૧૦૧॥

આવન્ધાદુત્કર્પયતિ સર્વત્રાપકર્પણા સ્થિતિરસાનામ્ । કિટ્ટિવર્જે ઉભયં, કિટ્ટિષ્વપવર્તના એકા ॥૧૦૧॥

અર્થ—આવંશા=અધકાગ મુખી અથવા બંધ જેટલી કિરસાળ=સ્થિતિએને અને રસસ્પર્ધકાને ઉત્કૃષ્ટ=ઉદ્ભવે છે, બોકાણા= અપવર્તના તે સમ્પ્રદાય=સર્વત્ર (અધકાગે અને અનધકાગે પણ) પ્રવર્તે છે ॥ ઇતિ ગાગ નિયમ ॥ તથા કિરિગજે=કિરિદ્વિત કર્મ વળને શેષ સર્વ કર્મની તમર=ઉદ્ભવ અપાને યાય છે, વ્યક્ત=એક કિરિસુ=કિરિદ્વિત કર્મની તે રક્ત બોકાણા=અપવર્તનાય યાય છે ॥ ઇતિ વિવધનિયમ ॥૧૦॥

માર્થ—પ્રકૃતિને બધે ન્યાં મુખીજ પ્રવર્તે ત્યાં મુખીજ ઉદ્ભવના પ્રવર્તે, બધાભાવ યથે ઉદ્ભવના પણ બધે યાય, અને અપ વર્તના તે અધકાગમાં અને અઅધકાગે પણ પ્રવર્તે ॥ ઇતિ કાલનિયમ (અથવા આવંશ પદને બીજે અર્થ "જેટલો સ્થિતિબધ" એવો પણ યાય, જેથી એ અર્થ પ્રમાણે જેટલો સ્થિતિબધ કે રસબધ યાય તેટલીજ ઉદ્ભવના યઈ શકે એવી અધિક ઉદ્ભવના ન હોય, જેમ મતિશાનાવસ્ત્રીવને સ્થિતિબધ ૨૦ કોંકોં બધાય છે તે નીચેનો કોઈ પણ સમય ઉદ્ભવિ તે તે સમય વધીને ૨૦ કોંકોં ૨૦ પ્રમાણનો યાય એવી અધિક ન યાય, અને અનુભવ પણ વધીને ઉંચતુ સ્થાન સ્પર્ધક જેટલો યાય, એથી અધિક ન યાય.) અથવા આવંશ પદને 'ત્રીજે અર્થ' આ પ્રમાણે-જેટલો નવો સ્થિતિબધ બધાય તેટલીજ સત્તામત સ્થિતિ અને અનુભાગ (તેટલીજ પૂર્વબદ્ધ સ્થિતિવદા અને અનુભાગ) ઉદ્ભવિ પરન્તુ બન્ધ ઉપરાન્તની અધિક સ્થિતિસત્તા અને અનુભાગ તે વખતે વિવધાન હોવા છતાં પણ ન ઉદ્ભવિ, કાણુ તે ઉપરાન્તની સ્થિતિ ઉદ્ભવિને કયા પત્તજ્ઞકમા પઠે ? પત્તજ્ઞક સ્થિતિએ-સમયે તે અધ્યમાન લક્ષણાજ હોય, માટે પત્તજ્ઞકસ્થિતિ અનુભાગથી અધિક પૂર્વસ્થિતિ વા પૂર્વાનુભાગસ્પર્ધકાની ઉદ્ભવના ન હોય. અને અપવર્તના તે

૧ અતીતવાપનાવધિયા અને આવસિક નો અર્થ=વાતમોખાગ વળને ક્રમાદિ વિશેષ નિયમ સ્વત. સમજવો, ટિપ્પણ તે સ્થાના વધારથી "વાત્સ્ય મયસ્વ=તેટલી માત્રનીજ" એમ કહ્યું છે.

બંધાતી સ્થિતિથી નીચેની-ન્યૂન સ્થિતિની તેમજ ઉપરાન્તની અધિક સ્થિતિની (બંધથી અધિક પૂર્વબદ્ધસ્થિતિની) પણ પ્રવર્તે. તથા ક્ષયક્રોષિમાં સંક્રોધ માન માયા લોભની ચારની કિટ્ટિ થાય છે, અને ઉપક્રોષિમાં કેવળ સંલોભનીજ કિટ્ટિ થાય છે, જેથી એ ચાર સંજ્વલનના કિટ્ટિરૂપ થયેલા દલિકની ઉદ્ધર્તના થતી નથી પરન્તુ અપવર્તનાજ માત્ર થાય છે, અને એ ચાર સંજ્વલનો જ્યાં સુધી કિટ્ટિરૂપ નથી થયા ત્યાં સુધી તે બાહર સંજ્વલનની ઉદ્ધર્તના અપવર્તના બન્ને પ્રવર્તે છે. શેષ કર્મેમાં કિટ્ટિસ્વરૂપનો અભાવ છે. એ રીતે અનુભાગમાં પણ બંધાતા અનુભાગથી અધિક અનુભાગની ઉદ્ધર્તના ન હોય, અને અપવર્તના તેા અધિકની અને ન્યૂનની પણ હોય. તથા કિટ્ટિસંબંધિ નિયમમાં વસ્તુતઃ કિટ્ટિ અનુભાગનીજ છે, જેથી કિટ્ટિકૃત અનુભાગમાં અપવર્તના માત્ર હોય, ઉદ્ધર્તના ન હોય, અને બાહર અનુભાગની ઉદ્ધર્તના અપવર્તના બન્ને હોય ॥ ઇતિ વિષયનિયમઃ ॥ એ રીતે ઉદ્ધર્તના અપવર્તના કયારે ? કેટલી ? અને કેવી હોય ન હોય તે સર્વવાત દર્શાવો. ॥ ઇતિ ૩ ઉદ્ધર્તના ૪ અપવર્તનાકરણ ॥

॥ ઇતિ ઉદ્ધર્તનાઅપવર્તનાકરણમ્ ॥

धीजिनेन्द्रापनमः

॥ अथ ५ मं. उदीरणाकरणम् ॥

अपतरण—पूर्वे उद्यु उदतनाकरषु अने इयु अपवत्तनाकरषु कर्षीने इवे इम प्रभावे ययु उदीरणाकरषु कहेवाय छे, त्यां 'वक्षु-से-साधाडि'-स्वामित्व-प्रकृतिस्थानो-अने 'प्रकृतिस्थानना स्वामी ओ इ अधिकार कहेवाना छे. तेभां उदीरणा उद्यु अने उदीरणा लेः ओ. ओ अधिकार आ जाथाभां कहेवाय छे—

जं करणेणोकड्विय उदए दिज्जइ उदीरणा एसा । पगइठिइअणुभागप्पएसमूलुत्तरविभागा ॥१॥

यत्करणेनापकृष्योदये दीपत उदीरणा । मकृतिस्थित्यनुभागप्रदेशमूलोत्तरविभागा ॥१॥

अन्वयार्थ—करणेण=करषु वडे (यो.अ वडे) ओकड्विय=आकर्षीने कं=इ इम प्रदेशोने उदए=उदयभां-उदयावधिभां दिज्जइ=वाक्-प्रक्षेपाय एसा=ते उदीरणा=उदीरणा कहेवाय, क इति क्लृप्ताम् ॥ ते उदीरणा पगइ=प्रकृति उदीरणा टि=स्थिति उदीरणा अणुभाग=अनुभाग उदीरणा=रस उदीरणा, अने पएस=प्रदेश उदीरणा ओ एसा प्रकारे मूल=मूलप्रकृति अने उत्तर=उत्तर प्रकृतिना विभागा=विभागाथी-वेडथी ओ ओ प्रकृती छे (अर्थात् आठ प्रकृती छे) ॥१॥

ભાવાર્થઃ—કષાય સહિત અને કષાય રહિત એ બંને પ્રકારના યોગ-વીર્ય વડે ઉદયાવલિકાથી ઉપરની સર્વ સ્થિતિઓને [ઉદયાન્થી ઉપરના સર્વ સ્થિતિગત કર્મપ્રદેશોને] આકર્ષીને-એચીને ઉદયાવલિકામાં પ્રવેશવા તે ઉદીરણા. એમાં કષાયસહિત વા રહિત યોગ માત્રજ એક હેતુ છે, જેથી અયોગી સિવાયના શેષ સર્વ સયોગી જીવોને ઉદીરણા હોય છે, અયોગીને યોગના અભાવે ઉદીરણા હોય નહિ. આ ઉદીરણાનું ક્ષણ એ છે કે-નિષેક રચના પ્રમાણે અણાધા વીત્યા બાદ ઘણા કાળે ઉદય આવવા યોગ્ય હતા તે કર્મપ્રદેશો ઉદીરણું સમયથી એકજ આવલિકા જેટલા કાળમાં ઉદય આવી નિર્જરી બન્ય છે, એમાં જો કે ઉદયકાળ એક સમયનો બદલાઈને એક આવલિકા જેટલો થયો-વધ્યો, પરન્તુ હજારો વર્ષનો અણાધાકાળ(=ઉદય આવવાનો વિલંબકાળ) સર્વ નાશ પામી તુરંતજ ઉદય શરૂ થઈ ગયો. જેમ ૭૦ કોંકોં સ્થિતિબંધ સમયે જે કર્મપ્રદેશો જન્મ્યાથી ૭૦૦૦ વર્ષે અને ઉત્કૃષ્ટથી સમયોત્ ૭૦ કોંકોં સાગરોપમ વીત્યા બાદ ઉદય આવવાના હતા તે કર્મપ્રદેશો બંધાવલિકા વીત્યા બાદ તુરંતજ ઉદયાવલિકામાં આવીને ઉદયાવંના સર્વ સમયોમાં વહેંચાઈને એક આવલિકા સુધી ઉદય આવી સત્તા રહિત થાય છે, એ ઉદીરણાનું ક્ષણ છે. પુનઃ કર્મનો ઉદય હોય તોજ ઉદીરણા હોય, ઉદયના અભાવે ઉદીરણા પણ ન હોય. ॥ ઇતિ ઉદીરણા લક્ષણમ્ ॥

તથા એ ઉદીરણા આઠ પ્રકારની છે તે આ પ્રમાણે-૧ મૂળપ્રકૃતિની પ્રકૃતિ ઉદીરણા, ૨ મૂળપ્રકૃતિની સ્થિતિ ઉદીરણા, ૩ મૂળપ્રકૃતિની અનુભાગ ઉદીરણા, ૪ મૂળપ્રકૃતિની પ્રદેશોદીરણા. એ રીતે ઉત્તર પ્રકૃતિની પણ ચાર ઉદીરણા બન્યવી. પુનઃ એમાં મૂળપ્રકૃતિની પ્રકૃતિ ઉદીરણાદિ ચારે ઉદીરણા જ્ઞાનાવરણીય ઉદીરણા આદિ ભેદે ૮-૮ પ્રકારની છે, અને ઉત્તરપ્રકૃતિની ચારે ઉદીરણા મતિજ્ઞાનાવરણીયઉદીરણા આદિ ભેદે ૧૫૮-૧૫૮ પ્રકારની છે. એ રીતે ઉદીરણાના ભેદ ૨ અથવા ૪ અથવા ૮ અથવા ૧૫૮ ઇત્યાદિ બન્યુવા. ॥ ઇતિ ઉદીરણાભેદઃ ॥

અવતરણ—ખેલી ગાથામાં ઉદીરણાનું લક્ષણ અને ભેદ કહીને હવે આ ગાથામાં ઉદીરણાની સાદિ અનાદિ પ્રરૂપણા રૂપ ત્રીજે

અધિકાર કહેવાય છે ત્યાં સાદાઈ પ્રરૂપણા મૂળપ્રકૃતિની અને ઉત્તરપ્રકૃતિની એમ બે પ્રકારની છે, તેમાં પ્હેલી મૂળપ્રકૃતિની સાદિ
 પ્રનાદિ પ્રરૂપણા કહેવાય છે

મૂળપગર્હસુ પચણહ તિહા દોણહ ચડવિહા હોઈ । આડસ્સ સાઈ અધુવા દસુત્તરસડત્તરાસિંપિ ॥૨॥

મૂળપ્રકૃતિપુ પચનાં, યિયા દ્વયોષતુર્વિષા મવતિ । આપુવા સાયધુવાઃ દસોત્તરશ્વતોષરાસામપિ ॥૨॥

અન્યપાર્થ—મૂળપગર્હસુ=મૂળપ્રકૃતિઓમાં વંકજ્ઞ=પાંચ કર્મની (જ્ઞાનાં દર્શનાં નામ-જોત્ર-અતોની) ઉદ્ધીરણા તિહા=તણ પ્રકારની
 (અનાદિ-મુવ-અમુવ) હોય છે, તથા દોણ્=એ કર્મની (વેદનીય મોહનીયની) ચડવિહા=ચાર પ્રકારની (સાદિ અનાદિ મુવ અમુવ)
 હોય છે, આડસ્સ=આધુધ્યની ઉદ્ધીરણા તથા દસુત્તર સપ=એકસો દસ ઉત્તરાધિપિ=ઉત્તરપ્રકૃતિઓની પણ ઉદ્ધીરણા ઘાઈ અધુવા=સાદિ અને
 અમુવ એમ બે પ્રકારની હોય છે. ॥૨॥

માર્થ—જ્ઞાનાંદર્શનાંઅન્તરાયની ઉદ્ધીરણા ૧૨મા ગુણુની અમયાધિક આરવિકા શેવ શ્હે ત્યા મુધી સર્વં જીવોને અવરથ હોય
 છે, અને નામજોત્રની ઉદ્ધીરણા ૧૩મા ગુણુના ઉદ્ધા સમથ મુધી સર્વને હે.ય છે માટે અનાદિ, જીવને અન્ત ઘવાથી અમુવ અને અજ
 વ્યને અન્ત ન હોવાથી મુવ, એ પ્રમાણે ૫ ચ કર્મની ઉદ્ધીરણા ૩ પ્રકારની છે તથા વેદનીય અને મોહનીયમાં વેદનીયની છકા ગુણુ
 ના અન્ત સમથ મુધી અને મોહનીયની ૧૦માના અન્ત સમથ મુધી હોય છે, ત્યારબાદ હોતી નથી એટલે અપ્રમત્તાદિ ગુણુ
 સ્થાનથી પડતાને વેદનીયની અને ઉપચાન્તમોહથી પડતાને મોહનીયની ઉદ્ધીરણા પુન આરભાય છે માટે સાદિ, અને એ અભાવવાળાં
 ગુણુસ્થાન નહિ પામેલા જીવને અનાદિ, જીવને અમુવ અને અજીવને મુવ, એ રીતે વેદનીય મોહનીયની ઉદ્ધીરણા ચાર પ્રકારે છે તથા
 આધુધ્યની ઉદ્ધીરણા આધુધ્યની છેથી એક આવલિમ બાદી શ્હે ત્યા મુધી અવરથ હોય અને છેથી અપવલિકામા નહોય તેથી અમુવ,

અને પરભવમાં પ્રથમ સમયે ઉદીરણા પ્રારંભાય માટે સાદિ. ॥ ઇતિ મૂલપ્રકૃતિષુ સાદ્યાદિ પ્રભુવણા ॥

૫ જ્ઞાના૦-૪ દર્શના૦-મિથ્યા૦-તૈ૦ ૭-વર્ણાદિ ૨૦-સ્થિર-અસ્થિર, શુભ-અશુભ-અગુ૦-નિર્માણુ-અન્તરાય. ૫ એ ૪૮ સિવાયની ૧૧૦ ઉત્તરપ્રકૃતિઓ અધુવોદ્યી હોવાથી એની ઉદીરણા પણ સાદિ અધુવ છે, ॥૩॥

मिच्छत्तस्स चउद्धा तिहा य आवरणविघ्नचउदसगे । थिरसुभ सेयर उवघायवज्ज धुवबंधिनामे य ॥३॥

मिथ्यात्वस्य चतुर्धा त्रिधा चावरणविघ्नचतुर्दशके । स्थिरशुभसेतराणामुपघातवर्जनामनश्च ॥३॥

અન્વયાર્થઃ—મિચ્છત્તસ્સ=મિથ્યાત્વની ઉદીરણા ચઉદ્ધા=ચાર પ્રકારની છે, આવરણ વઘ=આવરણ અને અન્તરાય એ ચઉદસગે=૧૪ પ્રકૃતિઓની (૫ જ્ઞા૦ ૪ દર્શના૦ ૫ અન્ત૦ની) તથા યિર સુભ સેયર (સ ઇયર)=સ્થિર શુભ ઇતર સહિતની અર્થાત્ સ્થિર અશુભની પણ ય=તથા ઉવઘાય વજ્જ=ઉપઘાત વળને ધુવબંધિનામે=નામકર્મની ધુવબંધી ૨૯ પ્રકૃતિઓની ઉદીરણા અનાદિ ધુવ અધુવ એમ તિહા=ત્રણ પ્રકારે છે. ॥૩॥

માવાર્થઃ—(મિથ્યાત્વની ઉદીરણા ૪ પ્રકારે છે, તે આ પ્રમાણે—સમ્યક્ત્વપ્રાપ્તિના સમયે મિથ્યા૦ની ઉદીરણા બંધ પડે છે, પુનઃ મિથ્યાત્વ પામતાં પ્રવર્તે છે તેથી સાદિ, સમ્યક્ત્વ નહિ પામેલા જીવને અનાદિ, અભવ્યને ધુવ ભ૦યને અધુવ. તથા જ્ઞાના૦ ૫ દર્શના૦ ૪ અન્ત૦ ૫ એ ૧૪ની ઉદીરણા ૩ પ્રકારની આ પ્રમાણે છે—એ ૧૪ પ્રકૃતિઓ ધુવોદ્યી હોવાથી અનાદિ, અભવ્યને ધુવ અને ભ૦યને ૧૨મા ગુણુની અન્તિમ આવલિકા યાકી રહે તે વળતે ઉદીરણુ બંધ પડવાથી અધુવ. તથા તૈ૦ ૭-અગુ૩૦-વર્ણાદિ ૨૦-નિર્માણુ-સ્થિર-અસ્થિર-શુભ-અશુભ એ ૩૩ ધુવોદ્યી હોવાથી અનાદિ, અભવ્યને ધુવ, અને સયોગીના અન્તિમ સમયે ઉદી૦વિચ્છેદ થવાથી ભ૦યને અધુવ એમ ૩૩ની ઉદીરણા ૩ પ્રકારની છે. શેષ ૧૧૦ પ્રકૃતિઓ અધુવોદ્યી હોવાથી તેની ઉદીરણા પણ સાદિ અધુવ જાણવી.

૫૩૧ ॥ इति उत्तर प्रकृति षाषादि उदीरणा ॥

મયતરણ—એ પ્રમાણે સાદિ જનાદિ પ્રરૂપણાં ત્રીજે અધિકાર કહીને હવે ઉદીરણાના સ્વામીરૂપ શોધા અધિકાર કહેવાય છે, તેમાં પ્રથમ મૂળપ્રકૃતિની ઉદીરણાના સ્વામી કહેવાય છે—

घाईण छउमस्थां उदीरगा रागिणो य मोहस्स । तइयाऊण पमत्ता जोगता उ त्ति दोण्हं च ॥४॥

घाटीनां छषसा उदीरका रागिणश्च मोहस्य । तृतीयायुषोः प्रमत्ता योग्यन्तास्त्विति द्वयोश्च ॥४॥

અન્યગાર્થ—ઘાઈણ—ઘાટી કર્મના (યાનાં ૩૦ અન્તં ના) ઉદીરગા—ઉદીરક—ઉદીરણાના સ્વામી છઠ્ઠમ્યા—છઠ્ઠશ્યે (૧૨મા શુભ્રું મુધીના—અસર્વશો) હોય છે ય—અને મોહસ્સ—મોહનીયના ઉદીરક રાગિણો—અરાગી એવો (૧૦મા શુભ્રું મુધીના) હોય છે, તઈય—ત્રીજા વેદનીયકર્મના અને આઠ્ઠણ—આયુષ્યના ઉદીરક પમત્તા—પ્રમત્ત મુધીના (છઠ્ઠાશું મુધીના) હોય છે, અને શેષ દોણ્હ—એ કર્મના—પ્રથમ જોતના ઉદીરક જોગતા ઉચ્ચશેષી મુધીના (૧૩મા શુભ્રું મુધીના) એવો હોય છે ॥૪॥

માપાર્થ—અન્વમાર્થવત્ મુજમ છે વિશેષ કે—આયુષ્યના ઉદીરક આયુષ્યની પર્વન્ત આવલિકામાં વર્તતા એવો વર્ણને પ્રમત્ત પર્વન્તના સર્વ એવો અણુષ ॥૪॥ इति ॥ मूलप्रकृत्युदीरणास्वामी ॥

મયતરણ—મૂળપ્રકૃતિની ઉદીરના સ્વામી કહીને હવે ઉત્તર પ્રકૃતિઓની ઉદીરના સ્વામી કહેવાય છે

विग्धावरणध्रुवाण छउमस्था जोगिणो उ ध्रुवगाणं । उवघायस्त तणुत्या तणुकिटीणं तणुगरागा ॥५॥

વિઘ્નાવરણધ્રુવાણાં છદ્મસ્યા યોગિનસ્તુ ધ્રુવક્રાણામ્ । ઉપઘાતસ્ય તનુસ્થાસ્તનુકિટ્ટીનાં તનુરાગાઃ ॥૫॥

અન્વયાર્થ—વિઘ્ન આવરણ ધ્રુવાણં=૫ અન્તરાય, ૫ જ્ઞાનાવરણ, ૪ દર્શનાવરણ એ ૧૪ ધ્રુવોદયોના છદ્મસ્થા=છદ્મસ્થ એવો (અસ-
ર્વજ્ઞો) હોય છે. ૩=તથા ધ્રુવગાણં=નામની ૩૩ ધ્રુવોદયોના જોગિણો=સયોગી-૧૩મા ગુણુ૦ સુધીના, ઉપઘાતસ=ઉપઘાત નામકર્મના
ઉદ્દીરક તણુત્યા=તનુસ્થ-દેહસ્થ (ઉત્પત્તિ સ્થાનને પ્રાપ્ત થયેલા) એવો અને તણુકિટ્ટીણ=તનુકિટ્ટિના-સૂક્ષ્મલોભના ઉદ્દીરક (કિટ્ટિકૃત
લોભના ઉદ્દીરક) તણુગરાગા=સૂક્ષ્મસંપરાયી (૧૦મા ગુણુ૦વર્તી) એવો છેલ્લી આવલિકા વર્ણને હોય છે ॥૫॥

ભાવાર્થ:—અન્વયાર્થવત્ સુગમ છે ॥૫॥

તસવાયરપજ્જત્તગસેયરગઙ્ગાજાઙ્ગાદિટ્ટિવેયાણં । આઙ્ગણ ય તન્નામા પત્તેગિયરસ્સ ડ તણુત્યા ॥૬॥

ત્રસવાદરપર્યાપ્તસેતરગતિજાતિદ્વિષ્ટિવેદાનામ્ । આયુષ્શ તન્નામાનઃ પ્રત્યેકેતરયોસ્તુ તનુસ્થાઃ ॥૬॥

અન્વયાર્થ—તસવાયર પજ્જત્તગ=ત્રસ-ગાદર-પર્યાપ્ત સેયર=ઇતર સહિત એટલે સ્થાવર-સૂક્ષ્મ-અપર્યાપ્ત સહિત, ગઙ્ગા જાઙ્ગા દિટ્ટિ વેયાણં=
ગતિ ૪-જાતિ ૫-દ્રષ્ટિ ૩ (ત્રણુ દર્શન મોહનીય)-૩ વેદ ય=અને આઙ્ગણં=આયુષ્ય ૪ એ ૨૫ પ્રકૃતિઓના ઉદ્દીરક તન્નામા=તે તે
નામકર્મના ઉદ્દયવાળા જાણુવા. તથા પત્તેગ ઇયરસ્સ=પ્રત્યેક અને સાધારણ એ જેના ઉદ્દીરક તણુત્યા=શરીરસ્થ એવો (ઉત્પત્તિ સ્થાને

૧ છપાયેલી વૃત્તિમા શરીર પર્યાપ્ત અર્થ નિકળે છે; પરન્તુ તે અર્થ ઘટતો ન હોવાથી પ્રયાગાથી જ લઈને શરીર અપર્યાપ્ત અર્થ કરવો યોગ્ય
છે. ૨ છેલ્લી એક આવલિકા યાકી રહે ત્યારે તે આવલિકા ઉપર કર્મપ્રદેશોના અભાવે (ઉદ્યાવલિકામાં આકર્ષવા ૫) ઉદ્દીરણા હોય નહિ,
તથી કેવળ ઉદ્દય જ હોય.

ઉપનન કથેલા' હવે) જલુવા. ॥૬૧॥

માર્ગ—ત્રસનામકર્મના ઉદયવ્યાજા ઢીન્દ્રિયાદિ હવે ત્રસનામકર્મના ઉદીરક છે અને તે માર્ગમાં વહેતા હવેને પણ પ્રથમ સમયથીજ ઉદય ઉદીરણા બન્ને શરૂ થાય છે એ રીતે રપ પ્રકૃતિઓની ઉદય ઉદીરણા પ્રથમ સમયથી જ સમકાળે હોય છે, અને પ્રત્યેક તથા સામારણ નામકર્મની ઉદય ઉદીરણા ઉપત્તિન્દ્રિયાને ઉપનન થયા બાદ (અર્થાત્ ગતિ આદિ રપના ઉદય બાદ) હોય છે ॥૬૧॥

આહારગ નરનિરિયા સરીરદુગવેયપ્ પમોત્તૂળં । ઓરાલાપ્ એવં તદુવગાય તસજિયાઓ ॥૭૧॥

આહારકનરતિર્યેષઃ શરીરદિક્કવેદકાન્ પ્રમુન્ય । ઓદારિકસ્યેવં તદુપાંગસ્ય ત્રસજીવાઃ ॥૭૧॥

અર્થ—સરીરદુગવેયપ્=૧૦ આહાર એ એ શરીરના વેદક પમોત્તૂળં=વહીને શેષ આહારગ નર તિરિયા=ઓજ આહાર આદી ત્રસુર્મના કોઈ પણ આહાર કરતા મનુષ્ય તિર્યેશા ઓરાલાપ્=ઓદારિક શરીર નામકર્મના (ઉપલક્ષણથી ઓદારિકના ૪ બધન તથા સઘાતનના પણ) ઉદીરક હોય છે એવં=એ પ્રમાણે (૧૦ આહારના વેદકવહીને શેષ) તસજિયાઓ=ત્રસહવે તદુવગાય=તેના ઉપાગના-ઓદારિક ઉપાગના ઉદીરક હોય છે ॥૭૧॥

માર્ગ—અન્વધાધંવત્ મુગમ છે-વિશેષ કે એ પ્રકૃતિઓને ઉદય ઉદીરણા બવના પ્રથમ સમયથી નહિ પરન્તુ ઉપત્તિના પ્રથમ

૧ ઉપાગથી રૂતિમાં શરીરરક્તિયા પર્ણિતા વામ્પરી શરીરપર્ણિત અર્થ થાય, પરન્તુ એ અર્થ પડતો નથી, જેથી તથામાંથી જ લઇને અર્થમાં શરીર અપર્ણિત અર્થ કરવો મોગ્ય છે

સમયથી શરૂ થાય છે, જેથી ભવાન્તર જતાં માર્ગમાં એ પ્રકૃતિઓનો ઉદય ઉદ્દીરણા ન હોય ॥૭૧॥

વેડવિયાણ સુરનેરડયા આહારગા નરો તિરિઓ । સન્ની વાયરપવણો ય લઘ્વિપજ્જત્તગો હોજ્જા ॥૮॥

વૈક્રિયસ્ય સુરનેરયિકા, આહારકા નરસ્તિર્યક્ । સંજી વાદરપવનશ્ચ લઘ્વિપર્યાપ્તિકો ભવેત્ ॥૮॥

અન્વયાર્થ—વેડવિયાણ=વૈક્રિયના (શરીર બંધન સંઘાતનના) ઉદ્દીરક આહારગા=આહારી (=ઉત્પત્તિના પ્રથમ સમયવર્તી) સુર નેર-ડયા=દેવ નારકો છે, તથા સન્ની=સંજી નરો તિરિઓ=મનુષ્ય તિર્યંચ (=સંજ્ઞિ મનુષ્ય સંજ્ઞિ તિર્યંચ) ય=તથા લઘ્વિપજ્જત્તગો=લઘ્વિપર્યાપ્તિ વાયર પવણો=આદર પવન (આદર વાયુ) પણ વૈક્રિય નામકર્મનો ઉદ્દીરક છે. ॥૮॥

માત્રાર્થ—અન્વયાર્થવત્ સુગમ છે. વિશેષ કે—વાયુકાયને લઘ્વિપર્યાપ્તિ કહ્યો તે વૈક્રિય શરીર રચવાની લઘ્વિ વડે પર્યાપ્તિ-શક્તિ-માન્ વાયુકાય બંધુવો. તેમજ સંજ્ઞિ મનુષ્ય તિર્યંચ પણ વૈક્રિયલઘ્વિ પર્યાપ્તિ હોય તે જ વૈક્રિયના ઉદ્દીરક હોય છે સર્વ નહિ. [પુનઃ લઘ્વિ પર્યાપ્તિ એટલે વાયુકાય ૪ પર્યાપ્તિ વડે પર્યાપ્તિ અને મનુ૦ તિ૦ ૬ પર્યાપ્તિ વડે પર્યાપ્તિ એ અર્થ પણ અન્તર્ગત છે જ, કારણ કે લઘ્વિ અપર્યાપ્તિને વૈક્રિયલઘ્વિ ન હોય] ॥૮॥

વેડવિવંગાણ તણુતુહ્લા પવણવાયરં હિચ્ચા । આહારગાણ વિરઓ વિડવ્વયંતો પમત્તો ય ॥૯॥

વૈક્રિયોપાંગસ્ય તનુતુલ્યા વાદરપવનં ત્યક્ત્વા । આહારકસ્ય વિરતો ત્રિકુર્વન્ પ્રમત્તશ્ચ ॥૯॥

અન્વયાર્થ—વેડવિવંગાણ=વૈક્રિય ઉપાંગના ઉદ્દીરક પવણવાય હિચ્ચા=આદર પવનને વર્જીને શેષ તનુતુહ્લા=વૈક્રિય શરીર તુલ્ય ઉદ્દીરક બંધુવા. [=દેવ-નારક-સંજી તિ૦-સં૦મનુષ્ય. એ ચાર વૈ૦ઉપાંગના ઉદ્દીરક છે]. ય=તથા આહારગાણ=આહારક નામકર્મના

ઉદીરક પિતૃવ્યંતો પ્મતો વિરોઆહારકને વિકુર્વતા પ્રમત્ત વિસ્ત બલુવા ॥૬॥

માયાર્થ—અન્વયાધૈવત્ મુજમ છે વિશેષ કે-એકેન્દ્રિયને અગ્રોપાંત્રનો ઉદય ન હોય, માટે બાહરવાયુ વૈક્રિયઉપાંગના ઉદીરક નયો તથા સ્વપ્નિ શેશવલી તે ઉત્સુક ભાવપૂર્વક હોય છે, અને ઉત્સુકતા એ પ્રમાદ દોવાથી આહારકાદિ વાગ્ધિ શેશવનારા મુનિ પ્રમાદ ગુણવ્યાજાજ હોય છે, અપ્રમાદગુણમા તેા શુદ્ધ આત્મધ્યાન દોવાથી સ્વપ્નિ શેશવવાને અવકાશજ નથી કદાચિત્ આહારક શરીર સ્થાજાદ અપ્રમત્તશ્યા આવી અમ તેા અપ્રમત્તમા પણ આહારકનો ઉદય ઉદીરણા સભવે એવો પણ અભિપ્રાય છે ॥૬॥

છપ્પહં સઠાણાણં સઘયણાણં ચ સગલતિરિયનરા । દેહત્યા પજ્જત્તા ઉત્તમસઘયણિણો સેઢી ॥૧૦॥

પણ્ણાં સંસ્થાનાનાં સંહનનાનાં ચ સફલતિરિયનરાઃ । દેહત્યાઃ પર્યાપ્તા ઉત્તમસંહનનિન ધેણિં (પપમ્મા) ॥૧૦॥

મન્યયાર્થ—છપ્પહં સઠાણાણં=છ સંસ્થાનની=અને સંઘયણાણં=છ સઘયણુની ઉદીરણા કરનાર દેહત્યા=દેહસ્થ [ઉત્પત્તિસ્થાને ઉત્પન્ન થયેલા] અને 'પજ્જત્તા=સ્વપ્નિપર્વામા (સઘણી પર્યાપ્તિવડે પર્યાપ્ત થનારા એવા) સગલતિરિયનરા=સકલ(=પચ્ચેન્દ્રિય) તિરિય મનુષ્યો છે તથા સેઢી=સપ્તધ્રેણિવાળા એવો ઉત્તમ સંઘયણિણો=ઉત્તમ સઘયણુવાળા(વજ્જર્મભ૦ સઘયણુવાળા)જ હોય છે એટલે તાત્પર્ય એ કે સપ્ત ધ્રેણિવત એવો કેવળ પ્રથમ સઘયણુવા જ ઉદીરક છે પરન્તુ શેષ પાંચના નહિ. અને સંસ્થાન છ એના ઉદીરક હોય છે, કારણ કે કેવલિને છએ સંસ્થાન હોય છે ॥૧૦॥

૧ શ્ચિમાં સ્વપ્નિ પર્વામા ક્વા છે, તેનો અર્થ સપ્તગી પર્વાપ્તિએ કરનારજા એવો કરવો કારણ કે સ્વપ્નિ અપર્વાપ્તને કેવળ દુઃક સંસ્થાન અને સેચત્તનીજ ઉદીરણા હોય છે, તે ૧૧ મી ગાથાના અર્થમા કહેવાયે.

માત્રાર્થ:—ઉત્પત્તિ સ્થાને ઉત્પન્ન થયા બાદ પ્રથમ સમયથી જ જેને જે સંઘયણુ વા સંસ્થાન હોય તેને તે સંઘયણુ વા સંસ્થાનની ઉદય ઉદ્દીરણા શરૂ થાય છે, ભવાન્તર જતાં માર્ગમાં ન હોય, કારણ કે એ પુદ્ગલવિપાકી પ્રકૃતિઓ છે તેથી દેહ પુદ્ગલો ગ્રહણ કરવા માટે ત્યારથી જ શરીર સંઘયણુ આદિ પુદ્ગલ વિપાકીનો ઉદય ઉદ્દીરણા શરૂ થાય છે. [કોઈક પુદ્ગલ વિપાકી દેહ રચાયા બાદ પણ ઉદયમાં આવે છે.] ॥૧૦॥

चउरंसस्स तणुत्था उत्तरतणु सगलभोगभूमिगया । देवा इयरे हुंडा तसतिरियनरा य सेवट्टा ॥११॥

चतुरस्रस्य तनुस्था उत्तरतनवः सकलभोगभूमिगताः । देवा इतरे हुंडकस्य त्रसतिर्यग्गराश्च सेवार्त्तस्य ॥११॥

અન્વયાર્થ:—ચરંસસ્સ=સમયતુરસ સંસ્થાનના ઉદ્દીરક તણુત્યા=દેહસ્થ ઉત્તરતણુ=ઉત્તર શરીરવાળા [આહાં વૈં શરીર રચનારા] સગલા=સકલ ઇન્દ્રિયોવાળા (પંચેન્દ્રિય) મનુષ્ય અને તિર્યંચો યથાસંભવ જાણુવા. તથા મોગભૂમિગયા=ભોગભૂમિમાં વર્તતા (યુગલિક તિં મં) અને દેવા=દેવો સર્વે હોય છે ઇયરે=ઈતર એટલે પૂર્વે કહેલ જીવોથી બાકી રહેલા એકેં વિકલેં નારક અને લખ્ધિ. અપર્યામ્ પચેંતિર્યંચ લંઅપં મનુષ્ય એ સર્વે દેહસ્થ હુંડા=હુંડક સંસ્થાનવાળા એટલે હુંડકના ઉદ્દીરક હોય છે. તથા ઇતર તસ તિરિયનરા= વિકલેં અને અપર્યામ્ તિર્યંચ મનુષ્યો કેવળ સેવટ્ટા=સેવાર્ત સંઘયણુના ઉદ્દીરક હોય છે. [અહિં જે જીવોને કેવળ સમયતુરસની જ અને કેવળ સેવાર્તની જ ઉદ્દીરણા હોય એવા જીવો-ઉદ્દીરણાના સ્વામી કહ્યા] ॥૧૧॥

માત્રાર્થ:—અન્વયાર્થવત્ સુગમ છે ॥૧૧॥

संघयणाणि न उत्तरतणूसु तन्नामगा भवंतरगा । अणुपुव्वीणं परघायस्स उ देहेण पज्जत्ता ॥१२॥

संहननानि नोत्तरतनुषु तन्नामानो मवान्नरगाः । आनुपूर्वीणां पराघातस्य तु देहेन पर्याप्ताः ॥१२॥

मन्व्यवार्थ—उत्तरतनुषु=उत्तर तनुवाणा अट्टे वैद्विय अने आक्षरक शरीरवतने संवयणागि न=सप्रयत्ने न होय. अणुपुष्पीग=
 चार आनुपूर्वीना उद्दीरक तन्नामगा-ते ते आनुपूर्वी नामकर्माना उद्भववाणा मर्वनरगा=भवान्तर जता एवो अणुवा उ=अने परघाय
 रस=पराघातना उद्दीरक दहेण पज्जता=शरीर पर्याप्तिवडे पर्याप्ता सर्व एवो अणुवा ॥१२॥

मायार्थ—अन्वयार्थवत् मुमम छ विशेष के—आनुपूर्वीना उद्भव उद्दीरणा विप्रकृ जतिजे-वक्रजतिजे परभवमा जता एवने
 णीज समयशी होय अने ते उद्भव उद्दीरणा जे समयवाणी, जेक वक्राभां १ समय, त्रय समयवाणी णीज वक्राभां जे समय, चार
 समयवाणी त्रीज वक्राभां त्रय समय होय. [पंच समयनी श्येयी होय परन्तु अक्षय होवायी अस्तिवहित छे] ॥१२॥

वायरपुढवी आयावस्त य वज्जित्तु सुद्धमसुद्धमतसे । उज्जोवस्त य तिरिप उत्तरदेहो य देवजई ॥१३॥

वादरपुयिषीकायिक आतपस्य च वर्जयित्वा सुस्मन्नस्मन्नसान् । उद्योतकस्य च तिर्यंच उत्तरदेहस्य देवो यतिः ॥१३॥

मन्व्यवार्थ—आयावस्त=आतप नामकर्माने। उद्दीरक वायरपुढवी=आइर पृथ्वीकाय अण्डिय पर्याप्त अणुवो (अने ते पञ्च शरीर
 पर्याप्त). य=अने उज्जोवस्त=उद्योत नामकर्माना उद्दीरक सुद्धम=सूक्ष्म अट्टेन्द्रिय वल्लने अने सुद्धमतसे=सूक्ष्मत्रस-तेउवायु वज्जित्तु=वल्लने
 शेष तिरिप=तिर्यंके अट्टे पृथ्वी-अण-वनरूपति-विक्रमे-ति०पथे० जे सर्व अण्डिय पर्याप्ता (शरीर पर्याप्ति पूरुं यथा आइ)
 अणुवा, तथा उत्तरदेहा=उत्तर देहवाणा (=उत्तर वैद्वियभां वर्तता देव यति अने आक्षरकभां वर्तता यति) होय छे ॥१३॥

मायार्थ—आतप नामकर्माने उद्भव उद्दीरणा सूक्ष्मना विमानवती अण्डिय पर्याप्त पृथ्वीकाय एवने छे, अने ते पञ्च शरीरपर्याप्त

થયેલાને હોય છે. એ આતપ નામના ઉદયથી જ સૂર્ય વિમાનની પૃથ્વી સ્વતઃ શીત છતાં ઉષ્ણ પ્રકાશવાળી છે. (સૂર્યકાન્ત આદિ રત્નોમાં પણ કોઈ આતપ નામનો ઉદય કહે છે.) અગ્નિનો ઉષ્ણ પ્રકાશ આતપથી નહિ પરન્તુ એ પ્રકાશની ઉષ્ણતા ઉષ્ણસ્પર્શના ઉદયથી અને પ્રકાશ અતિ ઉત્કટ રક્તવર્ણના ઉદયથી છે. તથા ઉદ્યોતનો ઉદય તિર્યંચગતિમાં જેને હોય તેને ભવપ્રત્યયિક હોય છે, જેથી ચંદ્ર ગ્રહ નક્ષત્ર તારા એ ચાર જ્યોતિષીઓના વિમાનવતી લબ્ધિપર્યાપ્તા ગાહર પૃથ્વીકાય જીવોને, તથા પ્રકાશ કરતી કેટલીક વનસ્પતિઓને, હીરા વિગેરે મણિ રત્નોને, કેટલાક વિકલેન્દ્રિયોને અને કેટલાક તિર્યંચ પંચેન્દ્રિયોને ઉદ્યોતની ઉદીરણા ભવપ્રત્યયિક હોય છે, તથા વૈક્રિય લબ્ધિવાળા તિર્યંચ, મનુષ્યોમાં કેવળ વૈક્રિય યતિઓને તથા આહારક લબ્ધિવાળા યતિઓને જેને હોય તેને લબ્ધિ પ્રત્યયિક અથવા ગુણ પ્રત્યયિક અથવા દેહપરિણામ પ્રત્યયિક ઉદ્યોતની ઉદીરણા હોય છે. તે પણ વૈક્રિય શરીરની અને આહારક શરીરની પર્યાપ્તિ પૂર્ણ થયા ગાહ હોય છે. તથા ઉત્તરવૈક્રિય દેવને પણ ઉદ્યોતની ઉદીરણા હોય છે તે દેહપરિણામ પ્રત્યયિક છે. (ગુણપ્ર૦ વા લબ્ધિ પ્રત્યયિક નહિ). ॥૧૩॥

સગલો ય ઇદ્વુલ્લગ્ન ઉત્તરતણુદેવભોગભૂમિગયા । ઇદ્વુસરાણ તસા વિ ય ઇયરાસિ તસા સનેરઙયા ॥૧૪॥

સકલશ્વેષ્ટલગ્નતેરુત્તરતણુદેવભોગભૂમિગતાઃ । ઇદ્વુસ્વરસ્ય ત્રસોઽપિ ચેતરયોઃ ત્રસાઃ સનૈરયિકાઃ ॥૧૪॥

અન્વયાર્થઃ—ઇદ્વુલ્લગ્ન=ઈષ્ટ યગતિના-શુભ વિહાયોગતિના ઉદીરક સગલો=સકલ ઇન્દ્રિયવાળા એટલે પંચેન્દ્રિય અને મનુષ્ય તથા ઉત્તરતણુ=ઉત્તર દેહમાં (ઉત્તર વૈક્રિય શરીરમાં) વર્તાતા સર્વ તિર્યંચ મનુષ્ય તથા દેવ=સર્વે દેવ અને ભોગભૂમિગયા=ભોગ ભૂમિમાં-અકર્મભૂમિમાં વર્તાતા સર્વ યુગલિકો છે. ઇદ્વુસરાણ=ઈષ્ટ સ્વરના-સુસ્વરના ઉદીરક તસો વિ=ત્રસ પણ જાણવા. એમાં વિ=અપિ શબ્દથી વિકલેન્દ્રિયો અને પંચેન્દ્રિય તિર્યંચ વિગેરે પણ જાણવા. અને ઇયરાસિ=ઈતર-અશુભ વિહાયોગતિ તથા દુઃસ્વરના

ઉદીરક સનેવ્યાનાશકસહિત તસા=તસ લવો છે ॥૧૪॥

માયાર્થ—શુભ વિહાયોજતિ નામકર્મના ઉદીરક શરીર પર્યાસિવડે પર્યાસ થયેલા પચેન્દ્રિય તિર્થ સ મનુષ્ય, ઉત્તર વૈદિકવાળા તિર્થ સ મનુષ્ય, સવદેવ, અને સર્વ મુજલિકો છે તથા મુસ્વર નામકર્મના ઉદીરક ભાષા પર્યાસિવડે પર્યાસ થયેલા દ્વીન્દ્રિયાદિથી પ્રારભીને સસિપચેન્દ્રિય મુખીના સર્વ લવો નારક વર્ણને બાણવા નારકને શુભ વિહાયોજતિનો તથા મુસ્વરનો ઉદય ભવપ્રત્યયથી જ નથી અને એની પ્રતિપક્ષી અશુભ વિહાયોજતિ તથા દુસ્વર નામકર્મના ઉદીરક વિકલેન્દ્રિયો યથાસ ભવ અને નારક સર્વે બાણવા, ઠારણ કે દુસ્વરનો ઉદય વિકલેન્દ્રિયોમાં સર્વને નથી, કેટલાકને મુસ્વરનો ઉદય પણ હોય છે, અને નારકોમાં દુસ્વરનો અને અશુભ ખતિનો ઉદય સર્વને હોય છે ॥૧૪॥

उस्तासस्त सराण य पज्जत्ता आणपाणभासासु । सव्वन्नूणुस्सासो भासा वि य जा न रुज्झंति ॥१५॥

उच्छ्वासस्य स्वरयोम पर्यासा आनप्राणभाषयोः । सर्वज्ञानामुच्छ्वासो भाषापि च यावन्न रुष्येते ॥१५॥

મગ્યવાર્થ—ઉસ્તાસસ્ત=ઉચ્છવાસ નામકર્મના ય=અને સરાણ=એ સ્વરના ઉદીરક આણપાણમાસાસુ=ઉચ્છવાસ પર્યાસિવડે અને ભાષા પર્યાસિવડે પજ્જતા=પર્યાસ થયેલા લવો છે, અને સવ્વન્નૂણુ=સર્વજ્ઞને તે એની ઉદીરણા ઉસ્તાસો ય ભાષા ત્રિ=ઉચ્છવાસ અને ભાષા પણ જા=જામાં મુખી ન રુજ્જત=ન શકાય--ર ત્યાં મુખી હોય છે ॥૧૫॥

માયાર્થ—ઉચ્છવાસ પર્યાસિવડે પર્યાસ થયેલા એકેન્દ્રિયાદિ સર્વે લવોને ઉચ્છવાસ નામકર્મની ઉદીરણા હોય છે અને પૂવ ગ્રાથામા મુસ્વર દુસ્વરના જે ઉદીરક કહ્યા તે સર્વે ભાષા પર્યાસિવડે પર્યાસ થયા હોય ત્યારે જ તેઓને સ્વરની ઉદીરણા થાય છે,

એ રીતે વિશેષતા દર્શાવવાને આ ગાથામાં સ્વરના ઉદ્દીરક પુનઃ કહ્યા છે. તથા કેવલિ લગવંતોએ યોગનિરોધકાણે જ્યાં સુધી ઉચ્ચ-વાસનો અને ભાષાનો નિરોધ ન કર્યો હોય ત્યાં સુધી જ કેવલિને એ યેની ઉદ્દીરણા હોય, અને નિરોધ કર્યા બાદ (રોક્યા બાદ) ઉદ્યના અભાવે ઉદ્દીરણા પણ ન હોય ॥૧૫॥

દેવો સુભગાજ્ઞાણ ગબ્ભવકંતિઓ ય કિત્તીણ । પજ્જત્તો વજ્જિત્તા સસુહુમનેરહ્યસુહુમતસે ॥૧૬॥

દેવઃ સુભગાદેયયોર્ગર્ભવ્યુત્ક્રાન્તશ્ચ કીર્તેઃ । પર્યાપ્તો વર્જયિત્વા સમ્પૂક્ષ્મનૈરયિકમ્પૂક્ષ્મત્રસાન્ ॥૧૬॥

અન્વયાર્થઃ—સુભગાજ્ઞાણ=સુભગ અને આદેયનામ કર્મના ઉદ્દીરક દેવો=કેટલાક દેવો ય=અને ગબ્ભવકંતિઓ=કેટલાક ગર્ભજ તિર્યચ મનુષ્યો છે, તથા કિત્તીણ=યશઃકીર્તિના ઉદ્દીરક સસુહુમ નેરહ્ય સુહુમતસે=સૂક્ષ્મ એકેન્દ્રિય સહિત નારક અને સૂક્ષ્મત્રસ એટલે અગ્નિવાયુ એ સર્વને વજ્જિત્તા=વશને શેષ [બા૦૫૦-અપ-વન૦-વિકલે૦-પંચે૦ તિ૦-સંજ્ઞિ મનુ૦-દેવ એ સર્વે] પજ્જત્તો=લબ્ધિપર્યાપ્ત હવે બાણવા. લબ્ધિ અપર્યાપ્તને યશઃકીર્તિના ઉદ્ય ન હોય. ॥૧૬॥

માવાર્થઃ—અન્વયાર્થવત્ સુગમ છે. વિશેષ કે-કેટલાક કહેવાનું કારણ કે સર્વે દેવો સૌભાગ્ય અને આદેયના ઉદ્યવાળા હોય નહિ, કારણ કે ઘણાએ દેવો દેવોમાં અળખામણા અને તિરસ્કાર પ્રાપ્ત કરનારા હોય છે માટે. ॥૧૬॥

ગોઉત્તમસ્સ દેવા નરા ય વહ્ણો ચઉણ્ણમિયરાસિં । તવ્વહ્ણરિત્તા તિત્થગરસ્સ ઉ સવ્વન્નુયાણ ભવે ॥૧૭॥

ઉત્તમગોત્રસ્ય દેવા નરાશ્ચ વ્રતિનશ્ચત્સૃણામિતરાસામ્ । તદ્વ્યતિરિક્તાસ્તીર્થકારસ્ય તુ સર્વજ્ઞતાયાં ભવેત્ ॥૧૭॥

અન્વયાર્થઃ—ગોઉત્તમસ્સ=ઉત્તમ ગોત્રના (ઉચ્ચ ગોત્રના) ઉદ્દીરક દેવા=સર્વે દેવો નરા=કેટલાક મનુષ્યો ય=અને વહ્ણો=પ્રતિધારીઓ છે,

તથા કહેવાઇ અથેલી મુજગાદિ ચાર પ્રકૃતિઓથી સ્વપરિચ્છેતિર-પ્રતિપક્ષી વચ્ચે-ચાર પ્રકૃતિઓના ઉદ્ધરક તજ્જરિતા-તે કહેલા એવાથી
 વ્યતિરિક્ત-શેષ એવો છે, ઉચ્ચને તિલ્કારસ્ત-તીર્થકર નામકર્મની ઉદ્ધરણા સન્નગ્નુયાણ-સર્વજ્ઞતામા-સર્વજ્ઞપણું પ્રાપ્ત થાય ત્યારે જ
 ભવે-હોય છે ॥૧૭॥

માર્ગાર્થ—સર્વ દેવાને (કિંકિત્રપિક આદિ કુદ્રદેવાને પણ) ઉચ્ચગોત્રનો ઉદ્ધય હોય અને મનુષ્યોમા તેા જેઓ ઉચ્ચ જાતિકુળમાં
 (શ્રી ત્રપભદેવ પ્રગુએ નિયત કરેલ ઉચ્ચકુલ ભોગકુલ ક્ષત્રિયકુલ અને રાજ-મકુલ ક્ષત્રિયાદિ ઉચ્ચમકુળ જાતિમાં) ઉત્પન્ન થયેલા હોય
 તેઓને, તથા નીચજાતિ કુળમાં ઉત્પન્ન થવા છતાં પણ પચમહાવ્રતધારી થયા હોય તેવા મુનિઓને અને દેશવિરત જાવકોને સર્વને
 ઉચ્ચગોત્રનો જ ઉદ્ધય હોય છે, એટલુંજ નહિ પરન્તુ વિરતિવત એવાને દુર્ભંજ જ્ઞનાદેવ અપયશ અને નીચગોત્રનો ઉદ્ધય પહેલા
 હોય તે પલટાઈને સૌભાગ્ય આદેય થય અને ઉચ્ચગોત્રનો ઉદ્ધય થાય છે તથા એ ચાર પ્રકૃતિઓની પ્રતિપક્ષ પ્રકૃતિઓ દુર્ભંગાદિનો
 ઉદ્ધય પૂર્વે કહેલ મુજગાદિના ઉદ્ધવણા એવાથી શેષ એવાને હોય તે આ પ્રમાણે—

દૌર્ભાગ્ય અને જ્ઞનાદેવનો ઉદ્ધય-ઉદ્ધરણા સર્વ એકેન્દ્રિયો સર્વ સમ્ભૂષિર્મ તિર્થેય (ક્રીદ્રવાદિને) તથા સમ્ભૂં મનુષ્યોને હોય,
 અને સર્વ નારકોને હોય, (કેટલાક દેવાને કેટલાક જર્ભજ મનુષ્યોને અને કેટલાક જાંતિર્યેશને પણ હોય). તથા અપયશનો ઉદ્ધય
 સર્વ સૂક્ષ્મએકેંને સર્વ નારકોને, સર્વ અગ્નિ વાયુને અને સર્વ લગ્નિ અપર્વામાને હોય, અને શેષ જર્ભજ તિર્થ વ્યારિકમા કેટલાકને
 હોય, તથા નીચગોત્રનો ઉદ્ધય સર્વ નારકને સર્વ તિર્થેયને અને વિશિષ્ટ કુલોત્પન્ન તથા વિરતિવતને વર્ણને શેષ મનુષ્યોને હોય,
 દેવમાં કોઈ દેવને ન હોય. તિર્થેશ્યામા તેા વ્રતધારી હોય તેાપણ નીચ ગોત્રનોજ ઉદ્ધય હોય કારણ કે નીચગોત્રનો ઉદ્ધય તિર્થેયને
 જવપ્રત્યયિક મુવોદથી છે ॥૧૭॥

इंद्रियपञ्जतीए दुसमयपञ्जत्तगाए पाउग्गा । निद्रापयलाणं खीणरागखवगे परिच्चज्ज ॥१८॥

इन्द्रियपर्याप्त्या द्विसमयपर्याप्तकात् प्रायोग्याः । निद्राप्रचलयोः क्षीणरागक्षपकान् परित्यज्य ॥१८॥

अन्वयार्थ—खीणराग=क्षीणभोड (१२ भा) शुष्कस्थानवाणा अने खवगे=क्षपक (८-९-१० भा शुष्कवाणा क्षपक) ओ ओने परिच्चज्ज=परित्याग करीने-वल्ने शेष सर्वं लोकोने अने तेमां पणु इंद्रियपञ्जतीए=इन्द्रिय पर्याप्तिवडे पर्याप्त थयेला लोको दुसमय पञ्जत्तगाए=पर्याप्तपणुना णील समयथी (ओटले इन्द्रिय पर्याप्ति पूरुं थया णाह प्रथम समयथी ज) निद्रा पयला=निद्रा अने प्रयलानी, पाउग्गा=उद्वेगाने प्रायोग्य छे. [णं पद अलंकारार्थे छे. तथा कर्मस्तवमां तो क्षपक अने क्षीणभोडीने पणु निद्राप्रयलानो उद्वेग उद्वेग रणुा कडी छे—ओ विशेष] ॥१८॥

भावार्थ—अन्वयार्थवत् सुगम छे. ॥१८॥

निद्रानिद्राईण वि असंखवासाउ मणुयतिरिया य । वेउव्वाहारतणू वज्जित्ता अप्पमत्ते य ॥१९॥

निद्रानिद्रादीनामप्यसंख्येयवर्षायुषः मनुजतिर्यचश्च । वैक्रियाहारकतनूः वर्जयित्वाऽप्रमत्तांश्च ॥१९॥

अन्वयार्थ—निद्रानिद्राईण वि=निद्रानिद्राद्विधना पणु, अर्थात् निद्रानिद्रा प्रयलाप्रयला अने स्थानधिं ओ तणु निद्राना उद्वेग पणु असंखवासाउ=असंख्य वर्षना आयुष्यवाणा मणु तिरिया=मनुष्य तिर्यचो, अर्थात् युगदिके वेउव्व आहारतणू=वैक्रिय शरीरवाणा (द्वि-नारक—उत्तर वैक्रियवाणा) अने आहारक शरीरवाणा सर्वे य=तथा अप्पमत्ते=अप्रमत्त मुनि (अर्थात् अप्रमत्तथी प्रारणीने उपरना शुष्कस्थानवाणा) वज्जित्ता=ओ सर्वाने वल्ने शेष सर्वं लोको णाणुवा. ॥१९॥

માયાર્થ—અવધાયવત્ મુગ્ધ છે ૦૧૬ ॥

વેયણિગાણ પમત્તા તે તે ઘઘત્તગા કસાયાણં । હાસાઈછક્કસ્સ ય અપુવ્વકરણસ્સ ચરમંતે ॥૨૦॥

વેદનીયયોઃ પ્રમત્તાસ્તે તે ઘન્ધન્તઃ કપાયાણામ્ । હાસ્યાવિપદ્કસ્ય ચાપૂર્વકરણસ્ય ચરિમાન્તાઃ ॥૨૦॥

મન્યયાર્થ—વેયણિગાણ=જે વેદનીય ઠર્મના ઉદ્દેશક પમત્તા=પ્રમત્ત ગુણસ્થાન મુખીના સર્વ જીવો, કસાયાણં=કથાયોના ઉદ્દેશક તે તે=તે તે કથાયોને ઘઘત્તગા=ગાઘનાથ, ય=અને હાસાઈ છક્કસ્સ=હાસ્યાઈ ૬ ના ઉદ્દેશક અપુમ્વકરણસ્સ=આઠમા અપૂર્વકરણ ગુણસ્થાનના ધર મંતે=અશમાન્ત મુખીના (અન્ય સમય મુખીના) સર્વજીવો જાણવા. ॥૨૦॥

માયાર્થ—અવધાયવત્ મુગ્ધ છે વિશેષ કે—કથાયના ઉદ્દેશક તે તે કથાયના બંધક કલા તે આ પ્રમાણે—પ્રથમના જે ગુણસ્થાન મુખીના જીવો અનતાં ૪ના ઉદ્દેશક, ૪થા ગુણં મુખીના જીવો અપ્રત્યાં ૪ ના ઉદ્દેશક, દેશવિક્ષિતિ મુખીના જીવો પ્રત્યાં ૪ ના ઉદ્દેશક અને સંહોધ માન માયા ને બાહર લોભના ઉદ્દેશક નવમા ગુણવતી જીવો સ્વ સ્વ બંધવિચ્છેદ સ્થાન મુખીના જાણવા. સૂક્ષ્મ લોભ વળીને સર્વ કથાયોને બંધ ને ઉદ્દેશ સમકાળે જ વિચ્છેદ પામે છે તેથી. તથા સંવલ્લના સૂક્ષ્મલોભના ઉદ્દેશક લોભને બંધવિચ્છેદ નવમાને અન્તે ઘયાલાહ દશમા સૂક્ષ્મસંપન્નગુણવતી જીવો જાણવા. ॥૨૦॥

જાવૂણસ્વણો પઢમો સુહરહાસાણમેવમિયરાસિં । દેવા નેરહયા વિ ય ભવટ્ટિહ કેહ નેરહયા ॥૨૧॥

યાવદ્નષ્ટમં પ્રથમઃ સુતરતિહાસાણામેવમિતરાણામ્ । દેવા નૈરયિકામાપિ ચ મવસ્થિતિં કેવિમૈરયિકા ॥૨૧॥

મન્યયાર્થ—જાવૂ=આમુખી પઢમો=પ્રથમ સ્વણો=સૂણ-મુહૂર્ત ઝગલક ધક ઉલ્લો રહે, અર્થાત્ ઉત્પત્તિના પ્રથમ સમયથી એક અન્ત

મુંઽસુધી દેવા=દેવો સુહરહાસાણં=સુખ રતિ હાસ્યના એ ત્રણના ઉદ્દીરક અવશ્ય હોય છે, અન્તર્મું ણાદ શોકાદિકના ઉદ્દયનો પણ સંભવ છે. એવં=એ પ્રમાણે નેરહ્યા ત્રિ ય=નારકો પણ ઉત્પત્તિના પ્રથમ સમયથી અન્તર્મું સુધી અવશ્ય ઇયારાસિ=ઈતર ત્રણના-શોક અરતિ અશાતાનાજ ઉદ્દીરક હોય છે. પુનઃ કેઈ નેરહ્યા=કેટલાક નારક જીવો તો ભવઠિં=ભવસ્થિતિ પર્યન્ત-સંપૂર્ણ આયુષ્ય સુધી પણ શોક અરતિ અશાતાના ઉદ્દીરક હોય છે ॥૨૧॥

માવાર્થ—દેવને અશાતાનો ઉદ્દય જઘન્ય ઉત્કૃષ્ટથી અન્તર્મું પ્રમાણ છે, (અને શાતાનો ઉદ્દય જઘંથી અન્તર્મું અને ઉત્કૃષ્ટ છ માસ પર્યન્ત છે, પરન્તુ ઉત્પત્તિ વખતે અન્તર્મું સુધી તો અવશ્ય શાતાવેદનીયાદિ ત્રણ શુભનો જ ઉદ્દય હોય છે. પુનઃ નારકને અશાતા જઘંથી અન્તર્મું ઉંથી ૬ માસ હોય) પરન્તુ કેટલાક નારકને સંપૂર્ણ આયુ પર્યન્ત પણ અશાતા આદિ હોય, અને શાતા તો અન્તર્મું માત્રજ હોય. શેષ તિયંથ અને મનુષ્યને તો પરાવર્તમાન હોવાથી અન્તર્મું અન્તર્મુહૂર્તે શાતાદિકનો અને અશાતા-દિકનો પરાવર્તી પરાવર્તીને ઉદ્દય થાય છે ॥૨૨॥

અવતરણ—પૂર્વે એકેક પ્રકૃતિની ઉદ્દીરણાના સ્વામી કહીને હવે ઉદ્દીરણાનાં પ્રકૃતિ સ્થાન અથવા પ્રકૃતિ આશ્રયી ઉદ્દીરણા સ્થાનો કહેવાય છે—

પંચઘં ચ ચઽઘં વિઙ્ણ એકાઙ્ણ જા દસઘં તુ । તિગહીણાઙ્ણ મોહે મિચ્છે સત્તાઙ્ણ જાવ દસ ॥૨૨॥

પંચાનાં ચ ચતસૃગાં દ્વિતીયે એકાદિકા યાવદ્દશાનાં તુ । ત્રિકહીના મોહે મિચ્ચાત્વે સપ્તાદીનિ યાવદ્દશ ॥૨૨॥

અન્વયાર્થ—વિઙ્ણ=ળીળ દર્શનાવરણીય કર્મમાં પંચઘં=પાંચ પ્રકૃતિનું ચ=અને ચઽઘં=ચાર પ્રકૃતિનું એ ણે ઉદ્દીરણાસ્થાન છે. મોહે=મોહનીયકર્મમાં તિગહીણાઙ્ણ=ત્રણ પ્રકૃતિના એક સ્થાન વિના એકાઙ્ણ=એકથી પ્રારંભીને દસઘં તુ=૧૦ પ્રકૃતિપર્યન્તનાં ૯ ઉદ્દીરણાસ્થાન

છે તેમાં મિષ્ટે=મિથ્યાત્વે સત્તાઈ=સાતથી પ્રારભીને દસ પ્રાવ=૪૪ મુખીના ચાર ઉદીરણાસ્થાને છે ॥૨૨॥

માર્ગ—પાચ નિદ્રામાંથી કોઈ પણ એકજ નિદ્રાનો ઉદય હોય, અથવા ન પણ હોય, પરંતુ જે ત્રણ નિદ્રાનો એક સાથે ઉદય ન હોય, અને ચાર આવરણોનો સાથે ઉદય હોય છે માટે દર્શનાં કર્મમાં ૪ આવરણ અને ૧ નિદ્રા મળી ૫ પ્રકૃતિની ઉદીરણા સમકાળે હોય, અને નિદ્રા અધુવોદથી હોવાથી જે નિદ્રાનો ઉદય ન હોય તે ૪ આવરણની જ ઉદીરણા હોય, માટે દર્શનાં કર્મમાં ૫ અને ૪ પ્રકૃતિના જે ઉદીરણાસ્થાન છે તથા મોહનીય કર્મમાં ૧૦મે વા ૬મે સંવલનને કોઈ પણ ૧ કથાય ઉદયમાં હોય ત્યારે ૧નું, ૬મે એક વેદને ઉદય થાય ત્યારે ૨નું, એક મુગલના ઉદયે ૪નું, ભયના ઉદયે ૫નું, સુગુપ્તના ઉદયે ૬નું, પ્રત્યાખ્યાનીના કોઈ પણ એક કથાયેદયે ૭નું, અપ્રત્યાગ્ના કોઈપણ એક કથાયેદયે ૮નું, અનન્તાગ્ના કોઈપણ એક કથાયેદયે ૯નું, અને મિથ્યાત્વના ઉદય સહિત ૧૦નું એ રીતે ૧-૨-૪-૫-૬-૭-૮-૯-૧૦ એ ૬ ઉદયસ્થાન મોહનીયનાં છે તેમા મિથ્યાત્વે ૭-૮-૯-૧૦ એ ચાર ઉદીરણાન છે. ૨૨॥

મવતરણા—મિથ્યાદ્રષ્ટિમા મોહનીયના ઉદીરણા સ્થાન કહીને હવે સાસ્વાદન ગુણસ્થાનમા ઉદીરણાસ્થાને કહેવાય છે—

સાસળમીસે નવ અવિરણ ય છાઈ પરસ્મિ પંચાઈ । અટ્ટ વિરણ ય ચરુરાઈ સત્ત હ્યોવરિણમિ ॥૨૩॥

સાસ્વાદનમિથ્યોર્નેવાવિરતે ચ પષ્ટાદીનિ પરસ્મિન્ પષાદીનિ । અષ્ટ વિરતે ચ ચતુરાદીનિ સત્ત પદ્મોપરિતને ॥૨૩॥

મર્થ્યાર્થ—સાસળ મીસે=સાસ્વાદન અને મિથ્ય ગુણસ્થાનમા નવ=સાતથી નવ એ ૩ ઉદીરણાસ્થાનો હોય છે, અવિરણ=અવિરત (ચિયા) ગુણસ્થાનમાં છાઈ=છથી પ્રારભીને ૬ મુખીના ૪ સ્થાન, પરસ્મિ=અવિસ્તથી પર-પછીના પાંચમા ગુણમા પંચાઈ=પાચથી પ્રાર

લીને અટ્ટ=આઠ સુધીનાં ૪ સ્થાન, ત્રિણ=વિરતને (૬-૭મા ગુણુસ્થાને) ચરણ સત્ત=ચારથી સાત સુધીનાં ૪સ્થાન, અને ઉવરિલ્લિંમિ= ઉપરનાં આઠમા ગુણુસ્થાને છત્ત=ચારથી છ સુધીનાં ત્રણ સ્થાન હોય છે. ૧૨૩૧

માવાર્થ:—સાસ્વાદને ૭-૮-૯, મિશ્રે ૭-૮-૯, અવિરતે ૬-૭-૮-૯, દેશવિરતે ૫-૬-૭-૮, પ્રમત્તે ૪-૫-૬-૭, અપ્રમત્તે ૪-૫-૬-૭, અને અપૂર્વકરણુમાં ૪-૫-૬ ઉદીરણુસ્થાનો છે. સત્તાઈ=સાતથી એ પદ પૂર્વગાથામાંથી અનુસરવું, અને શેષ નવ આદિ અનુસરણીય પદો ગાથામાં છે જ. ૧૨૩૧

અવતરણ:—આ ગાથામાં અનિવૃત્તિ અને સૂંસંપરાયમાં મોહનીયનાં ઉદીંસ્થાનો અને દરેક ઉદીંસ્થાનમાં ઉદીરણુ સંખ્યા પ્રાપ્ત થતી ચોવીસલાંગા૩૫ ચોવીસીઓ કહેવાય છે—

અનિયદ્દિમ્મિ દુગેગં લોમો તણુરાગેગો ચડવીસા । એકગછકેકારસ દસ સત્ત ચડક એકકાઓ ૧૨૪૧

અનિવૃત્તૌ દ્વે એકા લોમસ્તનુરાગે એકશ્વતુર્વિંશતયઃ । એકા પદ્ એકાદશ દશ સપ્ત ચત્તસ્ર એકા ૧૨૪૧

અન્વયાર્થ—અનિયદ્દિમ્મિ=અનિવૃત્તિ ગુણુસ્થાને દુગેગં=એ અને એકનું ઉદીંસ્થાન છે. તણુરાગે=સૂક્ષ્મરાગમાં-૧૦મા સૂંસંપરાય ગુણુસ્થાનમાં એગો=એક લોમો=લોભ જ ઉદીરણુ થોગ્ય છે. હવે ચડવીસા=ચોવીસીઓ અનુક્રમે એકગ=૧ છક=૬ એકકારસ=૧૧ દસ=૧૦ સત્ત=૭ ચડક=૪ અને એકકાઓ=૧ ચોવીસી (૧૦થી૪ સુધીમાં છે) ૧૨૪૧

માવાર્થ—અનિવૃત્તિમાં ૨-૧, સૂંસં ૫૦માં ૧. એ રીતે મોહનીયનો ઉદય ૧૦મા ગુણુસ્થાન સુધી હોવાથી દશ ગુણુમાં મોહનનાં ઉદીંસ્થાનો કહ્યાં. તથા એ દરેક ઉદીંસ્થાનમાં ઉદયલાંગા ૨૪ જેટલી રીતે હોઈ શકે તેટલા ચોવીસી લેહ કહે છે-૧૦માં

૧ ધોવીસી, ૬માં ૬, ૮માં ૧૧, ૭માં ૧૦, ૬માં ૭, ૫માં ૪, ૪માં ૧, ૨માં ૦૥ (૧૨ ભાગા)-૧માં ૧-૩ (૪ ભાગા). એ રીતે ધોવીસીને ૭ ભાગવા ગણ્યામાં ૨ અને ૧ ઉઠીરણાના ભાગા ક્યા નથી તે ઉપલક્ષણથી પ્રકરણ કરવા.

જાકિ ધોવીસી આ પ્રમાણે-શિદ્ધનીયના ઉદય ઉઠીરણામાં પરાવર્તમાન ઉદય કામ્ય વેદ અને યુગલનો જ હોય છે, તેથી ક્યા જની પશ્ચાત્તિએ ક્યાવના ક્રોધ અથવા માન અથવા માયા અથવા લોભ એ વ્યસ્ત ઉદયભાગા હોય છે, કારણ કે અનતાનુબધ્યાદિ ચાર વા ત્રણ વા એ સેદ તે સમકાળે સાથે ઉદયમાં હોય છે, પરન્તુ ક્રોધાદિ ઠને ઉદય સાથે થતો નથી, કાર્ક એકનો જ યાય છે, તેથી અનતાના ઉદયે અનતાં આદિ ૪ ક્રોધ હોય, ક્રોધ ન હોય તો હમાન હોય, માન ન હોય તો હમાયા હોય અને માયા ન હોય તો ૪ લોભ હોય. એ રીતે અનતાં આદિ ૪ ઉદયમાં ક્રોધાદિ બેદે ચાર ઉદયસેદ થયા, એ ૬૨૪ ઉદય સેદ એ યુગલ સાથે પરાવર્ત પામતા ૮ ઉદયસેદ થાય અને એ આઠે ઉદયસેદ ત્રણ વેદ સાથે પરાવૃત્ત થતાં ૨૪ ઉદયસેદ થાય. એ ૨૪ ઉદયસેદનુ નામ ધોવીસી અજાય છે ૧૦થી૪ મુધીની ઉઠીરણામાં ક્રોધાદિ ચાર એ યુગલ અને ત્રણે વેદનો ઉદય હોવાથી ધોવીસીઓ 'પૂર્ણ' પ્રાપ્ત થાય છે, પરન્તુ ૨ની ઉઠીરણામાં યુગલની ઉઠીરણા નથી તેથી ૪ કામ્ય×૩ વેદ=૧૨ ઉદયસેદ હોય છે. અને ૧ની ઉઠીરણામાં વેદનો પણ અભાવ હોવાથી કેવળ ક્રોધાદિકની પરાવૃત્તિએ ચાર જ ઉઠીરણાસેદ થાય છે-માટે ૨-૧ની ઉઠીરણામાં ક્રમે ૧૨-૪ ઉદય ભાગા છે ॥૨૪॥

મવત્તરણ—શિદ્ધનીયનાં પ્રકૃતિઉઠીરણાસ્થાન ઠહીને હવે નામકર્મનાં ઉઠીંસ્થાનો ઠહેવાય છે—

एग यियालापण्णाइ सत्तपण्णात्ति गुणिसु नामस्स । नव सत्त तिसि अट्ट य छ पंच य अप्पमत्ते दो ॥२५॥

एग पचसु एक्कस्मि अट्ट ठाण्णकमेण भगा वि । एक्कग तीसेक्कारस्स इगवीस सवार तिसए य ॥२६॥

इग्वीसा छच्च सया छहि अहिया नवसया य एगहिया । अउणुत्तराणि चउदस सयाणि गुणनउइ पंचसया॥
 एकचत्वारिंशद्द्विचत्वारिंशत् पञ्चाशदादि सप्तपञ्चाशदन्तानि । गुणस्थानेषु नाम्नो नम सप्त त्रीण्यष्टौ च पद् पञ्च चाप्रमत्ते द्वे ॥२५॥
 एकं पञ्चस्वेकस्मिन्नष्टौ स्थानक्रमेण भङ्गा अपि । एकस्त्रिंशदेकादशैकविंशतिः सप्तादश त्रिंशतानि च ॥२६॥

एकविंशतिः पद् च शतानि षडधिकानि नवशतानि चैकाधिकानि । एकोनसप्त्यधिकानि चतुर्दशशतान्येकोननवत्यधिकानि पञ्चशतानि ॥

અન્યવર્થ— નામસ=નામકર્મનાં-નામકર્મમાં એગ ત્રિયાલા=એકતાલીસનું જેતાલીસનું અને પળ્લાઈ=પચાસથી પ્રારંભીને સત્તપળ્લાઈ=સત્તાવન પર્યંત ૧૦ ઉદીરણુસ્થાનો છે. તેમાં મિથ્યાત્વથી પ્રમત્તમુધી નવ સત્તતિણિય અટ્ટુ છ પંચ=નવ સાત ત્રણ તથા આઠ છ અને પાંચ ય=તથા અપ્પમત્ત દો=અપ્રમત્તમાં જે ઉદી૦સ્થાનો છે ॥૨૫॥

ત્યાંથી પંચસુ=પાંચ (૮થી૧૨) ગુણુસ્થાનોમાં એગ=એક ઉદી૦સ્થાન, ત્યાંથી એકમિ=એક ગુણુમાં (સયોગીમાં) અટ્ટુ=આઠ ઉદી૦સ્થાન છે. તથા ઠાળક્રમેણ=સ્થાનના ક્રમપ્રમાણે મંગા ત્રિ=ઉદીરણુ સ્થાનના ભાંગા-લેહ પળુ આ પ્રમાણે-૧૬૬=૧૬૬ તોસ=૩૦ એકકારસ=૧૧ અને ઇગવીસ=૨૧ સત્તાર તિસણુ=૧૧૨ સહિત ત્રણસો-૩૧૨ ॥૨૬॥

इग्वीसा=२१, छ अहिया छच्च सया=छ अधिक छसो-६०६, एग (अ)हिया नवसया य=तथा એક અધિક નવસો-૬૦૬, ચઉદસસયાણિ અઉણુત્તરાણિ=ચૌદસો એગુણુસિત્તેર=૧૪૬૯, અને પંચસયા ગુણનઉ=પાંચસો નેન્યાસી-૫૮૯ એ રીતે ૧૦ ઉદી૦સ્થાનોના ૧૦ ઉદ્યલેહ સંખ્યા જાણવી. ॥૨૭॥

भावार्थः—नामकर्मनां उदीरणुस्थान ४१-४२-५०-५१-५२-५३-५४-५५-५६-५७ એ ૧૦ છે. તેમાં દરેક ગુણુસ્થાને ઉદી૦સ્થાનો આ પ્રમાણે—

મિથ્યાત્વે—૪૨-૫૦-૫૧-૫૨-૫૩-૫૪-૫૫-૫૬-૫૭ (એ ૬)

સાસ્વાદને—૪૨-૫૦-૫૧-૫૨-૫૫-૫૬-૫૭ (એ ૭)

મિથ્યે—૫૫-૫૬-૫૭ (એ ૮)

અવિસ્તે—૪૨-૫૧-૫૨-૫૩-૫૪ ૫૫-૫૬-૫૭ (એ ૯)

દેશવિસ્તે—૫૧-૫૩-૫૪-૫૫-૫૬-૫૭ (એ ૧૦)

પ્રમત્તે—૫૧-૫૩ ૫૪ ૫૫-૫૬ (એ ૫)

અપ્રમત્તે—૫૫ ૫૬ (એ ૨)

૮-૬-૧૦-૧૧-૧૨ બુદ્ધસ્થાને—૫૬ (એ ૧)

૧૩ મે—૪૧-૪૨-૫૨-૫૩-૫૪-૫૫-૫૬-૫૭ (એ ૮)

૧૪—૦ (યોગાભાવે ઉદ્ધરણાનો પદ્ય અભાર હોવાથી)

એ ઉદ્ધરણાનોના બાજુ બેઠા પ્રથમ છવ્વેઠા આશ્રયી આ પ્રમાણે—

એકોત્તરિપત્ત—૪૨-૫૦-૫૧-૫૨-૫૩ એ પાંચ ઉદ્ધરણા છે તેમા અનુક્રમે ૫-૧૧-૭ ૧૩-૬ ઉદ્ધરણા છે, જેથી સર્વ મળી ૪૨ બેઠા-ભાગા છે

દ્વીત્રિપત્ત—૪૨-૫૨-૫૪-૫૫-૫૬-૫૭ એ ૬ ઉદ્ધરણા છે, તેમા અનુક્રમે ૩-૩-૨-૪-૬-૪ ઉદ્ધરણા છે, જેથી સર્વ મળી ૨૨ ઉદ્ધરણા છે

ત્રીત્રિપત્ત—ત્રીત્રિપત્ત ઉદ્ધરણા અને ભાગા છે

ચતુરિત્રિપત્ત—ચતુરિત્રિપત્ત ઉદ્ધરણા અને ભાગા છે

પામાય તિર્યક પંચાંગ—૪૨-૫૨-૫૪-૫૫-૫૬-૫૭ એ ૬ ઉદ્ધરણા છે તેમા સ્વમને ૫-૧૪૫-૨૮૮-૫૭૬-૮૬૪-૫૭૬ ભાગા છે સર્વ મળી ૨૪૫૬ ભાગા છે, અને પરમતે ૬ ૨૮૬-૫૭૬-૧૧૫૨-૧૭૨૮-૧૧૫૨ ભાગા હોવાથી સર્વ મળી ૪૬૦૬ ભાગા છે

* એ સર્વ ઉદ્ધરણાનો અને ભાગાની ઉત્પત્તિ ક્રમશઃક્રમશઃ રૂપિયાથી ગણવી

અહિં વૈક્રિયલઘ્નિ રહિત તે સામાન્ય તિર્યંચ. તથા સુભગ આદેયનો સમકાળે ઉદય ઉદીં છોય, તેમજ દુર્ભંગ અનાદેય એ યેની પણ સમકાળે ઉદીં છોય એમ માનીને ઉત્પન્ન થયેલા ભાંગા તે સ્વમત ભાંગા, અને સુભગ આદેય એ યેનો સમકાળે અને દુર્ભંગ અનાદેય એ યેનો સમકાલેજ ઉદય હોય એવો નિયમ નહિ, ભિન્નકાળે પણ ઉદય હોય, એમ અન્ય આચાર્યોના અભિપ્રાયથી ઉત્પન્ન થયેલા ભાંગા તે પરમત ભાંગા કહેવાય.

વૈક્રિય તિર્યંચ પંચેન્દ્રિયને—૫૧-૫૩-૫૪-૫૫-૫૬ એ પાંચ ઉદીંસ્થાન છે, અને ૪-૪-૮-૮-૪ અનુક્રમે મળી ૨૮ ભાંગા સ્વમતે છે, અને ૮-૮-૧૬-૧૬-૮ મળી ૫૬ ભાંગા પરમતે છે.

સામાન્ય મનુષ્યને—૪૨-૫૨-૫૪-૫૫-૫૬ ઉદીંસ્થાનો છે, તેમાં અનુક્રમે ૫-૧૪૫-૨૮૮-૨૮૮-૫૭૬ સર્વ મળી ૧૩૦૨ ઉદીં ભાંગા સ્વમતે છે, અને એ ઠરેકમાં જામણા હોવાથી ૨૬૦૪ ભાંગા પરમતે છે.

વૈક્રિય મનુષ્યને—૫૧-૫૩-૫૪-૫૫-૫૬ એ ૫ ઉદીંસ્થાન છે, તેમાં અનુક્રમે ૪-૪-૫-૫-૧ ભાંગા મળી ૧૯ ભાંગા સ્વમતે છે, અને ૮-૮ ૬-૬-૧ મળી ૩૫ ભાંગા અન્યમતે છે.

આહારક મનુષ્યને—૫૧-૫૩-૫૪-૫૫-૫૬ એ ૫ ઉદીંસ્થાન છે, તેમાં અનુક્રમે ૧-૨-૨-૧-૧ મળી ૭ ભાંગા છે.

સામાન્ય કેવલિને—૪૧-૫૨-૫૪-૫૫-૫૬ એ પાંચ ઉદીંસ્થાન છે, તેમાં અનુક્રમે ૧-૬-૧૨-૧૨-૨૪ ઉદીંભાંગા છે. સર્વ મળી ૫૫ ભાંગા છે, પરંતુ ૫૨-૫૪-૫૫-૫૬ના ૬-૧૨-૧૨-૨૪=૫૪ ભાંગા સામાન્ય મનુષ્યમાં ગણાયલા ભાંગાથી ભિન્ન પડતા નથી માટે મનુષ્યગતિના ભાંગા ગણતી વળને એ ૫૪ ભાંગા બુદ્ધા ગણવાના નથી, તેમજ એ સામાન્ય મનુષ્યના ભાંગ તુલ્ય હોવાથી કેવલિના એ વિશેષ ભાંગા તરીકે નથી માટે વિશેષ ભાંગા તરીકે તેા ક્રમ ૪૧ ના સ્થાનનો ૧ જ ભાંગો ગણવો. [પરંતુ કેવલિના

ભાંગા તો ૫૫ છે) અહિં કેવલિનાં ઉદ્ધવસ્થાન ૧૦ છે, પરન્તુ અયોગીને ઉદીચ્છા ન હોવાથી અયોગી સબધિ ૨ ઉદીંસ્થાન ન્યૂન
 ગ્રવ્યાં છે, માટે ઉદીંસ્થાન કેવલિને ૮ કહ્યાં છે જેમાં ૪૧-૫૨-૫૪ સામાન્ય કેવલિને ૪૨-૫૩-૫૭ વીર્યકરને ૫૫-૫૬ સામાન્ય
 કેવલિને તથા વીર્યકરને ૫૭ છે

તીર્થિત્ર કેવલિને—૪૨-૫૩-૫૫-૫૬-૫૭ એ ૫ ઉદીં સ્થાન છે, તેમાં હરેકમાં ૧-૧-૧-૧-૧ ભાગો હોવાથી ૫ ભાંગા છે એ
 રીતે મનુષ્યજાતિને અગ્રે ૧૩૦૨-૧૬-૭-૬=૧૩૩૪ ભાંગા સ્વમતે, અને ૨૬૦૨-૩૫-૭-૬=૨૬૫૦ ભાંગા અન્વમતે બલુવા.

દેવને—૪૨-૫૧-૫૩-૫૪-૫૫-૫૬ એ ૬ ઉદીંસ્થાન છે, તેમાં અનુક્રમે ૪-૪-૪-૮-૮-૪=૩૨ ભાગા સ્વમતે, અને હરેકમાં
 બમણા ગણતાં ૬૪ ભાંગા પરમતે

નારકને—૪૨-૫૧-૫૩-૫૪-૫૫ એ ૫ ઉદીં સ્થાન છે, તે હરેકમાં અનુક્રમે ૧-૧-૧-૧-૧ ભાંગો હોવાથી સર્વ મળી
 ૫ ભાંગા છે

એ પ્રમાણે ગાથામા કહેલા ૪૧ માં ૧, ૪૨ માં ૩૦, ૫૦ માં ૧૧, ૫૧ માં ૨૧, ૫૨ માં ૩૧૨, ૫૩ મા ૨૧, ૫૪ માં ૬૦૬,
 ૫૫ મા ૬૦૧, ૫૬ મા ૧૪૬૬, ૫૭ માં ૫૮૬ ભાગા હોવાથી એ ૧૦ ઉદીંસ્થાનમાં સર્વ મળી ૩૬૬૧ ભાંગા સ્વમતે છે, અને એ
 ૧૦ સ્થાનમાં અનુક્રમે ૧-૪૨-૧૧-૩૩-૬૦૦-૩૩-૧૨૦૨-૧૭૮૫-૨૬૧૭-૧૧૬૫-૫૭૮૬ ભાંગા પરમતે છે એ પરમતના ભાંગા
 ગાથામા કહ્યા નથી, વૃત્તિમાં કહ્યા છે

॥ ૧૪ ગુણસ્થાનમાં નામકર્મના ઉદીરણના માંગા ॥

ગાથામા ૧૪ ગુણસ્થાને ઉદીંન્ત્ય ભાંગા કહ્યા નથી, પરન્તુ વૃત્તિમા કહ્યા છે, માટે ત્યાંથી બલુવા

॥ १० उदी०स्थानोमां ३९६१ भांगानो जीवभेदपूर्वक संग्रह ॥

गूर्जर
भाषान्तर

उदीरणा
करणम् ।

॥११५॥

कर्मप्रकृतिः

॥११५॥

उदी० स्थान.	भांग संख्या	क्या अवभेदमा डेटला भागा !	उदी० स्थान	भांग संख्या	क्या अवभेदमा डेटला भागा ?
४१ भा	१	१ अतीर्थकर डेवलने	५४ भां	६०६	नारक.१-विकले० ६-ति०पये०२८८-वै०ति०पये०८ सामान्यमनु० २८८,-वै० मनु० ४-वै० मुनि १ आडा० २-देव ८.
४२ भा	३०	१ नारकने-५ अकेन्द्रियने-८ त्रयविकले०ने ३-३-३ मणीने-५ ति०पये०ने-५ मनुष्यने-१ तीर्थ०-४ देव.	५५ भां	८०१	नारक० १-विकले० १२-ति० पये० ५७६-वै०ति० ८-मनु० २८८-वै० मनु० ४-वै० मुनि-१-आडा० २-तीर्थ० १-देव ८
५० भां	११	११ अकेन्द्रियने ७	५६ भां	१४६८	विकले० १८-ति०पये० ८६४-वै० ति० ४-मनु० ५७६ वै० मुनि १-आडा० १-तीर्थ० १-देव ४
५१ भा	२१	नारकी-१-अके०७-वै०ति०पये०४-वै०मनु०४- आडा०मुनि०-१-देवने ४	५७ भां	५८८	विकले० १२-ति०पं० ५७६-तीर्थ० १ ॥
५२ भा	३१२	अके० १३-विकले० ८-ति०पये० १४५-मनु०१४५-			
५३ भां	२१	नारक १-अके० ६-वै०ति०पं० ४-वै०मनु० ४ आडा०मुनि १-तीर्थ० १-देव ४			

અગતરજ—પૂર્વે ગાથામાં નામકર્મની ઉદીરણાનાં પ્રકૃતિસ્થાન, ગુણસ્થાને પ્રકૃતિસ્થાન, અને પ્રકૃતિસ્થાનોમાં જાગ્રા કહીને કહે
આ ગાથામાં ચાર ગતિ જાણવી ઉદીંસ્થાનો કહે છે—

પચ નવ નવગણકાણિ ગહસુ ઠાણાણિ સેસકમ્માણ । ઈગેગમેવ ગેયં સાહિત્તેગેગપગર્હો ॥૨૮॥

પચ નવ નવ પદ્ધતિપુ, સ્થાનાનિ શ્લેષકર્મણામ્ । એકેકમેવ શ્લેષ, સાધયિત્વેકૈકપ્રકૃત્યાઃ ॥૨૮॥

અર્થ—ગહસુ=આજ અતિમાં નામકર્મના ઠાણાણિ=ઉદીંસ્થાનો અનુક્રમે નરકઅતિમાં પંચ=પાંચ, તિર્યચગતિમાં નવ=નવ, મનુષ્ય
અતિમાં નવગ=નવ, અને દેવગતિમાં છાકાણિ=છ છે સેસકમ્માણ=શ્લેષ જ્ઞાનાવસ્થાયાદિ પાંચ કર્મોનુ ઉદીંસ્થાન ઈગેગમેવ=એક એક
અણુ અને તે એકેક પ્રકૃતિની ઉદીં સાહિતા=સાધીને-નિશ્ચય કરીને ગુણસ્થાનકો અને ગતિમાં ઉદીંસ્થાન સ્વય નેય=અણુ ॥૨૮॥

માર્થ—નરકઅતિમાં ૪૨-૫૧-૫૩-૫૪-૫૫ એ ૫ ઉદીંસ્થાન નામકર્મના છે, તિર્યચઅતિમાં ૪૨-૫૦-૫૧-૫૨-૫૩-૫૪
૫૫-૫૬-૫૭ એ ૬ ઉદીંસ્થાન છે મનુષ્યઅતિમાં ૪૧-૪૨-૫૧-૫૨-૫૩-૫૪-૫૫-૫૬-૫૭ એ ૬ ઉદીંસ્થાન છે અને દેવ
અતિમાં ૪૨-૫૧-૫૩-૫૪-૫૫-૫૬ એ ૬ ઉદીંસ્થાન છે તથા એ ચારે ગતિમાં જ્ઞાનાવસ્થા કર્મોનુ ૫ પ્રકૃતિનુ ૧ જ ઉદીંસ્થાન
છે (દર્શનાં કર્મોનુ ૪ ૫ પ્રકૃતિરૂપ ૨ ઉદીંસ્થાન પૂર્વે કહ્યાં છે) અન્તરાયનુ ૫ પ્રકૃતિરૂપ ૧ ઉદીંસ્થાન છે, અને ત્રોત્ર વેદનીવ
અને આયુષ્યનાં ૧-૨-૨ પ્રકૃતિરૂપ એકેક ઉદીંસ્થાન છે. એ રીતે એકેક પ્રકૃતિની ઉદીરણાના સ્વામી પૂર્વે સ્વામિ અધિકારમાં કહ્યા
છે તે અધિકાર [એકેક પ્રકૃતિ ઉદીંસ્થાનિત્વ અધિકાર] જોઈને યથાયોગ્ય સ્વભુદિ એ વિચારવુ [અર્થાત્ નામં દર્શનાંમોહીય
કર્મનાં ઉદીંસ્થાનો તો પૂર્વે ગાથામાં જ સ્પષ્ટ કહ્યા છે, અને શ્લેષ ૫ કર્મોનુ એકેક ઉદીંસ્થાન આ ગાથામાં કહ્યુ છે તે સ્વામી
અધિકાર જોઈને સ્વય વિચારવુ] ॥૨૮॥ इति प्रकृति उदीरणा ॥

॥ અથ સ્થિતિ ઉદીરણા ॥

અવતરણ:—પ્રકૃતિ ઉદીરણા કહીને હવે સ્થિતિ ઉદીરણા કહેવાનો પ્રસંગ છે, તેમાં લક્ષણ-લેહ-સાદિ અનાદિ પ્રરૂપણા-અઢા-અછેહ-અને સ્વામી એ પાંચ અધિકાર કહેવાના છે તેમાં અનુક્રમ પ્રમાણે અહિં પ્રથમ સ્થિતિઉદીરણાનું લક્ષણ, અને મેદ એ જે અધિકાર કહેવાય છે.

સંપત્તિઃ અ ઉદઃ પઓગઓ દિસ્સઃ ઉદીરણા સા । સેચીકાઠિઙ્ઙિહિંતો જાહિંતો તત્તિગા ઇસા ॥૨૧॥

સંપ્રાપ્તૌ ચોદયે પ્રયોગતો દ્વયત ઉદીરણા સા । સેચીકાસ્થિતિમ્બયઃ યકામ્બયઃ [દીયતે] તાવત્યેપા ॥૨૧॥

અન્વયાર્થ:—પઓગઓ=જે પ્રયોગથી-જે વીર્ય વિશેષ વડે સંપત્તિઃ ય ઉદઃ=સંપ્રાપ્ત ઉદ્યમાં-ઉદ્યકાળને પ્રાપ્ત થયેલા કર્મમાં ઉદ્યકાળને પ્રાપ્ત નહિ થયેલું કર્મ ઉદ્યમાં (આવતું કેવળ જ્ઞાનીઓ વડે) દિસ્સઃ=દેખાય સા=તે ઉદીરણા=સ્થિતિ ઉદીરણા કહેવાય. (એ લક્ષણ કહ્યું). જાહિંતો=જેટલી સેચીકાઠિઙ્ઙિહિંતો=સેચીકા સ્થિતિઓમાંથી (=ઉદીરણા યોગ્ય સ્થિતિઓમાંથી) પ્રયોગ વડે જેઓને ઉદ્યમાં (દિસ્સઃ=) દેવાય તત્તિગા=તેટલા લેહવાળી ઇસા=આ-ઉદીરણા છે. [અર્થાત્ જેટલી સ્થિતિઓ ઉદીરણા યોગ્ય છે તેટલા ઉદીરણાના લેહ છે] ॥ ઇતિ મેદઃ ॥૨૬॥

માવાર્થ:—ઉદ્ય જે પ્રકારનો છે. ૧ સંપ્રાપ્ત ઉદ્ય, ૨ અસંપ્રાપ્ત ઉદ્ય, ત્યાં જે સમયે, જે બંધાય, તે પ્રકૃતિનો બંધને અનુસરી જેટલો અબાધાકાળ હોય તેટલો અબાધાકાળ પૂર્ણ થયા બાદ જે સ્થિતિ અથવા તત્સ્થિતિવર્તી કર્મપ્રદેશો ઉદ્યમાં આવે તે સ્વાભાવિક ઉદ્ય સંપ્રાપ્ત ઉદ્ય વા ઉદ્ય ગણાય, અને બંધસમયે પોતપોતાના નિયત થયેલા અબાધાકાળથી પહેલાં ઉદ્યમાં આવે તો એ

અપૂર્ણકાળવાળા ઉદયનું નામ અસંપ્રાપ્ત ઉદય કહેવાય અને એનું જ નામ સ્થિતિ ડહોળા છે જેમ વૃક્ષ ઉપર સ્વતા પરિપક્વ થયેલ ફળ કાળપ્રાપ્ત પરિપક્વ અણાથ, અને કાચાં ફળ તોડીને ઘાસ વિગેરેની ગરમી આપીને પકવીએ તો તેવાં ફળ અકાળ પરિપક્વ અણાથ તેવી જ રીતે કર્મનું ફળ કાળે અને અકાળે પ્રાપ્ત થાય છે એમા કર્મફળ કાળે ઉદય આવે તો તેમાં ભવના પ્રયોગની જરૂર છે જ નહિ, પરન્તુ કર્મને અકાળે ઉદય આવવામા ભવના પ્રયોગની-પ્રવૃત્તની અવશ્ય જરૂર છે તે કારણથી સપ્રાપ્તઉદય ભવના યોગ વિના સ્વભાવે જ થાય છે, માટે ઉદયને કરણમાં ગણેલ નથી અને અસપ્રાપ્ત ઉદય ભવના યોગથી જ થાય છે, માટે એ અસપ્રાપ્ત ઉદય રૂપ ઉદીરણાને કરણમા (ભવ વીચ' વિશેષથી નિપજતા દર્શમાં) ગણેલ છે

પ્રશ્ન—બધ સમયે નિયત થયેલા ઉદયકાળમાં કર્મને ઉદય ન થતા અકાળે ઉદય થાય તો નિયત ઉદયકાળનો નાશ થવાથી વૃત્તનાશ અને બધ સમયે નિયત નહિ થયેલા કાળનું અત્રમન થવાથી અહન આગમ હોય ગણાય કે નહિ ?

ઉત્તર—બધ સમયે જ એવા પ્રકારનો શિવિલ બધ કર્યો છે કે જેથી અકાળે પણ ઉદય આવી શકે, જેથી તે પ્રમાણે બધને અનુસરીને અકાળે ઉદયમાં આવે તો કૃતનાશ અને અકૃતાગમ હોય ક્યાંથી હોય ? કારણ કે બધ જ એવા પ્રકારનો છે કે જેમાં તે કાળે જ ઉદય આવવા રૂપ અવશ્ય ભાવ નિયત થયો નથી પુનઃ બધ સમયે જે ઉદયકાળ નિયત થયો છે તે ઉદયકાળ અવશ્ય ભાવે નિયત થયો હોય, અને તેવા અવશ્ય નિયત ઉદયકાળવાળાં કર્મ એ દીર્ઘકાળે વા અસ્પકાળે આવતા હોય તો કૃતનાશ અને અકૃતાગમ હોવાને અવકાશ હોઈ શકે છે, પરન્તુ તેમ બનતું નથી માટે બધ કાળે શિવિલ બાંધેલા કર્મોમાંથી અકાળે ઉદય આવતા કર્મને કૃતનાશ અકૃતાગમ હોય પ્રાપ્ત થતો નથી

પ્રશ્ન—ઉદીરણાથી કર્મ અકાળે ઉદય આવવાનું કહો છો તો એ ઉદીરણાથી કર્મની સ્થિતિ દીર્ઘ હોય તે પણ દુ દી થવી એકાએ,

અથવા સ્થિતિનો જલદી નાશ થવો જોઈએ તે બંને છે કે નહિં ?

ઉત્તર:—ઉદ્દીરણાથી વિવક્ષિત કર્મપ્રદેશોની સ્થિતિ અવશ્ય ટુંકી થઈ જલદી નાશ પામે છે. પરન્તુ બાંધ સમયે બાંધાયેલી સ્થિતિમાંનો તો એક સમય પણ જોઈએ—ન્યૂન થાય નહિં, સ્થિતિને તોડનાર તો ઉદ્ભવના સંક્રમ અને વ્યાધાતી અપવર્તના સંક્રમ જ છે. તો પછી ઉદ્દીરણાથી ક્ષણ શું ? એમ જાણવા ઇચ્છતા હો તો ક્ષણ એટલું જ કે બહુ પ્રદેશવાળી સ્થિતિ નિર્જરાઈને અલ્પ પ્રદેશવાળી થાય તો તેને ટુંકી કરવામાં—તોડવામાં સુગમતા થાય એ છે. અથવા ઉદ્દીરણા એ તત્પ્રાયોગ્ય કર્મનો સ્વાભાવિક નિયમ વા પ્રવૃત્તિ હોવાથી, તેમજ જીવનો પણ તથા પ્રકારનો અનાદિ વીર્યપરિણામ હોવાથી ક્ષણ વિચારવાનું પ્રયોજન પણ નથી.

હવે સ્થિતિ ઉદ્દીરણાના ભેદ આ પ્રમાણે—ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિબંધમાં જેટલી સ્થિતિઓ ઉદ્દીરણા યોગ્ય હોય તેટલા સ્થિતિ ઉદ્દીરણાના ભેદ છે. એ ઉદ્દીરણા યોગ્ય સ્થિતિઓની અહિં સેત્રીકા સિત્તિ(=જે સ્થિતિઓની ભેદ કલ્પના થઈ શકે તેવી સ્થિતિઓ) એવી સંજ્ઞા છે. અથવા ભેદ કલ્પનાની અપેક્ષાએ જે સેવાય-સ્વીકારાય તે સેત્રીકા સિત્તિ એ પણ બીજી સંજ્ઞા છે. ત્યાં બંધાવલિકા ઉદ્ધ્યાવલિકા અને સંક્રમાવલિકા પ્રાપ્ત સ્થિતિઓની ઉદ્દીરણા થાય નહિં, કારણ કે એ ત્રણે આવલિકાઓ સર્વ કરણને અયોગ્ય છે. તેથી ઉદ્ધય વળતે ઉત્કૃષ્ટ બંધવાળી (ઉદ્ધય બાંધોત્કૃષ્ટ) પ્રકૃતિઓની બંધાવલિકા અને ઉદ્ધ્યાવલિકા રહિત સર્વ સ્થિતિઓ ઉદ્દીરણા શકે છે. અને ઉદ્ધય વળતે જેનો ઉચ્ચસ્થિતિબંધ નથી તેવી અનુદ્ધય બાંધોત્કૃષ્ટ પ્રકૃતિઓની ઉદ્દીરણા યોગ્ય સ્થિતિઓ અનિયત પ્રમાણવાળી છે, કારણ કે જ્યારે ઉદ્ધય આવે ત્યારે જ અનુદ્ધય બાંધોત્કૃષ્ટાની ઉદ્દીરણા હોય છે, અને એ અનુદ્ધય બાંધોત્કૃષ્ટાનો ઉદ્ધય ક્યારે થાય તે કંઈ નિયમિત નથી, ઘણી પ્રકૃતિઓને અંગે જૂની જૂની રીતે હોય છે, માટે એની ઉદ્દીરણા યોગ્ય સ્થિતિઓ ઉદ્ધય બાંધોત્કૃષ્ટથી હીન યથાસમય વિચારવી. જેથી ઉદ્ધય બાંધોત્કૃષ્ટને અંગે જ ઉદ્દીરણા યોગ્ય સ્થિતિઓ ઘણી અને ઘણા ભેદવાળી હોય છે, અને તે બંધા-

વલિકા પીત્તાબ્દ ઉદય ઉદીરણા શરૂ થાય તે વખતે નીચે ઉદ્યાવલિકા વલ્લને ઉપરની સર્વ સ્થિતિઓ [ઉપરના સર્વ સમયો] પ્રથમ સમયે ઉદીરણા શરૂ છે, તેથી બે આવલિકા હીન ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિઓ બે કે સમકાળે ઉદીરણા શરૂ છે, પરન્તુ એ સ્થિતિ ઉદીરણાનો ભેદ તેા એક જ, ત્યારબાદ બીજે સમયે નીચેનો એક સમય ન્યૂન થતાં સમયામિક બે આવલિકા હીન જેટલી કમસ્થિતિ ઉદીરણા તે ઉદીરણાનો બીજો ભેદ, એ સેતે ઉત્તરેત્તર સમયે સમમહીન હીન ઉદીરણા ભેદ જણાતાં થાવત્ સમયામિક ઉદ્યાવલિકા જેટલી સ્થિતિ બાકી રહે ત્યારે ઉપરનો જે એક જ સમય ઉદ્યાવલિકામા ઉદીરણા તે એક સમયોદીરણા રૂપ ઉદીરણાનો અન્તિમ ભેદ જણાય. એ પ્રમાણે એક સમયની ઉદીરણા, બે સમયની ઉદીરણા, ત્રણ સમયની ઉદીરણા થાવત્ બે આવલિકા હીન ૭૦ કો ૧૦ કો ૧૦ બાકીની ઉદીરણા તે જ સ્થિતિ ઉદીરણાના ભેદ જણવા એ પ્રમાણે જેટલી સ્થિતિઓ ઉદીરણા યોગ્ય છે તેટલી જ સેપીકા સ્થિતિઓ છે, કારણ કે સ્થિતિ ઉદીરણાના ભેદ પણ એટલા જ છે, જેથી ઉદ્યાવલિકા ઉપરની ઉદીરણા સર્વ સ્થિતિઓ સેષીકા સ્થિતિઓ છે, એટલે ઉદ્યાન ઉપર જેટલી ઉદીરણા સ્થિતિઓ છે તેટલા જ ઉદીરણાના સ્થિતિભેદ પણ છે જેમ અસત્ કલ્પનાઓ ૧૦૦ સમયનો સ્થિતિબદ્ધ થયે ૧૦-૧૦ સમયની બે આવલિકા બાદ કરીને શેષ ૮૦ સ્થિતિઓ—સમયો ઉદીરણા છે માટે એ ૮૦ સ્થિતિઓ સેષીકા સ્થિતિઓ છે, એમા ખેલા સમયે ૮૦ સમયની ઉદીરણાનો ૧ સ્થિતિભેદ, બીજે સમયે ૭૯ સ્થિતિઓની ઉદીરણા થાય છે માટે એ બીજો સ્થિતિભેદ એ સેતે ૧૧ માં જ એક સમય ઉદીરણા તે વખતે ૭૦ માં સ્થિતિભેદ જણાય ॥ ૨૬ ॥ ફિનિ ઉદીરણાના સ્થિતિ ભેદ ॥

અવતરણા—૫૫ ગાથામાં સ્થિતિ ઉદીરણાનું લક્ષણ અને ભેદ એ બે અધિકાર કહીને હવે સાદિ અનાદિ પ્રકરણા રૂપ ત્રીજો અધિકાર કહે છે, મૂળપ્રકૃતિ સત્ત્વ અને ઉત્તરપ્રકૃતિ સત્ત્વ એમ બે પ્રકારનો છે, તેમાં પ્રથમ મૂળપ્રકૃતિ સત્ત્વ સાદિઅનાદિ પ્રકરણા કહેવાય છે—

મૂલઠિર્ઙ અજહન્ના મોહસ્સ ચતુર્વિહા તિહા સેસા । વેયણિયાઙ્ગુણ દુહા સેસવિગપ્પા ય સઠ્ઠાસિં ॥૩૦॥

મૂલસ્થિતેરજઘન્યા મોહસ્ય ચતુર્વિધા ત્રિધા શેપાઃ । વેદનીયાયુષોદ્વિધા, શેપવિકલ્પાથ સર્વાસામ્ ॥૩૦॥

અન્વયાર્થ—મૂલઠિર્ઙ=મૂળપ્રકૃતિની સ્થિતિ ઉદ્દેશ્યમાં મોહસ્સ=મોહનીય કર્મની અજહન્ના=અજઘન્ય સ્થિતિ ઉદ્દેશ્ય ચતુર્વિહા=ચાર પ્રકારની છે, અને સેસા=શેપ ૫ કર્મની અજઘન્ય સ્થિતિ ઉદ્દેશ્ય તિહા=ત્રણ પ્રકારની છે (અનાદિ ધ્રુવ અધ્રુવ છે). વેયણિય આઙ્ગ=વેદનીય અને આયુષ્ય કર્મની અજઘન્ય ઉદ્દેશ્ય દુહા=બે પ્રકારની (સાદિ અધ્રુવ) છે, ય=અને સઠ્ઠાસિં=સર્વ મૂલપ્રકૃતિના-આઠે કર્મના સેસવિગ્ણા=શેપ વિકલ્પ-(જઘનઉં અનુક્રમ) એ ત્રણ વિકલ્પ) બે પ્રકારે છે ॥૩૦॥

માતૃર્થ—મોહનીયની જઘન સ્થિત્યુદ્દેશ્ય દાપકને ૧૦મા ગુણુની સમયાધિક આવલિકા શેપ રહે ત્યારે હોય જેથી સાદિ અધ્રુવ છે, અને એ સિવાય સર્વત્ર અજઘન્ય હોય, જેથી ૧૧મે ગુણુસ્થાને અજઘન ઉદ્દેશ્ય સર્વથા ન હોય અને ત્યાંથી પડતાં હોય તે વળતે સાદિ, અજઘન ગોચ્ય એ કહેતું સ્થાન નહિ પામેલાને અનાદિ, અભવ્યને ધ્રુવ, ભવ્યને અધ્રુવ. જ્ઞાનાવન હર્શનાવરણ અને અન્તરાય એ ૩ કર્મની જઘન સ્થિતિ ઉદ્દેશ્ય ૧૨મા ગુણુની સમયાધિકાવલિકા શેપ રહે ત્યારે જ હોય, માટે જઘન ઉદ્દેશ્ય સાદિ અધ્રુવ, અને એ સ્થાન નહિ પામેલાને અજઘન્ય ઉદ્દેશ્ય સર્વદા હોય માટે અનાદિ, અભવ્યને ધ્રુવ ભવ્યને અધ્રુવ. નામગોત્રની જઘન ઉદ્દેશ્ય સયોગીના અન્ત્ય સમયે હોય માટે સાદિ અધ્રુવ છે. એ સિવાય સર્વત્ર અજઘન્ય ઉદ્દેશ્ય અનાદિ, અભવ્યને ધ્રુવ, ભવ્યને અધ્રુવ. વેદનીયની જઘન્ય સ્થિતિસત્તા એકેન્દ્રિયને હોય છે, તેથી એકેન્દ્રિયને જ અન્ત્ય સમયે સત્તા અધિક થતાં અજઘન્ય સ્થિતિસત્તા, પુનઃ જઘન પુનઃ અજઘન્ય; એ રીતે અજઘન જઘનની પરાવૃત્તિ વડે ણને સ્થિતિ ઉદ્દેશ્ય સાદિ અધ્રુવ છે. આયુષ્યની સ્થિતિ ઉદ્દેશ્ય

અન્ય આવલિકા વખતે ન હોય, પુના પરભવમા જતાં હોય છે, તેથી અજયં સ્થિત્યુદીરણા સાદિ અમુવ છે એ પ્રમાણે અજયન્ય સ્થિતિ ઉદીરણા આઠે ઠમની ઠઠી. એ આઠે ઠમના શેષ ઉં અનું જં એ ત્રણ વિકલ્પ સાદિ અમવ છે એમા આધુખ્યની ત્રણે પ્રકારની સ્થિતિ ઉદીંની સાદિ અમુવતા પદ્યંતાવલિકામાં ન હોઈને પરભવે જતાં પુના પ્રવર્તવાથી છે અને શેષ ૭ ઠમનાં મિથ્યા દ્રષ્ટિને ઉત્કૃષ્ટ સઠલેશ સમયે ઉત્કૃંઉદીં હોય, પુન અનુત્કૃષ્ટ સઠલેશ વખતે અનું હોય, એ સીતે પશ્ચત્તિથી ઉંઅનું ઉદીરણા સાદિ અમુવ છે, અને અજયન્ય ઉદીરણા તે પૂવે ઠઠ્યા પ્રમાણે અભુપી ॥૩૦॥

અવતરણ—એ પ્રમાણે મૂળપ્રકૃતિ સબધિ સાદિ અનાદિ પ્રરૂપણા ઠઠીને હવે ઉત્તર પ્રકૃતિઓ સબધિ સ્થિતિ ઉદીરણાની સાદિ અનાદિ પ્રરૂપણા ઠરાય છે—

મિચ્છત્તસ્ક વડદ્ધા અજહક્ષા ધુવડદીરણાણ તિહા । સેસ વિગપ્પા દુવિહા સવ્વવિગપ્પા ય સેસાણં ॥૩૧॥

મિથ્યાત્વસ ચતુર્દાઽષ્ઠન્યા ધુવોદીરણાનાં ત્રિષા । શ્વેપવિકલ્પા ત્રિવિષાઃ સર્વવિકલ્પાશ્ચ શ્વેપાણામ્ ॥૩૧॥

અર્થવાર્થ—મિચ્છત્તસ્ક=મિથ્યાત્વની અજહક્ષા=અજયન્ય સ્થિત્યુદીરણા વડદ્ધા=આર પ્રકારની છે, ધુવ ડદીરણાણ=મુવ વદીરણાવાળી (ધુવોદથી) પ્રકૃતિઓની અજયન્ય ઉદીં તિહા=ત્રણ પ્રકારે છે, અને સેસ વિગપ્પા=શેષ ૩ વિકલ્પ (મિથ્યા અને ધુવોદથીના જયં ઉં અનું એ ત્રણ વિકલ્પ) દુવિહા=એ પ્રકારે છે, ય=અને સેસાણં=શેષ સર્વ પ્રકૃતિઓના (મિથ્યાં અને ધુવોદથી વર્ણને શેષ સર્વના) સવ્વ વિગપ્પા=સર્વે વિકલ્પા [આરે વિકલ્પ] પણ સાદિ અમુવ એમ એ પ્રકારે છે ॥૩૧॥

માર્થર્થ—મિથ્યાત્વનો જયં સ્થિત્યુદીરણા પ્રથમ સમ્બદ્ધત્વ પામતાં પ્રથમ સ્થિતિની સમ્બધિભવલિકા શેષ રહે ત્યારે હોય

માટે સાદિ અધુવ. અજઘં ઉદીં સમ્યક્વથી પતિત થઇને મિથ્યાત્વે આવે ત્યારે હોય માટે સાદિ. સમ્યં નહિ પામનારને અનાદિ અભવ્યને ધ્રુવ, ભવ્યને અધુવ. તથા ૫ જ્ઞાનાં-૪ દર્શનાં-૫ અન્ત-૦-૧૦ ૭-વર્ણાદિ ૨૦-સ્થિરાસ્થિર ૨-શુભ અશુભ ૨-અગું નિર્માણ્ય એ ૪૭ ધ્રુવોદથી અથવા ધ્રુવોદીર્ણ પ્રકૃતિઓ છે, તેમાં ૫ જ્ઞાં-૫ અન્ત-૦-૪ દર્શનાં એ ૧૪ ની જઘં સ્થિત્યુદીરણ્યા ૧૨મે ગુણસ્થાને સમયાધિકાવલિકા શેષ રહે ત્યારે હોય માટે સાદિ અધુવ, અને એ સિવાય સર્વત્ર અજઘન્ય સ્થિત્યુદીરણ્યા સર્વદા હોવાથી અનાદિ, ધ્રુવ અભવ્યને, અધુવ ભવ્યને. અને શેષ ૩૩ ધ્રુવોદથી નામકર્મની જઘં ઉદીરણ્યા સયોગી કેવલીને અન્ત્ય સમયે હોય માટે સાદિ અધુવ, તે સિવાય સર્વત્ર સદાકાળ હોવાથી અનાદિ, ધ્રુવાધુવ અભવ્ય ભવ્યને. તથા મિથ્યાત્વ અને ૪૭ ધ્રુવોદથી મળીને ૪૮ પ્રકૃતિઓની ઉં અનું સ્થિત્યુદીરણ્યા મિથ્યાદ્રષ્ટિને પરાવૃત્તિએ હોય છે માટે સાદિ અધુવ છે. જઘન્ય ઉદીરણ્યા પ્રથમ કહી છે. તથા શેષ ૧૧૦ પ્રકૃતિ અધુવોદથી હોવાથી જ ત્યારે સ્થિતિઉદીરણ્યાઓ સાદિ અધુવ છે. ॥૩૧॥

અવતરણ — પૂવે સાદિ અનાદિ પ્રરૂપણા કહીને હવે સ્થિતિ ઉદીરણ્યામાં અદ્વાચ્છેદ એ ચોથો અધિકાર કહેવાય છે. અહિં અદ્વા= ઉદીરણ્યા યોગ્ય કાળ તેનો છેદ-નાશ-અભાવ, અર્થાત્ ઉદીરણ્યાને અયોગ્ય કાળ અથવા ઉદીરણ્યાને અયોગ્ય સ્થિતિઓ તે અદ્વાચ્છેદ કહેવાય છે, તે તથા સ્થિતિઉદીરણ્યાના સ્વામી એ પાંચમો અધિકાર પણ કહેવાનો પ્રારંભ થાય છે, ત્યાં અદ્વાચ્છેદ તથા ઉત્કૃષ્ટ સ્થિત્યુદીરણ્યાના સ્વામી સંબંધે સ્થિતિ સંક્રમમાં આવેલ અદ્વાચ્છેદ અને સ્વામિની ભલામણ કરે છે-

અદ્વાચ્છેદો સામિત્તં પિ ય ઠિઙ્સંકમે જહા નવરં । તવ્વેઙ્સુ નિરયગ્ઙ્ણ વા વિ તિસુ હિદ્દિમસ્વિઙ્સુ ॥૩૨॥

અદ્વાચ્છેદઃ સ્વામિત્વમપિ ચ સ્થિતિસંક્રમે યથા નવરમ્ । તદ્વેદિપુ નરકગતેર્વાઙ્પિ તિસૃષ્વઘઃક્ષિતિપુ ॥૩૨॥

મન્યાર્થ—અદ્વાયોન્નદ્વાયે-કાળ છે-નહિ ઉદીરાતી સ્થિતિઓ વન્નને સામિત્તિ-સ્થિતિ ઉદીન્નુ સ્વામીપણુ પણ વદા-
 નેમ ટિવ્વકમે-ચિતિ સક્રમમા કલ્પુ છે તેમ અહિ પણ અણુવુ નવર-પ્રરન્નુ વક્ષવત એ કે-સ્થિતિ સક્રમ તો તે પ્રકૃતિઓના
 અવેકને અને વેકને યથાસભવ કલ્પો છે, અને આ સ્થિતિ ઉદીરણા તો તમ્બેસ્તુન્ને પ્રકૃતિઓના વેકને (ઉદયવતને)જ અણુવી,
 અવેકને નહિ હવે સ્વામીત્વમા પ્રથમ ઉન્ન સ્થિતિ ઉદીરણાના સ્વામી આ પ્રમાણે-નિરવગરૂપ યા ત્રિ-નરકત્રિતિની અને વા શબ્દથી
 નરકાનુપૂર્વીની પણ ઉન્નસ્થિત્યુદીરણા દિદ્દિમ સિદ્ધિસ્તુન્નીચેની તલ્લુ પૂર્ણીઓમાં (૫-૬-૭મીમાં) ઉપજતા નારકને હોય છે (અહિ સક્રમ
 સ્વામીથી જે જે વિશેષતા હશે તે જ કહેવાશે) ॥૩૨॥

માર્થ—અહિ સ્થિતિ ઉદીરણાના સબંધમાં કઈ પ્રકૃતિનો કેટલો અદ્વાય છે, એટલે કઈ પ્રકૃતિઓની કેટલી સ્થિતિઓ
 ઉદીરણા યોગ્ય નથી તે કહેવાનુ છે તેમાં સ્થિતિ સક્રમમાં કહેલી જે પ્રકૃતિઓ (મતિજ્ઞાનાવરણાદિ ૮૬ પ્રકૃતિઓ) ઉદય વખતે
 ઉન્નચિતિ બંધવળી (ઉદય બંધાવટ) છે તે તે પ્રકૃતિઓની બંધાવટિકા વીત્યા બાદ ઉદયવલિકાથી ઉપરની સર્વ સ્થિતિઓ
 ઉદીરાય છે માટે એ ૮૬ ઉદય બંધાવટ પ્રકૃતિઓનો અદ્વાય છે બે આવલિકા, અને તે વખતે યત્ સ્થિતિ (સત્તા સ્થિતિ) ઉદ
 યાવલિકા યુક્ત કસ્વામી એક આવલિકા (બંધાવલિકા) હીન ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિબંધ તુલ્ય છે તેમજ ઉદીરાતી સ્થિતિઓ બે આવલિકા
 હીન ઉન્નચિતિબંધ તુલ્ય છે

તથા મનુષ્યગતિ આદિ ૨૬ ઉદય સક્રમોત્કૃષ્ટ પ્રકૃતિઓ (ઉદય વખતે સક્રમ દ્વારા ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ સત્તાવાળી થયેલી પ્રકૃતિઓ)
 તેની બંધાવલિકા અને સક્રમાવલિકા વીત્યા બાદ ઉદયવલિકાથી ઉપરની સ્થિતિઓ ઉદીરાય છે તેથી એમ અદ્વાય છે ૩ આવલિકા
 છે, જેથી ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ ઉદીરણા તલ્લુ આવલિકા હીન ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિસત્તા જેટલી હોય છે, અને એની ઉદીરણા વખતે યત્ સ્થિતિ

(સત્ સ્થિતિ) જે આવલિકા હીન ઉન્સ્થિતિસત્તા જેટલી છે.

તથા સ્થિતિ સંક્રમમાં દર્શાવેલી રીતિ પ્રમાણે મિથ્યાત્વની ૭૦ કોં કોં સાગરોં સ્થિતિ બાંધીને અન્તર્મું મિથ્યાત્વે રહીને સમ્યક્ત્વ પામે, ત્યારે અન્તર્મુંન્યૂન સર્વ સ્થિતિને સમ્યક્ત્વમાં અને મિશ્રમાં સંક્રમાવે, સંક્રમાવલિયા વીત્યા બાદ સમ્યંની ઉદ્યાવલિકાથી ઉપરની સ્થિતિઓની ઉદ્ધરણા પ્રારંભાય, તે વખતે સમ્યક્દ્રષ્ટિને સમ્યક્ત્વનો અન્તર્મું અને જે આવલિકા અદ્વાચ્છેદ, અન્તર્મુંને એક આવલિકા હીન ૭૦ કોંકોંસમ્યંની સ્થિતિ સત્તા, અને અન્તર્મું અને જે આવલિકાહીન ઉન્સ્થિતિ ઉદ્ધરણા છે. સમ્યક્ત્વ પામ્યા બાદ ત્યાં અન્તર્મું રહીને મિશ્ર સમ્યક્ત્વ પામે તો મિશ્રના ઉદ્ય વખતે ઉદ્યાવંથી ઉપરની સર્વ સ્થિતિ ઉદ્ધરતાં મિશ્રની જે અન્તર્મું અને એક આવલિકા ન્યૂન ૭૦ કોંકોં સાગર પ્રમાણે ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ ઉદ્ધરણા, જે અન્તર્મું અને એક આવલિકા અદ્વાચ્છેદ, અને જે અન્તર્મું હીન ૭૦ કોંકોં સાગરોં યત્ સ્થિતિ છે. (શ્રી કર્મ પ્રવૃત્તિમાં આવલિકાઓને અન્તર્મુંમાં અન્તર્ગત ગણવાથી જૂદી કહી નથી, તેથી એક અન્તર્મું અને જે અન્તર્મુંનીજ ન્યૂનતા કહી છે.)

તથા અપ્રમત્ત મુનિ ઉં સંકલેશમાં વર્તતા (પ્રમત્તાભિમુખ થતાં) આહારક સમકની અંતઃ કોં કોં સાં ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ બાંધે, અને તે બંધ સમયોમાં અન્ય પ્રકૃતિઓ આહારકમાં સંક્રમે તેથી તત્કાલ યોગ્ય ઉં અંતઃ કોંકોં આહારકની સ્થિતિસત્તા થાય, અને અન્તર્મું બાદ પ્રમત્તે આવી આહારક શરીરની રચના કરે, ત્યારે અન્તર્મું હીન અન્તઃ કોં કોં સાં સ્થિતિસત્તા હોય, અને આહારકની રચના વખતે જ આહારકનો ઉદ્ય શરૂ થાય, જે સમયથી ઉદ્ય શરૂ થાય તે સમયથી ઉદ્યાવલિકા ઉપરની સર્વ સ્થિતિઓની ઉદ્ધરણા થાય, જેથી આહારકની ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ ઉદ્ધરણા અન્તર્મુંને આવલિકા હીન અન્તઃ કોંકોં સાગરોં, અદ્વાચ્છેદ અન્તર્મુંને આવલિકા, અને યત્સ્થિતિ અન્તર્મું હીન (ઉદ્યાવં સહિત) અન્તઃ કોંકોં સાગરોપમ, અને ઉદ્ધરણા

સ્વામી પ્રમત્ત મુનિ. એ પ્રમાણે ૮૬-૨૬-૨-૭ પ્રકૃતિઓની ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ ઉદ્દીરણા અને તેના સ્વામી સક્રમ કરણમાં કદા પ્રમાણે બાલુવા, પરન્તુ વક્ષાવત એટલે જ કે ઉં સ્થિતિ સક્રમસ્વામી તે એ પ્રકૃતિઓના ઉદ્દેશવાળા અને અનુદેશવાળા પણ હતા અને જ્યાં ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ ઉદ્દીરણાના સ્વામી તે એ પ્રકૃતિઓના અને આજળ કહેવાવી પ્રકૃતિઓના પણ ઉદ્દેશવત હોવા જ બાલુવા, કરણ કે ઉદય હોય તે જ ઉદ્દીરણા હોય એ નિયમ હોવાથી

હવે જે પ્રકૃતિઓની સ્થિત્યુદ્દીરણા ઉં સ્થિતિ સક્રમવત્ નથી, પરન્તુ તેથી કઇંક વિશેષતાવાળી છે, તે પ્રકૃતિઓની ઉંસ્થિત્યુદ્દીરણા તથા તેના સ્વામી, અદ્વાયેષ અને યત્સ્થિતિ કહેવાય છે—ત્યા પ્રથમ અર્ધજ મનુષ્ય વા તિર્થંચ નરકગતિ અને નરકાનુ પૂર્વીની ઉંસ્થિતિ ૨૦ કોં કોં સાં જાંધીને અન્તમુંં બાદ પાંચમી છૂટી જયવા સાતમી એ ત્રણમાની કોઈ પણ પૃથ્વીમાં ઉત્પન્ન થાય, તેને પ્રથમ સમયે અન્તમુંં હીન (ઉદ્દેશવલિષ્ઠ ઉપરની) સર્વ સ્થિતિ ઉદ્દીરણા જેથી અદ્વાયેષ અન્તમુંં (અને આવલિષ્ઠ) અને યત્સ્થિતિ અન્તમુંં હીન (ઉદ્દેશવં સહિત) ૨૦ કોં કોં સાં જ્યાં નીચેની ત્રણ પૃથ્વીઓ કહેવાનું કરણ એ કે નરકદિકની ઉં સ્થિતિનો બધ કૃષ્ણ લેશ્યાએ હોય છે તેથી મરણ વખતે પણ કૃષ્ણ લેશ્યા હોવાથી જમન કૃષ્ણ લેશ્યાએ પાંચમી મધ્યમે છૂટી અને ઉત્કૃષ્ટ કૃષ્ણ લેશ્યાએ સાતમી પૃથ્વીમાં ઉત્પન્ન થાય છે (પુનઃ કૃષ્ણલેશ્યા પણ એ જ ત્રણ પૃથ્વીમાં છે, પહેલી ચાર પૃથ્વીમાં નથી માટે). જ્યાં નરકગતિની ઉત્કૃષ્ટ સ્થિત્યુદ્દીરણા પ્રથમ સમયે અને આનુપૂર્વીની ત્રણ સમય સુધી કહી છે ॥૩૨॥

૧ નરકાનુપૂર્વીની સ્થિતિ ઉદ્દીરણા તે ત્રણ સમય સુધી જ પ્રવર્તે છે, પરન્તુ ઉત્કૃષ્ટ સ્થિત્યુદ્દીરણા ત્રણ સમય સુધી જેવી રીતે પ્રવર્તે તે વિચારવા મેળવે છે,

દેવગતિદેવમણ્યાણુપુઁવી આયાવવિગલસુહુમતિગે । અંતોમુહુત્તભગ્ગા તાવઙ્ગૂણં તદુક્કસ્સં ॥૩૩॥

દેવગતિદેવમનુજાનુપૂર્વીણામાતપવિકલસૂક્ષ્મત્રિકાનામ્ । અન્તર્મુહૂર્ત્તમગ્ગાસ્તાવદૂનાં તદુક્કટ્ટામ્ ॥૩૩॥

અન્વયાર્થ—દેવગતિ=દેવગતિ દેવમણ્યાણુપુઁવી=દેવાનુપૂર્વી અને મનુખ્યાનુપૂર્વી આયાવ=આતપ વિગલસુહુમતિગે=વિકલત્રિક અને સૂક્ષ્મ-ત્રિકની ઉન્સ્થિતિ ઉદીરણા અંતોમુહુત્ત ભગ્ગા=અન્તર્મુન્ડ ભગ્ગ ઉદયવાળા જીવો તાવઙ્ગ જુગ્ગ=તેટલી (અન્તર્મુન્ડ) ન્યૂન તદુક્કસ્સ=તે દેવગત્યાદિકની ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ ઉદીરણા કરે છે ॥૩૩॥

ભાવાર્થ—ઉપર કહેલી ૧૦ પ્રકૃતિઓનો ઉન્ સ્થિતિગંધ કરીને સંક્રમકરણ પ્રસંગે ઉન્ સ્થિતિ સંક્રમસ્વામીમાં દર્શાવેલી રીતિ પ્રમાણે યથાસંભવ અન્તર્મુન્ડ વ્યતીત થયા બાદ એ ૧૦ પ્રકૃતિઓના ઉદયમાં વર્તતા જીવોને એ ૧૦ ની ઉન્સ્થિતિ ઉદીરણા અન્તર્મુન્ડ હીન ઉન્સંક્રમ જેટલી હોય છે, માટે અદ્વારજેદ અન્તર્મુન્ડ છે, અને યત્સ્થિતિ અન્તર્મુન્ડ હીન (ઉદયાવન્ સહિત) સ્થિતિગંધ જેટલી છે. [અહિં વિશેષ વર્ણન વૃત્તિથી જાણવું]. ગાથામાં આતપ કહેવાથી ઉપલક્ષણથી સ્થાવર-એકેન્દ્રિય-નરકદિક તિર્યગ ૨-ઔઠાન્ ૭-સેવાર્ત્ત-નિદ્રા ૫ એ અનુદય ગંધોત્કૃષ્ટ ૧૯ પ્રકૃતિઓની ઉન્ સ્થિત્યુદીરણા પણ અન્તર્મુન્ડ ન્યૂન ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ જેટલી છે. એમાં નરકદિકની ભાવના ઉરમી ગાથામાં કહી છે, અને શેષ ૧૭ ની ભાવના ઉન્ સ્થિતિસંક્રમમાં દર્શાવેલી રીતિએ યથાસંભવ અનુદય ગંધોત્કૃષ્ટના ઉન્ સ્થિતિસંક્રમને અનુસારે જાણવી. એ પ્રમાણે ઉરમી ગાથામાં ૮૬-૨૯-૨-૭-૨=૧૨૬ પ્રકૃતિઓ કહી, અને આ ગાથામાં ૨૭ પ્રકૃતિઓની તથા ૩૪ ગાથામાં જિનનામની કહેવાશે જેથી ૧૨૬-૨૭-૧=૧૫૪ પ્રકૃતિઓની કહી, અને ૪ આયુષ્યની ઉન્ સ્થિત્યુદીરણા કહી નથી તે યથાસંભવ વિચારવી ॥૩૩॥

૧ જે આયુષ્યનો જે ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિગંધ છે તેમાંથી અગાધાકાળ અને ઉદયાવલિકા બાદ કરતાં શેષ સર્વ સ્થિતિની ઉદયના પ્રથમ સમયે ઉદી-

तित्थयरस्स वि पल्लासंखिज्जइमे जहन्नगे इत्तो । थावरजहन्नसतेण समं अहिगं व वन्धन्तो ॥३४॥

गंतूणावलिमित्त कसायधारसगभयदुगछाणं । निद्दाइपचगस्स य आयावुज्जोयनामस्स ॥३५॥

तीर्थंकरस्यापि पल्यामल्येपतमा जघन्येतः । स्यावरजघन्यसत्कर्मण समामधिकं वा यन्नन् ॥३४॥

गत्वावलिकां मात्रां कपापद्वादम्भयशुगुप्सानाम् । निद्रादिपचक्रस्य चातपोद्योतनाम्नोः ॥३५॥

अण्ययार्थ—तित्थयरस वि=पुन. तीर्थंकर नामकर्मनी उ० स्थित्युदीरणा पल्लासंखिज्जइमे=पद्येपमना अस ज्ञ्यातमा भात्र नेटवी डोय
उ ॥ इति उगृह्य स्थित्युदीरणा ॥ इतो=इवे अखिधी जहन्नो=जघन्य स्थिति उदीरणा कहेवाय उ थावर जहन्न सतेण समं=स्थावरनी
जघन्य स्थितिभत्ता समान व=अथवा अहिगं=अधिक स्थितिने संयतो=आधतो-भांधीने त्यास्याः आवलिमित्त=अेक आवसिका (अंघावसिका)
भात्र गंतूणा=जघने-व्यतीत करीने कसाय धारसग=१२ कथाय मय दुगंठाण=अथ अने दुत्साना य=तथा निद्दाइ पंचगस्स=निद्रा पचक्रनी
तथा आयाय उज्जोय नामस्स=आतप नामनी अने उद्योत नामनी अे २१ प्रकृतिज्जोनी जघनंस्थित्युदीरणा स्थावर करे ॥३४-३५॥

मायार्थ—श्री तीर्थंकर भगवतने केवलज्ञान मया पहुँचां तीर्थंकर नामकर्मनी स्थिति अपवर्ताई अपवर्ताईने धारमाना अन्त्य

स्था ते उ० स्थित्युदीरणा, ते आ प्रभाजे-देव-नरकायुनी ज्ञानाया अने आवसिका दीन उ० सात्रगे= उ०स्थित्युदीरणा अने नरतिर्थायुनी ज्ञानाया
अन आवसिकादीन उ० पश्येपम उ०स्थित्युदीरणा तथा कृतं अद्यान्ते सर्वत्र पूर्वको वरिणे त्रीने भात्रने आवसिका अने मतिरिति स पूष्य उ०
सा० तथा उ० पश्येपम, अदि देवायु नरकायुने उ० कृतं अद्यान्ते पूर्वको वपना त्रीज भात्र अधिक उ० सात्र, अने तिर्थायु नरायुने पूर्वको वपना त्रीज
भात्र अधिक उ० पश्येपम विचारये, अर्थात् कृतं ज्ञानाया सदिन अे स्थितिभूय उ

સમયે પદ્યોપમના અસંખ્યાતમા ભાગ જેટલી ળની રહેલી હોય છે, તેના અનન્તર સમયે જ કેવળજ્ઞાન પામતાં તીર્થંકર નામનો ઉદય ઉદીરણા શરૂ થાય છે, તેથી સર્વદા સયોગીના પ્રથમ સમયે જ તીર્થંકર નામની ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ ઉદીરણા પદ્યોપમાસંખ્યેયભાગ માત્ર જ હોય છે, અધિક નહિં. (અહિં 'અદ્વારછેદ ઘણી પ્રકૃતિઓમાં કહ્યો નથી તે વિચારવો સુગમ હોવાથી ન કહ્યો હોય એમ સંભવે છે.) ॥ ઇતિ ઉત્કૃષ્ટ સ્થિત્યુદીરણા અને સ્વામી ॥

હવે જલ્પન્ય સ્થિતિ ઉદીરણા અને તેના સ્વામી કહેવાય છે, તે આ પ્રમાણે—સર્વથી જલ્પન્ય સ્થિતિસત્તા જે એકેન્દ્રિયને છે તે એકેન્દ્રિય તે જલ્પન્યસ્થિતિસત્તા જેટલું અથવા કિંચિત્ અધિક નવું કર્મ 'બાંધીને બંધાવલિકાના અન્ત્ય સમયે ખેલા ૧૨ કષાય

૧ ઘણી પ્રકૃતિઓમાં અદ્વારછેદ સ્પષ્ટ ન કહ્યો હોય તોપણ યથાસંભવ વિચારવો અહિં અદ્વારછેદ પદ્યોપમાસંભાગ ન્યૂન અન્તઃ કોઠા સાગરોપમ બાણુવો, ઉદ્યાવલિકા અન્તર્ગત બાણુવી.

૨ અહિં "બાંધીને" એમ કહેવાની શી જરૂર ? બાંધ્યા વિના પણ જલ્પન્ય સત્તા સમયે જલ્પન્ય સ્થિતિ ઉદીરણા કેમ ન હોય ? કારણકે નવી બંધાવલીની જેમ બંધાવલિકા જાય છે, તેમ પ્રાચીન કર્મની ઉદ્યાવલિકા પણ બાદ જાય છે. જેથી ઉદીરણા સરખી જ સમજાય છે. ઉત્તર—ના એમ નહિં, કારણકે એમાં ૧૬ ધ્રુવબંધી પ્રકૃતિઓનો બંધ ચાલુજ છે. તેથી બંધ વિના કેવળ પ્રાચીન સત્તાની ઉદીરણા વિચારવી જ અનુચિત છે. પુનઃ પ્રાચીન સત્તામાં તો ઉદ્યાવલિકા જ ઝોછી થાય છે, અને નવો બંધ વિચારીએ તો બે આવક્રીકા ન્યૂન ઉદીરણા મલી આવે છે, કારણ કે પ્રાચીન લતા જેટલો જ નવો બંધ કરે તો પ્રાચીન સત્તાની ઉદ્યાવલિકા અને નવીન સત્તાની બંધાવલિકા બે એક સાથે સમાપ્ત થાય, પરન્તુ બંધાવલિકાના અન્ત્ય સમયે તો પ્રાચીન સત્તાની બીજી ઉદ્યાવલિકાથી ઉપરની ઉદીરણા થાય છે અને નવીન બાદની તો ઉદીરણા જ નથી જેથી બે આવલિ ન્યૂન થવાથી જલ્પન્ય સ્થિત્યુદીરણા પ્રાપ્ત થાય છે. ત્યાર બાદ બંધાવલ વીત્યા બાદ પુનઃ નવીન બાદની ઉદીરણા શરૂ થતાં જલ્પન્ય ઉદીરણાનો અભાવ થાય છે, માટે બંધાવલિકા પૂર્ણ થયા બાદ નહિં પરન્તુ બંધાવલિકાના અન્ત્ય સમયે જ જલ્પન્ય ઉદીરણા પ્રાપ્ત થાય છે. આતપ અને ઉદ્યોત ધ્રુવબંધી નથી તો સપ્રતિપક્ષી પણ નથી, માટે જલ્પન્ય ઉદીરણા પૂર્વોક્ત રીતે જ હોય છે.

અમ-બુધુષ્યા-પ નિશ્ચ આતપ-કથોત એ ૨૧ પ્રકૃતિઓની જયન્ય સ્થિતિ ઉદીરણા કરે છે માટે આ પ્રકૃતિઓના જયન્ય સ્થિતિ ઉદીરણના સ્વામી એકેન્દ્રિય છે ॥૩૪॥૩૫॥

ર્ગિદિયજોગાણ હ્યરા વધિત્તુ આલિગ ગન્તુ । ઈર્ગિદિયાગણ તદ્વિર્ણ જાઈળમચિ ઈવં ॥૩૬॥

એકેન્દ્રિયયોગ્યાનામિતરાણાં ષઢ્ઢાજ્વલિકાં ગત્વા । એકેન્દ્રિયાગવસ્થસ્થિતિકો જાતીનામપ્યેવમ્ ॥૩૬॥

અર્થ— ઈર્ગિદિયજોગાણ એકેન્દ્રિયને ઉદીરણા એવ્ય પ્રકૃતિઓની જયન્સ્થિત્યુદીરણા હ્યરા-કંતર-પ્રતિપક્ષી પ્રકૃતિઓને ધધિતુ-બાધીને પુન એકેન્દ્રિયાદિ પ્રકૃતિઓ બાધે તેની આલિગ ગન્તુ-બધાવલિકા વીત્યાબાહ (બધાવંના ઘરમ સમયે) હોય છે ઈવં-એ સીતે જાઈળમચિ-વીન્દ્રિયાદિ જાતિઓની જયન્ ઉદીરણા પણ ઈર્ગિદિયાગણ-એકેન્દ્રિયમાંથી આવેલો જને તદ્વિર્ણ-તેટલીજ સ્થિતિસત્તાવાળો (એકેન્દ્રિય જયન્ય સત્તાવાળો) હવ જે વીન્દ્રિયાદિમાં ઉત્પન્ન થયો હોય તેને હોય ૫૩૬

માર્થ— જય યસ્થિતિસત્તાવાળો એકેન્દ્રિય વીન્દ્રિયાદિ ચારે જાતિને બાધીને પુન એકેન્દ્રિય નામ કર્મ બાધે, ત્યારે બધાવં ના ઘરમ સમયે એકેન્દ્રિય નામની જયન્સ્થિતિ ઉદીરણા હોય, એ સીતે સ્થાવર સૂક્ષ્મ ને સાધારણ નામ કર્મની જયન્ ઉદીરં માટે પ્રતિપક્ષી ત્રણ બાહર ને પ્રયેકને બધ કરીને પુન સ્થાવરજિ બાધતાં બધાવંના ઘરમ સમયે સ્થાવરજિની જયન્ ઉદીરંહોય, તથા વીન્દ્રિય ત્રીન્ વ્યતુન્પન્થેન્ જાતિની જયન્ઉદીરણા માટે જયન્સ્થિન્સત્તાવાળા એકેન્દ્રિયામાંથી આવેને વીન્દ્રિયાદિ ઘણ પ્રથમ સમયથી જ એકેન્દ્રિયાદિ પ્રતિપક્ષ જાતિઓને બધ કર્યા બાહ પુન વીન્દ્રિયાદિ સ્વજાતિ બાધતાં બધાવંના ઘરમ સમયે વીન્દ્રિયાદિ જાતિ ઓની જયન્સ્થિન્ ઉદીરણા હોય અહિ પ્રતિપક્ષી પ્રકૃતિઓને બધ કરેવાતુ કારણ પ્રાચીન સત્તામાંથી જ મોટાં અન્તમુન્ તૃટતાં સ્થિતિ ધણી ન્યુન પ્રાપ્ત થાય છે તથા પ્રતિપક્ષીને બધાવં પણ જેમ જને તેમ ઉત્કૃષ્ટ જણવાથી જ એ અર્થ સરે છે ૫૩૬

વેયણિયનોકસાયાસમત્તસંઘયણપંચનીયાણં । તિરિયદુગઅયસદૂભગણાજ્ઞાણં ચ સન્નિગણ ॥૩૭॥

વેદનીયનોકપાયાપર્યાપ્તસંહનનપંચકનીચૈર્ગોત્રાણામ્ । તિર્યગ્દિકાયશોદુર્ભગાનાદેયાનાં ચ સંજ્ઞિગતઃ ॥૩૭॥

અન્વયાર્થ:—વેયણિય=ળે વેદનીય નોકસાય=ળે બુગલરૂપ ૪ નોકપાય અસમત્ત=અપર્યાપ્ત સંઘયણ પંચ=૫ અશુભ સંઘયણ અને નીયાણ=નીચગોત્ર તથા તિરિય દુગ=તિર્યગ્દિક અયસ=અયશ.કીર્તિ દુભગ=દુભંગ અને ગણાજ્ઞાણં=અનાદય એ ૧૮ પ્રકૃતિઓની જઘંસ્થિતિ ઉદીરણા સન્નિગણ=એકેન્દ્રિયમાંથી સંજ્ઞિમાં ગયેલાને હોય ॥

માર્થ—જઘંસ્થિતિ સત્તાવાળો એકેન્દ્રિય સંજ્ઞિપચેન્દ્રિયમાં ઉત્પન્ન થઈને પ્રથમ સમયથી જ શાતાના ઉદયમાં વર્તેલા હીર્ધ અન્તર્મુઠ સુધી અશાતા ણાંધીને પુનઃ શાતા ણાંધે, ત્યારે તેની ણાંધાવના ચરમ સમયે પ્રાચીન શાતાની જઘં ઉદીઠ હોય છે. (નવી શાતાનો ત્યાં સુધી ઉદય જ નથી). એ રીતે અશાતા માટે પ્રતિપક્ષી શાતાનો ણાંધ, મુયુગલ માટે કુયુગલનો અને કુયુગલ માટે મુયુગલનો, અપર્યાપ્ત માટે પર્યાપ્તનો, પાંચ સંઘયણ માટે વિવક્ષિતથી શેષ ચારેનો અતિ હીર્ધ અન્તર્મુઠ્ઠ સુધી, અને નીચગોત્ર માટે ઉચ્ચગોત્રનો ણાંધ વિગેરે યથાસંભવ કહેવું. તથા તિર્યગ્દિક માટે આ પ્રમાણે—સર્વજઘન્ય સત્તાવાળો ણાદર અગ્નિકાય અથવા વાયુકાય પર્યાપ્ત સંજ્ઞિતિર્યચમાં ઉત્પન્ન થઈને ઘણા મોટા અન્તર્મુઠકાળ સુધી મનુષ્યગતિ ણાંધીને પુનઃ તિર્યગ્ગતિનો ણાંધ પ્રારંભે ત્યારે ણાંધાવના ચરમ સમયે તિર્યગ્ગતિની જઘંસ્થિત્યુદીરણા હોય, એ પ્રમાણે તિર્યગ્ગાનુપૂર્વી માટે કહેવું. પરન્તુ અપાન્તરાલ-ગતિમાં ત્રીજે સમયે જઘં ઉદીરણા જાણવી. તથા અયશ આદિ ત્રણ માટે યશ આદિ ત્રણનો પ્રતિપક્ષ ણાંધ કહીને અશાતાની રીતિએ જઘંસ્થિત્યુદીરણા જાણવી.

અમળાગયસ્સ ચિરઠિઙ્ઘતે સુરનરયગઙ્ઘગાણ । અણુપુઁવી તિસમઙ્ઘે નરાણ ઈર્ગિદિયાગયગે ॥૩૮॥

અમનસ્કાદાગતસ્ય ચિરસ્થિત્યન્તે સુરનરકગત્યુર્પાંગાનામ્ । આનુપૂર્વ્યોસ્વૃતીપસમયે નરસ્યૈકેન્દ્રિયાગતસ્ય ॥૩૮॥

મન્યયાર્થઃ—અમળાગયસ્સ=અમનમાંથી—અસ જિમાંથી આવેલા દેવ નારકને કિસ્કિ અતે=દીર્ઘ સ્થિતિપર્યન્તે—આમુખ્યના અન્તે સુર નરયગઙ્ઘ=દેવગતિ નરકગતિ અને ઠંગાણ=વૈકિયઉપાગની જ્ઞઁ ઈસ્થિત્યુદીરણા હોય છે અણુપુઁવી=દેવાનુપૂર્વી નરકાનુપૂર્વીને જ્ઞઁ ઈડીઁ તિસમઙ્ઘે=ત્રીજા સમયે વર્તતા દેવ નારકને હોય, તથા મનુખ્યાનુપૂર્વીની જ્ઞઁ ઈસ્થિત્યુદીરણા ઈર્ગિદિયાગયે=એકેન્દ્રિયમાંથી આવતા નરાણ=મનુખ્યને ત્રીજે સમયે વર્તતાને હોય. ॥૩૮॥

માર્ષાર્થ—દેવગતિ નરકગતિ અને વૈકિય ઉપાગને જ્ઞઁ ઈસ્થિતિજ્ઞઁ અસ જિ પચ્ચેન્દ્રિયને ક્રમે ૧૪૨ ૬/૭ અને ૨૮૫ ૫/૭ સાગરીઁમા પચ્ચાસજ્ઞઁ ભાજ હીન જેટલો હોય છે, માટે તેટલો જ્ઞઁ ઈસ્થિતિજ્ઞઁ કરીને અસ જિ પચ્ચેઁમાં ધણોઠાણ રહીને દેવ અધવ નારકમાં 'પચ્ચાસજ્ઞઁ ભાજ આયુષ્યે ઉત્પન્ન થાય, તો તેવા દેવ નારકને પોતપોતાના આમુખ્યના પર્યન્તે (આમુખ્યને પચ્ચા સઁભાજ ન્યૂન થવાથી) ધયાસ ભવ દેવગતિ નરકગતિ અને વૈકિયઉપાગની જ્ઞઁ ઈસ્થિતિ ઉદીરણા હોય. તથા એજ અસ જિ પચ્ચેઁ ને દેવ નારક ભવમાં વિશ્વહતિએ જતાં માર્ગમાં ત્રીજે સમયે દેવાનુપૂર્વી નરકાનુપૂર્વીની જ્ઞઁ ઈસ્થિત્યુદીરણા હોય. તથા મનુખ્યાનુ- પૂર્વીની સર્વ જ્ઞઁ ઈસ્થિતિસત્તાવાળે એકેન્દ્રિય મનુબલવમાં વિશ્વહતિએ જતો હોય ત્યારે માર્ગમાં ત્રીજે સમયે એ એકેન્દ્રિયમાંથી આવતા મનુખ્યને મનુખ્યાનુપૂર્વીની જ્ઞઁ ઈસ્થિત્યુદીરણા હોય. (આનુપૂર્વીમા જે સમય અધિક ન્યૂન થવાના કારણે ત્રીજે સમય કથી છે) ॥૩૮॥

૧ અસ જિ પચ્ચેઁ ત્યારે આયુ ઉત્પન્ન થી પચ્ચાસજ્ઞઁ ભાજ જેટલું જ માંધે છે

સમયાહિગાલિયાણ પઢમઠિઈણ ઉ સેસવેલાણ । મિચ્છત્તે વેણસુ ય સંજલણાસુ વિ ય સમત્તે ॥૩૧॥

સમયાધિકાવલિકાયાં પ્રથમસ્થિતૌ તુ શેષવેલાયામ્ । મિથ્યાત્વસ્ય વેદાનાં ચ સંજ્વલનાનામપિ સમ્યક્ત્વસ્ય ॥૩૧॥

અન્વયાર્થ:—મિચ્છત્તે ય વેણસુ=મિથ્યાત્વની અને વેદની ય=તથા સંજલણાસુવિ=સંજ્વલન ચારની પણ તથા સમ્મત્તે=સમ્યક્ત્વની એ ૯ પ્રકૃતિઓની જઘંસ્થિત્યુદ્ધીરણા પોતપોતાની પઢમઠિણ=પ્રથમા સ્થિતિ (અન્તરકરણ કરતી વખતે જે જે સ્થિતિ થાય છે તેમાં નીચેની સ્થિતિ) સમયાહિગાલિયાણ=સમયાધિક આવલિકા જેટલી સેસવેલાણ=શેષ વેળા રહે (=સમયાધિકાવલિકા જેટલી પ્રથમા સ્થિતિ બાકી રહે) ત્યારે એ ૯ની જઘંસ્થિત્યુદ્ધીરણા [ઉદ્યાવલિકાથી ઉપરની એક સમયમાત્ર પ્રમાણ] હોય છે ॥૩૧॥

માવાર્થ—ગોથાર્થવત્ સુગમ છે.

પલ્લાસંખિયભાગણુદહી ણ્ગિંદિયાગણ મિસ્સે । વેસત્તમાગવેઝવિયાણ પવણસ્સ તસ્સંતે ॥૪૦॥

પલ્યાસંખ્યેયમાગોનોદધેરેકેન્દ્રિયાદાગતસ્ય મિશ્રસ્ય । દ્વિસપ્તમાગવૈક્રિયસ્ય પવનસ્ય તસ્યાન્તે ॥૪૦॥

અન્વયાર્થ—પલ્લ અસંખિય ભાગ ક્ષણ=પલ્લોપમનો અસંખ્યાતમો ભાગ ન્યૂન ઉદહી=એક સાગરોપમ જેટલી સ્થિતિસત્તાવાળા ણ્ગિંદિયાગણ=એકેન્દ્રિયમાંથી આવેલા સંજ્ઞિપંચેને મિસ્સે=મિશ્રની જઘં સ્થિત્યુદ્ધીરણા હોય. તથા વે સત્તમાગ=પલ્લોપમા સંભાગહીન જે સપ્તમાંશ સાગરોપમની વેઝવિયાણ=વૈક્રિયની સ્થિતિ સત્તાવાળા પવણસ્સ=પવનને-વાયુને તસ્સ અંતે=અતિમ વૈક્રિય ઉદ્યના અન્ત્ય સમયે વૈક્રિય પટ્કની [વૈભંગ પ્રથમ કહેલ છે માટે તે સિવાય વૈભટ્કની] જઘં સ્થિત્યુદ્ધીરણા હોય ॥૪૦॥

માધ્યમ—પમ્પાસંભાગ હીન ૧ સાગરોં નેટલી મિથની 'જ્વળં સત્તાવાળો એકેન્દ્રિય સંજિપંથેંમાં ઉત્પન્ન થઈને જે સમય પછીના અન્તમુદ્દૂત્ત માત્રમાં મિથની ઉદીરણનો અભાવ થયે તે સમયે [અન્તિમ મિથાન્તમુદ્દૂત્તના પ્રથમ સમયે] મિથે જાય, ત્યાં મિથ મોહનીયનો ઉદ્ભવ ઉદીરણ થાય તેના અન્ત્ય સમયે મિથનો જ્વળંસ્થિત્યુદીરણ હોય, અહિં એકેન્દ્રિય યોગ્ય જ્વળંસ્થિતિસત્તાથી હીન સત્તાવાળાને મિથનો ઉદ્ભવ ઉદીરણ હોય નહિ, કારણ કે એકેંયોગ્ય જ્વળંથી હીન સત્તામાં અવરય મિથ્યાત્વને જ ઉદ્ભવ હોવાથી મિથની ઉદ્ભવના માત્ર હોય છે માટે જ્વળં ઉદીરણ એકેંયોગ્ય જ્વળંસત્તાક સંજિ પંથેંને ઠહી છે તથા વેંસમકની પમ્પાસંભાગ હીન ૨/૭ [બે સમમાશ] સાગરોં નેટલી 'જ્વળંસત્તા જ્યારે વાયુઠાવને પ્રાપ્ત થઈ હોય [વૈક્રિયનો ઉદ્ભવ વાયુને જ હોય છે માટે] ત્યારે એટલી જ્વળં સત્તાવાળો વાયુ ઘણીવાર ઉત્તર વેક્રિય રચીને જ્યારે અન્તિમ વૈક્રિય રચે ત્યારે તેના પર્યન્ત સમયે વેંપટકની જ્વળં ઉદીરણ કરે [વાયુને ઉપાંગનો ઉદ્ભવ નથી માટે ઉપાંગની જ્વળં સત્તા અસંજિમાથી આવેલા સંજિને પૂર્વે ઠહી છે] એથી અનન્તર-પછીના સમયે એકેંસત્તાથી અજ્વળ સત્તાવાળુ થવાથી ઉદ્ભવોદીરણ યોગ્ય નહિ પરન્તુ ઉદ્ભવના યોગ્ય જ હોય છે ॥૪૦॥

ચતુરુવસમેત્તુ પેજ્જ પચ્છા મિચ્છા સ્વેત્તુ તેત્તીસા । ઉક્કોસસંજમહ્ધા અતે સુતણૂવગાણ ॥૪૧॥

૧ અહિં જ્વળં સત્તા ઠહી છે તો [જુ દ્વિચિત્ સાધિકસત્તા પ્રણી, કારણ કે એકેંયોગ્ય અતિ જ્વળંસત્તા હોય તો સંપથેંમાં નહીંને ઉદ્ભવ ઉદીરણ જ ન કરી શકે.

૨ એકેંને વૈક્રિયની સ્થિતિસત્તા પમ્પાસંભાગ હીન ૨/૭ સાગરથી અધિક પણ હોય અને એથી હીન હીન પણ હોય, અને તે પૂર્વીશાપાદિ સર્વો હોય, પરન્તુ ઉદ્ભવ તો વાયુને જ હોય, અને તે પણ પમ્પાસંભાગ હીન ૨/૭ સાગર નેટલી અજ્વળસત્તા સુધીમાં હોય, અને એથી અજ્વળસત્તા તો વાયુને ઉદ્ભવનીય હોય છે, અને પૂર્વીશાપાદિને તો વેંની સર્વ સ્થિતિસત્તાઓ ઉદ્ભવનીય હોય છે.

ચતુરુપશમચ્ચ પ્રેમ પશ્ચાન્નિમિથ્યાત્વં ક્ષપયિત્વા ત્રયસ્તિંશત્સ્થિતિક્કઃ । ઉત્કૃષ્ટસંયમાદ્વાન્તે સુતન્નૂપાંગાનામ્ ॥૪૧॥

અન્વયાર્થ.—પેજ્જ=પ્રેમને-મોહનીયને ચર ઉવસમેત્તુ=ચારવાર ઉપશમાવીને પન્ડા=પછી મિન્દ્ઠં=મિથ્યાત્વ સ્વેત્તુ=ખપાવીને તેત્તીસા= ૩૩ સાગરો આયુષ્યવાણે દેવ થઈ ત્યાંથી ચ્યવી મનુષ્ય થઈ ઉત્ક્રોસ સંજમ અદ્વા અન્તે=ઉત્કૃષ્ટ સંયમકાળને અન્તે (દેશોન પૂર્વકોડ વર્ષ સુધીના સયમને અન્તે) સુતણુ ઉવંગાણં=સુતણુ-આહારક શરીર અને આહાંઉપાંગની જ્ઞાં સ્થિતિઉદ્ધીરણા કરે ॥૪૧॥

માવાર્થ:—સંસાર ચક્રમાં પરિભ્રમણુ કરતાં ૪ વાર મોહનીયની ઉપશમના થાય પાંચમી વાર નહિ, માટે ચાર વાર મોહનીયની સવોંપશમના કરીને ત્યારણાહ ક્ષયિક સમ્યક્ત્વ પામીને ૩૩ સાગરોપમ આયુષ્યે દેવ થઈ મનુષ્યમાં ઉત્પન્ન થઈ ૮ વર્ષ ણાહ આરિત્ર પામી અપ્રમત્તપણુ આહાં ૭ ણાંધી ૮ વર્ષ ન્યૂન પૂર્વકોડ વર્ષ સુધી સંયમ પાલન કરી પર્યન્તે આહારક શરીર વિકુર્વે તે વખતે પર્યન્તે આહાં ૭ની જ્ઞાં સ્થિતિ ઉદ્ધીરણા કરે (અહિં ચાર વાર મોહોપશમ કહેવાતું કારણુ કે મોહોપશમ કરતો જીવ શેષ નામ પ્રકૃતિજ્ઞોની સ્થિતિ સ્થિતિઘાતાદિવડે ઘણી અદ્ય કરે છે, અને દેવભવમાં અપવર્તના વડે અપવર્તે છે તેથી આહાં ૭ ના ણંધ વખતે શેષ નામપ્રકૃતિજ્ઞોની અદ્ય સ્થિતિ સંક્રમે છે. પુનઃ સંયમ પામી શીઘ્ર ણાંધીને દીર્ઘ સયમકાળ સુધીમાં ઘણું ખપાવે છે માટે સંયમકાળ ૮ વર્ષ ન્યૂન પૂર્વકોડવર્ષ જેટલો દીર્ઘ કર્યો છે, એથી અધિક સંયમકાળ હોય નહિ. એ રીતે દેશોન પૂર્વકોડને પર્યન્તે આહાંની જ્ઞાં ઉદ્ધીરણા પ્રાપ્ત થાય છે ॥૪૧॥

છુદમત્થસ્વીણરાગે ચુદસ સમયાહિગાલિગઠિર્દિંણ । સેસાણુદીરણંતે મિન્નમુહુત્તો ઠિર્દિકાલો ॥૪૨॥

છન્નસ્વીગરાગસ ચતુર્દશાનાં સમયાધિકાવલિકાસ્થિતૌ । શેષાણામુદીરણાન્તે મિન્નમુહુર્તઃ સ્થિતિકાલઃ ॥૪૨॥

ગૂર્જર
ભાષાન્તર

ઉદીરણા
કરણમ્ ।

મમ્યવાર્થ—ઇત્યાદિ સોણરાગે=હરસ્થ ધીવ્રરાગીને (૧૨ મા શુભસ્થાને) સમયાદિગણિતિરિ—સમયાધિક આવલિકા શેષ રતો
 વડરવ=૧૪ પ્રકૃતિઓની (સાં ૫, ૬૨૦ ૪ અન્તરાય પનો) જલ્પ સ્થિત્યુદીરણા હોય. સેષાણ—શેષ ૬૫ પ્રકૃતિઓની જલ્પ
 ઉદીરણા ઉદીરણતે=ઉદીરણાને અન્તે (સયોગીના અન્ત્ય સમયે) હોય છે, અને તેને ક્રિકાલો=સ્થિતિતાળ (અન્ત્ય સમયે ઉદીરણી
 સ્થિતિસત્તા) મિન્નમુક્તો=અન્તમુ'ં પ્રમાણ છે ચાર આશુભની પણ જલ્પ સ્થિત્યુદીરણા આશુભને અન્તે સમયાધિકવલિકા શેષ રહે
 ત્યારે ૧ સમય માત્રની હોય છે.) ૫૪૨ા

માર્ગાર્થ—અન્વયાર્થવત્ મુગમ છે વિશેષ કૈ—શેષ ૬૫ તે આ પ્રમાણે—મનુંગતિ-પલ્લે-વજર્પ-ઝીઠા-૭-યસ્થાન ૬
 ઉપ-પદા-ઉચ્ચવાસ-૨ અગ્રતિ-સ્થિરશુભ વજ' ત્રસાદિ ૮-ચિત-હવ્ય-હુ:સ્વર-નામધુષોદયી ૩૩=૬૫ ॥૪૨ા ॥ इति जघन्य स्थित्युदीर्णा
 ॥ स्थिति उदीर्णा समाप्त ॥

॥ અથ ઉદીરણાકરણે અનુમાગ ઉદીરણા ॥

અવકરણ—પૂર્વે સ્થિતિ ઉદીરણા કહીને હવે અનુમાગ ઉદીરણા કહેવાનો પ્રયત્ન છે, તેમાં ૧ સંગ્રા, ૨ શુભાશુભ પ્રકૃતિ, ૩ વિધા
 પ્રકૃતિ, ૪ મત્યમ પ્રકૃતિ, ૫ સાદિ અનાદિ પ્રકૃતિ, અને ૬ સ્વામિત્વ પ્રકૃતિ જે ૬ અધિકાર કહેવાના છે તેમાં પ્રથમ સંગ્રા અને
 શુભાશુભ પ્રકૃતિ જે જે અધિકારની સૂચના-વલામણ કરાય છે—

अणुभागुदीरणाप सन्ना य सुभासुभा विवागो य । अणुभागवधभणिया नाणत्त पञ्चया चेमे ॥४३॥

અનુમાગોદીરણાયાં સંગ્રા ય શુભાશુભૌ વિવાકષ । અનુમાગવધમણિયા નાનાત્વ પ્રત્યયામેમે ॥૪૩॥

અન્વયાર્થ:—અણુભાગુદીરણાણ=અનુભાગ ઉદીરણામાં સન્ના=અનુભાગની સંજ્ઞાઓ ય=અને સુમાસુમવિવાગો=શુભ અશુભ અને વિપાક ઓ ત્રણ અધિકાર અણુભાગવંધ મળિયા=અનુભાગવંધમાં કહ્યા છે તે રીતે જાણવા, પરન્તુ ઓ ત્રણ અધિકારમાં જે નાણત્તં=નાનાપણું-લિપ્તતા-વિશેષતા છે તે ચ=અને પચયા=પ્રત્યયો જે અનુભાગવંધમાં કહેલા પ્રત્યયોથી-મિથ્યાત્વાદિ હેતુઓથી લિપ્ત પ્રકારના છે તે ઇમે=આ આગળ કહેવાય છે તે રીતે છે ॥૪૩૧

માત્વાર્થ:—સંજ્ઞા-સંજ્ઞા ૨ પ્રકારે, સ્થાનસંજ્ઞા ઘાતીસંજ્ઞા. સ્થાનસંજ્ઞા ૪ પ્રકારે, એકસ્થાન દ્વિસ્થાન ત્રિસ્થાન ચતુ:સ્થાન. ઘાતીસંજ્ઞા ૪ પ્રકારે, સર્વઘાતી દેશઘાતી અઘાતી, તથા શુભકર્મનો શુભરસ અને અશુભકર્મનો અશુભરસ ઓ ત્રણ અધિકારનો વિસ્તાર વંધ-શતક અંથમાં કહ્યા પ્રમાણે જાણવો, અને અહિં કર્મપ્રકૃતિમાં સંક્રમકરણની વૃત્તિમાં કહ્યા પ્રમાણે જાણવો. અહિં અધિક વિસ્તાર નહિ કહેવાય. તથા, વિપાક ૪ પ્રકારે છે—પુદ્ગલ વિપાક ક્ષેત્રવિપાક ભવવિપાક જીવવિપાક. ત્યાં ૫ શરીર-૬ સંસ્થાન-૬ સંહનન-૩ ઉપાંગ-આતપ-ઉદ્યોત-નિર્માણ-સ્થિર-અસ્થિર-શુભ-અશુભ-વર્ણાદિ ૪-અગુરુ-પરા-ઉપ-પ્રત્યે-સાધા-એ ૩૬ પુદ્ગલવિપાકો પ્રકૃતિ છે, કારણ કે ઓ કર્મોનો વિપાક-ઉદ્ય શરીર આદિ પુદ્ગલ આશ્રયી છે. તથા ચાર આયુ મગવિવાકો છે, કારણ કે ઓ પ્રકૃતિઓ સ્વ યોગ્ય ભવમાં જ ઉદ્ય આવે છે. ભવાન્તર જતાં માર્ગમાં-આકાશમાં જ ઉદ્યવાળી હોવાથી ચાર આનુપૂર્વી ક્ષેત્રવિપાકો છે, શેષ ૭૮ પ્રકૃતિઓ જીવવિપાકો છે. ઈત્યાદિ વિશેષ વિસ્તાર શતકઅંથમાં અથવા આ કર્મપ્રકૃતિની જ સંક્રમકરણની વૃત્તિમાં કહ્યો છે ત્યાંથી જાણવો, અને શતકઅંથમાં જે વિશેષતા નથી કહી તે અહિં કહેવાશે. તથા શતકઅંથમાં વંધ અધિકાર હોવાથી વંધના હેતુ મિથ્યા-ત્વાદિ કહ્યા છે, અને અહિં તે ઉદીરણા અધિકાર છે માટે ઉદીરણાયા જે હેતુઓ ણીજ છે તે કહેવાશે. ॥૪૩૧

અવત્તરજ:—પૂર્વ ગાથામાં કહેલા નાણત્તં પદથી આ ગાથામાં નાનાત્વ એટલે સંજ્ઞા આદિ સંવંધમાં જે વિશેષતા છે તે

કહેવાય છે—

મીસં કુટ્ટાણે સઙ્ગઘાઈ કુટ્ટાણપગઠાણે ય । સમ્મત્તમંતરાયં ચ દેસઘાઈ અચક્કૂ ય ॥૪૪॥

મિથ દ્વિસ્થાન સર્વધાતિ દ્વિસ્થાન એકસ્થાને ચ । સમ્યક્સ્વમન્તરાયં ચ દેશ્વધાત્યચક્કુ ॥૪૪॥

મગ્યવાર્થ—મીસં=મિથ મીહનીયને। રસ કુટ્ટાણે=દ્વિસ્થાની અને સઙ્ગઘાઈ=સર્વધાતી છે, સમ્મતં ચ મન્તરાયં=સમ્યક્સ્વ મીહનીયને અને મન્તરાયને। કુટ્ટાણ ય પગઠાણે=દ્વિસ્થાની અને એકસ્થાની છે, તથા દેસઘાઈ=દેશધાતી છે, યન્તથા અચક્કૂ=અચક્કુ ઈશંને। રસ દેશધાતી છે ॥૪૪॥

માવાર્થ—મિથમીહનીયને ઉત્કૃષ્ટ વા જ્યન્ય ઉદીઠમાં પણ સ્થાનથી દ્વિસ્થાની અને ધાતીસજ્ઞામા સર્વધાતી રસ છે સમ્યકને ઉત્કૃષ્ટ ઉદીશ્વમા દ્વિસ્થાની અને જ્યઠ ઉદીઠમાં એકસ્થાની રસ તથા ધાતિસજ્ઞામાં દેશધાતી છે, મન્તરાય અને અચક્કુ ઈશં નાવરણીયને પણ ઉદીશ્વમા આશ્રયી સમ્યક્સ્વવત્ છે પરંતુ જ્યન્યમાં એક સ્થાનિક અને ઠયાંક દ્વિસ્થાનક હોય છે, પરંતુ બંધમા વ્યારે પ્રકાશને રસ છે ॥૪૪॥

ઠાણેસુ ચડસુ અપુમ કુટ્ટાણે કક્કલ્લં ચ ગુરુક ચ । અણુપુઠ્ઠીઓ તીસ નરતિરિપ્પગતજોગ્ગા ય ॥૪૫॥

સ્થાનેપુ ચતુર્ધ્વપુરુપો દ્વિસ્થાને ફર્કકલ્લ ગુરુકચ । આનુપૂર્ણસ્થિતિ નરતિર્યગેફાન્તયોગ્યાચ ॥૪૫॥

મગ્યવાર્થ—અપુમ=અપુરુષવેદને। નપુઠ્ઠી રસ ક્કલ્લ ઠાણેસુ=વ્યારે સ્થાનવાળે છે. [બંધમાં ત્રણ પ્રકારને અને ઉઠ્ઠીઠમાં ચતુ-સ્થાની છે, જ્યઠઉદીઠમાં એકસ્થાની છે] ફર્કકલ્લ ચ ગુરુક ક્કકલ્લ અને ગુરુકર્કલ્લને કુટ્ટાણે=દ્વિસ્થાન રસ ઉદીશ્વ છે, [બંધમાં

૧ એકસ્થાની રસ બંધાતો નથી પરંતુ સમકાળે રસધાતથી નપુઠ્ઠી એકસ્થાની રસ થાય છે

૪-૩-૨ સ્થાની છે]. અણુપુલ્કો=ચાર આનુપૂર્વી અને નરતિરિણંતજોગ્મા=મનુષ્ય તિર્યચને જ એકાન્ત યોગ્ય એવી તીસં=૩૦ પ્રકૃતિઓ ણંધ આશ્રયી ૪-૩-૨ સ્થાની છે, અને ઉ૦ વા જ્ઞ૦ ઉદી૦આશ્રયી દ્વિસ્થાન રસવાળી છે. (અર્થાત્ એ સર્વનો દ્વિસ્થાની રસ જ ઉદીરણા યોગ્ય છે). ૧૧૪૫૧

માવાર્થ:—અન્વયાર્થવત્ સુગમ છે. વિશેષ એ કે ૩૦ પ્રકૃતિ જે કેવળ મનુઠિ૦ યોગ્ય છે તે આ પ્રમાણે—નરાયુ-તિર્યગાયુ-નરગતિ-તિર્યગ્ગતિ-કુલ્લતિ ૪-ઓદ્દા૦ ૭-મધ્ય ૪ સંસ્થાન-સંધયણુ ૬-આતપ-સ્થાવર-સૂક્ષ્મ-અપ૦-સાધા૦ એ ૩૦ ૧૧૪૫૧

વેયા ઇગટ્ટાણે દુટ્ટાણે વા અચક્ષુ ચક્ષૂ ય । જસ્સત્થિ ઇગમવિ અક્ષરં તુ તસ્સેગઠાણાણિ ૧૧૪૬૧

વેદાવેકસ્થાને દ્વિસ્થાને વા ચક્ષુરચક્ષુથ । યસ્યાસ્ત્યેકમપ્યક્ષરં તુ તસ્યૈકસ્થાનકઃ ૧૧૪૬૧

અન્વયાર્થ:—વેયા=સ્ત્રી પુરૂષવેદ અચક્ષુ ચક્ષુ=અચક્ષુ ચક્ષુ દર્શના૦નો ઉદીરણા યોગ્ય રસ ઇગટ્ટાણે વા દુટ્ટાણે=એકસ્થાની અથવા દ્વિસ્થાની છે. (ણંધમાં સ્ત્રીનો ત્રણ પ્રકારે શેષનો ચારે પ્રકારનો છે). તથા જસ્સ=જે શ્રુતકેવલિને ઇગમવિ=એકપણુ અક્ષરં=અક્ષર સર્વ પર્યાયવડે જ્ઞાત છે તસ્સ=તે શ્રુતકેવલિને (=સર્વેત્કૃષ્ટ શ્રુતકેવલિને) ઇગઠાણાણિ=મતિશ્રુત અવધિ ૨ (એ ૪ પ્રકૃતિ)નો રસ એકસ્થાની ઉદીરણા યોગ્ય છે. [૪ સંજ્ઞવલનોનો ણંધ અને ઉદીરણામાં ચારે પ્રકારનો રસ છે.] ૧૧૪૬૧

માવાર્થ:—સ્ત્રી પુરૂષવેદ, અને અચક્ષુ ચક્ષુ દર્શનાવરણીયની ઉત્કૃષ્ટ ઉદીરણા જે સ્થાનક રસની અને મધ્યમ એક અને જે સ્થાનક રસની થાય છે. બાકા અન્વયાર્થવત્ સુગમ છે.

મણનાણં સેસસમં મીસગસમ્મત્તમવિ ય પાવેસુ । છટ્ટાણવડિયહીણા સંતુક્કસ્સા ઉદીરણયા ૧૧૪૭૧

મનોદાનં શેષસમ મિથ સમ્યક્ત્વમપિ ચ પાપેષુ । પશ્ચાન્નપતિતહીનાત્ સત્કર્મોત્કૃષ્ટાદુદીરણા ॥૪૭॥

મન્યવાર્થ—મળનાળં=મનઃપર્થવની ઉદીરણા સેસ સર્વ-શેષ ૧૦૧ કમ' સરખી ચારે પ્રકારની છે (શેષ કમનો બધા પ્રકારનો છે અને મન.પ૦નો બધા ચારે સ્થાનનો છે) મીસગ સમ્મતમથિ=મિથમો અને સમ્યક્ત્વમો પાવેસુ=પાપકર્મમા-અશુભ પ્રકૃતિમાં અણાવ છે. તથા સંત=અનુભાગ સત્તાની ઉત્કૃષ્ટા ઉદીરણા=ઉત્કૃષ્ટ ઉદીરણા (અર્થાત્ રસની ઉત્કૃષ્ટ ઉદીરણા) છદ્વાળ વકિપદીના=પશ્ચ-સ્થાન પડવાથી રસહીન થવા છતાં પણ ઉત્કૃષ્ટ રસની ઉદીરણા હોય છે ॥૪૭॥

માર્ગાર્થ—કેવલ ૨-નિદ્રા ૫-વેદનીય ૨-મિથ્યા ૦-૧૨ કથા-૬ નેક ૦-નરક ગતિ આશુ ૨-દેવગતિ આશુ ૨-પશ્ચિ-૦-તૈ ૭-વૈ ૭-આહા ૦ ૭-સમય ૦-દુઃ-૦-વર્ણાદિ ૧૮ (શુર કર્કશ વિના)-અશુ-૦-ઉપ-૦-પચ-૦-ઉચ્ચવાસ-ઉદ્યોત-ખગતિ ૨-ત્રસ ૦ ૧૦-અસ્થિર ૬-નિર્માણ-જિન-ગોત્ર ૨ એ ૧૦૧ શેષ કર્મોની ઉત્કૃષ્ટ રસોદીરણા ચતુ-સ્થાની અને અનુત્કૃષ્ટ ૪-૩-૨ સ્થાની તથા મતિશુભ-અવ-મન ૦ ૩ હર્શના ૦ એ ૭ની ઉ-૦ રસોદીરણા સર્વઘાતિ અને અનુત્કૃષ્ટ દેશ અને સર્વઘાતી રસની છે ૨૦ સર્વઘાતીની ઉ-૦ વા જ્યં ૦ રસોદીરણા સર્વઘાતી જ છે ૨ વેદનીય ૪ આશુ અને નામની સર્વ પ્રકૃતિઓ ૨ ગોત્ર એ સર્વની ઉત્કૃષ્ટ અને જ્યં ૦ રસોદીરણા સર્વઘાતી પ્રતિભાગ [સર્વઘાતી સદશ] છે તથા ૪ સ-૦-૬ નેકથાવની ઉ-૦ રસોદીરણા સર્વઘાતી છે, અને અનુત્કૃષ્ટોદીરણા સર્વ અને દેશઘાતી છે તથા જેની જેની રસોદીરણા ઉત્કૃષ્ટ કહી છે તેમા અનન્તભાગહીન-અસખ્યભાગહીન-સખ્યભાગહીન-સખ્યશુણ્ણહીન-અસખ્ય શુણ્ણહીન-અનન્તશુણ્ણહીન રસ થવા છતાં ઉત્કૃષ્ટ ઉદીરણા છે તાત્પર્ય એ કે-સર્વોત્કૃષ્ટ જે અનુભાગની સત્તા હોય તેનાથી કદાચ અનન્તભાગહીન રસ ઘર્ષ બધ અગર અસખ્યાભાગહીન ધાય એ પ્રમાણે સખ્યેયભાગહીન ધાય સખ્યેયશુણ્ણહીન ધાય અસખ્યેયશુણ્ણહીન ધાય કે અનન્તશુણ્ણહીન ધાય છતાં ઉત્કૃષ્ટ રસની ઉદીરણા ધાય છે કારણકે ભલે અનન્તા સ્પર્ષકો ઉપર કદા પ્રમાણે અનન્તભા-

ગાદિ હીન રસવાળા થયા હોય છતાં ખીબા અનન્તા સત્તાગત સ્પર્ધકો ઉત્કૃષ્ટ રસવાળા પણ રહે છે. બધાય સ્પર્ધકો કંઈ હીન રસવાળા થઈ જતા નથી, માટે છ સ્થાન પતિત રસ થાય છતાં ઉત્કૃષ્ટ રસની ઉદ્દીરણા થઈ શકે છે. ॥૪૭॥

અવતરણ—વિપાકોદયમાં વિશેષતા કહે છે, અર્થાત્ જીવને કંઈ પ્રકૃતિનો ઉદય કેના વિષયવાળો છે અથવા કયા પદાર્થોને અંગે છે? તે દર્શાવે છે—

વિરિયંતરાયકેવલદંસળમોહનીયણાણવરણાણં । અસમત્તપજ્જણસુ સવ્વદવ્વેસુ ઉ વિવાગો ॥૪૮॥

વીર્યાન્તરાયકેવલદર્શનમોહનીયજ્ઞાનાવરણાનાં । અસમસ્તપર્યાયેપુ સર્વદ્રવ્યેપુ તુ વિપાકઃ ॥૪૮॥

અન્વયાર્થઃ—વીરિયં=વીર્યાન્તરાય-કેવલ દર્શનાવરણ-૨૮ મોહનીય-૫ જ્ઞાનાવરણ-એ ઉપ પ્રકૃતિઓનો વિવાગો=વિપાક (ઉદય) અસમત્ત=અસમસ્ત-અસર્વ પજ્જણસુ=પર્યાયોમાં ઉ=અને સવ્વ દવ્વેસુ=સર્વ દ્રવ્યોમાં [સંપૂર્ણ જીવદ્રવ્યોમાં] છે.

માર્વાર્થઃ—અતિ ઘનમેઘથી પણ જેમ સૂર્યપ્રલાના સર્વ અંશો આવૃત થતા નથી કેટલાક અંશ-પ્રલા ખુદ્ધી હોય છે કે જેનાથી દિનરાત્રિના ભેદ સમજી શકાય છે તેમ એ ઉપ પ્રકૃતિઓના રસસ્પર્ધકો સર્વઘાતી હોવા છતાં જીવદ્રવ્યની સર્વ જ્ઞાનમાત્રાઓ (જ્ઞાન પર્યાયો)ને આવરવા સમર્થ નથી. કેટલાક જ્ઞાનપર્યાયો તો ખુદ્ધા જ રહે છે, કે જેથી સૂક્ષ્મબલઅપબલ નિગોહને પણ અક્ષરના અનન્તમા ભાગ જેટલું જ્ઞાન અનાવૃત હોય છે, એ પ્રમાણે દરેક ગુણના અંશો અનાવૃત હોય છે, આત્માનો કોઈપણ ગુણ સર્વથા અવરાતો જ નથી. ॥૪૮॥

ગુરુલઘુગાણંતપણ્ણસિણ્ણસુ ચક્ખુસ્સ રૂવિદવ્વેસુ । ઓહિસ્સ ગહણધારણજોગ્ગે સેસંતરાયાણં ॥૪૯॥

गुरुलघुकाज्जन्तप्रादेशिकेषु चक्षुषः रूपीद्रव्येषु । अवधेर्ब्रह्मण्यारण्ययोग्येषु शेषान्तरायाणाम् ॥४९॥

अण्वयार्थ—घासुरण्य=चक्षुर्ब्रह्मण्य=विष्णुः गुरुलघुकाज्जन्तप्रादेशिकेषु=अण्वयेषु अण्वे वा अन्तःप्रादेशी रक्षन्धीर्भां उ, ओहिस=अवधिर्ब्रह्म-
ण्यो नो विष्णुः (=विष्णुः) रक्षन्धीर्भां=अण्वयेषु प्रव्येषु (समम पुण्यल्लास्तितायभां) उ अने सेतंतरायाण=धीर्भां शिवाय शेष ४
अन्तरायाणो विष्णुः गहण्यारण्यो=अण्वयेषु धारण्य कश्वा येअ पुण्यल्ला प्रव्येषु उ, धीर्भां नहि, तथा शेष प्रवृत्तिअने विष्णुः ते
नेम पूवे पुण्यल्लाविष्णुः इपे कश्वा उ ते प्रभावे अण्वे ॥४९॥

मायार्थ—अण्वयार्थवत् भुजम् ॥४९॥ इति विष्णुः ॥

अण्वयार्थ—अण्वे प्रभावे अण्वय उदीरणां विष्णुः प्रवृत्त्या करीने क्वे प्रत्यय प्रवृत्त्या करीने उ तेभां प्रत्यय अण्वे उदीर-
णाने उद्यु-निमित्तं ते परिव्राम प्रत्यय अने अण्वय अण्वे अण्वे उ, तेभां प्रथम परिणाम प्रत्यय क्वे उ—

वेडविवयतेयगकस्मवन्नरसगधनिच्छल्लुक्त्वाओ । सीउण्हयिरसुमेयरअगुरुलघुगो य नरतिरिप ॥५०॥

वैक्रियतेजसकर्मणवर्णरसगन्धस्निग्धरूक्षास्तु । शीतोष्णस्थिरशुभेतरागुरुलघुकाश्च नरतिरिपः ॥५०॥

अण्वयार्थ—वेडविव धत्यादि=वैक्रिय उ-तेजसकर्मण उ-वल् ५-रस ५-गंध २-स्निग्ध-३-शुभ-शीत-उष्ण-स्थिर-अस्थिर-शुभ-
अशुभ-अण्वय अण्वे उ ५ प्रवृत्ति नरतिरिप=अण्वय अने तिर्यचने परिव्रामप्रत्ययी उ ॥५०॥

मायार्थ—परिव्राम प्रत्यय ४ प्रकारे—१ अण्वपरिव्राम प्रत्यय (अण्वय उद्यु) २ वेडपरिव्राम प्रत्यय, ३ अण्वयार्थ परिव्राम

१ अण्वे "अण्वय" उद्यु अने उ क्वे नधी तोपय इदी प्रभावे अण्वय अतिविरोध नधी, प्रत्यय अण्वे उद्यु अण्वे परिव्रामप्रत्ययी
अण्वे अण्वे अण्वयार्थपरिव्राम समान्ये

પ્રત્યય અને ૪ ભવપરિણામ પ્રત્યય. ત્યાં વૈ૦૭ તિયંચ મનુષ્યોને ગુણવિશેષથી અથવા લઙ્ગિવિશેષથી ઉદ્ય આવે છે માટે ગુણ વા લઙ્ગિપરિણામ પ્રત્યયિક છે. અને તેજસાદિ પ્રકૃતિઓનો રસ તિ૦મનુષ્યોને અન્યથા અન્યથાફે પરિણામીને ઉદ્ય આવે છે (ખંધ વળતે ણાંધ્યા જેવો જ ઉદ્યમાં આવે છે એમ નથી) માટે તિ૦મનુષ્યોને એ તેજસાદિ પ્રકૃતિઓ અન્યથા પરિણામવાળી છે. (અહિં અન્યથાત્વ પરિણામસંજ્ઞા અંધમાં નથી પરન્તુ ભેદ સમજવાની સુગમતા માટે કહેપેલી છે.) ૫૦૫

ચરસમડયલહુગા પરઘાઝજોયઙ્ઘુઘગઙ્ઘસરા । પત્તેગતણૂ ઉત્તરતણૂસુ દોસુ વિ ચ તણૂ તઙ્ઘયા ૫૧૧ ॥

ચતુરસમદુલઘુકાઃ પરાઘાતોઘોતેષ્ઠઘગતિસ્વરાઃ । પ્રત્યેકતનુરુત્તરતનોર્દ્વયોરપિ ચ તનુઃ તૃતીયા ૫૧૧ ॥

અન્વયાર્થ—ચરસં=સમય૦-મૃદુ-લઘુ-પરાઘાત-ઉઘોત-ઈષ્ઠઘગતિ (શુભાવિહાયોગતિ)-ઈષ્ઠસ્વર (સુસ્વર)-પ્રત્યેક તનુ (પ્રત્યેક નામકર્મ) એ ૮ પ્રકૃતિઓ દોસુ વિ ચ=ખન્ને ઉત્તરતણૂસુ=ઉત્તરદ્વેષ્ઠમાં અવશ્ય પરિણમવાથી ઉત્તરદ્વેષ્ઠમાં એ ૮ની અનુભાગોદીરણ્યા ઉત્તરદ્વેષ્ઠ પરિણામી (ઉત્તરદ્વેષ્ઠ પ્રત્યયિક) છે. તથા તઙ્ઘયા તણૂ=ત્રીભુજં શરીર (આહારક સમક)ની અનુભાગોદીરણ્યા મનુષ્યને છે, અને તે લઙ્ગિન્ય હોવાથી લઙ્ગિપરિણામી અથવા ગુણપરિણામી છે. ૫૧૧

માવાર્થ—અન્વયાર્થવત્ સુગમ છે ૫૧૧ ॥

દેસવિરયવિરયાણં સુભગાણ્જજસકિત્તિઉચ્ચાણં । પુવ્વાણુપુવ્વિગાણ્ અસંખ્યાભાગો ધિયાઈણં ૫૧૨ ॥

દેશવિરતવિરતાનાં સુભગાદેયયશઃકીર્ત્યુચ્ચૈગોત્રાણામ્ । પૂર્વાણુપૂર્વા અસંખ્યેયભાગઃ રૂયાદીનામ્ ૫૧૨ ॥

અન્વયાર્થ—દેસવિરય વિરયાણં=દેશવિરત અને સર્વવિરત ભવોને સુભગ=સૌભાગ્ય-આણ્જ=આદેય જસકિત્તિ=યશઃકીર્તિ ઉચ્ચાણં=ઉચ્ચ-

ભોત્રની અનુભાગોદીરણા શુભપરિણામી છે (વિરતિશુભના હેતુથી છે, કારણ કે વિરતિવતને જ્ઞેને અવસ્થ ઉદય છે દુર્ભંગાદિન્ય ઉદયવત્થાને પણ વિરતિ પ્રાપ્ત થતાં મુખઆદિને ઉદય ઘાષ છે માટે) તથા વિચાર્ણિ-શ્ચીવેદાદિને (૬ નોક્યાયને) પુસ્તાણુપુસ્તિકાણ- પૂર્વાનુપૂર્વીએ (જ્ય-ન્ય સ્પર્ધકથી પ્રારંભીને) અસસમાગો-અસ-ખ્યાતમે ભાગ શુભપરિણામના હેતુવાળે છે (વિરતિવતને જ એ જ્ય-ન્ય સ્પર્ધકે ઉદયમાં આવે છે, ઉપસ્થા સ્પર્ધકે વિરતિવતને ઉદયમાં ન આવે માટે). ॥૫૨॥

માપાર્થ—અ-વયાધૈવત્ મુગમ છે ॥૫૨॥

તિત્યયરં ઘાઈણિ ચ પરિણામપદ્ધયાણિ સેસાઓ । મવપદ્ધઈયા પુવ્વુત્તા વિ ચ પુવ્વુત્તસેસાણ ॥૫૩॥

તીર્થકરં ઘાતીની ચ પરિણામપ્રત્યયાણિ શેષાઃ । મવપ્રત્યયિકા પૂર્વોક્તા અપિ ચ પૂર્વોક્તશ્લેષાણામ્ ॥૫૩॥

અર્થ—તિત્યયરં=તીર્થકર નામ, ય-જ્ઞને ઘાઈણિ-ઘાતી પ્રકૃતિએ ૩૮ની અનુભાગોદીરણા નર તિર્થ-જ્ઞને અ-વયા પરિણામ પ્રત્યયિક છે સેસાઓ-શેષ ૫૬ પ્રકૃતિએની અનુભાગોદીરણા મવ પદ્ધયા-ભવપ્રત્યયિક બલુવી, ય-તયા પુવ્વુત્તા વિ-પૂર્વે કહેલી સમક્રમિ પ્રકૃતિએની અનુભાગોદીરણા પુષ્પ ઉત્ત સેસાણ-પૂર્વે કહેલા શ્લેષા શેષ-અ-ન્ય શ્લેષાને ભવપ્રત્યયિક બલુવી. ॥૫૩॥

માપાર્થ—વેદનીય ૨-અતિ ૪-આયુ ૪-અતિ ૫-ઓદા-૭-સઘ-૦૬-સ સ્થા-૦૫-કર્કશ-ગુરૂ-આનુ-૦૪-આતપ-ઉચ્ચવાચ-કુખમતિ- અસ્થિર વિના સ્થાવરાદિ ૬-ત્રસાદિ ૩-નિર્માલુ-નીચ એ ૫૬ પ્રકૃતિએ મવપરિણામ પ્રત્યયો છે તથા પૂર્વે કહેલા ૬ નોક્યાયને અનુ ભાગ દેવ નારકોને જ્ઞને અવિસ્ત તિર્થ-જ્ઞ મનુષ્યોને ઉત્કૃષ્ટ સ્પર્ધકથી પાછળના અસ-ખ્યાત ભાગે ભવપ્રત્યયથી ઉદીરાય છે (જ્ય-૦ સ્પર્ધકથી એક અસ-ખ્યાતમે ભાગ વિરતિવતને જ ઉદીરાય માટે) તથા પૂર્વોક્ત વૈદિક સમક્રમિ ૩૫ પ્રકૃતિએનો અનુભાગ દેવ નારકને ભવપ્રત્યયી છે [લખિવતને શુભપ્રત્યયિક કહ્યો છે] સમથ-૦ સ-સ્થાન દેવને ભવપ્રત્યયિક છે, મૂઠ-લુ-૫૨-૦-ઉદ્યોત-મુખમતિ

સુસ્વર-પ્રત્યેક એ ૭નો અનુભાગ ઉત્તર શરીર સિવાય મૂળદેહમાં ભવપ્રત્યયિક પરિણામે ઉદ્દીરાય છે. સુભગ-આદેય-યશ-ઉચ્ચ એ ચારની ગુણરહિતને (અમ્રતીને) ભવપ્રત્યય પરિણામી છે. ધાતિકર્મની ઉદ્દીરણા દેવનારકને ભવપ્રત્યયિક છે. ૧૧૫૩।

અવતરણ—એ રીતે ચારે પ્રકારે પ્રત્યયપ્રરૂપણા કરીને હવે સાદિ અનાદિ પ્રરૂપણાપ પાંચમો અધિકાર કહેવાય છે, તે મૂળપ્રકૃતિ અને ઉત્તરપ્રકૃતિ સંબંધિ એમ બે પ્રકારનો છે. ત્યાં પ્રથમ મૂળપ્રકૃતિ સંબંધિ સાદિઅનાદિ પ્રરૂપણા કરાય છે—

ઘાઈળં અજહન્ના દોળ્હમણુક્કોસિયાઓ તિવિહાઓ । વેયણિણુક્કોસા અજહન્ના મોહ્ણીણ ઉ ॥૫૪॥

સાઈઅણાઈ ધ્રુવ અધુવા ય તસ્સેસિગા ય દુવિગપ્પા । આડસ્સ સાઈ અધુવા સન્વવિગપ્પા ઉ વિન્નેયા ॥૫૫॥

ઘાતિનામજઘન્યા દ્વયોરનુત્કૃષ્ટા ત્રિવિધા । વેદનીયસ્યાનુત્કૃષ્ટાઽજઘન્યા મોહનીયસ્ય તુ ॥૫૪॥

સાઘનાદિધ્રુવાધ્રુવાશ્ચ તચ્છેપાશ્ચ દ્વિવિકલ્પાઃ । આયુપઃ સાઘધ્રુવાઃ સર્વવિકલ્પાસ્તુ વિજ્ઞેયાઃ ॥૫૫॥

અન્વયાર્થ—ઘાઈળં=મોહનીય વિના ઉ ધાતિકર્મની અજહન્ના=અજઘન્ય અનુભાગોદ્દીરણા અને દોળ્હં=નામગોત્ર એ બેની અણુક્કોસિયાઓ=અનુત્કૃષ્ટ ઉદ્દીરણા તિવિહાઓ=અનાદિ ધ્રુવ અધ્રુવ એ ત્રણ પ્રકારની છે. તથા વેયણિણ (અ)ણુક્કોસા=વેદનીયની અનુત્કૃષ્ટ ઉ=તથા મોહ્ણીણ=મોહનીયની અજહન્ના=અજઘન્ય ઉદ્દીરણા સાઈ અણાઈ ધ્રુવ ય અધુવા=સાદિ અનાદિ ધ્રુવ અને અધ્રુવ એમ ૪ પ્રકારની છે. ય=અને તસ્સ=તે સાતે કર્મના સેસિગા=શેષ વિકલ્પો (ચાર ઘાતીના જઘં ઉં અનુ, નામગોત્રવેદનીયના જં અજં ઉં) દુવિગપ્પા=બે પ્રકારે (સાદિ અધ્રુવ) છે. ઉ=અને આડસ્સ=આયુષ્યના સન્વવિગપ્પા=સર્વે વિકલ્પો સાઈ અધુવા=સાદિ અધ્રુવ છે ॥૫૪-૫૫॥

માવાર્થ:—વૃત્તિથી વિચારવો ॥૫૪-૫૫॥

મયતરંગા—૬વે ઉત્તરપ્રકૃતિ સ્વભિ સાદિ અનાદિ પ્રરૂપણા કરાય છે—

મડલદ્વુગાણુકોસા ચડવ્વિહા તિણ્દમવિ ય અજહજ્ઞા । ણાઇયધુવા ય અધુવા વીસાપ્ હોયણુકકોસા ॥૫૬॥
તેવીસાપ્ અજહજ્ઞા વિ ય ય્યાસિ સેસગવિગપ્પા । સવ્વવિગપ્પા સેસાણ વાવિ અધુવા ય સાઈ ય ॥૫૭॥

મૂલધ્વોરુત્કૃષ્ટા ચતુર્વિધા ત્રયાણામપિ ચાબ્ધન્યા । અનાદિધ્વુવા ચાપ્પુવા વિંદતીનાં મયસ્યનુત્કૃષ્ટા ॥૫૬॥
ત્રયોવિંદતીનામબ્ધન્યાઽપિ ચૈતાસાં શ્લેષવિકલ્પાઃ । સર્વવિકલ્પાઃ શ્લેષાનાં વાપ્યધુવાથ સાદિથ ॥૫૭॥

મમ્યયાર્થ—મડલદ્વુગાણુકોસા=મૂલ ધ્વુની અણુકોસા=અનુત્કૃષ્ટ રસોદીરણા ચારે પ્રકારની છે સિદ્ધમવિ ય=અને ત્રણેની પણ [મિથ્યાં
પુરુ કકંશ એ ત્રણની] અજહજ્ઞા=અજ્ઞાન્ય રસોદીરણા ચડવ્વિહા=૪ પ્રકારે છે, તથા (તેં ૭-મૂલધ્વુવજને શુભવલ્લિ ૬-અણુ-
રિષર-શુભ-નિર્માણ એ) વીસાપ્=વીશ પ્રકૃતિની અણુકોસા=અનુત્કૃષ્ટ રસોદીરણા ણાઇયધુવા ય અધુવા=અનાદિ ધ્રુવ અને અધ્રુવ એ ૩
પ્રકારની છે તેવીસાપ્=૨૩ પ્રકૃતિઓની (જ્ઞાનાં ૫-દર્શનાં ૪-અન્તં ૫ અશુભ વલ્લુ ગધ રસ રક્ષ-શીત-અસ્થિર-અશુભ એ ૨૩
ની) અજહજ્ઞા વિ ય=અજ્ઞાન્ય રસોદીરણા પણ ૩ પ્રકારની છે ય્યાસિ=એ કહેલી પ્રકૃતિઓના શેષ વિકલ્પ (મૂલધ્વુના ઉં ૭૦
અજ્ઞ, મિથ્યાં ગુરુકકંશના ૭૦ ઉં અણુ, ૨૦ ના ૭૦ અજ્ઞ ઉં, ૨૩ ના ૭૦ઉં અણુ) સેસાણ=અને એ કહેલી પ્રકૃતિઓ
સિવાયની શેષ ૧૧૦ પ્રકૃતિઓના સવ્વવિગપ્પા વાવિ=સર્વે વિકલ્પો પણ (ચારે વિકલ્પ) સાઈ ય અધુવા ય=સાદિ અને અધ્રુવ છે (અ
ધ્રુવોદયી હોવાથી) ॥૫૬-૫૭॥

માયાર્થ—વૃત્તિમાંથી વિચારવે ॥૫૬-૫૭॥

અવતરણ:—હવે સ્વામિત્વ એ દેહો અધિકાર કહેવાને પ્રસંગ છે, ત્યાં ઉત્કૃષ્ટરસોદીરણાના સ્વામી અને જ્ઞ રસોદીરણાના સ્વામી કહેવાના છે ત્યાં પ્રથમ ઉત્કૃષ્ટરસોદીરણાના સ્વામી કહેવાય છે—

દાણાઙ્ગ અચક્ષુણં જેટ્ઠા આઙ્ગમિ હીણલઙ્ગિસ્સ । સુહુમસ્સ ચક્ષુણો પુણ તેઙ્ગદિય સઘ્વપજ્જત્તે ॥૫૮॥

દાનાઘચક્ષુપાં જ્યેષ્ઠા, આદૌ હીણલઙ્ગિકસ્ય । સૂક્ષ્મસ્ય ચક્ષુપઃ પુનહ્વીન્દ્રિયસ્ય સર્વપર્યાપ્તસ્ય ॥૫૮॥

અન્વયાર્થ:—દાણાઙ્ગ= દાનાદિ પ અન્તરાયની અને અચક્ષુણં=અચક્ષુદર્શનાની જેટ્ઠા=ઉત્કૃષ્ટરસોદીરણા હીણલઙ્ગિસ્સ=જ્ઞધન્ય લઙ્ગિધવાળા સુહુમસ્સ=સૂક્ષ્મ એકેને આઙ્ગમિ=આઘ સમયે હોય. પુણ=અને ચક્ષુણો=ચક્ષુદર્શનાની ઉન્રસોદીરણા સઘ્વપજ્જત્તે=સર્વ પર્યાપ્તિએ (પાંચે પર્યાપ્તિએ) પર્યાપ્ત તેઙ્ગદિય=ત્રીન્દ્રિય જીવને પર્યાપ્તિના છેલ્લા સમયે હોય છે ॥૫૮॥

ભાવાર્થ:—અન્વયાર્થવત્ સુગમ છે ॥૫૮॥

નિદ્દાઙ્ગપંચગસ્સ ય મઙ્ગિમપરિણામસાંકિલિટ્ઠસ્સ । અપુમાદિઅસાયાણં ણરણ્ણ જેટ્ઠિઙ્ગ સમત્તો ॥૫૯॥

નિદ્દાદિપંચકસ્ય ચ, મધ્યમપરિણામસંક્લિષ્ટસ્ય । અપુમઃઘશાતાનાં નૈરયિકો જ્યેષ્ઠસ્થિતિકઃ સમાપ્તઃ ॥૫૯॥

અન્વયાર્થ:—ય=પુનઃ નિદ્દાઙ્ગપંચગસ્સ=નિદ્દા આદિ પ નિદ્દાની ઉન્રસોદીરણા મઙ્ગિમ=મધ્યમ પરિણામવાળા સંક્લિષ્ટ જીવને સર્વ પર્યાપ્તિએ પર્યાપ્તિને હોય છે. [અતિ ઉન્ સંકલેશવતીને અને અતિવિશુદ્ધને નિદ્દાનો ઉદય ન હોય] અપુમાદિ=નપુંસક વેદ વિગેરે: (નપું અરતિ-શોક-ભય-કુત્સાની) તથા અસાયાણ=અશાતાની ઉન્ઉદીરણા જેટ્ઠિઙ્ગ=જ્યેષ્ઠ-ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિવાળા સમત્તે=સમાપ્ત-પર્યાપ્તિ ણિરણ્ણ=નારજને સર્વસંક્લિષ્ટને હોય છે ॥૫૯॥

भाषार्थः—अन्वयार्थवत् भुञ्जते ॥५६॥

पचिदियतसवायरपञ्चत्तगसायसुस्तरगईणं । वेउवुस्सासाण देवो जेट्टुट्टिइ समत्तो ॥६०॥

पञ्चेन्द्रियत्रसवादरपर्याप्तज्ञातासुस्वरगतीनाम् । वैक्रियोच्छ्वासानां देवो ज्येष्ठस्थितिः समाप्तः ॥६०॥

अन्वयार्थः—पचिदिय=पञ्चेन्द्रिय-त्रस-आइर-पर्याप्त-ज्ञाता-सुस्वर-अने भुञ्जति (देवमति) तथा वैक्रिय उ-उच्छ्वास अ १५
मृत्तिभोनी उत्कृष्ट अनुभाजोदीश्वरु जेट्टुट्टि-उत्कृष्ट उउ सा० स्थितिवाण समतो=पर्याप्त देवो=देवने अतिविशुद्धिवतने होय ॥६०॥

भाषार्थः—अन्वयार्थवत् भुञ्जते ॥६०॥

सम्मत्तमीसगाणं सेकाले गहिहिइत्ति मिच्छत्त । हासरईणं सहस्सारगस्स पञ्चत्तदेवस्स ॥६१॥

सम्यक्स्वमिश्रयोस्तस्मिन्काले[जनन्तरसमये]प्रदिष्यति मिथ्यात्वम् । हासपरस्योः सहस्रारकस्य पर्याप्तदेवस्य ॥६१॥

अन्वयार्थः—से काले=अनन्तर समये मिच्छत्त=मिथ्यात्व गहिहिइत्ति=अक्षय कश्ये-पामशे तेवा सर्वशक्तिवत् सम्भ्रष्टिने अने
मिश्रदृष्टिने उभे सम्मतमीसगाणं=सम्भ्रष्टवनी अने भिभनी उत्कृष्ट रसोदीश्वरु होय अने हासरईणं=हास्य रतिनी उ० रसोदीश्वरु
सहस्रारगस्स=सहस्रारकपना पञ्चत्तदेवस्स=पर्याप्त देवने होय ॥६१॥

भाषार्थः—अन्वयार्थवत् भुञ्जते ॥६१॥

गइहुंहुवघायाणिट्टुखगइनीयाण दुहचउक्कस्स । निरउक्कस्स समत्ते असमत्ताए नरस्सते ॥६२॥

गतिदुष्करोपघातानिष्टस्वगतिनीचैर्गोप्राणां दुर्मगचतुष्कस्य । नैरपिक वत्कृष्टः समाप्तोऽपर्याप्तस्य नरस्यान्ते ॥६२॥

અન્વયાર્થ:—ગદ્ગુહુવઘાયા=નરકગતિ-હુંડક-ઉપઘાત-કુખગતિ-નીગ ગોત્ર અને હુલાંચ ચતુષ્ક (હુલાંગ-હુસ્વર-અનાદેય-અયશ) ની નિર ઉક્તસ સમત્તે=ઉત્કૃષ્ઠ સ્થિતિવાળા પર્યાપ્ત નારકને સર્વસંશિલ્પને ઉંરસોદીરણા હોય. તથા અસમત્તાપ=અપર્યાપ્ત નામની ઉંરસોદીરણા નરસ=લાઙ્ગિ અપર્યાપ્ત નરને-મનુષ્યને અંતે=અન્ત્યસમયે સર્વસંશિલ્પને હોય ॥૬૨॥

ભાવાર્થ:—અન્વયાર્થવત્ સુગમ છે ॥૬૨॥

કવ્વલ્લડગુરુસંઘયણાત્થીપુમસંઠાણતિરિચનામાણં । પંચિદિઓ તિરિવ્લો અટ્ટમવાસેટ્ટવાસાઓ ॥૬૩॥

કર્કશગુરુ(કુ)સંહનનાનાં સ્તીપુરુપ(કુ)સંસ્થાનતિર્યગનામ્નામ્ । પચ્ચેન્દ્રિયસ્તિર્યગપ્પમવર્ષેડટ્ટવાર્ષિકઃ ॥૬૩॥

અન્વયાર્થ:—કાલ્લડ=કર્કશ-ગુરુ-અશુભ પ સંહનન, સીવેદ-પુરુપવેદ-પહેલા અને છેલ્લાને છોડી અશુભ ૪ સંસ્થાન અને તિર્યચ ગતિ એ ૧૪ પ્રકૃતિની ઉત્કૃષ્ઠ રસોદીરણા અટ્ટવાસાઓ=આઠ વર્ષના આયુષાળો અટ્ટમવાસે આઠમે વર્ષે વર્તતા સર્વસંશિલ્પ પંચિદિઓ તિરિવ્લો=પચ્ચેન્દ્રિય તિર્યચ કરે છે ॥૬૩॥

ભાવાર્થ:—અન્વયાર્થવત્ સુગમ છે ॥૬૩॥

મણુઓરાલિયવજ્જરિસહાણ મણુઓ તિપલ્લપજ્જત્તો । નિયગઠિઈ ઉક્કોસો પજ્જત્તો આઝગાણં પિ ॥૬૪॥

મનુજૌદારિકવન્નર્પમાનાં મનુજસિપલ્યઃ પર્યાપ્તઃ । નિજકસ્થિત્યોત્કૃષ્ઠઃ પર્યાપ્ત આયુષામપિ ॥૬૪॥

અન્વયાર્થ:—મણુ=મનુષ્યગતિ ઓદાં ૭ અને વન્નર્પણનારાગના ઉંરસને ઉદીરક તિપલ્લ=ત્રણ પદ્યોપમના આયુષ્યવાળો પજ્જતો=પર્યાપ્ત મણુઓ=સર્વવિશુદ્ધ મનુષ્ય છે. અને આઝગાણંપિ=ચાર આયુષ્યના ઉંરસના ઉદીરક નિયગઠિ. ઉક્કોસો=પોતપોતાના આયુષ્યમાં વર્તતા ઉત્કૃષ્ઠ આયુષ્યવાળો પજ્જતો=પર્યાપ્ત શુભ જાણવો (૩ આયુષ્ય માટે સર્વવિશુદ્ધ અને નરકાયુને સર્વસંશિલ્પ છે.) ॥૬૪॥

हस्तद्विइ पञ्जत्ता तन्नामा विगलजाइसुहुमाणं । यावरनिगोयर्गिदियाणमवि वायरो नवरिं ॥६५॥

इस्वस्वित्कः पर्याप्ताः तन्नामानो विकलजातिवृक्षाम्नाम् । स्यावरनिगोदैकेन्द्रियाणामपि वादरो नवरम् ॥६५॥

अन्यवार्थ—विगलजाइसुहुमाणं=विद्वे०लति ३-सूक्ष्मनाम अे वायरो उक्तं २सोदीशठ हस्तद्विइ=४५-५ आधुष्यवाण पञ्जत्ता=पर्याप्ता तन्नामा=ते ते नामकर्मना उक्तवाण (श्री०त्रि०चतु० अने सूक्ष्मकोठे०) सर्वसंश्लेषवतीं एवे। अणुवा तथा यावर निगोय र्गिदियाणं अवि=स्थापरनाम-निगोइ (साधारण) नाम कोठे०लति अे तन्ना उ०२सोदीशठ पणु ते ते कर्मना उक्तवाण पर्याप्ति अणु०अधुष्यवाण सर्वसंश्लेष एवे। अे नवरिं=परन्तु तक्षपत अे ठे कोर्मा सूक्ष्मने पाद्वे वायरो=आइए अेकेन्द्रिय एव अणुवे। (४२णु ठे सूक्ष्मधी आइएने संश्लेष अधिक होय अे) ॥६५॥

भाषार्थ—अ-वयार्थवत् सुजम अे ॥६५॥

आहारतणू पञ्जत्तगो य चउरंसमउयलहुगाण । पत्तेयस्वगइपरघायाहारतणूण य त्रिसुद्धो ॥६६॥

आहारकतनुः पर्याप्तकश्च चतुरस्रमुदुलघूनाम् । प्रत्येकस्वगतिपराधावाहारकतनुनां च विशुद्धः ॥६६॥

अन्यवार्थ—चउरंस=समचतुरस्र-मूड-सपु-प्रत्येक-शुभअजति-पराधात अने आहा०७ अे १३ प्रकृतिने। उ०२सोदीशठ सर्वशिशुद्ध पञ्जत्तगो=पर्याप्त आहारतणू=आहा०२४शरीरी सयत अे ॥६६॥

भाषार्थः—अ-वयार्थवत् सुजम अे ॥६६॥

उत्तरवेउव्विजई उज्जोवस्सायवस्स खरपुठवी । नियगगईण भणिया तइय समण णुपुव्वणिं ॥६७॥

ઉત્તરવૈક્રિયયતિરુદ્યોતસ્યાતપસ્ય સ્વરપૃથિવી(કાયિકઃ) । નિજગતિકાનાં ભણિતાસ્તુતીયે સમયે આનુપૂર્વોળામ્ ॥૬૭॥

અન્વયાર્થઃ—ઉજ્જોયસ્મ=ઉદ્યોતની ઉત્તર વેડધિઙ્ગ=ઉત્તરવૈક્રિયમાં વર્તતા ગુનિ (પર્થાસિ અને સર્વવિશુદ્ધ), અને આયવસ્મ=આતપની વસ્તુદ્ધવી=(ખાદ્યપર્થાસિ ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિવાળો સર્વવિશુદ્ધ) ખર પૃથ્વીકાય [સર્વવિમાનગત રત્નવર્તી] હવ ઉત્કૃષ્ટ રસોદીરણા કરે છે. તથા (અ)ગુપુન્વોળં=ચાર આનુપૂર્વીની ઉંરસોદીરણા નિયમ ગણેન્=પોતપોતાની ગતિમાં વર્તતા હવેને તદ્દન સમદ=ત્રીજે સમયે મળિયા= કહી છે (એમાં નરકતિર્થ્યાનુસંદ્ધિલક્ષને અને ૨ આનુપૂં વિશુદ્ધને કહેવી). ॥૬૭॥

માત્રાર્થઃ—અન્વયાર્થવત્ ગુગમ છે. ॥૬૭॥

જોગંતે સેસાણં સુમાણમિયરાસિ ચતસુ વિ ગર્હસુ । પજ્જત્તુક્રડમિચ્છસ્તોહીણમણોહિલદ્વિસ્સ ॥૬૮॥

યોગ્યન્તે શેપાણાં શુમાનામિતરાસાં ચતસુપ્પપિ ગતિપુ । પર્થાસોત્કૃષ્ટમિચ્છાદ્યેરવધ્યોરનવધિલભિકસ્ય ॥૬૮॥

અન્વયાર્થઃ—સેમાણં સુમાણં=શેપ ૨૫ શુભપ્રકૃતિઓની ઉંઅનુભાગઉદીરણા જોગંતે=સગોળી કેવલીને અન્ત્ય સમયે (સર્વાપવર્તના-સમયે) હોય છે. ઇયરાસિ=ધંતર જે અશુભ ૩૧ પ્રકૃતિઓ તેની ઉંરસોદીરણા ચતસુ વિ ગર્હસુ=ચારે ગતિમાં હાહડ=ઉત્કૃષ્ટ સંકલેશવાળા પજ્જત=પર્થાસિ મિચ્છસ્મ=મિચ્છાદ્યેરને હોય છે. તથા ઓહીણં=અવરિનો (અવધિ દિકની) ઉંરસોદીરણા એ-૪ ચારે ગતિવાળા મિચ્છા-દ્યેરને ઝળોહિલદ્વિસ્મ=અનવધિલભિકને (મનુંતિંમાં અવધિલભિક રહિતને) હોય છે. ॥૬૮॥

માત્રાર્થઃ—અન્વયાર્થવત્ ગુગમ છે. વિશેષ એ કે-તિં-૭-ગુદુતપુપછને શુભ વર્ણાદિ ૯-અશુ-સ્થિર-શુભ-મુખગ-આદેય-યશ-નિર્માણુ-ઉચ્ચ-નિનં એ ૨૫ શુભ પ્રકૃતિઓ, તથા અવધિરહિત ૪ જ્ઞાતા-કેવલદર્શના-મિચ્છાદ્ય-૧૬ કપાય-કર્કશ ગુરૂ વછને અશુભવર્ણાદિ ૭-અસ્થિર-અશુભ એ ૩૧ અશુભ પ્રકૃતિઓ. ॥૬૮॥ ॥ ઈતિ હાદ્ય અનુભાગ ઉદોળાસ્વામી ॥

અવતરણા—૬વે જયન્ત્ય અમુમાગ ઉદીરણાના સ્થામી ઠહેવાય છે.

સુપકેવલિણો મહસુયચક્ષુઅચક્ષુણુદીરણા મંદા । વિપુલપરમોહિગાણ મળણાણોહીદુગસ્સાવિ ॥૬૯॥

શુતકેવલિનો મતિશુતાષ્ણુમહુપામુદીરણા મન્દા । વિપુલપરમાષધિકારના મનોહાનાષધિકદિકયોરવિ ॥૬૯॥

અર્થવાર્થ—મહસુય અવક્ષુપાસ્ણુ=મતિંશુતંઅવક્ષુંવક્ષું એ પ્રકૃતિઓની મંદા ઉદીરણા=મહ (૪૫-૫) ઉદીરણા સુપકેવલિણો શુતકેવલિને [૧૨મા ની સમયાધિક આવલિકા શેષ રહે ચોક પૂર્વધરને] હોય છે તથા મળણાણ ઓહિદુગસ્થ અધિ=મનપર્થવક્ષુનાવક્ષુ અને અવધિકિક આવક્ષુની ૪૦૨સોહીરણા ૧૨માની સમયાધિકઆવલિકાશેષ રહેતા અતુકમે વિપુલ=વિશુલમતિ મનપર્થવક્ષુનીને અને પરમોહિગાણ=પરમાવધિવતને હોય છે ॥૬૯॥

માયાર્થ—અવધાર્થવત્ મુખમ છે ॥૬૯॥

સ્વપ્ણાય વિગ્ધકેવલસંજલણાણં ચ નોકસાયાણં । સયસયુદીરણંતે નિદ્રાપયલાણમુવસતે ॥૭૦॥

શુપ્ણાય વિગ્ધકેવલસંજ્વલનાનાં ચ નોકપાયાણામ્ । સ્વસ્વોદીરણાન્તે, નિદ્રાપ્રચલયોરુપશાન્તે ॥૭૦॥

અર્થવાર્થ—વિગ્ધ=૫ અન્તરાય કેવલ=કેવલવિક ય=અને સંજલણાણ=ચાર સંવલન નોકસાયાણ=અને ૬ નોકપાય એ ૨૦ પ્રકૃતિ ઓની ૪૫-૫૨સોહીરણા સય સય ઉદીરણંતે=પોતપોતાની ઉદીરણાને અને મળણાય=અપાવવાને ઉદમજ ત થયેલા ક્ષપકને હોય છે, (એમાં ૫ વિધ-૨ કેવલંની ૧૨માની સમયાધિકાવલિકાશેષે, ૩ સં ૩ વેદની ૬મે, સંલોભની ૬થમે ૬ નોકંની ૮માના અન્તસમયે.) અને નિદ્રાપયલાણ=નિદ્રા પ્રચલની ઉમસંતે=ઉપશાન્તમિહિ-૧૧મે ૪૫-૫૨સોહીરણા હોય છે. ॥૭૦॥

भावार्थः—अन्वयार्थवत् सुगमं छे ॥७०॥

निद्रानिद्राईणं प्रमत्तविरणं विसुज्झमाणम्मि । वेयगसम्मत्तस्स उ सगखवणोदीरणाचरमे ॥७१॥

निद्रानिद्रादीनां प्रमत्तविरते विशुध्यमाने । वेदकसम्यक्त्वस्य तु स्वक्षपणे चरमोदीरणायाम् ॥७१॥

अन्वयार्थः—निद्रानिद्राईणं=निद्रानिद्रा प्रथलाप्रथला स्त्यानधिंनी विसुज्झमाणम्मि प्रमत्तविरणं=विशुद्धयमान (अप्रमत्तालिभुण) प्रमत्त-
विरतने, उ=अने वेयगसम्मत्तस्स=वेदकसम्यंणी (सम्यंभोडनीयनी) ञध०रसोदीरणा क्षायिके सम्यक्त्व पाभतां मिथ्या०मिश्रणे क्षय
थया ७॥६ सगखवणं=पोताना क्षय क्षणे उदीरणा चरमे=पोतानी अरिभोदीरणा वणते [समयाधिक आवलिका शेषः रहे चार
गतिवाणाने ४-५-६-७मे शुष्पस्थाने] डोय. ॥७१॥

भावार्थः—अन्वयार्थवत् सुगमं छे. ॥७१॥

से काले सम्मत्तं ससंजमं गिण्हओ य तेरसगं । सम्मत्तमेव मीसे आऊण जहन्नगठिईसु ॥७२॥

तस्मिन् काले सम्यक्त्वं ससंयमं गृह्यतश्च त्रयोदशानाम् । सम्यक्त्वमेव मिश्रस्य आयुषां जघन्यस्थितिषु ॥७२॥

अन्वयार्थः—से काले=अनन्तरसमये (अग्रिम समयेञ्) ससंजमं सम्मत्तं=संयम सङ्घित सम्यक्त्व गिण्हओ=अडणु करता-पाभता
७वने तेरसगं=तेर प्रकृतिनी (मिथ्याद्रष्टिने मिथ्या०अनंता०४नी, अविरतने ४ अप्रत्या०नी देशविरतने ४ प्रत्या०नी अे रीते १३
नी) ञधन्यरसोदीरणा डोय छे. तथा अनन्तरसमये ञे डेवण सम्यक्त्वञ् पाभशे तेने (तेवा मिश्रद्रष्टिने) मीसे=मिश्रभोडनीयनी
७ध०रसोदीरणा डोय. तथा आऊण=४ आयुष्यनी ञ०रसोदीरणा जहन्नगठिईसु=पोतपोतानी ञधन्यस्थितिमां वर्तताने डोय. (अेमां

માર્ગ—અન્યથાઈવત્ મુગમ છે વિશેષ કે-૧૦ ઉંરસોઢીરણા સ્વામી વિચારવામાં જે પ્રત્યયાદિ વિચારવાનું કહ્યું તેમાં સામાન્યથી આ પ્રમાણે વિચારવું છે પરિણામ પ્રત્યયી રસોઢીરણા પ્રાયઃ ઉત્કૃષ્ટ હોય, જવપ્રત્યય રસોઢીરણા જ્ઞાન્ય હોય, શુભપ્રકૃતિઓની જ્ઞાન્યરસોઢીરણા પ્રાયઃ સ કલેશથી અને અશુભની વિશુદ્ધિવટે હોય, એથી વિપરીત સેતે ઉત્કૃષ્ટરસોઢીરણા હોય, ઇત્યાદિ વિચારીને તે તે પ્રકૃતિના ઉદયવાજાનેજ ૧૦ ઉંસ્વામીપક્ષું કહેવું ॥૭૬॥ ॥ इति जषप्यानुमागोदीरणाना स्वामी । अनुभागस्तदीरणा समाप्त ॥

॥ अथ मदेशतदीरणा ॥

મવતરણ—અનુભાગઉઢીરણા કહીને હવે પ્રદેશ ઉઢીરણા કહેવાને પ્રસંજ છે, ત્યાં સાદિઅનાદિ પ્રકૃપણા અને સ્વામિત્વપ્રકૃપણા એ બે અર્થાધિકાર છે, તેમાં સાદિઅનાદિ પ્રકૃપણા મૂલપ્રકૃતિની અને ઉત્તરપ્રકૃતિની એમ બે પ્રકારની છે ત્યાં પ્રથમ મૂલપ્રકૃતિસખધિ સાદિઅનાદિપ્રકૃપણા કસય છે, તે આ પ્રમાણે—

पंचणहमणुक्कोसा तिहा पएसे चउच्छिहा दोण्हं । सेसविगप्पा दुविहा सव्वविगप्पा य आउस्त ॥८०॥

पश्चानामनुत्कृष्टा त्रिधा प्रवेशे चतुर्विधा द्वयोः । श्लेषविकल्पा द्विविधा सर्वविकल्पाश्च श्लेषाणाम् ८०॥

મન્યયાર્થ—પરસે=પ્રદેશઉઢીરણામાં પંચણ્=પાચ કમની (સાં ૩૦ નાં ૩૦ ૩૦ ની) અણુકોસા=અનુત્કૃષ્ટ ઉઢીરણા તિહા=ત્રણ પ્રકારની (અનાદિ પ્રવ-અધુવ) છે દોણ્=બે કમની (વેં ૩૦ ની) અનુત્કૃષ્ટ પ્રદેશોઢીરણા ચતુચ્ચિહા=ચાર પ્રકારની છે એ સાવ કમના સેસવિગપ્પા=શ્લેષવિકલ્પ (ઉં ૧૦ ૨૦ ૩૦ ઉઢીરણા) ય=અને આતસ્સ=આધુવના સવ્વવિગપ્પા=સર્વ (આરે) વિકલ્પ દુવિહા=બે પ્રકારે (સાદિ અધુવ) છે ॥૮૦॥

ભાવાર્થ.—વૃત્તિમાંથી વિચારવો ૥૮૦૥૥ ઇતિ મૂલપ્રકૃતિગતસાચાદિપ્રરૂપણા ૥૮૦૥૥
અવતરણ—હવે ઉત્તરપ્રકૃતિઓમાં પ્રદેશોદીરણાની સાધાદિ પ્રરૂપણા કરાય છે—

મિચ્છત્તસ્સ ચડદ્ધા સગયાલાણ તિહા અણુક્કોસા । સેસવિગપ્પા દુવિહા સવ્વવિગપ્પા ય સેસાણં ૥૮૧૥૥

મિથ્યાત્વસ્થ ચતુર્દ્ધા સપ્પત્ત્વારિંશતસિધ્ધાઞ્જુત્કઠ્ઠા । શેપવિકલ્પા દ્ધિવિધાઃ સર્વવિકલ્પાથ્થ શેષાણામ્ ૥૮૨૥૥

અન્વયાર્થ—મિચ્છત્તસ્સ=મિથ્યાત્વની અણુક્કોસા=અનુદ્દૃષ્ટ પ્ર૦ઉદીરણા ચડદ્ધા=ચાર પ્રકારની છે, સગયાલાણ=મુડતાલીસ પ્રકૃતિઓની [જ્ઞા૦ ૫-૬૦ ૪-અત૦ ૫-ત૦ ૭-વર્ણાદિ ૨૦ સ્થિર-અસ્થિર-શુભ-અશુભ-અણુ-નિર્માણની] અનુદ્દૃષ્ટ પ્ર૦ઉદીરણા તિહા=પ્રકારે (અ૦ ધ્રુ૦ અધ્રુ૦) છે. એ ૪૮ ના સેસવિગપ્પા=શેષ ઉ૦ ૪૦ અ૪૦ એ ત્રણ વિકલ્પ. અને સેસાણં=શેષ ૧૧૦ પ્રકૃતિઓના સવ્વ-વિગપ્પા=સર્વે વિકલ્પ (ઉ૦ ૪૦ અ૪૦ અનુ૦) દ્ધિવિહા=બે પ્રકારે (સાદિ અધ્રુવ) છે. ૥૮૧૥૥

ભાવાર્થ—ઉ૦પ્રદેશોદીરણા શુદ્ધિતકર્માશને સ્વસ્વઉદીરણાપર્યન્તે, અને ૪૦ ઉદીરણા પ્રાયઃ સંકલ્પ મિથ્યાદષ્ટિને હોય છે. મિથ્યાત્વની ઉ૦ પ્ર૦ઉદીરણા અનન્તરસમયે સંયમસાક્ષિત સમ્યક્ત્વ પામનારને મિથ્યાત્વના અન્ત્યસમયે સમયમાત્ર છે, માટે સાદિ અધ્રુવ. એ સિવાયની શેષ અનુ૦ ઉદી૦ સમ્યંથી પડતાં હોય તેથી સાદિ, એ સ્થાન અપ્રાપ્તને અનાદિ, ધ્રુવ અલબ્ધને અધ્રુવ લબ્ધને. તથા ૪૭ માં જ્ઞા૦ ૫-૬૦ ૪-અત૦ ૫ એ ૧૪ ની ઉદ્દૃષ્ટ ઉદીરણા ૧૨ માને અન્તે (સમયાધિકાવલિકા શેષે) શુદ્ધિતકર્માશને છે, માટે સાદિ અધ્રુવ, એ સ્થાન અપ્રાપ્તને અનુદ્દૃષ્ટ હોય છે તેથી અનાદિ, ધ્રુ૦અધ્રુવ પૂર્વવત્. શેષ ૩૩ની ઉ૦ઉદીરણા શુદ્ધિતકર્માશ-સયોગીને અન્ત્ય સમયે છે માટે સાદિ અધ્રુવ, એ સ્થાન અપ્રાપ્તને અનુ૦ સર્વદા હોવાથી અનાદિ, ધ્રુ૦ અધ્રુ૦ પૂર્વવત્. એ ૪૮ ની ૪૦ ઉદીરણા અતિસંકલ્પ મિથ્યાદષ્ટિને છે, તે અતિસંકલ્પેશથી ઉતરતાં અ૪૬ન્ય, માટે એ બન્ને સાદિ અધ્રુવ. અને એ ૪૮ની ઉ૦

ઉઠીરણા તેા પ્રથમજ કહી છે એવ ૧૧૦ તેા અધુવેદ્યી હોવાથીજ એની ચારે ઉઠીરણાઓ સાથે અધુવજ હોય છે ॥૮૧॥ इति
उत्तरप्रस्ति प्रवेशोदीरणागत साचादिप्रस्यपणा ॥ इति साचादि प्ररूपणा ॥

મયસરવ્વ—પ્રદેશોઠીરણા સબધિ સાચાથિ પ્રરૂપણા કરીને હવે સ્વામી કહેવાનો પ્રસંગ છે, તેમાં ઉ૦ પ્ર૦ ઉઠીરણાના સ્વામી
અને જ્ય૦ પ્ર૦ ઉઠીરણાના સ્વામી એમ બે પ્રકારના પ્રદેશોઠીરણાના સ્વામી કહેવાના છે, ત્યાં પ્રથમ ઉત્કૃષ્ટ પ્રદેશોઠીરણાના સ્વામી
કહેવાય છે—

अणुभागदीरणाए जहन्नसामी पपसजेट्टाए । घाईण अन्नयरो ओहीण विणोहिलभेण ॥८२॥

अनुभागोदीरणायां जघन्यसामी प्रवेञ्ज्येष्टः । घाठीनामन्यतरोऽवधपोधिनाऽवधिलामेन ॥८२॥

મન્યયાર્થ—અણુમાગુદીરણાએ પૂવે કહેલી અનુભાગઉઠીરણામાં ઘાઈણન્યાતી પ્રકૃતિઓના જે જહન્નસ્વામીનજઘન્ય અનુભાગોઠીરણાના
સ્વામી કહ્યા છે તે જ અહિ પાપસજેટ્ટાએ શુભિતકર્માથ પ્રવેશની ઉ૦ઉઠીરણામાં પણ કહેવા, પરન્તુ તક્ષવત એકે ત્યાં શુતકેવલિ સ્વામી
કહ્યા છે ને અહિ અન્નપ્પો=શુતકેવલિ અથવા અધુતકેવલિપણુ ઉ૦ પ્ર૦ ઉ૦ ના સ્વામી હોય છે, અને ઓહીણ=અવધિહિલના સ્વામી
ઓહિલભેણવિણા=અવધિના લાભ સિવાયના, અર્થાત્ અવધિલખિ રહિત હોમ તે બણવા ॥૮૨॥

માયાર્થ—વિશેષ અર્થ વૃત્તિથી બણવો ॥૮૨॥

वेयणियाणं गहिहिइ से काले अप्पमायमिय विरओ । संघयणपणगतणुवुगउज्जोया अप्पमत्तस्स ॥८३॥

वेदनीययोर्ग्रहीष्यति तस्मिन्कालेऽप्रमादमिति विरतः । सहननपञ्चकतनुर्दिकोद्योतानामप्रमत्तस्य ॥८३॥

અન્વયાર્થ:—સે કાલે=અનન્તર સમયે અપ્પમાય=અપ્રમાદને ગહિહિદ્=મહાશુ કરશે (અપ્રમત્તપણું પામશે) એવો વિરઓ=વિસ્ત-પ્રમત્ત વેયણિયાણં=જે વેદનીયની ઉંપ્રદેશોદીરણા કરે છે, તથા અપમત્તસ્સ=અપ્રમત્તને સંઘયણ પળગ=પાંચ સંહનન (વજ્જર્પં વિના) તણુદુગ=એ શરીર (વેં આહાં ૭) અને ઉજ્જોયા=ઉદ્યોતની ઉં પ્રદેશોદીરણા હોય છે. ૥૮૩૥

દેવનિરયાત્તગાણં જહન્નજેટ્ટુટ્ટિર્ઠ્ઠિ ગુરુઅસાણ । ઇયરાઝ્ઞ વિ અટ્ટમવાસે ણેયોઽટ્ટવાસાઝ્ઞ ॥૮૪॥

દેવનરકાયુપોર્જઘન્યજ્યેષ્ઠસ્થિતિકો ગુર્વશાતઃ । ઇતરાયુપોરપ્યટ્ટમવર્ષે જ્ઞેયોઽટ્ટવર્ષાયુઃ ॥૮૪॥

અન્વયાર્થ:—દેવનિરયાત્તગાણં=દેવાયુ અને નારકાયુની ઉંપ્રંઉદીરણા જહન્ન જેટ્ટુટ્ટિર્ઠ્ઠિ=જઘન્ય અને ઉંસ્થિતિવાળો (=દેવાયુની ૧૦ હજાર વર્ષ પ્રમાણુ જંસ્થિતિવાળો દેવ અને નરકાયુની ૩૩ સાં ઉંસ્થિતિવાળો નારક) ગુરુ અસાણ=ઉત્કૃષ્ટ અશાતામાં વર્તતા (અતિ દુઃખી અવસ્થામાં) કરે. ઇયર આઝ્ઞ વિ=ખીજાં જે આયુષ્યની પણ (તિર્થંગાયુ નરકાયુની પણ) ઉંપ્રદેશોદીરણા અનુક્રમે અટ્ટવાસાઝ્ઞ=આઠ' વર્ષના આયુવાળા તિર્થંચ અને મનુષ્યમાં અટ્ટમવાસે=આઠમે વર્ષે અત્યંતદુઃખમાં વર્તતા હોય ત્યારે કરે. ૥૮૪૥

માવાર્થ:—અન્વયાર્થવત્ સુગમ છે. વિશેષ ઠે-અતિ દુઃખી અવસ્થામાં આયુષ્યના પ્રદેશો ઘણા નિર્જંર છે માટે “અતિદુઃખી” વિશેષણ કહ્યું છે. ૥૮૪૥

૧ તિર્થંચ મનુષ્યનું જંઆયુષ્ય અન્તર્મું હોવા છતાં ૮ વર્ષના આયુષ્યવાળા આ પ્રસંગમાં કહ્યા તેનું કારણ એમ સમજાય છે કે-એથી પહેલાં અતિ દુઃખ પ્રાપ્ત થવા છતાં દુઃખનો તેટલો અત્યંત અને વ્યક્ત અનુભવ ન થાય જો કે અવ્યક્તવેદન હોય છે, જેથી અત્યંત વ્યક્ત પણે દુઃખનો અત્યંત અનુભવ ૮ વર્ષની પથે હોઈ શકે એમ સંભવિત છે, અધિક વયવાળાને અધિક સહનશીલતા હોવાથી તેવો દુઃખાનુભવ ન હોય એમ સંભવે છે.

एगंत तिरियजोग्गा नियगत्रिसिठेसु तह अपज्जत्ता । संमुच्छिममणुयंते तिरियगई देसविरयस्त ॥८५॥

एकान्ततिरिययोग्यानां निवृत्तविशिष्टेषु तथाऽपर्याप्तस्य । सम्मुच्छिममणुवोऽन्ते तिरियगतेदेशविरयस्य ॥८५॥

मन्यपार्यं—एगंततिरियजोग्गा=ऐकान्ते तिरियं योऽय (डेवग तिरियंने उदयभा दोय ऐवी) प्रभृतिजोनी उ० प्र० उदीरवु निदग-
तिरियेसु=निव निव प्रभृतिविशिष्ट एवेने [ति ते प्रभृतिना उदयभा वर्तता एवेने] दोय, तइन्तथा अपज्जत्ता=अपर्याप्तमनी उ०
प्र० उदीरवु मंनुच्छिममणुयंते=सम्भू०मणुयने अन्त्य समये [भरवुन्ते] दोय. एने तिरियगई=तिरियं गतिर्भनी उ० प्र० उदीरवु देस
तिरियस्य=देशविरय तिरियंने दोय छे ॥८५॥

मापार्यं—अवधार्यत् सुभभ छे विशेष ऐ के-ऐकान्ततिरियं प्रयोय प्रभृतिजो ४ अति-आवप-स्था०-सू०-साधा० ऐ ८
छे तेभा ऐके० एने स्था०नी विशुद्ध वा०पृथ्वीअवने, आवपनी परवुदरपृथ्वीने, सू०नी पर्याप्तसूत्रमने साधा०नी भादर साधारणने
विशुद्धे० अतिनी पर्याप्त विशुद्ध विक्रवने उ०प्रदेशोदीरवु दोय छे ॥८५॥

अणुपुव्विगइदुगाणं सम्मदिट्ठी उ दूमगमाईणं । नीयस्त य से काले गहिहिइ विरइ ति सो चैव ॥८६॥

अणुपूर्विगतिदिकानां सम्पन्द्रष्टिस्तु दुर्मगादीनाम् । नीचैर्गोत्रस्य तस्मिन्काले ग्रहीष्यति विरतिमिति स चैव ॥८६॥

मन्यपार्यं—अणुपुव्वि गइदुगा=अणुपूर्वी एने गति ऐ ऐनी (४ अणु०४ गतिनी) उदृष्ट प्रदेशोदीरवु सम्मदिट्ठी=अभ्य-द्रष्टिने
याव छे, तेभा [२ अणु०नी त्रीने समये क्षयोप०अभ्य-द्रष्टी एने नरअणु०तिरियजोनी क्षयिके अभ्य-द्रष्टी करे छे, देवनरअणुतिनी
५५ वाविअभ्य-द्रष्टी उ०प्रदेशोदीरवु करे छे]- तथा दूमगमाई=दुर्लभ आदिनी दुर्लभ अनादेव अवशानी एने नीपस्स=नीयजोनी

ઉં પ્ર૦ઉદીરણા સે કાલે=અનન્તરસમયે વિરહ ત્તિ=વિરતિ-સંયમ ગહિહિર્ફ=અહણુ કરશે-પામશે સો ચેવ=એવો એજ અવિરતસમ્યગ્દ્રષ્ટિ કરે છે. ૧૧૮૬૧

ભાવાર્થ:—અન્વયાર્થવત્ સુગમ છે ૧૧૭૬૧

જોગંતુદીરગાણં જોગંતે સરદુગાણુપાણૂં । નિયગંતે કેવલિણો સવ્વવિસુદ્ધો ય સવાસિં ૧૧૮૭૧

યોગ્યન્તોદીરકાણાં યોગ્યન્તે સ્વરદ્વિકાનપ્રાણયોઃ । નિજકાન્તે કેવલિનઃ સર્વવિશુદ્ધથ સર્વાસામ્ ૧૧૮૭૧

અન્વયાર્થ:—જોગંત ઉદીરગાણં=સયોગીને અન્તે ઉદીરણા યોગ્ય ૬૨ પ્રકૃતિઓની ઉંપ્રદેશોદીરણા સ જોગંતે=સયોગીને અન્તસમયે સયોગીકેવલી કરે છે. સરદુગ=એ સ્વરની અને આણુપ્રાણૂં=આનપાનની (શ્વાસોની) નિયગંતે=પોતપોતાના અન્તે સ્વરનિરોધ અને ઉચ્છ્વાસ નિરોધના અન્તસમયે કેવલિણો=કેવલી લગવંતો ઉંપ્રદેશોદીરણા કરે છે. અહિં ઉત્કૃષ્ટપ્રદેશોદીરણામાં વિચારવાનું એ છે કે સ્વાસિં=સર્વ કર્મોની ઉંપ્રદેશોદીરણાનો અધિકારી સવ્વવિસુદ્ધો ય=સર્વ વિશુદ્ધ પરિણામી હોય છે, તેમજ આયુ સિવાય સર્વની શુષ્ણિતકર્માશને હોય છે. ૧૧૮૭૧

ભાવાર્થ:—અન્વયાર્થવત્ સુગમ છે. વિશેષ કે-સયોગીને અન્તે ઉદીરણા યોગ્ય ૬૨ પ્રકૃતિ આ પ્રમાણે-મનું-પંચે-અ૦-૭-ત૦-૭-સં-૬-સં-હનન ૧-વર્ણાદિ ૨૦-અણુ-ઉપ-પરા-અગતિ ૨-ત્રસાદિ ૭-આદેય-યશ-અસ્થિર-અશુભ-નિર્માણુ-જિન-ઉચ્ચ ૦ ૧૧૮૭૧

॥ ઇતિ ઉત્કૃષ્ટ પ્રદેશોદીરણાના સ્વામી ॥

અવતરણ—હવે જઘન્યપ્રદેશોદીરણાના સ્વામી કહે છે—

तप्पगउदीरगतिसंकिलिद्रुभावो अ सच्चपगईणं । नेयो जहन्नसामी अणुभाशुत्तो य तित्थयरे ॥८८॥

तत्प्रकृत्युदीरकोऽतिसंक्लिष्टभावश्च सर्वप्रकृतीनाम् । तेयो जघन्यस्वाम्यनुभागोक्तश्च वीर्यकरस्य ॥८८॥

अण्यथार्थः—सच्चपगईणं=सर्वं प्रकृतिभ्योनी जहन्नसामी=अथ=अप्रदेशोदीरशुत्तो। स्वामी तप्पगउदीरग(तत् पग उदीरग)=ते ते प्रकृतिने उदीरक (उदयवाणे) अ=अने अतिसंक्लिष्टिद्रुभावो=अतिसंक्लिष्ट परिष्ठाभवाणे (क्षपितकर्मांश) एव अणुवे। विशेष के-तित्थयरे=तीर्थंकर नामने। अ=अप्रदेशोदीरक अणुभाग उतो=अ=अनुभाग उदीरवाभा ने कहे। छे ते अणुवे। ॥८८॥

माथार्थः—अ=अवधारितं सुप्रम छे विशेष के-भेमां सर्वं प्रकृति कही ते जिननाम अवपिद्धिक अने आयुष्य ४ छे ७ प्रकृति वर्धने सर्वं अणुवी। भेमां जिननामनी उदी० अ आधामां नृदी कही छे, अने शेष एनी आजगती पायाभा कडेवाये, ॥८८॥

ओहीण ओहिजुप अइसुहवेई य आउगाण तु । पढमस्स जहन्नठिई सेसाणुकोसगठिईओ ॥८९॥

अवप्योरवधियुतोऽतिसुखवेदक आयुषां तु । प्रथमस्य जघन्यस्थितिः श्लेषाणामुत्कृष्टस्थितिः ॥८९॥

अण्यथार्थः—ओहीणं=अवपिद्धिकनी ओहिजुप=अवधिज्ञानमुक्तने कडेवी, तु=अने आउगाणं=आर अणुनी अइसुहवेह य=अथ=त सुप्र वेदनाएने (अतिमुष्णीने) कडेवी, तेभ्य पणु पढमस्स=पडेवा नरकायुनी जहन्नठिई=अथ=श्लेषतिपाणा नारकने कडेवी, अने सेसाणु=शेष उ अणुनी अथ=अप्रदेशोदीरवा उकोसगठिईओ=उत्कृष्ट स्थितिवाणने कडेवी। ॥८९॥ ॥ इति पंचम उदीरणापरणं समाप्तम् ॥

॥ અથ ષષ્ઠં ઉપશમનાકરણમ્ ॥

પૂર્વે પાંચમું ઉદીરણાકરણ કહીને હવે ૬૬૬ ઉપશમનાકરણ કહેવાય છે, ત્યાં

૧ પ્રથમ સમ્યક્ત્વની ઉત્પત્તિ

૨ દેશવિરતિની પ્રાપ્તિ

૩ સર્વવિરતિની પ્રાપ્તિ

૪ અનન્તાનુબન્ધિની વિસંયોજના

૫ દર્શનમોહનીયની દાપણા

૬ દર્શનમોહનીયની ઉપશમના

૭ ચારિત્રમોહનીયની ઉપશમના

૮ દેશોપશમના.

એ ૮ અધિકાર કહેવાના છે, ત્યાં પ્રથમ આ કરણ સખંધિ જે પ્રકારના અનુયોગનું જ્ઞાન વર્તમાનમાં વિચ્છેદ પામ્યું છે તે પ્રકારના અનુયોગનું [અકરણકૃત ઉપશમનાનું] જ્ઞાન ધરાવનારા પ્રાચીન પૂર્વધર ગીતાર્થોને આ આચાર્ય બહુ માનપૂર્વક નમસ્કાર કરે છે-

કરણકયાઽકરણા વિ ચ દુવિહા ઉવસામણ તથ વિઙ્ગ્યાણ । અકરણઅણુઙ્ગનાણ અણુઓગધરે પણિવયામિ ॥૧॥

करणકૃતાઽકરણકૃતાપિ ચ દ્વિવિધોપશ્ચમનાઽન્ન દ્વિતીયાયાઃ । અકરણાયા અનુદીર્ઘાયા અનુયોગધરાન્ પ્રણિવતાતિ ॥૧૧॥

અર્થ—કરણકૃતા=કરણકૃત ય=અને અકરણા ચિ=અકરણકૃત યજ્ઞ, એ દુવિદ્યા=એ પ્રકારની ઉપસામના=ઉપશમના છે અત્ય=એ બે ઉપશમનામા એ વિદ્યા=બીજી અકરણ અણુજ્ઞાણ=અકરણકૃત અથવા બીજી નામ અનુદીર્ઘ ઉપશમના છે, તેના અણુયોગધરે=અનુયોગધરને-તેનું જ્ઞાન ધરાવનાર પૂર્વાચાર્યેનિ હું વર્ણિતયામિ=પ્રશ્નમાં કહે છે ॥૧૧॥

માર્થ—વધાપ્રવૃત્તકરણ આદિ કરણવડે થતી ઉપશમના તે કરણવૃત્ત ઉપશમના, અને એ કરણો વિના ગિરિની નદીના પાષાણોના સ્વાભાવિક સીતે થતા ઓળાકાર આદિની જેમ થતી જે ઉપશમના તે અકરણકૃત ઉપશમના પુન અનિવૃત્તિ કરણવડે કર્મની સર્વાંશે ઉપશમના થાય તે સર્વોપશમના અને અનિવૃત્તિકરણ વિના દેશાંશે થનારી ઉપશમના તે દેશોપશમના એમાં જે સર્વોપશમના છે તે કરણકૃતજ્ઞ હોય છે, અને દેશોપશમના કરણકૃત અને અકરણકૃત એમ બે પ્રકારની છે આ બન્ધકર્તા મીશીવશમર્થિયાર્થ સૂરિવરના સમયમાં કરણકૃત સર્વોપશમના અને કરણકૃત દેશોપશમનાનું જ્ઞાન વિદ્યમાન હતું અને અકરણકૃત દેશોપશમનાનું (બીજી નામ અનુદીર્ઘ ઉપશમનાનું) જ્ઞાન વિષ્ટેહ પામ્યું હતું તેથી આ બન્ધકર્તા કરણકૃત સર્વોપશમના અને દેશોપશમનાની વ્યાખ્યા કરે છે, અને અકરણ દેશોપશમનાની વ્યાખ્યા કરવામા પોતાની અશક્તિ દર્શાવે છે, એટલુંજ નહિ પરન્તુ આ ગાથામાં તેનું જ્ઞાન ધરાવનાર પૂર્વધર બીતાર્યેનિ બહુ માનપૂર્વક નમસ્કાર યજ્ઞ કરે છે ॥૧૧॥

અર્થ—અકરણકૃત ઉપશમનાના જ્ઞાનનો પ્રથમ કદા પ્રમાણે વિષ્ટેહ ધવાથી આ શ્રેયમાં કરણકૃતઉપશમનાનો અધિકાર કહેવાનો છે તે કરણકૃતઉપશમના બે પ્રકારે છે તે આ ગાથામાં કહેવાય છે—

સવ્વસ્સ ચ દેસસ્સ ચ કરણુવસમણા દુસન્નિ એક્કિઆ । સવ્વસ્સ ગુણપસત્થા દેસસ્સ વિ તાસિ વિવરીયા ॥૨॥

સર્વસ્ય ચ દેશસ્ય ચ કરણોપશમના દ્વિસંજ્ઞા એકૈઆ । સર્વસ્યા ગુણા પ્રશસ્તા, દેશાયા અપિ તયોર્ધિવરીતા ॥૨॥

અન્વયાર્થ:—કરણુવસમણા=કરણુકૃત ઉપશમના—કરણોપશમના સવ્વસ્સ=સર્વવિપયી ય=અને દેસસ્સ=દેશવિપયી (સર્વોપશમના અને દેશોપશમના) એમ બે પ્રકારે છે. પુન: તે એક્કિઆ=એકેક-દરેક દુસન્ની=બે બે સંજ્ઞાવાળી (બે બે નામવાળી) છે. ત્યાં સવ્વસ્સ=સર્વોપશમનાના ગુણ પસત્યા=શુભોપશમના અને પ્રશસ્તોપશમના એ બે નામ, અને દેસસ્સ વિ=દેશોપશમનાનાં નામ પણ તાસિ વિવરીય=તેનાથી વિપરીત છે. અર્થાત્ અશુભોપશમના અને અપ્રશસ્તોપશમના એ બે નામ દેશોપશમનાના છે. ॥૨॥

ભાવાર્થ:—ઉપશમશ્રેણિમાં ૯-૧૦ માં ગુણુસ્થાને ૨૧ ચારિત્રમોહનીયની અને ૭ માં ગુણુસ્થાને ૪ અનંતાં અને ૩ દર્શનમોહનીયની જે ઉપશમના અન્તરકરણુ પૂર્વક થાય છે, તે સર્વોપશમના અથવા ગુણોપશમના અથવા પ્રશસ્તોપશમના કહેવાય છે. અને જે કર્મ સંક્રમ ઉદ્વર્તના અપવર્તના સિવાય ઉદીરણાદિ કરણુને અયોગ્ય થાય છે તે દેશોપશમના કહેવાય. તેમાં યથાપ્રં અને અપૂર્વ કરણુથી થાય તે કરણુકૃત દેશોપશમના અને એ બે કરણુ વિના અનાદિકાળથી પ્રવર્તે તે અકરણુકૃત દેશોપશમના. એ બંને દેશોપશમના કેવળ મોહનીયની નહિ પરન્તુ આઠે કર્મની હોય છે. કરણુકૃત સર્વોપશમના તો ત્રણ કરણુ વડે અને મોહનીય કર્મનીજ હોય છે. પુન: સર્વોપશમનાથી જીવનો ઉપશમશુભ પ્રગટ થાય છે માટે એનું શુભોપશમના અને પ્રશસ્તોપશમના પણ નામ છે, અને દેશોપશમનાથી જીવનો શુભ પ્રગટ થતો નથી માટે અશુભોપશમના અને અપ્રશસ્તોપશમના નામ છે. ॥૨॥

અવત્તરણ:—એ પ્રમાણે સર્વોપશમનાના કહેવાતા અધિકારમાં સર્વોપશમના કયા કર્મની હોય? કયો જીવ કરે? અને તે વખતે નવી ક્રિયા શું પ્રવર્તે તે આ ૬ ગાથાથી કહેવાય છે—

सव्युवसमणा मोहस्तेव उ तस्सुवसमक्किया जोग्गो । पंचेदिओ उ सत्ती पजत्तो लद्धितिगजुत्तो ॥३॥
 पुव्व पि विसुज्झतो गठियसत्ताणइक्कमिय सोहिं । अन्नयरे सागारे जोगे य विसुद्धलेसासु ॥४॥
 ठिइसत्तकम्म अतोकोडीकोडी करेत्तु सत्तण्हं । दुट्ठाणं चउट्ठाणं असुभसुभाणं च अणुभागं ॥५॥
 वधतो धुवपगडी भवपाउग्गा सुभा अणाऊ य । जोगवत्ता य पप्स उक्कोस मज्झिम जहण्णं ॥६॥
 ठिइवंधद्धापूण्णे नववध पल्लसंखभाग्ण । असुभसुभाणणुभाग अणत्तगुणहाणिवुद्धीहिं ॥७॥
 करण अहापवत्त अपुव्वकरणमनियट्टिकरणं च । अतोमुट्टित्तियाइं उरसंतद्धं च लहइ कमा ॥८॥

सव्योपशमना मोहस्यैव, तस्योपशमक्रियायोग्यः । पंचेन्द्रियस्तु संघी, पर्याप्तो लब्धित्रिकयुक्तः ॥३॥
 पूर्वमपि विशुष्यमानो, ग्रन्थिफसत्वानामतिऋम्य शोधिम् । अन्यतरे साकारे, योगे च विशुद्धलेशपासु ॥४॥
 स्थितिसत्कर्म अन्तःकोटीकोटीं कृत्वा सप्तानाम् । त्रिस्वान चतुःस्थानमशुभशुमानां चानुभागम् ॥५॥
 पद्मन् ध्रुवमकृतीः, भयमायोग्याः शुभा अनायुपध । योगवशात् प्रदेशमुत्कृष्ट मध्यमं जघन्यम् ॥६॥
 स्थितिमन्धादापूर्णे नववन्ध पक्ष्यसंख्येयभागोनम् । अशुभशुमानामनुभागमन्तगुणहानिवृद्धिभिः ॥७॥
 करण यथाप्रवृत्तमपूर्वकरणमनिवृत्तिकरण च । आन्तर्माहृत्तिकान्युपशान्तादां च लभते क्रमात् ॥८॥

અન્વયાર્થઃ—સન્વવસમળા=સર્વોપશમના મોહસ્ત એવ=મોહનીય કર્મની જ હોય છે. તસ્ત=તે મોહનીયની ઉવસમનિકયા=ઉપશમક્રિયાને જોમ્ગો=યોગ્ય (ઉપશમ કરનાર) જીવ પંચેન્દ્રિઓ=પંચેન્દ્રિય સન્ની યજ્જતો=સંજિ અને પર્યાપ્ત લક્ષિતિગજુત્તો=એ ત્રણ લખિધ યુક્ત (પંચેન્દ્રિત્વ-સંજિત્વ-પર્યાપ્ત્વ એ ત્રણ લખિધવાળો અથવા ઉપશમલખિધ-ઉપદેશ શ્રવણુલખિધ-અને ત્રણ કરણ પ્રાયોગ્ય યોગલખિધ એ ત્રણ લખિધવાળો) હોય. ॥૩॥

તથા પુવ્વં વિ=યથાપ્રવત્તાદિ કરણથી પૂર્વે પણ (ત્રણ કરણની પહેલાં પણ) ગંઠિયસત્તાણ સોર્હિ=અનિચક સત્ત્વ જીવોની વિશુદ્ધિને (અથિ સુધી આવેલા અલબ્યની વિશુદ્ધિને) અદ્વક્રમિય=અતિક્રમીને-ઉદ્ધધીને (તેથી અધિક) વિસુજ્ઞંતો=વિશુદ્ધિમાં વર્તતો હોય, તથા અન્નયરે સાગારે=કોઈપણ એક સાકાર ઉપયોગમાં (મતિઅજ્ઞાન-શ્રુતઅજ્ઞાન-વિભાંગજ્ઞાનમાંના કોઈ પણ એક જ્ઞાનોપયોગમાં) વર્તતો હોય, તથા જોગે=ત્રણ યોગમાંના કોઈ પણ એક યોગમાં વર્તતો હોય, તથા વિસુદ્ધલેસાસુ=ત્રણ શુદ્ધ લેશ્યામાંની કોઈ પણ એક શુદ્ધ લેશ્યામાં વર્તતો હોય. ॥૪॥

તથા એ સર્વોપશમનાના ક્રિયાકાળમાં સત્ત્વહં=આયુ વિના સાત કર્મની ઠિહ સત્તકમ્મ=સ્થિતિસત્તાને અંતોકોડીકોડી કરેતુ=અન્તઃકોડીકોડી પ્રમાણ કરીને સ્થિતિગાંધ પણ એટલોજ કરતો, તેમજ અસુમ(અણુમાર્ગ) દુદ્ધાણં=અશુભ કર્મની ચતુઃસ્થાનાદિ અનુભાગસત્તાને દ્વિસ્થાન અનુભાગ કરતો. તેમજ સુમાણં=શુભ પ્રકૃતિઓની દ્વિસ્થાનાદિ અનુભાગસત્તાને ચતુદ્ધાણં=ચતુઃસ્થાન કરતો. ॥૫॥

તથા ધ્રુવપગડી વંધંતો=૪૭ ધ્રુવળાંધિ પ્રકૃતિઓને ણાંધતાં ભવપાડગ્ગા સુમા ય અણાઝ ય=ભવપ્રાયોગ્ય શુભપરાવર્તમાનને જ ણાંધતો અને તે પણ આયુષ્ય રહિત ણાંધતો, પુનઃ જોગવસા=યોગના વશથી (હીનાધિક યોગને અનુસારે) ઉક્કોસં મજ્જિમં જહન્નં પ્પસં=ઉત્કૃષ્ટ મધ્યમ અને જઘન્ય પ્રદેશળાંધ કરતો. ॥૬॥

તથા દ્વિયંધવાપૂર્ણે=પૂર્વ પૂર્વનો સ્થિતિબંધ પૂર્વ વતા નવદયકં=નવો નવો સ્થિતિબંધ વહુસંસાગારૂણે=પદ્મોપમનો સખ્યાતમે ભાગ
 ન્યૂન ન્યૂન કરતો (બાંધતો) તથા અમુમ દુમાણ અણુમાગ=અશુભ કર્મના અને શુભકર્મના અનુભાગને અણંતગુણ હાળિ વુદ્ધિ=અન-તશુભ
 કાનિવૃદ્ધિએ બાંધતો [=અશુભનો અન-તશુભદીન રસ બાંધતો અને શુભનો અન-તશુભ અધિક રસ બાંધતો] ॥૭૫

એ પ્રમાણે કરતો એવ કમા=અનુક્રમે બતોમુદ્ધતિપાર્શ્વ=અ-તમું અ-તમું પ્રમાણનાં અહાપવસં ફરણ=વધાપ્રવૃત્તકરણ, અપુન્યકરણ=
 અપૂર્વકરણ અને અનિપસ્વરણે=અનિવૃત્તિકરણ એ ત્રણ કરણ કરે છે, અને એ ત્રણ કરણ કરીને એવ ઉત્તરંત અર્થ=ઉપશાન્ત અદ્વાને
 [ઉપશમ સમ્યક્તને] સ્વરૂપામે છે ॥૮૧

માવાર્થ—સર્વથી પ્રથમ ઉપશમ સમ્યક્ત પામનાર એવ આરે ગતિના બંધ સંજ્ઞાપથેન્દ્રિય પર્યાપ્તિ હોય છે ઉપસમ્યં પામતા
 પહેલાં વધાપ્રવૃત્ત અપૂર્વ અને અનિવૃત્તિ એ ત્રણ કરણ અ-તમું અ-તમું પ્રમાણનાં કરવાં પડે છે પુન. એ ત્રણ કરણ કર્યા
 પહેલાં પણ એ એવની વિશુદ્ધિ પ્રથિ પાસે આવેલા અભવ્યની ઉત્કૃષ્ટ વિશુદ્ધિથી પણ અન-તશુભ હોય છે, પુન. એ વખતે એ
 મિથ્યાદ્રષ્ટિ અજ્ઞાની એવ દર્શનોપયોગમાં ન વર્તતાં અજ્ઞાનરૂપ જ્ઞાનોપયોગમા વર્તે છે, ત્રણ યોગમાંના કોઈ પણ એક યોગમાં અને
 ત્રણ શુભલેશ્યામાંની કોઈ પણ એક શુભલેશ્યામા વર્તે છે, પુન: ૭ કર્મની ૭૦ કોંકોં આદિ ઉંસ્થિતિ ઘટાડીને અત કોં કોં
 જેટલીજ સ્થિતિ અવશેષ રાખી હોય છે, પુન. એ અશુભ કર્મના આરાદિ સ્થાનવાળા રસને ઘટાડીને દિસ્થાની કરતો બય છે, અને
 શુભકર્મના દિસ્થાન આદિ રસને વધારી યતુસ્થાની કરતો બય છે, મુવળધિ પ્રકૃતિઓ તો શુભ અને અશુભ બન્ને (સર્વ) બાધે છે,
 પરન્તુ અમુવળધિમા જે પરાવતમાન પ્રકૃતિઓ બાધે છે તે તો સ્વભવમાં બાંધવા એવ્ય શુભ પરાવર્તમાન જ બાધે છે પુન. એ
 વખતે આશુબ્યકર્મ બધાતુ નથી (કારણ કે અતિવિશુદ્ધિ છે) કર્મનો પ્રવેશબંધ તો યોગને અનુસારે હીનાધીક હોય છે. પુન. એ

વખતે નવો નવો સ્થિતિબંધ પલ્લોના સંખ્યાતમાભાગ જેટલો હીન હીન બંધાય છે, અશુભનો રસ અનન્તગુણહીન હીન બંધાય છે, અને શુભનો રસ અનન્તગુણ અધિક અધિક બંધાય છે, એ રીતની ચાલુ ક્રિયા અન્તર્મુઠ સુધી પ્રવર્ત્યા બાદ (અન્તર્મુઠ સુધી એ પ્રમાણે વિશુદ્ધિમાં વર્તીને ત્યારબાદ) જીવ અન્તર્મુઠપ્રમાણતુ પહેલું યથાપ્રવૃત્ત કરણ પામે છે, એ કરણ સમાપ્ત થયા બાદ અન્તર્મુઠપ્રમાણતુ ણીજીવ અપૂર્વકરણ પામે છે, અને તે પૂર્ણ થયા બાદ અન્તર્મુઠપ્રમાણતુ ત્રીજીવ અનિવૃત્તિકરણ પામે છે, અને અનિઠકરણ પૂર્ણ થયા બાદ જીવ ઉપશમ સમ્યક્ત્વ પામે છે. ॥૩-૪-૫-૬-૭-૮॥

અવતરણ—પૂર્વોક્ત ૩ કરણમાંથી પહેલા યથાપ્રવૃત્તકરણતુ સ્વરૂપ કહેવાય છે—

અણુસમયં વહ્નંતો અજ્ઞવસાણાણ ણંતગુણાણ । પરિણામદ્વાણાણં દોસુ વિ લોગા અસંખિજ્ઞા ॥૧॥

અણુસમયં વર્ધમાનોઽધ્યવસાનાનામનન્તગુણનયા । પરિણામસ્થાનાનાં દ્વયોરપિ લોકા અસંખ્યેયાઃ ॥૧॥

અન્વયાર્થઃ—યથાપ્રઠકરણમાં જીવ અણુસમયં=અણુસમય-પ્રતિસમય અજ્ઞવસાણાણ=અધ્યવસાયોની (અધ્યવસાયોમાં) ણંતગુણાણ=અનન્તગુણ વિશુદ્ધિએ વહ્નંતો=વધતો હોય છે, પુનઃ દોસુ વિ=બન્ને કારણોમાં (યથાઠ અપૂર્વમાં) પરિણામદ્વાણાણં=પરિણામસ્થાન-અધ્યવસાયસ્થાનો અસંખિજ્ઞા લોગા=અસંખ્યાત લોકાકાશ જેટલાં છે. ॥૧॥

માર્થઃ—યથાપ્રવૃત્તકરણના અસંખ્યાત સમય છે, તેમાં પહેલા સમયમાંજ (અનેક જીવઆશ્રયી) અધ્યવસાયો એક નહિં પણ અસંખ્ય લોકાકાશના જેટલા આકાશપ્રદેશ તેટલાં છે, ણીજીવ સમયમાં એથી પણ અધિક છે, યાવત્ છેલ્લા સમય સુધી અધિક અધિક અધ્યવસાયો છે. એજ રીતે ણીજીવ અપૂર્વકરણના અસંખ્ય સમયમાં દરેક સમયના અધ્યવસાયો પણ એ પ્રમાણે અધિકાધિક છે.

પુન યથાપ્રાપ્તિ પ્રથમ સમયની વિશુદ્ધિથી બીજા સમયની વિશુદ્ધિ અનન્તશુભ્ર, એ રીતે પર્વન્ત સમય મુધી અનુક્રમે અનન્તશુભ્ર અનન્તશુભ્ર વિશુદ્ધિ છે એ, રીતે અપૂર્વકરણની વિશુદ્ધિનો ક્રમ પણ બાણવે ॥૬॥

અવતરણ—યથાપ્રાપ્તિ અને અપૂર્વકરણમાં પૂર્વોક્ત રીતે અધ્યવસંચયા અને વિશુદ્ધિની તસ્તમતાની પ્રક્રમણા ગુણ્ય હોય તે, એ ક્રમણ કહેવાનું પ્રયોજન રહેતું નથી, માટે એ એ ક્રમણમાં જે વિશિષ્ટ તદ્દાવત છે તે દર્શાવતા પ્રથમ યથાપ્રાપ્તિ વિશિષ્ટક્રમ કહે છે—

મન્દવિસોહી પઠમસ્ત સસ્ત્રભાગાહિ પઠમસમયમ્મિ । ઉક્કસ્ત ઉપ્પિમહો એકેક દોણ્હ જીવાણ ॥૧૦॥

આચરમાઓ સેસુવકોસ પુન્વપ્પવત્તમિદ્દનામ । વિદ્દયસ્ત વિદ્દયસમપ્ જહ્ણણમવિ અણંતરુક્કસ્સા ॥૧૧॥

મન્દવિશુદ્ધિઃ પ્રથમસ્ય સંખેયમાગૈઃ પ્રથમસમયે । ઉત્ક્રષ્ટમુપરિમાષસ્તાદેકૈકં દ્વયોર્જીવયોઃ ॥૧૦॥

આચરમાત્ સ્ત્રેપોસ્કુણા પૂર્વપ્રવૃત્તમિતિ નામ । દ્વિતીયસ્ય દ્વિતીયસમયે જઘન્યાપ્પ્યનન્તરોત્ક્રષ્ટાત્ ॥૧૧॥

મન્વયાર્થ—યથાપ્રાપ્તિકરણમાં જે હવે પ્રવેશ્યા હોય તે પામસ્ત્ર=પહેલાં હવની પહેલા સમયની મન્દવિસોહિ=મન્દવિશુદ્ધિ=જઘન્યવિશુદ્ધિ સર્વથી અધ્ય છે, તેથી બીજા સમયની જઘન્યવિશુદ્ધિ અનન્તશુભ્ર, એ રીતે યાવત્ સંસ્ત્રભાગાહિ=યથાપ્રાપ્તિ સંચયાતમા ભાગ મુધી કહીને ત્યારબાદ બીજા હવની પઠમસમયમિ=પહેલા સમયની ઉક્કસ્ત=ઉત્ક્રષ્ટ વિશુદ્ધિ અનન્તશુભ્ર કહેવી, એ રીતે દોણ્હ જીવાણ=જે હવેની એકેક=પરસ્પર એકેકની ઉપિ અહો=ઉપર નીચે [પહેલા હવની નીચેની અને બીજા હવની ઉપરની] વિશુદ્ધિ ॥૧૦॥

આચરમાઓ=અસ્મસમય મુધી કહેવી. ત્યારબાદ એક સંચયાતમાભાગ સેસ=આકી રહે તેની ઉક્કોસ=ઉત્ક્રષ્ટ વિશુદ્ધિ નિરન્તરપણે અનન્તશુભ્ર કહેવી આ યથાપ્રાપ્તિનું પુન્વપ્પવત્ત=પૂર્વપ્રવૃત્ત (શેષ કર્ણોથી પૂર્વે પ્રવર્તતું હોવાથી) દ્વય=એણે બીજું નામનામ છે (હવે

અપૂર્વકરણનું સ્વરૂપ કહેવાય છે—) ત્રિફલકસ=ખીજા અપૂર્વકરણના ત્રિફલકસ=ખીજા સમયે અણંતરુક્ષતા=અનંતરના ઉત્કૃષ્ટસ્થાનથી (પૂર્વ-સમયની ઉત્કૃષ્ટ વિશુદ્ધિથી) જહ્વણમયિ=જ્વળન્યવિશુદ્ધસ્થાન પણ અનંતગુણ અનંતગુણ કહેવું. [ખેલા સમયના જાંથી ખેલા સમ-યની ઉંવિશુદ્ધ અનંતગુણ, તેથી ખીજા સમયની જાંવિશુદ્ધ અનંતગુણ, તેથી એનીજ ઉંઅનંતગુણ તેથી ત્રીજા સમયની જાં અનંતગુણ, તેથી એનીજ ઉંઅનંતગુણ, તેથી ચોથાની જાંઅનંતગુણ એ પ્રમાણે ચરમ સમય પર્યંત કહેવું. ૧૧૧૧

માત્રાર્થ:—અન્વયાર્થવત્ સુગમ છે. વિશેષ એજ કે યથાપ્રકરણના કોઈપણ એક સમયની ઉત્કૃષ્ટ વિશુદ્ધિમાં અસંખ્ય ઉર્ધ્વ સમયની અસંખ્ય જ્વળન્ય વિશુદ્ધિઓ અન્તર્ગત થાય છે—સમાય છે. અપૂર્વકરણમાં દરેક સમયની પોતપોતાની જાંઉંવિશુદ્ધિઓ અલગ અલગ છે, તેમજ કોઈપણ પૂર્વસમયની ઉત્કૃષ્ટવિશુદ્ધિમાં એકમણ અપર સમયની (ઉર્ધ્વ સમયની) જાંઉંવિશુદ્ધિ અન્તર્ગત થતી નથી, એટલેજ નહિં પરંતુ અનંતગુણ અધિક થઈ જાય છે. ૧૧૦-૧૧૧

અવતરણ:—આ ગાથામાં અપૂર્વકરણ એ નામની સાર્થકતા અને સાર્થકતા કરનારાં ચાર અપૂર્વ કરણો [અપૂર્વ પદાર્થો વા ૪ અપૂર્વ ક્રિયાઓ] કહેવાય છે—

નિવ્વચનમવિ તતો સે ઠિઙ્ઠરસઘાયઠિઙ્ઠવંધગદ્ધા ડ। ગુણસેઠી વિ ચ સમગં પઢમે સમયે પવત્તાંતિ ॥૧૨॥

નિર્વચનમવિ તતસ્તસ્ય સ્થિતિરસઘાતસ્થિતિવન્ધકાદ્ધાસ્તુ । ગુણશ્રેણિરવિ ચ સમકં પ્રથમે સમયે પ્રવર્તન્તે ॥૧૨॥

અન્વયાર્થ:—તતો=ત્યારનાહ સે=એ ખીજા કરણનું નામ નિવ્વચનં અવિ=નિર્વચન પણ છે (નામ પ્રમાણે અર્થવાણુ છે), કારણ કે ઠિઙ્ઠ(ઘાય)=સ્થિતિઘાત રસઘાય=રસઘાત ઠિઙ્ઠવંધગ અદ્ધા=સ્થિતિગંધ અદ્ધા તથા ગુણસેઠી નિ=ગુણશ્રેણિ પણ એ ચારે કરણો-પદાર્થો સમગં=સમગ્રાણે-સર્વ એક સાથે પઢમે સમયે=ખેલા સમયથીજ પવત્તાંતિ=અપૂર્વ (પૂર્વે કહી નહિં પ્રવર્તેલા એવા એ પદાર્થો) પ્રવર્તે છે. ૧૧૨

માર્ગ—અવધાયવત્ મુખમ છે વિશેષ એ કે-એણે આદિમાં યતા અપૂર્વકરણોમાં સ્થિતિઘાત રસઘાત શુભસ કમ શુભએણે અને અન્નસ્થિતિબંધ એ પ અપૂર્વ કરણો પ્રવર્તે છે, પરન્તુ અનાદિ મિથ્યાદ્રષ્ટિને ઉપશમ સમ્બંધ પ્રાપ્ત યતા પૂર્વે યતા અપૂર્વકરણમાં શુભસ કમના અભાવે શેષ યાર અપૂર્વકરણો પ્રવર્તે છે સ્થિતિઘાતાદિ કરણો એ કે પહેલાં પણ પ્રવર્તતાં હતાં પરન્તુ તે અતિ અલ્પ અને શુભોત્પત્તિ યોગ્ય ન હોવાથી અહિ એ કરણો અતિ પ્રમાણમાં પ્રવર્તે છે અને શુભોત્પત્તિને યોગ્ય છે માટે અપૂર્વ પૂર્વે નહિ પ્રવર્તેલાં એવાં વિશિષ્ટ કરણો અહિ પ્રવર્તે છે માટે અપૂર્વ] કહેવાય છે ॥૧૨॥

મયતરણ—અપૂર્વકરણમાં જે સ્થિતિઘાતાદિ યાર અપૂર્વ પદાર્થો કહ્યા છે તેમાં પ્રથમ સ્થિતિઘાતનું સ્વરૂપ દર્શાવાય છે—

उयाहिपुहनुक्कस्सं इयर पल्लस्स सखतमभागो । ठिइकण्डगमणुभागाणणतभागा मुहुत्ततो ॥१३॥

अणुभागकण्डगाणं यहुहिं सहस्सेहिं पूरण एक्क । ठिइकण्डसहस्सेहिं तेसिं थीय समाणोहिं ॥१४॥

उदधिपृथक्त्वमुत्कृष्टमितरं पल्यस्य संख्यतमभागम् । स्थितिकण्डकमनुभागानामनन्तभागान् मुहुत्तान्तः ॥१३॥

अनुभागकण्डफानां बहुभिः सहस्रैः पूरयेदेकम् । स्थितिकण्डकं सहस्रैस्तेषां द्वितीयं समानयति ॥१४॥

અવ્યયાર્થ—ઉત્કૃષ્ટથી ઉપહિપુહસ=ઉદધિપૃથક્ત્વ-પણા સે કઠો સામયેપમ અને ફયર=ઇતર-અધ-અધી પલ્લસ્સ સખતમગાગો=પર્યોપમને સખ્યાતમોભાગ, એટલા પ્રમાણને ટિફકણ=સ્થિતિક ઠનો-સ્થિતિખ ઠનો ઘાત-વિનાશ કરવો તે સ્થિતિઘાત. તથા મુહુત્તો=એક અન્તમુ'ંમાં અણુમાગપ=અણુભાગના અણતમાગા=અનન્તભાગને વિનાશ કરવા તે રસઘાત ॥૧૩॥

યહુહિં સહસ્સેહિં=પણા હબરો અણુમાગકણગાણ=અણુભાગકઠોના ઘાત વડે એક ટિફકણ=એક સ્થિતિખ ઠ વા સ્થિતિઘાત પૂરણ=

પૂરાય છે, તેસિ=તેવા સ્થિતિકંડકોના સહસ્સેહિં=હજારો વડે વીયં=ળીળું કરણુ પૂરાય છે, [અર્થાત્ તેસિ=તેવા સહસ્સેહિં=હજારો સ્થિતિઘાત વડે વીયં=ળીળું અપૂર્વકરણુ સમાપ્ત થાય છે,] એ રીતે ળીળું અપૂર્વકરણુ સહસ્સેહિં=હજારો સ્થિતિઘાત અને ઘણા હજારો રસઘાત વડે સમાપ્ત કરે છે. ॥૧૪૫॥

ભાવાર્થ:—સ્થિતિના ઉપરના ભાગથી ઉત્કૃષ્ટથી ઘણા સેંકડો સાગરોં જેટલી સ્થિતિ અને જઘન્યથી પલ્લોપમના સંખ્યાતમાભાગ જેટલી સ્થિતિને ઉપાડીને અન્તર્મુંકાળે નીચે નહિં ખંડન કરવા યોગ્ય સ્થિતિમાં નાળે, પુનઃ ખંડિત થયેલીથી નીચેની પલ્લ્યસંખ્યેયભાગ સ્થિતિ ઉપાડીને નીચે ન ખંડવા યોગ્ય સ્થિતિમાં અન્તર્મુંકાળે નાળે, એ રીતે અપૂર્વના અન્તર્મુંકાં એવા હજારો સ્થિતિઘાત થાય છે, જેથી અપૂર્વના પ્રથમ સમયે જે સ્થિતિ હતી તે ચરમસમયે સંખ્યાતગુણુહીન થાય છે. इति स्थितिघातः

તથા અશુભકર્મોના રસમાં એક અનન્તમો ભાગ ળાકી રાખી શેષ અનન્તાભાગ લઘુ અન્તર્મુંકાં વિનાશ પમાડે છે, પુનઃ શેષ રહેલા એક ભાગમાંથી પણ એક અનન્તમો ભાગ ળાકી રાખી શેષ અનન્તાભાગ નાશ પમાડે છે. એ રીતે એક સ્થિતિઘાત(ના અન્તર્મુંકાં)માં હજારો રસઘાત થાય છે, અને હજારો સ્થિતિઘાતમાં હજાર હજારો રસઘાત થાય છે. એ રીતે હજારો રસઘાતે ૧ સ્થિતિઘાત સમાપ્ત થાય, અને તેવા હજારો સ્થિતિઘાતે ળીળું અપૂર્વકરણુ સમાપ્ત થાય. इति रसघातः

તથા અપૂર્વના પ્રથમસમયે (પૂર્વસમયે થતા સ્થિતિઘંધથી) પલ્લોપમનો સંખ્યાતમોભાગ હીન નવો સ્થિતિઘંધ પ્રારંભાય છે. સ્થિતિઘાત અને સ્થિતિઘંધ સાથે પ્રારંભાય અને સાથેજ સમાપ્ત થાય છે. એ રીતે જેટલા હજારો સ્થિતિઘાત તેટલા હજાર નવા નવા સ્થિતિઘંધ પણ જાણવા. ॥ इति अभिनवस्थितिवन्ध ॥૧૩-૧૪॥

૧ સ્થિતિને નાખવાનો અર્થ એટલો કે તેટલી સ્થિતિમા ભોગવાય તેટલા દલિકો ત્યાંથી ઉપાડી નીચે ગુણુત્રેણીના ક્રમે ગોઠવવા તે.

અપતરણ—આ ગાથામાં ગુણધેણિતુ સ્વરૂપ કહેવાય છે—

ગુણસેઢી નિકલેવો સમયે સમયે અસરગુણણાણ । અદ્વાદુગાઙ્ગરિત્તો સેસે સેસે ચ નિકલેવો ॥૧૫॥

ગુણધેણ્યા નિશ્લેષઃ સમયે સમયેઽસંગ્યેયગુણનયા । અદ્વાદિત્તવિરિક્તઃ શ્લેષે શ્લેષે ચ નિશ્લેષઃ ॥૧૫॥

અન્યવાર્થ—ગુણરેખી=શુભ્રેણિ એટલે [જે સ્થિતિખડના ધાત કરવાનો છે તે સ્થિતિખડમાંથી કમંપ્રદેશો લઈ લઈને ઉદયસમ-
યથી પ્રારંભીને અન્તમુન્મુખીની સ્થિતિમાં] સમયે સમયે=સમયે સમયે (દરેક સમયમાં) અસંગુણણાણ=અસંગુણ અસંગુણ
વધતા કમંપ્રદેશોને ઉપાડી ઉપાડીને નિકલેવો=નિશ્લેષવા-નાખવા તે એ શુભ્રેણિનો નિશ્લેષવિષય [પત્ત્રબ્રહ્મસ્થિતિ] અદ્વાદુગાઙ્ગરિત્તો
એ કર્ણની અદ્વાદી અતિરિક્ત છે (અપૂર્ણ અનિર્ણય કાળથી અધિક પત્ત્રબ્રહ્મ કાળ) છે, તેમજ નિકલેવો=નિશ્લેષ પણ સેસે સેસે-
શ્લેષ શ્લેષ સમયોમા જાણવો, પરન્તુ ઉપરના અધિક અધિક સમયોમા નિશ્લેષ યાવ નહિ. ॥૧૫॥

માર્થ—અન્યવાર્થવત્ સુગમ છે વિશેષ કે-સ્થિતિના ઉપરના ભાગમાંથી ખડિત કરાતા સ્થિતિખડના પ્રથમસમયે ઉપાડેલા
કમંપ્રદેશો સર્વથી નીચે (ઉદયાન્સહિતના) અન્તમુન્મુખા પ્રશ્લેષાય છે, તે ઉદયસમયમાં અસંગુણ, ખીલ સમયમા અસંગુણ, ત્રીજા
સમયમાં એથી પણ અસંગુણ. એ રીતે નીચે પત્ત્રબ્રહ્મ અન્તમુન્મુખા અન્ત્યસમય પર્થ ત અસંગુણ અધિક અધિક પ્રશ્લેષાય
છે પુન ખીલે સમયે (પ્રથમસમયે ઉપાડેલા પ્રદેશોથી) અસંગુણ પ્રદેશો ઉપાડી એજ નીચેના સમયહીન (ઉદયનો
એક સમય ત્રુટવાથી સમયહીન થયેલા) અન્તમુન્મુખા પૂર્વોક્ત રીતે અસંગુણ વૃદ્ધિએ પ્રશ્લેષાય છે એ રીતે પત્ત્રબ્રહ્મ અન્તમુન્મુખા
પ્રતિસમયમાં પ્રદેશોનો પ્રશ્લેષ તેમજ ઉપરના ખડતા સ્થિતિખડમાંથી પ્રદેશોનો ઉપાડ પણ પ્રતિસમય અસંગુણ વૃદ્ધિએ જાણવો

તથા પત્ત્વશ્લ અન્તર્મુ'ં પ્રારંભમાં અપૂર્વકરણ અને અનિવૃત્તિ એ બેના સમુદ્ધિતકાળથી પણ અધિક દીર્ઘ હોય છે, પરન્તુ ત્યારબાદ ઉદયદ્વારા એકેક સમય ત્રુટવાથી પ્રતિસમય હીન હીન (ટુંકું ટુંકું) થાય છે, જેથી પ્રદોષ (પ્રદોષવિષય) પણ પ્રતિસમય ટુંકો થતો જાય છે. પરન્તુ વધતો નથી. ॥ ઇતિ ગુણભેદિ ॥ ૧૨૫ ॥

અવત્તરણ—હવે ત્રીજા અનિવૃત્તિકરણનું સ્વરૂપ કહેવાય છે—

અનિયદ્વિમ્મિ વિ એવં તુલ્લે કાલે સમા તઓ નામં । સંચિજ્જહમે સેસે મિન્નમુહુત્તં અહો મુચ્ચા ॥૧૬॥

કિંચૂણમુહત્તસમં ઠિઙ્ઘંધદ્ધાઈ અંતરં કિચ્ચા । આવાલિદુગેક્કસેસે આગાલ ઉદીરણા સમિયા ॥૧૭॥

અનિવૃત્તાવપ્યેવં, તુલ્યે કાલે સમા તતો નામ । સંચ્યેયતમે શેપે મિન્નમુહૂત્તમધો મુત્તયા ॥૧૬॥

કિંચિદૂનમુહૂત્તસમં સ્થિતિવન્ધાદ્ધયાડન્તરં કૃત્વા । આવાલિકાદ્ધિકૈકશેપે આગાલ ઉદીરણા શાન્તા ॥૧૭॥

અન્વયાર્થ:—અનિયદ્વિમ્મિ વિ=અનિવૃત્તિકરણમાં પણ એવં=એ પ્રમાણેજ પ્રતિસમય અનન્તશુભ વિશુદ્ધિ જાણવી. પરન્તુ તક્ષવત એ છે કે આ કરણમાં તુલ્લે કાલે=તુલ્ય કાળમાં-વિવશિત કોઈપણ એક સમયે સાથે પ્રવેશલ સર્વ જીવોમાં સમા=સરખી વિશુદ્ધિ હોય છે, તઓ=તે કરણથી નામં="અનિવૃત્તિ" એવું નામ છે. [અધ્યવસારોની નિવૃત્તિ=વ્યાવૃત્તિ-ફેરફારી-વિષમતા અ=નહિં માટે અનિવૃત્તિ નામ છે]. એ અનિવૃત્તિકરણનો સંચિજ્જહમે=એક સંખ્યાતગોભાગ સેસે=જાકી રહે ત્યારે અહો=નીચે મિન્નમુહૂત્તં=એક અન્તર્મુ'ં પ્રમાણ સ્થિતિ મુચ્ચા=મૂકીને-છોડીને ઉપર. ॥૧૬॥

ઠિઙ્ઘંધદ્ધાઈ=સ્થિતિબંધ જેટલા કાળે [અભિનવ સ્થિતિબંધ અથવા એક સ્થિતિઘાતના કાળ જેટલા કાળે] કિંચૂણમુહુત્તસમં=કંઈક

ન્યૂન મુદૂત્તં જેટલું—અન્તમું પ્રમાણ અતરં વિચ્છાન્તર કરીને [એટલી જગ્યામાંથી મિધ્યાત્વના પ્રદેશો કાઢી નાખીને ખાલી જગ્યા કરીને], પ્રથમ સ્થિતિ ભોગવાઈ ગયા બાદ ઉપશમસગચ્છત્વ પ્રાપ્ત કરે છે પ્રથમ સ્થિતિની આલ્લિદુગ શ્વ સેચ્ચે=મિ અને એક આવલિકા બાકી રહે અનુક્રમે આગાઠ તદોરણાન્ત્રાજાલ અને ઉદીરણા સમિપાન્ત્રામી બધ છે—સમાપ્ત થાય છે ॥૧૭૫

માયાર્થ—યથાને અપૂવકરણમા વિવક્ષિત એક સમયમાં વર્તતા અનેક જીવોની મિન્ન મિન્ન વિશુદ્ધિ હતી, ત્યારે જ્યાં જ્યાં વૃત્તિ કરણના વિવક્ષિત કોષપણ એક સમયમાં વર્તતા અનેક જીવોની વિશુદ્ધિ સર્વની એકસરખી હોય છે, માટેજ એનું અનિવૃત્તિ [જેમાં સાથે ચઢેલા જીવોની વિશુદ્ધિની ફેરફારી નહિ] નામ છે, એ કારણના સંજ્ઞાતાભાગ વીત્યા બાદ જ્યારે એક સંજ્ઞા તમાભાગ બાકી રહે ત્યારે જીવ એ છેલ્લા સંજ્ઞાતમાભાગથી ઉપર મિધ્યાત્વની જે અન્તઠંકોઠંકો સાં જેટલી દીર્ઘ સ્થિતિ છે, તેમાં સર્વથા નીચે અને અનિવૃંથી ઉપરની અન્તમું જેટલી સ્થિતિમાંથી મિધ્યાત્વના પ્રદેશોને ખાલી કરી નાખવા રૂપ અન્તરકરણ ક્રિયા કરે છે પ્રતિસમય એ પ્રદેશોને ખાલી કરતાં કરતાં એક નવસ્થિતિઅંધના અથવા એક સ્થિતિઘાતના અન્તમું જેટલો કાળ વ્યતીત થાય ત્યારે એ અન્તમું જેટલી સ્થિતિમાંથી અથવા જગ્યામાંથી સર્વ પ્રદેશો ખાલી થઈ જાય છે એજ મિધ્યાત્વના પ્રદેશ રહિત અન્તમું જેટલી [પ્રથમાસ્થિતિથી ઘણા મોટા અન્તમું જેટલી] ખાલી જગ્યાનું નામ અન્તર અથવા અન્તકરણ છે એ અન્તરથી મિધ્યાત્વની સ્થિતિમાં પ્રદેશવાળા જે ભાગ અને સામાન્યથી ત્રણ ભાગ પડ્યા—એક તે નીચે વેઢાતો અન્તમું પ્રમાણ સપ્રદેશી સંજ્ઞાતમા ભાગ એજ પ્રથમા સ્થિતિ, તેની ઉપર અન્તમું પ્રમાણ અન્તર વા અન્તરકરણ વા અપ્રદેશી ભાગ, અને તે ઉપર અન્ત ઠંકોઠંકો સાં પ્રમાણનો દીર્ઘ સ્થિતિભાગ, એ દ્વિતીયાન્ત્રી સ્થિતિ, અન્તરકરણમાંના પ્રદેશોને કટલાકને પ્રથમા સ્થિતિમાં ઉદ્ધવતીમા અને કટલાકને દ્વિતીયાસ્થિતિમાં નાખે છે હિતિ અન્તરકરણ કરણવિધિ ॥

એ અન્તરકરણ વા અન્તર કર્યા બાદ બીજી સ્થિતિમાંથી ઉદીરણા વડે જે પ્રદેશો પ્રથમા સ્થિતિની ઉદ્ધવાલિકામાં આવે છે તે

ઉદ્દીરણાનું ખીબું નામ આગલ છે, તે પ્રથમા સ્થિતિ વેદાતાં વેદાતાં જ્યારે જે આવલિકા માત્ર ણાકી રહે તે વળતે ણંધ પડે છે, અર્થાત્ એ વળતે ણીબું સ્થિતિમાં ઉદ્દીરણા પ્રવર્તતી નથી, કેવળ નીચેની પ્રથમા સ્થિતિમાં ઉદ્દીરણા પ્રવર્તે છે, તે પણ પ્રથમાસ્થિતિની એક આવલિકા ણાકી રહે ણંધ પડે છે, જેથી પ્રથમાસ્થિતિની છેલ્લી આવલિકા કેવળ ઉદ્દયથી જ વેદાય છે. પુનઃ એ છેલ્લી આવલિકા વ્યતીત થાય, ત્યારે અપ્રદેશી વિભાગરૂપ અન્તરકરણમાં પ્રવેશ કરે છે. એ અન્તરવિભાગમાં મિથ્યાત્વના પ્રદેશો પ્રથમથીજ કાઢી નાખેલા હોવાથી કેનો ઉદ્દય થાય? જેથી અન્તરકરણમાં પ્રવેશતાંજ પ્રથમ સમયથી (મિથ્યાપ્રદેશો વેદવાના અભાવે) જીવ ઉપશમ સમ્યાત્વ પામે છે. ॥૧૬-૧૭॥

અવતરણ:—પૂર્વોક્ત રીતે પ્રાપ્ત અન્તરકરણમાં વર્તવાથી શું થાય? તે ગાથાથી કહે છે—

મિચ્છત્તુદ્દયે સ્ત્રીણે લહણ સમ્મત્તમોવસમિયં સો । લંભેણ જસ્સ લલ્ભઙ્ઙ આયહિયમલલ્લપુવ્વં જં ॥૧૮॥

મિથ્યાત્વોદયે સ્ત્રીણે, લભતે સમ્યક્તમૌપશમિકં સઃ । લાભેન યસ્ય લભ્યતે, આત્મહિતમલલ્લપૂર્વં યત્ ॥૧૮॥

અન્વયાર્થ:—મિચ્છત્તુદ્દય=અન્તરકરણમાં મિથ્યાત્વનો ઉદ્દય સ્ત્રીણે=દાય પામ્યે છતે [મિથ્યાત્વના ઉદ્દયનો અભાવ થયે] સો=તે જીવ ઉવસમિયં સમ્મત્ત=ઉપશમ સમ્યક્ત્વ લહણ=પામે છે, કે જસ્સ લંભેણ=જેના લાભ વડે જં=જે અલ્લપુવ્વં=પૂર્વે કહી નહિં પામેલ એવું આયહિયં=આત્મહિત-આત્મગુણ લલ્ભઙ્ઙ=પામે છે (કે જેનાથી અનન્તપુદ્ગલ પરાવર્ત સંસાર મટીને ઉત્કૃષ્ટથી દેશોન અર્ધ પુદ્ગલ પરાવર્ત જેટલો જ અલ્પ સંસાર ણાકી રહે છે). ॥૧૮॥

માવાર્થ:—અન્વયાર્થવત્ સુગમ છે. ॥૧૮॥

અવતરણ—અનિવૃત્તિદરુના અન્ત્ય સમયે મિથ્યાત્વ પ્રદેશોના ત્રણ પુંજ ધાય છે તે કહે છે—

ત કાલ વીયઠિઙ્ઠિ તિહાણુમાગેણ દેસઘાઙ્ઠિ ત્ય । સમ્મત્ત સમ્મિસ્સ મિચ્છત્તં સઁવઘાઙ્ઠિઓ ॥૧૧॥

તસ્મિન્ કાલે દ્વિતીયસ્થિતિ ત્રિઘાઙ્ઠિમાગેણ દેઙ્ઠિઘાત્યત્ર । સમ્યક્ષ, સમિધ્ધ મિથ્યાત્વ સર્વઘાતિ ॥૧૧॥

અર્થવાચ્ય—તે કાલેન્તે કાળે—[જે સમય પછીના સમયમાં જીવ ઉપસમ્યં અમવાને છે તે (અનિવૃત્તિના અન્ત્ય) સમયે, અર્થાત્ પ્રથમા સ્થિતિના અન્ત્ય સમયે] વીયઠિઙ્ઠિનીજી સ્થિતિને, અર્થાત્ અવઃ કોઠાઠા પ્રમાણુ વીજી સ્થિતિના પ્રદેશોને અણુ મારેણ=અણુમાજ વડે (અણુમાજ આશયી) તિહા=ત્રણ પ્રકારની કરે છે જ્યન્ત્યા દેસઘાઙ્ઠિઙ્ઠિઘાતી રસવણા જે પ્રદેશો કરે છે તે સમ્મત્ત=સમ્યક્ત્વ મોહનીય વા સમ્યક્ત્વપૂજ અને સમિધ્ધ=મીઠા-મીઠામોહનીય(અવ્ય સર્વઘાતી રસવણુ મિથ્યા) સાથે મિચ્છત્તં મિથ્યાત્વ સઁવઘાઙ્ઠિઓ=સર્વઘાતી રસવણુ છે ॥૧૧॥

માર્થવાચ્ય—અવયાર્થવત્ સુખમ છે વિશેષકે-જે મિથ્યાત્વની જીજી સ્થિતિમાંના જે કેટલાક પ્રદેશોમાંથી મિથ્યાત્વભાવ સર્વથા નાશ પામ્યો હોય તે પ્રદેશો સમ્યક્ત્વ પુજ કહેવાય છે, કે જેના ઉદયથી ક્ષયોપસમ્યક્ત્વ પ્રાપ્ત ધાય છે પુનઃ અર્ધ મિથ્યાત્વભાવ નાશ પામ્યો હોય તેવા પ્રદેશો મિથ્યાપુજ કહેવાય છે કે જેના ઉદયથી મિથ્યા સમ્યક્ત્વ પ્રગટ ધાય છે, અને જે પ્રદેશોમાંથી મિથ્યા ત્વભાવ અથો નથી, પરન્તુ પ્રથમ જેવા હતા તેવા જ રહ્યા છે તે મિથ્યાત્વપુજ એમાં સમ્યં મોહ પીયને રસ એકસ્થાની દિસ્થાની દેશઘાતી છે મિથ્યનો રસ દિસ્થાની સર્વઘાતી છે, અને મિથ્યાઓને ૨-૩-૪ સ્થાની સર્વઘાતી છે ત્રણ પુજ યથા પ્હેલાં એમા એકસ્થાની અને દેશઘાતી રસ હોય જ નહિ, તેમજ મિથ્યા પ્રાયોગ્ય માંવમ દિસ્થાની અને તેવો અવ્ય સર્વઘાતી રસ પણ મિથ્યાત્વનો હોય નહિ ॥૧૧॥

અવતરણ:—ઉપસમ્યંભાં વર્તેતો ભવ શું કરે છે? તે કહે છે—

પઠમે સમણ થોવો સમ્મત્તે મીસણ અસંખગુણો । અણુસમયમવિ ચ કમસો ભિન્નમુહુત્તા હિ વિજ્ઞાઓ ॥૨૦॥

પ્રથમે સમયે સ્તોકઃ સમ્યક્ત્ત્વે મિત્રેઽસંખ્યેયગુણઃ । અનુસમયમપિ ચ ક્રમશો, ભિન્નમુહૂર્તાદિ વિધ્યાતઃ ॥૨૦॥

અન્વયાર્થઃ—ઉપશમ સમ્યંભાં પઠમે સમણ=પહેલા સમયે સમ્મત્તે=સમ્યંભાં(સમ્યં પુંજ)માં મિથ્યાત્વનો થોવો=થોડો-અલ્પ પ્રદેશ નિક્ષેપ કરે છે, મીસણ=મિત્રમાં તેથી અસંખગુણો=અસંખ્યગુણુ નિક્ષેપ કરે છે, એ રીતે અણુસમય અપિ=અનુસમય-પ્રતિસમય કમસો=અનુ-ક્રમે ભિન્નમુહૂત્તા હિ=અન્તર્ભૂં સુધી જ અસંખ્યગુણુ અસંખ્યગુણુ સંક્રમ કરે છે (એજ 'ગુણસંક્રમ.) અને ત્યાર બાદ વિજ્ઞાઓ=વિધ્યાત સંક્રમ કરે છે. [વિધ્યાત સંક્રમનું સ્વરૂપ સંક્રમકરણમાં પ્રદેશસંક્રમ પ્રસંગે કહ્યું છે ત્યાંથી જાણવું]. ॥૨૦॥

માવાર્થઃ—અન્વયાર્થવત્ સુગમ છે. ॥૨૦॥

ઠિઙ્ગરસઘાઓ ગુણસેઠી વિચ તાવં પિ આઉવજ્ઞાણં । પઠમઠિઙ્ગણ એગદુગાવલિસેસન્નિમિ મિચ્છત્તે ॥૨૧॥

સ્થિતિરસઘાતે ગુણત્રેણિરપિ ચ તાવદપ્યાયુર્વર્જાનામ્ । પ્રથમસ્થિતાવેકદ્વયાવલિકાશેષ ઇતિ મિથ્યાત્વસ્ય ॥૨૧॥

૧ અગ્રધ્યાન અશુભનો અધ્યાનમાં પ્રતિસમય અસંખ્યગુણુ અસંખ્યગુણુ વધતો મારગ તે ગુણક્રમ એ વધારણુ એ કે અલિં સર્વાંશી વટતું નથી. તે પણ અધ્યાન મિથ્યાત્વનો મિત્રપુત્રમાં (અધ્યાનમાં) અને સમ્યંપુત્રમાં (અધ્યાનમાં) અસંખ્યગુણુ અસંખ્યગુણુ વધતો સંક્રમ થાય છે માટે એને પણ ગુણસંક્રમ કહ્યો છે. આ ગુણસંક્રમમાં "અધ્યાનમાં" એ એકજ લક્ષણનો અર્થ વિગંવાદ વા અપવાદ છે, અને "અસંખ્યગુણુ અસંખ્યગુણુસંક્રમ" એ મુખ્ય લક્ષણ અવિસંનદી છે, માટે ગુણસંક્રમ કહેવામાં વિરોધ નથી.

ગૂર્જર-
માપાન્તર
ઉપશમના
કરણમ્ ।

॥૨૪૮॥

મન્યવાર્થા—તારે વિન્યાં મુખી પણ, અર્થાત્ જ્યાં મુખી મિથ્યાત્વને ગુણસક્રમ વાણુ રહે ત્યાં મુખી બાવજાણં=આયુષ્ય વહીને
 શેષ ૭ ક્રમેની દ્વિરસવાઓ=સ્થિતિઘાત રસઘાત ગુણસેવી વિ=અને ગુણુશ્રેણિ પણ પ્રવર્તે છે તથા મિષ્ટસે=મિથ્યાત્વને સ્થિતિઘાત
 રસઘાત વદમટિર=મિથ્યાત્વની પ્રથમા સ્થિતિની વગ=એક આવલિઠા શેષ રહે ત્યાં મુખી પ્રવર્તે, ત્યાંસ્થાઠ સમાપ્ત થાય અને ગુણુશ્રેણિ
 દુગાયલિ સેષ મિ=એ આવલિઠા બાકી રહે ત્યાં મુખી પ્રવર્તે અને એ આવલિઠા રહે સમાપ્ત થાય. ॥૨૧॥

માર્વાર્થા—અન્યથાર્થવત્ મુખમ છે ॥૨૧॥

મયતરણા—ઉપશમ સમ્યં સમાપ્ત થયા બાક શું થાય? તે કહે છે—

उवसतद्धा अते विहिणा ओकश्चियस्स दलियस्स । अज्झवसाणणुरुवस्सुदओ तिसु एक्कयरयस्स ॥२२॥

उपशान्ताद्वाया अन्ते, विधिनाऽऽकर्षितस्य दलिकस्य । अव्यवसानानुरूपस्योदयस्त्रयाणामेकतरस्य ॥२२॥

મન્યવાર્થા—ઉવસતદ્ધા અતે=ઉપશાન્ત અન્તેના પર્વન્તે (ઉપં સમ્યંને અન્તે) વિહિના=વિધિપૂર્વક ઓકશ્ચિયસ્સ=આકર્ષેલા ત્રણે
 પુજના દલિયસ્સ=લિકનેા અજ્ઞવસાણ અણુરૂવસ્સ=અધ્યવસાયને અનુરૂપ=અનુસરતેા તિસુ=ત્રણ પુજનાંથી એકતરયસ્સ=ગમે તે એક પુજના
 લિકનેા ઉદયો=ઉદય થાય. ॥૨૨॥

માર્વાર્થા—ઉપં સમ્યંના અન્તમુંભાને આવલિઠાના અસંખ્યાતમા ભાગ અધિક એક આવલિઠા જેટલો કાળ બાકી રહે ત્યારે
 બીજી સ્થિતિમાથી ત્રણે પુજને બાકીની આકર્ષી છેલ્લી આવલિઠામાં નાંખે છે, તેમાં પ્રથમ સમયમાં ત્રણ બીજા સમયમાં તેથી અર્ધ
 ત્રીજા સમયમાં તેથી અર્ધ એ રીતે આવલિઠાના અસંખ્યાતમા ભાગ જેટલા કાળ મુખી નિવેક કરે છે અને એ અસંખ્યા ભાગ કાળ
 વ્યતીત થતાં જ્યારે છેલ્લી આવલિઠા બાકી રહે તે વખતે એવ શુભ અધ્યવસાયમાં વર્તેા હોય તેા સમ્યક્ત્વ પુજનેા ઉદય થતાં

ક્ષયોપસમ્યં પામે છે, મધ્યમ પરિણામે મિશ્રપુંજનો ઉદય થતાં મિશ્રસમ્યં પામે છે, અને જ્ઞાન્ય પરિણામે મિથ્યાત્વપુંજનો ઉદય થતાં મિથ્યાદ્રષ્ટિ થાય છે. ॥૨૨૧॥

અવતરણ—પૂર્વગાથામાં જેમ ઉપસમ્યંમાંથી જીવ સીધો ક્ષયોપસમ્યંદ્રષ્ટિ-મિશ્રદ્રષ્ટિ-મિથ્યાદ્રષ્ટિ થાય છે તેમ કહ્યું છે, તેમ કોઈક સાસ્વાદન ભાવ પણ પામે છે તે આ ગાથામાં કહે છે—

સમ્મત્તપદમલંભો સવ્વોવસમા તહા વિગિટ્ઠો ય । છાલિગસેસાઈ પરં આસાણં કોઈ ગચ્છેજ્ઞા ॥૨૩॥

સમ્યક્ત્વપ્રથમલાભઃ સર્વોપશમાત્ તથા વિપ્રકર્ષથ્ । પઢાવલિકાશેષાયાં પરમાસાદનં કશ્ચિદ્ ગચ્છેત્ ॥૨૩॥

અન્વયાર્થઃ—સમ્મત્તપદમલંભો=અનાદિમિથ્યાદ્રષ્ટિને ઉપશમસમ્યક્ત્વનો એ પ્રથમલાભ સવ્વોવસમા=મિથ્યાત્વની સર્વોપશમનાથી થાય છે. તહા=તથા એ સમ્યક્ત્વલાભ વિગિટ્ઠો ય=પ્રથમ સ્થિતિની અપેક્ષાએ વિપ્રકૃષ્ટ-ઘણા મોટા અન્તર્મુંપ્રમાણનો હોય છે. પુનઃ એ સમ્યક્ત્વ જ્ઞાન્યથી ૧ સમય ળાકી રહે અને પરં=ઉત્કૃષ્ટથી છાલિગ સેસાઈ=છ આવલિકા ળાકી રહે કોઈ=કોઈ જીવ આસાણં=આસાદન-સાસ્વાદનભાવમાં ગચ્છેજ્ઞા=જાય છે (સાસ્વાદનભાવ પામે છે). ॥૨૩॥

ભાવાર્થઃ—આ ઉપસમ્યંમિથ્યાત્વના સર્વોપશમથી અને અનન્તાનું૪ તથા મિશ્ર ને સમ્યં એ દના ક્ષયોપશમથી થાય છે. [શ્રેણિગત ઉપસમ્યં તે સાતેના ઉપશમથીજ થાય છે]. પુનઃ આ ઉપસમ્યંનો અન્તર્મું૩૫ કાળ અન્તરકરણ કરતી વખતે જે એક સંજ્યાતમાલાગ પ્રમાણની મિથ્યાત્વની પ્રથમાસ્થિતિ રહે છે તેનાથી ઘણા મોટા અન્તર્મુંપ્રમાણ છે. પુનઃ આ ઉપસમ્યંની પ્રાપ્તિ સાથેજ કોઈક જીવ દેશવિરતિભાવ પણ પામી શકે છે, અથવા કોઈ જીવ સર્વવિરતિભાવ પણ પામે છે. પુનઃ આ ઉપસમ્યંનો ૧ સમય વા ઉત્કૃષ્ટથી ૬ આવલિકા જેટલો કાળ ળાકી રહેતાં કોઈને અનન્તાનુંનો ઉદય થાય છે, જેથી એ અનન્તાંના

ઉદ્ધવાળા મતિન અથવા પતિત ઉપસમ્યંનું સાસ્વાદન સમ્યં એવું વિશેષનામ કહેવામાં આવે છે, અને તેને બીજા બુદ્ધસ્થાન તરીકે ગણવામાં આવે છે તથા ઉપસમ્યંના એ પતનકાળમાં એવું દેશવિરતિ વા સર્વવિરતિ ભાવ પામી શકતો નથી ॥૨૩॥

અવતરણ—એ ઉપસમ્યંથી એવને કેવો શ્રદ્ધાશુભ પ્રગટ થાય છે તે કહે છે—

સમ્મદ્દિટ્ઠી જીવી ઉવહ્હં પવયણ તુ સદ્દહ્હ । સદ્દહ્હ અસન્ભાવં અજાણમાણો ગુરુનિયોગા ॥૨૪॥

સમ્યગ્દિર્ઘ્ઠિણિ ઉપદિષ્ટ પ્રવચન તુ યદ્દષ્ટે । યદ્દષ્ટેઽસન્ભાવમજ્ઞાનન્ ગુરુનિયોગાત્ ॥૨૪॥

અવતરણ—સમ્મદ્દિટ્ઠી જીવો=સમ્યંએવ ઉવહ્હં પવયણં તુ=શુદ્ધે વા સવરે ઉપદેશેલા પ્રવચનનેજ-વચનનેજ (સત્ અર્થનેજ) સદ્દહ્હ=સદ્દેહે છે-યથાર્થપણે માને છે, અથવા અજાણમાણો=અજ્ઞાન હતો ગુરુનિયોગા=શુદ્ધના [નયોગથી-શુદ્ધપાસ્ત્રથી અસન્ભાવં=અસહભાવને-અસત્ અર્થને પણ સદ્દહ્હ=સદ્દેહે છે ॥૨૪॥

માયાર્થ—મતિજ્ઞાનાવરણના વિશિષ્ટ ક્ષયોપશમવાળે એવ સમ્યં પામ્યા પહેલાં વસ્તુસ્વરૂપના યથાર્થ બોધવાળો નહોતો, પરન્તુ વિપરીત બોધવાળો હતો, તે સમ્યંપામર્તા યથાર્થ બોધવાળો થાય છે, પરન્તુ એ જ્ઞાનાવરણના વિશિષ્ટ ક્ષયોપવાળો ન હોય તો શુદ્ધના વચન ઉપરજ વિશ્વાસ રાખનારો હોય છે, અને તેથી શુદ્ધ એ સમ્યજ્ઞાનવાળો ન હોય અથવા મિથ્યાદ્રષ્ટિ હોય તો તેવા શુદ્ધના વચન ઉપર વિશ્વાસ રાખનાર તે સમ્યજ્ઠિ એવને અવધાર્થબોધ-વિપરીત બોધ પણ હોય છે એ રીતે સમ્યજ્ઠિતુ નવ તત્વાદિ વિષયનું જ્ઞાન યથાર્થ જ હોય છે પરન્તુ શુદ્ધના વચનપર વિશ્વાસ રાખનાર સમ્યજ્ઠિને શુદ્ધની પરતન્ત્રતાથી પોતાને નવ તત્વાદિના વિસ્તૃત જ્ઞાન નહિ હોવાને લીધે તેનું અવધાર્થ જ્ઞાન પણ હોય છે, એમ હોવાનું કારણ પોતાને વિસ્તૃત જ્ઞાન નથી અને પોતે એમ માને છે કે શુદ્ધ મહાશબ્દ સર્વજ વીતશબ્દ કથિત જ કહે છે, તેથી સર્વજ વીતશબ્દપરની અનન્ય શ્રદ્ધાને લીધે અને આત્માના

तिः

स्वप्नुं यथार्थं ज्ञानं होवाने लीधे ते सम्यग्दृष्टिः ॥२४॥

अवतरणः—मिथ्यादृष्टिने કેવી શ્રદ્ધા હોય ? તે કહે છે—

मिच्छद्द्विष्टी नियमा उवइट्टं पवयणं न सदहइ । सदहइ असब्भावं उवइट्टं वा अणुवइट्टं ॥२५॥

મિથ્યાદૃષ્ટિનિયમાદુપદિષ્ટં પ્રવચનં ન શ્રદ્ધતે । શ્રદ્ધતેઽસદ્ભાવમુપદિષ્ટં વાઽનુપદિષ્ટમ્ ॥૨૫॥

અન્વયાર્થઃ—મિચ્છાદિટ્ટી=મિથ્યાદૃષ્ટિશ્ચ નિયમા=નિશ્ચય-અવશ્ય ઉવઈટ્ટં પવયણં=ઉપદિષ્ટ પ્રવચનને-સર્વજ્ઞભાષિતતત્વને ન સદ્દહઈ=સદ્દે-હતો નથી, અને ઉવઈટ્ટં વા અણુવઈટ્ટં=ઉપદિષ્ટ વા અનુપદિષ્ટ પ્રવચનને-તત્વને જે સદ્દેહે તો અસભાવં=અસદ્ભૂત-અસત્-મિથ્યા-વિપરીત સ્વરૂપે જ સદ્દહઈ=સદ્દેહે છે. ॥૨૫॥

માત્રાર્થઃ—મિથ્યાદૃષ્ટિશ્ચ સદ્ગુણના વચન ઉપર અથવા સર્વજ્ઞવચન ઉપર વિશ્વાસ રાખતો નથી અને કદાચ વિશ્વાસ રાખે છે તો કુગુણના વચનો ઉપર અથવા અસર્વજ્ઞ પ્રરૂપેલાં ભારત રામાયણુ આદિ મિથ્યાશાસ્ત્રોનાં વચનો ઉપર વિશ્વાસ રાખે છે. ॥૨૫॥
અવતરણ—મિશ્રદૃષ્ટિશ્ચને કેવા પ્રકારની શ્રદ્ધા હોય તે દર્શાવે છે—

सम्मामिच्छद्द्विष्टी सागारे वा तहा अणागारे । अह वंजणोग्गहम्मि य सागारे होइ नायव्वो ॥२६॥

सम्यग्मिथ्यादृष्टिः साकारे वा तथाऽनाकारे । अथ व्यंजनावग्रहे च साकारे भवति ज्ञातव्यः ॥२६॥

અન્વયાર્થઃ—સમ્મામિચ્છદ્વિટ્ટી=સમ્યગ્મિથ્યાદૃષ્ટિ-મિશ્રદૃષ્ટિશ્ચ સાગારે=સાકાર ઉપયોગમાં-જ્ઞાનોપયોગમાં વા તહા=તથા અણાગારે=અના-કાર ઉપયોગમાં-દર્શનોપયોગમાં વર્તે છે, અહ=હવે જે સાગારે=સાકારોપયોગમાં વર્તે તો વંજણોગ્ગહમ્મિ ય=વ્યંજનાવગ્રહમાં જ વર્તે તો હોઈ=હોય છે એમ નાયવ્વો=બાણુવો-બાણુવું. ॥૨૬॥

गूर्जर-
भाषान्तर

उपशमना-
करणम् ।

॥१५०॥

માર્ગ—મિથદષ્ટિભવ સર્વજ્ઞાતા તત્ત્વમાં શ્રદ્ધાવાળો નહિ તેમ અશ્રદ્ધાવાળો પણ નહિ, એ રીતે મિથલાવવાળો હોવાથી તત્ત્વના સમ્યક્નિશ્ચયજ્ઞાનરહિત હોય છે અથવા અવ્યક્ત ભાષવાળો છે માટે દર્શનાપયોગી હોય છે અને નો જ્ઞાનાપયોગી હોય તે અવ્યક્ત ભાષરૂપ અવ્યક્ત અથવા જ્ઞાનાપયોગવાળો હોય પરંતુ અર્થાવગ્રહાદિ સરખા કિંચિત્ વ્યક્ત ભાષવાળા જ્ઞાનાપયોગવાળો ન હોય ॥૨૧॥ इति प्रथमसम्यक्त्वोत्पत्तिः ॥

॥ अथ चारित्रमोहनीयनी उपशमनानो विधि ॥

અવતરણ—એ પ્રમાણે પ્રથમસમ્યક્ત્વોત્પત્તિની પ્રરૂપણા કરીને હવે ચારિત્રમોહની ઉપશમના (સર્વોપશમના) કહેવાનો પ્રસંગ છે, ત્યાં ચાંમોહની ઉપશમના કયો છવ કરે ? તે કહે છે—

वेयगसम्महिट्टी चरित्तमोहवसमाए चिट्ठतो । अजओ देसजई वा विरतो व विसोहिअद्दाए ॥२७॥

वेदकसम्पग्दष्टिधारिचमोहोपशमाय चेएते । अयतो देसयतिर्वा, विरतो वा विसोह्यद्दायाम् ॥२७॥

મમ્યયાર્થ—ચરિત્તમોહ ઉપશમાએ=ચારિત્રમોહનીયની ઉપશમના માટે ચિટ્ઠતો=એટલા કરતો છવ [ચાંમોહની ઉપશમના પ્રારબતો છવ] વિસોહિઅદ્દાએ=વિશુદ્ધિઅદ્દામાં=વિશુદ્ધકાળમાં=વિશુદ્ધિમાં પડતો અજઓ વાંઅવિશતિ અથવા દેસજઈ=દેશવિસતિ, વિરતો વ=અથવા સર્વવિશ્ત [૬-૭માં ગુણસ્થાનવાળો] હોય છે, અને તે પણ સમ્યક્ત્વમાં વેયગસમ્મહિટ્ટી=વેદકસમ્યક્દષ્ટિ-કાયોપસમ્યક્ત્વી હોય છે [આજગ કહેવાશે તે પ્રમાણે ક્ષાયિક સમ્યક્દષ્ટિ પણ હોય છે] ॥૨૭॥

માર્ગ—અન્વયાર્થવત્ સુજમ છે ॥૨૭॥

અવતરણ—એ અવિરત દેશવિરત અને સર્વવિરતનું લક્ષણ કહેવાય છે—

અન્નાણાણબ્ધુવગમજયણાહજઓ અવજ્જવિરઈણ । એગ્ગવયાઈ ચરિમો અણુમહમિત્તો ત્તિ દેસજઈ ॥૨૮॥
અણુમહવિરઓ ય જઈ દોણહ વિ કરણાણિ દોણિહ ન ઉ તઈયં । પચ્છા ગુણસેઢી સિં તાવહયા આલિગા ઉપ્પિં ॥

અજ્ઞાનાનભ્યુપગમાયતનાભિરયનોઽવઘવિરત્યા । એકવ્રતાદિઃ ચરિમોઽનુમતિમાત્ર ઇતિ દેશયતિઃ ॥૨૮॥

અનુમતિવિરતશ્ચ યતિર્દ્વયોરપિ કરણે દ્વે ન તુ તૃતીયમ્ । પશ્ચાદ્ ગુણશ્રેણિરનયોઃ, તાવત્યાવલિક્રાયા ઉપરિ ॥૨૯॥

અન્વયાર્થઃ—અન્નાણ અણબ્ધુવગમ અજયણાહ=અજ્ઞાન અનભ્યુપગમ (અમહણ) અને અજયણા એ ત્રણ વડે અજઓ=અવિરત હોય છે. તથા એગ્ગવયાઈ=જન્યતઃ એક વ્રતથી પ્રારંભીને ચરિમો=અન્તે-ઉત્કૃષ્ટથી અણુમહમિત્તોત્તિ=અનુમતિ માત્ર સેવનારો હોય, એવા પ્રકારની ઘણા ભેદવાળી અવજ્જવિરઈણ=અવધની-પાપક્રિયાની વિરતિ વડે યુક્ત છવ દેસજઈ=દેશયતિ-દેશવિરત હોય છે. ॥૨૮॥

તથા અણુમહવિરઓ ય=અનુમતિમાત્રથી પણ જે વિરક્ત-રહિત હોય તે જઈ=યતિ-સર્વવિરતિ કહેવાય, એ દોણહ વિ=ગાનેમાં (દેશવિં સર્વવિંની પ્રાપ્તિ માટે) દોણિહ કરણાણિ=જે જ કરણ (યથાં પ્રં અપૂર્વં) હોય છે, ન ઉ તઈયં=પરંતુ ત્રીણું અનિવૃત્તિકરણ હોય નહિં. પચ્છા=પશ્ચાત્ (૯)સિં=એ જે ભાવની ગુણસેઢી=ગુણશ્રેણિ તાવહયા=તેટલાજ પ્રમાણવાળી અન્તર્મુહૂર્ત્ત પ્રમાણવાળી રચાય છે, પરંતુ આલિગા ઉપ્પિં=ઉદયાવલિક્રાથી ઉપર ગુણશ્રેણિ રચાય (ઉદયાંના પ્રારભથી નહિં) ॥૨૯॥

ભાવાર્થઃ—અજ્ઞાનથી વ્રતનું સ્વરૂપ જાણે નહિ, અથવા જાણે તો પણ વ્રત મહન ન કરે, અને વ્રત મહણ કરે તો તેનું પાલન પણ ન હોય એમ ત્રણે રીતે અવિરત છવ હોય છે. અને દેશવિરતજીવતથા સર્વવિરતજીવને પણ એ ત્રણ પદને અનુસરતા જે પ્રકાર-ભાંગા હોય છે તે આ પ્રમાણે—

૧ સમ્યગ્ ન જાણે-ન આહરે-ન પાળે, એ મિથ્યાદષ્ટિ, અમતી. ૨ સમ્યગ્ ન જાણે-ન આહરે-પાળે, એ મિથ્યાદષ્ટિ મિથ્યામતી (તત્વત. અવિરતિ) ૩ સમ્યગ્ ન જાણે-આહરે-ન પાળે, એ મિથ્યાદષ્ટિ દ્રવ્યલિંગી (તત્વત અવિરતિ) ૪ સમ્યગ્ ન જાણે-આહરે પાળે, એ ભદ્ર કમિથ્યાદષ્ટિ અત્રીતાર્થ મુનિ [તત્વત અવિરતિ] ૫ સમ્યગ્ જાણે-ન આહરે-ન પાળે, એ શ્રેણિકાદિક અમતી સમ્યગ્ દષ્ટિ (તત્વત અવિરતિ) ૬ જાણે-ન આહરે-પાળે, એ અનુત્તરદેવવત અવિરતિ સમ્યગ્ દષ્ટિ ૭ જાણે-આહરે-ન પાળે, એ સવિગ્નપાશિકવત અવિરતિ સમ્યગ્ દષ્ટિ ૮ જાણે-આહરે-પાળે, એ ગીતાર્થ મુનિ, અને દેશવિરતિ આવક

એ ૮ ભાગમા પહેલા ૪ ભાગ મિથ્યાદષ્ટિના ૭ ભાગ અમતીના અને છેલ્લો ૧ આઠમા ભાગ દેશવિરતિનો તથા સર્વવિરતિનો છે

અહિ દેશવિરતિ તે સમ્યક્ત્વમૂલ બારમતમાં એક મતથી પ્રારંભીને બારે મત મુખીના અસયોગી સયોગી ભગની અપેક્ષાએ લાખે અને ભાંગા ઉત્પન્ન થાય છે તેથી 'દેશવિરતિ અનેક પ્રકારની છે અને સર્વવિરતિમાં તેવા ભાગ ન હોવાથી એક જ પ્રકારની છે પુન સર્વોત્કૃષ્ટ દેશવિરતિ મનવચન કાપાએ કરવું નહિ કરાવવું નહિ એ છ કોટિ સર્વાંશે હોય છે, અને અનુમતિ દેશાંશે હોય છે તે આ પ્રમાણ-પોતે વા બીજાએ કરેલા પાપને પ્રશયે, તેમજ પાપારભવાણ આહારાદિના યોગ કરે તે પ્રતિષેવા અનુમતિ, પુત્રાદિકે કરેલ પાપ સાંભળે અને તેમાં સમ્મતિવાળે હોય, પરન્તુ નિયેધ ન કરે તે પ્રતિષ્રવણ અનુમતિ, અને પાપારભમાં પ્રવર્તેલા પુત્રાદિ પ્રત્યે માત્ર મમતાવાળે હોય પરન્તુ તેના પાપને પ્રશયે નહિ તેમ સાંભળે પણ નહિ તે સંવાસ અનુમતિ એ ત્રણ અનુમતિ માંથી સવાસાનુમતિવાળે સર્વોત્કૃષ્ટ દેશવિરત કહેવાય, અને જ્યારે એ સવાસાનુમતિ પણ ન હોય ત્યારે યત્તિ કહેવાય.

એ દેશવિરતિની પ્રાપ્તિ દેશવિં પ્રાયોગ્ય યથામં ને અપૂં યથા બાહ તરત હોય છે, તેમજ સર્વવિરતિની પ્રાપ્તિ પણ સર્વવિં

૧ સમ્યગ્ દષ્ટિ છવ મત અત્રીકાર કરે તો દેશવિરતિ ન તથા એમ કહેલાક માને છે તે લખિત નથી, દેવવતના પરિણામે દેવવત હોય તો દેશવિરતિ તથા

પ્રાયોગ્ય એ બે કરણ થયા ગાદ તરત હોય છે, જેથી વિરતિની પ્રાપ્તિ માટે ત્રીજું અનિવૃત્તિકરણ થતું નથી. પુનઃ અવિરતસમ્યગ્દષ્ટિ એ બે કરણ કરે તો દેશવિં અથવા સર્વવિં પણ પામે, અને દેશવિરતિવંત બે એ બે કરણ કરે તો એક સર્વવિરતિ જ પામે. પુનઃ દેશવિં વા સર્વવિં પામવા સાથેજ પૂર્વોક્ત પ્રકારની ગુણશ્રેણિ રચે છે, પરન્તુ ઉદયસમયથી ન રચતાં ઉદયાવલિકાના ઉપરના સમયથી રચે છે. તેમાં પણ વિરતિની પ્રાપ્તિથી અન્તર્મું સુધી અવશ્ય વધતા પરિણામવાળો હોવાથી વધતી ગુણશ્રેણિ જ રચે છે, અને સાથે સ્થિતિઘાત રસઘાત પણ કરે છે, ત્યારગાદ બે વધતા પરિણામે હોય તો વધતી, અન્યથા અવસ્થિત વા હીનપરિણામે મધ્યમ વા હીનગુણશ્રેણિ રચે છે, પરન્તુ સ્થિતિરસઘાત તો ગંધ પડે છે. ॥૨૮-૨૯॥

અવતરણ:—દેશવિરતિ વા સર્વવિરતિથી પતિત થયેલાને પુનઃ દેશસર્વવિરતિની પ્રાપ્તિ કેવા પ્રકારે થાય? તે દર્શાવે છે—

પરિણામપચ્ચયાઓ ગામોગગયા ગયા અકરણાઽ । ગુણસેદિં સિં નિચ્ચં પરિણામા હાણિવુદ્ધિજુયા ॥૩૦॥

પરિણામપ્રત્યયાદનામોગગતા ગતા અકરણાસ્તુ । ગુણશ્રેણિરનયોઃ નિત્યં, પરિણામાત્ હાનિવુદ્ધિયુતા ॥૩૦॥

અન્વયાર્થ:—પરિણામપચ્ચયા ઽ=પરિણામ પ્રત્યયથી [પરિણામહાનિના કારણથી] અનામોગગયા=અનાભોગને પ્રાપ્ત થયા છતાં [વ્યક્ત ઉપયોગરહિતપણે] ગયા=ગયા હોય, અર્થાત્ સર્વવિરતિ જીવે દેશવિરતિ અવિરતપણાને પામ્યા હોય, અને દેશવિરત જીવે અવિરતપણું પામ્યા હોય તો પુનઃ તે સર્વં દેશં ભાવને પ્રાપ્ત કરતાં અકરણા ઽ=કરણરહિત જ પ્રાપ્ત કરે, અને આભોગથી-વ્યક્ત ઉપયોગપૂર્વકં ભ્રષ્ટ થયા હોય અને મિથ્યાત્વે પણ ગયા હોય તો જઘન્યથી અન્તર્મુંહૂતે અને ઉત્કૃષ્ટથી ઘણા કાળે પુનઃ યથાપ્રવૃત્તાદિ ત્રણ કરણ કરીને જ તે ભાવ પામે. પુનઃ સિં[ર્ણસિં]=એ બેની ગુણસેદિં=ગુણશ્રેણિ નિચ્ચં=નિત્ય (જ્યાં સુધી દેશવિરત્યાદિ ભાવ વર્તે ત્યાં સુધી) હોય છે, અને પરિણામા=પરિણામથી-પરિણામને અનુસારે હાણિવુદ્ધિજુયા=હાનિ વૃદ્ધિવાળી હોય છે (હીન પરિણામે પ્રદેશાપેક્ષાએ હીનરચના

વાળી વૃદ્ધિ પરિણામે અધિક શ્વનાવાળી, અને અવસ્થિત પરિણામે તુલ્ય શ્વનાવાળી હોય છે પરંતુ કાળની અપેક્ષાએ [પતદ્વંદ્વ અન્તમુંની અપેક્ષાએ] જેમ જેમ નીચે ઉદયસમય ત્રુટતો વ્યય તેમ તેમ ઉપર જોડેક સમય (પતદ્વંદ્વ અન્તમુંમાં) વધતો વ્યય જેમી પ્રતિસમય પતદ્વંદ્વ અન્તમું તુલ્ય પ્રમાણવાળું રહે છે સમ્યક્ત્વ પ્રત્યક્ષિત શુભશેષિમાં પતદ્વંદ્વ અન્તમું હીન હીન થતુ હવું અને અહિં જોમ નથી એ વિશેષ છે ॥૩૦॥

માયાર્થઃ—અન્વયાથ વત મુગમ છે ॥૩૦॥ इति देशविरति सर्वविरतिनी प्राप्ति २-३॥

॥ अथ अनन्तानुबन्धिनी विसंयोजना ४ यो अधिकार ॥

એ પ્રમાણે દેશવિં તથા સર્વવિંની પ્રાપ્તિ કહીને હવે અનન્તાનુંની વિસયોજના કહેવાનો પ્રસંગ છે, ત્યાં ચારિત્રમોહનીયની ઉપશમનાના આદુ અધિકારમાં અનન્તાંની વિસયોજના કહેવાનું શુ પ્રયોજન ? ઉત્તર—ઉપંગેષિનો પ્રારબ અનતાનુંને વિસયોજ્યા પછી જ થાય એવો નિયમ છે માટે.

चउगइया पञ्जत्ता तिस्रि वि संयोयणा विजोयंति । करणेर्हि तिर्हि सहिया नतरकरणं उवसमो वा ॥३१॥

चतुर्गविकाः पर्याप्तास्त्रयोऽपि संयोजनान् वियोजयन्ति । करणैस्त्रिभिः सहिता नान्तरकरणमप्युपशमो वा ॥३१॥

મગ્યવાર્થઃ—ચતુર્ગવ્યા પજ્જત્તાચારે ગતિના પર્વાત્તુ એવો તિન્નિયિ=અવિરતિ દેશવિં વા સર્વવિં એ ત્રણે (૪-૫-૬-૭ ભુજું વર્તી) કરણેર્હિ તીર્હિ સહિયા=ત્રણકરણ સહિત સંયોજના=સયોજના કથાયોને (૪ અનતાનુંને) વિજોયંતિ=વિજેાએ છે—વિનાશ પમાટે છે ત્રણકરણનુ સ્વરૂપ પૂર્વે ઉપંગ સમ્યની પ્રાપ્તિમાં કહ્યા પ્રમાણે જ, પરંતુ વિશેષ કે—અંતરકરણ=અન્તરકરણ વા=તથા ઉવસમો=ઉપશમ

थतो नथी (विनाश न् थाय छे) ॥३१॥

भाचार्यः—अनन्तानुंणी विसंथेज्जना-विनाश करनार थारे गतिना पर्याप्ता एव यथासंभव ४-५-६-७ गुणुंवाणा डोय छे, अने उपसंभ्यंभां कडेली पद्धतिवाणां प्रथम त्रणु करणु करे छे. विशेष ओके-त्यां अनिवृत्ति करणुमां अन्तरकरणु कहुं छे ते अडिं न करे, अने विनाश करवाने डोवाथी उपशम पणु न करे. पुनः अपूर्वकंणा प्रथमसमयथी शेषकथायोमां प्रतिसमय असंभ्यगुणु असंभ्यगुणुवृद्धिओ संकमवा इप गुणुसंकम करे, अने अनिवृत्तिंमां पूर्वोक्त स्वइपवाणा उद्वलना संकमवडे अनंतांने सर्वाथा विनाश-क्षय' करे ॥३१॥

अवतरणः—पूर्वे अनन्तानुंणी विसंथेज्जना-क्षपणा कहीने प्रसंग प्राप्त डोवाथी (अथवा क्षायिं सम्यग्दृष्टि पणु उपसंभ्येणु प्रारंभे छे, ओम सूचवाने) त्रणु दर्शनमोडनीयनी क्षपणा कडे छे-

दंसणमोहे वि तहा कयकरणद्वाइ पच्छिमे होइ । जिणकालगो मणुस्सो पट्टवगो अट्टवासुपिं ॥३२॥

दर्शनमोहेऽपि तथा, कृतकरणाद्वायां पश्चिमे भवति । जिनकालको मनुष्यः, प्रस्थापको वर्षाष्टकस्योपरि ॥३२॥

अन्वयार्थः—दंसणमोहे वि=दर्शनमोडनीयनी क्षपणा पणु तहा=ते प्रकरेण नणुवी (अनन्तांणा क्षय तुल्य नणुवी) विशेष ओके-पच्छिमे=पश्चिमणंउ-अन्तिम स्थितिणंउ उवेलाठ रह्ये छते एव कयकरणद्वाए होइ=कृतकरणुद्वामां-कृतकरणुकाणमां वर्तते डोय छे, अर्थात् ओ एव कृतकरणु कडेवाय छे. पुनः पट्टवगो=प्रस्थापक-दर्शनमोडनीयना क्षयने प्रारंभक जिणकालगो=जिनकालीन (डेवलीना

१ आ कर्मप्रकृतिना अलिप्रायथी उपसंभ्येणु करनारने अनन्तानुणधिनी विसंथेज्जनांण डोय छे, अने जीण कटताक आचार्योना अलिप्रायथी उपशमना पणु डोय छे, ते उपशमनानुं स्वइप अन्यान्तरथी नणुपुं.

કાળમાં વર્તતો) અદુષ્ટાણ સર્વિ-આઠ વર્ષથી ઉપરની વયવાળા મણુસ્તો-મનુષ્ય જ હોય છે (નિષાપક ચારે ગતિવાળા હોય) છે ॥૩૨॥

માયાર્થ—ત્રણ દર્શનમોહનીયનો ક્ષય કરનાર (ક્ષયનો પ્રારંભ કરનાર) કેવલિના કાળમાં [જેમ વર્તમાન જીવનમાં થી જીવ બંધનના વિહારકાળથી થી જ જુસ્વામીને કેવલજ્ઞાનની પ્રાપ્તિ મુખીના કાળમાં] વર્તતો અને આઠ વર્ષથી અધિક વયવાળો પ્રથમ સહનની મનુષ્યજ હોય છે. એ ક્ષયણનો વિધિ પ્રાયઃ જનતાનુબંધિ દુષ્ટ્ય ત્રણ કરણ પૂર્વક છે જે વિશેષતા છે તે વૃત્તિથી બંધુવા યોગ્ય છે એમા અનિવૃત્તિકરણે સ્થિતિપાત અને ઉદ્ધલના વિગેરેથી પ્રથમ મિથ્યાત્વનો ક્ષય થાય છે, ત્યારબાદ મિથ્યનો ક્ષય થવા પછી સમ્યંનો ક્ષય થાય છે ત્યાં સમ્યંનો ક્રમશઃ ક્ષય થતાં જ્યારે સમ્યંની સ્થિતિસત્તા ૮ વર્ષ જેટલી રહે ત્યારે એ જીવ નિશ્ચયથી દરેક ક્ષયક ઠહેવાય. ત્યારબાદ એ સ્થિતિને પણ ક્રમશઃ નાશ થતા જ્યારે અન્તમું સ્થિતિવાળો સર્વાન્તિમ સ્થિતિખંડ ઉવેલવો શરૂ થાય અને ઉવેલાઈ બાય ત્યારે એ જીવ ક્ષયક જૂતકરણ ઠહેવાય છે આ સર્વાન્તિમ ખંડ ઉવેલાઈ ગણા બાદ અન્તમું સૂક્ષ્મ પ્રમાણ સ્થિતિ સત્તામ્ શેષ છતાં બદ્ધામુક હોય તો મરણ પામી કોઈક ચારે ગતિમાંની કોઈપણ એક ગતિમાં જાય છે, અને ત્યાં તેનો સર્વથા ક્ષય થાય છે જેથી દર્શનમોહના ક્ષયનો પ્રારંભક મનુષ્ય જ હોય, અને નિષાપક (સમાપક) ચારે ગતિમાં હોય છે

પૂર્વબંધાયુ ક્ષાયિક સમ્યંજ્ઞિ મનુષ્ય હેવ વા નરકગતિમાં જાય તો ત્યાંથી પુનઃ મનુષ્ય થઈ મોક્ષે જાય છે, તેથી ત્રીજે ભવે મુક્તિપદ પામે છે. અને એ તિર્યચ કે મનુષ્યગતિમાં જાય તો અવરય મુજલિકતિર્યચ કે મનુષ્યમાં જ જઈ ત્યાંથી હેવ થઈ પુનઃ મનુષ્ય થઈ મોક્ષે જવાથી થોથે ભવે મુક્તિપદ પામે છે [કૃષ્ણ દુ પ્રસહાદિવત્ સ્થિતિ પાંચમે ભવે પણ મુક્તિપદ પામી શકે છે] અથવા પ્રથમ અનુત્તરદેવનું આયુષ્ય બાંધ્યા બાદ ક્ષાંસમ્યં પામે તો કોઈ ઉપગ્રેણિ પણ પામે છે, અને એ અબદ્ધામુ ક્ષાંસમ્યં પામે

૧ જેણે કરણ પૂર્વ કર્મ છે તે જૂતકરણ ઠહેવાય છે.

તો ક્ષાંસ્યં પામ્યા ણાદ અંતર્મુહૂર્ત્તમાં જ ક્ષપકશ્રેણિ પ્રાપ્ત કરે છે. ॥૩૨॥

અવતરણ—ઉપશ્રેણિનો પ્રારંભક પ્રથમ અનંતાંની વિસંયોજના કરીને કોઈક વ્રણ દર્શનમોહનો પણ ક્ષય કરી ક્ષાંસમ્યગ્દષ્ટિ થઈ ઉપશ્રેણિ પ્રારંભે છે એ વાત કહીને હવે ણીને પ્રકાર દર્શાવે છે કે—અનંતાંની વિસંયં કરીને કોઈક જીવ દર્શનમોહનીયનો ઉપશમ કરી ઉપસમ્યગ્દષ્ટિ થઈને પણ ઉપશ્રેણિ પ્રારંભે છે તે આ ગાથામાં કહે છે—

અહવા દંસણમોહં પુવ્વં ઉવસામહત્તુ સામન્ને । પઠમઠિઙ્ઘમાવલિયં કરેઙ્ઘ દોણ્ઘં અણુદિયાણં ॥૩૩॥

અથવા દર્શનમોહં પૂર્વમુપશમય્ય શ્રામણ્યે । પ્રથમસ્થિતિમાવલિકાં કરોતિ દ્વયોરપ્યનુદિતયોઃ ॥૩૩॥

અન્વયાર્થઃ—અહવા=અથવા (દર્શનત્રિકનો ક્ષય ન કરે તો કોઈ જીવ) દંસણમોહં=દર્શનમોહનીયને પુવ્વં=પૂર્વે—પ્રથમ સાગન્ને=શ્રમણુપણામાં (૬-૭મા ગુણુસ્થાને) ઉવસામહત્તુ=ઉપશમાવીને—ઉપશમાવતાં અણુદિયાણં દોણ્ઘં=અનુક્યવતી જે પ્રકૃતીની (મિથ્યાંમિશ્રતી) પઠમઠિઙ્ઘં=પ્રથમા સ્થિતિને આવલિયં=આવલિકાપ્રમાણ કરે છે—રાણે છે. ॥૩૩॥

માવાર્થઃ—અહિં ઉપશ્રેણિ સંગંધિ ઉપસમ્યં પામનારો જીવ પ્રથમ ક્ષયોપશમસમ્યગ્દષ્ટિ જ હોય છે, કારણ કે અનાદિ મિથ્યાદષ્ટિએ પ્રાપ્ત કરેલ પ્રથમ ઉપસમ્યંથી ઉપશ્રેણિ પ્રારંભાતી નથી, જેથી ક્ષયોપસમ્યગ્દષ્ટિ જીવ પૂર્વોક્ત રીતે વ્રણ કરણુપૂર્વક ઉપસમ્યં પામે છે, અને તે પણ '૬-૭મા ગુણુસ્થાને' જ પામે છે. ણીને તક્ષવત એ છે કે—અનિવૃત્તિકરણુમાં અન્તરકરણુ પ્રારંભે

૧ પ્રગત્તની વિશુદ્ધિ અદ્ધાગા પ્રારંભ કરી અપ્રગત્તતા પાગી વિશુદ્ધિઅદ્ધાગાં સગાપ્ત કરે એ સંભવિત છે, પરન્તુ અપ્રગત્તમાં પ્રારંભી પમત્તે આવવું અસંભવિત છે, કારણકે પ્રગત્તે આવતા અવિશુદ્ધિ હોય છે, અને ઉપસમ્યંની પ્રાપ્તિક્રિયા તો સર્વ વર્ધમાન વિશુદ્ધિ એજ હોય છે તેથી આહુ ક્રિયામાં પરાવૃત્તિ ન હોય એ સંભવિત છે.

તે વખતે મિથ્યાંમિશ્રની પ્રથમા સ્થિતિ એક આવલિહ જેટલીજ કરે છે, અને સમ્યક્ત્વની અન્તર્મુંપ્રમાણ કરે છે, અને અન્તર કરવાની જગ્યામાથી ઉપાકેરું દલિહ પ્રતિસમય સમ્યક્ત્વની પ્રથમા સ્થિતિમાં (ઉદયસ્થિતિમાં) નાખે છે શેવવક્તવ્ય પૂર્વવત્ ॥૩૩॥

અવતરણ—ઉપશમસમ્યક્ત્વ પામ્યા બાદ શુ કરે? તે કહે છે—

અદ્વાપરિવિત્તીઓ પમત્ત ઇયરે સહસ્સસો કિચ્ચા । કરણાણિ તિન્નિ કુણ્ણ તદ્દયવિસેસે ઇમે સુણ્ણસુ ॥૩૪॥

અદ્વાપરિવૃત્તીઃ પ્રમત્ત ઇતરે સહસ્રસ્રઃ કૃત્વા । કરણાણિ ત્રીણિ કરોતિ તૃતીયધિક્ષેપાનિમાન્ મૃણુત ॥૩૪॥

અન્યયાર્થઃ—પમત્ત ઇયરે=(ઉપ૦સમ્ય૦ પામ્યા બાદ) પ્રમત્તમાં અને અપ્રમત્તમા સહસ્સસો=૬૦૧૨૦૧૨ અદ્વાપરિવિત્તીઓ=અર્થા 'પરિવૃત્તીઓ=ફિચ્ચા=કરીને આશિત્રમેદની ઉપશમના માટે તિન્નિ કરણાણિ=ત્રણ કરણો કુણ્ણ=કરે, ત્યાં તદ્દયવિસેસે=ત્રી=૩ કરણમાં જે જે વિશેષતાઓ થાય છે તેમને વિશેષતાઓ સુણ્ણસુ=તમે સાંભળો ॥૩૪॥

માયાર્થઃ—અન્વયાથૈવત્ મુગમ છે ॥૩૪॥

અંતોકોઢાકોઢી સત્ત અનિયદ્દિણો ય ઉદહીણં । વધો અતોકોઢી પુવ્વકમા હાણિ અપ્પવહ્ ॥૩૫॥

અન્તઃકોટીકોટી સત્તા અનિવૃત્તેષોદધીનામ્ । અન્વોજ્જ્ઞાકોટી પૂર્વક્રમાદ્ હાનિરત્ત્યવહુત્વમ્ ॥૩૫॥

અન્યયાર્થઃ—અનિયદ્દિણો=અનિવૃત્તિકરણના પ્રથમસમયે સંત=સત્તા-સ્થિતિસત્તા (=૭ કર્મની સત્તા સ્થિતિ) અંતોકોઢાકોઢી=અન્ત કોઠાકોઠી ઉદહીણં=સાગરોપમની હોય છે, અને વધો=સ્થિતિબંધ અતોકોઢી=અન્ત કોઠી સાગરોપમ હોય છે (પચ્ચસશ્રદ્ધમાં તે બધ

૧ અદ્વાપરિવૃત્તિ એટલે પ્રમત્તેથી અપ્રમત્તે, ત્યાંથી પ્રમત્તે, ત્યાંથી અપ્રમત્તે એમ જવું તે.

પણ અંતઃકોઠો કહ્યો છે). ત્યારણાં પુસ્તકમા=પૂર્વના ક્રમથી [નવો નવો સ્થિતિબંધ પલ્લવસંખ્યાભાગ હીન હીન થતો જાય છે, એ ક્રમ પ્રમાણે] હાણિ=સ્થિતિબંધની [સત્તાની પણ] હાણિ થતી જાય છે, અને તેથી અપ્પવહૂ=અલ્પબહુલ્લવ-સ્થિતિસત્તાનું તથા સ્થિતિબંધનું અલ્પબહુલ્લવ પણ પૂર્વક્રમ પ્રમાણે જ જાણવું.

માવાર્થ:—અન્વયાર્થવત્ સુગમ છે. વિશેષ એ કે-અલ્પબહુલ્લવ આ રીતે-નામગોત્ર અલ્પ, સ્વસ્થાને તુલ્ય. તેથી જ્ઞાન્દંવેઽન્દંવે-વિશેષાધિક, પરસ્પરતુલ્ય. તેથી 'આરિત્રમોહનીય વિશેષાધિક. [એ રીતે બંધ અને સત્તા અત્યંત હીન થઈ છે તોપણ ઉભયઆશ્રયી : અલ્પબહુલ્લવ સદાકાળનું જે છે તે જ છે.

ઠિઙ્કંડગમુક્કસ્સં પિ તસ્સ પલ્લસ્સ સંખતમભાગો । ઠિઙ્કંઘવહુસહસ્સે સેકેકંકં જં મણિસ્સામો ॥૩૬॥

સ્થિતિકંડમુલ્કૃષ્ટમપિ તસ્ય પલ્લસ્ય સંખ્યેયતમભાગઃ । સ્થિતિવન્ધવહુસહસ્સેષ્વેકેકં યદ્ મણિષ્યામિ ॥૩૬॥

અન્વયાર્થ:—તસ્સ=તેનું-અનિવૃત્તિમાં પ્રવેશતા ઉપશમકનું ઉક્ત્સંપિ ઠિઙ્કંડગ=હણાતું ઉલ્કૃષ્ટ સ્થિતિકંકંક પણ (હણાતો ઉઠ સ્થિતિબંધ પણ) પલ્લસ્સ સંખતમભાગો=પલ્લવોપમનો સંખ્યાતમો ભાગ છે. એ સ્થિતિબંધ પ્રમાણ વહુસહસ્સે ઠિઙ્કંઘ=ઘણા હજારો નવા નવા સ્થિતિબંધ વ્યતીત થયે સેકેકંકં=એકેક ક્રમનું જ=જે કંઈ નવીન થાય છે તે મણિમામો=કહીશું. ॥૩૬॥

માવાર્થ:—અન્વયાર્થવત્ સુગમ છે. વિશેષ કે-અનિવૃત્તિમાં પ્રવેશતાં દેશોપશમના નિધત્ત અને નિકાચના એ ત્રણ કરણ વિચ્છેદ પામે છે. તથા હજારો સ્થિતિબંધ અથવા નવા સ્થિતિબંધ વીત્યા ણાં સાત ક્રમનો સ્થિતિબંધ સહસ્રપૃથક્ત્વસાગરોપમ [ઘણા હજાર સાગરો પ્રમાણ] થાય છે, ત્યારણાં પુનઃ હજારો ઘાત વીત્યાણાં અનિવૃત્તિ કરણના સંખ્યાતા ભાગ જાય અને એકભાગ

૧ દર્શનમોહની સત્તા પણ અન્તઃકોઠો છે, પરન્તુ ઉપશાન્ત હોવાથી અહિં કહી નથી.

આઠી રહે ત્યારે સાત ઠમની સ્થિતિબંધ અસંનિપચેન્નિયના સ્થિતિબંધ તુલ્ય થાય છે, ત્યારબાદ પૃથક્ત્વ પૃથક્ત્વ સ્થિતિબંધ થયા બાદ કમરુ. ચતુઃત્રીંશદીંશકેન્નિય સ્થિતિબંધ થાય છે અને ત્યારબાદ હબરે સ્થિતિબંધ વીત્યાબાદ જે ઠમ નવીન થાય છે તે નીચેની ગ્રાથબોમાં કહેવાય છે

પહ્લદિવદ્ધુધિપહ્લાણિ જાવ પહ્લસ્ત સસ્વગુણહાણી । મોહસ્ત જાવ પહ્લ સસ્વેજ્ઞદ્ધમાગહાઽમોહા ॥૩૭॥
 તો નવરમસંસ્વગુણા એકપહારેણ તીસગાણમહો । મોહે વીસગ હેટ્ટા ય તીસગાણુપ્પિ તદ્ધયં ચ ॥૩૮॥
 તો તીસગાણમુપ્પિ ચ વીસગાહં અસંસ્વગુણાણ । તદ્ધયં ચ વિસગાહિ ય વિસેસમહિયં કમેણેતિ ॥૩૯॥
 પલ્લવદ્ધર્થ(સાર્થ)દ્વિપલ્લાનિ યાવત્પલ્લવ્ય સંસ્વેયગુણહાન્યા । મોહસ્ય યાવત્પલ્લવ્ય, સંસ્વેયતમમાગહાઃ અમોહયોઃ ॥૩૭॥
 તતો નવરમસંસ્વેયગુણદ્વીનમેકપહારેણ વિંશત્કાનામથઃ । મોહસ્ય વિંશતિકાપોરપહ્લાઽથ વિંશત્કાનામુપરિ તૃતીયં ચ ॥૩૮॥
 તત્તદ્વિંશત્કાનામુપરિ ચ, વિંશતિકાન્યસંસ્વેયગુણનયા । તૃતીયં ચ વિંશતિકાન્યાં ચ, વિશેષાધિક ક્રમેણેતિ ॥૩૯॥

અન્યવાચી—એ પ્રમાણે પદ્યોન્ના સંખ્યાતમે જાણે હીન હીન થતા પહ્લ (ન્યંચોન્ને) ૧ પદ્ય, દિવદ્ધુ (સાં ૬૦ વેં અંને)
 દોઢ પદ્યોપમ અને વિ પહ્લાણિ-મોહનીવનો જે પદ્યોં સ્થિતિબંધ થાય જાયત્થ મુધી પ્રવતે (૧-૧૧-૨ પદ્ય સ્થિતિબંધ થાય ત્યા
 મુધી નવો નવો સ્થિતિબંધ પદ્ય સંજાજ હીન હીન પ્રવતે). ત્યારબાદ જે જે ઠમનો ૧ પદ્ય બંધ ત્યારે ત્યારે થાય ત્યાર પછી
 તે વહસ્ત-પદ્યોપમ પ્રમાણ સ્થિતિબંધની નીચેનો સ્થિતિબંધ સંસ્વગુણહાણો-અપેયુલ્લુ હીન સંસ્વેયુલ્લુહીન થાય અને ૧૫-૨ પદ્યોપમ
 વાળાની તેા પૂર્વવત્ પદ્યસંસ્વેયજાગ હાનિ અ પ્રવર્ત્તા ઠરે એમ જે હાનિ અમગણે પ્રવર્ત્તા હબરે નવ સ્થિતિબંધ બંધીત થતાં

કર્મપ્રકૃતિ:

૧૧૫૬૧

સાં ૬૦ વેં અંનો ણંધ ૧ પલ્ય અને મોહનીયનો ૧૧૧ પલ્ય થાય, ત્યારથી સાં આદિ ૪નો પણ સંખ્યગુણુ હીન સંખ્યગુણુ હીન ણંધ થાય, અને મોહનીયનો તો સંમો ભાગલાનિજ આલે છે, ત્યારણાહ હનરો સ્થિંળંધ વીત્યા પછી મોહનો ૧ પલ્ય ણંધ અને શેષ ૬ નો પલ્ય સંખ્યેયભાગ પ્રમાણુ સ્થિતિળંધ થાય, એ રીતે મોહસ્સ પલ્લં જાવ=મોહનીયનો સ્થિંળંધ ૧ પલ્ય થાય ત્યાં સુધી સંલેજ્જ ઇમાગહા=સંખ્યભાગ હીન સં ભાગ હીન થાય, અને ત્યાર ણાહ સંખ્યેય ગુણુ હીન સ્થિતિ ણંધ થાય. ત્યાર ણાહ ઘણુ સ્થિતિળ ધો થઈ ગયા ણાહ મોહનીયનો પણ સ્થિતિળંધ પલ્ય સંખ્યેયભાગ પ્રમાણુ થાય જેથી સાતે કર્મનો સ્થિંળંધ પલ્યસંભાગ પ્રવર્તે આ વખતે નવીન શું ણને ? તે કહેવાય છે [આ ગાથાના અમોહા પદનો અર્થ આ ૩૮ મી ગાથા સાથે સંબંધવાળો છે, માટે ત્યાં કહ્યો છે] ૧૧૩૭૧

નવરં=અહિ વિશેષ એ ણને છે કે-તો=ત્યારણાહ (સાતે કર્મનો પલ્યનો સંમો ભાગ સ્થિતિળંધ ચાહુ થયા ણાહ) અમોહા= અમોહનો-નામગોત્રનો અસંલ્લગુણા=અસંગુણુ હીન નવો નવો સ્થિતિળંધ થાય, અને શેષ પાંચનો તો જે સંગુણુ હીન ચાહુ છે તેજ પ્રવર્તે છે. એ રીતે હનરો નવા સ્થિતિળ ધ વીત્યા ણાહ એકપહારેણ=એકજ પ્રહારવડે-અતિ શીઘ્ર મોહે=મોહનીય કર્મ તૌસગાળં=ત્રીસ કેાં કેાં સ્થિતિવાળાં જ્ઞાનાં આદિ ૪ કર્મની અહો=નીચે થઈ જાય છે (૪ની સ્થિતિથી અસંખ્યગુણુ હર્તું તેને ણહલે અસંગુણુ હીન સ્થિતિવાળું થાય છે). ત્યારણાહ હનરો સ્થિતિઘાત વા નવા સ્થિંળંધ વીત્યે મોહની સ્થિતિ એક પ્રહારમાં વૌસગ હેટ્ટા=વીસ કેાં કેાંવાળા નામગોત્રથી પણ હેઠે-નીચે આવી જાય છે. (નામગોત્રની સ્થિંળથી અસંગુણુ હીન સ્થિતિવાળું થાય છે). ત્યારણાહ હનરો સ્થિતિળંધ વીત્યે તઈય-ત્રીણુ વેદનીય કર્મ તૌસગાળ ઉર્વિ=ત્રીસ કેાંકેાંવાળાં જ્ઞાનાં આદિકે ૩ ની ઉપર આવે છે. (વેદનીયની સ્થિતિસત્તા સાં ૬૦ અંથી અધિક થાય છે) એટલે વેદનાયથી સાં ૬૦ અં અસંગુણુ હીન થાય છે. ૧૧૩૮૧

તો=ત્યારણાહ હનરો સ્થિતિળંધ ગયે છતે તૌસગાળં ઉર્વિ=૩૦ કેાંકેાંવાળાં જ્ઞાનાં આદિકે ૩ ની ઉપર વૌસગાઈ=૨૦ કેાં કેાંવાળાં

ગૂર્જર
માપાન્તર
ઉપશમના
કરણમ્ ।

૧૧૫૬૧

નામગોત્ર આવી બાધ છે, અર્થાત્ જ્ઞાં કાં જ્ઞાંની સ્થિતિ નામગોત્રની સ્થિતિથી પણ અસંગુલ્ય હીન થઈ બાધ છે, અને તદ્ -
 ત્રીણુ વેદનીય ઠમ્ વીસગાદિયન્વીસ કોઠાં કોઠાંવાળા નામગોત્રથી અધિક થાય છે, હિતિન્એ રીતે ક્રમેણન્અનુક્રમે હવેથી વેદનીય ઠમ્
 સર્વત્ર વિશેષમશિયન્વિશેષાધિકન્ સહે છે ॥૩૮૬॥

માર્ગાર્થઃ—અન્વચાર્યવત્ મુજમ છે વિશેષ કે એ સ્થિતિવાતોથી અથવા નવા નવા સ્થિતિબધ પ્રવર્તવાથી વચ્ચે વચ્ચે સાતેનું
 પરસ્પર અલ્પ બહુત્વ (બધ અને સત્તા આશયી અલ્પબહુત્વ) અનેક રીતે વારવાર બદલાતું સહે છે તે વૃત્તિથી બહુવું ॥૩૭-૩૯॥

અદ્યુદીરણા અસલ્લેજસમયવદ્ધાણ દેશઘાટ્ ત્ય । દાણત્તરાય મળપજ્જવ ચ તો ઓહિદુગલામો ॥૪૦॥

સુયમોગાચક્ષુઓ ચક્ષુ ય તતો મઈ સપરિમોગા । વિરિય ચ અસેદિગયા ઘથતિ ઉ સવ્વઘાઈણિ ॥૪૧॥

અપોદીરણાજ્ઞાંસ્થેયસમયવદ્ધાણાં દેશઘાસ્યત્ર । દાનાન્તરાયં મનઃપર્યવં ચ તતોઽવધિદ્વિક્કલામો ॥૪૦॥

મુતમોગાચક્ષુપિ, ચક્ષુષ્ઠવો મતિઃ સપરિમોગઃ । વીર્યં વામ્નેગિગતા, ઘમ્નન્તિ તુ સર્વધાતીનિ ॥૪૧॥

અન્વચાર્યઃ—અહન્હવે ઉદીરણાન્ઠર્મોની ઉદીરણા અસલ્લેજસમય વદ્ધાણન્અસન્આત સમય મુખીનાં બાધેલાં ઠર્મોની થાય છે અલ્પ-
 અને અહિ દાણત્તરાયમળપજ્જવં ચન્દાનાન્તરાય અને મનઃપર્યવને રસ દેશઘાટ્દેશઘાતી બાધે છે તોન્ત્યારણાઃ ઓહિદુગલામોન્અવધિદ્વિક્ક
 અને લાભાન્તરાયને રસ દેશઘાતી બાધે છે ॥૪૦॥

તતોન્ત્યારણાઃ સુયમોગાચક્ષુઓન્મુતજ્ઞાં ભોજાં અવધુને દેશઘાતી બાધે છે, ત્યારણાઃ ચક્ષુ મઈ સપરિમોગા ચ વિરિયન્અધુન્,
 ઉપભોજાન્તરાય સાથે મતિન્, અને વીર્યાન્તરાયને અનુક્રમે દેશઘાતી બાધે છે અસેદિગયા તન્પુનઃ અથેલિગત લવે તે એ પ્રકૃતિ

એનો સન્વઘાઈણિ=સર્વઘાતી જ રસ બાંધે છે ॥૪૧॥

માવાર્થ:—જે સમયે સાતે કર્મોનો સ્થિતિબંધ પડ્યોનો અસંખ્ય ભાગ પ્રવર્તે તે વખતે અસંખ્ય સમય સુધીનાં બાંધેલાં કર્મો જ ઉદ્ધારાય, એનાથી પહેલાંની સ્થિતિએ ક્ષય પામી છે માટે. ત્યારબાદ દાનાં મન:પર્યવં બે, અવધિદિક લાભાં ત્રણ, શ્રુતં અચં ભોગાં ત્રણ, ચક્ષું ૧, મતિં ઉપભોગાં ૨, વીર્યાં ૧ એ ૬ એ પ્રકૃતિસ્થાનોનો દેશઘાતી રસબંધ આંતરે આંતરે ૬ વાર હબરો હબરો સ્થિતિબંધ વીત્યે થાય છે. એ પ્રકૃતિઓનો રસબંધ અહિંથી પહેલાં સર્વદા સર્વઘાતી જ બંધાય છે. ॥૪૦-૪૧॥

અવતરણ—એ વિધિ થયા બાદ હવે અનિંનો એક સંખ્યાતમો ભાગ બાકી રહે ૨૧ પ્રકૃતિઓનું અન્તરકરણ વિગેરે કરે છે તે કહેવાય છે—

સંજમઘાઈણંતરમેત્થ ઉ પદમટ્ટિઈ ય અન્નયરે । સંજલણાવેયાણં વેઙ્ગંતીણ કાલસમા ॥૪૨॥

સંયમઘાતિનામન્તરમત્ર તુ પ્રથમસ્થિતિશ્ચાન્યતરસ્ય । સંજ્વલનવેદાનાં વેદ્યમાનાનાં કાલસમા ॥૪૨॥

અન્વયાર્થ:—एत्य उ=વળી અહિં સંજમઘાઈણં અન્તરં=સંયમઘાતી પ્રકૃતિઓનું (૨૧ આં મોહનીયનું) અન્તર-અન્તરકરણ થાય છે, તેમાં સંજલણા વેયાણં=સંજ્વલન અને વેદમાની અન્નયરે=જે કેઈ એક વેઙ્ગંતીણ=વેદાતી પ્રકૃતિ હોય તેની (એ ૭ માંથી ૨ ઉદ્યવતીની) પદમટ્ટિઈ=પ્રથમા સ્થિતિ કાલસમા=પોતાના ઉદ્યકાળ જેટલી હોય [અન્તમુંં પ્રમાણ હોય] ॥૪૨॥

માવાર્થ:—વીર્યાન્તરાયનો દેશઘાતીબંધ પ્રારંભાયા પછી હબરો સ્થિતિબંધ વીત્યા બાદ ૧૨ કષાય ૯ નોકષાય એ ૨૧ નું અન્તરકરણ પ્રારંભાય છે, એ ૨૧ માં અનુદ્યવતી ૧૪ પ્રકૃતિની પ્રથમા સ્થિતિ આવલિકા છોડીને તેથી ઉપર અન્તમુંં જેટલી સ્થિ-

તિમા અન્તરકરણ 'ક્રિયા શરૂ થાય છે, અને ઉદયયોગ સાત પ્રકૃતિમાં પણ તે વળતે ઉદયમાં વર્તવી ૧ સંવલન અને ૧ વેદ એ બે પ્રકૃતિની પ્રથમા સ્થિતિ અન્તમું' પ્રમાણ છે. તે ઉપર અન્તમું' જેટલી સ્થિતિમાં અન્તર પાડવું શરૂ થાય છે, જેથી વિવક્ષિત એક છવને તે સમયે અનુદયવલી ૧૬ ની પ્રથમાસ્થિતિ આવલિકા પ્રમાણ થાય છે પુન બિન્ન બિન્ન છવ આશયી એ ૭ ઉદયવલીને ઉદયકાળ સિવારીએ તો શી નપુ'ને ઉદયકાળ લગુ અન્તમું' પરસ્પર તુલ્ય, પુરુષવેદનો ઉદયકાળ સંગુણ, તેથી સંકોષ માન માયા લોભનો કમચ વિશેષવિશેષાધિક બણવે. અર્થ વિશેષ સ્વરૂપ વૃત્તિથી બણવુ ॥૪૨॥

મયતરણા—એ ૨૧ પ્રકૃતિનુ અન્તરકરણ શરૂ થતાં બીજા સાત પદાર્થ' નવીન બને છે તે કહેવાય છે—

તુસમયકર્યન્તરે આલિગાણ છપ્પહ ઉદીરણામિનવે । મોહે પક્કટ્ટાણે વધુદયા સસ્વવાસાણિ ॥૪૩॥

સસ્વગુણદ્વાણિવધો પત્તો સેસાણસસ્વગુણદ્વાણી । પડવસમય નપુસં અસંસ્વગુણણાઙ્ગ જાવતો ॥૪૪॥

દ્વિસમયકૃતાન્તરે આલિકાનાં પળ્લામુદીરણામિનવઃ । મોહસ્પૈકસ્યાનકો, વન્ધોદયૌ સંસ્થેયવર્ણાણિ ॥૪૩॥

સંસ્થેયગુણદ્વાણિવન્ધ, હતઃ શેષાણામસંસ્થેયગુણદ્વાણિઃ પ્રોપશ્ચમયતિ નપુસકમસંસ્થેયગુણનયા યાવદન્તઃ ॥૪૪॥

મન્યયાર્થઃ—તુસમય કર્યન્તરે—અન્તરકરણ કાર્યે' છે તે બીજેન સમયે ઉદિત કર્યોની છપ્પ આલિગાણ=છ આવલિકા બાદ ઉદીરણા=ઉદીરણા થાય, મોહે=મોહનીયને અમિનવે=નવે. રસબંધ પક્કટ્ટાણે=એકસ્થાની થાય, અને વધુદયા=અન્ધ તથા ઉદય સંસ્વવાસાણિ=

૧ બધાદયવલીનુ અન્તરકરણ સમયે દલિક પ્રથમ અને દ્વિતીય બે સ્થિતિમાં, ઉદિતનુ પ્રથમાર્થ, બધાતીનુ બીજી સ્થિતિમાં, અને અન્યથાદય વતીનુ ૫૨ પ્રકૃતિમાં પ્રસેપે ૯

संख्यात वर्षेना थाय ॥४३॥

एत्तो=त्यारणाद् संखगुणहाणि वंधो=मोडनीयनो अन्य स्थितिबंध संख्यागुणु डीन थाय, सेसाणऽसंखगुणहाणी=शेष कर्मेना असंख्या गुणु डीन (अन्य स्थितिबंध) थाय, अने जावंतो=यावत् अन्त्य समय सुधी असंखगुणणाए=असंख्यागुणु वृद्धिंये प्रतिसमय नपुंसं= नपुंसकवेदने पउवसमए=उपशमावे. ॥४४॥

भावार्थः—अंतरकरणना प्रारंभथी अनन्तर समये आ सात पदार्थ नवीन प्रवर्ते, ते आ प्रमाणे—१ उदित कर्मेनी उदीरणा ६ आवलिका भाद थाय. २ मोडनीयनो रसणंध ओकस्थानी थाय. ३ मोडनीयनो स्थितिबंध संख्यात वर्षेना थाय, ४ मोडनीयनो उदय उदीरणा संख्यातवर्ष प्रमाणुनी थाय, ५ मोडनीयनो नवो स्थितिबंध संख्यातगुणु डीन थाय, [शेष कर्मेना असंख्यागुणु डीन थाय], ६ पुत्रवेद अने संवत्सन थार ये प नो अनुक्रमे संक्रम थाय, (अर्थात् पुं० क्रोधमां, क्रोध मानमां, मान मायामां, माया लोभमां संक्रमे). ७ संवत्सन लोभनो संक्रम न थाय. ये ७ पदार्थ समक्रमे प्रवर्ते. अंतरकरणना णीण समयथी नपुंसकवेदने उपशमाववानी क्रिया शङ्क करे अने तेने अंतर्मुद्धर्त्तमां पूर्युपण्णे उपशमावी नाणे. ॥४४-४४॥

एवित्थी संखतमे गयम्मि घाईण संखवासाणि । संखगुणहाणि एत्तो देसावरणाणुदगराई ॥४५॥

एवं स्त्रीवेदस्य संख्येयतमे गते घातिनां संख्येयवर्षाणि । संख्येयगुणहानिरितो, देशावरणानामुदकराजिम् ॥४५॥

अन्वयार्थः—एवं=ये प्रमाणे (नपुंसनी उपशमना प्रमाणे) स्त्रीवेदने उपशमावे, येमां इत्थी=स्त्रीवेदनी उपशमनाना ङणनो संखतमे गयम्मि=संख्यातमो भाग गये छते घाईण=त्रणु घाती कर्मेना (शा० ६० अ०नो) संखवासाणि=संख्यातवर्ष प्रमाणु स्थितिबंध थाय.

एतो=अद्वितीय (सञ्चयार्थं स्थितिषु प्रारम्भस्य त्वाश्री) ओ उ कर्मिणो अन्य अन्य स्थितिषु संयुगहाणि=सञ्चयेषु अन्वयेषु
 माय तेभ्य देसायणाण=देशवादी आवरणेनो (४ ज्ञाना० उ इत्यनो) रस उदग्राह=उदग्राह स्रजे अर्थात् अनेकस्थानी भेषाव,
 अने ओ शीते ह्यशे स्थितिषु व्यतीत यये शीवेह पञ्च उपशान्त माय ॥४५॥

भाषार्थः—अन्वयार्थवत् सुगमं छे ॥४५॥

ता सत्तण्हं एवं सखतमे सखवासितो दोण्हं । विइयो पुण ठिइबंधो सव्वेसिं सखवासाणि ॥४६॥

ततः सप्तानामेव, सख्येयत्तमे सख्येयवार्षिको द्वयोः । द्वितीयः पुनः स्थितिष्वन्वः, सर्वेषां सख्येयवर्षाणि ॥४६॥

अन्वयार्थः—तो=त्यारपणी—शीवेह शान्त यथा पणी एक=अने शीते सत्तण्ह=सात नोक्थायने उपशमावाने प्रारम्भ करे, अने सातनी
 उपशमना मगने संयुक्तमे=अने सञ्चयातमे भाग व्यतीत यये, दोण्ह=अने कर्मिणो=नामजेत्रने सखवासितो=सञ्चयात वर्षेनो स्थितिषु
 माय (परन्तु वेदनीयनो असञ्चय वर्षेनो अस्तु छे), पुण=वणी सव्वेसिं=सर्वं कर्मिणो विइयो विइयो=पूर्वने स्थितिषु पूरुं माय
 त्यार पणीनो णीने स्थितिषु संयुक्ताणि=सञ्चयात वर्षेनो माय छे अर्थात् वेदनीयनो असञ्चयवार्षिक भेषावो स्थितिषु अस्तु
 छेतो ते सभास यतां वेदनीयनो पञ्च सञ्चयात वर्षेनो स्थितिषु यथाश्री सर्वं कर्मिणो स्थितिषु सञ्चयात वर्षेनो यये, अने त्यार
 पणीना स्थितिषु सञ्चयसु हीन अन प्रवतें छे त्यारभाह ह्यशे स्थितिषु अये उ नोक्थाय पञ्च उपशान्त माय छे ॥४६॥

भाषार्थः—अन्वयार्थवत् सुगमं छे ॥४६॥

छस्सुवसमिज्जमाणे सेक्का उदयठिई पुरिससेसा । समऊणावलिगदुगे बद्धा वि य तावदद्वाप ॥४७॥

પદ્મપશમ્યમાનેષુ તસ્મિન્ સમયે એકા ઉદયસ્થિતિઃ પુરુષસ્ય શેષા । સમયોનાવલિકાદ્વિકેન વદ્વામપિ ચ તાવદ્વ્યા(ઉપશમયતિ) ॥૪૭॥

અન્વયાર્થઃ—છસ્સુ=૬ નોકષાય ઉપશમતાં ઉપશમતાં જે સમયે ૬ નોકષાય ઉપશાન્ત થાય છે તે સમયે એકા=એક ઉદયઠિઈ=ઉદય સ્થિતિ પુરિસસેસા=પુરુષવેદની ણાકી રહે છે, અને તે એક સ્થિતિ ઉદયથી ગયા બાદ અવેદકપણુના પ્રથમ સમયે સમજનાવલિગદુગે= જે સમય ન્યૂન જે આવલિકા કાળનું વદ્વા વિ ય=જે પૂર્વબદ્ધ દલિક સત્તામાં અનુપશાન્ત છે તે પણ તાવદ્વ્યા=તેટલાજ કાળમાં (જે સમયેાન જે આવલિકા કાળે) ઉપશાન્ત થાય છે ॥૪૭॥

માવાર્થઃ—અન્વયાર્થવત્ સુગમ છે. બીજી વિશેષતા વૃત્તિથી જાણવી. ॥૪૭॥

તિવિહમવેઓ કોહં કમેણ સેસેવિ તિવિહતિવિહે વિ । પુરિસસમા સંજલણા પદમઠિઈ આલિગા અહિગા ॥

ત્રિવિધમવેદકઃ ક્રોધં, ક્રમેણ શેષાનપિ ત્રિવિધત્રિવિધાનપિ । પુરુષસમાઃ સંજ્વલનાઃ, પ્રથમસ્થિતિરાવલિકા સાધિકા ॥૪૮॥

અન્વયાર્થઃ—અવેઓ=(પુરુષવેદ ઉપશાન્ત થયે ત્રણે વેદથી) અવેદક થઈને અવેદકના પ્રથમ સમયથીજ તિવિહં કોહં=ત્રણ ક્રોધને ઉપશમાવવાનો પ્રારંભ કરે છે, અને ત્રણ ક્રોધ ઉપશમ્યા બાદ કમેણ=એ રીતે અનુક્રમે સેસે વિ=શેષ-બાકીના પણ તિવિહ તિવિહે વિ=ત્રણ ત્રણ પ્રકારના માન આદિકને પણ ઉપશમાવે છે (૩ માન ઉપશમ્યા પછી ૩ માયાને ઉપશમાવે, ૩ માયા ઉપશમ્યા બાદ ૩ લોભને ઉપશમાવે). એમાં સંજલણા=સંજ્વલન કષાયોની ઉપશમના પુરિસસમા=પુરુષવેદ સરખી (અને અપ્રં પ્રં કષાયોની ઉપશમના છ નોકષાય સરખી) જાણવી. વિશેષ એ કે-પુરુષવેદની પ્રથમાસ્થિતિ (૬ નોકષાયની ઉપશાન્તિ બાદ) ૧ સમયની રહે છે, ત્યારે અપ્રં પ્રં ક્રોધાદિ ઉપશાન્ત થયે સંં ક્રોધાદિકની પદમઠિઈ=પ્રથમાસ્થિતિ આલિગા અહિગા=આવલિકાજ, અને સત્તાસ્થિતિ સમયેાન જે આવલિકા રહે છે (અર્થાત્ અપ્રં પ્રં ક્રોધ ઉપશાન્ત થયે સંં ક્રોધની પ્રથમાસ્થિતિ ૧ ઉદ્યાવલિકા અને સમયેાન જે આવલિકાનું

પૂર્વજ્ઞ દલિક શેષ રહે છે, તેમ અપ્ર૦ પ્રમાનાદિ ઉપશાન્ત થયે સંમાનાદિકની પણ એક ઉદ્ધવાવલિકા અને સમયોત બે આવ
વિકાલજ્ઞ બાદી રહે છે, તેની સર્વથા ઉપશાન્તિ સમયોત બે આવલિકામળે થાય છે ॥૪૮॥

માયાર્થ—અન્વયાર્થવત્ મુખમ છે વિશેષ વૃત્તિથી અણુવે ॥૪૮॥

મયતરણા—અહિ પૂર્વ કથાયને ઉદયવિચ્છેદ થયે પર કથાયની દ્વિતીયા સ્થિતિમાંથી અન્તમુ'૦ પ્રમાણુ પ્રથમા સ્થિતિ સ્વાકર્ષને
પર કથાયને ઉદય અવરુચ થાય છે, જેથી ક્રોધનો ઉદય વિચ્છેદ થતાં માનની બીજી સ્થિતિમાંથી આકર્ષિને માનની પહેલી સ્થિતિ
રચે છે, અને તેથી માન ઉદયમાં આવે છે એ રીતે સંમાનાને ઉદય વિચ્છેદ થતાં અન્વયન લેખની બીજી સ્થિતિમાં પ્રવેશો
આકર્ષિને અન્તમુ'૦ પ્રમાણુ લેખની પહેલી સ્થિતિ-ઉદયસ્થિતિ રચાય છે, એ લેખની રચાયલી અન્તમુ'૦ની પ્રથમા સ્થિતિમાં ત્રણ
વિભાગરૂપ જે વિશેષતા થાય છે તે કહે છે—

લોમસ્સ વેતિભાગા વિદ્ય તિમાગોત્ય કિદ્ધિકરણદ્વા । ઇગફજ્જગવગ્ગણઅણંતમાગો ઉ તા હેટ્ટા ॥૪૯॥

લોમસ્ય દ્વૌ ત્રિમાગૌ(પ્રથમા)સ્થિતિઃ (દ્વિતીય)ત્રિમાગોડ્વ કિદ્ધિકરણદ્વા । ઇકસ્યર્ધકર્ણાણાનન્તમાગાસ્તુ તા અઘત્તાત્ ॥૪૯॥

મગ્યયાર્થ—લોમસ્સ=સંલેખન ત્રણ ભાગ રચાય છે તેમાં અહિ પે તિમાગ કિદ્ધિકરણ-બે ત્રિભાગ પ્રથમ સ્થિતિરૂપ છે (પ્રથમા
સ્થિતિરૂપે રચાય છે), અને અગ્ય=એમાં (વિદ્ય) તિમાગો=બીજે ત્રિભાગ કિદ્ધિકરણાસા=કિદ્ધિકરણબદ્ધા નામનો છે, (પહેલો ત્રિભાગ અન્ધ
કર્ણ કરણબદ્ધા નામનો છે) બીજા ત્રિભાગમાં લેખન રચની અનન્ત કિદ્ધિકો [સુક્ષ્મખડ] બને છે, તાન્તે કિદ્ધિકો ઇગફજ્જગવગ્ગણ
અણંતમાગો=એક અનુભાગ સ્પર્ધકની વર્ગલુના અનન્તમા ભાગ જેટલી પહેલે સમયે કરે છે, અને તે સર્વ અન્વય અનુભાગ સ્પર્ધક
માંના રસથી પણ હેટ્ટા=હેઠી-ન્યૂત રચવાળી લેખ છે ॥૪૯॥

માર્ચાર્થ:—ગીજી સ્થિતિમાંથી આકર્ષીને અન્તર્મુઠ પ્રમાણુ યનાવેલી સંલોલની પ્રથમા સ્થિતિના (અનિવૃત્તિના અન્ત્ય ભાગે) ત્રણ ભાગ થાય છે, તેમાં પહેલો અશ્વકર્ણકરણુ ગીજી કિટ્ટિકરણુ, ત્રીજો કિટ્ટિકરણુ વિભાગ. પરન્તુ અહિં દ્વિતીય સ્થિતિમાંથી આકર્ષેલા પ્રદેશોને પહેલા બે વિભાગમાંજ નાખે છે અને ત્રીજો વિભાગ પ્રદેશો વિનાનો ખાલી રહે છે. પહેલા વિભાગમાં વર્તેલો જીવ પ્રથમ સમયથીજ ત્રણે લોલની ઉપશમના પ્રારંભે છે. અને તે વખતે કેટલાક પૂર્વ સ્પર્ધકોના (અત્યાર સુધીમાં ઘંધાયેલા રસવાળા સ્પર્ધકોના) અપૂર્વ સ્પર્ધકો યનાવે છે (એવા હીન રસવાળા કરે છે કે આ પહેલા સંસારચક્રમાં એટલો હીન રસ કદી પણ થયો નથી). એ રીતે સંખ્યાતા સ્થિતિઘ સુધીમાં એ ક્રિયા (અશ્વકર્ણકરણુતા) પૂર્ણ થાય છે. ત્યારબાદ ગીજી કિટ્ટિકરણુ વિભાગમાં પ્રવેશે છે, ત્યાં પૂર્વ સ્પર્ધક અને અપૂર્વ સ્પર્ધકોમાંથી વર્ગણાઓ લઈ તેની પ્રતિસમયઅનન્ત અનન્ત કિટ્ટિઓ કરે છે. અર્થાત્ ક્રમશઃ રહેલી અનંતી વર્ગણાઓમાંનો રસ એવી રીતે હીન કરે કે વર્ગણાઓનો ક્રમ ત્રુટીને વચમાં અનન્તઆંતરા પડે, જેમ અસત્ કલ્પનાએ પહેલાં ૧૦૧-૧૦૨-૧૦૩-૧૦૪-૧૦૫ ઇત્યાદિ રસાણુવાળી ક્રમશઃ વર્ગણાઓ હીન રસાણુવાળી થઈને ૫-૧૫-૨૦-૨૫-૩૦-૪૦ ઇત્યાદિ રસાણુવાળી ત્રુટિત ક્રમવાળી થાય છે. આ પ્રમાણે પહેલા સમયે કિટ્ટિઓ એક અનુભાગ સ્પર્ધકમાં રહેલ અનન્ત વર્ગણાના અનંતમા ભાગે થાયછે છતાં તે પણ અનંતજ હોય છે. અને તે સર્વ જઘન્ય સ્પર્ધકની વર્ગણાઓના રસથી પણ અનન્તશુણ્ડીન રસવાળી (અનન્તમા ભાગ બેટલા રસવાળી થાય છે.) આ પ્રથમસમયકૃત કિટ્ટિનો પ્રકાર જાણવો. ૧૧૪૯૧

અવતરણ:—દ્વિતીયાદિ સમયે કરાતી કિટ્ટિઓની સંખ્યા, અને એક સમયકૃત કિટ્ટિઓની પરસ્પર પ્રદેશસંખ્યા કહેવાય છે—

અણુસમયં સેઠીણ અસંખગુણહાણિ જા અપુઠ્ઠાઓ । તઠ્ઠિવરીયં દલિયં જહન્નગાર્ઠિ વિસેસૂણં ॥૫૦॥

અનુસમયં શ્રેણ્યાઽસંખ્યેયગુણહીના યા અપૂર્વાઃ । તઠ્ઠિપરીતં દલિકં, જઘન્યાદિતો વિશેષોનમ્ ॥૫૦॥

મન્યવાતાં—અણુમયે=અનુસમય-પ્રતિસમય જાને અણુગ્યાઓ=અપૂર્વ કિટ્ટિઓ કરે છે, અર્થાત્ પ્રતિસમય નવી નવી કિટ્ટિઓ કરે છે તે સેટોફ=શ્રેણિએ-અનુક્રમે અસંમગુણહાણિ=અસંખ્યજુલુ હોત હોત કરે છે પુનઃ એ કિટ્ટિઓમાં દલિયં=દલિક-પ્રદેશો તન્નિવરોયે=તેથી વિપરીત કરે છે (પ્રતિસમય પ્રદેશો અસંખ્યજુલુ કરે છે, અર્થાત્ પ્રથમ સમયકૃત સર્વ કિટ્ટિ દલિકથી દ્વિતીય સમયકૃત સર્વ કિટ્ટિદલિક અસંખ્યજુલુ ઈત્યાદિ રીતે કરે છે). પુનઃ કોઈપણ એક સમયમાં કરેલી કિટ્ટિ વર્ગજ્ઞાઓમાં પરસ્પર પ્રદેશસંખ્યા વિચારીએ તે જહન્નગાહ=ન્યાય રસવાળી કિટ્ટિવર્ગજ્ઞાથી પ્રારંભીને ૭૦ રસવાળી કિટ્ટિવર્ગજ્ઞા સુધી અનુક્રમે અનન્તરોપનિધાની રીતે વિસેષણ-વિશેષહીન વિશેષહીન પ્રદેશો હોય છે ॥૫૦॥

માયાર્યા—અન્યથાથંવત્ સુગમ છે ॥૫૦॥

અવતરણઃ—પ્રતિસમયકૃત કિટ્ટિઓની સંખ્યાનું તથા પ્રદેશોનું અને એક સમયકૃત કિટ્ટિઓના પરસ્પર પ્રદેશોનું અદ્યખદુત્વ પૂર્વગાથામાં કહીને હવે એક સમયકૃત કિટ્ટિઓમાં (કિટ્ટિવર્ગજ્ઞાઓમાં) પરસ્પર રસ કેટલો હોય તેનું અદ્યખદુત્વ કહે છે—

અણુભાગો ણતગણો વાઝમ્માસાહ સસ્વભાગૂનો । મોહે દિવસપુટ્ટત્ત કિટ્ટીકરણાહસમયમ્મિ ॥૫૧॥

અનુભાગોઽનન્તગુણધાતુર્માસિકાત્ સંસ્મેયમાગોનાઃ । મોહસ્ય દિવસપૃથક્ત્વ, કિટ્ટિકરણાદિસમયે ॥૫૧॥

મન્યવાર્યા—અણુભાગો=(કોઈપણ એક સમયમાં કરેલી અનન્ત કિટ્ટિવર્ગજ્ઞામાં પરસ્પર) અનુભાગ-રસ અનન્તરોપનિધાની રીતે (અ)ણતગુણો=અનન્તજુલુ અનન્તજુલુ હોય છે, તથા મોહનીયના વાઝમ્માસાહ=ચાર માસનો બધ ધાય ત્યારથી પ્રારંભીને સંસ્માગૂનો=સંખ્યાતમે જાએ ન્યૂન થતાં થતા કિટ્ટિકરણાહ સમયમ્મિ=કિટ્ટિકરણના પ્રથમ સમયે દિવસપુટ્ટત્ત=દિવસ પૃથક્ત્વ (વજા દિવસ પ્રમાણનો) સ્થિતિબંધ ધાય છે ॥૫૧॥

માવાર્થ:—પ્રથમ સમયકૃત કિટ્ટિ વર્ગણાઓમાં જે વર્ગણા જઘન્ય રસવાળી છે, તેનાથી ચડીયાતા રસવાળી ણીછ વર્ગણા અનન્તગુણ રસવાળી, તેથી ત્રીછ વર્ગણા અનન્તગુણ રસવાળી ધ્યાનિ રીતે યાવત્ અન્તિમ વર્ગણા સર્વોત્કૃષ્ટ રસવાળી છે. એજ અલ્પગહુત્વ ણીજ સમયની ત્રીજ સમયની યાવત્ અન્ત્ય સમય સુધીની કરેલી કિટ્ટિઓમાં—કિટ્ટિકૃત વર્ગણાઓમાં કહેવું. પુનઃ પ્રદેશાપેક્ષાએ વિચારીએ તો પ્રથમ સમયકૃત કિટ્ટિઓમાંની ઘણા પ્રદેશવાળી કિટ્ટિથી ણીજ સમયની કરેલી કિટ્ટિઓમાં જઘન્ય પ્રદેશવાળી કિટ્ટિના પ્રદેશો અસંખ્યગુણ છે, એ રીતે અનુક્રમે અન્તિમ સમયકૃત કિટ્ટિ સુધી કહેવું. પુનઃ રસની અપેક્ષાએ વિચારીએ તો પ્રથમ સમયકૃત કિટ્ટિઓમાંની જઘન્ય રસવાળી કિટ્ટિ—વર્ગણા તે ઘણા રસવાળી છે, અને ણીજ સમયની કરેલી કિટ્ટિઓમાંની જે સર્વોત્કૃષ્ટ રસવાળી કિટ્ટિ તે અનન્તગુણ હીન રસવાળી છે, એ રીતે રસાલ્પગહુત્વ પણ અન્તિમ સમયકૃત કિટ્ટિ સુધી કહેવું. અને સંજ્વલન કષાયોનો ચાર માસ સ્થિતિગંધ થાય ત્યારથી નવો નવો સ્થિતિગંધ સંજ્યાતમે ભાગે ન્યૂન ન્યૂન થતાં કિટ્ટિકરણના પ્રથમ સમયે પૃથક્ત્વ દિવસ પ્રમાણનો સ્થિતિગંધ થાય છે [ક્રોધ માન માયાનો સ્થિતિગંધ તો કિટ્ટિકરણથી પહેલાં ઉપશમશ્રેણિમાં ૪-૨-૧ માસ થઈને વિચ્છેદ પામ્યો છે. જેથી આ દિવસ પૃથક્ત્વ સ્થિતિગંધનો સંભોલનો જ છે, અને તે પૃથક્ત્વ શબ્દથી અહિં ૧૫ દિવસની અંદરનો સંભાવે પણ ઉપરનો નહિ] ॥૫૧॥

भिन्नमुहुत्तो संखिज्जेषु य घाईण दिणपुहुत्तं तु । वाससहस्सपुहुत्तं अंतोदिवसस्स अंते सिं ॥५२॥ ✓

वाससहस्सपुहुत्ता विवरिस अंतो अघाइकम्माणं । लोभस्स अणुवसंतं किट्टीओ जं च पुव्वुत्तं ॥५३॥

भिन्नमुहुत्तः संख्येयेषु च घातिनीनां दिनपृथक्त्वं ततः । वर्षसहस्रपृथक्त्वं अन्नदिवसस्यान्ते तेषाम् ॥५२॥

वर्षसहस्रपृथक्त्वाद् द्विवर्षस्यान्तोऽघातिकर्मणाम् । लोभस्यानुपशान्तं किट्टयः यच्च पूर्वोक्तम् ॥५३॥

અવ્યયાર્થ—પુન એ કિટ્ટિકરણાદાના સંભિગ્નેસુ=સંખ્યાતા ભાગ વીત્યા બાદ (એક સંખ્યાતામાં ભાગ બાકી રહે ત્યારે) સંખ્યાતા લોકનો સ્થિતિબંધ મિન્નમૂલ્યો=મિન્ન મુહૂર્ત-અન્તમું= પ્રમાણ થાય છે, ઘાઈણ=જ્ઞાં ૦ ૦ અતં એ ત્રણ ધાતિકર્મેણિ દિણપુસ્ત= દિન પૃથક્ત્વ પ્રમાણ અને વેદનીય નામજોત્ર એ ત્રણ અઘાતી કર્મેણિ ઘાસસહસ્તપુસ્ત=પૃથક્ત્વ વર્ષ સહસ (ધણા હજાર વર્ષ) પ્રમાણનો થાય છે અને અતે=કિટ્ટિકરણના અન્ત્ય સમયે સંખ્યાતા લોકનો લઘુ અન્તમું=પ્રમાણ અને સિન્ત ધાતીનો દિષસરસ અતો= અન્તર્દિવસનો રવિવચ્ચી ન્યૂન સ્થિતિબંધ થાય છે ॥૫૨॥

અગાદ્યમાણ=ત્રણ અઘાતી કર્મેણિ સ્થિતિબંધ ઘાસસહસ્ત પુસ્ત=પૃથક્ત્વ વર્ષ સહસમી ઘટતો ઘટતો ચિવરિસ અતો=એ વર્ષની અંદરનો (એ વર્ષથી ન્યૂન) થાય છે પુન એ વખતે ઓમસ્સ=લોકની કિટ્ટિઓ=કિટ્ટિઓ કેં ચ પુસ્ત=અને જે પૂર્વોક્ત સમયોન એ આવલિકા મુખીનુ પૂર્વબદ્ધ હલિક તથા કિટ્ટિકરણની ઉદ્યાવલિકા એટલું અણ્યસંતં=અનુપચાન્ત છે (અર્થાત્ ઉદ્યાવલિકા કિટ્ટિઓ અને પૂર્વબદ્ધ એ ઉપશમ્યુ નમી, શેષ લોકનુ સર્વ હલિક ઉપચાન્ત થયું છે) ॥૫૩॥

માર્ગાર્થ—અન્વયાર્થવત મુગમ છે વિશેષ કે—અનિવૃત્તિના અન્ત્ય સમયે અપ્રં પ્રં લોક ઉપચાન્ત થયા, સં લોકનો બંધ ઉદય વિષ્ટેહ પામ્યા, કિટ્ટિકરણ કાળી સમાપ્તિ ઘર્ષ, સં લોકનુ કિટ્ટિ હલિક-કિટ્ટિકરણની ઉદ્યાવલિકા-અને સમયોન એ આવલિકાબદ્ધ હલિક એટલું અનુપચાન્ત રહ્યું છે તે વખતે નવમુ ગુણસ્થાન સમાપ્ત થયું વિશેષ વિધિ વૃત્તિથી બાલ્યવી ॥૫૩॥

ઘણતરણ—સંલોકની કિટ્ટિકરણની સમાપ્તિ સાથે નવમા અનિબુણસ્થાન સમાપ્ત થયા બાદ હવે કરેલી કિટ્ટિઓને વેકવના કાળરૂપ ૧૦મુ સૂંચપશય ગુણં છે તેમાં કિટ્ટિઓને કેવી રીતે વેદે છે-અનુભવે છે તે દર્શાવાય છે—

સેસદ્ર તણુરાગો તાવર્ઠ્યા કિટ્ટિઓ ય પઢમઠિર્ઠી વજ્જિય અસસ્વભાગં હેદ્દુવરિમુદીરર્ઠી સેસા ॥૫૪॥

શેપાદ્વાં તનુરાગસ્તાવતીં કિદ્વિતશ્ચ પ્રથમસ્થિતિમ્ । વર્જયિત્વાડસંખ્યેયભાગમધશ્ચોપયુદીરયતિ શેપાઃ(કિદ્વીઃ) ॥૫૪॥

અન્વયાર્થઃ—સેસ (અ)દ્વં=શેષ કાળમાં (ત્રીજા વિભાગમાં) તનુરાગો=તનુરાગી-સૂક્ષ્મરાગી-સૂં સંપરાથી થાય છે, તથા કિદ્વિગો= પૂર્વકૃત કિદ્વિમાંથી કિદ્વિગો આકર્ષીને તાવડ્યા=તેટલા પ્રમાણુવાળી-સૂં સંપં કાળ તુલ્ય પદમઠિર્દે=પ્રથમા સ્થિતિ યનાવે છે, અને હેટ્ટુવર્તિ=નીચેની અને ઉપરની કિદ્વિનો અસંખ્યાતમો ભાગ વર્જીને શેષ કિદ્વિગો ઉદીરર્દે=ઉદીરાય છે-ઉદયમાં આવે છે. ॥૫૪॥

માવાર્થઃ—અનિવૃત્તિમાં અન્ત્ય ભાગે સં લોભની યનાવેલી અન્તમું સ્થિતિના જે ત્રણ વિભાગ થયા હતા તેમાં બીજા કિદ્વિકરણ વિભાગ સમાપ્ત થયા બાદ ત્રીજા શૂન્ય વિભાગમાં પ્રવેશતો જીવ બીજી સ્થિતિમાં કરેલી કિદ્વિગોમાંથી કિદ્વિગો ઉદીર-ણથી આકર્ષી આકર્ષીને ત્રીજા વિભાગમાં (સૂં સંપં કાળ તુલ્ય અન્તમું પ્રમાણુ વિભાગમાં) પ્રક્ષેપી પ્રક્ષેપીને પ્રથમા સ્થિતિ (સૂક્ષ્મ લોભની ઉદયસ્થિતિ) યનાવે છે. તથા પહેલા અને છેલ્લા સમયે કરાયેલી કિદ્વિગોને છોડીને શેષ કિદ્વિગો ઠરામા ગુણુ-કાણુના પહેલા સમયે ઉદયમાં આવે છે, અને પહેલા અને છેલ્લા સમયે કરાયેલ કિદ્વિગોમાંથી તે પહેલા સમયની યનાવેલી કિદ્વિગોમાંનો ઉપરનો અસંખ્યાતમો ભાગ, અને છેલ્લા સમયની યનાવેલી કિદ્વિગોમાંનો નીચેનો અસંખ્યાતમો ભાગ છોડીને બીજી કિદ્વિગો ઉદયમાં આવે છે ॥૫૪॥

ગિળ્હંતો ય મુચંતો અસંખ્યાતમો તુ ચરમસમયમ્મિ । ઉવસામેર્દે વિર્દ્ય ઠિર્દં પિ પુઠ્ઠં વ સઠ્ઠં ॥૫૫॥

ગૃહંશ્ચ મુંચનસંખ્યેયભાગં તુ ચરિમસમયં । ઉપશમયતિ દ્વિતીયાં સ્થિતિમપિ પૂર્વવત્ સર્વાદ્યામ્ ॥૫૫॥

મમ્યાર્થઃ—એ પ્રમાણે પ્રતિસમય અસંસ્માર્ગ કુ=કિટ્ટિનો અસંચાતમે ભાગ ગિણ્તો ય મુપતો=અહણુ ઠસ્તો (ઉદીરણાવટે ઉદય સ્થિતિમાં પ્રસપતો) અને મૂકતો (ઉપશાન્ત યવાથી ઉદય સ્થિતિમાં નહિ નાખતો હતો) કરમ સમ્યામિ=સૂંસ પંના ચરિમસમય મુધી એ રીતે અહણુમોચન કરે છે અને સમ્યક્=સર્વકાળ મુધી (સૂંસ પંના સર્વકાળ મુધી) પુષ્વ વ=પૂર્વની માફક વિદ્યેય ટિઠ વિ=ખીઈ' સ્થિતિને પણ ઉપસામેઠ ઉપશમાવે છે ॥૫૫॥

માર્થઃ—અનિવૃત્તિના અન્ત્ય સમયે અથવા કિટ્ટિકરણના અન્ત્ય સમયે સંલોહની કિટ્ટિકરણ કાળની ૧ ઉદયાવલિકા બાકી હતી તે સૂંસ પં અદ્યામાં અથવા કિટ્ટિવેદનકાળમાં સ્તિબુઠ સકમવટે સક્રમે છે, સમયોત બે આવલિકાતુ બાધિલું નવું ફલિક સત્તાગત અનુપશાન્ત હતું તે પણ અહિં સૂંસ પંના કાળમાં સમયોત બે આવલિકા કાળે ઉપશમી બાય છે, અને કિટ્ટિકરણ પણ અન્ત્ય સમય મુધીમાં સર્વ ઉપશાન્ત થઈ બાય છે, જેથી સૂંસ પંના અન્ત્ય સમયે મોહનીયની સર્વ ૨૮ પ્રકૃતિઓ સર્વથા ઉપશાન્ત વર્તે છે, હવે ઠઈપણુ ઉપશમાવવા મોચ બાકી રહ્યું નથી, એ રીતે સૂં સપરાય ૧૦મુ શુભસ્થાન પણ લોબની કિટ્ટિઓ—સૂકમખ ઠ વેદવાની સમાપ્તિ સાથે સમાપ્ત થાય છે આ વખતે ૩૦ ૬૦ અન્તંને સ્થિતિબધ અન્તમું ૦ નામયોત્રને ૧૧મુકૂત' અને વેદનીયને ૨૪ મુકૂત' (ક્ષપક્રીય સૂંસ પંના સર્વજથન્યથી વિશુભ) હોય છે હવે આ પ્રકારની ઉપશાન્ત અવસ્થા જે અન્તમું ૦ મુધી કાયમ રહે છે તેજ અન્તમુંકૂત' ૧૧મુ ઉપશાન્તમોહ શુભસ્થાન ઠહેવાય છે, જેથી સૂંસ પંથી અનન્તર સમયે એવ ઉપશાન્તમોહ ૧૧મુ શુભસ્થાન પામે છે ॥૫૫॥

૧ પૂર્વ સ્પર્ધક અને અપૂર્વ સ્પર્ધક એ અને ઉપશમાવે છે જાવાના પૂર્વક વટે કિટ્ટિનો ઉપશમ અને ઉત્તરક વટે પૂર્વ અપૂર્વ સ્પર્ધકોનો પણ ઉપશમ થાઓ.

અવતરણ:—ઉપશાન્તમોહમાં વર્તે તો શુ કરે? તે કહે છે—

उवसंतद्धा भिन्नमुहुत्तो तीसे य संखतमतुल्ला । गुणसेढी सव्वद्धं तुल्ला य पएसकालेहिं ॥५६॥

उपशान्ताद्धा भिन्नमुहूर्त्त, तस्याश्च संख्येयतमतुल्या । गुणश्रेणीः सर्वाद्धां तुल्याश्च प्रदेशकालाभ्याम् ॥५६॥

અન્વયાર્થ:—ઉવસંત (અ)દ્ધા=એ ઉપશાન્ત અદ્ધા-કાળ ભિન્નમુહુત્તો=અન્તર્મુઠ પ્રમાણ હોય છે, ય=અને તીસે=તે અન્તર્મુઠના સંખ-
તમતુલ્લા=સંખ્યાતમા ભાગ તુલ્ય ગુણસેઢી=ગુણશ્રેણિ સવ્વદ્ધં=સર્વકાળ પસકાલેહિં તુલ્લા=પ્રદેશથી અને કાળથી તુલ્ય રચે છે. ॥૫૬॥

માર્વાર્થ:—અન્વયાર્થવત્ સુગમ છે. વિશેષ કે-અહિં રચાતી ગુણશ્રેણિમાં પતદ્ગ્રહ સ્થિતિ ઉપશમ કાળના અન્તર્મુઠના સંખ્યા-
તમા ભાગ પ્રમાણ છે, અને પ્રતિસમય એટલીજ કાયમ રહે છે, પરન્તુ પ્રથમોપશમ સમ્યક્ત્વના અપૂર્વકરણમાં કહ્યા પ્રમાણે શેષ
શેષ રહેતી નથી. તેમજ અહિં અવસ્થિત પરિણામ હોવાથી ગુણશ્રેણિ રચવાને પ્રતિસમય પ્રદેશોના ઉપાડ પણ તુલ્ય સંખ્યાએ હોય
છે, માટે આ ગુણશ્રેણિ કાળથી (પતદ્ગ્રહ સ્થિતિવડે) તેમજ પ્રદેશોવડે પણ તુલ્ય કહી છે. ॥૫૬॥

उवसंता य अकरणा संक्रमणोवट्टणा य दिट्ठितिगे । पच्छाणुपुव्विगाए परिवडइ पमत्तविरतोत्ति ॥५७॥

उपशान्ताश्चाकरणाः संक्रमोद्धर्त्तने च दृष्टित्रिके । पश्चानुपूर्व्या प्रतिपतति(यावत्)प्रमत्तविरतमिति ॥५७॥

અન્વયાર્થ:—ઉવસંતા ય=વળી ઉપશાન્ત થયેલ પ્રકૃતિઓ અકરણા=કરણ રહિત થાય છે (સંઠ ઉઠ અપઠ ઉદ્ધીઠ નિઠનિઠએ કર-
ણોને અયોગ્ય થાય છે), ય=પુન:—પરન્તુ દિટ્ઠિતિગે=દ્રષ્ટિત્રિકમાં—ત્રણ દર્શનમોહનીયમાં સક્રમણ ઓવટ્ટણા=સંક્રમ અને અપવર્તના એ બે
કરણ પ્રવર્તે છે. (મિથ્યાઠમિશ્ર એ બે સમ્યઠમાં સંક્રમે છે, અને અપવર્તના ત્રણેની થાય છે). તથા ઉપશાન્તમોહી બે પડે તો

પણ્ય પુનિગાણ-પશ્ચાત્પૂર્વીએ-ઉલટાકમે ૧૧ થી ૧૦મે, ૧૦ મેથી ૬મે, ત્યાંથી ૮મે, ત્યાંથી ૭મે, અને ત્યાંથી વાપત્ પમત્તિરતોતિ-
પ્રમત્તિરત સુધી ૬ઠ્ઠા સુધી પરિવટ-પડે છે ॥૫૫॥

માયાર્થ-અન્વયાર્થવત્ મુજમ છે વિશેષ કે-ઉપશમનાનો એ પૂર્વોક્ત વિધિ સન્વલન ક્રોધના ઉદયે શ્રેણિ પ્રારભી હોય તેને
આશયી કહ્યો, અને માનના ઉદયે શ્રેણિ પ્રારભે તો માનનાજ ઉદયમાં વર્તે તો નપુંવત્ ત્રણ ક્રોધને ઉપશમાવે, ક્રોધવત્ ત્રણ માનને
ઉપશમાવે એ તદ્દશવત છે, શેષ વક્તવ્ય પૂર્વવત્, માયાના ઉદયે શ્રેણિ પ્રારભે તો નપુંવત્ ૩ ક્રોધ ૩ માનને શમાવી ક્રોધવત્ ૩
માયા શમાવે, શેષ પૂર્વવત્, અને લોભના ઉદયે શ્રેણિ પ્રારભે તો પ્રથમ નપુંવત્ ૩ ક્રોધને પછી ૩ માનને ત્યારબાદ ૩ માયાને
અને ત્યારબાદ ૩ લોભને ઉપશમાવે.

તથા ઉપ-શ્રેણિથી પ્રતિપાત(પતન) ભવક્ષયથી (આયુનો અન્ત આવવાથી), અને કાળક્ષયથી (ઉપશાન્ત શુભ-કાળ પૂર્ણ
થવાથી) એમ બે રીતે હોય છે ત્યાં મજક્ષયથી પડે તો અનુત્તરમા ઉપ-ન થાય, ત્યાં દેવજાતિ ઉદયના પ્રથમ સમયથીજ સર્વ કર્મો
એક સાથે પ્રારભી ક્ષમેપ- સમ્ય- પામવાથી પરભાયો શ્વેથી શુભસ્થાને આન્વે જણાય, અને કાલક્ષયથી પડે તો જે અનુક્રમે
ચલ્યો હતો તેજ અનુક્રમે પડતો પડતો છટ્ટે આવીને અટકે, અથવા કેઈ દેશવિરતિ અને કોઈ તેથી પણ નીચે અવિરતિ પામી
સાસ્વાદને થઈ મિથ્યાત્વે પણ જાય છે ॥૫૬॥

અવતરણ-ઉપશાન્તમોહ શુભ-કાળક્ષયે પડતો જીવ જે અનુક્રમે પડે છે તે અનુક્રમે દર્શવિ છે-

ઓકશ્ચિત્તા વિદ્વિદ્વિહિ ઉદયાદિસું ચિવદ્વં । સેઠીદ્વિ વિસેસૂણં આવલિત્તપિં અસસ્વગુણ ॥૫૮॥

અપકૃષ્ય દ્વિતીયસ્થિતેરુદયાદિપુ ક્ષિપતિ દ્રષ્યમ્ । શ્રેણ્યા વિશેષોનમાલિકોપર્યસંસયેયગુણમ્ ॥૫૮॥

અન્વયાર્થ:—વિદ્ય ઠિર્ઠિ=ખીજ સ્થિતિમાંથી દ્વન્=દ્રવ્યને-કર્મપ્રદેશોને ઓકહિતા=આકર્ષીને ઉદયાદિસું=ઉદયાદિ સમયોમાં (ઉદય સમયમાં ખીજ ત્રીજ આદિ સમયમાં યાવત્ પૂર્ણ ઉદયાવલિકા સુધી વિસેસૂળં સેવોપ=વિશેષહીન વિશેષહીન એ અનુક્રમ પ્રમાણે, અને આવલિ ઊર્ધ્વ=ઉદયાવલિકાથી ઉપરના સમયોમાં અસંલગુણં=અસંલગુણ અસંલગુણના ક્રમ પ્રમાણે 'ગુણશ્રેણિના શીર્ષ સુધી ક્વિવઙ્=પ્રક્ષેપે ત્યારણાદ વિશેષહીન હીન પ્રક્ષેપ થાય છે ॥૫૮॥

ભાવાર્થ:—અન્વયાર્થવત્ સુગમ છે. વિશેષ કે-૧૧મેથી પડતો જીવ પ્રથમ સંલોભનો ઉદય કરે છે. ત્યારણાદ જ્યાં માયાનો ઉદયવિચ્છેદ થયો હતો ત્યાંથી માયાનો ઉદય કરે છે, એ રીતે માન અને ક્રોધનો ઉદય પણ ઉદયવિચ્છેદ સ્થાનથી શરૂ કરે છે. તથા એ ક્રોધાદિના ઉદય માટે ખીજ સ્થિતિમાં રહેલા દલિકને આકર્ષીને પ્રથમાસ્થિતિ રૂપે રચે છે, અને પુહ્ગલ પ્રક્ષેપ ઉદય સમયથી પ્રારંભીને અન્વયાર્થમાં કહેલા ક્રમ પ્રમાણે કરે છે. ॥૫૮॥

वेङ्जंतीणैवं इयरासिं आलिगाइ बाहिरओ । न हि संकमोणुपुर्विं छावलिगोदीरणाउपिं ॥५९॥

वेद्यमानानामेवमितरासामावलिकाया वहिः । न हि संक्रम आजुपूर्व्या, षडावलिकोपर्युदीरणा ॥५९॥

અન્વયાર્થ:—એવં=એ પ્રકારે વેઙ્જંતીણ=વેદાતી-ઉદયવતી પ્રકૃતિઓનો વિધિ જાણવો, અને ઇયરાસિં=ઇતર-ઉદયમાં નહિ આવતી

૧ અહિ શ્રેણિથી પડતાં પણ ગુણશ્રેણિ રચાય છે.

૨ અહિ પ્રથમાસ્થિતિ એટલે સ્વોદય કાળરૂપ અન્તર્મુઠ પ્રમાણે ઉદયસ્થિતિ છે, અને તે ખીજ સ્થિતિસાથે સંલગ્ન જાણવી, પરંતુ વચ્ચે અન્તર નહિ. પ્રથમાસ્થિતિ તો છેલ્લી આવલિકા સ્તિત્યુકસંક્રમે સંક્રમ્યા યાદ રહીજ નથી, અન્તરસ્થિતિ અને દ્વિતીયા એ બે રહી હતી તેમાંથી હવે અન્તરનો પણ અભાવ થયો.

પ્રકૃતિઓનો પ્રદેશ નિરૂપ તે આહિગા-આવલિકાથી-ઉદયાવલિકાથી વાહિરઓ-અહારથી બલુવો (ઉદયાવ૦ વર્ણને ઉપરના સમયોમાં
 ગુણ્યેષુ શીર્ષ મુધી અચંચુલ વૃદ્ધિએ અને ત્યારબાદ હીન હીન ક્રમે પ્રક્ષેપ બલુવો), તથા સ્કમો-સક્રમ અણુપુષ્પિ-આનુપૂર્વીએ
 યતો નથી (અવરક્ષણ કરતી વખતથી પુવેક અને ડ સન્વલન એ પનો પૂર્વે અનુક્રમે સક્રમ ક્રમો હતો તેવો અનુક્રમસક્રમ હવે
 પતન સમયે હોય નહિ) તેમજ પૂર્વે બધથી છ આવલિકા વીત્યાબાદ ઉદીરણા યવાનું ઠણું હતું તે છ આહિગા ઉપ્પિ-છ આવલિકા
 ઉપર ઉદીરણા અહિ ન હિન્નથી યતી, પરન્તુ બધથી એક આવલિકા વીત્યે ઉદય હોય તે ઉદીરણા પ્રવર્તી શકે છે ॥૫૬॥

માયાર્યઃ—અન્વયાર્યવત્ મુખમ છે ॥૫૬॥

વેદ્જ્જમાણસજલણદ્વા અહિગા ઉ મોહગુણસેવી । તુહ્યા ય જયારૂઢો અતો ય સેસેહિ સે તુહ્યા ॥૬૦॥

વેદમાનસંજ્વલનાદ્વાયા અધિકા તુ મોહગુણધેણિ । તુહ્યા વ યેનારૂઢોસ્તમ શ્લેષામિઃ તસ્ય તુહ્યા ॥૬૦॥

અમ્યાર્યઃ—ઉન્વળી શ્લેષિથી પડતાં મોહગુણસેવી=માહનીમની ગુણ્યેષુ વેદ્જ્જમાણ=વેદાતા સંજ્વલણદ્વા=સ૦ ક્રમાયના કાળથી
 અહિગા=અધિક કાળવાળી સ્થે છે, પરન્તુ ચહતી વખતે જેટલી ગુણ્યેષુ સ્થાતી હતી તેની તુહ્યા=તુહ્ય સ્થાય છે યપુનાઃ ક્ષયા=એ
 સન્વલનોદયે આરૂઢો=એવ્યારૂઢ યયો હતો તેનોજ ઉદય પડતી ન્યારે પ્રાપ્ત થાય અતો=ત્યારથી (તે ઉદય સમયથી) સે=તેની ગુણ્યેષુ
 સેસેહિ તુહ્યા=શેષ ક્રમની ગુણ્યેષુ તુહ્ય હોય છે [જેમ સંકોધે શ્લેષિ પ્રારબધને પડતાં ન્યારે સંકોધનો ઉદય થાય ત્યારથી
 તેની ગુણ્યેષુ શેષ ક્રમ તુહ્ય સ્થાય, એ રીતે માન માયાની પણ બલુવી, અને સંદોષે શ્લેષિ પ્રારબી હોય તે પ્રતિપાતના
 (પતનકાળના) પરેલા સમયથીજ લોભની ગુણ્યેષુ શેષક્રમની ગુણ્યેષુ તુહ્ય સ્થાય છે] પુન જેનો જે સ્થાને બધવિવેદ્યાદિ
 થયેલ હોય તે સ્થાને આવતા તેનો પુનઃ બધાદિ ભાવ પ્રવર્તે છે ॥૬૦॥

કમપ્રકૃતિઃ

॥૧૬૫॥

ભાવાર્થઃ—અન્વયાર્થવત્ સુગમ છે ॥૬૦॥

અવતરણઃ—શ્રેણિથી પડતાં સ્થિતિબંધ વા રસબંધ ચઢતી વખતે જેવા હતા તેવા શાય કે હીનાધિક થાય ? તે કહે છે—

સ્વગુણસામગપલિવ્યમાણદુગુણો તર્હિં તર્હિં વંધો । અણુભાગો ણંતગુણો અસુમાણ સુમાણ વિવરીઓ ॥૬૧॥

ક્ષપકસ્ય ઉપશમકસ્ય પ્રતિપત્તો દ્વિગુણસ્ત્ર તત્ર વન્ધઃ । અણુભાગોઽનન્તગુણોઽશુમાનાં શુમાનાં વિપરીતઃ ॥૬૧॥

અન્વયાર્થઃ—જે જે સ્થાને સ્વગ ઉવસામગ પલિવ્યમાણ દુગુણો=ક્ષપક જે સ્થિતિબંધ કરે તેથી ઉપશામક બમણો સ્થિતિબંધ કરે, અને ઉપશમથી પડતો જીવ તેથી પણ બમણો (ક્ષંથી ચાર ગુણો) વંધો=સ્થિતિબંધ તર્હિં તર્હિં=તે તે સ્થાને કરે. તથા અસુમાણ=અશુભ પ્રકૃતિઓનો અણુભાગો=અનુભાગબંધ-રસબંધ (અ)ણંતગુણો=અનન્તગુણ તે તે સ્થાને કરે. (અર્થાત્ ક્ષપકથી ઉપનેા રસબંધ અનન્તગુણ, તેથી શ્રેણિપતિનો અનન્તગુણ તે તે સ્થાને હોય). પુનઃ સુમાણ વિવરીઓ=શુભ પ્રકૃતિઓનો રસબંધ વિપરીત બાણવો. [ક્ષંથી ઉપનેા અનન્તગુણ હીન. તેથી પડતાનો અનન્તગુણ હીન તે તે સ્થાને શુભનો રસબંધ છે] એ રીતે પ્રમત્તગુણો સુધી સ્થિતિબંધ રસબંધનો કમ બાણવો ॥૬૧॥

ભાવાર્થઃ—અન્વયાર્થવત્ સુગમ છે ॥૬૧॥

અવતરણઃ—ઉપશ્રેણિથી અદ્વાક્ષયે-કાળક્ષયે પડતો જીવ પ્રમત્ત સુધી આવે એમ કહું, તો એથી નીચે પણ જાય કે નહિ ? તે કહે છે—

કિચ્ચા પમત્તતદિયરઠાણે પરિવત્તિ વહુસહસ્સાણિ । હિદ્વિહ્લાણંતરદુગં આસાણં વા વિ ગચ્છેજ્ઞા ॥૬૨॥

ગૂર્જર-
માપાન્તર

ઉપશમના
કરણમ્ ।

॥૧૬૫॥

कृत्वा प्रमत्तदितरस्थानयोः परिवृत्तीः बहुमहस्ताणि । अष्टादनन्तरद्विफमासादनं वाऽपि गच्छेत् ॥६२॥

अर्थः—परा तद् इत्येवमत्र प्रमत्त शुभस्थानमां अने तेथी धर अत्रमत्त शुभमां बहुमहस्ताणि=पञ्च ६५२ वा २ परिवृत्ति=परिवृत्ति=परावृत्ति=विद्या=करीने केळ एव द्विष्टिष्ठ अण्तरदुर्गं=डेठेना अन तर ये शुभस्थान (पञ्च ४५) पा=अथवा केळ एव आसाण नि=सा'स्वादन शुभस्थाने पञ्च गच्छेत्=जा=जाय ॥६२॥

भाषार्थः—अन्वयावत् सुगमं ॥६२॥

अवतरणः—उपश्रुतिं भवदाये (आशुभ्य दाये) पठेत् एव कथा नय । ते षडे ॥—

उवसमसम्मत्तद्धा अतो आउक्त्वया ध्रुव देवो । तिस्रु आउगेसु वक्षेसु जेण सेडिं न आरुहइ ॥६३॥

उपश्रुतसम्पत्त्वादान्तरायुः क्षयाद्भुव देवः । त्रिष्रायुष्केषु षट्षेपु येन धेणिं नारोहति ॥६३॥

अर्थः—उवसमसम्मत्तद्धा अतो=उपश्रुत सम्पत्त्वादाना काणी अतर वर्तते (उपश्रुतिं यत्ते पठते अथवा पठने ५-४-२ शुभने पञ्च पाठेत्) एव पञ्च आउक्त्वया=आशुभ्यना क्षयधी भरषु पाठे तो ध्रुव=भुव-अवश्य देवो=देव न थाय जेण=जे काशुधी तिस्रु आउगेसु वक्षेसु=देवसु शिवायनां शेष उ आशुभ्य पाठ्ये छते सेडिं=उपश्रुत धेणिं न आरुहइ=न आरुहइ (न षडे) ॥६३॥

भाषार्थः—अन्वयावत् सुगमं ॥६३॥

१ ॥ आशुभ्य' अनन्तानुंनी उपश्रुतना माने छे ते आशुभ्य'ना भवे सास्वादन भाव पाठे, परन्तु विषयभोजना करीने अठेत् एव पतिन षडे सास्वादन न जावे, परन्तु सीधे शिष्यत्वे नय.

કૃતિ:

॥૧૬૬॥

અવતરણ—ઉપ૦શ્રેણિથી પડતાં કરણોનો પુનઃ પ્રાહુર્ભાવ તથા એક ભવમાં ઉપ૦શ્રેણિ કેટલી વાર હોય? તે કહે છે—

उद्घाटियाणि करणाणि उदयद्विद्भिर्माङ्गं इयरतुल्लं । एगभवे दुक्खुत्तो चरित्तमोहं उवसमेइ ॥६४॥

उद्घाटितानि करणानि उदयस्थित्यादिकमितरतुल्यम् । एकस्मिन् भवे द्विकृत्वश्चारित्रमोहमुपशमयति ॥६४॥

અન્વયાર્થ—ઉપ૦શ્રેણિથી પડતાં જે જે સ્થાને બન્ધન સંક્રમણ આદિ કરણો વિચ્છેદ પામ્યાં હતાં તે તે સ્થાને કરણાણિ=બન્ધ-નાદિ કરણો ઉઘાડ્યાણિ=ઉઘાડાં થાય છે, પ્રગટ થાય છે, પુનઃ પ્રવર્તે છે. તથા ઉદયદ્વિદ્માઙ્ગ=ઉદયસ્થિતિ વિગેરે અર્થાત્ ઉદય અને સ્થિતિબન્ધ વિગેરે ઇયરતુલ્લ=ઇતર તુલ્ય—ઉપ૦શ્રેણિ ચઢતી વખતે ન્યાં ન્યાં જે જે ઉદય સ્થિત્યાદિ પ્રવર્તતાં હતાં ત્યાં ત્યાં તે તે પ્રવર્તે છે. તથા એગભવે=એક ભવમાં ચરિત્તમોહ=આરિત્ર મોહનીયને દુક્ખુત્તો=જે વાર ઉવસમેइ=ઉપશમાવે છે. એ પુરૂષવેદોદયે શ્રેણિનો વિધિ કહ્યો. ॥૬૪॥

भावार्थ—अन्वयार्थवत् सुगमं છે. ॥૬૪॥

અવતરણ—ઉપ૦શ્રેણિનો પૂર્વેક્રિત વિધિ પુરૂષવેદોદયે શ્રેણિ પ્રારંભી હોય તેને આશ્રયી કહ્યો. હવે સ્ત્રીવેદે અને નપુંવેદે શ્રેણિ પ્રારંભી હોય તે આશ્રયી જે તક્ષવત છે તે કહેવાય છે—

उदयं वज्जिय इत्थी इत्थिं समयइ अवेयगा सत्त । तह वरिसवरिं वरिसवरिं इत्थिं समगं कमारद्धे ॥६५॥

उदयं वर्जयित्वा स्त्री स्त्रीं समयत्यवेदका सप्त । तथा वर्षवरो वर्षवरं स्त्रीं समकं क्रमारब्धे(सति) ॥६५॥

અન્વયાર્થ—પ્રથમ નપુંસકવેદ ઉપશમાવ્યા ગાદ સ્ત્રીવેદને ઉપશમાવતી ઇત્થી=સ્ત્રી ઉદયં વજ્જિય=પોતાનો છેલ્લો એક ઉદય સમય

गूर्जर
भापान्तर

उपशमना
करणम् ।

॥१६६॥

વર્ણને ઉપાન્ત્ય સમય મુખીમાં ક્ષિપ્ત-શ્રીવેદને ઉપશમાવે છે, (અર્થાત્ ઉપાન્ત્ય સમય મુખીમાં દ્વિતીય સ્થિતિગત શ્રીવેદ અને પ્રથમ સ્થિતિનો ચરમસમય વર્ણ શેષ સર્વઉપશાન્ત થઈ જાય છે, અને પ્રથમા સ્થિતિનો અન્ત્ય સમય ઉદયથી તિનાશ પામે છે તે પ્રથમા સ્થિતિનો અન્ત્ય સમય ઉદયથી નહ થતાં) કવેયગા-અવેદક થઈ છઠી સપ્ત-સાત પ્રકૃતિને (પુ. ૬૧૦ ૧ને) ઉપશ માવવાનો સમકાળે પ્રારભ કરે છે શેષ વિધિ પુરુપવેદમાં કહેલી રીતે જાણવો.

તદ્-તેથીજ રીતે (નપુ. ૦ની એક ઉદયી ઉદયસ્થિતિ વર્ણને ઉપાન્ત્ય સમય મુખીમાં કમારણ્ય-ઉપશમાવવાને અનુક્રમે આરભેલ શરિસર્ગિ ક્ષિપ્ત-નપુ. ૦વેદ અને શ્રીવેદને સમગ્ર-સમકાળેજ ઉપશમાવે છે [અર્થાત્ નપુ. ૦વેદે એણિ પ્રારભી હોય તો પણ પ્રથમ નપુ. ૦ વેદને ઉપશમાવવાનો પ્રારભ કરીને ત્યારબાદ નપુ. ૦ શ્રીવેદને સાથે ઉપશમાવ્ય માંડે છે, તે નપુ. ૦વેદની પ્રથમા સ્થિતિનો ઉચ્ચો ૧ સમય જાપી સ્કે તે વખતે સર્વથા ઉપશાન્ત થાય છે, માત્ર નપુ. ૦વેદની પ્રથમ સ્થિતિનો ઉદયી ઉદયસમય રહ્યો છે તે વ્યતીત થતાં અવેદક થાય છે, અને અવેદકના પ્રથમ સમયથીજ પુ. ૬૧૦ ૬ એ ૭ ને ઉપશમાવવાનો સમકાળે પ્રારભ કરે છે શેષ વિધિ પૂર્વવત્] ॥૬૫॥

માર્વાર્થ:—અ-વધાર્થવત્ સુખમ છે ॥૬૫॥ ॥ ક્ષિતિ મોહસ્ય સર્વોપશમતા ॥

॥ અથ અન્તર્ગત દેશોપશમના કરણ ॥

અવતરણ—પૂર્વે જોહનીયની સર્વોપશમતા કહીને હવે સર્વ કર્મની થવી દેશોપશમના કહેવાય છે—

પગઙ્ઠિર્ઙ્ઠિ અણુમાગપ્પણસમૂહુત્તરાહિ પવિમક્તા । દેસકરણોવસમણા તીણ સમિયસ્સ અટ્ટપયં ॥૬૬॥

પ્રકૃતિસ્વિત્પનુમાગપદેશમૂલોચરામિઃ પ્રવિમક્તા । દેશકરણોપશમના, તયા સમિત્સાર્થપદમ્ ॥૬૬॥

અન્વયાર્થ:—દેસકરણોવસામણા=દેશકરણ ઉપશમના=દેશોપશમના પગ્ગ૦=પ્રકૃતિ સ્થિતિ અનુભાગ અને પ્રદેશથી એમ ચાર પ્રકારની છે, પુનઃ તે દરેક મૂલ પ્રકૃતિ સંબંધિ અને ઉત્તર પ્રકૃતિ સંબંધિ એમ બે બે પ્રકારની છે. તોણ=તે દેશકરણોપશમના વડે સમિયસ્સ=શમિત-ઉપશાન્ત થયેલ કર્મનું અટ્ટપયં=અર્થપદ-તાત્પર્ય-વિશેષતા આગળ કહેવાશે તે છે. ॥૬૬॥

માવાર્થ:—યથાપ્રવૃત્ત કરણ અને અપૂર્વ કરણ એ બે કરણ વડે પ્રકૃતિ આદિકની જે ઉપશમના દેશથી અલ્પાંશે થાય છે, પણ સંપૂર્ણ ઉપશમના થતી નથી તે દેશોપશમના, એ દેશોપશમનાથી દેશાંશે ઉપશાન્ત થયેલ કર્મમાં શું વિશેષતા હોય છે તે ૬૭મી ગાથામાં કહેશે. ॥૬૬॥

उव्वट्टणओवट्टणसंकमणाइं च तिन्नि करणाइं । पगईत्तयासमईओ प्हू नियट्ठिंमि वट्ठंतो ॥६७॥

उद्धर्तनापवर्तनासंक्रमाणि च त्रीणि करणानि । प्रकृतिं तथा शमयितुं प्रभुर्निवृत्तौ वर्तमानः ॥६७॥

અન્વયાર્થ:—ઉવ્વટ્ટણ ઓવટ્ટણ સંક્રમણાઈં ચ=ઉદ્ધર્તનાકરણ અપવર્તનાકરણ અને સંક્રમકરણ એ તિન્નિ કરણાઈં=ત્રણ કરણોજ દેશો-પશાન્તકર્મમાં પ્રવર્તે છે, બીજાં પ્રવર્તતાં નથી. તથા પગ્ગ૦=મૂળપ્રકૃતિને અથવા ઉત્તરપ્રકૃતિને તથા=તે દેશોપશમના વડે સમઈઓ=શમાવનાર જીવ તેજ પહુ=પ્રભુ-સમર્થ હોય છે કે જે નિયટ્ઠિમિ વટ્ઠંતો=નિવૃત્તિકરણમાં-અપૂર્વકરણમાં વર્તતો હોય, અહિં “નિવૃત્તિ” પદ પર્યન્તવાચક હોવાથી નિવૃત્તિ-અપૂર્વકરણ સુધીના જીવો દેશોપશમક જાણવા, પરન્તુ કેવળ અપૂર્વમાંજ વર્તતા નહિ. ॥૬૭॥

માવાર્થ:—અન્વયાર્થવત્ સુગમ છે. વિશેષ કે-સર્વોપશાન્ત કર્મમાં કોઈપણ કરણ ન પ્રવર્તે, અને દેશોપશાન્તકર્મમાં ઉદ્ધર્તના અપવર્તના અને સંક્રમ એ ત્રણે (અર્થાત્ સ્વસંક્રમ પરસંક્રમ અને અન્ય પ્રકૃતિરૂપે કરવારૂપ સંક્રમ એમ ત્રણ પ્રકારનો સંક્રમ) પ્રવર્તે, અને શેષ ઉદ્ધીરણાદી કોઈ કરણ ન પ્રવર્તે. એ સર્વોપશમના તથા દેશોપશમનામાં તક્ષવત છે. તથા અપૂર્વકરણ સુધીના

સવે' એકેન્દ્રિયાદિ એવો પણ સપ્તમ ઠમની દેશોપશમના કરી શકે છે ॥૬૫॥

ઘવતરણા—અપૂર્વકરણ સુધી દેશોપશમના પ્રવર્તે' એમ પૂર્વે કહ્યું તે વાતને વિશેષ સ્પષ્ટ કરે છે—

દસળમોહાણતાણુવંધિણં સગનિયદ્વિઓ ગુર્પિં । જા ઉવસમે વહદ્દા મૂલ્લુત્તરણાઈસંતાઓ ॥૬૬॥

દર્શનમોહાનન્તાનુવન્ધિનાં સ્વનિષ્ઠચિત્તો નોપરિ । યા સપ્તમે વહુર્દાં (તા) મૂલોચરા અનાદિસચાક્ષાઃ ॥૬૬॥

અન્યાર્થ—દસળમોહ=ત્રણદર્શન મોહનીવ અને અણતાણુવંધિણં=૪ અનતાણુવંધી એ ૭ ઠમની સગ નિયદ્વિઓ=પોતપોતાના નિવૃત્તિ-
કરણુધી-અપૂર્વંધી ઉપર-આજળ-પછી દેશોપશમના જમ્યતી નથી. તથા જા=જે મૂલુત્તર=મૂળપ્રકૃતિઓ સવે' અને ઉત્તરપ્રકૃતિઓમાં
જે (અ)ગાઈસંતાઓ=અનાદિ સત્તાવણી-મુવ સત્તાવણી છે, તે ઉવસમે=દેશોપશમનામાં ૪ પ્રકારની (સાદિ અનાદિ મુવ અમુવ) છે ॥૬૬॥

માયાર્થ—ત્રણ દર્શનમોહનીવનેા સુવ કરવાને તથા ઉપશમ કરવાને જે અપૂર્વકરણ નામે કરણુ કરે છે તે અપૂર્વંધી ૩ દર્શન
મોહનીવની દેશોપં પ્રવર્તે' છે, અને ત્યારબાદ વિષ્ણેદ પામે છે તથા ૪ અનતાંની વિસયોજના (અને અન્ન આચાર્યોના મતે
ઉપશમના) કરવાને માટે જે અપૂર્વં જાય છે, તે અપૂર્વં સુધી ૪ અનતાંની દેશોપં પ્રવર્તે' છે, ત્યારબાદ વિષ્ણેદ પામે છે
તથા આઠે મૂળપ્રકૃતિની તથા ઉત્તરપ્રકૃતિઓમાં ૧૩૦ જે મુવસત્તાવણી છે તેની દેશોપશમના સ્વસ્વ અપૂર્વંધી ઉપર જઈ નીચે પડવાને
સાદિ, અપૂર્વં નહિ પામેલાને અનાદિ, અભવને મુવ, અભવને અમુવ છે અને ૨૮ અમુવસત્તાક પ્રકૃતિઓની સત્તા અમુવ હોવાથી
જ તેની દેશોપશમના સાદિ અમુવ એમ જે પ્રકારે છે ॥૬૬॥

ઘવતરણા—પ્રકૃતિઓની પ્રત્યેકની જૂદી જૂદી દેશોપશમના કરીને હવે પ્રકૃતિસ્થાનની દેશોપશમના કહેવાય છે—

કર્મપ્રકૃતિ:

ચતુરાદિજુયા વીસા એકવીસા ચ મોહઠાણાણિ । સંક્રમે નિયટ્ટિપાઝગાઈં સજસાઈં નામસ્સ ॥૬૧॥

ચતુરાદિયુતા વિંશતિરેકવિંશતિશ્ચ મોહસ્થાનાનિ । સંક્રમે નિવૃત્તિપ્રાયોગ્યાનિ સયશાંસિ નાશ્નઃ ॥૬૧॥

અન્વયાર્થઃ—ચર આદિજુયા=આર આદિ યુક્ત વીસા=વીસ, અર્થાત ૨૪-૨૫-૨૬-૨૭-૨૮ ચ=તથા એકવીસા=એકવીસ એ ૬ (૨૧-૨૪-૨૫-૨૬-૨૭-૨૮) મોહઠાણાણિ=મોહનીયકર્મનાં દેશોપશમનાના સ્થાન છે. પુનઃ સજસાઈ=યશઃનામકર્મ સહિત જે નામકર્મનાં સંક્રમ=સંક્રમસ્થાનો છે (૧૦૩-૧૦૨-૯૬-૯૫-૯૩-૮૪-૮૨ એ ૭ સ્થાનો) તે નામસ્સ=નામકર્મનાં નિયટ્ટિપાઝગાઈં=નિવૃત્તિ પ્રાયોગ્ય-દેશોપશમનાયોગ્ય સ્થાનો છે. ॥૬૬॥

માર્થઃ—દેશોપશમના યોગ્ય મોહનીયનાં ૨૧-૨૪-૨૫-૨૬-૨૭-૨૮ એ ૬ પ્રકૃતિસ્થાનો છે. નામકર્મનાં ૧૦૩-૧૦૨-૯૬-૯૫-૯૩-૮૪-૮૨ એ ૭ પ્રકૃતિસ્થાનો છે. જ્ઞાનાંતું ૫ પ્રકૃતિરૂપ ૧ સ્થાન છે, અન્તંતું ૫ પ્રકૃતિરૂપ, દર્શનાંતું ૬ પ્રકૃતિરૂપ, વેદનીયતું ૨ પ્રકૃતિરૂપ, આયુતું ૨-૧ પ્રકૃતિરૂપ એમ જે અને ગોત્રનાં ૨-૧ પ્રકૃતિરૂપ જે પ્રકૃતિસ્થાનો છે. ॥૬૬॥ इति प्रकृति देशोपशमना ॥

અવત્તરણઃ—હવે સ્થિતિદેશોપશમના કહે છે—

ઠિઙ્ઠિસંક્રમ વ્વ ઠિઙ્ઠિઝવસમણા ણવરિ જહન્નિયા કજ્ઞા । અભવસિદ્ધિ જહન્ના ઝવ્વલગનિયટ્ટિગે વિયરા ॥૭૦॥

સ્થિતિસંક્રમવત્ સ્થિત્યુપશમના નવરં જઘન્યા કાર્યા (જ્ઞેયા) । અભવ્યસિદ્ધિકજઘન્યા(ન્ય તુલ્યા) ઝવ્વલકનિવૃત્તિકયોરપીતરાઃ ॥૭૦॥

અન્વયાર્થઃ—ઠિઙ્ઠિ ઝવ્વસમણા=સ્થિતિ દેશોપશમના ઠિઙ્ઠિસંક્રમ વ્વ=સ્થિતિસંક્રમવત્ બાણુવી. ણવરિ=પરન્તુ અહિંજહન્ના=જઘન્યસ્થિતિદેશોપશમનાયોગ્ય અભવસિદ્ધિ જહન્ના=અભવ્યસિદ્ધિ જીવની (અભવ્ય એકેન્દ્રિયની) જઘન્યસ્થિતિ કજ્ઞા=કરવી-કહેવી. અને વિયરા=ધર્તર

ગૂર્જર-
માધાન્તર

ઉપશમના
કરણમ્ ।

॥૬૬॥

પ્રકૃતિઓની (જે પ્રકૃતિઓની જગન્સ્થિતિસત્તા અભવ્યએકેને નથી એવી પ્રકૃતિઓની) જગન્દેશોપશમના તે તે પ્રકૃતિના તબલ્યા નિયત્તિને-ઉદ્ભવને યજ્ઞને નિવૃત્તિકરણમાં વર્તવાને યથાસમ્ય હોય છે ॥૭૦॥

માર્પણ:—અહિં પ્રકૃતિઓ અભવ્ય પ્રાયોગ્ય જગન્સ્થિતિસત્તાવાળી અને તેથી અન્યપ્રકૃતિઓ કે જે ઉદ્ભવના યોગ્ય અને ઉદ્ભવનાને અયોગ્ય હોય છે ત્યાં જે અભવ્યોગ્ય જગન્સ્થિતિસત્તાવાળી છે તેને જગન્સ્થિતિ દેશોપશમ કરનાર એકેન્દ્રિય જીવ છે (કારણ કે અભવ્યયોગ્ય જગન્સ્થિતિસત્તા પ્રાય એકેન્દ્રિયનેજ હોય છે) અને શેષ ઉદ્ભવના યોગ્ય અઘ્ન-સમ્યંભિન્ન એ ૯ પ્રકૃતિઓમાં ઉદ્ભવના વખતે ઉદ્ભવ પશ્યાસંભાગ સ્થિતિપદમાં વર્તતા એકેન વા અન્ય જીવ તેની જગન્સ્થિતિદેશોપશમ કરે છે, અને શેષ ઉદ્ભવના યોગ્ય વૈ-કેવ ૨-નરક ૨, મનુષ્ય ૨-ઉચ્ચ એ ૧૪ પ્રકૃતિઓની જગન્સ્થિતિદેશોપશમ એકેન્દ્રિયજ કરે છે અને શેષ અનુદ્ભવનીય પ્રકૃતિઓની જગન્સ્થિતિદેશોપશમ અપૂર્વકરણના અન્ત્યસમયે કરે છે ॥૭૦॥ ॥ ઇતિ સ્થિતિદેશોપશમના ॥

અવતરણ:—હવે અનુમાગદેશોપશમના કહેવાય છે—

અણુમાગસંક્રમસમા અણુમાગુવસામણા નિયત્તિમ્મિ । સંક્રમપપસતુહ્ણા પપસુવસામણા ચેત્ય ॥૭૧॥

અણુમાગસંક્રમસમા અણુમાગોપશમના નિવૃત્તિ । પ્રદેશસંક્રમતુહ્ણા, પ્રદેશોપશમના ષાત્ર ॥૭૧॥

અર્થ:—અણુમાગ ઉવસામણા=અણુભાગની દેશોપશમના અહિં અણુમાગસંક્રમસમા=અણુભાગસંક્રમ સરખી છે, પરંતુ નિયત્તિમ્મિ=નિવૃત્તિ-અપૂર્વેના અન્તિમ સમય મુખી છે એ વક્ષવત છે વપુન્ન ઇત્યન્નહિ પપસ ઉવસામણા=પ્રદેશદેશોપશમના પપ્સ સક્રમપપસ હ્ણા=પ્રદેશસંક્રમ તુહ્ણ છે, પરંતુ વક્ષવત એ કે નિવૃત્તિના અન્ત્ય સમય મુખીજ હોય છે ॥૭૧॥

માવાર્થ:—અન્યથાર્થવત્ સુગમ છે. વિશેષ કે—અશુભ પ્રકૃતિઓનો ઉન્નરસદેશોપશમક મિથ્યાદષ્ટિ શુભપ્રકૃતિઓનો સમ્યગ્દષ્ટિ, એ અનુસંકમતુલ્યજ છે, પરંતુ શાતા-યશ:—ઉચ્ચ એ ડના ઉન્નરસસંકમસ્વામી અપૂર્વકરણ પછી પણ હોય છે, 'પરન્તુ ઉત્કૃષ્ટ રસની દેશોપશમનાના સ્વામી તે અપૂર્વના અન્ત્યસમયવર્તીજ જાણવા તથા જિનનામ વર્ણને શેષ સર્વપ્રકૃતિઓના જઘન્નરસની દેશોપશમનાના સ્વામી અલબ્યયોચ્ય જઘન્નસ્થિતિસત્તામાં વર્તાતા એકેન્દ્રિયોજ છે, અને જિનનામના જન્મઅનુસંકમવત્ [સંકિલષ્ટ અવિસ્તગુણવર્તી જીવો] છે. પ્રદેશદેશોપશમના સર્વથા પ્રદેશસંકમવત્ છે, પરન્તુ જે જે કર્મનો ઉન્નપ્રસંકમ અપૂર્વકરણ ગુણો પછી પશુ પ્રવર્તે છે તે તે કર્મની ઉન્નપ્રદેશદેશોપશમના તે અપૂર્વના અન્તિમ સમય સુધી જ થાય છે. (કારણ કે ત્યારણાદ દેશોપશમનાનો જ અભાવ છે). ॥૭૧॥

॥ इति श्री षट्ठुं उपशमनाकरण समाप्त ॥

॥ अथ ७मं निधत्तिकरणम् । ८मं निकाचनाकरणम् ॥

देसोवसमणतुल्ला होइ निहत्ती निकाइया नवरं । संकमण पि निहत्तीइ नत्थि सेसाणवियरस्स ॥१॥

देशोपशमनातुरया पवति निधत्तिर्निकाचना नवरम् । सक्रमणमपि निधत्तौ नास्ति श्रेयेऽपीतरस्याम् ॥१॥

उपशमनाकरणं कर्त्तव्यं इवे क्व प्रभाष्ये ७-८तु निधत्ति अने निकायना करणं कर्त्तव्यं—

अन्यथा—निहत्ती निकाइया=निधत्तिकरणं अने निकायनाकरणं वेद अने स्वामी आश्रयी देशोवसमणतुल्ला=देशोपशमनातुल्यं छे नवरं=परन्तु तत्पर्यं वेद अ छे के-निहत्तो=निधत्तिर्मा संकमणं पि=सकमकरणं पणु नत्थि=नथी (मात्र उद्वर्तना अने अपवर्तना रूप स्वसंक्रमणं याय छे) अने इयरस्स=छतरमां-निकायनाकरणं सेसाण वि=शेष वे करणुनी-उद्व०अप०करणुनी पणु प्रवृत्ति नथी (नेथी सर्वं करणुने असाध्य छे अर्थात् निकाचित कर्ममां कर्त्त करणु प्रवर्ततुं नथी ॥१॥

मायार्थः—अन्यथावत् भुजम छे वेद अने स्वामि आदिना विषयमां देशोपशमनानी तुल्यं निधत्ति अने निकायनाकरणं छे

માત્ર નિધત્તિરૂપે થયેલ કર્મ વર્ગણામાં ઉદ્દર્તના અપવર્તના જેજ કરણ પ્રવર્તે છે, અને નિકાચિત કર્મવર્ગણાઓમાં કોઈ કરણ પ્રવર્તતાં નથી એ વિશેષ છે. ॥૧૧॥

इति निधत्तिनिकाचनाकरणे

અવતરણ:—હવે આહિં જે કર્મની જ્યારે ગુણશ્રેણિ પ્રવર્તે છે, ત્યારે તે કર્મની દેશોપશમના નિધત્તિ નિકાચના અને યથાપ્ર૦ સંક્રમ પણ હોય છે, તેથી તે સર્વતું પરસ્પર અલ્પગાહુત્વ કહેવાય છે—

गुणसेढिपएसगं थोवं पत्तेगसो असंखगुणं । उवसमणाइसु तीसु वि संकमणेहप्पवत्ते य ॥२॥

गुणश्रेणिप्रदेशाग्रं स्तोकं प्रत्येकशोऽसंख्येयगुणम् । उपशामनादिपुत्रिष्वपि संक्रमणे यथाप्रवृत्ते च ॥२॥

અન્વયાર્થ:—ગુણસેઢિપેસગં=ગુણશ્રેણિનો પ્રદેશાગ્ર-પ્રદેશસમૂહ ધોવં=અલ્પ હોય છે, તેથી ઉવસમણાઇસુ તીસુ વિ=ઉપશમના આદિ ત્રણમાં (દેશોપશમના નિધત્તિ નિકાચનામાં) ય=અને અહપ્પવત્તે સંક્રમણે=યથાપ્રવૃત્ત સંક્રમમાં વર્તેલા પ્રદેશાગ્ર પત્તેગસો=પ્રત્યેકનો અસં-ગુણં=અસંગુણ અસંગુણ છે. ॥૨॥

માવાર્થ:—કોઈપણ કર્મનો ગુણશ્રેણિદ્વારા જે પ્રદેશ ગોઠવાય છે તે પ્રદેશાગ્ર અલ્પ, તેથી જે પ્રદેશોની દેશોપશમના થાય છે તે અસંગુણ, તેથી નિધત્તિરૂપે થયેલ પ્રદેશાગ્ર અસંગુણ, તેથી નિકાચનારૂપે થયેલ પ્રદેશપ્રમાણ અસંગુણ તેથી યથાપ્ર૦સંક્રમવડે સંક્રમેલુ પ્રદેશપ્રમાણ અસંગુણ છે. ॥૨॥

અવતરણ—હવે આઠે કરણોના કારણરૂપ અધ્યવસાયોતું પ્રમાણ કહે છે—

थोवा कसायउदया ठिइचधोदीरणा य सकमणा । उवसामणाइसु अज्झवसाया कमसो असंखगुणा ॥३॥

सोका कसायोदयाः, स्थितियन्वे उदीरणायाथ संक्रमणस्य । उपश्रमनादिष्वध्यवसायाः क्रमोऽसंख्येयगुणाः ॥३॥

मन्वयार्थ—द्विचय कसाय उदया=स्थितिबधना अथवा उपलक्षणी अनुभाजबधना कथयोरथे (अध्यवसाये) थोवा=मो.अ-अ.प
ॐ अर्थात् ब-धनकरणा अभ्यव० सर्वथी अ.प. ॐ, उदीरणा=उदीरणाकरणा अध्यव० अस.प.प.प. ॐ, तेथी संक्रमणा=स.क.म.करणा,
उपलक्षणी उदत्तना अपवर्तना ये त्रये करणा समुचित अध्यवसाये अस.प.प.प. ॐ, तेथी उवसामणाइसु=उपश्रमना आदिकरणा, अर्थात्
उपश्रमना करणा, तेथी निघत्तिकरणा, अने तेथी निकामना करणा अध्यवसाये कमसो=अनुक्रमे असंखगुणा=अस.प.प.प. ॐ ॥३॥

मायार्थ—अ-व-मा-ध-व-त्-मु-ज-म- ॐ ॥३॥

॥ इति श्रीनिघत्ति निकाचनाकरण ॥ ८ करण समाप्त ॥

॥ અથ ૯મું ઉદયપ્રકરણમ્ ॥

અવતરણઃ—અંથના પ્રારંભમાં અંથના અભિધેય (પ્રતિપાદનીય વિષય) તરીકે જે ણંધનાદિ ૮ કરણ ઉદય અને સત્તા એ ૧૦ વસ્તુ કહેવાની પ્રતિજ્ઞા કરી હતી તેમાં ૮ કરણનું સ્વરૂપ કહેવાઈ ગયું. હવે હમું ઉદય સ્વરૂપ કહેવાય છે—

ઉદયો ઉદીરણાણ તુલ્હો મોત્તૂણ એકચત્તાલં । આવરણવિગ્ધસંજલણલોભવેણ ય દિદ્વિદુગં ॥૧॥
આલિગમહિગં વેણતિ આઊગાણં પિ અપ્પમત્તા વિ । વેયણિયાણ ય દુસમય તણુપજ્જત્તા ય નિદ્દાઓ ॥૨॥
મણુયગઙ્ગાજાઙ્ગાતસવાયરં ચ પજ્જત્તસુભગમાણ્જં । જસકિત્તિમુચ્ચગોયં ચાજોગી કેઙ્ગ તિત્થયરં ॥૩॥

ઉદય ઉદીરણાયાસ્તુલ્યો મુક્ત્વૈકચત્વારિંશત્ । આવરણવિગ્ધસંજ્વલણલોભવેદાંશ્ચ દ્વિદ્વિક્રમ્ ॥૧॥
આલિકામધિકાં વેદયત્યાયુપામપ્યપ્રમત્તા અપિ । વેદનીયયોથ દ્વિતીયસમયાત્તનુપર્યાપ્તાશ્ચ નિદ્રાઃ ॥૨॥
મનુજગતિજાતિત્રસવાદરં ચ પર્યાપ્તસુભગાદેયમ્ । યશઃકીર્તિમુચ્ચૈર્ગોત્રં ચાયોગિનઃ કેચિત્તીર્થકામ્ ॥૩॥

માગ્યાર્થા—જાગ્યાર્થાં=એકતાલીસ પ્રકૃતિઓ મોક્ષાનુ=મૂકીને-વહીને શેષ પ્રકૃતિઓને ઉદ્ધો=ઉદ્ધીરણા તુલ્ય
 છે ત્યાં આરણાં=૫ જ્ઞાનાં-૪ ક્ષેત્રાં-૫ અન્ત-સુ લોક-કલ્પ-અને સમ્યં મિથ્યાં એને ક્રિદિ સહિત ૨૦ પ્રકૃતિઓને ॥૧૧॥
 આપક્રિયા અદિગં=એક આવલિકા અધિક યેરતિ=વેદે છે તથા આરણાં વિચાર આયુધ્યની પણ એક આવલિકા અધિક વેદે છે,
 (વેદાય છે), વળી અપમતા વિચારમત્ત આદિ ગુણવર્તી હોવે પણ યેરણિયાણ ય=એ વેદનીયકર્મને તેમજ મનુષ્ય આયુધ્યને
 કેવળ ઉદ્ધીરણ વેદે છે પુન તણુપજ્જતા=શરીર પર્વાસિએ પર્વાસ હોવે દુષ્ટમય=ખીબા સમયથી (અનન્તર સમયથી)જ નિરાશો=પાય
 નિકાલોને કેવળ ઉદ્ધીરણ વેદે છે ॥૨૧॥

મનુષ્યમ્=મનુષ્યગતિ-પચે=અતિ-ત્રસ-આદર-પર્વાસ-મુખજ-આદેવ-યશઃ-ઉચ્ચગેત્ર એ (નામકર્મની) ૯ પ્રકૃતિઓને અજોગો=
 અયોગી કેવલીઓ કેવળ ઉદ્ધીરણ વેદે છે, અને કેદ=કેટલાક વીર્યકર નામકર્મના ઉદ્ધીરણા વીર્યકર અયોગીઓ તિપ્પર=વીર્યકર
 નામકર્મને પણ કેવળ ઉદ્ધીરણ વેદે છે ॥૨૨॥

માગ્યાર્થા—પૂર્વે ઉદ્ધીરણાનુ જે સ્વરૂપ કહ્યું છે તેના સરણુ જ સ્વરૂપ ઉદ્ધીરણુ પણ જાણવું. પરન્તુ જ્ઞાનાવરણ આદિ ૪૧ પ્રકૃતિ-
 ઓમાં ઉદ્ધીરણ સર્વથા તુલ્ય નથી કઈક વિશેષતા છે, તે આ પ્રમાણે—૫ જ્ઞાનાં આદિ ૨૦ પ્રકૃતિઓમાંથી ત્રણ વેદ અને
 મિથ્યાં એ ૪ વહીને ૧૬ પ્રકૃતિઓની વ્યારે સત્તાના ક્ષયને પ્રસન્ન આવે ત્યારે પર્વાન્તે ૧ આવલિકા બાકી રહે તે વખતે ઉદ્ધી
 રણા વિનાય પામે છે, જેથી ઉદ્ધી આવલિકા કેવળ ઉદ્ધીરણ વેદાય છે, અને તે પહેલા ઉદ્ધી અને ઉદ્ધીરણા બે સાથે ચાલતાં હતાં
 તથા ત્રણ વેદ અને મિથ્યાત્વની પ્રથમા સ્થિતિ એક આવલિકા બાકી રહે ત્યાંથી ઉદ્ધી ઉદ્ધીરણા બે સાથે પ્રવર્તે, અને ત્યારબાદ
 ઉદ્ધીરણા બંધ પડવાથી ઉદ્ધી આવલિકા કેવળ ઉદ્ધીરણ વેદાય. તથા ચાર આયુધ્યની એક આવલિકા શેષ રહે ત્યાં મુખી ઉદ્ધી

ઉદ્દીરણ સાથે હોય, અને સત્તામાં એક આવલિકા શેષ રહ્યે ઉદ્દીરણ બંધ પડતાં છેડ્ડી આવલિકા કેવળ ઉદ્દયથીજ વેદાય. પરન્તુ મનુષ્ય આયુષ્ય અપ્રમત્તાદિકને તેો દેશોન પૂર્વ કોડ વર્ષ સુધી પણ કેવળ ઉદ્દયથી વેદાય, કારણ કે આયુની ઉદ્દીરણ પ્રમત્ત સુધીજ હોય છે. તથા જે વેદનીયની ઉદ્દય ઉદ્દીરણ મનુષ્ય આયુવત્ પ્રમત્ત સુધીજ પ્રવર્તે, ત્યારણાદ દેશોન પૂર્વ કોડ વર્ષ સુધી તેનો કેવળ ઉદ્દયજ હોય. તથા જે સમયે' શરીરપર્યાપ્તિએ પર્યાપ્ત થાય તેના ણીજ સમયથી ઇન્દ્રિયપર્યાપ્તિ પૂર્ણ થતા સુધી તથાસ્વભાવે નિદ્રાઓનો કેવળ ઉદ્દય હોય અને ત્યાર ણાદ ઉદ્દય અને ઉદ્દીરણ સાથે પ્રવર્તે. તથા નામની ૯ પ્રકૃતિઓને સર્વ અયોગીઓ અયોગીપણામાં કેવળ ઉદ્દયથીજ વેદે (સયોગી સુધી ઉદ્દીરણ પણ હતી), તથા જેને તીર્થંકરનો ઉદ્દય હોય તેવા અયોગિને તીર્થંકર નામકર્મનો પણ કેવળ ઉદ્દય હોય (સયોગી સુધી તેો ઉદ્દીરણ પણ હોય છે). એ રીતે ૪૧ પ્રકૃતિઓમાં ઉદ્દય ઉદ્દીરણને જૂઠા પડવાના જે પ્રસંગો દર્શાવ્યા તે સિવાયના કાળમાં ઉદ્દય ઉદ્દીરણ જે સાથેજ પ્રવર્તે છે. અને ૪૧ સિવાય શેષ પ્રકૃતિઓનો તેો ઉદ્દય ઉદ્દીરણ સાથે જ હોય છે. ૧૧-૨-૩ ॥ ॥ ઇતિ પ્રકૃત્યુદયઃ ॥

અવતરણ—એ પ્રમાણે ઉદ્દીરણની અપેક્ષાએ પ્રકૃતિ ઉદ્દયનો તક્ષવત દર્શાવીને હવે સ્થિતિઉદ્દય (માં પણ જે તક્ષવત છે તે) કહેવાય છે—

ઠિઙ્ઠુદઓ વિ ઠિઙ્ઠુક્લયપઓગસા ઠિઙ્ઠુદીરણા અહિગો । ઉદયઠિઙ્ઠુ હસ્સો છત્તીસા ઇગ ઉદયઠિઙ્ઠુ ॥૪॥

સ્થિત્યુદયોઽપિ સ્થિતિક્ષયપ્રયોગતઃ(ગાભ્યાં) સ્થિત્યુદીરણાદધિકઃ । ઉદયસ્થિત્યા હસ્સઃ, પદ્ત્રિંશતામેકોદયસ્થિતિઃ ॥૪॥

૧ પંગસંગ્રહની શૂળ ટીકામાં એમ કહ્યું છે કે 'આહાર શરીર અને ઇન્દ્રિય પર્યાપ્તિ પૂર્ણ થતા સુધી નિદ્રાનો ઉદ્દય હોય છે, અને ત્યાર ણાદ ઉદ્દીરણ સદાયર ઉદ્દય હોય છે.'

મન્યવાચક—દિ ઉદઓ વિ-સ્થિતિઉદય પણ દિવસ્ય વજોગજો=સ્થિતિના ક્ષયથી અને પ્રયોગથી એમ બે પ્રકારે છે ત્યાં સ્થિતિ ઉદય દિ ઉદીણા=સ્થિતિ ઉદીરણાથી ઉદયદિવસ=એક ઉદય સ્થિતિવડે અહિગો=અધિક છે પુનઃ ઉત્તીણા=ઉદ પ્રકૃતિઓનો હસ્તાં=હસ્ત-ન્યન્યસ્થિતિ ઉદય ણા ઉદયદિવસ=એક ઉદયસ્થિતિ-૧ઉદયસમય પ્રમાણ છે ॥૪૫॥

માર્ગ—ઉદય ૨ પ્રકારનો છે ૧ સ્થિતિના ક્ષયથી ૨ પ્રયોગથી ત્યાં બધામલા કર્મને અભાધાકળ પૂર્ણ થતા છવના યોગ વિના સ્વભાવેજ ઉદયમાં આવે તે સ્થિતિના ક્ષયથી ઉદય કહેવાય, અને એ સ્વાભાવિક ઉદય પ્રવર્તતી વખતેજ પ્રયોગ=ઉદીરણા કરણરૂપ છવના યોગ (વીર્યવિશેષ) વડે ઉદયમાં આવે તે પ્રયોગઉદય કહેવાય, અર્થાત્ ઉદીરણાઉદય તે પ્રયોગઉદય, તેનું સ્વરૂપ ઉદીરણા કરણમાં કહેવાયુ છે, તેથી અહિ સ્વાભાવિક ઉદયનોજ ચાલુ અધિકાર છે એમાં ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ ઉદીરણાથી ઉં સ્થિતિઉદય[ઉંઉદીરણા સ્થિતિથી ઉં ઉદયસ્થિતિ] ૧ ઉદયસમય જેટલી અધિક છે, કારણ કે વેદાતી પ્રકૃતિની ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ બધાયા બાદ બધા વલિભા વીર્યા પાછી ઉદયાવલિકાથી ઉપરની સર્વ સ્થિતિઓ ઉદીરણ છે, અને ઉદીરણને ઉદયમાં આવે છે તે કારણથી બધાવં ઉદયાં હીન સર્વ સ્થિતિઓની (અર્થાત્ ઉદય સમયે ઉદયાવં હીન સર્વ સ્થિતિની) ઉદય ઉદીરણા સાથે પ્રવર્તે છે અને એજ સમયે ચાલુ ઉદયાવલિકામાં નીચેના પહેલો સમય કેવળ ઉદયમા વર્તે છે, તેથી એ સમયે ઉદય સ્થિતિ [સમયોન ઉદયાં હીન સર્વસ્થિતિ પ્રમાણ હોવાથી] ઉદીરણાસ્થિતિથી ૧ સમય અધિક છે, અને ઉદીરણા સ્થિતિ [ઉદયાં હીન સર્વ સ્થિતિ પ્રમાણ હોવાથી ઉદયસ્થિતિની અપેક્ષાએ] ૧ સમયહીન છે. અહિ સર્વોત્કૃષ્ટ ઉદયસ્થિતિ ઉદયવખતે ઉત્કૃષ્ટસ્થિતિબધવાળી પ્રકૃતિની હોય છે, અને શેષ પ્રકૃતિઓની યથાસભવ હોય છે તથા જન્ય સ્થિતિઉદય નિદ્રાપચકષ્કિત ઉદ પ્રકૃતિનો અરમસ્થિતિરૂપ ૧ સમય માત્ર છે નિદ્રા પચકની તો ઉદીરણાના અભાવમાં પણ સરીરપર્વાત્તિથી ઇન્દ્રિયપર્વાત્તિ સુધીના અન્તમુંકાળમા કેવળ ઉદય વખતે અપવર્તના હોવાથી

૧ સમય જેટલી જૉઉદયસ્થિતિ હોય નહિં માટે એ પ ની તથા શેષ પ્રકૃતિઓની જૉઉદયસ્થિતિ જૉઉદીરણાવત્ (પૂર્વે કહ્યા પ્રમાણે) જાણવી ॥૪॥ इति ज० उ० स्थिति उदय ॥

અવતરણ:—સ્થિતિઉદય કહીને હવે અનુભાગ ઉદય કહેવાય છે—

अणुभागुदओ वि जहन्न नवरि आवरणविग्धवेयाणं । संजलणलोभसम्मत्ताण य गंतूणमावलिंगं ॥५॥

अनुभागोदयोऽपि जघन्यो नवरमावरणविघ्नवेदानाम् । संज्वलनलोभसम्यक्तवयोश्च गत्वाऽऽवलिकाम् ॥५॥

અન્વયાર્થ:—અણુભાગુદઓવિ=અનુભાગ ઉદય પણ અનુભાગની ઉદીરણા તુલ્ય જાણવો. નવરિ=પરન્તુ આવરણવિગ્ધવેયાણં= ૫ જ્ઞાનાં ૪ દર્શનાં ૫ અન્તં ૩ વેદની ય=તથા સંજલણલોભ સમ્મત્તાણ=સંજ્વલનલોભ અને સમ્યં મોહનીય એ ૧૯ પ્રકૃતિનો જહણ્ણ= જઘન્ય અનુભાગ ઉદય આવલિંગં ગંતૂણં=એક આવલિકા જઘને=વીત્યાણાહ અન્ત્ય સમયે હોય છે [અર્થાત્ એ ૧૯ પ્રકૃતિનો ઉદીરણા વિરોધ થયા ણાહ જે અન્ત્ય આવલિકામાં કેવળ ઉદય જ વર્તે છે તે છેટલી આવલિકાના અન્ત્યસમયે જૉ અનુભાગઉદય હોય છે ॥૫॥

માવાર્થ:—અન્વયાર્થવત્ સુગમ છે ॥૫॥ इति अनुभाग उदय ॥

અવતરણ:—અનુભાગોદય કહીને હવે પ્રદેશ ઉદય કહેવાનો પ્રસંગ છે, તેમાં સાદિ અનાદિ પ્રરૂપણા અને સ્વામિત્વપ્રરૂપણા એ બે અર્થાધિકાર છે. તે પણ મૂળપ્રકૃતિ સંબંધિ અને ઉત્તર પ્રકૃતિ સંબંધિ એમ બે બે પ્રકારે છે, ત્યાં પ્રથમ મૂળપ્રકૃતિ સંબંધિ સાદિ અનાદિ પ્રરૂપણા કહેવાય છે—

अजहन्नाणुक्कोसा चउ त्तिहा छण्ह चउव्विहा मोहे । आउस्स साइअधुवा सेसविगप्पा य सव्वेसिं ॥६॥

अजघन्योऽनुत्कृष्टौ चतुर्धा त्रिधा पष्णां चतुर्विधो मोहस्य । आयुषः साद्यद्भुवाः श्लेषविकल्प्याश्च सर्वेषाम् ॥६॥

अन्ययार्थ—छप्प=६ भूष कर्मिना अजहण्ण अणुक्कोसा=अजघन्य अने अनुत्कृष्ट प्रदेशोदय अनुक्रमे चतुर्व्यार प्रकारेने अने सिद्धा=त्रय प्रकारेने छे. (अर्थात् अजघन्यप्रदेशोदय सा० अ० भु० अमु० ज्येष्ठ ४ प्रकारे छे, अने अनुत्कृष्ट प्रदेशोदय अनादि भुव अमुव ज्येष्ठ ३ प्रकारे छे). मोहे=मोहनीय कर्मिना अजघ० अने अनु० ज्येष्ठ अने प्रदेशोदय चतुर्विधा=४ प्रकारे छे तथा आठस्स=आधुष्यना थारे विकल्प तथा चन्नेसि=सर्व कर्मिना सेसविगण्या=श्लेष विकल्पे (७ कर्मिना ज० उ० ज्येष्ठ विकल्पे) साह अणुवा=आदिअमुव ज्येष्ठ प्रकारे छे ॥

मायार्थ—अन्ययार्थवत् सुअम छे ॥६॥ इति मूलप्रकृति प्रदेश उदये सावादि

अयतरणा—इवे उत्तरप्रकृतिअनेना प्रदेश उदयमां सावादि प्रकृषा कस्य छे—

अजहन्नाणुक्कोसो सगयालाए चउत्तिहा चउहा । मिच्छत्ते सेसासिं दुविहा सव्वे य सेसाण ॥७॥

अजघन्योऽनुत्कृष्टौ सप्तचत्वारिंशत्तुर्धा त्रिधा चतुर्धा । मिथ्यात्वस्य श्लेषा एषां, द्विविधाः सर्वे च श्लेषाणाम् ॥७॥

अन्ययार्थ—सगयालाए=सुठताहीस (४७) प्रकृतिअनेना अजहण्णा=अजघन्य प्रदेशोदय चतुर्व्यार प्रकारेने छे, अने अणुक्कोसो=अनुत्कृष्टप्रदेशोदय सिद्धा=३ प्रकारेने (अना० भु० अमुव) छे मिच्छत्ते=मिथ्यात्वने अजघ० अनु० प्रदेशोदय चतुर्व्यार प्रकारेने छे एसि=ज्येष्ठ ४८ कर्मिप्रकृतिअनेना सेसा=श्लेष (ज० उ० ज्येष्ठ) विकल्प यअने सेसाण=श्लेष कर्मिअने (११० कर्मिअने) सव्वे=सर्व-व्यारे प्रदेशोदय दुविधा=प्रकारे=सादि अमुव छे ॥७॥

मायार्थ—ती० ७-वर्षादि २०-स्थिर-अस्थिर-निर्भाषु-अणु०-शुभ-अशुभ-ज्ञा० ५-अन्त० ५-दर्थ० ४ ज्येष्ठ ४७ प्रकृतिअनेना

જાં પ્રદેશોદય ક્ષાપિતકર્માંશ દેવ ઉંસંક્રલેશે ઉંસ્થિતિ ણાંધીને ત્યાર ણાહ તરત એકેન્દ્રિયગાં ઉપજતાં પ્રથમ સમયે હોય. વિશેષ એ કે અવધિદિકનો જાં પ્રદેશોદય એજ દેવને ણાંધાવલિકાના છેદા સમયે હોય છે. એ રીતે ૪૭ નો જાં ઉદય ૧ સમય હોવાથી સાદિ-અધુવ, એ સિવાયના વળતગાં અજાં પ્રદેશોદય જાંથી ણીજા સમયે સાદિ, અને જાંનું સ્થાન નહિ પામેલાને અનાદિ, ધ્રુવાધુવ અભવ્ય અને ભવ્યને હોય છે. તથા એજ ૪૭ પ્રકૃતિઓનો ઉંપ્રદેશોદય ગુણિતકર્માંશને સ્વસ્વ ઉદયને અન્તે ગુણશ્રેણિશીર્ષમાં વર્તતાને ૧ સમયમાત્ર હોય માટે સાદિ અધુવ, એ સિવાયનો સર્વ અનુક્રુદ ઉદય સદાકાળ વર્તતો હોવાથી અનાદિ, ધ્રુવાધુવ અભવ્ય ભવ્યને હોય છે. તથા મિથ્યાત્વનો જાં પ્રદેશોદય ક્ષાપિતકર્માંશ જીવ પ્રથમ સમ્યક્ત્વ ઉપાજન કરી પુનઃ મિથ્યાત્વે જાં મિથ્યાંની ઉદયા-વલિકાના અન્ત્યસમયે એક સમયમાત્ર હોય, માટે સાદિઅધુવ. એ સિવાયનો સર્વ અજાંધન્ય ઉદય તે ણીજે સમયે પ્રવર્તે તે સાદિ, અથવા ક્ષયોપસમ્યક્ત્વથી પડીને મિથ્યાત્વે આવતાં પહેલા સમયે સાદિ, એ સ્થાન નહિ પામેલાને અનાદિ, ધ્રુવાધુવ અભવ્ય ભવ્યને. તથા ગુણિતકર્માંશ જીવ દેશવિરતિની ગુણશ્રેણિમાં વર્તતો સર્વવિરતિ પામીને સર્વવિરતિની ગુણશ્રેણિ રચે, તે ણન્ને ગુણશ્રેણિમાં વર્તતો ણન્ને ગુણશ્રેણિના શીર્ષ સ્થાને આવી તે સમયે (જે સમયે તે શીર્ષનો ઉદય થવાનો હોય તે પહેલા) મિથ્યાત્વ પામે તો મિથ્યાત્વનો ઉત્ક્રુદપ્રદેશોદય એક સમય હોય માટે મિથ્યાંનો ઉંપ્રદેશોદય સાદિઅધુવ, એ સિવાયનો સર્વ અનુક્રુદ હોવાથી ણીજે સમયે પ્રવર્તતાં સાદિ, અથવા ક્ષયોપસમ્યક્ત્વથી પડતાં સાદિ, એ સ્થાન નહિ પામેલાને અનાદિ, ધ્રુવાધુવ અભવ્યભવ્યને. એ રીતે જે ૪૮ પ્રકૃતિઓની સાધાદિપ્રરૂપણા કહી, અને શેષ ૧૧૦ પ્રકૃતિઓ તે અધુવોદયી હોવાથી જ સર્વના ચારે વિકલ્પ સાદિઅધુવ છે. ॥૭॥ इति प्रदेशोदयनी सादि अनादि प्ररूपणा ॥

અવતરણ—પ્રદેશોદયમાં સાધાદિપ્રરૂપણા કરીને હવે જાં અને ઉંપ્રદેશોદય કેને હોય ? તે પ્રતિપાદન કરવારૂપ સ્નામિત્ત પ્રરૂપણા કહેવાની છે, ત્યાં ઉંપ્રદેશોદય ગુણશ્રેણિમાં વર્તતાને હોય છે માટે પ્રથમ ૧૧ પ્રકારની ગુણશ્રેણિઓ દર્શાવાય છે.

सम्मत्तुप्पत्ति सावय विरए संजोयणाविणासे य । दंसणमोहक्खवगे कसायउवसामगुवसंते ॥८॥
 खवगे य खीणमोहे जिणे य दुविहे असंखगुणसेठी । उदओ तच्चिवरीओ कालो संखेज्ज गुणसेठी ॥९॥

सम्यक्त्वोपादे भावके विरते सयोजनाविनाशे च । दर्शनमोहक्षपके कपायोपदमक उपशान्ते ॥८॥
 क्षपके च क्षीणमोहे, जिने च द्विविधेऽसंख्यगुणशेष्या । उदयस्तद्विपरीताः, कालः सख्येयगुणशेष्या ॥९॥

सम्यक्त्वोपादे—सम्मत्तुप्पत्ति=सम्यक्त्वोपादे उपादेयां (सम्यक्त्वोपादे सत्त्वोपुं० भिन्नात्त्वमाने सम्यक्त्वमां), सावय=सावयवपदमां (देशविशति सत्त्वोपुं०), विरए=सर्वविस्तभा (प्रमत्ताप्रमत्तने), प=अने सयोजनाविणासे=अथोपपत्त्या विनाशमां (अन्ता०नी विसृथोपपत्त्या सत्त्वोपुं०), दंसणमोहक्खवगे=दर्शनमोहना क्षपकमां (दर्शनमोहनीयना क्षप सत्त्वोपुं०), कसाय उवसामग=कथायोपशमकने (व्यतिरिक्तमोहनीयना उपशमकनी), उपसंते=उपशान्तमोहमां अजीव्याये सुखक्षये ॥८॥

खवगे य=पुन क्षपकनी (सा०मोहना क्षप सत्त्वोपुं०), खीणमोहे=क्षीणमोहनी (मोहनीय क्षप यथा भा० १२मा सुख०मां), य=पुन दुविहे जिणे=प्रकाशना निगन्ती (सयोपनीनी अयोगीनी), जे ११ सुखशेषिमा उदओ=प्रदेशेने उदय अथवा उदयनिमित्ते प्रदेशोनी स्थानाने क्कम असंखगुण सेठी=असंख्यगुणशेषि-अनुकमवाणे छे, अने कालो=सुखशेषिने काल तच्चिवरीओ=तेषी विपरीत संखेज्जगुण सेठी=असंख्यगुणशेषि-अनुकमवाणे छे ॥९॥

सावयवपदमां—गुण=निगन्ती माटे असंख्यतसुख असंख्यतसुखाकारे जे कर्मप्रदेशोनी शेषि=स्थाना ते गुणशेषि अर्थात् कहेवाली ११ सुखशेषिमा परस्पर अनुकमे असंख्यसुख कर्मनिगन्ती याव ते सुखशेषि, तेमज्ज ११मांनी कौटिल्य जेकमां उदयनिमित्ते

અસંખ્યગુણ અસંખ્યગુણ પ્રદેશોની [ઉદયસમયથી અથવા ઉદ્યાંઉપરથી અન્તર્મું સુધીની સ્થિતિમાં અન્તર્મુંકાળ સુધી] જે નિષેક-રચના-ગોઠવણ તે પણ ગુણશ્રેણિ કહેવાય. તેનાં નામ-

૧ સમ્યક્ત્વ પ્રત્યયિક	ગુણશ્રેણિ
૨ દેશવિરતિ પ્રત્યયિક	”
૩ સર્વવિરતિ પ્રત્યયિક	”
૪ અનંતાનુવિસંચોજના પ્રત્યયયિક	”
૫ દર્શનમોહનીયના ક્ષયની	”
૬ ચારિત્રમોહનીયના ઉપશમની	”

૭ ઉપશાંતમોહ ગુણસ્થાન સંબંધિ
૮ ચારિત્રમોહનીય ક્ષયની
૯ ક્ષીણમોહ ગુણસ્થાન સંબંધિ
૧૦ સયોગીકેવલિની
૧૧ અયોગીકેવલિની

૧-એમાં પહેલી સમ્યક્ત્વગુણશ્રેણિ ગુણશ્રેણિ મિથ્યાદ્રષ્ટિમાં અપૂર્વકરણથી પ્રારંભાઈને ઉપશમસમ્યં કિંચિત્ ન્યૂન રહ્યે સમાપ્ત થાય છે, અને ક્ષયોપસમ્યંમાં અન્તર્મું સુધી પ્રવર્તી સમાપ્ત થાય છે. અને આગળ કહેવાતી ગુણશ્રેણિઓથી અલ્પ નિર્જરા [અસંખ્યાતમાભાગ જેટલી નિર્જરા] હોય છે. (સ્વસ્થાને પ્રતિસમય અસંખ્યગુણ નિર્જરા હોય છે). એનો કાળ સર્વથી અધિક (દેશવિંપ્રત્યયિકના કાળથી 'સંખ્યાતગુણો) છે.

૨ દેશવિરતિ પ્રત્યયિક ગુણશ્રેણિ અવિરતિગુણસ્થાનમાં અપૂર્વકરણથી પ્રારંભાતી નથી, પરન્તુ દેશવિં પામ્યા પાઠ અન્તર્મુંસુધી

૧ અહિં સંખ્યાતગુણ કાળ કલો છે તે રચનાનો ક્રિયાકાળ નહિ. પરન્તુ દેશવિં જેટલા અન્તર્મુંકાળમાં (અસંખ્યગુણી) જેટલી નિર્જરા કરે છે, તેથી અસંખ્યગુણીન નિર્જરા કરવામાં પણ સમ્યક્દ્રષ્ટિને સંખ્યાતગુણ મોટું અન્તર્મું લાગે, એ રીતે સર્વત્ર કાળ પ્રમાણ બનણું.

પ્રવર્તે છે, એમાં સમ્યંગુણશ્રેણિથી અસખ્યગુણી કર્મનિર્જરા થાય છે. (જાહે દેશવિગ્નમાં અન્તમુગ્ધા મુખી તો અવશ્ય અસખ્ય ગુણ ક્રમેજ ગુણશ્રેણિ હોય, અને ત્યારબાદ પરિણામને અનુસારે હીન અધિક વા અવસ્થિત-ગુણશ્રેણિ દેશવિસ્તિ કાયમ રહે ત્યાં મુખી અનિવચિત હોય), એનો કાળ સમ્યંગપ્રત્યયિકથી સખ્યગુણહીન છે

૩ સર્વવિરતિ પ્રાયિક ગુણશ્રેણિ પણ સર્વવિરતિ પામ્યા બાદજ અન્તમુગ્ધા મુખી પ્રવર્તે છે, અને દેશવિગ્નગુણી એમાં અસખ્ય- ગુણ નિર્જરા હોય છે અન્તમુગ્ધા પછી અનિવચિત ગુણશ્રેણિ દેશવિરતિવત, કાળ સખ્યેવગુણહીન છે

૪ અનુતાનુવિષેયોજનાની ગુણશ્રેણિ ૪-૫-૬-૭મા ગુણસ્થાને અપૂર્વકરણથી પ્રારભાઈ ક્ષય થયા પહેલાં સમાપ્ત થાય છે સર્વ વિગ્ની ગુણશ્રેણિથી એમાં અસખ્યગુણ નિર્જરા થાય છે. કાળ સર્વવિગ્નપ્રત્યયિકથી સખ્યાતગુણહીન અણુવે આ હકીકત સર્વવિરતિ ગુણસ્થાને અનગ્ની વિસચોજના થાય તે માટે સમજવી

૫ દર્શનમોહનોય ક્ષયની ગુણશ્રેણિ ક્ષયોપશમ સમ્યંગદ્રષ્ટિને ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વ પામતા પહેલાં અપૂર્વકરણ અને અનિવૃત્તકરણમાં હોય છે અનતાવિસંગપ્રત્યયિકથી એમાં અસખ્યગુણ નિર્જરા સંગુણહીન અન્તમુગ્ધામાં હોય છે

૬ ચારિત્રમોહોપશમ પ્રાયિક ગુણશ્રેણિ ૮મા ગુણગ્ધી પ્રારભાઈને ૧૦મા ગુણસ્થાન મુખી હોય છે ક્ષાયિક સમ્યંગપ્રત્યયિક ગુણ શ્રેણિથી એમાં સંગુણહીન અન્તમુગ્ધામાં અસખ્યગુણ નિર્જરા થાય છે

૭ ઉપશાન્તમોહનીયની ગુણશ્રેણિ મોહનીયની સર્વ પ્રકૃતિઓ ઉપશાન્ત થયા બાદ ૧૧મા ગુણસ્થાને હોય છે. ઉપશમકની નિર્જરાથી સખ્યગુણહીન અન્તમુગ્ધા અસખ્યગુણી નિર્જરા થાય છે

૮ ચારિત્રમોહનોય ક્ષયની ગુણશ્રેણિ ક્ષયકને ૮મા ગુણગ્ધી ૧૦મા મુખી ઉપશાન્તની નિર્જરાથી સખ્યગુણહીન અન્તમુગ્ધામાં અસંગુણ નિર્જરા થાય છે.

૯ ક્ષીણમોહ ગુણશ્રેણિ મોહનીય સર્વ પ્રકૃતિઓ ક્ષય પામ્યા બાદ બારમા ગુણસ્થાને હોય છે. ક્ષયકથી સંખ્યગુણહીન અન્તર્મુંમાં અસંંગુણ નિર્જરા થાય છે.

૧૦ સયોગીકેવલોની ગુણશ્રેણિ સયોગી કેવલિને હોય છે. ક્ષીણમોહની નિર્જરાથી સંખ્યગુણહીન અન્તર્મુંમાં અસંંગુણ નિર્જરા થાય છે.

૧૧ અયોગી ગુણશ્રેણિ અયોગી ગુણસ્થાને છે, ત્યાં રચનાત્મક ક્રિયા નથી પરન્તુ પ્રથમ સયોગી અવસ્થામાં રચાયલા નિષેકનો અનુભવ માત્ર છે, એમાં સયોગીની નિર્જરાથી સંખ્યગુણહીન અન્તર્મુંમાં અસંંગુણ નિર્જરા છે

એ રીતે ૧૧ ગુણશ્રેણિઓમાં સ્વસ્વસ્થાને યથાયોગ્ય રચના-નિષેક પણ અસંખ્યગુણ છે, અને રચના તેવી હોવાથી પ્રદેશોદય પણ સ્વસ્થાને પ્રતિસમયઃ અસંખ્યગુણ છે. તેમજ રચનાનો ક્રિયાકાળ તેમજ પતદ્ગ્રહ સ્થિતિઓ પણ અન્તર્મુંપ્રમાણ છે, પરન્તુ અહિં ચાલુ અધિકારમાં સ્વસ્થાનની અપેક્ષા મુખ્ય ન રાખતાં પરસ્પરાપેક્ષા મુખ્ય ગણી છે. તે આ પ્રમાણે-પહેલી ગુણશ્રેણિમાં પહેલા સમયે જેટલા પ્રદેશોનો નિષેક થાય છે તેથી અસંખ્યગુણ પ્રદેશ નિષેક બીજી ગુણમાં પહેલે સમયે થાય છે, પુનઃ ત્રીજી ગુણશ્રેણિના પહેલા સમયમાં તેથી પણ અસંખ્યગુણ નિષેક થાય છે એ રીતે સર્વત્ર પરસ્પર વિચારતાં પરસ્પર અસંખ્યગુણ નિર્જરા 'પરસ્પરાપેક્ષાએ અનુક્રમે હોય છે, તેમજ અહિં સંખ્યગુણહીન હીન કાળ કહ્યો તે પણ પરસ્પર નિર્જરા અપેક્ષાઓજ કહ્યો છે. એમાં પરસ્પર અસંખ્યગુણ પ્રદેશનિષેક ક્રમશઃ વિશુદ્ધિ અધિક અધિક હોવાથી છે. ॥૯॥

અવતરણ:—હવે કઈ ગુણશ્રેણિ કઈ ગતિમાં પ્રાપ્ત થાય છે ? તે દર્શાવાય છે—

૧ ઉપશમક વા ઉપશાન્તને પડતાં પણ ગુણશ્રેણિ વર્તે છે પરન્તુ અવિશુદ્ધ હોવાથી અહિં અવિવક્ષિત છે, અને ચાલુ અધિકારમાં નિરપયોગી છે.

તિન્નિ વિ પઢમિહ્લાઓ મિચ્છત્તગપ્ વિ હોજ્ઞ અન્નમવે । પગયં તુ ગુણિયકસ્મે ગુણસેઢીસીસગાણુદયે ॥૧૦॥

તિન્નોઽપિ પ્રથમા મિધ્યાત્ય ગતસ્થાપિ મવેદન્યમવે । પ્રકૃત તુ ગુણિતકર્માક્ષેન ગુણથેષિશ્ચિરસામુદયગતેન ॥૧૦॥

મત્યપાર્થ—પ્રથમિહ્લાઓ તિન્નિવિ=પ્રથમની ત્રણ શુભશ્રેણિ મિચ્છત્તગપ્=મિધ્યાત્વે જવેલાને જ અન્નમવે=અન્યભવમાં પણ હોજ્ઞ=હોય છે તથા અહિ ગુણસેઢીસીસગાણ ઉદયે=શુભશ્રેણિઓના શીર્ષભાગે—અન્તે ઉદયમાં વર્તતા ગુણિયકસ્મે=શુભિતકર્માથ એવો જ પગ્ય= પ્રકૃત=આહુ અધિકારમાં ઉપયોગ છે ॥૧૦॥

માપાર્થ—અન્યત્વ પ્રત્યયિક દેશવિરતિ પ્રત્યયિક અને સર્વવિરતિ પ્રત્યયિક એ ૩ શુભશ્રેણિઓમાં વર્તેલો શીર્ષ મિધ્યાત્વે જ અશુભ મરણથી શીર્ષ મરણ પામી કોઈપણ જતિમાં ઉત્પન્ન થાય તો પરભવમાં પણ કેટલોક કાળ ઉદય આશ્રમી એ ત્રણ શુભશ્રેણિ પ્રાપ્ત થાય, એમ શુભશ્રેણિઓમાં અશુભ મરણ ન કોવાથી પરભવમાં સાથે ન આવે પરન્તુ અહિ જ સર્વથાક્ષય કરીને પરભવમાં જાય, તથા અહિ ઉત્કૃષ્ટ પ્રદેશોદયના આહુ અધિકારમાં એ શુભશ્રેણિઓના મસ્તકે-પર્યન્તે વર્તતા અને તે પણ 'શુભિતકર્માથ એવો જ ઉપયોગ છે કેમકે તેઓને ઉત્કૃષ્ટ પ્રદેશોદય હોઈ શકે છે ॥૧૦॥

મપતરણ—હવે પ્રકૃતિઓમાં ઉપદેશોદયના સ્વામી કહે છે—

આવરણવિગ્ધમોહાણ જિણોદહ્યાણ વાવિ નિયગંતે । લઢુસ્વઘણાપ્ ઓહીણણોહિલહ્ચિસ્સ ઉક્કસ્સો ॥૧૧॥

૧ અનેક ભવાદિ સંયોગે પામીને જેણે ધણા કમપ્રદેશોને સંમદ કર્યો હોય તે ગુણિતકર્માણુ સ્વરૂપવર્તે સક્રમકરણમાં પ્રદેશકાધિકારમાં જઈ થી ૭૮ મી જાણા સુધીમાં કહેવાઈ ગયું છે

આવરણવિગ્નમોહાનાં જિનોદયિકાનાં વાડપિ નિજકાન્તે । લઘુક્ષપણયાડવધ્યોરનવધિલબ્ધિકસ્યોત્કૃષ્ટઃ ॥૧૧॥

અન્વયાર્થઃ—આવરણવિગ્નમોહાણ=૫ જ્ઞાના૦-૪ દર્શના૦-૫ વિધ્ન૦-અને ૮ મોહનીય (સં૦૪-વેદ ૩-સમ્ય૦ એ ૮)નો, તથા જિનોદય્યાણ=જિનોદયી પ્રકૃતિઓનો (કેવલિને ઉદયમાં વર્તતી પ્રકૃતિઓનો) ઉક્તસો=ઉત્કૃષ્ટપ્રદેશોદય નિયમ અંતે=પોતપોતાના ઉદયને અન્તે લઘુક્ષપણા=લઘુ ક્ષપણાવડે ક્ષય કરતાને હોય છે. અને ઓહીણ=અવધિદિકનો ઉક્તસો=ઉત્કૃષ્ટ પ્રદેશોદય અણ ઓહિલદ્વિસ્સ=અવધિ લબ્ધિ રહિતને હોય છે. ॥૧૧॥

માત્રાર્થ.—ક્ષપણા જે પ્રકારની છે-૧ લઘુક્ષપણા, ૨ ચિરક્ષપણા. ત્યાં ૮ વર્ષ ૭ માસની વયે સંયમ પામીને તરત અન્તર્મુંમાં ક્ષપક્રમેણિ પ્રારંભે તેની જે ક્ષપણા તે લઘુક્ષપણા-શીઘ્રક્ષપણા. અને જે ઘણી મોટી વયે સંયમ પામીને સંયમ પામ્યા બાદ પણ ઘણે પ્રાણે ક્ષપક્રમેણિ આરંભે, તેની જે ક્ષપણા તે ચિરક્ષપણા-દીર્ઘક્ષપણા. આ દીર્ઘક્ષપણામાં ઘણા પ્રદેશો પહેલાં ઉદયે આવી ક્ષય થઈ ગયા હોય છે, અને અલ્પપ્રદેશો શેષ રહ્યા હોય છે તેથી ઉત્કૃષ્ટપ્રદેશોદય પ્રાપ્ત થતો નથી, અને લઘુક્ષપણામાં ઘણા પ્રદેશોનો ઉદય થવાથી ઉત્કૃષ્ટપ્રદેશોદય પ્રાપ્ત થાય છે. જેથી આવરણ આદિ ૧૪ પ્રકૃતિઓનો ઉત્કૃષ્ટપ્રદેશોદય શીઘ્રક્ષપક ગુણિતકર્માશ જીવને ગુણશ્રેણિના શીર્ષે વર્તતાં ક્ષીણમોહના ચરમ સમયે હોય. પરન્તુ તદ્વાવત એ કે-અવધિના જે આવરણનો ઉંપ્રદેશોદય એજ જીવને હોય, પરન્તુ અવધિલબ્ધિરહિતને હોય. કારણ કે અવધિજ્ઞાનદર્શન ઉત્પન્ન થતાં ઘણા કર્મપુદ્ગલો (અવધિદિકના) નિર્જરે છે, તેથી અવધિજ્ઞાનને ઉંપ્રદેશોદય પ્રાપ્ત થતો નથી.

તથા મોહનીયકર્મમાં સમ્યક્ત્વ-સંજ્વલન ૪-વેદ ૩ એ ૮ પ્રકૃતિઓનો ઉંપ્રદેશોદય શીઘ્રક્ષપક ગુણિતકર્માશને પોતપોતાના ઉદયને અન્તે હોય. તથા સર્વજ્ઞને ઉદયમાં વર્તે એવી ઓહા૦૭-તૈ૦૭-સંસ્થાન ૬-વળર્ષ૦-વર્ણાદિ ૨૦-પરા૦-ઉપ૦-અગુ૦-૨ અગતિ-

પ્રત્યેક-સ્થિતિચર ૨-શુભાશુભ ૨-નિર્માણ એ પર પ્રકૃતિઓનો ઉદ્ભવપ્રદેશોદય શુદ્ધિતકર્માશ સયોગીકૃત્વની અન્ત્યસમયે હોય.
 મુક્તર દુઃસ્વર અને ઉચ્છવાસનો સ્વસ્વ નિશાધના અન્ત્યસમયે ઉંપ્રદેશોદય હોય છે, તથા અયોગીને ઉદયવતી ૧૨ પ્રકૃતિઓનો
 ઉંપ્રદેશોદય અયોગીને અન્ત્યસમયે હોય, એ ૬૭ જિનોદધી પ્રકૃતિઓ ઠહી ॥૧૧॥

उवसतपढमगुणसेढीए निद्वादुगस्स तस्सेव । पावइ सीसगमुदयंति जायदेवस्स सुरनवगे ॥१२॥

उपशान्तप्रथमगुणश्रेण्यां निद्राद्विकस्य तस्यैव । प्राप्स्यति शीर्षकोदयमिति जातदेवस्य सुरनवकस्य ॥१२॥

અમ્યયાર્થ—ઉવસતપદમગુણસેઢીએ=ઉપશાન્તમોહની પોતાની પ્રથમ શુદ્ધિએણિના શીર્ષમાં વર્તમાન શુદ્ધિતકર્માશને નિદ્રાદુગસ્સ=નિદ્રા
 વિકસો=નિદ્રાપ્રચલાનો ઉંપ્રદેશોદય હોય. તથા અનન્તશસમયે સીસગ ઉદય=ઉપશાન્તમોહની પ્રથમ શુદ્ધિએણિનાં શીર્ષક ઉદયને પાવइ
 પામશે તે પશ્ચાત્ સમયમા જાયદેવસ=દેવપણે ઉપન્ન થયેલને (દેવને) સુરનવગે=મુક્તવકનો (વિંક-દેવ ૨નો) ઉંપ્રદેશોદય હોય. ॥૧૨॥

मायार्थ—अन्यथावत् भ्रम છે ॥૧૨॥

मिच्छत्तमीसणताणुवधिअसमत्तथीणगिद्धीणं । तिरिउदपगताण य विइया तइया य गुणसेढी ॥१३॥

मिथ्यास्यमित्यानन्तानुबन्ध्यपर्याप्तस्त्यानद्धिद્રિકाणाम् । तिर्यगेकान्तोदयानां च द्वितीयायां तृतीयायां च गुणश्रेण्याम् ॥१३॥

અમ્યયાર્થ—મિષ્ટ=મિથ્યાત્વ મિષ્ટ અનન્તાનુબન્ધ ૪ અપર્યાપ્ત સ્થાનદ્વિત્રિક યન્તને તિરિઉદપગતાણ=તિર્યચને એકાન્ત ઉદય
 યોગ્ય ૭ પ્રકૃતિઓનો ઉંપ્રદેશોદય વિહયા ય તइયા ગુણસેઢી=બીજી અને ત્રીજી શુદ્ધિએણિના શીર્ષે વર્તવાને (દેશવિંકર્ષવિંક પ્રત્યયિક
 શુદ્ધિએણિમાં એકત્ર સ્થાને વર્તવાને) હોય છે ॥૧૩॥

કૃતિ:

૧૧૭૮૧

માર્ચાર્થ:—દેશવિરતિ પામીને દેશવિરતિની ગુણશ્રેણિ રચીને પુનઃ સંયમ પામી સંયમપ્રત્યયિક ગુણશ્રેણિ રચી, ત્યારબાદ જે સમયે ધનને ગુણશ્રેણિનું શીર્ષ એકત્ર મળે તે કાળે વર્તમાન ગુણિતકર્મીશ જીવ મિથ્યાત્વ પામે તો તે વખતે મિથ્યાચ્યનંતાં ૪નો ઉંપ્રદેશોદય હોય, મિશ્ર પામે તો મિશ્રનો ઉંપ્રદેશોદય હોય. અને સ્થાન૦૩ નો તો મિથ્યાત્વે ગયેલાને અથવા નહિ ગયેલા પ્રમત્તને પણ જે ગુણુશીર્ષમાં વર્તાતાને હોય. તથા ૪ કુળતિ-સ્થાં-સૂં-સાધાં એ ૭ એકાન્ત તિર્થંચપ્રાયોચ્ય પ્રકૃતિનો તથા અપર્યાપ્તિ નામનો ઉંપ્રદેશોદય એ જે ગુણશ્રેણિ રચીને મિથ્યાદૃષ્ટિ તિર્થંચમાં ગયેલાને શીર્ષ વર્તાતાને હોય. ૧૧૭૩૧

અંતરકરણં હોહિ ત્તિ જાય દેવસ્સ તં મુહુત્તંતો । અટ્ટુણ્હકસાયાણં છુણ્હં પિ ચ નોકસાયાણં ॥૧૪૧॥

અંતરકરણં ભવિષ્યતીતિ જાતદેવસ્ય તસ્મિન્ (પાશ્ચાત્યે) મુહુર્તાન્તાત્ । અટ્ટાનાં કપાયાણાં પળ્ણામપિ ચ નોકપાયાણામ્ ॥૧૪૧॥

અન્વયાર્થ:—જે અનન્તરસમયે અંતરકરણં=અન્તરકરણુ (૮ કપાય ૬ નોક૦નું) હોહિ ત્તિ=થશે તે વખતે તં=તે પાશ્ચાત્યસમયે જાયદેવસ્સ=દેવ ગતિમાં ઉત્પન્ન થયેલા દેવને ઉત્પન્ન થયા બાદ મુહુત્તંતો=અન્તર્મુ૦ પછી અટ્ટુણ્હ કસાયાણં=૮ કપાયોનો ય=અને છુણ્હં પિ નોકસાયાણં=છ એ નોકપાયનો ઉંપ્રદેશોદય હોય છે. ૧૧૪૧

માર્ચાર્થ:—અન્વયાર્થવત્ સુગમ છે. વિશેષ કે ઉપશમશ્રેણિ પામીને હમા ગુણુસ્થાનના સંખ્યાતા ભાગ ગયા બાદ એક સંખ્યાતમો ભાગ બાકી રહે ત્યારે ચાંમોહનાયની ૨૧ પ્રકૃતિઓનું અન્તરકરણુ કરે છે, એ વખતે કોઈ જીવ અન્તરકરણુ હજી પ્રારંભાયુ નથી પણ અનન્તર સમયે પ્રારંભાશે, તે દરમ્યાનમાં પ્રારંભવાના પૂર્વ સમયે મરણુ પામી દેવ થાય તો ત્યાં દેવભવમાં અન્તર્મુહુર્તબાદ (પ્રથમ રચાયલી સંયમ પ્રત્યયિક ગુણુશ્રેણિના શીર્ષ વર્તાતાં) મધ્ય ૮ કપાય અને વેદરહિત ૬નોકપાયનો ઉંપ્રદેશોદય હોય. ૧૧૪૧

ગૂજર-
માપાન્તર

ઉદય:

૧૧૭૮૧

हस्तटिड् घंधिता अद्धाजोगाड्ठिड्ठिनिसेगाणं । उक्कस्तपय पढमोदयम्मि सुरनारगाऊणं ॥१५॥

इत्वां स्थितिं पद्दाद्वायोगादिस्थितिनिपेक्षनाम् । उक्कष्टपदे प्रथमोदये सुरनारगायुपोः ॥१५॥

अन्यपर्यायः—हरसटिड्=(देवासु नरकायुनी) उक्कस्तपय=उक्कस्तपय पदं नी अद्धा=अधिकाण जोग=योग
अने आड्ठिड्ठिनिसेगाणं=आड्ठि स्थितिमां निपेक्ष उक्कस्तपय=उक्कष्ट पदे ठरीने, अर्थात् उ०अधिकाण मुधी षांधीने उ०योगमां वर्तने तेम
उद्धना पडेला समयमा पला प्रदेशे प्रक्षीणने (अ०अडि समये हीन हीन प्रदेशे मोठवीने) त्यारणाड मरखु पाभी देव वा नरक
याम ते तेने पढमोदयम्मि=प्रथम उद्धना (उद्धना प्रथम समये) वर्तता देव नारकीते देवासु नरकायुने उक्कष्ट प्रदेशोडव डोव. ॥१५॥

अद्धाजोगुक्कोसो यधित्ता भोगभूमिगेषु लहु । सव्वप्पजीवियं वज्जङ्गत्तु ओवट्टिया दोण्ह ॥१६॥

अद्धायोगोत्कृष्टे षट्ठा भोगभूमिगेषु लघु । सर्वाल्लपजीवितं वज्जयित्वाऽप्यवर्षयतो द्वयोः ॥१६॥

अन्यपर्यायः—अद्धा=काण (भुभ्यासु अने तिर्धंआयुने अधिकाण) तथा जोग=योगमा उक्कोसो=उक्कष्ट जेवा लव [अर्थात् उ०
अधिकाण मुधी उक्कष्टयोरे] भोगभूमिगेषु=योग भूमिगेषु-युगलिके नरतिर्धंजनु आभुप्य वधित्ता=आंधीने (उ पश्योपम आयुष्य आंधीने)
लहु=शीघ्र त्या उत्पन्न यधने सव्वप्प जीवियं=सर्वधी अद्धलवित (-सर्वाधपयसु अपर्याप्तपयाना अन्तर्मु० जेटहु) वज्जत्तु=वज्जने
जेव सर्व आयु ओवट्टिया=अपवर्तता लवने दोण्ह=जे आयुने (नरसु तिर्धंआयुने) उ०प्रदेशोडव डोव. ॥१६॥

मत्पर्यायः—उक्कष्ट योगपूर्वक उक्कष्टअधिकाण [आयु० अधयोग उ० अन्तर्मु० मुधी] युगलिकसु उ पश्यो० आयुष्य आंधी शीघ्र
युगलिकमा उत्पन्न यध त्या अपर्याप्त पये जेटवो काण (अन्तर्मु०) अपर्यय लववर्तुं व छि तेटवी प्राड्ठानी अन्तर्मु०स्थिति छिडीने

शेष सर्व (अन्तर्भू० न्यून उ पक्षोपम) स्थितिनी अपवर्तना करे, तो ते अपवर्तना णाह प्रथम समये ये युगद्विक मनुष्यने नरायु अने तिर्य'चने तिर्यगायुनो उ०प्रदेशोदय डोय ॥१६॥

दूभगणाएजाजसगइदुगअणुपुव्वितिगसनीयाणं । दंसणमोहक्खवणे देसविरइविरइगुणसेढी ॥१७॥

दुर्भगानादेयायशोभतिद्विकानुपूर्वित्रिकसनीचैर्गोत्राणाम् । दर्शनमोहक्षपणायां, देशविरतिविरतिगुणश्रेण्याम् ॥१७॥

अन्वयार्थः—दुभग अणाएज्ज अजस गइदुग अणुपुव्वितिगसनोयाणं=दुर्भग-अनादेय-अपयश-गतिद्विक (नरक-ति०गति)-आनुपू० उ (न० ति० म० आनुपूर्वी)-अने नीचगोत्र सडित ये ६ प्रकृतिओनो उ०प्रदेशोदय दंसणमोहक्खवणे=दर्शनमोहनी क्षपणायां ये क्षपणाणी गुणश्रेणि तथा देसविरइ विरइ गुणसेढी=देशविरतिनी अने सर्वविरतिनी गुणश्रेणि ये त्रणुना शीर्षे वर्तताने डोय ॥१७॥

भावार्थः—प्रथम अविरत क्षयोप० सम्यग्दृष्टि एवे उ दर्शनमोहनीय अपाववा गुणश्रेणि रची, त्यारणाह येण एव देशविरति पामी सर्वविरति पामे तो ये ये स्थाने पणु गुणश्रेणि रचे, त्यारणाह करणु समाप्त थये संकिल्ल थयने अविरत थाय तो ये त्रणु श्रेणिना शीर्षे वर्तता अविरतने येण लवमां दुर्भगादि ४नो उ०प्रदेशोदय डोय, अने येण त्रणु श्रेणि सडित नरके उपजे तो नरकद्विक सडित ६ नो, तिर्य'मां उपजे तो तिर्य'० २ सडित ६ नो अने मनु०लवमां उपजे तो मनुष्यानुपूर्विसडित ५ नो उ०प्रदेशोदय डोय ॥१७॥

संघयणपंचगस्स य विइयाईतिन्नि होंति गुणसेढी । आहारगउज्जोयाणुत्तरतणु अप्पमत्तस्स ॥१८॥

संहननपंचकस्य च, द्वितीयाद्यास्तिस्रो भवन्ति गुणश्रेणयः । आहारकोद्योतयोरुत्तरतनावप्रमत्तस्य ॥१८॥

मन्वयार्थः—संवयणवर्षात्स व=पुनः ५ अशुभ सङ्गनने उ०प्रदेशोऽयं न्यां विद्यादी=शील अर्द्धि तिम्नि गुणसेरी=ननु शुशुभेत्सिजे।
 (न शीर्षं) ह्यति=ह्येय उ=वते' उ त्या दाय उ आहारगुजोयाण=आहा० उ अने उद्योत जे ८ ने उ०प्रदेशोऽयं उच्यते=उत्तर
 शरीरमां (आहा० शरीरमां) पर्वता अप्पमत्तस=अप्रमत्त भुनिने ह्येय उ ॥१८॥

साधारणः—हाहाक मनुष्य देशविरति पाभीने देशवि० प्रत्यविक 'शील शुशुभेत्सि रवे, पुनः जेव मनु० तस्त सर्वविरति पाभीने
 सर्ववि० प्रत्यविक त्रील शुशुभेत्सि रवे, पुन जेव तस्त अनन्तानु० विस्रयोचना कस्या माटे अनता० विस्र०नी श्येयी शुशुभेत्सि रवे
 जे शीते २-३—४ शुशुभेत्सि रथीने जे त्रयेना शीर्षमां पर्वता ते ते सवस्यना उच्यते=एव ५ अशुभ सवस्यने उ०प्रदेशोऽयं
 करे, तथा प्रमत्तमां आहारक शरीर रथी अप्रमत्ते ज्येष्ठाने प्रथमशुशुभेत्सिना (प्रथम सवस्यत शुशु०ना) शीर्षं पर्वता आहा० उ ने
 उद्योत जे ८ ने उ० प्रदेशोऽयं ह्येय ॥१८॥

वेद्दिय यावरगो कम्मं काऊण तस्समं खिप्प । आयावस्स उ तव्वेइ पढमसमयम्मि वट्ठतो ॥१९॥

दीन्द्रियः स्थावरगः कर्म कृत्वा तत्समं क्षिप्रम् । आतपस्य तु तद्वेदी, प्रथमसमये वर्धमानः ॥१९॥

मन्वयार्थः—५ जेन्द्रिय मरीने वेद्दिय=दीन्द्रिय रथे अने ते मरजु पाभीने यावरगो=स्थावर वयेदो एव तस्समं=स्थावर समान
 कम्म=कर्म-स्थितिसत्कर्म काऊण=कसेने खिप्प=क्षीप्र-शीप्र पर्याप्त धर्म्म तव्वेइ=तेने वेदक (आतपने वेदक) पढमसमयम्मि वट्ठतो=उद्येयना
 प्रथम समयमां पर्वता आयावस्स उ=आतप नामकर्मने उ०प्रदेशोऽयं करे ॥१९॥

१-२ आ उच्यते प्रकरणी ८ भी नाथमां ने ११ शुशुभेत्सि कदी उे तेषां सम्भक्तवनी पहेदी अने देशविरतिनी शील उे भारे.

वेद्यणियंतरसोगारुच्च ओहि व्व निद्वपयला य । उक्कस्स ठिड्वंधा पडिभग्गपवेइया नवरं ॥२३॥

वेदनीयान्तरायशोकारत्युच्चैर्गोत्राणामवधिवन्निद्राप्रचलयोश्च । उत्कृष्टस्थितिवन्धात्प्रतिभग्नस्य प्रवेदकस्य नवरम् ॥२३॥

अन्वयार्थः—वेद्यणिय=णे वेदनीय अंतर=प अन्तराय, सोग=शोक अरइ=अरति उच्च=उच्चगोत्र ओ १०नो ७०प्रदेशोदय ओहि व्व= अवधिपत् पूर्वं प्रकारे कडेवो. य=तथा निद्वपयला=निद्राप्रचलानो पणु अवधिपत् ७०प्रदेशोदय छे. नवर=परन्तु तक्षवत् ओ छे के उक्कस्स= ठिड्वंधा पडिभग्ग=उत्कृष्ट स्थितिणंधथी प्रतिबन्धन-पतित थयेल अने पवेइया=ओ णे निद्राना उदयवाणे डोय ते ७०प्रदेशोदय करे. ॥२३॥

भावार्थः—अन्वयार्थवत् सुगम छे. परन्तु निद्राद्विक भाटे विशेषता ओ छे के-निद्राद्विकनी उ०स्थिति णांधीने ब्रह्म थये। छतो (उ०स्थितिणंधथी उतरी अल्पस्थिति णांधतो) निद्राप्रचलाना उदयमां वर्ततो डोय तेने ७०प्रदेशोदय डोय [अहि उ०स्थिति- णंध उ०संक्षेपेने डोय अने उ०संक्षेपेमां निद्रानो उदय न डोय तेथी निद्रानो उदय उ०स्थितिणंधथी ब्रह्म थयेलने कह्यो छे].

वरिसवरतिरियथावरनीयं पि य मइसमं नवरि तिन्नि । निद्धानिद्दा इंदियपज्जत्ती पढमसमयम्मि ॥२४॥

वर्षवरतिर्यक्स्थावरनीचैर्गोत्राणामपि च मतिसमं नवरं तिसृणाम् । निद्रानिद्रादीनामिन्द्रियपर्याप्तस्य प्रथमसमये ॥२४॥

अन्वयार्थः—वरिसवर=वर्षवर-नपुंसकवेद, तिरिय थावर नीयं=तिर्यग्गति स्थावर नीयगोत्र ओ ४ प्रकृतिनो ७०प्रदेशोदय मइसमं= मतिज्ञाना०ना ७०प्रदेशोदय सरणे। कडेवो. नवरि=विशेष ओ के-निद्धानिद्दा=निद्रानिद्रा आदि उ नो ७०प्रदेशोदय इंदिय पज्जत्ती=इन्द्रिय- पर्याप्तिओ पर्याप्तने पढम समयम्मि=प्रथम समये डोय, तदनन्तरसमये उहीरणाथी आवेला प्रदेशोनो उदय थवाथी ७०प्रदेशोदय डोतो नथी. ॥२४॥

मायार्थं—अवधार्यवत् सुमम उ ॥२५॥

द रुणेहे तिविहे उदीरणुदप उ आलिगं गंतु । सत्तरसण्ह वि एव उवसमइत्ता गण देवे ॥२५॥

दर्शनमोहस्य त्रिविधस्य उदीरणोदये आवलिकां गत्वा । सप्तदशानामप्येषामुपश्रमस्य गतस्य देवत्वम् ॥२५॥

अम्यवार्थं—तिविहे दंष्टणमोहे=त्रसु प्रकारना दर्शनमोहनीयने। ए०प्रदेशोऽय उदीरणोदप उ आलिग गंतु=उदीरणोदय उता-उदीरणुानी आवलिका वीत्या जाइ थाय उ सत्तरसण्ह वि=१७ प्रकृतिज्जोने पसु एव=जे प्रभाजेण परन्तु उपसमइत्ता=उपश्रमावीने (जे १७ने उपश्रम करीने) गर देवे=देवमां जये। होय ते देवने होय उ ॥२५॥

मायार्थं—क्षपितकर्मांशुव उपश्रम सम्यक्त्व पात्रीने पठता सम्य०नी (अंतरकरषुनी) ऐस्वी आवलिकां त्रसु पुजनां प्रदेशो नील स्थितिमांशी आठवींने विशेषहीन हीन निपेठथी रजे ते उदीरणोदयावलिकाना अन्त्यसमये स्वस्वपुंजोदयमा वर्तता एवने ते त्रसु पुजने (त्रसुदर्शनमोहनीयने) ते ते एवने एव०प्रदेशोऽय होय । [अदि अन्तरकरषुनी ऐस्वी आवलिका अन्तरकरषुन्य अतुभवत्पि रहेवी नथी परन्तु उदयावलिकारूप धर्म जय उ]

तथा १७ प्रकृतिज्जो (१२ क्वाय-पु०-द्वारयादि ४) उपश्रान्त यथा जाइ अन्तरकरषुमां-अन्तरमां-उपश्रान्ताद्दाम्प वर्तते। एव अवक्षयशी भवसु पात्रीने देव थाय, तेज समये शेष अन्तरकरषुद्दामां (उपश्रम अद्दामां) नील स्थितिमांशी प्रदेशो आठवीं 'विशेषहीन हीन इमे कर्मांशुज्जो जोठवे ते (उपश्रान्ताद्दावती) उदयावलिकाना अन्त्यसमये ते ते प्रकृतिन्य उदयमां वर्तता देवने जे १७ प्रकृतिज्जोने एव०प्रदेशोऽय होय ॥२५॥

१ अदि देव भवेताने जे १७ प्रकृतिज्जो जोइ एवनेज समभाजे सर्व उदय आवती नथी तेथी किन्तु एव आश्री यथास भव उदय आवे उ,

ચતુરુવસમિત્તુ પચ્છા સંજોડ્ય દીહકાલસમ્મત્તા । મિચ્છત્તગણ આવલિગણ સંજોયણાણં તુ ॥૨૬॥

ચતુરુવસમય્ય પશ્ચાત્ સંયોજ્ય દીર્ઘકાલસમ્યક્ત્વાત્ । મિથ્યાત્વં ગતસ્યાવલિકાયા (અન્તે) સંયોજનાનાં તુ ॥૨૬॥

॥૧૮૨॥

અન્વયાર્થઃ—ચંચર=ચાર વખત ઉવસમિત્તુ=મોહનીયને ઉપશમાવીને પચ્છા=પશ્ચાત્ મિથ્યાત્વે જઈ સંજોડ્ય=સંયોજને (અનંતાંગાંધીને) પુનઃ સમ્યક્ત્વ યામી તેને દીહકાલસમ્મત્તા=દીર્ઘકાળ સુધી પાલન કરીને સમ્યંથી પુનઃ મિચ્છત્ત ગણ=મિથ્યાત્વે ગયેલા જીવને પુનઃ અનન્તાનુ૦ ણાંધી તેની આલિગણ=આવલિકાના અન્ત્યસમયે સંજોયણાણં તુ=સંયોજના કષાયોનો (૪ અનંતાંનો) જઘન્યપ્રદેશોદય હોય છે. ॥૨૫॥

માર્વાર્થઃ—ચાર વાર મોહનીયનો ઉપશમ કરી (તેમાં ચાર વાર અનંતાંની વિસંયોજના કરી) અન્તર્મુંગાહ મિથ્યાત્વે જઈ મિથ્યાત્વહેતુથી પુનઃ અનન્તાંગાંધી પુનઃ સમ્યક્ત્વ યામી તે ક્ષયોપસમ્યંતુ વચ્ચે એકવાર મિશ્રની પ્રાપ્તિપૂર્વક જે છાસક સાગરોપમ અનુપાલન કરતાં અનંતાંના ઘણા પ્રદેશો સંક્રમદ્રારા નિર્જરીને અલ્પપ્રદેશો ણાકી રહ્યે પુનઃમિથ્યાત્વે જઈ અનંતાં ણાંધે, તે નવા ણાંધેલા અનંતાંની અધાવલિકાના અન્ત્યસમયે પૂર્વજાદ્ અનન્તાંનો જ૦પ્રદેશોદય હોય. તદનન્તર સમયે નવા ણાંધેલા અનન્તાંનો પણ લેગો ઉદય થવાથી ઘણા પ્રદેશો ઉદયમાં આવે માટે આવલિકાના અન્ત્યસમયે જ૦પ્ર૦ઉદય કહ્યો છે. તથા મોહનીયનો ઉપશમ સંસારચક્રમાં ચાર વાર જ થાય છે, અને તે ચારે વખતના ઉપશમમાં અનંતાંમાં સંક્રમવા યોગ્ય શેષ મોહપ્રકૃતિઓના ઘણા પ્રદેશો નિર્જરી જાય છે તેથી અનંતાંનુણંધિના અંધકાળે ક્ષીણપ્રાય તે કષાયોના અતિ અલ્પપ્રદેશો જ અનંતાંમાં સંક્રમે છે

જેથી એક દેવને એ ૧૭માંથી જેનો જેનો ઉદય હોય તે તે પ્રકૃતિમાં ઉદયસમયથી વિશેષહીન હીન નિપેક કરે અને અનુદય પ્રકૃતિમાં ઉદયાવલિકા બહારથી હીન હીન નિપેક કરે છે.

तेषां अनतांशो न०प्रदेशोऽथ प्राप्तं वायुं ॥२६॥

इत्थीप सजममवे सव्वनिरुद्धमि गतु मिच्छत्त । देवीप लहुमिच्छी जेट्टिठिइ आलिगं गतु ॥२७॥

स्त्रियाः संयममवे सर्षनिरुद्धे मिध्यात्य गत्वा । देव्या लघु मिध्यात्वाज्ज्येष्ठस्थित्यावलिकं गत्वा ॥२७॥

कन्ययार्थाः—संयममवे=संयमभाव सव्वनिरुद्धमि=सर्वं निरुद्धं वये छते [चारित्रनो भव अक्षय-अन्तमुं०प्रभाव आक्षी रणे] मिच्छत्त गतु=मिध्यात्य पाभीने देवीप=देवी यथं लहु=शीघ्र पर्याप्त यथं मिच्छा=मिध्यात्वधी जेट्टिठिइ=उत्कृष्टस्थिति आधाने तेनी आलिगं गतु=ज्येष्ठ आवदिका (अंघ्रावदिका) व्यतीत यथने ते आवन्ता अन्तसमये ते इत्थीप=स्त्रीने स्त्रीवेदने न०प्रदेशोऽथ होय छे ॥२७॥

मायार्थाः—देशेनपुंकी०वर्षना आसुवाणी क्षुपितकर्मणो श्री आठ वषं जाह चारित्र पाभीने ते चारित्रवाणो भव अन्तमुं०मात्र आक्षी रणेतां मिध्यात्य पाभीने अन्तमुं०जाह देवीपखे उत्पन्न यथं शीघ्र पर्याप्त यथं उ०स०वेगे स्त्रीवेदनी उत्कृष्टस्थिति आंधी पूर्वजद स्त्रीवेदनी उद्धर्तना करे, ते उ०व०धनी अंघ्रावदिकाना अन्तसमये पूर्वजद स्त्रीवेदने न०प्रदेशोऽथ होय छे [त्वार यधीना समयमा नवे स्त्रीवेद यक्ष साथे उदय आवे छे माटे न०प्रदेशोऽथ न होय] ॥२७॥

अप्पद्दाजोगचियाणाऊणुक्कस्सगठिईणते । उवरिं थोवनिसेगे चिरत्तिच्चासायवेईण ॥२८॥

अन्याद्वायोगचितानामायुषामुत्कृष्टस्थित्यन्ते । उपरि स्तोत्रनियेके चिरतीयासातवेदिनाम् ॥२८॥

कन्ययार्थाः—अप्य अदा=अक्षयअंघ्राण सुधी अने (अप्य)जोग=अक्षय योगवडे चियाण=आधेवा आऊणु=आयुष्योने उवरि=उपर थोव निसेगे=स्तोत्र नियेक अक्षयप्रदेशोने निक्षेप वये चिर=दीर्घांघ्राण सुधी तिच्च=तीव्र असायवेईण=अशाताना वेदने उक्थस्सगठिईणन्ते उत्कृष्ट

સ્થિતિવાળા આયુષ્યોને ઉચ્ચસ્થિતિના અંતે=અન્યસમયે સ્વસ્વ ઉદયમાં વર્તતા નારકાદિકને જન્મપ્રદેશોદય હોય. ૧૧૨૮૧

માવાર્થ:—આર આયુષ્યને અતિ 'અલ્પ અન્તર્મુ'ંસુધી અને અલ્પ યોગે ઉચ્ચસ્થિતિવાળું ણાંધે, તેથી પ્રદેશનિષેક પણ વિશેષ-હીન હીન ક્રમ પ્રમણે થવાથી છેલ્લા સમયમાં અતિ અલ્પ પ્રદેશનિષેક થાય છે, એ રીતે નિષેક કરીને પુનઃ દીર્ઘકાળ સુધી અને તીવ્ર દુઃખમાં વર્તતા હોય તે તેવા અત્યન્ત દુઃખી [અશાંતોદયવાળા] જીવને આયુષ્યના અન્યસમયે જન્મપ્રદેશોદય હોય છે. ૧૧૨૮૨

સંજોયણા વિજોજિય દેવભવજહન્નગે અઙ્ગનિરુદ્ધે । વંધિય ઉક્કસ્સઠિઈ ગંતૂળેગિંદિયા સન્ની ૧૧૨૯૧

સઠ્ઠલહું નરયગ્ગ નિરંયગ્ગિં તંમ્મિ સઠ્ઠવપ્પજ્જત્તે । અણ્ણપુઠ્ઠવીઓ ય ગ્ગિંતુલ્લા નેયા ભવાદિમ્મિ ૧૧૨૯૨

સંયોજનાન્ વિયોજ્ય જઘન્યદેવભવેઽતિનિરુદ્ધે । વધ્ધ્વોઽત્કૃષ્ટસ્થિતિં ગત્વૈકેન્દ્રિયાસંજ્ઞિનોઃ ૧૧૨૯૩

સર્વલઘુ નરકં ગતે નરકગતેસ્તસ્મિન્ સર્વપર્યાપ્તઃ । આનુપૂર્વ્યો ગતિતુલ્યા જ્ઞેયા ભવાદૌ ૧૧૨૯૪

અન્વયાર્થ:—સંજોયણા=સંયોજના કષાયોને (અન્તાંજને) વિજોજિય=વિયોજને-વિસંયોજના કરીને ત્યાર પાદ જન્મપ્રદેશોદયવાળો દેવભવ પામી તે દેવભવ જહન્નગે=જઘન્ય દેવભવને અઙ્ગનિરુદ્ધે=અત્યન્ત રૂંધ્યે છતે (અન્તર્મુ'ં શેષ રહે), મિથ્યાત્વ પામી ઉક્ક-

૧ અહિં સર્વ વિશેષણો અતિ અલ્પ પ્રદેશના સંયોગે માટે છે. કારણ કે અલ્પ યજ્ઞકાળે અલ્પ પ્રદેશસંગ્રહ થાય, તેમજ અલ્પ યોગે પણ અલ્પપ્રદેશ ગ્રહણ થાય. ઉચ્ચસ્થિતિ ણાંધવાથી પ્રદેશનિષેક દરેક સમયોમાં અલ્પભાગે આવે, અને દુઃખીને આયુષ્યની નિર્જરા અધિક હોય તેથી દીર્ઘ-કાળ સુધી અતિદુઃખીને આયુના પ્રદેશો ધણા નિર્જરા જવાથી અતિઅલ્પ પ્રદેશો (આયુને અન્તે) સત્તામાં રહે, માટે અન્યસમયે આયુને જન્મપ્રદેશોદય હોય. તથા આરે આયુને તે તે આયુના ઉદયવાળા નારકાદિકને જન્મપ્રદેશોદય આણવો.

સર્વિન્દ્રિય-ઉન્નિતિ (અનતાન્વી) આંધીને ત્યાંથી વગિદિવાલની=એકેન્દ્રિયમાં ઘટ્ટને અસન્નિપત્તિમાં જાય (એકેન્દ્રિયમાં અતિ અસ્ય અન્તમુન્દ્રિયને અસ્યન્દ્રિયમાં આવે, અહિં દેવ સ્વીને અસ્યન્દ્રિય ન યાય માટે વચ્ચે એકેન્દ્રિય કહ્યો) ॥૩૦॥

અસન્નિમાં અતિ અસ્યન્દ્રિયને સજ્જલકું=અર્થ શીઘ્ર-અતિ શીઘ્ર નરયગપ્ત-નરકમાં ગયો હોય, અને તમિન્દ્રિયને નરકભવમાં સજ્જ પન્નતે=શીઘ્ર સર્વ પર્યાપ્તિએ પર્યાપ્ત થયો હોય તેવો નારક નિરયગર્હ-નરકઅતિનો જન્મપ્રદેશોદય કરે છે [પર્યાપ્તને ધર્મી પ્રકૃતિએ ઉદયમાં આવવાથી રિત્યુકસ કમવડે વિવક્ષિત ઉદયવતીમાં તે ઉદયવતી પ્રકૃતિએ સકમતી નથી તેથી જન્મપ્રદેશોદય યાય છે માટે સર્વપર્યાપ્ત વિશેષણ છે] તથા અણુપ્ત્તિઓ-ત્યારે આનુપૂર્વીએનો ગદ્ગદા-સ્વરવ ગતિતુલ્ય જન્મપ્રદેશોદય બાણવો, પરન્તુ વિશેષ એ કે-આનુપૂર્વીએનો જન્મપ્રદેશોદય મત્તાદિમિન્દ્રિયને તે બવના આદિ સમયે હોય છે [કારણ કે ત્રીજે સમયે તે પહેલે બીજે સમયે જેની બધાવન્દ્રિયત થયેલી હોય તેવી અન્ધ તતા પણ ઉદયમાં પ્રાપ્ત યાય છે માટે ઘણા પ્રદેશોદય હોય છે] ॥૩૦॥

માયાર્થ-અન્વયાર્થવત મુગમ છે ॥૨૬-૩૦॥

દેવગર્હ ઓહિસમા નવરિં ઉજ્જોયવેયગો તાહે । આહાર જાય અહ્ચિરસજમમણુપાલિકુળતે ॥૩૧॥

દેવગતિરવધિસમા નવરમુષોત્તષેદકસ્તદા । આહારકો જાતોઽતિચિર સયમમણુપાલયિત્યાઽન્તે ॥૩૧॥

અન્યયાર્થ-જન્મપ્રદેશોદયમાં દેવગર્હ=દેવગતિ ઓહિસમા=અવધિ સરખી કહેવી, નવરિં=પરન્તુ તક્ષવત એ કે ત્યારે ઉજ્જોયવેયગો=ઉદ્યોતનો વેદક હોય તાહે=ત્યારે તથા અહ્ચિર=અતિ લીર્ધકાળ મુખી (દેશોનપૂન્કીં મુખી) સંજમ=સયમને અણુપાલિકુળ=અનુપાલીને અતે=અન્ત્ય વખતે આહાર(રિ)=આહારક શરીરવાળે જાય=ધાય, અને ઉદ્યોતનો પણ ઉદય હોય તેને આહારકનો જન્મપ્રદેશોદય હોય.

ભાવાર્થ:—અન્વયાર્થવત્ સુગમ છે. વિશેષ કે-ઉદ્યોતનો ઉદય હોય તો ઉદ્યોત દેવગતિમાં સ્તિષ્ઠુકસંક્રમ વડે સંક્રમે નહિ તેથી દેવગતિનો જન્મપ્રદેશોદય પ્રાપ્ત થાય છે. (તેનો ઉદય ન હોય તો દેવગતિમાં સ્તિષ્ઠુકસંક્રમ વડે સંક્રમવાથી દેવગતિના ઘણા પ્રદેશો ઉદયમાં આવે છે). આહાંના જન્મપ્રદેશોદયમાં પણ ઉદ્યોતનો ઉદય હોવાનું એજ કારણ બાબતુ. તથા દીર્ઘકાળ સુધીસંયમ પાલનથી કર્મના ઘણા પ્રદેશો નિર્જર છે તેથી પર્યન્તે અલ્પપ્રદેશોદય પ્રાપ્ત થાય છે, માટે આહાંના જન્મપ્રદેશોદયમાં દીર્ઘકાળ સંયમ પાલન કહ્યું છે. ॥૩૧॥

સેસાણં ચક્ષુસમં તંમિ વ અન્નંમિ વ ભવે અચિરા । તજ્જોગા વહુગીઓ પવેયયંતસ્સ તા તાઓ ॥૩૨॥

શેષાણાં ચક્ષુઃસમં તસ્મિન્ વાડન્યસ્મિન્ ભવેડચિરાત્ । તદ્યોગ્યા વહ્નીઃ પ્રવેદકસ્તસ્ય તાસ્તાઃ ॥૩૨॥

અન્વયાર્થ:—સેસાણં=શેષ પ્રકૃતિઓનો જન્મપ્રદેશોદય ચક્ષુસમં=ચક્ષુ દર્શનાવં સમાન તંમિ વ અન્નંમિ ભવે=તે ભવમાં અથવા ધીન ભવમાં અચિરા=શોઘ-પ્રથમસમયાદિમાં તજ્જોગા=તે તે ભવને યોગ્ય તા તાઓ=તે તે વહુગીઓ=ઘણી પ્રકૃતિઓનો પવેયયં=પ્રવેદક-ઉદયવાળો હોય તસ્સ=તેને (શેષ પ્રકૃતિઓનો જન્મપ્રદેશોદય) હોય. ॥૩૨॥

ભાવાર્થ:—ક્ષપિતકર્મીશ દેવ ૧૦૦૦૦ વર્ષની જન્મન્યસ્થિતિવાળો થઈ પ્રારભતું અન્તર્મું વીત્યા બાદ સમ્યક્ત્વ પામી આયુષ્ય પર્યન્ત સમ્યક્ત્વ પાલન કરી પર્યંતનું અન્તર્મું બાકી રહે મિથ્યાત્વ પામી અતિ સંશ્લિષ્ટ પરિણામપૂર્વક પૂર્વોક્ત સિવાયની શેષ એકેન્દ્રિય પ્રકૃતિઓની ઉન્નિસ્થિતિ બાંધી અન્તર્મું સુધી ઘણા પ્રદેશો ઉદ્ભવીને તેવાજ સંશ્લિષ્ટ પરિણામમાં કાળ કરી એકેન્દ્રિય થાય તે એકેન્દ્રિયને પ્રથમ સમયે જ પૂર્વોક્ત સિવાયની શેષ એકેન્દ્રિય પ્રકૃતિઓનો જન્મપ્રદેશોદય હોય. એ રીતે જે શેષ પ્રકૃતિઓનો ઉદય એકેન્દ્રિયને હોય તેનો જન્મપ્રદેશોદય એકેન્દ્રિયને ચક્ષુદર્શનાંસમાન કહ્યો. પરન્તુ જે શેષ પ્રકૃતિઓ મનુંગતિ-અને

કેન્દ્રિયભતિ ૪-આદિ ૫ સ્થાન-ઞૌઠાંઉપાંગ-વૈંઉપાંગ-સ ધમણ ૬-ભગતિ ૨-ત્રસ-મુજગત્રિક-ડુ સ્વર બે ૨૫ પ્રકૃતિઓનો બેકે
 ન્દ્રિયને ઉદય નથી તેનો જ૦પ્રદેશોદય બેકેબવમાધી નિકળીને તે તે પ્રકૃતિઓના ઉદય યોગ્ય ભવોમાં ઉત્પત્ત થયેલને હોય અને તે
 તે ભવને યોગ્ય ધણી પ્રકૃતિઓનો ઉદય હોય તેવા પર્યાસને હોય છે તદ્ભવયોગ્ય ધણી પ્રકૃતિઓનો ઉદય પર્યાસ અવસ્થામાં
 હોય અને ધણી પ્રકૃતિઓ ઉદયવતી હોય તો વિવક્ષિત ઉદયવતીમાં સ્તિષ્ણુકસ ક્રમ વડે તે સક્રમે નહિ તેથી વિવક્ષિતને જ૦
 પ્રદેશોદય પ્રાપ્ત થાય છે તથા જિનનામને જ૦પ્રદેશોદય તો શપિતકર્માશ કેવલીને કેવળજાનેદ્વપત્તિના પ્રથમ સમયે હોય છે (બીજા
 આદિ સમયોગ્ય તો સુષુમેજિમાન ધણા પ્રદેશો ઉદયમાં આવે છે માટે જ૦પ્રદેશોદય નહોય.) ॥૩૨॥૪૧૬ના

॥ इति उदयप्रकरण समाप्त ॥

॥ અથ ૧૦મં સત્તાપ્રકરણમ્ ॥

અવતરણ:—૯મું ઉક્ત્યપ્રકરણ કહીને હવે ૧૦મું સત્તાપ્રકરણ કહેવાનો પ્રસંગ છે, તેમાં ભેદ સાધાદિપ્રરૂપણા અને સત્તાના સ્વામી એ ત્રણ અર્થાધિકાર કહેવાના છે તેમાં અહિં સત્તાના ભેદ એ પહેલો અર્થાધિકાર કહેવાય છે—

મૂલુત્તરપગ્ગયં ચતુર્વિહં સંતકમ્મમવિ નેયં । ધ્રુવમધ્રુવણાર્ણયં અટ્ટુપ્પહં મૂલપગ્ગણં ॥૧॥

મૂલોત્તરપ્રકૃતિગતં ચતુર્વિધં સત્કર્મ અપિ જ્ઞેયમ્ । ધ્રુવમધ્રુવમનાદિકમથાનાં મૂલપ્રકૃતીનામ્ ॥૧॥

અન્વયાર્થ:—સંતકમ્મ અવિ=સત્તાકર્મ' પણ મૂલુત્તરપગ્ગયં=મૂળપ્રકૃતિગત અને ઉત્તરપ્રકૃતિગત તે દરેક ચતુર્વિહં=ચાર પ્રકારનું (પ્રકૃતિસત્તા સ્થિતિસત્તા અનુભાગસત્તા પ્રદેશસત્તા એ ૪ પ્રકારનું) નેયં=બાણુવું, તથા અટ્ટુપ્પહં મૂલપગ્ગણં=આઠ મૂળ પ્રકૃતિઓની સાદિ-અનાદિપ્રરૂપણા ધ્રુવં અધ્રુવ(અ)ણાર્ણયં=ધ્રુવ અધ્રુવ અનાદિ એમ ત્રણ ત્રણ પ્રકારની છે. ॥૧॥

ભાવાર્થ:—સત્તા એ પ્રકારની. ૧ મૂળપ્રકૃતિસત્તા, ૨ ઉત્તરપ્રકૃતિસત્તા, તેમાં મૂળપ્રકૃતિસત્તા જ્ઞાનાન્દર્શનાન્વાદિ ૮ પ્રકારે અને

ઉત્તરપ્રકૃતિસત્તા મતિજ્ઞાનાવરણીય આદિ ૧૫૮ પ્રકારે છે એમાં ૮ પ્રકારની મૂળસત્તા તથા ૧૫૮ પ્રકારની ઉત્તરપ્રકૃતિસત્તા ૬૨૬ પ્રકૃતિસત્તા સ્થિતિસત્તા રસસત્તા પ્રદેશસત્તા એમ ચાર ચાર પ્રકારની છે ॥ ૬૩ ॥ મેઢપ્રકરણા ॥ તથા બીજા સાધાદિ અર્થાધિકાર આ પ્રમાણે—સાદિ અનાદિપ્રકૃતિ મૂળપ્રકૃતિ સંબધિ અને ઉત્તર પ્રકૃતિ સંબધી એમ બે પ્રકારે છે, તેમાં પણ મૂળપ્રકૃતિ સંબધિ ૮ પ્રકારે અને ઉત્તરપ્રકૃતિ સંબધિ ૧૫૮ પ્રકારે છે, ત્યાં પ્રથમ ૮ મૂળપ્રકૃતિની સાધાદિ પ્રકૃતિ અનાદિ પ્રવ અમુવ એમ ત્રણ ત્રણ પ્રકારે છે ૬૨૬ મૂળપ્રકૃતિની સત્તા અનાદિ કળથી છે માટે અનાદિ, અબલ્યને અનન્તકાળ પર્વન્ત રહેશે માટે મુવ, અને મોક્ષ જનાર બલ્યને સત્તાવિચ્છેદ થવાનો છે માટે અમુવ ॥૧૧॥

મવતરણા—પૂર્વ ગાથામાં સત્તાના લેહ તથા આઠ મૂળપ્રકૃતિ સત્તાની સાધાદિ પ્રકૃતિ ઠરીને હવે આ ગાથામાં ૧૫૮ પ્રકૃતિ સત્તાની સાધાદિ પ્રકૃતિ કથય છે—

દિદ્વિદુગાઝગહ્નગતિ તણુચોદસગં ચ તિરથગરમુચ્ચ । વુવિહં પઢમકસાયા હોતિ ચઝદ્ધા તિહા સેસા ॥૨॥

દ્વિવિકાયાુષ્કપજ્જતિતનુચતુર્દશકં ચ તીર્યમ્મૈર્ગોત્રમ્ । દ્વિવિધં પ્રયમકપાયા મવન્તિ ચતુર્દાં ત્રિધા શેપાઃ ॥૨॥

મત્યયાર્થ—દિદ્વિદુગ—બે દ્રષ્ટિ (અમ્બંભિન્ન)—આમુષ્ય—અતિપદ્ક (દેવદિક્ક—નશદિક્ક—નરકદિક્ક)—તનુચતુર્દશ (વૈ૦૭—આહા૦૭)—જ્જિનનામ—ઉચ્ચગોત્ર એ ૨૮ પ્રકૃતિઓની સત્તા વુવિહં—સાદિ અમુવ એમ બે પ્રકારે છે પઢમકસાયા—પહેલા અનતા૦૪ કથયેા વઢદા—સાધાદિ ચારે પ્રકારે છે, અને સેસા—શેષ (૧૨૬) પ્રકૃતિઓ તિહા—ત્રણ પ્રકારે (અનાદિ મુવ અમુવ) છે

માયાર્થ—અન્યથાથંવત્ સુગમ છે વિશેષ કે—૨૮ પ્રકૃતિઓ તેા અમુવસત્તાવાળી હોવાથી જ સાદિ અમુવ છે અનતા૦ ૪

વિસંયોજિત થયા પછી પશુ પુનઃ બંધાય છે માટે લવ્યને સાદિ અધ્રુવ સત્તા છે. તથા ધ્રુવસત્તાક હોવાથી અલવ્યને ધ્રુવ, અને અવિસંયોજકને અનાદિ. શેષ ૧૨૬ પ્રકૃતિઓ લવ્યાલવ્યને ભૂતકાળમાં સર્વદા હોવાથી અનાદિ, અને અવિવ્યમાં અલવ્યને ધ્રુવ અને લવ્યને અધ્રુવ ॥૨૧૧॥ ઇતિ ૨ સાઘાદિ પ્રરુપણા ॥

અવત્તરણ:—હવે ઉભે અધિકાર સ્વામિત્વ કહેવાય છે. તે એકેક પ્રકૃતિ સંબંધી અને પ્રકૃતિસ્થાન સંબંધી એમ બે પ્રકારે છે. ત્યાં પ્રથમ એકેકપ્રકૃતિગત સ્વામિત્વ કહેવાય છે.

છઠ્ઠમત્યંતા ચુદસ દુચરમસમયમિ અત્થિ દો નિદ્દા । વદ્દાણિ તાવ આઝ્ઞાણિ વેડ્યાઈં તિ જા કસિણં ॥૩॥

છઠ્ઠસ્થાન્તાશ્ચતુર્દશ દ્વિચરિમસમયં સ્તઃ દ્વે નિદ્દે । વદ્દાણિ તાવદાયુંપિ વેદિતાનીતિ યાવત્ કૃત્સ્મમ્ ॥૩॥

અન્વયાર્થ:—ચુદસ=૧૪ પ્રકૃતિઓ (જ્ઞા૦ ૫-૬૦ ૪-વિક્રા ૫) છઠ્ઠમત્યંતા=છઠ્ઠસ્થાન્ત છે. અર્થાત્ ક્ષીણુભોહ ગુણુના અન્ત્ય સમય સુધી સત્તામાં છે. દો નિદ્દા=બે નિદ્દા (ક્ષીણુભોહના) દુચરિમસમયે=દ્વિચરમ સમય-ઉપાન્ત્ય સમય સુધી અત્થિ=સત્તામાં છે. આઝ્ઞાણિ=ચાર આયુષ્ય તો વદ્દાણિ=ચારથી બંધાયે ત્યારથી જા=જ્યાં સુધીમાં કસિણં=સંપૂર્ણ વેડ્યાઈં=વેદાય તાવ=ત્યાં સુધી સત્તામાં ગણાય તિ=એમ જાણવું. ॥૩૧॥

માવાર્થ:—અન્વયાર્થવત્ સુગમ છે. વિશેષ કે પ્રસિદ્ધિ પ્રમાણે દેવાયુ નરકાયુ જે ૩૩ સાગરની સ્થિતિવાળું ગણાય છે તેમ ન ગણતાં ઉત્કૃષ્ટ ગણાયા જે પૂર્વકોડ વર્ષના ત્રીજા ભાગ છે તે સહિત [અર્થાત્ પૂર્વકોડ વર્ષના ત્રીજા ભાગ અધિક ૩૩ સાગરોપમ જેટલી] સત્તા ગણવી, કારણ કે સત્તા બંધ સમયથી જ ગણાય. એ રીતે નરાયુ તિર્યગાયુની સત્તા પ્રસિદ્ધિ પ્રમાણે ૩ પદ્યોપમ ન ગણતાં પૂર્વકોડ વર્ષના ત્રીજા ભાગ અધિક ૩ પદ્યોપમ ગણવી. કેમકે ૩૩ સાગ૦ અને ૩ પદ્યો૦ તો તે તે આયુનો ઉત્કૃષ્ટ

સ્વિતિબધ છે ॥૩॥

તિસુ મિચ્છત્તં નિયમા અટ્ટસુ ઠાણેસુ હોદ્દ મહ્યવ્વં । આસાણે સમ્મત્ત નિયમા સમ્મં દસસુ મજ્જ ॥૪॥

ત્રિપુ મિષ્યાત્વ નિયમાદટ્ટસુ સ્થાનેષુ ભવતિ માજ્યમ્ । આસાદને સમ્યક્ત્વં, નિયમાત્ સમ્યક્ષ્યં દસસુ માજ્યમ્ ॥૪॥

મત્યયાર્થ—મિચ્છત્તં=મિષ્યાત્વની સત્તા તિસુ=પહેલાં ત્રણ ગુણસ્થાનોમાં નિયમા=નિક્ષય-અવશ્ય હોદ્દ=હોય, અને અટ્ટસુ ઠાણેસુ=આઠ ગુણસ્થાનોમાં (૪ થી ૧૧ મુખી) મહ્યવ્વં=ભજનાએ-વિક્રમે હોય (અર્થાત્ હોય અને ન પણ હોય) તથા સમ્મત્ત=સમ્યક્ત્વ મોહનીયની સત્તા આસાણે=સાસ્વાદન ગુણોમાં નિયમા=નિક્ષય હોય અને દસસુ=૬થા ગુણસ્થાનોમાં (સાસ્વાદ ૧૧ મુખી) મજ્જ=ભજનાએ હોય. ॥૪॥

માયાર્થ—મિષ્યાત્વની સત્તા પહેલાં ત્રણ ગુણસ્થાન મુખી અવશ્ય હોય છે અને ૪ થી ૧૧ મુખી વિક્રમે હોય છે તેમ હોવાનું કારણ એ ગુણસ્થાનોમાં ક્ષાયિક સમ્યંવતને ધર્મ મોહનીયનો ક્ષય થવાથી મિષ્યાંની સત્તા ન હોય, અને ક્ષાયિક સમ્યં ન પામ્યા હોય તેને મિષ્યાંની સત્તા અવશ્ય હોય. ૧૨-૧૩-૧૪ મે તે ક્રેવળ ક્ષાયિક સમ્યં દ્રષ્ટિજ હોવાથી મિષ્યાત્વની સત્તા અવશ્ય ન હોય તથા ઉપ૦ સમ્યંમાં ત્રણ પુનઃ કરીને સાસ્વાદને આવે માટે સમ્યંજ્વ મોહનીયની સાસ્વાદમાં અવશ્ય સત્તા હોય, અને મિષ્યાત્વે જ્ઞ સમ્યંની ઉદ્ભવ કયાં બાદ મિષ્ય ગુણસ્થાને આવે તે મિષ્યમાં સમ્યંની સત્તા ન હોય, અને ઉવેશ્યા વિના આવે તે સત્તા હોય, તેમજ મિષ્યાત્વે પણ સમ્યંની ઉદ્ભવ થયા બાદ અસત્તા અને અનુદલના મુખી સત્તા, અથવા અનાદિ મિષ્યાદષ્ટિને અનાદિથી સમ્યંની અસત્તાજ છે એ ૪ થી ૧૧ ગુણોમાં મિષ્યાત્વની સત્તા અસત્તાવત વિચારવું એ રીતે મિષ્યાત્વની ને સમ્યક્ત્વની પ્રવાહવ સત્તાના ગુણસ્થાન કયાં ॥૪॥

વિદ્યતર્કેસુ મિસ્સં નિયમા ઠાણનવગમ્મિ ભયણિજ્ઞં । સંજોયણા ઉ નિયમા દુસુ પંચસુ હોઝ મઙ્ગયવ્વં ॥૫॥

દ્વિતીયતૃતીયયોર્મિશ્રં, નિયમાત્ સ્થાનનવકે મજનીયમ્ । સંયોજનાસ્તુ નિયમાદ્વયોઃ પંચસુ ભવતિ ભાજ્યમ્ ॥૫॥

અન્વયાર્થ—મિસ્સ=મિશ્ર મોહનીય વિદ્ય તર્કેસુ=ગીબ્ત ત્રીબ્ત ગુણુ૦માં નિયમા=નિશ્ચય હોય, અને ઠાણનવગમ્મિ=નવ ગુણુ૦માં (શેષ ૧૧ સુધીમાં) ભયણિજ્ઞં=ભજનાએ હોય. સંજોયણા ઉ=પુનઃ સંયોજના કથાયો (૪ અનંતા) દુસુ=પહેલા જે ગુણુ૦માં નિયમા=નિશ્ચય સત્તા૦માં હોય જ, અને પંચસુ=પાંચ ગુણુ૦માં (૩-૪-૫-૬-૭ ગુણુ૦માં) મઙ્ગયવ્વં હોઝ=ભજનાએ હોય. ॥૫॥

માવાર્થ—સાસ્વાહનમાં અવશ્ય ૨૮ મોહનીયનીજ એક સત્તા છે, અને મિશ્રગુણુ૦ તે મિશ્રના જ ઉદયથી છે માટે એ જે ગુણુ૦માં મિશ્રની ધ્રુવસત્તા છે, અને મિથ્યાત્વ ગુણુસ્થાને ઉદ્ભવના કરી હોય અથવા અનાદિ મિથ્યાદ્રષ્ટિ હોય તે મિશ્રની સત્તા ન હોય, અને ત્રણ પુંજ સહિત આવેલ હોય તે સત્તા હોય માટે મિથ્યાત્વે મિશ્રની અધ્રુવ સત્તા છે. શેષ ગુણુ૦માં મિથ્યા૦ની અધ્રુવ સત્તાવત્ વિચારવું. તથા મિથ્યાત્વમાં અને સાસ્વાહ૦માં અનંતા૦ ૪નો ણંધ અવશ્ય હોવાથી એ જેમાં અનંતા૦ ૪ની ધ્રુવસત્તા છે, અને અનંતા૦ની વિસંયોજના કરીને મિશ્રે આવે તે મિશ્રમાં અનંતા૦ની સત્તા ન હોય,, પરન્તુ મિથ્યા૦થી મિશ્રે આવે અથવા સમ્યક્ત્વાદિકથી વિસંયોજના રહિત આવે તે મિશ્રમાં અનંતા૦ની સત્તા હોય, માટે મિશ્રમાં અનંતા૦ની સત્તા અધ્રુવ છે, અને શેષ ૪-૫-૬-૭માં અનંતા૦ની અધ્રુવતા વિસંયોજન કરી હોય તે સત્તા ન હોય ન કરી હોય તે હોય એ રીતે વિચારવી. શેષ ૮* આદિ

* આદિ ૩-૪-૫-૬-૭ માંજ અધ્રુવતા કહી તે કર્મપ્રકૃતિના કર્તા ‘ઉપશમત્રેણિ પશુ અનંતા૦ની વિસંયોજનાથીજ હોય’ એમ માને છે તેથી, અન્યથા ઉપ૦ ત્રેણિમાં અનંતા૦ની ઉપશમના માનનારા આચાર્યોના અભિપ્રાયથી તે કર્મત્રયાદિકમાં ૩થી ૧૧ સુધી અનંતા૦ની અધ્રુવ સત્તા ગણેલી છે.

शुद्धस्थाने ते विस्त्रयेन्ना क्शीनेष्व ऋषिभ्योऽपि भाटे असत्ता नियमा होय छे ॥५॥

स्वर्गानियद्विअद्धा संखिज्जा होंति अट्ट वि कसाया । निरयतिरियतेरसगं निहानिहानिगेणुवरिं ॥६॥

क्षपकाऽनिवृत्त्यद्वायाः संस्येयान् भवन्त्यष्टावपि फपायाः । नरकतिर्यंक्रयपोदशक निद्रानिद्रात्रिकेनोपरि ॥६॥

अन्यथा—स्वर्गानियद्विअद्धा=क्षपकना अनिवृत्ति शुद्ध०ना अन्तर्भु० प्रमाण कालना संखिज्जा=संख्यातमा भाग भुधी अट्टकिक-
नाया=मध्यमा आठे कथाये होंति=अवश्य भुवसत्तावाणा छे तथा निरयतिरियतेरसगं=नरक तिर्यंक्रय संख्या १३ प्रकृतिजो निहानिहा
तिगेण=निद्रानिद्रात्रिक सद्धित १६ प्रकृतिजो त्रिक=आठ कथायेथी उपर पञ्च भुवसत्तावाणी होय छे ॥६॥

मायार्थ—क्षपकने नवमा शुद्ध०ना संख्यातमाज वीत्ताजा ८ मध्यकथायने क्षय थाय छे भाटे त्याभुधी ८ कथायनी भुवसत्ता
छे, त्याश्वाह असत्ता छे, नेथी जेनी अभुवसत्ता (विकल्प सत्ता) नथी. तथा नरकत्रिक-तिर्यंग्रिक-प्रकृति-४-स्था०-आतप-उद्योत-
सू०-साधा०-जे १३ प्रकृति तथा स्वानधि'त्रिकसद्धित १६ प्रकृतिजो ८ कथाय क्षय यथा जाह हलरे स्थितिधात पीत्या पछी
क्षय पाये छे भाटे त्या भुधी (८ कथायथी उपर-अधिक) जे १६नी भुवसत्ता छे, त्याश्वाह असत्ता छे, जेने अभुवसत्ता छे अ बद्धि-
जे क्षपक आशथी भुवसत्ता कही, जेने उपशमक आशथी ते जे २४ प्रकृतिनी ११ शुद्ध० भुधी भुवसत्ता छे ॥६॥

अपुमितीय सम वा हासच्छक्रं च पुरिससंजलणा । पत्तेग तस्स कमा तणुरागतो त्ति लोभो य ॥७॥

नपुसकस्त्रीयोः समक वा हासपदक च पुरुषसंज्वलनाः । प्रत्येकं तस्य क्रमात्तनुरागान्त इति लोमथ ॥७॥

अन्यथा—१६ नो क्षय यथा जाह अपुमन्पु० वेदने जेने इत्थीर=श्रीवेदने अनुकमे वा=अथवा सम=साथे क्षय थाय छे

પ્રકૃતિ:

૧૧૮૮૧

ત્યારળાહ હાસછકં=હાસ્યાહિ દનો સાથે ક્ષય, ત્યારળાહ પુરિસસંજલ્પા=પુરુષવેદ અને સંવલન ૪ તસ્મ પત્તેગં=તે પ્રત્યેકનો કળા=કમથી ક્ષય થાય છે, ય=અને લોભો=સંલોભ તળુરાગંતો=સૂક્ષ્મરાગને અન્તે ક્ષય પામનારો છે. માટે ત્યાંસુધી એ સર્વની ધ્રુવસત્તા છે. ૧૧૭૧
માત્વર્થઃ—૧૬ પ્રકૃતિ ક્ષય થયા ળાહ સંખ્યાતાં સ્થિતિઘાતો વ્યતીત થયા પછી શ્રેણિ પ્રારંભક પુરુષ અથવા સ્ત્રી હોય તો પ્રથમ નપુંનો અને ત્યાર પછી સંખ્યાતા સ્થિતિઘાત વીત્યે સ્ત્રીવેદનો ક્ષય કરે છે, પરન્તુ શ્રેણિ પ્રારંભક નપુંસક હોય તો સ્ત્રીવેદ નપુંવેદનો સમકાળે ક્ષય કરે છે, માટે નપું તથા સ્ત્રીવેદનો ક્ષય અનુક્રમે અને સમકાળે પણ થાય છે. ત્યારળાહ સંખ્યાતસ્થિતિ ઘાતને અન્તરે પ્રારંભક પુરુષ હોય તો પ્રથમ હાસ્યછકકનો ક્ષય કરી સમયોન જે આવલિકા ળાહ પુરુષવેદનો ક્ષય કરે છે, અને સ્ત્રી વા નપુંસક હોય તો સાતનો સમકાળે ક્ષય કરે છે, ત્યારળાહ સંખ્યાત સંખ્યાત સ્થિતિઘાતને અન્તરે અનુક્રમે સંક્રોધ સંભાન સંભાયાનો નવમે ક્ષય કરી દશમા ગુણુને અન્તે સંલોભનો ક્ષય કરે છે. તેથી ક્ષપકને ત્યાંસુધી એ પ્રકૃતિઓ ધ્રુવ સત્તાવાળી છે. ઉપશમકને તો ૧૧ મા સુધી એ સર્વ પ્રકૃતિઓ ધ્રુવસત્તાક છે. ૧૧૭૧

મણુયગઙ્જાઙ્જાતસવાયરં ચ પજ્જત્તસુભગઆણ્જં । જસકિત્તી તિત્થયરં વેયણિઉચ્ચં ચ મણુયાઙ્જં ॥૮૧॥
ભવચરિમસસમયમ્મિ ઉ તમ્મગિહ્લસમયમ્મિ સેસાઉ । આહારગતિત્થયરા ભજ્જા દુસુ નરિથિ તિત્થયરં ॥૯૧॥

મણુજગતિજાતિત્રસવાદરં ચ પર્યાપ્તસુભગાદેયમ્ । યશઃકીર્તિતીર્થકરં વેદનીયોચ્ચૈર્ગોત્રં ચ મણુજાયુઃ ॥૮૧॥

ભવચરિમસમયે તુ તદગ્રિમસમયે શેપાસ્તુ । આહારકતીર્થકરૌ ભાજ્યૌ દ્વયોર્નાસ્તિ તીર્થકરમ્ ॥૯૧॥

અન્વયાર્થઃ—મણુય=મણુજગતિ-પર્યેન્નાતિ-ત્રસ-ળાહર-પર્યાપ્ત-સૌભાગ્ય-આદેય-યશઃકીર્તિ-તીર્થકર- ૧ વેદનીય-ઉચ્ચગોત્ર-મણુજાયુ એ ૧૨ પ્રકૃતિ ૧૧૮૧

ગૂર્જર-
ભાપાન્તર

સત્તા:

૧૧૮૮૧

રીતે ૨-૩ ગુણુ વિના સર્વગુણુસ્થાનોમાં જિનનામની અધુવ સત્તા અને ૨-૩ ગુણુસ્થાને ધ્રુવ અસત્તા છે. ॥ ૮-૯ ॥ इति एकैक-
પ્રકૃતિગત પ્રકૃતિસત્તા ॥

અવતરણ:—એ પ્રમાણે એકેક પ્રતિમાં પ્રકૃતિસત્તા કહીને હવે પ્રકૃતિસ્થાનોમાં પ્રકૃતિ સત્તા કહેવાય છે (અર્થાત્ પ્રકૃતિસ્થાનની
સત્તા ગુણુમાં કહેવાય છે).

पढमचरिमाणमेगं छन्नवचत्तारि वीयगे तिन्नि । वेयणियाउयगोएसु दोन्नि एगो त्ति दो होंति ॥१०॥

પ્રથમચરિમયોરેકં ષણવચત્તારો દ્વિતીયે ત્રીણિ । વેદનીયાયુર્ગોત્રેષુ દ્વે એકા ઇતિ દ્વે ભવતઃ ॥૧૦॥

અન્વયાર્થ—પદમ=પહેલું જ્ઞાનાવરણુ અને ચરિમાણ=છેલ્લું અન્તરાય એ બે કર્મમાં એક પ્રકૃતિસત્તાસ્થાન પ તું છે. વીયગે=બીજા
દર્શનાંકકર્મમાં છન્નવચત્તારિ=૬-૯-૪ પ્રકૃતિતું એમ તિન્નિ=ત્રણુ સત્તાસ્થાન છે. વેયણિયાઉયગોએસુ=વેદનીય આયુ અને ગોત્રકર્મમાં દોન્નિ
એગો=૨ પ્રકૃતિતું અને ૧ પ્રકૃતિતું ત્તિ=એમ દો=બે પ્રકૃતિસ્થાન હોતિ=છે.

માવાર્થ:—ગાથામાં પ્રકૃતિસ્થાનો માત્ર કહ્યાં પરન્તુ તે સ્થાનોની સત્તા ક્યાં સુધી હોય તે સુગમ હોવાથી દર્શાવેલ નથી માટે વૃત્તિ
અનુસારે તે સ્થાનોની ગુણુમાં સત્તા આ પ્રમાણે—

જ્ઞાનાંકઅન્તની પાંચ પાંચ પ્રકૃતિની સત્તાવાળું ૧-૧ સ્થાન બારમા ક્ષીણુમોહના અન્ત્યસમય સુધી ધ્રુવસત્તાક છે. દર્શન૦ના
ત્રણુ સ્થાનોમાં ૯તું સત્તાસ્થાન ઉપશ્રેણિ આશ્રયી ૧૧મા સુધી ધ્રુવ અને ક્ષપક આશ્રયી ૯માના સંખ્યાતા લાગ સુધી ધ્રુવ, ત્યાર
બાદ સ્ત્યાંકનો ક્ષય થતાં ૬તું સત્તાસ્થાન ક્ષીણુમોહના ઉપાન્ત્યસમય સુધી ધ્રુવ, ત્યારબાદ નિદ્રાદિકનો ક્ષય થતાં ૪તું સત્તાસ્થાન
ક્ષીણુમોહના અન્ત્યસમયે ૧ જ સમયમાત્ર ધ્રુવ છે, ત્યાર બાદ એ ચારનો પણ ક્ષય હોવાથી અસત્તા છે. તથા વેદનીયકર્મમાં જ્યાં

મુધી ઠોઠપણુ એકનો કાય વા અભાવ ન હોય ત્યાં મુધી (અયોગીના ઉપાન્ત્યસમય મુધી) રની સત્તા અને એકનો અભાવ વતાં ૧ની સત્તા કેવળ અયોગીના અન્ત્યસમયે છે તથા ગોત્રકર્મમાં ઉચ્ચેગોત્રની ઉદ્દલના પણ હોવાથી મિધ્યાત્વે ૧-૨ની અધુવસત્તા (વિક્ષેપસત્તા) છે, અને ૨થી ૧૪માના ઉપાન્ત્યસમય મુધી રની ખુવસત્તા, ત્યારબાદ નીચનો કાય થવાથી અયોગીના અન્ત્યસમયે ૧ની ખુવસત્તા, ત્યાર બાદ અસત્તા તથા આમુખ્યકર્મમાં જ્યાં મુધી પરભવતુ આમુ ન બંધાય ત્યાં મુધી વર્તમાનભવના ૧ આમુની સત્તા અને બંધાય ત્યારે ૨ આમુની સત્તા ભવના પર્યન્તસમય મુધી હોય છે અહિં ખુણુસ્થાનો સ્વત. વિચારવા ॥૧૦॥

અથવરણ—આ ગણમાં મેહનીયના પ્રકૃતિ સત્તાસ્થાન કહેવાય છે—

एगाइ जाव पचगमेकारस वार तेरसिगवीसा । विय तिय चउरो छस्सत्त अट्टवीसा य मोहस्स ॥११॥

एकादि यावत्पचकमेकारस द्वादस प्रयोदशैकविंशतिः । द्वित्रिचतु'पदसप्ताष्टाधिकविंशतिश्च मोहस्य ॥११॥

અન્યથાયા—एगाइ जाव पंच=એકથી યાવતુ પાચ મુધી, ત્યારબાદ एकारस वार तेरस इगवीसा=અબિધાર-આ૯-તેર-એકવીસ-વિય (વીસ)=બે અધિક વીસ-આવીસ તિય(ત્રીસ)=ત્રેવીસ ચત્તરો(ચીસ)=ચોવીસ છ(ષીસ)=છવીસ સપ્(સપ્ત)વીસ=સત્તાવીસ અટ્ટ(ઠ)વીસ=અઠ્ઠવીસ એ મેહનીયનાં ૧૫ સત્તાસ્થાન છે ॥૧૧॥

मायार्थ—१-२-३-४-५-११-१२-१३-२१-२२-२३-२४-२६-२७-२८ એ ૧૫ સત્તાસ્થાને મેહનીયનાં છે, તે આ પ્રમાણે— સર્વ પ્રકૃતિની સત્તાએ ૨૮ સમ્યક્ત્વની ઉદ્દલનાએ ૨૭, મિશ્રની ઉદ્દલનાએ ૨૬, અથવા અનાદિ મિશ્યાદષ્ટિને ૨૬, ૨૮માંથી અનંતાં ૪ની વિસયોજનાએ ૨૪, મિધ્યાત્વક્ષયે ૨૩, મિશ્રક્ષયે, ૨૨, સમ્યંક્ષયે ૨૧, ૮ મધ્યકથાયક્ષયે ૧૩, નપુંક્ષયે ૧૨, સ્ત્રીક્ષયે ૧૧, ૬ નોકથાયક્ષયે ૫, પુંક્ષયે ૪, સંકોષક્ષયે ૩, માનક્ષયે ૨, માયાક્ષયે ૧ હોયતુ એ રીતે ૧૫ સત્તાસ્થાન છે. ॥૧૧॥

અવતરણ—એ મોહનીયનાં ૧૫ સત્તાસ્થાનો ગુણ્ય૦માં કહેવાય છે—

તિન્નેગ તિગં પળગં પળગં પળગં ચ પળગમહદોન્નિ । દસ તિન્નિ દોન્નિ મિચ્છાઙ્ગેસુ જાવોવસંતો ત્તિ ॥

ત્રીણ્યેકત્રિકં પંચ પંચ પંચ ચ પંચાથ દ્વે । દશ ત્રીણિ દ્વે મિથ્યાત્વાદિકેષુ યાવદુપશાન્તં ઇતિ ॥૧૨॥

અન્વયાર્થઃ—મિચ્છાઙ્ગેસુ=મિથ્યાત્વ આદિમાં જાવ=યાવત્ ઉવસંતો=ઉપશાન્તમોહ ગુણ્ય૦સુધીનાં ૧૧ ગુણ્ય૦માં અનુક્રમે તિન્નિ૦ ૩-૧-૩-૫-૫-૫-૫ અહ=તથા દોન્નિ૦ ૨-૧૦-૩-૨ ત્તિ=એ પ્રમાણે મોહ૦નાં સત્તાસ્થાનો છે. ॥૧૨॥

માવાર્થઃ—કયા ગુણ્યસ્થાને મોહનીયનાં કેટલાં પ્રકૃતિસ્થાનો છે તે દર્શાવાય છે—

૧ મિથ્યાત્વે—૨૮-૨૭-૨૬ (એ ૩)

૨ સાસ્વાદને—૨૮ (એ ૧)

૩ મિથ્રે—૨૮-૨૭-૨૪ (એ ૩)

૪ અવિરતે—૨૮-૨૪-૨૩-૨૨-૨૧ (એ ૫)

૫ દેશવિરતે—૨૮-૨૪-૨૩-૨૨-૨૧ (એ ૫)

૬ પ્રમત્તે—૨૮-૨૪-૨૩-૨૨-૨૧ (એ ૫)

૭ અપ્રમત્તે—૨૮-૨૪-૨૩-૨૨-૨૧ (એ ૫)

૮ અપૂર્વે—૨૪-૨૧ (એ ૨)

૯ અનિવૃત્તિમાં—૨૪-૨૧-૧૩-૧૨-૧૧-૫-૪-૩-

૨-૧ (એ ૧૦)

૧૦ સૂંસંપરાયે—૨૪-૨૧-૧ (એ ૩)

૧૧ ઉપમોહે—૨૪-૨૧ (એ ૨)

એ ૧૧ ગુણ્ય૦થી આગળ મોહનીયની સત્તાનો (૧૨મા આદિકમાં) અભાવ છે, ગુણ્ય૦માં એ કહેલાં સ્થાનો કેને કેવી રીતે હોય ? તે વિસ્તારવૃત્તિથી જાણવો. ॥૧૨॥

મવતરણ—અહિં મોહનીયની સત્તાના સંબંધમાં કષ્ટક મતાન્તર પણ છે તે કહે છે—

સંસ્ત્રીણદિદ્ધિમોહે કેઈ પળવીસઈ પિ ઈચ્છંતિ । સંજોયણાણ પચ્છા નાસ તેસિં ઉવસમં ચ ॥૧૩॥

સંસ્ત્રીણે દિદ્ધિમોહે કેચિત્ પશ્વવિંશતિમપીચ્છન્તિ । સંયોજનાનાં પમાશ્ચ તેપામુપશ્ચમ વા ॥૧૩॥

અર્થ—કેઈ=કેટલાય આચાર્યો સંસ્ત્રીણ દિદ્ધિમોહે=દિદ્ધિમોહ ક્ષય થયે (૩ દર્શનના ક્ષયે) પળવીસઈ પિ=પચ્ચીસ પ્રકૃતિઓની સત્તા પણ ઈચ્છંતિ=કહે છે, અને તે ત્રણ દર્શનમોહનો ક્ષય થયા બાદ પચ્ચા=પચ્ચાત પછીથી સંજોયણાણ=સંયોજના કષાયોને (૪ જ્ઞાનતાંને) નાસ=નાશ-વિસયોજન-ક્ષય થી ઉવસમ=અને-અથવા ઉપશમ થયે છે ॥૧૩॥

ભાષણ—પ્રથમ ૪ જ્ઞાનતાંબંધોનો ક્ષય થયા બાદ ત્રણ દર્શનમોહનીયનો ક્ષય વા ઉપશમ થાય એ સિદ્ધાન્ત પ્રસિદ્ધ છે, અને પ્રાય સર્વ જ્ઞેયમા એજ કમ એવામા આવે છે પરંતુ કેટલાય આચાર્યો તે એમ પણ માને છે કે પ્રથમ ત્રણ દર્શનમોહ-નીયનો ક્ષય થાય તેથી મોહનીયનું રપતુ સત્તારથાન પણ પ્રાપ્ત થાય છે, અને ત્રણદર્શનમોહનીયનો ક્ષય થયા બાદ ૪ જ્ઞાનતાંને ક્ષય થાય એમ માને છે પુનઃ એજ રપતુ સત્તારથાન માનનાશ આચાર્યોજ્ઞ જ્ઞાનતાંની ઉપશમના થાય એમ પણ માને છે, પરંતુ તે પૂર્વાચાર્યના અભિપ્રાય સામે વિરોધી હોવાથી અહિં કમપ્રકૃતિમા તે અભિપ્રાયને અગીકાર કર્યો 'નથી (અર્થાત્ જ્ઞાનતાં ૪ની ઉપશમના માની નથી) એથી કેવળ વિસયોજનાજ માની છે

૧ જ્ઞાનતાંની ઉપશમના પણ પ્રવેશમાં કહી દેખાય છે પરંતુ રપતુ સત્તારથાન તો દેખવામાં આવતું નથી, માટે તેટલું વિરોધી રપતુ સત્તારથાન સક્ષયે, તેટલું અતિ વિરોધી જ્ઞાનતાંની ઉપશમનાનું કલન ન સક્ષયે એમ સમજી શકાય છે

અવતરણ—હવે નામકર્મનાં પ્રકૃતિસ્ત્તાસ્થાનો કહે છે—

તિદુગસયં છપ્પંચગતિગનઉર્ઝં નઉર્ઝં ઇગુણનઉર્ઝં ય । ચઉત્તિગદુગાહિગાસી નવ અટ્ટ ય નામઠાણાઈ ॥૧૪॥

ત્રિચ્છુત્તરશતં પદ્મંચત્રયુત્તરનવતિર્નવત્યેકોનનવતિશ્ચ । ચતુશ્ચિદ્વધિકાશીતિર્નવાષ્ટૌ ચ નામસ્થાનાનિ ॥૧૪॥

અન્વયાર્થઃ—તિ(સયં) દુગસયં=એકસો ત્રણ, એકસો છે છ(નજૂઝ)=છન્તુ પંચનઉર્ઝ=પંચાણુ, તિગનઉર્ઝ=ત્રાણુ નઉર્ઝ=નેવું ય=અને ગુણનઉર્ઝ=નેવ્યાસી ચઉ(અહિગાસી)=ચાર અધિક એ'સી-ચોર્યાસી, તિગ(અહિગાસી)=ત્રણ અધિક એ'સી=ચાસી, દુગાહિગાસી=બે અધિક એ'સી=ખ્યાસી નવ ય અટ્ટ=નવ અને આઠ એ રીતે ૧૦૩-૧૦૨-૯૬-૯૫-૯૩-૯૦-૮૯-૮૪-૮૩-૮૨-૯-૮ એ ૧૨ પ્રકૃતિસ્ત્તાસ્થાન છે. ॥૧૪॥

માવાર્થઃ—સર્વનામ પ્રકૃતિવડે ૧૦૩, જિનરહિત ૧૦૨, ૧૦૩માંથી આઠાં૦૭ રહિત ૯૬, એમાંથી જિનરહિત ૯૫, એમાંથી દેવદ્વિક વા નરકદ્વિક રહિત ૯૩. ૧૦૩માંથી નામની ૧૩ વિના ૯૦, એમાંથી જિન વિના ૮૯, તથા ૯૩માંથી નરકદ્વિક વૈક્રિય સમક રહિત ૮૪, અથવા દેવદ્વિક વૈ૦૭ રહિત ૮૪. તથા ૯૬માંથી નામની ૧૩ વિના ૮૩, ૯૫માંથી નામની ૧૩ વિના ૮૨, અથવા ૮૪-માંથી મનુ૦૨ રહિત ૮૨ની સત્તા, તથા મનુ૦ગતિ-પંચે૦-ત્ર૦-આ૦-પ૦-સુભગ-આદેય-યશ-જિન એ ૯, એમાંથી જિન રહિત ૮. એ પ્રમાણે ૧૦૩-૧૦૨-૯૬-૯૫-૯૩-૯૦-૮૯-૮૪-૮૩-૮૨-૯-૮ એ ૧૨ સત્તાસ્થાનો નામકર્મનાં છે. ॥૧૪॥

અવતરણ—નામકર્મનાં એ ૧૨ સત્તાસ્થાનો ગુણસ્થાનોમાં કહેવાય છે—

એગે છ દોસુ દુગં પંચસુ ચત્તારિ અટ્ટગં દોસુ । કમસો તોસુ ચઉક્કં છત્તુ અજોગમ્મિ ઠાણાણિ ॥૧૫॥

एकस्मिन् पद् द्वयोर्द्वे पंचसु चत्वार्यष्टौ द्वयोः । क्रमशस्त्रिषु चतुष्कं पद् त्वयोगिनि स्थानानि ॥१५॥

મમ્યવાયાં—પહેલાં યોગેક ગુણસ્થાનમાં છ=૬, દોસુ દુર્ગને ગુણમાં બે, ત્યારપછીના વંચસુ ચત્તારિ=પાંચ ગુણમાં ચાર, ત્યારબાદ દોસુ અદ્વગને ગુણમાં બાઠ, ત્યારબાદ કમસો=અનુક્રમે તિસુ=ત્રણ ગુણમાં ચત્તારક=ચત્તાર ગુણ (ચાર સ્થાન), છ=પુના અજોગમિ= અયોગીમાં છ ઠાણાણિ= છ સત્તાસ્થાને છે ॥૧૫॥

માપાર્યા—ચૌદ ગુણસ્થાનમાં નામકર્મનાં સત્તાસ્થાનેનો કમ આ પ્રમાણે—

૧ મિથ્યાત્વે—૧૦૨-૬૬-૬૫-૮૩-૮૪-૮૨ (એ ૬)

૨ સાસ્થાને—૧૦૨-૬૫ (એ ૨)

૩ મિથે—૧૦૨-૬૫ (એ ૨)

૪ અવિસ્તે—૧૦૩-૧૦૨-૬૬-૬૫ (એ ૪)

૫ દેશવિસ્તે—૧૦૩-૧૦૨-૬૬-૬૫ (એ ૪)

૬ પ્રમત્તે—૧૦૩-૧૦૨-૬૬-૬૫ (એ ૪)

૭ અપ્રમત્તે—૧૦૩-૧૦૨-૬૬-૬૫ (એ ૪)

૮ અપૂર્વે—૧૦૩-૧૦૨-૬૬-૬૫ (એ ૪)

મઘતરણ્યા—એ પ્રમાણે પ્રકૃતિસત્તા કહીને હવે સ્થિતિસત્તા કહેવાને પ્રસજ છે, ત્યાં ૧ શેક, ૨ સાધાદિપરૂપણા, ૩ સ્વામિત્વ એ ત્રણ અર્થાધિકાર છે, તેમાં સ્થિતિસત્તાના શેક તો પ્રકૃતિ સત્તામાં કહ્યા 'પ્રમાણે', અને સાધાદિ પરૂપણા મૂળપ્રકૃતિસજ અધિ તથા

૧ મૂળપ્રકૃતિની સ્થિતિસત્તા અને ઉચ્ચપ્રકૃતિની સ્થિતિસત્તા એમ બે પ્રકારે સ્થિતિસત્તા છે, તેમાં મૂળપ્રકૃતિની સ્થિતિસત્તામાં યાનાવરણીવાદિ ૮ પ્રકારની, અને ઉચ્ચપ્રકૃતિની સ્થિતિસત્તા અતિયાનાવરણીવાદિ ૧૫૮ પ્રકારની છે ॥ ૬૬ ॥ ૧ મેવપ્રકાશા ॥

૬ અનિવૃત્તિમાં—૧૦૩-૧૦૨-૬૬-૬૫-૬૦-૮૬

૮૩-૮૨ (એ ૮)

૧૦ મૂં સપરાયે-અનિવૃત્તિવત્

૧૧ ઉપશાન્તે—૧૦૩-૧૦૨-૬૬-૬૫ (એ ૪)

૧૨ ક્ષીણમોક્ષે—૬૦-૮૬-૮૩-૮૨ (એ ૪)

૧૩ અયોગીમાં—૬૦-૮૬-૮૩-૮૨ (એ ૪)

૧૪ અયોગીમાં—૬૦-૮૬-૮૩-૮૨-૬૮ (એ ૬)

॥ ૬૬ ॥ ૧ મેવપ્રકાશા ॥

ઉત્તરપ્રકૃતિસંબંધિ એમ બે પ્રકારે છે, તેમાં પ્રથમ મૂળપ્રકૃતિ સંબંધિ સાદાદિ પ્રરૂપણા કરાય છે—

મૂળઠિર્ઙ અજહન્નં તિહા ચઙદ્ધા ય પદમગકષાયા । તિત્થયરુવ્વલણાયુગવજ્જાણ તિહા દુહાણુત્તં ॥૧૬॥

મૂળસ્થિતિસત્કર્માજઘન્યં ત્રિધા ચતુર્દ્વા ચ પ્રથમકપાયાણામ્ । તીર્થકરોદ્વલનીયાયુક્કવર્જાનાં ત્રિધા દ્વિધાનુક્તમ્ ॥૧૬॥

અન્વયાર્થઃ—મૂળઠિર્ઙ=મૂળ પ્રકૃતિઓની અજહન્નં=અજઘન્ય સ્થિતિસત્તા તિહા=ત્રણ પ્રકારે (અનાદિ ધ્રુવ અધ્રુવ), શેષ ત્રણ વિકલ્પ સાદિ અધ્રુવ. તથા ઉત્તરપ્રકૃતિઓમાં પદમગકષાયા=પહેલા અનંતાં ૪ કષાયોની (અજઙ)=અજઘન્ય સ્થિતિસત્તા ચઙદ્ધા=ચાર પ્રકારે (સાં અં ધ્રુવ અધ્રુવ), તથા તિત્થયર=તીર્થકર નામકર્મ ઉવ્વલણ=ઉદ્વલના યોગ્ય દેવ ૨-નરક ૨-મનુ ૨-ચૈં ૭-આહાં ૭-ઉચ્ચં સમ્યં-મિશ્ર એ ૨૩ પ્રકૃતિઓ અને આગ=૪ આયુષ્ય એ ૨૮ પ્રકૃતિઓ વજ્જાણિ=વજ્જાણે શેષ ૧૨૬ પ્રકૃતિઓની (અજઙ=) અજઘન્ય સ્થિતિસત્તા તિહા=ત્રણ પ્રકારે (અનાદિ ધ્રુવ અધ્રુવ) છે, અને એ સર્વ પ્રકૃતિઓની અણુત્તં=અનુક્રમ-નહિં કહેલી સત્તાઓ [મૂળ પ્રકૃતિઓની ૪૦ ઉં અનું સત્તા, અનંતા ૪ ની ૪૦ ઉં અનું, તીર્થકરાદિ ૨૮ ની ૪૦ અજઙ ઉં અનું અને ૧૨૬ ની ૪૦ ઉં અનું સત્તા] દુહા=બે પ્રકારની (સાદે અધ્રુવ) છે. ॥૧૬॥

માવાર્થ—અન્વયાર્થવત્ સુગમ છે. સંક્ષેપમાં એટલું જ કે અજઘન્યસ્થિતિસત્તા પોતપોતાના ક્ષય સમયે કોઈની ૧ સમય વા ૨ સમયમાત્ર હોય છે. તથા જે પ્રકૃતિઓ ક્ષય પામીને અથવા અસત્તાક થઈને પુનઃ ણંધાય-સત્તામાં આવે એવી ૨૮ અધ્રુવસત્તાક પ્રકૃતિઓની સત્તા અનાદિ ધ્રુવ ન હોય, કેવળ સાદિ અધ્રુવ જ હોય. તથા અનંતાં ૪ જે કે અસત્ થઈને પુનઃ સત્તામાં આવે છે તે પણ મિથ્યાદષ્ટિને ધ્રુવસત્તાવાળા હોવાથી અનાદિથી અજઘન્ય સત્તાવાળા હોય છે, પરંતુ સમ્યક્ત્વાદિ ગુણસ્થાને વિસંયોજિત થયા બાદ મિથ્યાત્વે પુનઃ ણંધાવાથી અજઙ સત્તાવાળા થવાથી એ ૪ ની અજઙ સત્તા અનાદિ ને સાદિ પણ છે. અને શેષ ૧૨૬

ગૂર્જર-
ભાષાન્તર
સત્તા

॥૧૬॥

મુવસત્તાક પ્રકૃતિઓ તેા અનાદિકાળથી અજન્મ સત્તાવાળી હોઈને ક્ષય પામતી વખતે જન્મન્ય સત્તાવાળી થઈ પુનઃ સત્તામા આવતી નથી તેવાં અજ્ઞાં સત્તા અનાદિ હોય પરન્તુ સાદિ ન હોય, જેથી ૧૨૬ ની ચારે સત્તા અનાદિ મુવ અમુવ છે ॥૧૧॥ ક્રિતિ ૨ ષાષાદિ પ્રરૂપણા ॥

મઘતરણા—એ પ્રમાણે સ્થિતિસત્તાની સાધાદિપ્રરૂપણા કરીને હવે સ્વાગિત્ય કહેવાના પ્રસન્નમાં ઉં સ્થિતિસત્તાના સ્વામી અને જ્ઞાં સ્થિતિસત્તાના સ્વામી કહેવાના છે ત્યા પ્રથમ ઉત્કૃષ્ટસ્થિતિસત્તાના સ્વામી કહેવાય છે—

જેટ્ટુઠિર્ઠિવધસમ જેટ્ટુ ઘધોદયા ડ જાસિ સહ । અણુદયઘધપરાણ સમઝુણા જટ્ટિર્ઠિ જેટ્ટુ ॥૧૭॥

જ્યેષ્ઠસ્થિવિષન્યસમ જ્યેષ્ઠં બન્ધોદયૌ તુ યાસાં સહ । અણુદયઘધપરાણાં સમયોના યત્સ્થિતિર્જ્યેષ્ઠમ્ ॥૧૭॥

અમ્યયાર્થ—જાસિ=જે પ્રકૃતિઓનો [૮૬ નો] ઘધોદયા=બધ ને ઉદય સહ=સાથે હોય છે તે પ્રકૃતિઓનું જેટ્ટુ=જ્યેષ્ઠ સત્કર્મ=ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિસત્તા જેટ્ટુઠિર્ઠિવધસમ=ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિબધ સમાન છે તથા અણુદયઘધપરાણ=અણુદયે ઉત્કૃષ્ટ બધવાળી ૨૦ પ્રકૃતિઓનું સમઝુણા=સમયન્યૂન જટ્ટિર્ઠિ=યત્સ્થિતિ જેટ્ટુ જેટ્ટુ=જ્યેષ્ઠ-ઉત્કૃષ્ટ સત્કર્મ=સત્તા છે ॥૧૭॥

માધાર્થ—જે પ્રકૃતિઓનો ઉં સ્થિતિબધ તે પ્રકૃતિઓના ઉદય વખતે જ બધાય તે 'ઉદયબધિત્કૃષ્ટ પ્રકૃતિઓ જ્ઞાં ૫-૬૪' ૪-અસાત-મિચ્છાં-૧૬ ક્ષાય-૫ચ્છે-તેં ૭-હુ-૦-વર્ણાદિ ૨૦-અણુ-૫સ-૦-ઉપ-૦-ઉપાસ-કુખ-૦-ઉદોત-ત્રસાદિ ૪-અસ્થિશાદિ ૬-નિર્મા-૦-નીચ-૫ અન્ત-૦-વેં ૭ એ ૮૬ ની ઉં સ્થિતિસત્તા પોતપોતાના ઉંસ્થિતિ બધ તુલ્ય છે કારણ કે ૮૬ ની અબાધા

૧ અદિ સકમકરણમાં સ્થિતિસકમના પ્રસન્ને જે ઉદયબધિત્કૃષ્ટ-અણુદયબધિત્કૃષ્ટ-ઉદયસકમોત્કૃષ્ટ અણુદયસકમોત્કૃષ્ટ ઇત્યાદિ વગેરે પાઞ્ચ છે તે અનુસારે ઉંસ્થિતિસત્તા કહેવાની છે

સ્થિતિ પણુ પૂર્વબદ્ધ પ્રદેશોવાળી હોય છે, તેમ જ ઉદયવતી હોવાથી સ્તિબુક્કસંક્રમણ થતો નથી માટે ઉન્સ્થિતિબંધતુલ્ય ઉન્સ્થિતિસત્તા હોય છે.

તથા નિદ્રા પ-તિ ૦ ૨-નરક ૨-ઓદા ૦ ૭-એકે ૦-સ્થા ૦-આતપ-સેવાત' એ ૨૦ પ્રકૃતિઓ અનુદયબંધોત્કૃષ્ટ [ઉન્સ્થિતિબંધ વખતે અનુદયવતી] છે, તેથી એનો ઉન્સ્થિતિબંધ થાય તે સમયે અબાધા તો પૂર્વબદ્ધ પ્રદેશોથી પૂરાયલી જ છે, પરન્તુ અનુદયવતી હોવાથી નીચેનો ૧ સમય સ્તિબુક્કસંક્રમણ પરીક્ષી છે, પણુ સ્વોદયથી નથી તેથી તે ૧ જ સમય ઉન્સ્થિતિબંધસમયે અસત્તાક ગણવાથી એ પ્રકૃતિઓની ઉન્સ્થિતિસત્તા ઉન્સ્થિતિબંધથી ૧ સમયહીન ગણાય છે ૥૧૭૧

સંક્રમણો દીહાણં સહાલિગાણુ ડ આગમો સંતં । સમરુણમણુદયાણં ડમયાસિં જટ્ટિઈ તુલ્લા ૥૧૮૧

સંક્રમણો દીર્ઘાણં સહાલિકયા ત્વાગમઃ સત્કર્મ । સમયોનમણુદયાનામુમયીવાં યત્સ્થિતિસ્તુલ્યા ૥૧૮૧

અન્વયાર્થ—સંક્રમણો=સંક્રમણી દીહાણં=દીર્ઘ થયેલ (ઉન્સ્થિતિસત્તાવાળી) પ્રકૃતિઓની સંતં=ઉન્સ્થિતિસત્તા આલિગાણુ સહ આગમો=આવલિકા સહિત આગમ-પરપ્રકૃતિમાંથી આવેલી-સત્તા જેટલી છે. અને અણુદયાણં=સક્રમ વખતે અનુદય વતીની સમરુણં=પૂર્વથી સમયન્યૂન ઉન્સ્થિતિ સત્તા છે. ડમયાસિં=એ બંનેની (ઉદય અનુદયવતીની) જટ્ટિઈ=બોતબોતાની યત્સ્થિતિ તો તુલ્લા=તુલ્ય જ હોય છે ૥૧૮૧

માવાર્થ:—જે પ્રકૃતિની ઉત્કૃષ્ટસ્થિતિસત્તા બંધથી પ્રાપ્ત થાય તે બંધોત્કૃષ્ટા (ઉદય બંધોત્કૃષ્ટ અને અનુદય બંધોત્કૃષ્ટ એમ બે પ્રકારે છે), તેની ઉન્સ્થિતિસત્તા કહીને હવે જે પ્રકૃતિઓની ઉન્સ્થિતિસત્તા બંધથી નહિ પરન્તુ ઉન્સ્થિતિવાળી પરપ્રકૃતિના સંક્રમણથી થાય તે સંક્રમણોત્કૃષ્ટા પ્રકૃતિ ગણવી. પુનઃ ઉન્સ્થિતિવાળી બીજી પ્રકૃતિ સંક્રમણી વખતે એ પત્ત્વબદ્ધ પ્રકૃતિને ઉદય હોય તો ઉદયસં-

ક્રમોત્કૃષ્ટા ઠહેવાય, અન્યથા અનુદયસ ક્રમોત્કૃષ્ટા ઠહેવાય. ત્યાં ઉદયસ ક્રમોત્કૃષ્ટાની ઉન્નિચિતિસત્તા આવલિકા સહિત ઉત્કૃષ્ટ આગમન જેટલો. અર્થાત્ પરપ્રકૃતિમાથી જે જે આવલિકાહીન સ ક્રમે ઉ-આવે છે તે આવલિકા સહિત જેટલી યાય તેટલી બાણવી જેમ યાતાના ઉદયે અચાતાની ૩૦ કોઠાકોઠા ઉન્નિચિતિ બાધીને પુનઃ યાતાનો ઉ ૧૫ કોઠાકોઠા સ્થિતિજાથ પ્રારભે તે જ સમયે અચાતાની બંધાવલિકા વીત્તાબાદ શેષ શ્લેષી આવલિકાહીન ૩૦ કોઠાકોઠા માધી નીચેની ઉદયાવલિકા ઊઠીને શેષ બે આવલિકાહીન ૩૦ કોઠાકોઠા જેટલી સ્થિતિને ઉદયવલી અને ઉન્નિચિતિ યાતામાં સ ક્રમાવે, અને તે પણ યાતાની ઉદયા ૦ વર્ણને ઉપરની શેષ સર્વ [ઉદયાવ ૦-પૂન ૧૫ કોઠાકોઠા] સ્થિતિમાં સ ક્રમાવે, પરન્તુ ઉદયાવલિકામાં તો ન જ સ ક્રમે એ રીતે ઉદયવલી અને બાધાવી યાતામાં અચાતાની બે આવલિકાહીન ૩૦ કોઠાકોઠા સ્થિતિ (ઉદયાવ ૦થી ઉપર) આવી-સ ક્રમી તે આગમ, અને નીચેની ઉદયાવલિકા, એ સર્વ ગણતાં ઉદયસ ક્રમોત્કૃષ્ટા યાતાની ઉન્નિચિતિ ઉદયાવ ૦ સહિત આગમ જેટલી ઘટ્ જેથી ૧ આવલિકાહીન ૩૦ કોઠાકોઠા જેટલી યાતાની ઉન્નિચિતિસત્તા ઘટ્ એ રીતે ૬ નોઠા-નરઠગતિ-૫ પ્રથમસ ધયણ-૫ પ્રથમસસ્થાન-પ્રુખતિ-સ્મિચાદિ ૬-ઉચ્ચ એ ૨૮ ની ઉન્નિચિતિસત્તાપણ બે આવલિકાહીન આગમ અને એક ઉદય આવ ૦ અધિક સ ક્રાન્ત પ્રકૃતિની ઉન્નિચિતિસત્તા જેટલી બાણવી સમ્બંધા આગમ અન્તમુન્નિચિતિ ૩૦ કોઠાકોઠા હોય માટે ઉદયા ૦ સહિત અને અન્તમુન્નિચિતિ સહિત સમ્બંધી ઉન્નિચિતિસત્તા (મિખ્યાત્વના સ ક્રમથી) યાય છે એ રીતે ઉદય સ ક્રમોત્કૃષ્ટ પ્રકૃતિઓના જે સ્વામી તેજ તેની ઉન્નિચિતિસત્તાના પણ સ્વામી બાણવા

તથા જે પ્રકૃતિની ઉન્નિચિતિ સ ક્રમથી હોય પરન્તુ તે વખતે તે પતદ્વય પ્રકૃતિનો ઉદય ન હોય તો તેવી અનુદય સ ક્રમોત્કૃષ્ટાની ઉન્નિચિતિસત્તા ઉદયસ ક્રમોત્કૃષ્ટમા ઠહાય પ્રમાણે જ, પરન્તુ તેમાથી પણ ૧ સમયન્યૂન બાણવી. કારણ કે પતદ્વય પ્રકૃતિ અનુદય વલી હોવાથી ઉદયાવલિકાને ઉદય સમય રિતજુકસ ક્રમવડે પરઉદયી છે પણ સ્વોદયી નથી માટે તે સમય એ પ્રકૃતિની સત્તામા ગણાતો નથી એ રીતે વિઠલ-આહ્યા ૭-નરદેવાનુપૂર્વી ૨-સૂ-અપ-સાધા-જિત-દેવગતિ-એ ૧૭ પ્રકૃતિઓની ઉ

કૃતિ:

॥૧૧૪॥

સ્થિતિસત્તા ૧ આવ૦ અધિક ૨ આવલિકા અને ૧ સમયહીન સંક્રાન્તની ઉન્સ્થિતિ તુલ્ય જાણવી. તથા સમ્યગ્ની ઉન્સ્થિતિપ્રમાણે મિશ્રની જાણવી પરન્તુ તેથી પણ ૧ સમયહીન જાણવી. એ રીતે અનુદય સંક્રમોત્કૃષ્ટ પ્રકૃતિઓના જે સ્વામી તેજ એના ઉન્સત્તાના સ્વામી જાણવા.

તથા એ પૂર્વોક્ત જન્ને પ્રકારની પ્રકૃતિઓની યસ્થિતિ એટલે સંક્રમ સમયે વર્તતી સર્વ સ્થિતિ તેા ઉન્ સ્થિતિસત્તા જેટલીજ હોય છે. કારણ કે એ જે પ્રકારવાળી પ્રકૃતિઓમાં જે અનુદયવતીનો ૧ સમય હીનતર ગણાય છે તે પ્રદેશરહિત હોવા છતાં પણ સ્થિતિ તરીકે વિદ્યમાન છે જ. અર્થાત્ તે વર્તમાન સમયના પ્રદેશે પરપ્રકૃતિરૂપે ગણવાથી તે પ્રકૃતિના નથી, પરન્તુ એ સંક્રમતો વર્તમાન સમય તેા વિદ્યમાન હોવાથી યસ્થિતિમાં તેા તે સમય ગણી શકાય છે—એ તાત્પર્ય. ॥ ઇતિ ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિસત્તાના સ્વામી ॥

અવતરણ:—હવે જઘન્ય સ્થિતિસત્તાના સ્વામી કહેવાય છે—

સંજલણતિગે સત્તસુ ય નોકસાણસુ સંક્રમજહન્નો । સેસાણ ઠિર્ઙ્ણા દુસમયકાલા અણુદયાણં ॥૧૧॥

સંજ્વલનત્રિકે સત્તસુ ચ નોકપાયેપુ સંક્રમો જઘન્યઃ । શેપાણાં સ્થિતિરેકા દ્વિસમયકાલાનુદયાનામ્ ॥૧૧॥

અન્વયાર્થ:—સંજલણતિગે=ત્રણ સંજ્વલનમાં (કોં માં માયામાં), અને સત્તસુ નોકસાણસુ=સાત નોકપાયમાં (પું હાર્યાદિ ૬માં) એ ૧૦ ઉદયવતીમાં જહન્નો સંક્રમ=જઘન્ય સંક્રમ જેટલી જઘન્ય સ્થિતિસત્તા છે. [જેથી જે જઘં સંક્રમસ્વામી તેજ જં સ્થિતિ સત્તાના સ્વામી જાણવા], તથા સેસાણ=શેષ ઉદયવતી પ્રકૃતિઓની જઘન્ય સ્થિતિ ઇગા ઠિર્ઙ્ણા=એક સ્થિતિ (એક સમય) છે, અને અણુદયાણં=અનુદયવતીઓની જંસ્થિતિસત્તા દુસમયકાલા=બે સમયના કાળ જેટલી (બે સમય) છે. ॥૧૧॥

ગૂર્જર-
માપાન્તર

સત્તા

॥૧૧૪॥

માયાર્થ—સન્વલન ૩ પુરૂપવેદ હાસ્યશતિ શોક અશતિ બય અને કુત્સા એ ૧૦ પ્રકૃતિઓનો બધ અને ઉદય વિષ્ટેદ યયા બાદ સક્રમથી નાશ પામે છે, માટે એ ૧૦ની જેટલી સ્થિતિ સક્રમના અન્ત્ય સમયે અન્ય પ્રકૃતિમાં સક્રમી ક્ષય પામે છે તેટલીજ એ ૧૦ની જ૦ સ્થિતિસત્તા બાબુવી. (સક્રમથી કેટલી ઘસ પામે છે તે સક્રમકરણમાં ભેવી) શેષ ૩૪ ઉદયવલીઓની જ૦ સત્તા સ્વક્ષય સમયે ૧ સમય પ્રમાણ રહે છે તેટલીજ બાબુવી. એ રીતે ૪૪ ઉદયવલી કહી તથા અનુદયવલીઓની જ૦ સત્તા ૧ સમય અથવા ૨ સમય છે. અનુદયવલીના ઉદય સમયે સ્થિતિષુકસક્રમવટે ઉદયવલીમાં સક્રમે છે, એ પ્રમાણે સક્રમતા ઉદયવલીના ઉપાન્ત્ય સમયે અનુદયવલીના છેલ્લા સમયનુ દ્વિત્વ ઉદયવલીના અરમસમયમાં સ્તિષુકસક્રમથી સક્રમી બધ છે એટલે અનુદયવલી પ્રકૃતિ માટે ઉપાન્ત્ય સમય સ્વરૂપસત્તાને અને છેલ્લો સમય પરરૂપસત્તાને એમ બે સમય જબન્યસત્તા કહી શકાય છે. ॥૧૬॥

ठिसत्तद्वाणाइ नियगुक्कस्सा हि यावरजहन्नं । नेरंतरेण हेट्टा खवणाइसु सतराइं पि ॥२०॥

स्थितिसत्तास्थानानि, निजकोल्लुष्टादि स्यावरजघन्यम् । नैरन्तर्येणाघस्तात्, क्षपणादिषु सान्तराण्यपि ॥२०॥

અમ્યાર્થ—સર્વપ્રકૃતિઓમાં નિયગ=પોતપોતાના ઠક્કસ્સા=ઉલ્કૃષ્ટ સ્થિતિસ્થાનથી યાવરજહન્ન=સ્થાવરના જબન્યસ્થિતિસ્થાન સુધીનાં સ્થિતિસ્થાનનાં ઠણાઈ=સ્થાને નેરંતરેણ=નિસ્તરપણે—અત્રુટક હોય છે, અને એ સ્થાન યોગ્ય જબન્યસ્થિતિથી હેટ્ટા=નીચેનાં સ્થિતિસ્થાનો સ્વણાઈસુ=ક્ષપણાઈકમાં [ક્ષપણા અને ઉપશમનામાં] સંતરાઈ પિન્સાન્તર=આંતરાવાળાં—વચ્ચે વચ્ચે ત્રુટકપણ હોય છે ॥ ૨૦ ॥

માયાર્થ—કોઈ પણ ક્રમની ૭૦ કોંકો ૩૦ કોંકો આદિ જે સર્વોલ્કૃષ્ટ સ્થિતિ કે જે સક્ષિપ્ત્યે૦ પર્યાપ્તને હોય છે, અને રૂશોન (પશ્યાસ૦ બાજહીન) ૧ સાજ૦ તથા રૂશોન ૩૭ સાં આદિ જે એકેન્દ્રિય યોગ્ય સર્વજબન્યસ્થિતિસત્તા છે તે બેની વચ્ચેનાં જે સર્વ સ્થિતિસ્થાનો તે કોઈને કોઈ જીવમા વિદ્યમાન હોઈ શકે છે માટે નિરન્તર વા અત્રુટક [જીવોપલ્લિધવાળાં] છે અને એથી

નીચેનાં એક સમયહીન એ સમયહીન આદિ સ્થિતિથી પ્રારંભીને યાવત્ જન્મસંક્રમ વા ૧ સમય સુધીની સ્થિતિ સુધીમાં જે વચ્ચેનાં સર્વ સ્થિતિસ્થાનો છે તેમાંનાં કેટલાંક નિરન્તર અને કેટલાંક અન્તરવાળાં [છવપ્રાપ્તિ વિનાનાં] પણ હોય છે. કારણ કે એ સ્થાનો ક્ષપક વા ઉપશમકને હોય છે. તે આ પ્રમાણે—એકેંચોગ્ય જઘન્યસ્થિતિથી ૧ સમયહીન ૨ સમયહીન યાવત્ અન્તર્મુંહીન સુધીનાં સ્થાનો નિરન્તર હોય છે, ત્યારણાદ એ અન્તર્મું કાળમાં પલ્લ્યોના અસંભા ભાગ જેટલી સ્થિતિ સ્થિતિઘાતવડે સમકાળે ત્રુટવાથી તે પલ્લ્યોના અસંભા ભાગ જેટલું અન્તર પડ્યું, ત્યારણાદ પુનઃ અન્તર્મું જેટલી સ્થિતિઓ નિરન્તરપણે વર્તી પુનઃ પલ્લ્યોના અસંભા ભાગ જેટલી સ્થિતિ ત્રુટવાથી તેટલું અન્તર પડ્યું. એ રીતે પર્યન્ત આવલિકા સુધી વચ્ચે વચ્ચે નિરન્તર અને સાન્તર સ્થિતિઓ ક્ષપક વા ઉપશમકમાં પ્રાપ્ત થાય છે ॥૨૦॥ इति स्थितिसत्ता ॥

અવત્તરણ—એ પ્રમાણે સ્થિતિસત્તાના લેહ દર્શાવીને હવે અનુભાગસત્તા કહેવાય છે—

સંક્રમસમમણુભાગે નવરિ જહન્નં તુ દેસઘાઈણં । છન્નોકસાયવજ્જં ઇગટ્ટાણંમિ દેસહરં ॥૨૧॥
મણનાળે દુટ્ટાણં દેસહરં સામિગો ય સમ્મત્તે । આવરણવિઘ્નસોલસગ કિટ્ટિવેણુ ય સગંતે ॥૨૨॥

સંક્રમસમમણુભાગ(સત્કર્મ) નવરં જઘન્યં તુ દેસઘાતિનીનામ્ । પળ્ણોકપાયવર્જાનામેકસ્થાનં દેસહરમ્ ॥૨૧॥

મનોજ્ઞાને દ્વિસ્થાનં, દેસહરં સ્વામિનઃ ચ સમ્યક્ત્વસ્ય । આવરણવિઘ્નપોડશકકિટ્ટિવેદાનાં ચ સ્વકાન્તે ॥૨૨॥

અન્વયાર્થ—અણુભાગે=અનુભાગ સત્તા સંક્રમસમ=અનુભાગ સંક્રમ તુલ્ય જાણવી, નવરિ=પરન્તુ તક્ષાવત એકે-છન્નોકસાયવજ્જાણં= છ નોકષાય વર્ણને શેષ દેસઘાઈણં=દેસઘાતી પ્રકૃતિઓ ૧૮ ની જો અનુભાગસત્તા સ્થાન આશ્રયી ઇગટ્ટાણમિ=એક સ્થાની અને

ઘાતી આશયી દેસહરં=દેશઘાતી બલુવી. [અર્થાત્ જઘન્ય રસસત્તા એક સ્થાની ને દેશઘાતી બલુવી] ॥૨૧॥

ઘ્નનાળે=મન પર્યવશાનાવ૦ દુઠ્ઠાળ દેસહરં=દ્વિસ્થાનકેસ્ય અને દેશઘાતી રસ જ૦સત્તામાં બલુવેા ય=અને સામિગો=સ્વામી તે ઉ૦
અનુ૦સત્તાના સ્વામી ઉ૦ અનુ૦ સહમતુલ્ય છે. એ પ્રમાણે-સમ્મતે=સમ્યક્વમોહનીયના તથા આયરણપ્પ જ્ઞાના૦ ૬ દર્શના૦ વિમ્વ=પ
અન્ત૦ એ ઘોલસગ=સોળ પ્રકૃતિ તથા કિદ્દિ=સૂ૦લોલ અને વેપ્પુ=૪ વેદ એ વીસ પ્રકૃતિઓની જ૦ અનુસત્તા સગ અન્તે=પોતપોતાના
અન્ત્ય સમને (ક્ષય સમયે) હોય છે, માટે તે તે સ્થાને વર્તતા તે તે પ્રકૃતિના જ૦ અનુભાગસત્તાના સ્વામી બલુવા ॥૨૨॥

માધાર્થ—અન્યાર્થવત્ મુગમ છે ॥૨૧-૨૨॥

મયતરણ—૨૨ મી ગ્રામામાં જ્ઞાનાવરણીવાદિકની જ૦ અનુ૦ સત્તા પોતપોતાના ક્ષયને પર્યન્તસમયે ઠહી તે બાબતમા ઠઈક
વિશેષવા પણ છે તે દર્શાવે છે—

મદ્સુયચક્ષુઅચક્ષૂણ સુયસમત્તસ્ત જેટ્લહિસ્ત્ત । પરમોહિસ્ત્તોહિદુગ મળનાણં વિઠલનાણિસ્ત્ત ॥૨૩॥

મતિશુતચક્ષુરચક્ષૂર્ણા શુતસમાત્તસ્ય જ્યેષ્ઠલઙ્ઘિકસ્ય । પરમાવધિકસ્વાવધિદ્વિક મનોજ્ઞાન વિપુલજ્ઞાનિનઃ ॥૨૩॥

અન્યાર્થ—મદ્સુયચક્ષુઅચક્ષૂણ=મતિજ્ઞા૦ શુતજ્ઞા૦ વક્ષુદર્શના૦ અથશુદર્શના૦ એ ૪ પ્રકૃતિઓની જ૦ અનુભાગસત્તા એટ્લ
હિસ્ત્ત=એટ્લ લઙ્ઘિવાળા (સર્વેદ્કૃષ્ટ ક્ષયોપશમવાળા) સુયસમત્તસ્ત=શુતસમાત્ત મુનિને એટલે સમ્પૂર્ણ શુતજ્ઞાનવાળા યૌદ્ધર્વધર મુનિને
હોય. ઓહિસ્ત્ત દુર્ગં=અવધિનુ દ્વિક (અવધિજ્ઞા૦ અવધિ દર્શના૦) તે પરમોહિસ્ત્ત=પરમાવધિવાળા જીવને જ૦અનુ૦સત્તાવાળું હોય, અને
મળનાણં=મનાપર્યવશા૦ વિઠલનાણિસ્ત્ત=વિપુલજ્ઞાનીને (વિપુલમતિ મન.પર્યવીને) જ૦ અનુ૦સત્તાવાળું હોય. એ પ્રમાણે આ પ્રકૃતિઓની

એ જીવોને જ ક્ષયના પર્યાન્તસમયે જન્મનુભાગ હોય છે, પરન્તુ બીજાને નહિ; એ વિશેષતા. ॥૨૩॥

માત્રાર્થ:—અન્વયાર્થવત્ સુગમ છે. વિશેષ કે—અહિં શ્રુતજ્ઞાની ગૌહપૂર્વધરો સૂત્રજ્ઞાનથી સર્વ સરખા હોય પરન્તુ અર્થજ્ઞાનથી પરસ્પર ષટ્સ્થાનગતિત હોવાથી એક ગૌહપૂર્વીથી બીજા ગૌહપૂર્વી ઉત્કૃષ્ટથી અનન્તગુણ જ્ઞાનવાળા (અર્થજ્ઞાનવાળા) હોય છે માટે તેવા સર્વોત્કૃષ્ટ ક્ષયોપશમ લબ્ધિવાળા શ્રુતજ્ઞાનિ તે અહિં મત્યાદિક આવરણના જન્મનુભાગસત્તાના સ્વામી છે. તથા અવધિની લબ્ધિ ઉત્પન્ન થતાં અવધિ આવરણનો ઘણો રસ ક્ષય પામવાથી પરમાવધિ જ્ઞાનીને અવધિ આવરણની જન્મ અનુભવ સત્તા હોય છે. પરમાવધિ તે અસંખ્યાત લોકાકાશ જેટલા ક્ષીર્ણદેવનું અવધિજ્ઞાન છે. અને મન:પર્યાવજ્ઞાનાવરણના જન્મન્ય રસની સત્તા વિપુલમતિ મન:પર્યાવજ્ઞાનીને સમજવી. ॥૨૩॥

અવતરણ—આ ગાથામાં અનુભાગસત્તાસ્થાનના ૩ લોક કશોવે છે—

बंधहयहयहउप्पत्तिगाणि कमसो असंखगुणियाणि । उदयोदीरणवजाणि होंति अणुभागठाणाणि ॥२४॥

बंधहतहततोत्पत्तिकानि क्रमशोऽसंख्येयगुणानि । उदयोदीरणवर्जाणि भवन्त्यनुभागस्थानानि ॥२४॥

અન્વયાર્થ:—ઉદયોદીરણવજાણિ=ઉદય અને ઉદીરણનાં અનુભવસ્થાનોને વળીને વંધ (ઉપ્પત્તિગાણિ) ણંધોત્પત્તિક હય (ઉપ્પત્તિગાણિ)=હતોત્પત્તિક અને હયહ(ય)ઉપ્પત્તિગાણિ=હતહતોત્પત્તિક એ ૩ પ્રકારનાં અણુભાગઠાણાણિ=અનુભાગસ્થાનો કમસો=અનુક્રમે અસંખ્યગુણિયાણિ=અસંખ્યગુણ હોતિ=છે. ॥૨૪॥

માત્રાર્થ:—ણંધથી ઉત્પન્ન થયેલાં તે ણંધોત્પત્તિક, ઉદ્ભવના અપવર્તનાથી હત થયેલાં (હણાયેલાં) અથવા બિન્ન પ્રકારનાં થયેલાં તે હતોત્પત્તિક, અને સ્થિતિઘાત રસઘાતથી હણાઈને બિન્ન પ્રકારનાં વિલક્ષણ થયેલાં તે હતહતોત્પત્તિક અનુભાગસ્થાનો કશેક જો કે

જસ્યજ્યલોક પ્રમાણ છે તેા પણ જનુક્રમે જસ્યજ્યગુણ છે જેથી બધીત્પત્તિક સ્થાનો સર્વારૂપ, હતોત્પત્તિક તેથી જસ્યગુણ, અને
હતહતોત્પત્તિક તેથી પણ જસ્યગુણ છે કારણ કે જે એક બધીત્પત્તિક સ્થાન તે ઉદ્દર્તાનાપવર્તાનાથી હણાઇ હણાઇને જસ્યજ્ય
પ્રકારનુ બને છે તે હતોત્પત્તિક, અને એક હતોત્પત્તિક સ્થાન પણ સ્થિતિષાતરસઘાતથી જસ્યજ્ય પ્રકારનુ બને છે માટે એ જસ્ય
બહુત્વ યુક્ત છે તથા જે વખતે ઉદય ઉદ્ધીરણા શ્યામ તે વખતે બધથી ઉત્પન્ન થયેલુ જ્યવા તેા ઉદ્દર્તાનાપવર્તાનાથી ઉત્પન્ન થયેલુ
જ્યવા તેા સ્થિતિષાતરસઘાતથી ઉત્પન્ન થયેલુ એમાંનુ ક્રોધપણુ પ્રકારનુ સ્થાન ઉદય ઉદ્ધીરણામાં આવે છે માટે ઉદયઉદ્ધીરણાનાં
જનુભાગસ્થાને બંધાવિસ્થાનેથી બુદ્ધ નથી પણ અન્તજત છે, માટે ઉદયોદ્ધીરણાનુભાગસ્થાને વલનિ એ વજનુ જસ્યબહુત્વ કહું
છે ॥૨૪૫ ॥ इति नक्षत्रानुमागसता ॥ इति अनुमागसता ॥

॥ अथ प्रदेश सत्ता ॥

अथतरण—એ પ્રમાણે જનુભાજસતા કહીને હવે પ્રદેશસતા કહેવાને પ્રસંગ છે તેમાં ૧ લોક, ૨ સાધાવિ પ્રરૂપણા, ૩ સ્વામિત્વ
એ ત્રણ અર્થાધિકાર છે તેમાં લોકપ્રરૂપણા સ્થિતિ વા જનુભાજવત્, અને ૨ સાધાવિપ્રરૂપણા મૂળપ્રકૃતિસ બધિ અને ઉત્તરપ્રકૃતિસ બધિ
એમ બે પ્રકારની છે, તેમાં પ્રથમ મૂળપ્રકૃતિસબધિ સાધાવિપ્રરૂપણા કરાય છે—

सत्तण्हं अजह्नत्त तिविह सेसा वुहा पपसम्मि । मूलपगईसु आउस्त साई अघुवा य सव्वे वि ॥२५॥

सप्तानामजघन्य त्रिपिषं शेषा द्विषा प्रदेशे । मूलप्रकृतीनामायुषां साद्यष्टुषाम सर्वेऽपि ॥२५॥

अथ्यथार्थ—पपसम्मि=प्रदेशसत्तामां मूलपगईसु=मूल प्रकृति=साद्य कर्मनी अजहन्ते=अजघन्य प्रदेशसत्ता त्रिपिह=३ प्रकारनी છે,

સેસા=શેષ વિકલ્પો (૧૦ ઉં અનું એ ત્રણ વિકલ્પ) દુહા=ળે પ્રકારના (સાદિ અધુવ) છે. ય=પુનઃ આઠસ=આયુષ્યોના સન્વેવિ=સર્વે
પણ (૧૦ અજ૦ ઉં અનું એ ચારે) વિકલ્પો સાદિ અધુવા=સાદિ અધુવ એમ ળે પ્રકારના છે ॥૨૫॥

માવાર્થ:—સાત કર્મની ૧૦ પ્રં સત્તા ક્ષપિતકર્માંશને ક્ષયના અન્ત્યસમયે હોય છે માટે સાદિ અધુવ. તે સિવાય શેષ અજ૦
સત્તા અનાદિકાળથી હોય છે માટે અનાદિ, અને ભવ્યાભવ્ય અપેક્ષાએ અધુવ ધુવ. શેષ જઘન્યાદિ ત્રણ વિકલ્પ સાદિ અધુવ છે.
કારણ કે સાતે કર્મની ઉંપ્રદેશસત્તા ગુણિતકર્માંશ મિથ્યાદષ્ટિ સાતમી પૃથ્વીના નારકને હોય છે, શેષ અનુત્કૃષ્ટ સત્તા એજ નારકને
અન્ય સમયે હોય છે માટે ઉં અનું વિકલ્પ સાદિ અધુવ છે. તથા આયુષ્ય તો અધુવસત્તાવાળું હોવાથી જ એના ચારે વિકલ્પ
સાદિ અધુવ છે ॥ ઇતિ મૂલકૃતિગત સાઘાદિક પ્રરૂપણા ॥

અવતરણ:—હવે ઉત્તરપ્રકૃતિગત પ્રદેશસત્તાની સાઘાદિપ્રરૂપણા કરાય છે—

વાયાલાણુકસસંચઠવીસસયાઽજહન્ન ચઠતિવિહં । હોઙ્હ છળહ ચઠદ્ધા અજહન્નમભાસિયં દુવિહં ॥૨૬॥

દ્વિચત્વારિંશતામનુત્કૃષ્ટં ચતુર્વિંશત્યધિકશતાનાં જઘન્યં ચતુસ્ત્રિવિધમ્ । ભવતિ પળ્ળાં ચતુર્દ્વાઽજઘન્યમભાપિતં દ્વિવિધમ્ ॥૨૬॥

અન્વયાર્થ—વાયાલાણ=ળેતાલીસ પ્રકૃતિઓની અણુકસસં=અનુત્કૃષ્ટ પ્રંસત્તા, ચઠવીસસયા=એક સેા ચેાવીસ પ્રકૃતિઓની અજહન્ન=અજ-
ઘન્ય પ્રંસત્તા અનુક્રમે ચઠતિવિહં=ચાર પ્રકારની અને ત્રણ પ્રકારની છે. તથા છળહ=છ પ્રકૃતિઓની અજહન્ન=અજ૦ પ્રંસત્તા ચઠદ્ધા=
ચાર પ્રકારે છે, અને અભાસિયં=નહિં કહેલા વિકલ્પ (૪૨ ના જ૦અજ૦ ઉં, ૧૩૦ ધુવસત્તાકર્માંથી ૧૨૪ ના ઉંઅનું જ૦, અને ૬
ના ઉં અનું જ૦ અને શેષ અધુવસત્તાક ના ચારે વિકલ્પ) દુવિહં=સાદિ અધુવ એમ ળે પ્રકારે છે. અહિં શાતા-સં ૪-

પુ૦-૫૩૦-તી૦ ૭-સમય૦-વર્ષ૦-ગુણવર્ણાદિ ૧૧-અણુ૦-નિર્માણ-પરા૦-ઉચ્ચવાચ-સુખમતિ-ત્રસદશક એ ૪૨ પ્રકૃતિ બાજુવી,
અને ધ્રુવસત્તાક જે ૧૩૦ છે તેમાંથી અનતા ૪-સંદો૦-યથ એ ૬ અને એ ૬ સિવાયની શેષ ૧૨૪' બાજુવી ॥૨૧॥

માયાર્થઃ—અન્વયાર્થવત્ મુગમ છે, વિશેષાર્થી'એ વૃત્તિ એવી ॥૨૬॥ इति प्रदेशात्तामां सावादिप्ररूपणा ॥

મયતરણઃ—એ પ્રમાણે સાધ્યદિ પ્રરૂપણા ક્ષેત્રને હવે સ્વામિત્વ કહેવાનો પ્રસંગ છે, ત્યાં ઉંપ્ર૦સત્તાના સ્વામી અને જ૦પ્ર૦
સત્તાના સ્વામી એ બે પ્રકરમાંથી પ્રથમ ઉંપ્ર૦સત્તાના સ્વામી કહેવાય છે—

संपुन्नगुणियकम्मो पपसउक्कस्ससंतसामी उ । तस्सेव उ उप्पि विणिग्गयस्स कासिंचि वन्नेऽह् ॥२७॥

स-पूर्णगुणितकर्मा प्रदेशोत्कृष्टसत्तास्वामी तु । तस्यैव तु उपरि विनिर्गतस्य कासांचिद् वर्णयिष्याम्यहम् ॥२७॥

અન્યવાર્થઃ—ઉપરપપસસંતસામી=ઉત્કૃષ્ટપ્રદેશસત્તાને સ્વામી સર્વપ્રકૃતિમા સંપુન્ન ગુણિયકમ્મો=સ પૂર્ણ ગુણિતકર્માથ એવ બાજુવો
ઉપરન્તુ કાસિંચિ=કેટલીક પ્રકૃતિઓનો સાતમી પૃથ્વીમાંથી વિણિમાયસ્સ=નિકળેલા તસ્સન્તે એવને ઉપ્પિ=ઉપર-નિકળ્યાબાદ કઈક
વિશેષતા છે તે અહ્હુ વળે=વર્ણવીશ ॥૨૭॥

માયાર્થઃ—સામાન્યતાઃ સર્વ પ્રકૃતિઓની ઉંપ્ર૦ સત્તા સંપૂર્ણ ગુણિતકર્માથ સાતમી પૃથ્વીના અન્ત્ય સમયવતી' નારકને હોય છે,
પરન્તુ કેટલીક પ્રકૃતિઓની ઉં પ્રદેશસત્તા તે તે નારકને અશ્મ સમયમા નહિ, પરન્તુ ત્યાંથી નિકળ્યા બાદ જૂદી જૂદી રીતે હોય છે
તે વિશેષતાઓ કહેવાશે ॥૨૭॥

૧ આ શાબ્દમાં જ્યાં અણુ૦ ને અજ૦ એ ત્રણ વિદ્યમાને અણે પ્રકૃતિઓ અણુવેદી હોવાથી પ્રકૃતિ એક બીજા વિદ્યમા પુના આવવાથી
૧૫૮ ની અણુની શોધ નહિ' મને મારે અણુની અણુનારે વિચારીને જુદી પાડવી.

અવતરણ:—પૂર્વે ગાથામાં સૂચ્યો પ્રમાણે જે જે પ્રકૃતિમાં જે જે વિશેષતા છે તે કહે છે—

મિચ્છત્તે મીસમ્મિ ય સંપક્કિવત્તમ્મિ મીસસુદ્ધાણં । વરિસવરસ્સ ડ ઈસાણગસ્સ ચરમમ્મિ સમયંમિ ॥૨૮॥

મિથ્યાત્વે મિથ્રે ચ સંપ્રક્ષિપ્તે મિથ્રશુદ્ધયોઃ । નર્પનરસ્ય ત્વીશાનગતસ્ય ચરિમે સમયે ॥૨૮॥

અન્વયોર્થ:—મીસ સુદ્ધાણં-મિથ્રની અને શુદ્ધની-સમ્યક્ત્વની મિચ્છત્તે=મિથ્યાત્વમાં ય=અને મીસમ્મિ=મિથ્રમાં સંપક્કિવત્તમ્મિ=પ્રક્ષિપ્ત કર્યું છે તે ઉંપ્રં સત્તા હોય. [=મિથ્યાત્વને મિથ્રમાં સર્વસંક્રમવડે પ્રક્ષિપ્તાં મિથ્રની ઉંપ્રંસત્તા, અને એ મિથ્રને સમ્યક્માં સર્વ સંક્રમવડે સંક્રમાવતાં સમ્યક્ની ઉંપ્રં સત્તા હોય], તથા વરિસવરસ્સ=વર્ષાવર વેદની (નપુંગ્ની) ઉં પ્રં સત્તા ઈસાણગસ્સ=ઈશાન કલ્પમાં રહેલા દેવને ચરિમમ્મિ મમમ્મિ=ચરિમ સમયે હોય. ॥૨૮॥

માવાર્થ:—સાતમી પૃથ્વીમાંથી નિકળેલો શુદ્ધિતક્રમાંશ હવ તિર્ગમમાં ઉત્પન્ન થઈ અન્તર્ગું હવીને મનુષ્યમાં ઉત્પન્ન થઈ શીઘ્ર ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વ પામતાં મિથ્યાત્વને જે સમયે સર્વસંક્રમવડે મિથ્રમાં સંક્રમાયે તે સમયે મિથ્રની ઉં પ્રદેશસત્તા હોય, પુનઃ એજ મિથ્રને જે સમયે સર્વસંક્રમવડે સમ્યક્ત્વમાં સંક્રમાયે ત્યારે સમ્યક્ની ઉંપ્રદેશસત્તા હોય છે.

તથા એજ શુદ્ધિતં નારક તિર્ગમ થઈને શીઘ્ર ઈશાનકલ્પમાં દેવ થાય, ત્યાં અતિ સંકલેશવડે વારંવાર નપુંગ્વેદ જાંધે તે વખતે ભવના અન્ત્ય સમયે એ દેવને નપુંગ્વેદની ઉંપ્રદેશ સત્તા હોય. ॥૨૮॥

ઈસાણે પૂરિત્તા નપુંસગં તો અસંખવાસાસુ । પહ્લાસંસ્વિયમાગેણ પૂરિણ્ણ ઇત્થિવેયસ્સ ॥૨૯॥

ઈશાને પૂરયિત્તા નપુંસકં તતોઽસંસ્વેયનર્પાયુષ્કેષુ । પત્ત્યાસંસ્વેયમાગેણ પૂરિતે સીવેદસ્ય ॥૨૯॥

अन्यार्थः—इमाणे=स्थान कश्चिन्मां नपुंसकेने प्रीता=पूरीने-वारवार आधीने त्यास्ताइ सञ्च्यत वर्षना आयुष्यवाणामां
 उत्पन्न यथ तो=त्याधी-त्यास्ताइ असंन्यासीसु=असञ्च्य वर्षाभुवाणाय युञ्जित्कमा उत्पन्न वाय, त्यां सखित्तु यथ पञ्चासंशियमाणेण=
 पश्योपमन्य असंन्यासा भाग सुधी श्रीवेदने वारवार प्रीण=पूये' छते (वारवार आधीने अने नपुंसका सक्रमथी पूजं यतां) इत्ये
 यम=श्रीवेदनी उ०प्रदेशसत्ता होय ॥२६॥

मापार्थः—अन्यार्थवत् शुभम छे ॥२६॥

पुरिसस्स पुरिससंकमपएसउक्कस्स सामिगस्सेव । इत्थी जं पुण समय सपक्खित्ता ह्वइ ताहे ॥३०॥

पुरुषस्य उत्कृष्टपुरुषप्रदेशसक्रमस्य स्वामिकस्यैव । स्त्रीवेदं यस्मिन् पुनः समये संप्रक्षेप्ता भवति उदानीम् ॥३०॥

अन्यार्थः—पुरिसस=पुरुषवेदनी उ०प्रदेशसत्ता पुरिससंकमपएस उक्कस=पुरुषवेदना उ० प्रदेश सक्रमना सामिगस एव=स्वामीने
 अणुवी पुण=परन्तु जं समये=समये इत्थी=श्रीवेदने संपक्खित्ता होइ=प्रक्षेप करार होय (अर्थात् अन्यारे श्रीवेदने पुंवेदमा सर्व
 सक्रमपडे सक्रमावे) ताहे=ते पणते=ते समये पुंवेदनी उ०सत्ता अणुवी ॥३०॥

मापार्थः—अन्यार्थवत् शुभम छे ॥३०॥

तस्सेव उ सजलणा पुरिसाइकमेण सव्वसंछोभे । चउरुवसमित्तु खिप्प रागते सायउच्चजसा ॥३१॥

तस्यैव तु संज्वलनाः पुरुषादिक्रमेण सर्वसंछोभे । चतुरस्रमय्य क्षीप्र रागान्ते सातोषैर्गोत्रयश्नसः ॥३१॥

अन्यार्थः—पुरिसाइ कमेण=पुरुषवेदनादिकना क्रम प्रमाद्ये सव्वसंछोभे=सर्वसंक्रम कथं छते तस एव उ=तेने ए (पुंवेदनी उ० प्र०

સત્તાના સ્વામીને જ) સંજલ્પા=૪ સંજલ્પને ઉં પ્રદેશ સત્તાવાળા હોય છે. તથા ચરુવસમિત્તુ=ચાર વાર મોહનીયને ઉપશમાવીને સ્વિપ્ત=શીઘ્ર ક્ષપકશ્રેણિવંતને રાગતે=રાગના અન્તે-સૂક્ષ્મ સંપરાયના અન્ત્ય સમયે સાય ઉચ્ચ જસા=શાતા ઉચ્ચગોત્ર અને યશઃ એ ત્રણ ઉં પ્રદેશસત્તાવાળી હોય છે. ॥૩૧॥

માવાર્થઃ—પુરુષવેદની ઉં પ્રદેશસત્તાવાળો જીવ જે સમયે પુરુષવેદને સંજલ્પન ક્રોધમાં સર્વ સંક્રમવડે સંક્રમાવે તે સમયે સંક્રોધની ઉં પ્રદેશસત્તા, પુનઃ એ જ ક્રોધને માનમાં સર્વંસંક્રંસંક્રમાવે ત્યારે માનની ઉં પ્રં સત્તા, પુનઃ એજ માનને માયામાં સર્વ સંક્રમાવે ત્યારે માયાની ઉં પ્રં સત્તા, અને એજ માયાને લોભમાં સર્વં સંક્રમાવે ત્યારે સંક્રં લોભની ઉં પ્રં સત્તા હોય. તથા જે ગુણિત કર્મશિ ચારવાર મોહનીયને ઉપશમાવીને શીઘ્ર ક્ષપકશ્રેણિ પ્રારંભે ત્યારે દશમા સૂં સંપં ગુણુના અન્તે શાતા યશ અને ઉચ્ચની ઉં પ્રદેશસત્તા હોય, (કારણ કે ગુણસંક્રમ દ્વારા અશુભ પ્રકૃતિઓના ઘણા પ્રદેશો એ ત્રણમાં સંક્રમે છે, તેથી પર્યન્ત સમયે ઘણા પ્રદેશો પ્રાપ્ત થાય છે). ॥૩૧॥

દેવનિરયાત્તગાણં જોગુક્કસ્સેહિં જેટ્ટુગદ્ધાણં । વદ્ધાણિ તાવ જાવં પદમે સમણ ઉદિન્નાણિ ॥૩૨॥

દેવનારકાયુપોરુત્કૃષ્ટયોગૈર્જ્યેષ્ટાદ્વયા । વદ્ધયોસ્તાવદ્યાવત્પ્રથમે સમયે ઉદીર્ણે ॥૩૨॥

અન્વયાર્થઃ—જોગ ઉક્કસ્સેહિં=ઉત્કૃષ્ટ યોગે અને જેટ્ટુગ વદ્ધાણં=ઉત્કૃષ્ટ બાંધકાળ સુધી વદ્ધાણિ=બાંધ્યાં હોય તે જાવં=જ્યાં સુધી પદમે સમયે=પહેલે સમયે ઉદિન્નાણિ=ઉદ્ધયમાં આવે તાવ=ત્યાં સુધી દેવનિરયાત્તગાણં=દેવાયુ નરકાયુની ઉં પ્રદેશસત્તા હોય. ॥૩૨॥

માવાર્થઃ—અન્વયાર્થવત્ સુગમ છે. વિશેષ કે પ્રાયઃ ઘણાં કર્મોની ઉં પ્રં સત્તા ૧ સમયાદિ અલ્પકાળ હોય છે, પરન્તુ દેં નં

આયુષ્યની ઉં પ્રં સત્તા તે બધના અન્ત્ય સમયથી ઉદયના પહેલા સમય મુખી બધવા ઉદય સમયાધિક અતમુંદૂતં-ન્યૂન
 પૂર્વકોડ વર્ષના ત્રીજા આગમ્મ અબ્યાધાકાળ પર્વન્ત દોષ છે ॥૩૧॥

સંસાહગાણિ નિયગેસુ ચેવ આગમ્મ પુઞ્વકોઢીપ્ । સાયવહુલસ્સ અચિરા ઘઘંતે જાવ નોવટ્ટે ॥૩૨॥

શ્વેષાયુષી નિજકેપુ વેષાગત્ય પૂર્વકોઢયા । સાતપહુલસ્યાચિરાઠ્ઠુ બન્ધાન્તે યાવન્નાપવર્તયેત્ ॥૩૩॥

મન્યવાર્યઃ—પુઞ્વકોઢીપ્=પૂર્વકોડવર્ષના પ્રમાણવાળા એ આયુષ્ય આધીને કહેતે-અન્ધને જ તે અધિરા-ચીપ્ નિયગેસુ ચેવ=યેાવયોવાના
 આયુષ્યના ઉદયવાળા જવર્મા જ આગમ્મ=આવીને-ઉત્પન્ન થઈને જાવ=આયુષી ન ઓવો-ન અપવર્તે ત્માયુષી સાયવહુલસ્સ=બહુ શાતાવાળા
 (અતિમુખી) જીવને શેષ આયુષી-શેષ એ આયુષ્ય [તિર્થંઆયુ નશયુ] ઉં પ્રં સત્તાવાળા હોવ ॥૩૩॥

માયાર્ધી—અન્વવાર્યવત્ મુજમ છે વિશેષ ઠે-ઠેં નં આયુષ્ય બધાય તે વખતે ઉદયવતી મનુષ્યમતિ વા તિર્થં-ગતિ એ વિરૂઢ
 મતિ છે, માટે એ બેના બધ પછી અબ્યાધાકાળ વીત્યે ઉદયકાળે અપવર્તના-ઉદયદ્વારા વિનાશ શરૂ થાય છે, માટે એ બે આયુષી
 ઉં પ્રં સત્તા અબ્યાધાકાળ જેટલા દીર્ઘકાળ મુખી હોય છે પરન્તુ તિર્થંઆયુના બધવાળા તિર્થમને બને મનુંઆયુના બધવાળા
 મનુષ્યને જે આયુષ્ય બધાય છે તેજ આયુષ્ય ઉદયવાળું છે, અને ઉદયવાળા આયુષી અપવર્તના-નિર્વાશ પણ હોય છે, જેથી
 જન્મના અન્ત્ય સમયે આયુષ્ય પ્રદેશોની (ઉદયવતનીને નવા બાધેલાની બેના પ્રદેશોની લેગી) જે ઉં સત્તા થઈ છે તે ઉદય સમયે
 એક સમય જેટલી અપવર્તવાથી (ઉદય દ્વારા નાશ પામવાથી) અલ્પ થઈ જાય છે માટે અહિં જન્મના અન્ત્ય સમયેજ ઉં પ્રં
 સત્તા કહી છે તથા અતિ મુખી જીવને આયુષ્યના પ્રદેશો અલ્પ થય પામે છે માટે સાતાવેલી જીવને ઉં પ્રં સત્તા કહી છે ॥૩૩॥

૧ અહિં અપવર્તના શબ્દ સર્વથા નાશ વાચક નહિ પરન્તુ પ્રદેશો પડવા-હીન થવા રૂપ લેવો જેથી અપવર્તન છે એટલે પ્રદેશો
 હીન થાય છે

ક પ્રકૃતિ:

॥૨૦૦॥

પૂરિત્તુ પુવ્વકોડીપુહુત્ત નારગદુગસ્સ વંધંતે । એવં પહ્લતિગંતે વેડવિવચસેસનવગમ્મિ ॥૩૪॥

પૂરયિત્વા પૂર્વકોટિપૃથક્ત્વં નરકદ્વિકસ્ય વન્ધાન્તે । એવં પલ્યત્રિકાન્તે શેષવૈક્રિયનવકસ્ય ॥૩૪॥

અન્વયાર્થઃ—પુવ્વકોડીપુહુત્ત=પૂર્વકોડ પૃથક્ત્વ વર્ષ સુધી (સાત પૂર્વકોડ વર્ષસુધી) નરકદ્વિકને પૂરિત્તુ=પૂરીને—વારંવાર ણાંધીને વંધંતે= ણન્ધના અન્ત્ય સમયે નારગદુગસ્સ=નરકદ્વિકની ઉં પ્રં સત્તા કરે. તથા વેડવિવચ=વૈક્રિયના સેસ નવગમ્મિ=શેષ નવકમાં (વેં એકા- દશકમાંથી નરકગતિદ્વિક વર્ણને શેષ વેં ૭ દેવં ૨માં) પણ એવં=એજ રીતે પહ્લતિગ અન્તે=ત્રણ પદ્યોપમને અન્તે ઉં પ્રં સત્તા જાણવી. ॥૩૪॥

ભાવાર્થઃ—નરકદ્વિક સંખ્યાતવર્ષાયુવાળા એટલે પૂર્વકોડ વર્ષાયુવાળા મનુષ્ય વા તિર્થંચ પંચેં જ ણાંધે છે, અને એ અધુવર્ણધી હોવાથી પૂં કોં વર્ષ સુધી સતત ન ણંધાય પરન્તુ અન્તર્મુંને અન્તરે અન્તરે ણંધાય, માટે એ રીતે ૭ પૂર્વકોડ વર્ષ સુધી વારંવાર નરકદ્વિક ણાંધે તો પર્યન્ત ણન્ધના અન્ત્ય સમયે નરકદ્વિકની ઉંપ્રંસત્તા હોય. તથા વેં૭ને દેવદ્વિક એ શેષ ૯ પ્રકૃતિને પૂર્વેક્રિત રીતે ૭પૂર્વકોડવર્ષ સુધી વારંવાર ણાંધે, ત્યારણાંહ યુગલિકમાં ઉત્પન્ન થઈને ત્યાં પણ ત્રણ પદ્યોપમ સુધી (વારંવાર નહિ પરન્તુ) સતત ણાંધીને પર્યન્ત સમયે એ ૯ની ઉંપ્રં સત્તા કરે છે. ॥૩૪॥

૧ મનુષ્યપણું નિરન્તર ૮ ભવસુધી પ્રાપ્ત થાય છે, તેમાં પ્રથમના ૭ ભવ સંખ્યાત વર્ષાયુ (પૂર્વકોડવર્ષાયુ)વાળા, અને આઠગો ભવ યુગલિકનો ૩ પદ્યોપમવાળો ઉત્કૃષ્ટી પ્રાપ્ત થાય છે. ત્યાં યુગલિકભવમાં દેવળ દેવગતિ જ બાધવાની હોવાથી શેષ નરકગતિના ણંધયોગ્ય ૭ ભવ ત્રણ કરવાથી “૭ પૂર્વકોડવર્ષ સુધી” એમ કહ્યું છે. અને દેવદ્વિક વેં ૭ યુગલિકભવમાં પણ બંધાય છે માટે આઠે ભવ ગણીને ૩ પદ્યોપમ અધિક કહેલ છે.

ગૂર્જર-
માધાન્તર

સત્તા

॥૨૦૦॥

तमस्तमगो सव्वल्लु सस्मत्त लंभिय सव्वचिरमच्च । पूरित्ता मणुयदुगं सवज्जरिसह् सवंधते ॥३५॥

तमस्तमगः सर्वलघु, सम्यक्त्वं लब्ध्वा सर्वचिराद्दाम् । पूरयित्वा मनुष्यद्विक, सवज्जर्यमं स्वपन्धान्ते ॥३५॥

अर्थार्थ—तमस्तमगो=तमस्तमा नामनी सातमी पृथ्वीने नारक सम्यक्त्वं=सर्वथी शीघ्र (अति शीघ्र) अपर्याप्तभावी अनन्तमुं
अथा अहं वस्तु समस्तं लभिय=सर्वभूतं प्राप्तीने सम्यक्चिरं=सर्वथी दीर्घ (अतिदीर्घ) मच्च=काण मुधी [देशेण उउ सागर मुधी] सम्य-
क्त्वनु अनुप्राप्तन कस्तो मणुदुगं=मनुष्यद्विकने सवज्जरिसहं=वज्जर्यमनाशय सहित पूरित्ता=पूरीने=सतत अधाने [वारवार नहि] सवंधते=
पेतपेताना जन्धना अन्त्य समये, अर्थात् नो अनन्तर समये भिष्यात्वा प्राप्ते तेना पूर्वं समये ते मनुष्याद्विकनी जने वज्जर्यमंनी
ॐ प्र० सत्ता करे ॐ ॥३५॥

मायार्थ—अन्वयाद्यत् सुभभ ॐ ॥३५॥

सस्मद्विट्ठि धुवाणं वत्तिसुदहीसय चउयसुत्तो । उवसामइत्तु मोहं खवेंतगे नीयगबंधते ॥३६॥

सम्यग्दृष्टिधुवाणां दार्तिश्रदधिकोदधिश्चत चतुष्कृत्वः । उपश्रमय मोह, क्षपयतो निजकषन्धान्ते ॥३६॥

१ सातमी पृथ्वीने नारक ननु सम्यक्त्व प्राप्ते अे वात पक्षाने आश्रयं उपलवे ॐ, परन्तु आश्रय निजरा वता यता-मणी वेदानामो मोक्ष
प्राप्ते आश्रय निजरा यता यता कर्मस्थिति न्यारे अेकसामदी पटी जग ॐ तारे अे एव नैसर्गिक सम्यक्त्व प्राप्ते अथवा अतिरभूतिषी पक्ष
समवे पुनः अे प्राप्त सम्यक्त्व उउ सागर मुधी पक्ष रदीने अेष्टु अनन्तमुं अडी रहे तारे अवरन नास प्राप्ते

અન્વયાર્થ:—સમ્મદિદ્ધિધુવાળં=સમ્યક્દ્રષ્ટિને ધ્રુવળધી ૧૨ પ્રકૃતિઓની [પંચે૦-સમય૦-પરા૦-ઉચ્છવાસ-મુખગ૦-ત્રસાદિ ૪-સુસ્વર સુભગ-આદેયની] ઉ૦ પ્રદેશસત્તા (કોને હોય ? તે કહે છે). વત્તીસ ઉદહિસયં=સાધિક ૧૩૨ સાગરોપમ સુધી સતત ણાંધીને [વારંવાર નહિ], ચતન્કુત્તો=૪ વાર મોહં=મોહનીયને ઉપશમવિદુ=ઉપશમાવીને શીઘ્ર સ્વેંતગે=ક્ષપણા કરનારને નિયમ વંધંતે=પોતપોતાના બન્ધના પર્યાન્ત સમયે હોય. ૧૩૬૧

માવાર્થ:—અન્વયાર્થવત મુગમ છે. વિશેષ કે-સમ્યક્ત્વની ઉ૦ સ્થિતિ ૩ વાર અચ્યુતમનશી ૬૬ સાગર પૂરીને (મિશ્રે આવી) પુનઃ એ વાર અનુત્તરમાં જવાથી ૬૬ સાગર પૂરતાં વચ્ચેના મનુબ્યલવ અધિક ૧૩૨ સાગરની છે. ત્યાં સુધી એ પ્રકૃતિઓ સતત ણંધાય છે. તથા મોહનીયની ઉપશમનાથી શુભસંક્રમવડે અશુભ પ્રકૃતિના એ ૧૨ મા ઘણા પ્રદેશો સંક્રમે છે, માટે ચારવાર મોહનીયનો ઉપશમ કહ્યો છે. ૧૩૬૧

ધ્રુવવન્ધીણ સુમાળં સુમથિરાળં ચ નવરિ સિન્ધયરં । તિત્થગરાહારગત્ત્ણૂ તેત્તીસુદહી ચિરચિયા ચ ॥૩૭॥

ધ્રુવવન્ધીનીનાં શુભાનાં, શુભસ્થિરયોથ નવરં શીઘ્રતરમ્ । તીર્થકરાહારકતન્વોસ્ત્રયસ્ત્રિશદુર્ધીંશ્ચિરચિતસ્ય ચ ॥૬૭॥

અન્વયાર્થ:—સુમાળં ધ્રુવવન્ધીણ=શુભ ધ્રુવળંધિ પ્રકૃતિઓની ઉ૦ પ્ર૦ સત્તા સુમથિરાળં ચ=અને શુભ તથા સ્થિર પ્રકૃતિઓની ઉ૦ પ્ર૦ સત્તા પૂર્વની ગાથામાં કહ્યા મેંમાણે કહેવી. નવરિ=પરન્તુ તક્ષવત એ કે સિન્ધયર=શીઘ્રતર (ચારવાર મોહોપશમ કરીને શીઘ્ર ક્ષપણા કરનારને) કહેવી. તિત્થગર આહારગત્ત્ણૂ=તીર્થકર નામકર્મ અને આહારક શરીર (આહાર ૭) એ ૮ ની ઉ૦ પ્રદેશસત્તા અનુક્રમે તેત્તીસુદહી=૩૩ સાગર ચ=અને ચિરચિયા=દીર્ઘકાળ સુધી (દેશોન પૂંકોવર્ષ સુધી) ણાંધી હોય તેને કહેવી. ૧૩૭૧

માર્ગા—તે ૭-શુભવર્ણાદિ ૧૧-અગ્ર-નિર્માણ એ ૨૦ શુભ મુવળ ધી પ્રકૃતિ અને સ્થિરશુભ એ ૨૨ પ્રકૃતિની ૭૦ પ્ર૦ સત્તા સમ્બંધિની મુવળ પિ ૧૨ પ્રકૃતિવત્ કહેવી, પરન્તુ ચારવાર મોહનીય ઉપચાર્માર્ગીને શીઘ્ર ક્ષપકને કહેવી. તથા જીવનામની ૭૦ પ્ર૦ સત્તા દેશોત એ +પૂર્વકોટ અધિક ૩૩ સામર્ય સુધી સતત ગ્રાધાને બન્ધના પર્થન્ત સમયે [૮ માના ૬૬ આગને અન્તે] હોય છે અને આદ્ય ૭ની સત્તા દેશોત પૂર્વકોટ વર્ષ સુધી વાર'વાર બાધીને બન્ધ સિચ્છેદના પર્થ'ત સમયે [૮ માના ૬૬ આગને અન્તે] હોય છે ॥૩૭॥

તુહા નપુસવેણેર્ગિદિપયયાવરાયવુજ્જોવા । વિગલસુદ્ધમતિયાવિય નરતિરિયચિરજ્જિયા હ્વોતિ ॥૩૮॥

તુન્યા નપુસકવેદેનૈકેન્દ્રિયસ્યાયરાતપોઘોતાઃ । વિફલસુદ્ધમત્રિકાવપિ નરતિર્યગિમધિરાજિતૌ મવતઃ ॥૩૮॥

અન્યવાર્થ—ર્ગિદિપ્યએકેન્દ્રિયનામ અને ધારક કાપ્ય ટજ્જોયા=સ્થાવર આતપ ઉદ્યેત એ ચાર પ્રકૃતિની ૭૦ પ્ર૦ સત્તા નપુસવેણ તુહા=નપુસવેદ તુસ્થ [અર્થાત્ ઇશાનદેવને ભવાન્ત્ય સમયે] છે તથા વિગલ સુદ્ધમત્તિય અવિ વ=વિકલત્રિક અને સુદ્ધમત્રિક એ ૧ ની

+ સુનિશ્ચિત સિધ્ધિ એટલો જ છે, કારણ કે દેશોત પૂર્વ કોટ વર્ષ સુધી અર્ગીશ્રીગ્ર ભવે જિવનામ બંધ આશુ રહી પુન ૩૩ સામર્ય સુધી અનુવરતા પશુ જિવનામ બંધ આશુ રહી ૮૪ સામ પૂર્વના ત્રીજા ભવર્મા પશુ સાધિક ૮૩ સામ પૂર્વસુધી જિવનામનો બંધ સતત પ્રવર્તનિ કષ્ટક શ્રેષ્ઠી પ્રારંભે ત્યારે ૮ માના ૬૬ આગે બંધવિચ્છેદ થાય, ત્યારનાદ નિર્માણ સુધી જિવનામનો ઉદ્ધ ઢોવાધી સુનિશ્ચિત સિધ્ધિ ૩૩ સાં દેશોત ૧ પૂં કો- ૮૪ સામ પૂર્વ અને બંધશાળ સમભમ ૧ સામ પૂર્વ ન્દન એટલોજ

૧ વારવાર પ્રમત્તે આવવાનું હોય છે અને પ્રમત્તે આદ્ય ૭ બંધ નથી તારે દેશોત પૂં કોં સુધી આદ્યનો સતત બંધ નહિ પણ વારવાર બંધ મણાવ.

ઉં પ્ર૦ સત્તા નરતિરય=મનુષ્યભવોમાં અને તિર્યચભવોમાં ચિર=દીર્ઘકાળ સુધી અજિયા=ઉપાજ્ની કરી [વારંવાર ખાંધી] હોય તેને પોતાના અન્ધતા અન્ત્ય સમયે તે તિર્યચને વા મનુષ્યને હોતિ=હોય છે ॥૩૮॥

માવાર્થ:—અન્વયાર્થવત્ સુગમ છે. ॥૩૮॥ इति उक्तं प्रदेशसत्ता स्वामी ॥

અવતરણ:—એ પ્રમાણે ઉં પ્ર૦ સત્તાના સ્વામી કહીને હવે જ૦ પ્ર૦ સત્તાના સ્વામી કહેવાય છે—

સ્વવિયંસયમ્મિ પગયં જહન્નગે નિયગસંતકમ્મંતે । સ્વણ સંજોઙ્ગયસંજોયણાણ ચિરસમ્મકાલંતે ॥૩૯॥

ક્ષપિતાંશેન પ્રકૃતં, જઘન્યકે નિજકસત્કર્માન્તે । ક્ષણં સંયોજિતસંયોજનાનાં ચિરસમ્યક્કાલાન્તે ॥૩૯॥

અન્વયાર્થ:—જહન્નગે=જઘન્ય પ્રદેશ સત્તામાં નિયગ સંતકમ્મંતે=સ્વસ્વ સત્તાના અન્ત્ય સમયે વર્તાતા સ્વવિયંસયમ્મિ=ક્ષપિત કર્માંશ એવ પગયં=પ્રકૃત-આહુ અધિકારમાં મુખ્ય છે. [અર્થાત્ સર્વ પ્રકૃતિઓની જ૦ પ્ર૦ સત્તા પોતપોતાના સત્તાક્ષયના અન્ત્ય સમયે ક્ષપિત કર્માંશ એવને હોય છે], એ સામાન્યથી કહ્યું. પરન્તુ એમાં જે જે વિશેષતા છે તે દર્શાવાય છે—સ્વણ સંજોઙ્ગય=ક્ષણવાર ખાંધેલા [અન્તર્મું ખાંધેલા] સંજોયણાણ=સંયોજના કરાવેની (અનંતાં ૪ની) જ૦ પ્ર૦ સત્તા ચિરકાલસમ્મત્ત અતે=દીર્ઘકાળ સુધીના સમ્યક્ત્વને અન્તે હોય છે. ॥૩૯॥

માવાર્થ:—જ૦ પ્ર૦ સત્તામાં સર્વત્ર ક્ષપિત કર્માંશ એવ સ્વામી તરીકે છે, અને પર્યન્ત સમયે જ૦ સત્તા હોય છે એ જે વાત સર્વ પ્રકૃતિઓમાં સામાન્ય છે, તેપણુ કેટલીક વિશેષતા છે તે આ પ્રમાણે—ક્ષપિત કર્માંશ એવે સમ્યક્દૃષ્ટિયણામાં અનંતાંની ઉદ્દલના (વિસયોજના) કરીને મિથ્યાત્વે આવી અન્તર્મુંકાળ અનંતાં ખાંધી પુનઃ શીઘ્ર સમ્યક્ત્વ પામી જે છાસક સાગરોં સુધી સમ્યક્ત્વ

મુચ્છિત શાખી ક્ષપ્તપલ્લુ પામી જનતાને ખપાવતાં જ્યારે સ્વરૂપથી ૧ સમયની અને સ્વપરૂપે બે સમયની છેલ્લી એકસ્થિતિ બાકી રહે ત્યારે જનતાની જાંબુસત્તા હોય ॥૩૬॥

उच्चलमाणीण उच्चलणा एगद्विई वुसामइगा । दिद्विदुगे वत्तीसे उदहिसए पालिए पच्छा ॥४०॥

उच्चलमानानामुच्चलना एका स्थितिद्विसामयिकी । इद्विद्विकस्य द्वात्रिंशदधिकोदविंशत्त पालयित्वा पश्चात् ॥४०॥

માર્ગપાર્શ્વ—ઉચ્ચલમાણીણ=ઉદ્ભવના ઠસ્વા યોગ્ય ૨૩ પ્રકૃતિઓની ઉચ્ચલ્લા=ઉદ્ભવના ઠસ્વા તેની જ્યારે દુસામગ્ગા એગદ્વિઈ=બે સમયરૂપ એક સ્થિતિ નેટલી બાકી રહે ત્યારે બે ૨૩ની જાંબુસત્તા હોય પરંતુ દિદ્વિદુગે=દિદ્વિદિકની—સમ્યં મિથ્યની જાંબુસત્તા વત્તીસે ઉદહિસए=સાધિક ૧૩૨ સામરોપમ મુધી પાલિए=પાલન કરીને પચ્છા=પછીથી હોય ॥૪૦॥

માર્ગપાર્શ્વ—ઉદ્ભવના યોગ્ય જે ૨૩ પ્રકૃતિઓ છે તેની જાંબુસત્તા ક્ષપિતકર્મશને સ્વસ્વક્ષયકાળે જ્યારે સ્વરૂપની અપેક્ષાએ એક સમયની અને કર્મત્વ સામાન્ય અપેક્ષાએ બે સમયની સ્થિતિ બાકી રહે ત્યારે હોય છે, બે સામાન્યથી કહ્યું પરંતુ જે જે વિશેષતા છે તે આ પ્રમાણે—ત્યાં પ્રથમ સમ્યં મોહની અને મિથ્યમોહનીયની જાંબુસત્તા ૧૩૨ સાં સમ્યં પાલન કરીને મિથ્યાત્વે જઈ પસ્થેના અસંમા બાગ મુધીની અતિમદ ઉદ્ભવનાવટે મિથ્યાત્વમાં એ બેને સહમાવવા જ્યારે ઉદ્ભવાવલિજા ઉપશન્તના સર્વ પ્રદેશો સર્વસહમાવટે સહમી બાવ ત્યારે બાકી રહેલી એક આવલિજાને સ્તિબુકથી સહમાવવા સ્વરૂપે ૧ સમય અને કર્મત્વ સામાન્યરૂપે બે સમય નેટલી સ્થિતિ બાકી રહે ત્યારે હોય ॥૪૦॥

अतिमलोभजसाणं मोहं अणुवसमइत्तु खीणाणं । नेय अहापवत्तकरणस्स चरमम्मि समयम्मि ॥४१॥

अन्तिमलोभयदसोर्माहमनुपश्चमय्य धीणयोः । श्रेय यथाप्रवृत्तकरणस्य चरिमे समये ॥४१॥

અન્વયાર્થ—અંતિમલોભજસાળં=અન્ત્ય લોભ (સંભવલન લોભ) અને યશ એ ણેની જાંપ્રાં સત્તા મોહં અણુવસમજ્જુ=ચારવાર મોહ-
નીયને નહિ ઉપશમાવીને (અર્થાત્ મોહનીયને એકવાર યજુ ઉપશમાવ્યા વિના) શેષ ક્ષાપિતકર્માશ ક્રિયાઓવડે સીળાણ=ક્ષય પામતાં
અહાવવત્તકરણસ્ત ચરિમે સમયે=યથાપ્રાં કરણુના ચરિમ સમયે [સાતમા ગુણુમાં ચરિમ સમયે] હોય છે, પરન્તુ ક્ષયના પર્યન્ત
સમયે નહિ. ૧૧૪૧૧

માવાર્થ:—અન્વયાર્થવત્ સુગમ છે. ૧૧૪૧૧

વેઝવ્વિક્કારસગં સ્વળવંધં ગતે ડ નરયજિટ્ટુટ્ટિહ્ । ઉવ્વટ્ટિત્તુ અવંધિય ઇગેદિગણ ચિરુવ્વલણે ૧૧૪૨૧

વૈક્રિયૈકાદશકં ક્ષણવદ્ધં ગતસ્તુ નરકજ્યેષ્ઠસ્થિતૌ । ઉદ્વૃત્ત્યાવધ્ધ્વા ઇકેન્દ્રિયગતઃ ચિરોદ્વલયતઃ ૧૧૪૨૨

અન્વયાર્થ:—વેઝવ્વિક્કારસગં=વૈક્રિય એકાદશકનો [નરકદિક દેવદિક વૈવંતો] સ્વળ=અન્તર્મુંભાત્ર વંધં=બંધ કરે, તેને બાંધીને
નરય જેટ્ટુટ્ટિહ્=નરકની ઉન્સ્થિતિમાં ઉત્પન્ન થાય (ડ સાગરોવાળો નારક થાય) યુનઃ ત્યાંથી ઉવ્વટ્ટિત્તુ=નિકળીને અવંધિય=વૈવં ૧૧
નહિ બાંધીને ઇગેદિગણ=એકેન્દ્રિયમાં ઉત્પન્ન થાય તેને ચિર ઉવ્વલણે=દીર્ઘ ઉદ્વલના કરતાં પર્યન્તે એક સ્થિતિ બાકી રહે વૈવં
એકાંની જાંપ્રદેશસત્તા હોય. ૧૧૪૨૧

૧ મોહનીય ઉપશમાવવાથી ગુણુસક્રમવડે ઘણા અશુભ પ્રકૃતિઓના ઘણા પ્રદેશો એમાં સંક્રમે છે તેથી પ્રદેશસત્તા વધી જાય છે માટે "મોહનીય
નહિ ઉપશમાવીને" કહ્યું છે.

૨ અપૂર્વકરણુરૂપ ૮ મા ગુણુરયાને ગુણુસંક્રમ શરૂ થવાથી પ્રદેશસત્તા ઘણી વધી જાય છે માટે યથાપ્રાંને અન્તે કહ્યું છે તથા આ પ્રકૃતિઓના
ક્ષયનું યથાપ્રાં કરણુ ૭મું ગુણુરયાનજ છે.

માયાયા—ક્ષપિતકર્માશ હવે પ્રથમ વેં ૧૧ના ઉદ્ભવના કરી સત્તામાંથી કાય કર્યું છે, ત્યારબાદ પુનઃ અન્તર્ગુંગાત્ર બાધીને ૩૩ સામયોની સ્થિતિવાળો નાશક ઘર્ષ ઉદ્ભવથી સક્રમથી ઘણુ ખપાવીને ત્યાંથી નિકળી તિર્યચપચ્ચેન્દ્રિય ઘષ્ટને પુનઃ ત્યાં નવુ એકાદશક ન બાધીને ત્યાંથી એકેન્દ્રિયમાં ઉત્પન્ન થાય, ત્યાં દીર્ઘકાળ મુખી (પચ્ચ્યોના અસંખ્યા ભાગ મુખીની) ઉદ્ભવના કરતાં ન્યારે સ્વરૂપથી ૧ સમયની અને ઉભયરૂપે (કમત્વ સામાન્યથી) ૨ સમય સ્થિતિ બાકી રહે ત્યારે તે એકેન્દ્રિયને વેં ૧૧ની જં પ્રદેશસત્તા હોય છે ॥૪૨॥

મણુયદુગુચ્ચાગોષુ સુદ્દમસ્વળવદ્ધગેસુ સુદ્દમતસે । તિત્થયરાહારતણૂ અપ્પદ્દા વંધિયા સુચિર ॥૪૩॥

મનુષ્યદિકોઘૈર્ગોત્રાણાં સૂક્ષ્મેણ ઘ્વણવદ્ધાનાં સૂક્ષ્મતસે । તીર્થક્રારાહારકતન્વોરલ્પાદાં પદ્ધા સુચિરમ્ ॥૪૩॥

મન્યવાયર્થ—સુદ્દમસ્વળવદ્ધગેસુ=સૂક્ષ્મ એકેંમાં અન્તર્ગું માત્ર બંધાયેલ મણુયદુગ ત્થાગોષ=મનુંદિક અને ઉચ્ચગોત્રની જં પ્રં સત્તા સુદ્દમતસે=સૂંત્રસમાં હોય છે તથા અપ્પદ્દા વંધિય=અલ્પકાળ બાધીને સુચિર=દીર્ઘકાળ મુખી (જિનને) નિર્જંસ્તા અને (આહાંને) ઉવેલતા તિત્થયર આહારતણૂ=વીર્ધં અને આહાંં શરીરની જં પ્રદેશસત્તા હોય છે ॥૪૦॥

માયાયર્થ—ક્ષપિતકર્માશ અગ્નિવાયુએ પ્રથમ મનું ૨ ઉચ્ચગોત્ર ઉવેલી સત્તાસ્થિત કર્યું હોય, ત્યારબાદ સૂક્ષ્મ એકેન્દ્રિયમાં (પુષ્ટી જળ વતંમાં) ઉત્પન્ન ઘર્ષ અન્તર્ગું કાળ માત્ર બાધીને પુનઃ અગ્નિવાયુમાં ઉત્પન્ન ઘર્ષ દીર્ઘ ઉદ્ભવનાવઠે ઉવેલતાં ન્યારે સ્વરૂપથી ૧ સમય અને કમત્વ સામાન્યથી ૨ સમયની સ્થિતિ બાકી રહે તે વખતે મનું ૨ ઉચ્ચગોત્રની જં પ્રદેશસત્તા હોય. તથા (ક્ષપિતકર્માશ હવે) જિનનામ અલ્પકાળ માત્ર એટલે ૮૪૦૦૦ (ચોર્યાંથી હબાર) વર્ષથી કષ્ટિ અધિક કાળ મુખી

गांधीने કેવલી થાય, ત્યારબાર અતિ દીર્ઘકાળ સુધી એટલે દેશોન પૂર્વકોડ વર્ષ સુધી કેવલિ પર્યાય પાળીને અયોગી કેવળી થાય તેવા ક્ષપિતકર્માશ અયોગી કેવલીને અન્ત્ય સમયે જિનનામની જ૦ પ્રદેશસત્તા હોય. કેટલાક આચાર્ય એમ પણ માને છે કે— ક્ષપિતકર્માશ જીવ જઘન્યયોગે જિનનામ ગાંધે તો ગંધકાળના પ્રથમ સમયે ગંધાયલી જે લતા તેજ જિનનામની જ૦ પ્ર૦ સત્તા છે. તથા ક્ષપિતકર્માશે આહાં ૭ અલ્પકાળ ગાંધીને [અહિં ગંધકાળ સ્પષ્ટ કહ્યો નથી. સામાન્ય ગંધકાળ તો ૧ સમયથી અન્તર્મું માત્ર છે—માટે યથાસંભવ ગ્રહણ કરવો] મિથ્યાત્વે જઈ દીર્ઘ ઉદ્દલનાવડે પલ્યાસં૦ લાગ સુધી ઉવેલતાં જ્યારે સ્વરૂપથી ૧ સમય અને કર્મત્વ સામાન્યથી ૨ સમયસ્થિતિ રહે ત્યારે પ્રદેશસત્તા હોય. ॥૪૩॥ इति जघन्य प्रदेशसत्ता स्वामी ॥

॥ अथ प्रदेशसत्तानां स्पर्धकोनी प्ररूपणा ॥

અવતરણ—એ પ્રમાણે જ૦ પ્ર૦ સત્તા સમાપ્ત થતાં પ્રદેશસત્તા પણ સમાપ્ત થઈ. હવે એ પ્રદેશસત્તાનાં અનેક સ્થાન-લેદ છે તેની પ્રરૂપણા સ્પર્ધકોની રીતિએ કહે છે, અર્થાત્ પ્રદેશનાં સત્તાસ્થાનો કહેવાને પ્રદેશસત્તાનાં સ્પર્ધકો કહેવાય છે—

चरमावलियपविट्टा गुणसेढी जासिमत्थि न य उदओ । आवलिगासमयसमा तासिं खलु फडुगाइं तु ॥४४॥

चरमावलिकाप्रविष्टा गुणश्रेणिर्यासामस्ति न चोदयः । आवलिकासमयसमानि तासां खलु स्पर्धकानि तु ॥४४॥

અન્વયાર્થ—જાસિં=જે પ્રકૃતિઓની ગુણસેઢી=શુભશ્રેણિ ચરમાવલિય પવિટ્ટા=ચરમાવલિકામાં (ક્ષયકાળની છેઢી સ્તિબુક્કાવલિકામાં) પ્રવેશેલી હોય, ય ન ઉદઓ=પરન્તુ ઉદય ન હોય તાસિં=તે ૨૯ પ્રકૃતિઓના ફડુગાઈં=સ્પર્ધકો આવલિગા સમયસમા ખલુ=આવલિકાના સમય જેટલાં જ હોય છે. ॥૪૪॥

માધ્યમ—પ્રકૃતિના ક્ષમ વખતે જે ઉત્તી ગામી સ્થેલી આવલિકા તે અરમાવલિકા, તેમાં જેના શુભશ્રેણિ પ્રદેશો આવેલા છે એવી
 સ્થાન૦ ૩-મિથ્યા૦-પ્રથમ ૧૨ ક્ષાય-નરક ૨-તિ૦ ૨-કુળતિ ૪-આવપ-ઉધોવ-સ્થા૦-સૂ૦-સાધા૦ એ ૨૯ પ્રકૃતિઓનાં તે અર-
 માવલિકાના સમયે જેટલા સ્પર્ધકો છે એક તારપર્ષ એ છે કે—અભવ્ય ચેચ્ય જ્ય૦ પ્ર૦ સત્તાવાળો છવ ત્રસમાં ઉત્પન્ન થઈ
 ત્યા અનેકવાર દેશવિરતિ સર્વવિરતિ પામીને બારવાર મોહનીય ઉપશમાવીને પુનઃ એકે૦માં ઉત્પન્ન થઈ પશ્યોપમાસ ૦ભાગ મુખી
 ત્યા રહીને મનુષ્યમાં ઉત્પન્ન થઈ પ્રકૃતિઓનો ક્ષય કરવાને તરપર થતા ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિજઠ ક્ષમ થયા બાદ કેવળ એક આવલિકા
 રહે છે તે પણ સ્તિ૦ સક્રમથી ક્ષય પામતા જ્યારે જન્તે જે સમય પ્રમાણુ એક સ્થિતિ બાકી રહે તે ઉપાન્ત્ય સમયે પર્યન્ત'સમ
 વવતી' પ્રદેશોનો સમૂહ તે પ્રથમ સર્વજન્ય પ્રદેશસત્તા સ્થાન સ'પૂર્ણ' ક્ષપિતકર્માચને હોય છે, પુનઃ એથી એક પ્રદેશ અધિક
 સત્તા પણ કોઈકને હોય માટે એક પ્રદેશાધિક બીજી સત્તાસ્થાન, પુનઃ જે પ્રદેશ અધિક પણ સત્તાસ્થાન કોઈને હોય માટે એ
 ત્રીજી સત્તાસ્થાન, એ રીતે એકેક અધિક પ્રદેશસત્તાવાળાં સ્થાનો અનેક છવની અપેક્ષાએ ત્યાં મુખી બાલુવા કે જે જ સ્થાને
 (ઉપાન્ત્ય સમયે) કોઈ શુભિતકર્માચ જાણ્યો હોય તેને જે સર્વોત્કૃષ્ટપ્રદેશસત્તા હોમ ત્યામુખીના જે અનન્ત સત્તાસ્થાને તે સર્વ મળીને
 ઉપાન્ત્યસમવવતી' છવને અન્ત્યસમયગત એક સત્તાસ્પર્ધક કહેવાય. (અહિ એક સમવવતી' સત્તાસ્થાનેનો સમુદાય તે ૧ સ્પર્ધક
 કહેવાય છે માટે)

જે પ્રમાણે જેમ સ્તિશુભવલિકાના અન્ત્ય સમયસબધી ૧ સત્તાસ્પર્ધક થયુ એ જ રીતે ત્રણ સમય શેષે અન્ત્યને ઉપાન્ત્ય એ
 જે સમયમા સ પૂર્ણ' ક્ષપિતકર્માચને કમમાકમ જે પ્રદેશસમૂહ હોય તેનુ સર્વજન્ય ૧ સ્થાન, અને જે જ પ્રદેશસમૂહમાં એક પ્રદેશ
 અધિક ઈત્વાદિ પૂર્વોક્ત રીતે શુભિતકર્માચની ઉ૦પ્રદેશસત્તા મુખીના અનન્તસ્થાનો મળીને જે ૧ સ્પર્ધક થાય તે બીજી સ્પર્ધક તથા

૧ ઉપાન્ત્ય સમવવતી' પ્રદેશસમૂહ પરશ્વે ઉત્પવતીમાં સક્રમતો દેવાથી તે પ્રદેશો આ પ્રથમ સત્તાસ્થાનમાં ન મળવા

ચાર સમય શેષે છેલ્લા ત્રણ સમયગત પ્રદેશસમૂહનું ત્રીજું, ચાર સમયવર્તી પ્રદેશસમૂહનું ચોથું, યાવત્ સંપૂર્ણ આવલિકા શેષ રહે સમયોન આવલિકાના સમયોમાં વર્તાતા પ્રદેશ સમૂહનું છેલ્લું સ્પર્ધક થાય. એ પ્રમાણે આવલિકામાં પ્રદેશસત્તા સ્પર્ધકો સમયોન આવલિકાના સમય જેટલાં એટલે આવલિકાસમયોથી ૧ ન્યૂન થયાં.

તથા એ જ પ્રકૃતિનો છેલ્લો સ્થિતિખંડ જે અન્તર્મુઠ સુધી સંક્રમી વિનાશ પામે છે, તે અન્તર્મુઠના અન્ત્યસમયે સંપૂર્ણ ક્ષયિતઠને તત્સમયવર્તી સ્થિતિખંડના જે પ્રદેશે એક સામટા સંક્રમે છે તે જઘન્ય પ્રદેશસમૂહનું જઘન્ય સત્તાસ્થાન ચરિમસ્થિતિ-ઘાતના ચરમપ્રક્ષેપ સંબંધિ જાણવું, ત્યારબાદ તેથી એક પ્રદેશ અધિક જે પ્રદેશ અધિક યાવત્ સંપૂર્ણગુણિતઠને સર્વોત્કૃષ્ટપ્રદેશ-સત્તાસ્થાન આવે ત્યાંસુધીનું સંપૂર્ણ સ્થિતિ સંબંધી અનન્ત સ્થાનોનું પણ એક સ્પર્ધક થાય છે. તેને સમયોન આવલિકાપ્રમાણ પૂર્વોક્ત સ્પર્ધકોમાં ઉમેરતાં સંપૂર્ણ ૧ આવલિકાના સમયો જેટલાં પ્રદેશસત્તાસ્પર્ધકો થાય છે. ૥૪૪૥

સંજલણતિગે ચેવં અહિગાણિ ચ આલિગાણ સમર્ણિં । દુસમયહીણેહિં ગુણાણિ જોગટ્ટાણાણિ કસિણાણિ ॥

સંજ્વલનત્રિકે ચૈવમધિકાનિ ચાવલિકાયાઃ સમયૈઃ । દ્વિસમયહીનૈર્ગુણિતાનિ યોગસ્થાનાનિ કૃત્સ્નાનિ ॥૪૫૥

અન્વયાર્થ—સંજલણતિગે=સંજ્વલનત્રિકનાં સત્તાસ્પર્ધકો પણ ચ એવં=એ પ્રમાણે જ જાણવાં, ચ=અને તે ઉપરાન્ત કસિણાણિ=કૃત્સ્ન-સંપૂર્ણ-સર્વ જોગટ્ટાણાણિ=યોગસ્થાન સમુદાયને દુસમયહીણેહિં=જે સમયહીન આલિગાણ સમર્ણિં=આવલિકાના સમય વડે ગુણાણિ=ગુણે-ગણે અને ગુણવાથી-ગણવાથી જેટલા યોગસ્થાનસમુદાયો આવે તેટલાં અહિગાણિ=અધિક સ્પર્ધકો (સંઠ ત્રિકના) છે. ૥૪૫૥

ભાવાર્થ:—સંઠકોધમાન માયા એ ત્રણના સ્પર્ધકો પણ પૂર્વોક્ત ૨૯ પ્રકૃતિઓના જેટલા, અર્થાત્ સંપૂર્ણ આવલિકાના સમયો

જેટલા પૂર્વોક્ત શીતે જ છે, પરન્તુ એ ઉપરાન્ત યોગસ્થાન આઠથી બીજા પણ સ્પર્ધકો જે સમય ન્યૂન જે આવલિકાના સમય જેટલા
 અધિક છે તેનું કારણ કે—એ રહ પ્રકૃતિઓ ક્ષયકને અનુદયવતી હોવાથી તેમજ તેનો નવો બંધ પણ ન હોવાથી ક્ષયકાળ ખેલાં
 અને ક્ષયકાળે પણ સ્તિબુદ્ધ સહકમવડે પરસ્પરોદયથી નિર્ભર છે, જેથી એ રહ પ્રકૃતિમાં ક્ષયકાળે શેષ સ્હેલી ચરમાવલિકા—વા સ્તિબુ-
 કાવલિકાને અધિકરીને સમયેન આવલિકા જેટલાં સ્પર્ધકો સ્તિબુદ્ધવલિકામત અને ૧ સ્પર્ધક ચરમખડના ચરમપ્રક્ષેપથી માંડી
 સંપૂર્ણ સ્થિતિનું મળી સંપૂર્ણ આવલિકા જેટલાં સ્પર્ધકો થાય છે અને આ ત્રણ પ્રકૃતિઓ તો ક્ષયકને બંધાવી અને ઉદયવતી
 પણ છે, જેથી એ ત્રણના ક્ષયકાળે દરેકની પ્રથમસ્થિતિ (ઉદયસ્થિતિ) ન્યામુધી એક આવલિકા જેટલી બાકી ન રહે ત્યાંમુધી તેમા
 સ્થિતિમાત રસધાત બંધ ઉદય ઉદીરણા પ્રવતે છે, અને તે પ્રથમા સ્થિતિ ન્યારે એક આવલિકામાત બાકી રહે ત્યારે એ પાંચે પદાર્થ
 વિચ્છેદ પામે છે, અને ત્યારપછીના સમયે એટલે અબધના અથવા અનુદયના પ્રથમસમયે સમયેન આવલિકા જેટલા પ્રથમસ્થિતિના
 પ્રદેશો અને જે સમયેન જે આવલિકા જેટલા નવા બંધાયલા પ્રદેશો, એટલી પ્રદેશસત્તા છે, શેષ સર્વ પ્રદેશો ક્ષય ધામ્યા છે પુન-
 બંધવિચ્છેદસમયે જે અન્ત્યપ્રક્ષેપ થયો છે તેના પણ ચરમસ્થિતિખડના ચરમ પ્રક્ષેપથી સંપૂર્ણ સ્થિતિસબંધી સત્તાસ્પર્ધકો વિચાર-
 વાના છે, એ શીતે ત્રણ પ્રકારની સ્થિતિમાં ત્રણ પ્રકારની પ્રદેશસત્તાના સ્પર્ધકો વિચારવાના છે ત્યાં બંધવિચ્છેદસમયવતી ચરમસ્થિ-
 તિખડના ચરમપ્રક્ષેપથી આશય સંપૂર્ણ સ્થિતિગત ૧ સ્પર્ધક, અને એ ત્રણના અબધક વા અવેદકપણામાં સ્તિબુદ્ધવલિકાની પ્રદે-
 શસત્તાનાં સમયેન આવલિકા જેટલાં સ્પર્ધકો તો પૂર્વોક્ત રહ પ્રકૃતિનાં એ જે પ્રકારની જેમ સ્પર્ધકો વિચારવા, અને એજ અબંધક
 પણામાં વા અવેદકપણામાં જે જે સમયેન જે આવલિકા જેટલી પ્રદેશસત્તાનાં જે સમયેન જે આવલિકા જેટલાં જ સત્તાસ્પર્ધકો
 યોગ આઠથી બધને અધિકરીને થાય છે તે આ પ્રમાણે—

બંધવિચ્છેદસમયે જન્મન્યયોને જેટલા પ્રદેશો નવા બાધ્યા છે, તે બંધાવલિકા વીત્યાબાદ એક આવલિકા મુધી સહમાવે, એ

પ્રમાણે સંક્રમાવતા બંધવિચ્છેદસમયથી પ્રારંભીને બીજી (સંક્રમ) આવલિકાના અન્ત્યસમયે સ્વરૂપાપેક્ષયા અકર્મી થાય છે અર્થાત્ છેલ્લે સમયે તે સત્તામાં હોતું નથી. દ્વિચરમ સમયે જે બાંધ્યું તે પણ બંધાવલિકા વીત્યા બાદ સંક્રમાવતા સંક્રમાવલિકાના અન્ત્ય સમયે સ્વરૂપ આશ્રયી સત્તામાં હોતું નથી. એ પ્રમાણે જે સમયે જે બાંધ્યું તે તે સમયથી પ્રારંભી બીજી આવલિકાના ચરમ સમયે સત્તા વિનાતું થાય છે. અને તેથી જ બંધના અભાવના પ્રથમ સમયે જે સમયન્યૂન જે સમયનું બાંધેલું જ સત્તામાં હોય છે, અન્ય હોતું નથી. એ પ્રમાણે બંધવિચ્છેદ સમયે જ્ઞાન્ય યોગવાળાએ જે કમમાં કમ દલિક બાંધ્યું તેને સંક્રમાવલિકાના ચરમ સમયે જેટલું અન્યમાં સંક્રમાવશે એ જ્ઞાન્ય પ્રથમ સ્થાન, કોઈએ કિંચિત્ અધિક (બીજા યોગસ્થાનવડે) બાંધ્યું હોય તેથી અનંતપ્રદેશ જેટલી અધિક પ્રદેશસત્તા હોય, એ બીજું સત્તાસ્થાન, કોઈએ ત્રીજા યોગસ્થાને બાંધ્યું હોય તે તેથી પણ અનંતપ્રદેશ આધેક ત્રીજું સત્તાસ્થાન, એ રીતે યાવત્ ઉત્કૃષ્ટયોગસ્થાન વડે બાંધેલા સર્વોત્કૃષ્ટ પ્રદેશસત્તાનું ઉંચ્ચસ્થાન આવે ત્યાં સુધીનાં અસંખ્ય સત્તાસ્થાનો તે ૧ સત્તાસ્પર્ધક થયું. એ સ્પર્ધક દ્વિતીયાવલિકાના અન્ત્યસમયે કમમાં કમ અને વધારેમાં વધારે જેટલું દલિક સંક્રમાવશે તેનું થયું તેમ જ બંધના ચરિમસમયબદ્ધ પ્રદેશોનું થયું. ત્યારબાદ બંધવિચ્છેદના ઉપાન્ત્યસમયે (દ્વિચરમસમયે) બાંધેલા પ્રદેશોનું બીજું સત્તાસ્પર્ધક પણ પ્રથમસ્પર્ધકની જ રીતિએ અસંખ્ય સ્થાનોનું થાય છે, પરંતુ તક્ષવત એકે દ્વિતીયાવલિકાના ઉપાન્ત્ય સમય સંબંધી સંક્રમનાર દલિકોતું થાય છે તેથી એ ઉપાન્ત્ય સમયમાં બંધવિચ્છેદસમયના બાંધેલા અને ઉપાન્ત્યસમયના બાંધેલા પ્રદેશો એ જે પ્રદેશસમુદાયની સત્તા છે તેથી દ્વિસામયિકપ્રદેશોનું ગણાય. એ રીતે ત્રિચરમસમયે બાંધેલા પ્રદેશોનું ત્રીજું દ્વિતીયાવલિકાના ત્રિચરમસમયે થાય છે, તે ત્રિસામયિક પ્રદેશસત્તાવાળું છે. એ રીતે જે સમયોન જે આવલિકાના જેટલા સમયો તેટલા સ્પર્ધકો થાય છે. એ પ્રમાણે અબંધકપણામાં યોગ આશ્રયી વા બંધ આશ્રયી જે સમયોન જે આવલિકા જેટલાં સ્પર્ધકો જાણવાં.

એ પ્રમાણે સ્તિષ્ઠુકાવલિકાનાં સમયોનાવલિકા જેટલાં, બંધવિષ્ણે સમયે રહેલા વ્યવસ્થિતિવાતના વ્યવસ્થાપકોપથી આરબી સકલ સ્થિતિગત ૧, અને યોગ આશ્રયી બંધગત સ્પર્ધાંકો જે સમયોન જે આવલિકા જેટલાં, જે ત્રણે ભેદાં કસ્તાં ને કે જે સમયોન ૩ આવલિકા જેટલાં થાય, પરન્તુ સ્તિષ્ઠુકાવલિકા (પ્રથમાસ્થિતિની પશ્ચિમવાલિકા) અને નવા બંધાયલા પ્રયોગની પ્રથમ સક્રમાવલિકા જે ભિન્ના એકેક સમય સમકાલે જ ક્ષય પામતો બાવ છે, જેથી જે જે આવલિકાના સ્પર્ધાંકો સમકાલીન હોવાથી જુદા ન જણાય [કારણ કે અહિં સ્પર્ધાંકોના ભેદ ભિન્ન કાળાશ્રય વૃત્તિવાળા છે] જેથી સ્તિષ્ઠુકાવલિકાના અને પહેલી સક્રમાવલિકાના સ્પર્ધાંકોની સત્તા એક બીજાં 'અન્તર્ગત' વા સમકાલીન હોવાથી એકજ આવલિકા ગણવાં થાય જે સમયોન એક આવલિકા જેટલાં સ્પર્ધાંકો અધિક-અહાં ગણવાં, તેથી ૨૬ પ્રકૃતિઓના સત્તાસ્પર્ધાંકોથી આ ૩ પ્રકૃતિનાં સત્તાસ્પર્ધાંકો જે સમયોન આવલિકાના સમય જેટલાં અધિક કયાં તે યુક્ત છે ॥૪૫॥

वेपसु फज्जगदुगं अहिगा पुरिसस्स वेउ आवलिया । वुसमयहीणा गुणिया जोगट्टाणेहिं कसिणेहिं ॥४६॥

वेदेषु स्पर्धकद्विकमधिकानि पुरुषस्य द्वे त्यावलिकानि । द्विसमपहिनानि गुणितानि योगस्वानैः कुरस्नैः ॥४६॥

અન્યયાર્થા—વેપસુ=ત્રણે વેદમા ફજ્જગદુગં=જે જે સ્પર્ધાંક છે ૩=પરન્તુ પુરિસસ્સ=પુરુષવેદનાં સ્પર્ધાંકો કસિણેહિં જોગટ્ટાણેહિં=સર્વ યોગસ્થાનોના સમૂહ આથે દુસમય હીણા વે આવલિયા=જે સમય હીન જે આવલિકાને ગુણિયા=ગુણવા જેટલાં (જે સમયોન જે આવ૦ જેટલા) અધિક છે ॥૪૬॥

૧ આ સમકાલીન સ્પર્ધાંકોની પ્રવેશસત્તા સમુદ્ધિત ગણવી નેહિં તે અહિં ને ૩ સ્પષ્ટ ગણવી નથી તેાપણ તેવી સમુદ્ધિત સત્તાવાળાં સ્પર્ધાંકો સ્વયં વિચારવામાં પણ વિરોધ જેવું સંભવતું નથી.

માર્વાર્ય:—અભવ્ય યોગ્ય જ૦ પ્રદેશ સત્તાવાળો જીવ ત્રસમાં ઉત્પન્ન થઈ ઘણીવાર દેશવિરતિ સર્વવિરતિ પામી ચાર વાર મોહનીયને ઉપશમાવી ૧૩૨ સાગર સુધી સમ્યક્ત્વપાળી અપતિત સમ્યક્ત્વમાં નપુંસક વેદે ક્ષપકશ્રેણિ પ્રારંભીને નપુંસનો ક્ષય કરતાં કરતાં જ્યારે નપુંસની પ્રથમાસ્થિતિ (ઉદયસ્થિતિ) ૧ સમય જેટલી ણાકી રહી તે વખતે ઉપાન્ત્ય સમયે વર્તાતાં દ્વિતીયા સ્થિતિનો છેલ્લો સ્થિતિગાંડ પરપ્રકૃતિમાં સંપૂર્ણ સંક્રમાવ્યે, જેથી પ્રથમાસ્થિતિના ચરમસમયે નપુંસવેદની દ્વિતીયા સ્થિતિનો અભાવ હોવાથી કેવળ પ્રથમા સ્થિતિનોજ એક છેલ્લો સમય વર્તે છે, તેથી એ છેલ્લા સમયમાં પૂર્વોક્ત પ્રકારે એકેક પ્રદેશવૃદ્ધિને અનુસારે નાના જીવ આશ્રયી અનંત સત્તાસ્થાનોનું ૧ સત્તા સ્પર્ધક બને છે. તથા ઉપાન્ત્ય સમયે વર્તાતાં જે જીવ સ્થિતિનો પર્યન્ત સમય છે તે જીવ સ્થિતિના પર્યન્ત સમયથી પણ સંપૂર્ણ સ્થિતિનું ૧ સ્પર્ધક પૂર્વોક્ત રીતે એકેક પ્રદેશવૃદ્ધિને અનુસરીને બને છે. માટે નપુંસવેદનાં જે સ્પર્ધક થયાં.

અથવા જીવ રીતે વિચારીએ તો જે સમયે પ્રથમાસ્થિતિ અને દ્વિતીયાસ્થિતિમાં જેટલા પ્રદેશો છે તે સમુદિત પ્રદેશસત્તાનું ૧ સ્પર્ધક (પ્રથમાના ઉપાન્ત્ય સમયમાં અથવા દ્વિતીયાના અન્ત્ય સમયમાં બને છે તે અથવા પ્રથમાના ઉપાન્ત્યનું અને દ્વિતીયાના અન્ત્ય સમયનું એ જે મળીને ૧ સ્પર્ધક), અને જીવ સ્થિતિ ક્ષય પામ્યાણાદ પ્રથમાના અન્ત્ય સમયનું ૧ સ્પર્ધક, એ રીતે પણ નપુંસનાં જે સ્પર્ધક ગણી શકાય છે. સ્ત્રીવેદનાં પણ એ રીતેજ બે સ્પર્ધકો જાણવાં.

તથા પુરુષવેદમાં સંજ્વલન ત્રિકમાં કહ્યા પ્રમાણે જે સમયેન જે આવલિકા જેટલાં સ્પર્ધકો જીવ સ્થિતિમાં [જે સમયેન જે આવલિકા સુધી બાંધેલા નવા પ્રદેશોના], થાય છે. અને પ્રથમાસ્થિતિમાં તો નપુંસવેદવત્ ૧ જ સ્પર્ધક અન્ત્ય સમયમાં થાય છે, માટે પુંસવેદનાં સ્પર્ધકો સ્ત્રી નપુંસનાં સ્પર્ધકોથી જે સમયેન જે આવલિકા જેટલાં અધિક છે, અહિં જીવ સ્થિતિમાં બનતા સ્પર્ધકોનો પ્રકાર દર્શાવવા માટે ગાથામાં જે સમયેન જે આવલિકા જેટલાં અધિક કહ્યાં છે. ૧૧૪૬૧

મયતરણા—પ્રથમ કહેવાયલાં અને ૬૭ કહેવાયે તે પ્રદેશસત્તા સ્પર્ધકોનું સામાન્ય લક્ષણ આ જાણામાં કહેવાય છે—

સવ્વજહન્નાત્તં સ્વધુત્તરઓ નિરંતરં ડર્પિ । ઇગં ઉવ્વલમાણી લોમજસા નોકસાયાણં ॥૪૭॥

સર્વજહન્યાદારબ્ધં સ્કધોત્તરતો નિરન્તરપ્પરિ । ઇકમ્મુદ્દલ્યમાનાનાં, લોમયદ્વસોઃ નોકપાયાણામ્ ॥૪૭॥

અર્થ—સવ્વજહન્ન=સર્વ જહન્ય પ્રદેશ સત્તાસ્થાનથી આકર=આરબીને ડર્પિ=આગળ નિરંતર=નિરન્તરપણે સંવ=એકેય સ્કધની વા પ્રદેશની ઉત્તરઓ=વૃદ્ધિ કરવાથી પ્રદેશસત્તાનું સ્પર્ધક અને છે તથા ઉવ્વલમાણી=ઉદ્ભવના યોગ્ય રૂઠ પ્રકૃતિઓ અને લોમજસા નોક પાયાણં=સંલોભ વશ અને નોકપાય ૬ એ ૮ પ્રકૃતિમાં ઇગં=એકેક સત્તાસ્પર્ધક અને છે ॥૪૭॥

માર્થ—અર્થ સ્પિતકર્માશને જન્ય યોગે બાધિલા પ્રદેશ સમૂહોમાંથી પ્રાપ્ત થતી જે સર્વ જન્ય પ્રદેશસત્તા છે તેમાં યોગવૃદ્ધિએ એકેક સ્કધની વૃદ્ધિ કરતાં [અર્થાત્ જનન્ત પ્રદેશોની વૃદ્ધિ કરતા], ઉં યોગસ્થાન પ્રત્યયિક ઉં પ્રદેશસ્થાન મુખીનાં જસ આ પ્રદેશ સત્તાસ્થાનોના સમુદાય [વિવક્ષિત એકજ સમયમા જનતો હોય] તે યોગ પ્રત્યયિક સત્તા સ્પર્ધક અને એકેક પ્રદેશ વૃદ્ધિએ જનન્ત સત્તા સ્થાનોના સમુદાયનું જે એક સત્તા સ્પર્ધક તે પ્રદેશ પ્રત્યયિક સત્તા સ્પર્ધક, એમ બે રીતે સત્તા સ્પર્ધકની ઉત્પત્તિ છે તેમા પદાન્તે નવા બાધિલા પ્રદેશોનાં સ્પર્ધકો યોગ પ્રત્યયિક [સ્કધ વૃદ્ધિવાળા] છે, અને સ્થિત્યુકાવલિકાના તથા સ્થિતિઘાતવતી સ્થિતિજઠના સ્પર્ધકો પ્રદેશ પ્રત્યયિક (પ્રદેશ વૃદ્ધિવાળા) છે ઉદ્ભવના યોગ્ય રૂઠ પ્રકૃતિઓનું ૧ સત્તાસ્પર્ધક અને છે તે આ પ્રમાણે.

૧ જાણામાં સ્કધ સન્દના ઉપલક્ષણથી પ્રદેશ પલુ મહત્તુ કરવે.

અલબ્ધ ચોગ્ય જાં પ્રાં સત્તાવાળો જીવ ત્રસમાં ઉત્પન્ન થઈ સમ્યક્ત્વ અને દેશવિરતિ અનેકવાર પામી ચારવાર મોહનીય ઉપશમાવી ૧૩૨ સાગર સુધી સમ્યક્ત્વ પાલન કરી મિથ્યાત્વે જઈ પલ્યાસંભાગ જેટલી દીર્ઘ ઉદ્દલના વડે સમ્યક્ત્વને ઉવેલતા છેલ્લો સ્થિતિખંડ સંકરીને એક સ્તિથુકાવલિકા [પરોઢયાવલિયા] ણાકી રહી હોય, તેને મિથ્યાત્વમાં સ્તિથુકોઢયવડે સંક્રમાવતાં જે સમય ણાકી રહે તે સમયે (ઉપાન્ત્ય સમયે) સમ્યંની જઘં પ્રદેશસત્તા અને એજ ઉપાન્ત્ય સમયે અનેક જીવ આશ્રયી પ્રદેશ વૃદ્ધિએ અનન્ત સત્તાસ્થાનોનો સમુદાય તે ૧ સત્તાસ્પર્ધક [અન્ત્ય સમયે તો નિઃસત્તા થવાથી સ્પર્ધકાભાવ છે].

એ પ્રમાણે મિશ્રમોહનીયનું પણ ૧ સ્પર્ધક થાય છે, અને એજ રીતે શેષ ઉદ્દલનીય ૨૧ પ્રકૃતિઓનું પણ એકેક સત્તાસ્પર્ધક છે, પરન્તુ એ ૨૧માં તક્ષવત એ કે-૧૩૨ સાગરોપમનો સમ્યક્ત્વકાળ ન કહેવો. તથા લોભ અને યશકીર્તિનું પણ ૧-૧ સ્પર્ધક એ રીતેજ છે પરન્તુ તક્ષવત એ કે ચારવાર મોહનીયનો ઉપશમ કર્યા વિના શેષ ક્ષણિતંક્રિયા વડે પ્રદેશો ણપાવીને દીર્ઘકાળ સંયમ પાલન કરી ક્ષપક થાય ત્યારે યથાપ્રાંના અન્ત્યસમયે જઘન્ય પ્રદેશ સત્તાસ્થાન હોય છે, ત્યાંથી આરંભી નાના જીવોની અપેક્ષાએ નિરંતર પ્રદેશ સત્તાસ્થાનો ત્યાં સુધી કહેવા કે શુણ્ણિત કર્માંશને ઉત્કૃષ્ટ પ્રદેશ સત્કર્મસ્થાન થાય, તેનું ૧ સ્પર્ધક ણને છે.

તથા ૬ નોકસાયનું ૧-૧ સ્પર્ધક આ પ્રમાણે-સમ્યંમોહનીયમાં કહ્યા પ્રમાણે ચારવાર મોહનીય ઉપશમાવવા સુધી કહીને ત્યારણાઢ સ્ત્રીવેદ નપુંવેદને વારંવાર ણાંધવાથી અને હાસ્યાદિકનો પ્રદેશો સંક્રમાવવાથી ઘણી પ્રદેશસત્તા પ્રાપ્ત કરીને મનુષ્ય થાય ત્યાં દીર્ઘકાળ સંયમ પાલન કરી પર્યાન્તે ક્ષપક થઈને છેલ્લા સ્થિતિખંડના ચરમપ્રદેશ સમયે જે જઘન્યપ્રદેશસત્તા છે ત્યાંથી આરંભીને એક એક પ્રદેશવૃદ્ધિએ નિરંતર પ્રદેશ સત્કર્મસ્થનો ત્યાં સુધી કહેવા યાવત શુણ્ણિતકર્માંશને ઉત્કૃષ્ટ પ્રદેશ સત્કર્મસ્થાન પ્રાપ્ત થાય. આ રીતે સંપૂર્ણ સ્થિતિ સંખંધી એક સ્પર્ધક થાય છે. ૧૧૪૭૧

મયતરણા—શાકનીય વિના શેષ ૩ ઘાવીકર્માનાં સત્તાસ્પર્ધકા કહેવાય છે—

ઠિહ્વલગવિચ્છેયા સ્ત્રીણકસાયસ્ત સેસકાલસમા । યગહિયા ઘાઈણ નિદ્વાપયલાણ હિચ્છેકં ॥૪૮॥

સ્થિતિસ્વલકવિચ્છેદાત્, ધીણકપાયસ્ય શેષકાલસમાનિ । એકાધિકાનિ ઘાતિનાં, નિદ્વાપચલયોદિત્વૈકમ્ ॥૪૮॥

મગ્યયાર્થા—શૌણકક્રાવસ્ત=શ્લીલુકપાયીના ઠિહ્વલગ વિચ્છેયા=સ્થિતિખટ-સ્થિતિઘાત વિચ્છેદ યથા પછી સેસ કાલસમા=શેષ રહેલા કાળ સમાન અને તે ઉપરાન્ત પણ યગહિયા=એક અધિક સ્પર્ધક ઘાઈણ=ઘાતી પ્રકૃતિઓનાં હોય છે, અને નિદ્વાપયલાણ=નિદ્રા પ્રથલાનાં સ્પર્ધકા તેથી એક-એક સ્પર્ધક દિવા-વર્ણને હોય છે ॥૪૮॥

માયાર્થ—શ્લીલુકપાયના સંખ્યાતબાગ ગયા બાક છેલ્લો એક સંખ્યાતબાગ અન્તમું પ્રમાણ બાકી રહે ત્યારે આવરણની ૧૪ પ્રકૃતિઓની સ્થિતિસત્તા સર્વાપવર્તના વઠે અપવર્તીને શેષ અન્તમું પ્રમાણ બનાવે છે, અને નિદ્રાદિકની સ્થિતિસત્તા સમયહીન બનાવે છે એ વખતે સ્થિતિઘાતાદિ સર્વવિચ્છેદ પામે છે, જેથી શેષ રહેલ અન્તમું સ્થિતિ અનુક્રમે સમયે સમયે ઉદયઉદીશ્વાથી કાય પામતાં જ્યારે છેલ્લો એક સમય બાકી રહે તે સમયે ક્ષપિતની જે કમમાં કમ પ્રદેશસત્તા તે જાન્ય, અને ત્યાંથી પ્રારંભીને પ્રદેશપ્રદેશની વૃદ્ધિએ ગુણિતની ઉન્નત્તા મુખીનાં જે સર્વ પ્રદેશસત્તાસ્થાનો, તેનો સમુદાય તે એક સ્પર્ધક એ શીતે ઉપાન્ત્ય સમયે દ્વિસામયિક ત્રિચરિમસમયે ત્રિસામયિક યાવત્ અન્તમું સ્થિતિસત્તાનાં અન્તમું જેટલા સત્તાસ્પર્ધકા વિચારવાં તથા ચરિમસ્થિતિઘાતના વચ્ચિમ-પ્રમેપથી આરંભી પશ્ચાનુપૂર્વિએ અનુક્રમે વધતા પ્રદેશ સત્કર્મસ્થાનો ત્યાં મુખી કહેવા, યાવત્ પોતપોતાનું સર્વોત્કૃષ્ટ પ્રદેશસત્કર્મ પ્રાપ્ત થાય, તેટલું પોતપોતાનું સંપૂર્ણ સ્થિતિ સબંધી એક સ્પર્ધક થાય છે તેથી એ ૧૪ પ્રકૃતિનાં સત્તાસ્પર્ધકા ૧ અધિક અન્તમું પ્રમાણ છે

તથા નિદ્રાપચલાનો ઉદય ઉપાન્ત્ય સુધી જ હોવાથી અન્ત્યસમયવર્તી ૧ અધિક ખાદ કરતાં શેષ અન્તર્મુઠ જેટલાં છે (અર્થાત્ આવરણથી ૧ ન્યૂન છે). ૧૩૮૧

સેલેસિસંતિગાણં ઉદયવર્ણનં તુ તેણ કાલેણં । તુહ્યા ણેગહિયાઈં સેસાણં ણગઙ્ગાઈં ॥૪૯૧॥

સૈલેશીસત્તાકાનામુદયવર્તીનાં તુ તેન કાલેન । તુલ્યાન્યેકાધિકાનિ શેષાણામેકન્યૂનાનિ ॥૪૯૧॥

અન્વયાર્થ:—સેલેસિસંતિગાણં=શૈલેશીમાં [અયોગીમાં] સત્તાવાળી પ્રકૃતિઓમાં ઉદયવર્ણનં=ઉદયવર્તી ૧૨ પ્રકૃતિઓનાં પ્રદેશ સત્તા સ્પર્ધકો તેણ કાલેણં તુહ્યાણિ=તે કાળ તુહ્ય [અયોગીના સમય જેટલાં] અને તે ઉપરાન્ત ણગ(અ)હિયાઈં=એક અધિક છે. અને સેસાણં=શેષ અનુદયવર્તી ૮૩ પ્રકૃતિઓનાં સત્તાસ્પર્ધકો ણગઙ્ગાઈં=એક ન્યૂન છે. (અયોગી સમય જેટલાંજ) છે. ૧૪૯૧

ભાવાર્થ:—અયોગી ગુણસ્થાને હપની સત્તામાં ૧૨ ઉદયવર્તીને ૮૩ અનુદયવર્તી છે, તેમાં ઉદયવર્તીનાં સ્પર્ધકો ૧૪ આવરણની પદ્ધતિ પ્રમાણે અયોગીના સમય જેટલાં એક સામયિક દ્વિસામયિક ઇત્યાદિ અન્ત્ય સમયથી પ્રારંભીને પ્રથમ સમય સુધી પશ્ચાત્ પૂર્વીએ જાણવાં. તથા સયોગિકેવલીના ચરમ સમયે થતો જે છેલ્લો સ્થિતિઘાત, તેના ચરમ પ્રણેપથી આરંભી પાશ્ચાત્ પૂર્વેએ પોતપોતાના સર્વેત્કૃષ્ટ પ્રદેશ સત્કર્મસ્થાન પર્યંત પોતપોતાની સંપૂર્ણ સ્થિતિ સંબંધી એક સ્પર્ધક જાણવું. જેથી ઉદયવર્તીનાં સર્વ સ્પર્ધકો ૧ અધિકઅયોગી સમય પ્રમાણ છે. તથા અનુદયવર્તી ૮૩ નાં સત્તા સ્પર્ધકો ઉપાન્ત્ય સમયથી ગણાતાં હોવાથી અન્ત્ય સમયવર્તી ૧ સ્પર્ધક રહિત ગણવાં. ૧૪૯૧

અવતરણ:—એ રીતે જેમ સત્તા સંબંધિ સ્પર્ધકો કહ્યાં તેમ ણન્ધનકરણ આધિકનાં (ણંધનાં સંક્રમનાં ઇત્યાદિ) પણ યથાસંભવ પ્રાપ્ત થાય છે માટે તે વિચારવાની ભલામણ કરે છે—

समवतो ठाणाइं कम्मपएसेहिं होंति नेयाइं । करणेसु य उदयस्मि य अणुमाणेणेवमेणं ॥५०॥

समवतः स्थानानि कर्मप्रदेशैर्मवन्ति श्रेयानि । करणेषु चोदये चानुमानेनैवमेतेन ॥५०॥

मन्वयार्थ—एवं=अने प्रभाजे एण अणुमाणेण=अने पूर्वोक्त अनुमानवडे [पूर्वोक्त स्पर्धकाने अनुसारे] करणेसु य=आठ करणामां उदयस्मि य=उदयमा पणु कम्मपएसेहिं=कर्म प्रदेशो वडे समवतो=यथासंभव प्रभाजे ठाणाइं होंति=स्थानो अने स्पर्धका थाव छे ते नेयाइं=नियुवां ॥५०॥

माथार्थ—नेम सत्तामां प्रदेशसत्ता स्पर्धका कथा तेम जंधमां जन्धमान प्रदेशीना प्रदेशजंध स्पर्धका, स कभमां स कभता प्रदेशो आक्षयी प्रदेशस कभ स्पर्धका धत्तादि आठे करणुमां ते ते करणु संजसि प्रदेशस्पर्धका प्राप्त थाव छे, ते ने रीते संभवे ते रीते आ कडेवा सत्तास्पर्धकाने अनुसारे विचारवां, तेमज उदयनां पणु प्रदेशस्पर्धका विचारवां [अहिं उदय अठे करणुइय न होवाधी लुह पठ कणु छे] ॥५०॥

अयतरणा—अने आठ करणुविक्रमां [१० वस्तुजोमां] भूयस्कारादि पणु होव छे ते कडे छे—

करणोदयसंताणं पगइट्टाणेसु संसयतिगे य । भूयस्कारप्पयरो अवट्टिमो तह अवत्तव्वो ॥५१॥

करणोदयसत्तानां प्रकृतिस्थानेषु श्रेयत्रिके च । भूयस्कारोऽप्यस्यरोऽवस्थितस्तयाऽवक्तव्यः ॥५१॥

मन्वयार्थ—करण उदय संताणं=आठ करणु उदय अने सत्ता अने १०नां पगइट्टाणेसु=प्रकृतिस्थानोमां य संसयतिगे=अने श्रेय त मा अटवे स्थितिस्थानोमां अनुभाज=धानोमां अने प्रदेशस्थानोमां भूयस्कार=भूयस्कार अप्यस्यरो=अव्यपतर अयट्टिमो=अवस्थित तह=तथा अवक्तव्यो=अवक्तव्य अने ४ होय छे, ते पणु यथासंभव विचारवा ॥५१॥

ભાવાર્થ:—અન્વયાર્થવત્ સુગમ છે. ૥૫૧૥

અવતરણ:—હવે એ ભૂયસ્કારાદિકનો અર્થ કહે છે—

एगादहिगे पढमो एगाईऊणगम्मि विइओ उ । तत्तियमेत्तो तईओ पढमे समये अवत्तव्वो ॥५२॥

एकाद्यधिके प्रथम एकादिन्यूनके द्वितीयस्तु । तावन्मात्रस्वृतीयः प्रथमे समयेऽवक्तव्यः ॥५२॥

અન્વયોર્થ:—એગ આદિ અહિગે=એકાદિ અધિક હોય તો પઢમો=પ્રથમ પ્રકાર એટલે ભૂયસ્કાર થાય છે, ઉ=અને એગાઈ ઉણગમ્મિ=એક આદિ ન્યૂન હોય તો વિइओ=નીચે પ્રકાર એટલે અલપતર થાય છે, તત્તિયમેત્તો=તેટલો માત્રજ હોય તો તईओ=ત્રીને પ્રકાર અવસ્થિત થાય છે, અને પઢમે સમયે=પ્રથમસમયે(પ્રારંભસમયે) અવત્તવ્વો=અવક્તવ્ય નામનો ચોથો પ્રકાર થાય છે. ૥૫૨૥

ભાવાર્થ:—અન્વયાર્થવત્ સુગમ છે. તેમજ પાંચમા કર્મશ્રંધમાં પ્રકૃતિબંધને અંગે ભૂયસ્કારાદિ જે રીતે કહ્યા છે તે રીતે જણવા. ૥૫૨૥

અવતરણ:—બંધનકરણાદિમાં જે સ્વામિત્વ કહ્યું તે ઓધ સ્વામિત્વ છે, માટે બંધાદિ ૧૦ વસ્તુઓમાં દરેક ગત્યાદિ આશ્રયી વિશેષ સ્વામિત્વ પણ છે તે વિચારવાની બળામણ આ ગાથામાં કરે છે—

करणोदयसंताणं सामित्तोघेहिं सेसगं नेयं । गईयाइमग्गणासुं संभवओ सुद्धु आगमिय ॥५३॥

करणोदयसत्तानामोघस्वामित्वैः शेषकं ज्ञेयम् । गत्यादिमार्गणासु संभवतः सुद्धुआगम्य ॥५३॥

અન્વયાર્થ:—કરણ ઉદય સંતાણં=આઠ કરણ ઉદય અને સત્તા એ ૧૦ વસ્તુઓમાં કહેલા સામિત્તોઘેહિં=ઓધ સ્વામિત્વને સુદ્ધુ

आगम्य-सारी शीते व्यष्टीने सेसगं-शेष स्वामित्व छेटी विशेष स्वामित्व पक्ष गर्ह्याह ममणासुं=प्रति आदि भार्गवाभ्यां संभवसो= स भवधी-यथास भव नेयं=अणुर्वु ॥५३॥

भाष्यार्थः—उक्तं ८ उक्त्य अने सत्ता अये १०नु प्रत्येकनु जे स्वल्प विस्तार सहित कहुं ते आष स्वामित्व-सामान्य स्वामित्व कहेवाय, तेथी अये १० नु आष स्वामित्व विधारीने ते अनुसारे विशेष स्वामित्व अत्यादि १४ भार्गवाभ्यां जे शीते घटे ते शीते शास्त्रानुसारे विचारवु ॥५३॥

अधतरणः—पुन अधनकरव्याधिकिमा संवेध पक्ष विचारवा योऽयं छे ते कहे छे—

घन्धोदीरणसकमसतुदयाण जहन्नगार्हर्हि । सवेहो पगइठिईअणुभागपएसओ नेओ ॥५४॥

घन्धोदीरणासंक्रमसतोदयानां जघन्यादिभिः । संवेधः प्रकृतिस्यित्यनुभागपदेसतो ज्ञेयः ॥५४॥

अन्यथायैः—घन्धोदीरणसंक्रमसंतुदयाणं=अध उदीरणा सकम सत्ता अने उक्त्य अये पांच पदार्थाना पगइ ठिई अणुभाग पएसओ=प्रकृति स्थिति अनुभाग अने प्रदेशने अधिकरीने जहन्नगार्हर्हि=जघन्य आदि (जघन्य अजघन्य उत्कृष्ट अनुत्कृष्ट अये चार) विकल्प वडे संवेहो=स वेध पक्ष नेओ=अणुवा योऽयं (विचारवा योऽयं) छे ॥५४॥

भाष्यार्थः—अध उक्त्य उदीरणा सकम अने सत्ता अये ५ पदार्थाना प्रकृति विजेरे चार आद्यथी जघन्यादि विकल्पने संवेध पक्ष विचारवा योऽयं छे जेम ज्ञानावस्थावना जघन स्थितिअधमां जघन अनुभाजन्य जघन प्रदेशअध अजघन्य स्थिति

१ १० पदार्थाना संवेध विचारवा योऽयं जेम नदि कही होय ते श्रीशुभ्रुत लजे.

ઉદીરણા અજ્ઞાન સ્થિતિસંક્રમ અજ્ઞાન સ્થિતિસત્તા અને અજ્ઞાન સ્થિતિઉદય ઇત્યાદિ રીતે પૂર્વાપર વિચાર કરીને પાંચેનો પરસ્પર સંબંધ વિચારવો. ॥૫૪॥

અવતરણ—એ પ્રમાણે સત્તા પ્રકરણ સમાપ્ત થયું, અને તે સાથે આઠ કરણ ઉદય અને સત્તા એ ૧૦ વસ્તુઓની પ્રરૂપણા સંબંધિ જે આ ગ્રંથની પહેલીજ ગાથામાં સૂચના કરી હતી તે પ્રરૂપણા પણ સમાપ્ત થઈ, હવે આ ગ્રંથના જ્ઞાનનું વિશિષ્ટ રૂપ શું? તે કહીને ઉપસંહાર સહિત આ ગ્રંથની સમાપ્તિ કરાય છે—

કરણોદયસંતવિક્ક તન્નિજ્જરકરણસંજમુજ્જોગા । કમ્મદ્દુગુદયનિદ્દાજણિયમણિદ્દં સુહમુવેતિ ॥૫૫॥

કરણોદયસત્તાવિદસ્તન્નિર્જરાકરણસંયમોદ્યોગાઃ । કર્માદ્યકોદયનિષ્ટાજનિતમનિષ્ઠં સુખમુપૈતિ ॥૫૫॥

અન્વયાર્થ—કરણ ઉદય સંત=કરણ (આઠ કરણ) ઉદય અને સત્તાના વિક્ક=વિદ્વાન-જ્ઞાણકાર પુરૂષો તત્ નિર્જરાકરણ=તે દર્શની નિર્જરા (ક્ષય) કરવાને માટે સંજમ ઉજ્જોગા=સંયમમાં ઉદ્યોગ-ઉદ્યમવાળા થયા છતાં કમ્મદ્દુગ=આઠ કર્મના ઉદયનિદ્દા=ઉદયની નિષ્ઠાથી-સમાપ્તિથી (ઉદયના ક્ષયથી) જણિયં=ઉત્પન્ન થયેલ એવા ઝણિદ્દં=અનિષ્ઠ-અસમાપ્ત-અપાર-અનન્ત સુહં=સુખને ઉવેતિ=પામે છે. ॥૫૫॥

માત્રાર્થ—આઠ કરણ ઉદય અને સત્તા એ ૧૦ વસ્તુઓ જાણીને કર્મ સંબંધિ એ દર્શે વસ્તુઓનો નાશ કરવા માટે સંયમમાં ઉદ્યોગ કરવો એજ ઉપયોગી છે. કારણ કે ઇંધ સંક્રમ આદિ દર્શે વસ્તુ જીવને અનાદિ કાળથી આ સંસારમાં ઉત્પન્ન થવામાં કારણભૂત છે. અને તે સંસારના હેતુભૂત જે રાગદ્વેષ ક્રોધ અજ્ઞાન આદિ અનેક મલિન હેતુઓ છે તેનો અર્થે અર્થે ઘટાડો થતાં જીવમાં તેટલે તેટલે અર્થે જે નિર્મળતા અથવા નિર્મળ હેતુઓ સમ્યક્ ઉત્પન્ન થાય છે તેજ સંયમ છે, ગુણસ્થાનલેદે વિચારતાં

પણ એજ તાત્વિક સર્વત્વાગ-સર્વવિસ્તિ તે સયમ છે, માટે તેવા સયમ પ્રયે ઉદભવાણા હવે એ ૧૦નો ક્ષય કરી પરમામુખ
[મોક્ષમુખ] જવવા સંપૂર્ણ નિર્મલ જીવત્વ પામે છે

પ્રત્યાખ્યાન ધર્મની ઉપેક્ષા વા અનાદર કરનારને ઉપદેશ

આ કર્મપ્રકૃતિ જન્મના કર્તા પૂર્વધર થી શીવશર્મસૂરીશ્વર આ જાથામાં કર્મની એ ૧૦ વસ્તુઓને નાશ કરવાને સંજમુજોગા
એ ખાલી સયમને જ ઉત્તુભૂત ગણેલ છે, માટે ક્રિયાકાંઠ પ્રયે પોતાની શિથિલતાનો અને માનજાનો બચાવ કરવા માટે તથા
ક્રિયાકાંઠ વિના પણ પોતાને જ્ઞાની ધ્યાની અને મહાપુરુષ મનાવવા માટે 'ભાવના જ મુખ્ય છે, ભાવના જ ભવનાશિની છે, ભાવ
નથી તે કંઈ જ નથી ભાવ વિનાની ક્રિયા શુભ છે જ્ઞાન શુભજ્ઞાન છે, ભસ્તયકી ભાવનાથી જ કેવળજ્ઞાન પામ્યા, મરૂદેવા ભાવ-
નાથી જ મોક્ષપદ પામ્યાં, પચ્ચખ્યાણુને પાઠ ઉચ્ચવવાથી શુ? મનમાં ધારી લીધું એટલે જસ, જલબ્ય અનત જોધા મુહપત્તિ
કરે છે તે પણ તેને મોક્ષકળ નથી, મન ચત્રા તે કથરાટમાં જત્રા. ઇત્યાદિ અનેક પ્રકારના મિથ્યા પ્રલાપો ઉન્મત્તવત્ જોલીને પોતે
પુજ્જલાનદી થઈ બીજાઓને પણ પુજ્જલાનદી બનાવે છે તથા એ ઉન્મત્ત પ્રલાપો પોતાના વિષયાનુસાર પવનમાંથી જ ઉદ્ભવેલા હોય છે
અને તે પોતાના જચાવ માટેનાં ક્રાંદા જેવા હોય છે જેઓને હેય ઉપાદેય ને આદેવપણું સમજાયુ નથી તેવા હવે જ એવા ઉન્મત્ત
પ્રલાપો ઉચ્ચારે છે તાત્વિક રીતે વિચારીએ તે જેઓને ભાવના પ્રગટ થઈ હોય તેઓને તે હેય પદાર્થ શક્તિ અનુસાર છેઠવામાં
કંઈજ ઠડીનતા નથી પ્રગટ થયેલી ભાવનામાં પાસ ઇન્દ્રિયના વિષયો અપ્રિય જ હોય, તે અપ્રિય વસ્તુનો ત્યાગ કરવામા મુશ્કેલી
શું? મુશ્કેલી ત્યારે જ કે વિષયો અપ્રિય થયા ન હોય. માટે ભાવના પ્રગટ થાઓ કે ન થાઓ બોલી થાઓ કે મોઠી થાઓ પરન્તુ
સયમ માત્રમાં તે ઉદગમી થવુ એજ શેયસ્કષ છે, એ સયમ માત્ર એવો છે કે એ ભાવના હશે તે પોણુ કરશે, નહિ હશે તે

બાળબાળરીથી પણ કોઈ વખત અવશ્ય પ્રગટાવશે જ, માટે ભાવના વિનાનો સંયમ નિષ્ફળ છે એવા ખોટા બચાવ અને ઉન્મત્તપ્રલાપ છોડીને સંયમ માર્ગમાં ઉદ્યમ કરવો એજ હિતકારી છે. શુભમાર્ગમાં યથાશક્તિ કરેલો ઉદ્યમ કદીપણ નિષ્ફળ જતો નથી, ઇત્યાદિ આ પ્રાસંગિક અધિક ચર્ચાથી સર્થુ. ॥૫૫॥

અર્થ લખનારની વિજ્ઞાપ્તિ

આ કર્મપ્રકૃતિ ગ્રંથની સંસ્કૃત છાયા અન્વયાર્થ અને ભાવાર્થ લખવામાં મતિદોષથી ભૂલ થવી સંભવિત છે. કારણ કે આ અતિ ગહન વિષય છે. તેમજ આ ગ્રંથની વૃત્તિનો અક્ષરશઃ અર્થ તો ઘણા વર્ષ પૂર્વે લખી ગ્રંથરૂપે પ્રસિદ્ધ કરેલો છે, જેથી આ બીજો અર્થ તારવણીથી ઉપજાવેલો સંક્ષિપ્ત અર્થ છે, અને એવા સ્વતંત્ર અર્થલેખનમાં ભૂલચૂક પ્રાયઃ સંભવિત છે, માટે આ વિષયના જ્ઞાતાઓ મારી તે ભૂલ સુધારીને વાંચશે એવી મારી નસ્ર વિજ્ઞાપ્તિ છે, તેમજ તેવી ભૂલચૂક માટે હું મિથ્યાદુષ્કૃત દઉં છું. ॥

इति जैनाचार्य श्रीमद् विजयनेमिसूरीश्वर प्रशिष्य श्रीमद् बल्लभविजयजी सदुपदेशेन
भृगुकच्छनिवासी श्रेष्ठिवर्य श्रीयुत अनुपचंद्रस्य विद्यार्थी चंद्रलाल
नानचंद्रेण लिखितोऽयं कर्मप्रकृति भावार्थः समाप्तः

॥ अथ प्रकृति संग्रह ॥

આ પ્રકૃતિસમૂહમાં ૪૨ની ૧૫૮ પ્રકૃતિઓનાં નામ તેનો સંક્ષિપ્ત અર્થ અને ધ્રુવબંધિ આદિ સમાજો એ ત્રણ પ્રકૃતિઓ કહેવાયે. ત્યાં પ્રથમ નામપ્રકૃતિઓ આ પ્રમાણે—

મૂળ પ્રકૃતિ ૮-૧ જ્ઞાનાવસ્થાવની ૫, ૨ દર્શનાવસ્થાવની ૬, ૩ વેદનીવની ૨, ૪ મોહનીવની ૨૮, ૫ આધ્યાત્મની ૪, ૬ નામની ૧૦૩, ૭ જોતની ૨, ૮ અન્તરયમકર્મની ૫. એ રીતે મૂળકર્મ ૮ની ઉત્પત્તિ ૧૫૮ છે, તેનાં નામ—

॥ મૂળપ્રકૃતિ ૮ની ઉત્પત્તિપ્રકૃતિઓ ૧૫૮ નાં નામ ॥

૫ જ્ઞાનાવસ્થાવની વર્ગ—અવિજ્ઞાનાવસ્થાવ, શુભજ્ઞાનાવસ્થાવ, અવધિજ્ઞાનાવસ્થાવ, મનાપદવજ્ઞાનાવસ્થાવ અને કેવલજ્ઞાનાવસ્થાવ.

૨ દર્શનાવસ્થાવની વર્ગ—શુભદર્શનાવસ્થાવ, અશુભદર્શનાવસ્થાવ, અવધિદર્શનાવસ્થાવ, કેવલદર્શનાવસ્થાવ, નિરા, ભ્રાનિરા, પ્રત્યક્ષ, પ્રત્યક્ષપ્રત્યક્ષ સ્વાનન્દિ (ચિત્તદી) એ રીતે ૪ આવસ્થુ અને ૫ નિરા મળી ૬ પ્રકૃતિ છે

૩ વેદનીવ-શાતાવેદનીવ, અશાતાવેદનીવ.

૨૮ મોહનીવ-મિથ્યાત્વ મોહનીવ, મિશ્ર મોહનીવ, સમ્યક્ત્વ મોહનીવ એ ત્રણ દર્શનમોહનીવ. અનતાનુબંધિકોષ, અપ્રત્યાખ્યાની કોષ, પ્રત્યાખ્યાનીકોષ, સંવલનકોષ એ ૪ કોષ અનતાનુબંધિ માન, અપ્રત્યાખ્યાની માન, પ્રત્યાખ્યાની માન, સંવલનમાન, એ ૪ માન અનતાનુબંધિ માયા, અપ્રત્યાખ્યાની માયા, પ્રત્યાખ્યાની માયા, સંવલન માયા, એ ચાર માયા અનતાનુબંધી લૌભ,

અપ્રત્યાખ્યાની લોભ, પ્રત્યાખ્યાની લોભ, સંજ્વલન લોભ, એ ૪ લોભ. એ ૧૬ કષાય. હાસ્ય, રતિ, શોક, અરતિ, લય, બ્રુગુપ્સા, સ્ત્રીવેદ, પુરુષવેદ, નપુંસકવેદ એ ૯ નોકષાય એમાં ૩ દર્શનમોહનીય અને ૨૫ ચારિત્રમોહનીય મળીને મોહનીયની ૨૮ પ્રકૃતિ છે. પુનઃ ચારિત્રમોહનીયમાં પણ કષાયમોહનીય ૧૬ નોકષાયમોહનીય ૯ એમ બે પ્રકારે છે. તથા ૩ દર્શનમોહનીય ને ૪ અનંતાનુબંધિ એ ૭ ને દર્શનસત્તક પણ કહે છે

૪ આયુષ્ય-નરકાયુષ્ય, તિર્યંચાયુષ્ય, મનુષ્યાયુષ્ય, દેવાયુષ્ય.

૧૦૩ નામકર્મ-એમાં ગતિઆદિ ૧૪ પિંડ પ્રકૃતિ, ૮ પ્રત્યેક પ્રકૃતિ, ત્રસદશક અને સ્થાવરદશક એ મુખ્ય ૪૨ છે, પરન્તુ ૧૪ પિંડપ્રકૃતિની ઉત્તર પ્રકૃતિ ૬૫ અથવા ૭૫ ગણુતાં નામકર્મની સર્વ પ્રકૃતિ ૧૦૩ થાય છે તે આ પ્રમાણે-

(૧) ગતિ નામકર્મ ૪

- ૧ નરકગતિ નામ૦
- ૨ તિર્યંચ ગતિ નામ૦
- ૩ મનુષ્ય ગતિ નામ૦
- ૪ દેવગતિ નામ૦

(૨) જાતિ નામકર્મ ૫

- ૧ એકેન્દ્રિય જાતિ નામ૦
- ૨ દ્વીન્દ્રિય જાતિ નામ૦

૩ ત્રીન્દ્રિય જાતિ નામ૦

૪ ચતુરિન્દ્રિય જાતિ નામ૦

૫ પંચેન્દ્રિય જાતિ નામ૦

(૩) શરીર નામકર્મ ૫

૧ ઔદારિક શરીર નામ૦

૨ વૈક્રિય શરીર નામ૦

૩ આહારક શરીર નામ૦

૪ તૈજસ શરીર નામ૦

૫ કાર્મણુ શરીર નામ૦

(૪) ઉપાંગનામકર્મ ૩

૧ ઔદારિક ઉપાંગ નામ૦

૨ વૈક્રિય ઉપાંગ નામ૦

૩ આહારક ઉપાંગ નામ૦

(૫) બંધન નામકર્મ ૫-૧૫

૧ ઔદારિક બંધન નામ૦

૨ વૈક્રિય બંધન નામ૦

- ३ अक्षरक अक्षर नाम०
 ४ तैजस अक्षर नाम०
 ५ क्षरंशु अक्षर नाम०
 १ ओद्यंशुद्यंशु अक्षर नाम०
 २ ओद्यंशु अक्षर नाम०
 ३ ओद्यंशु अक्षर नाम०
 ४ ओद्यंशु अक्षर नाम०
 ५ वैदिक वैदिक अक्षर नाम०
 ६ वैदिक अक्षर नाम०
 ७ वैदिक अक्षर नाम०
 ८ वैदिक अक्षर नाम०
 ९ अक्षरंशु अक्षर नाम०
 १० अक्षरंशु अक्षर नाम०
 ११ अक्षरंशु अक्षर नाम०
 १२ अक्षरंशु अक्षर नाम०
 १३ तैजस अक्षर नाम०

- १४ अक्षरंशु अक्षर नाम०
 १५ तैजस अक्षर नाम०

(६) सघातन नाम० ५

- १ ओद्यंशु सघातन नाम०
 २ वैदिक सघातन नाम०
 ३ अक्षरंशु सघातन नाम०
 ४ तैजस सघातन नाम०
 ५ क्षरंशु सघातन नाम०

(७) सघषणु नामकर्म ६

- १ अक्षरंशु अक्षर नाम०
 २ अक्षरंशु अक्षर नाम०
 ३ अक्षरंशु अक्षर नाम०
 ४ अक्षरंशु अक्षर नाम०
 ५ अक्षरंशु अक्षर नाम०
 ६ अक्षरंशु अक्षर नाम०

(८) सस्थान नामकर्म ६

- १ अक्षरंशु अक्षर नाम०
 २ अक्षरंशु अक्षर नाम०
 ३ अक्षरंशु अक्षर नाम०
 ४ अक्षरंशु अक्षर नाम०
 ५ अक्षरंशु अक्षर नाम०
 ६ अक्षरंशु अक्षर नाम०

(९) वक्षु नामकर्म ५

- १ अक्षरंशु अक्षर नाम०
 २ अक्षरंशु अक्षर नाम०
 ३ अक्षरंशु अक्षर नाम०
 ४ अक्षरंशु अक्षर नाम०
 ५ अक्षरंशु अक्षर नाम०

(१०) अक्षर नामकर्म २

- १ अक्षरंशु अक्षर नाम०
 २ अक्षरंशु अक्षर नाम०

(११) रस नामकर्म ५

- १ तिकतरस नामकर्म
- २ कटुरस "
- ३ कषायर० "
- ४ आम्लरस "
- ५ मधुररस "

(१२) स्पर्शनामकर्म ८

- १ शीतस्पर्श नामकर्म
- २ उष्ण स्पर्श "
- ३ स्निग्धस्पर्श "
- ४ रूक्षस्पर्श "
- ५ मृदुस्पर्श "
- ६ कर्कश स्पर्श "
- ७ शुद्धस्पर्श "
- ८ लघु स्पर्श "

(१३) आनुपूर्वी नाम ४

- १ नरकाणुपूर्वी नाम०
- २ तिर्य्याणुपूर्वी नाम०
- ३ मनुष्याणुपूर्वी नाम०
- ४ देवाणुपूर्वी नाम०

(१४) विद्यायोगति नाम २

- १ शुभ विद्यायोगति नाम०
- २ अशुभ विद्यायोगति नाम०

ओ १४ पिंडप्रकृतिनी ६५ वा ७५
उत्तरप्रकृति थर्ष.

त्रसदशकनी १०

- १ त्रस नाम०
- २ षादर "
- ३ पर्याप्त "
- ४ प्रत्येक "

- ५ स्थिर "
- ६ शुभ "
- ७ सौभाग्य "
- ८ सुस्वर "
- ९ आदेय "
- १० यशःकीर्ति "

स्थावरदशकनी १०

- १ स्थावर नाम०
- २ सूक्ष्म "
- ३ अपर्याप्त "
- ४ साधारण्य "
- ५ अस्थिर "
- ६ अशुभ "
- ७ हीलांग्य "
- ८ दुःस्वर "

૬ જનાદેવ ”
૧૦ જ્યેષ્ઠાદિતિ નામ૦

પ્રત્યેક પ્રકૃતિ ૮

- ૧ અગ્નિવૃક્ષ નામ
- ૨ ઉપવાત નામ૦
- ૩ પશુપાત નામ૦
- ૪ ઉચ્છવાસ નામ૦

- ૫ આતપ નામ૦
- ૬ ઉચોત નામ૦
- ૭ સ્નિગ્ધામકર્મ
- ૮ નિર્માણ નામ૦

એ સર્વમળી ૧૦૪ પ્રકૃતિ,

(૭) યોગકર્મ ૨

- ૧ ઉચ્ચજોત્ર
- ૨ નીચજોત્ર.

(૮) અન્તરાયકર્મ ૫

- ૧ કાન્ધાન્તરાય
- ૨ લાલાન્તરાય
- ૩ લોગાન્તરાય
- ૪ ઉપલોગાન્તરાય
- ૫ વીયાન્તરાય

એ ૮ કર્મની ૧૫૮ પ્રકૃતિ થઈ

એ ૧૫૮ કર્મપ્રકૃતિઓમાંથી ૧૫ બંધન ૫ સલાતનને શરીર અન્તર્ગત પ્રજ્વતાં ૨૦ ઓછી ઘાસ, વર્ણાદિકની ૨૦ ને બહાર વર્ણાદિ આર સામાન્ય પ્રજ્વતા ૧૬ ઓછી ઘાસ, તથા મિથ્યમોહનીય અને સમ્યક્ત્વ મોહનીય એ બે મિથ્યાત્વના રૂપાન્તર હોવાથી બધ મિથ્યાત્વનોજ છે, માટે એ બે સહિત સર્વ ૪૮ ઓછી કર્મતાં બંધમાં ૧૨૦ પ્રજ્વાય છે, સમ્યક્ અને મિથ્યનો ઉદય હોય છે માટે ઉદયમાં અને ઉદીરણમાં ૧૨૨ પ્રજ્વાય છે, અને સત્તામાં બંધન ૧૫ ને બહાર ૫ ગણે તે ૧૪૮ ની સત્તા અને બંધન ૧૫ બધીએ તે સત્તામાં ૧૫૮ પ્રજ્વ પ્રજ્વાય છે એ રીતે બધ ઉદય ઉદીરણ સત્તામાં પ્રકૃતિઓની પ્રજ્વત્રી એકસરખી નથી પણ અપેક્ષા ભેદ ભેદ છે, તત્ત્વથી તે ૧૫૬નો બંધ, ૧૫૮નો ઉદય, ૧૫૮ની ઉદીરણ અને ૧૫૮ની સત્તા છે, બંધમાં ૧૫૬ હોવાનું કારણ સમ્યક્ત્વ મિથ્યમોહનીયનો બંધ જ નથી એ છે

૧૫૮ કર્મપ્રકૃતિઓનો અતિ સંક્ષિપ્ત અર્થ.

॥ ૫ જ્ઞાનાવરણીયનો અર્થ ॥

૧ મતિજ્ઞાનાવરણીય—[પરના ઉપદેશ વિના અને શ્રુતગ્રંથના અવલંબન વિના મન અને ઇન્દ્રિયોથી થતું જે જ્ઞાન તે અથવા માત્ર મનનશક્તિ તે મતિજ્ઞાન, એ] મતિજ્ઞાનને જે આવરે—ઢાંકે—પ્રગટ ન થવા દે એવું જે કર્મ તે મતિજ્ઞાનાવરણીય કર્મ. જ્ઞાન એટલે વિશેષ ઉપયોગ. ૨ શ્રુતજ્ઞાનાવરણીય—[મન અને ઇન્દ્રિયોથી થતું પરના ઉપદેશવાળું અને શ્રુતગ્રંથના અવલંબનવાળું જે જ્ઞાન તે શ્રુતજ્ઞાન, અથવા અક્ષરોપલબ્ધિવાળું (અક્ષરાનુવિદ્) જ્ઞાન તે શ્રુતજ્ઞાન, એ] શ્રુતજ્ઞાનને જે આવરે તે શ્રુતજ્ઞાન. ૩ અવધિજ્ઞાનાવરણીય—[મન અને ઇન્દ્રિયોની અપેક્ષા વિના આત્મસાક્ષાત્ રૂપી પદાર્થનું (પુદ્ગલાસ્તિકાય માત્રનું) જે જ્ઞાન તે અવધિજ્ઞાન, એ] અવધિજ્ઞાનને જે આવરે તે અવધિજ્ઞાન. ૪ મનઃપર્યવજ્ઞાનાવરણીય—અઠીઠીપવતી સંસિપ્તેન્દ્રિયના મનોભાવનું જે જ્ઞાન તે મનઃપર્યવજ્ઞાન, એ જ્ઞાનને જે આવરે તે મનઃપર્યવજ્ઞાન. ૫ કેવલજ્ઞાનાવરણીય—રૂપી અરૂપી સર્વ પદાર્થના ત્રણે કાળના ભાવ જે વડે જણાય તે કેવલજ્ઞાન, તેને જે આવરે તે કેવલજ્ઞાન. ॥ इति ५ ज्ञानावरणानि ॥

॥ ૯ દર્શનાવરણીયનો અર્થ ॥

૧ ચક્ષુદર્શનાવરણીય—ચક્ષુથી થતા દર્શનને—સામાન્ય ઉપયોગને આવરે તે. ૨ અચક્ષુદર્શનાવરણીય—ચક્ષુ સિવાયની ૪ ઇન્દ્રિયોને મન એ પ થી થતા સામાન્ય જ્ઞાનને જે આવરે તે. ૩ અવધિદર્શનાવરણીય—રૂપી પદાર્થના સામાન્ય જ્ઞાનને જે આવરે તે. ૪ કેવલદર્શનાવરણીય—કેવલદર્શનને આવરે તે. અહિં દર્શન એટલે સામાન્ય ઉપયોગ. ૫ નિદ્રા—અતિઅલ્પ નિદ્રા. નિદ્રાનિદ્રા—અધિક નિદ્રા. પ્રચલા—ઉભાં વા બેઠાં ઉંઘે તે.

પ્રચલ્લપ્રચલ્લ-ચાલતા ચાલતા ઉપે તે. ક્વચનર્ધિ-દિવસે ચિતવેહું ઠાથ ઉપમાં કરે એવી જાહ નિશ્ચ પ્રથમ સવધણીને આ નિશ્ચામાં ઉત્કૃષ્ટથી વામુદેવથી અર્ધ પશુ બળ હોય છે, અને વતમાન સમયે ચાર પાવ્યજલું બળ હોય.

॥ ૨ વેદનીયનો અર્થ ॥

શાતાવે૦-જે વડે મુખને અનુભવ થાય તે અશાતાવે૦-જે વડે ક્રુખને અનુભવ થાય તે.

॥ ૨૮ મોહનીયનો અર્થ ॥

૧ મિષ્યાત્વમો૦-વસ્તુવત્ત્વથી વિપરીત થદ્ધા-પ્રવીતિ ૨ મિગ્મો૦-સત્ય ઉપર શય નહિં ને દેશ પશુ નહિં તે. ૩ સમ્યક્ત્વમો૦ વસ્તુવત્ત્વની સમ્યક્ત્વદ્વા. પરન્તુ અતિ અલ્પ મુઝવણ હોય, અથવા સૂક્ષ્મ શકા હોય. (સાધિક સમ્ય૦માં સૂક્ષ્મ શકા પશુ ન હોય) એ ૩ ઈશંનમોહનીય અનન્તાનુવન્ધિ-અનન્ત સસારની પરપક્ત વધારે એવા ક્રોધાદિ ૪ આ ક્ષાય સમ્યક્ત્વને શેકે છે અને નરકગતિ આપે છે અપ્રયા૦-મત પ્રત્યાખ્યાનમાં ઉત્સાહ ન થાય એવા ક્રોધાદિ ૪ આ ક્ષાય દેશવિરતિ શેકે છે, અને તિર્યચગતિ આપે છે, પ્રત્યાહ્યાની-સર્વવિરતિ રૂપ પ્રત્યાખ્યાનને શેકે તે ક્રોધાદિ ૪ આ ક્ષાય સર્વવિરતિ શેકે છે, (દેશવિરતિ પ્રગટ થવા હે છે) અને મનુષ્યગતિ આપે છે સંજ્ઞન-મતિને પશુ કિષિત્ ઉદિપ્ત થાય, શબ્દાદિ વિષયોમાં અતિ અલ્પ રાગદ્વેષ આદિ ઉપભવે તેવા ક્રોધાદિ ૪, એ ક્ષાય યથાખ્યાત ચારિત્રને [વીતરાગ ચારિત્રને] શેકે છે, ચારિત્રમાં અતિચાર ઉપભવીને ચારિત્રને દૂષિત કરે છે, તેથી એ ચારિત્ર સરાગસવમ કહેવાય છે અને દેવગતિ આપે છે એ ૧૬ ક્ષાયમોહનીય હાસ્યમોહનીય-જેનાથી હસવું આવે તે રતિમો૦-જેનાથી સ્તિ-પ્રમાદ ભાવ ઉપજે તે શોકમોહ૦-જેનાથી શોક થાય તે, અરતિમો૦-જેનાથી અસ્તિ-ઉદ્વેગ ઉપજે તે. મયમો૦-જેનાથી ભય ઉપજે તે, જુગુપ્સામો૦-જેનાથી દુઝંછા-તિરસ્કારવૃત્તિ-અસૂયા ઉપજે તે. લીલેદ-જેનાથી પુરૂષ પ્રત્યે કામરાગ ઉપજે તે, પુરુષલેદ-

જેનાથી સ્ત્રી પ્રત્યે કામરાગ ઉપજે તે, નપુંસકવેદ-જેનાથી સ્ત્રી અને પુરુષ એ બન્ને પ્રત્યે કામરાગ ઉપજે તે. ॥ ઇતિ ૨૮ મોહનીય ॥

॥ ૪ આયુષ્યકર્મનો અર્થ ॥

નરકાયુષ્ય-જે કર્મ અમુક મુદત સુધી નરકગતિમાં જીવને રોકી રાખે તે. તિર્યંચાયુષ્ય-જે કર્મ અમુક મુદત સુધી જીવને તિર્યંચ ગતિમાં રોકી રાખે તે. મનુષ્યાયુષ્ય-જે કર્મ અમુક મુદત સુધી જીવને મનુષ્યગાતેમાં રોકી રાખે તે, દેવાયુષ્ય-જે કર્મ જીવને અમુક મુદત સુધી દેવગતિમાં રોકી રાખે તે.

॥ ૧૦૩ નામકર્મનો અર્થ ॥

(૪) ગતિનામ૦-જે કર્મથી દેવની ગતિ પ્રાપ્ત થાય તે દેવગતિ નામકર્મ. એ અનુસારે શેષ ત્રણ ગતિનો અર્થ પણ વિચારવો. દેવાદિપણું પ્રાપ્ત કરવું તે ગતિ, અને તે દેવાદિપણામાં અમુક કાળ સુધી રહેવાનો નિયમ કરનારું કર્મ તે આયુષ્ય. એ રીતે ગતિ અને આયુષ્યમાં તફાવત છે. અથવા “આ દેવ આ નારક” ઇત્યાદિ રીતે જીવના જૂઠા જૂઠા વ્યવહાર કરાવવામાં કારણ ભૂતકર્મ તે ગતિનામકર્મ અને તેમાં કાળનો નિયમ કરનાર તે આયુષ્યકર્મ.

(૫) જાતિનામ૦-“આ એકેન્દ્રિય છે” એવો વ્યવહાર કરાવનારું અને ક્ષયોપશમમાં નિયામક જે કર્મ તે. એ રીતે દ્વીન્દ્રિયાદિ શેષ ૪ જાતિકર્મ માટે પણ અર્થ વિચારવો.

(૫) શરીરનામ૦-જે કર્મથી જીવ ઔદારિક પુદ્ગલો ગ્રહણ કરી ઔદારિક શરીરપણું પરિણુમાવે-બનાવે તે ઔદા૦ શ૦ નામ૦એ રીતે વૈક્રિય આદિ શેષ ૪ કર્મનો પણ અર્થ વિચારવો.

(૩) ઉપાંગનામ૦-જે કર્મથી ઔદા૦ શરીરમાં અંગોપાંગની (હાથપગ આદિ અવયવોની) રચના થાય તે ઔદા૦ ઉપાંગ નામ૦

એ સીતે વૈક્રિય ઉપાંગ અને આહારક ઉપાંગનો અર્થ પણ વિચારવો. તેજસ અને કાર્મણુ શરીરને અવયવો હોય નહિ માટે તેનાં ઉપાંગ કયાં નથી.

(૧૫) વંચનનામ૦-જે કાર્મણી પૂર્વે પ્રહણુ કરેલા ઓદાં પુદ્ગલો સાથે નવા પ્રહણુ કરાતા ઓદાં પુદ્ગલોનો સબંધ થાય (એકાકાર થાય)તે ઓં ઓં બં નામ૦ એ સીતે પૂર્વગૃહીત વૈં પુદ્ગલો સાથે નવા પ્રહણુ કરતા વૈંપુદ્ગલોનો પરસ્પર સબંધ કરનારૂ કાર્મ તે વૈં વૈં બંધન નામ૦ એ સીતે આહાંઆહાં, તૈં તૈં, અને કાં કાં એ ત્રણુ બંધનકાર્મનો અર્થ વિચારવો. તથા પૂર્વે પ્રહણુ કરેલા અને પ્રહણુ કરાતા ઓદાંપુદ્ગલો સાથે પ્રહણુ કરેલા ને પ્રહણુ કરાતા તેજસ પુદ્ગલોનો પરસ્પર સબંધ કરનારૂ કાર્મ તે ઓદાં તૈં વંચન કાર્મ એ સીતે વૈં તૈં, આહાં તૈં એ બે બંધનકાર્મનો અર્થ પણ વિચારવો. તથા પૂર્વે પ્રહણુ કરેલા અને નવા પ્રહણુ કરાતા ઓદાં પુદ્ગલો સાથે પૂર્વગૃહીત અને પ્રહણુ કરાતા કાર્મણુ પુદ્ગલોનો સબંધ કરનારૂ કાર્મ તે ઓદાંકાં બંધન કાર્મ એ સીતે વૈં કાં તથા આહાં કાં અને તૈં કાં એ ત્રણુનો અર્થ વિચારવો. તથા પૂર્વ ગૃહીત અને નવા પ્રહણુ કરાતા ઓદાં પુદ્ગલો સાથે પૂર્વગૃહીત અને નવા પ્રહણુ કરાતા તૈં તથા કાર્મણુ એ ત્રણુનો પરસ્પર સબંધ કરનારૂ કાર્મ તે ઓં તૈં કાં વંચન કાર્મ એ સીતે વૈં તૈં કાં તથા આહાં તૈં કાં નો પણ અર્થ વિચારવો. એ સીતે પાચે શરીરના સ્વ સાથે ૫, તૈં સાથે ૩, કાં સાથે ૪ અને તૈં કાં ઉભયસાથે ૩ મળી ૧૫ બંધન કાર્મ કાર્મ, શાસ્ત્રીય પદ્ધતિએ ઓદાંવૈં આહાં એ ત્રણુનાં સ્વ સાથે ૩ તૈં સાથે ૩ તૈંકાં ઉભયસાથે ૩ એ સીતે ૧૨, અને તૈંકાં માં સ્વસાથે ૨ પરસાથે ૧ મળી ૩ સહિત સર્વ ૧૫ બંધનકાર્મ જણ્યાં છે. આ જલુત્રીમાં વિશેષ મુગમતા છે એ બંધન કાર્મ લાખ સરખુ છે કાષ્ટના બે કઠકા ને જોડવામાં જેમ લાખ ઉપયોગી છે તેમ બે શરીર પુદ્ગલોનોને જોડવામાં બંધન કાર્મ ઉપયોગી છે.

(५) संघातन नाम०- अक्षय करायला औढां पुङ्गवोने पिंडीभूत करनाइं जे कर्म, ते. औढां संघातन कर्म जे रीते वैडियादि ४ संघातननो अर्थ विचारवो. आ कर्म औढारिकादि शरीरने वा अवयवो ने अमुक प्रमाणुमांज पिंडीभूत करे छे, जेथी शरीराना न्यूनधिक प्रमाणुनी तरतमता आ कर्मथी थाय छे, अने जे कारणथीज एवतुं भूण औढां अंशुलना असं०मा लागथी न्हातुं नडिं ने साधिक १००० येज्जनी अधिक नथी डोतुं. भूणवैडिय १ डायथी न्हातुं नडिं ने ५०० धनुं थी अधिक नडिं धत्यादि.

(६) संहनननाम०-जे डाडसंधीनी रचनाविशेष ते संघयण०. त्यां संधिस्थाने जे डाडना जे छेडा, नाराच जेटले जे भर्कटणंधवाणा डोय, जेटले जे तरङ्ग जेक गीजनी उपर आंटी छेने वणगेला डोय, तेना मध्यमां पुन डाडनो ऋषम=पाटो गन्ने डाडनी उपर नीचे वींटाये डोय, अने पाटाने तथा पाटांमां जठडायला जे डाडने जेहीने आरपार नीकजेली वज्र=डाडभीली डोय जे रीते रचायली डाडसंधितुं नाम वज्रपलनाराच संघयणु कडेवाय, अने जेवी डाडसंधिने रचनाइं कर्म ते ५० ऋ० ना० नामकर्म०, तथा ५० ऋ० ना० वाणी डाडसंधिमां जे भीली न डोय तो ऋषम नाराच, भीली नडिं ने पाटो पणु नडिं ते नाराच, जेक तरङ्ग भर्कटणंध ने गीज तरङ्ग (५० ऋ० ना० नी अपेक्षाये मध्यलागे) भीली डोय ते अर्धनाराच, गन्ने तरङ्ग भर्कटणंध विना ज सीधा डाडछेडा जेक गीज उपर चढेला डोछेने वच्चे गीली डोय ते कौलिका, अने जे डाडछेडा जेक गीज उपर नडिं परन्तु सामसामा स्पर्शा डोय तो छेदस्पृष्ट अथवा सेवार्त्त संघयणु०. जे छजे प्रकारनी डाडसंधिजोने रचनाइं कर्म पणु ते ते नामथी ज जोणभाय छे.

(६) संस्थाननाम-सामुद्रिकशास्त्र प्रमाणे शरीरनो शुभ वा अशुभ आकार ते संस्थान. त्यां शरीरना चतुः अक्ष=चारणूणा वा चार द्विशिलाग सम=सरणा प्रमाणुवाणा डोय ते समचतुरस्र संस्थान, जेम पद्मासने जेसतां जमणा द्वीयणुथी डणो भलो, डणो द्वीयणुथी जमणो भलो, जे द्वीयणुनुं अन्तर अने आसनमध्यथी नासिका सुधी जे चार भाप सरणां डोय तो समचतुरस्र, आ

અર્થ મનુષ્યદેવની અપેક્ષાએ છે, અને તિર્થ આધારિ તેા સર્વ અવયવો સામુદ્રિક શાસ્ત્ર પ્રમાણે પ્રમાણયુક્ત હોય તે ગમનગુણ વાગન૦ નાલિ ઉપરનો ભાગ વક્ષ્યયુક્ત અને નીચેનો વક્ષ્યયુક્ત તે વ્યયોગ સ્થાન, નાલિ નીચેનો ભાગ શુભ ઉપરનો ભાગ અશુભ તે વાગિ, મન્તક શ્રીવા હાય પત્ર આદિ શુભ અને ઉર ઉદર આદિ અશુભ તે ગુલ્લ, ઉર ઉદર આદિ શુભ અને મન્તક શ્રીવા હાય પત્ર આદિ વક્ષ્યયુક્ત તે ગમન સર્વ અવયવો અશુભ [પ્રમાણસહિત] તે કુંડલ એ ૬ સ્થાનને સ્થનાઈ કર્મ તે સમ૦ આદિ સ્થાન નામકર્મ કહેવાય.

(૨૦) ગર્ગાદિનામ૦—જે કર્મથી જીવનુ શરીર કૃષ્ણવર્ણી હોય તે કૃષ્ણવર્ણનામ૦ એ રીતે ૪ વર્ણ, ૨ ખંધ, ૫ રસ, ૮ સ્પર્શનો અર્થ યથાસંભવ વિચારવો

(૪) પ્રાણુપૂર્વો—વક્ષ્યગતિએ પરભવમાં જતા જીવને આકાશપ્રદેશોની શેણિ અનુસારે વચ્ચે વચ્ચે વક્ર કરીને [માર્ગ બદલાવીને] પણ સીધી લીટીએ ઉત્પત્તિ સ્થાને લઈ જનારુ કર્મ તે આણુપૂર્વી' ચાર ગતિના નામથી જ ચાર આણુપૂર્વી' કર્મનો અર્થ વિચારવો. જેમ વક્ષ્યગતિએ દેવગતિમા જતા જીવને ઉત્પત્તિસ્થાને લઈ જનાર કર્મ તે દેવાણુપૂર્વી' ધ્વ્યાદિ. જીવને ઉત્પન્ન થવાનુ સ્થાન પોતાની જ સમશેણિમાં તેાવ અથવા એક જ સીધી લીટીએ અન્વસ્થાન પોતાની દિશામાં હોય તેા પરભવમા ઉપજતા જીવની કામુગતિ દોષાથી આણુપૂર્વી' કર્મની જરૂર નથી, પરન્તુ પોતાનો દિશાથી પડખે હોય અથવા પોતાની વિદિશામાં હોય તેા આણુપૂર્વી' કર્મની જરૂર હોય છે એમાં પણ પ્રથમસમયે તેા આણુપૂર્વી'ની સહાય વિના જ સીધા બાય છે, પરન્તુ જ્યાથી વળવાનુ હોય તે સ્થાનથી જ આણુપૂર્વી'ની સહાય હોય છે, માટે આ કર્મ ગાડાએ ભેટેલા બળદની રાસ [રક્ત] સરણુ છે, અથવા મોટરને વાળવા માટે કાંઈવસ્તુ હાયમાં સહેલા ચક્ર સરણુ છે

(૨) વિહાયોગતિ—ચાલતી વખતની ગતિ (ચાલ) હંસ બળદ હસ્તિ આદિ સરખી પ્રશંસનીય હોય તે શુભવિહાયોગતિ, અને ગર્હભ ઉંટ ઇત્યાદિ સરખી ચાલ હોય તે અશુભ વિહાયોગતિ, અને એવી ચાલ પ્રાપ્ત કરાવનારું કર્મ તે શુભ વિં નામકર્મને અશુભ વિં નામકર્મ.

(૧૦) વ્રસદશક—જીવ સુખદુઃખના આશયથી જે વડે હલન ચલન કરી શકે એવું કર્મ તે વ્રસનામં, દ્રષ્ટિગોચર વા ઇન્દ્રિયગ્રાહ્ય થઈ શકે એવું સ્થૂલ શરીર પ્રાપ્ત કરાવનારું કર્મ તે વાદરનામં, પરભવમાં સ્વયોગ્ય પર્યાપ્તિઓ પૂર્ણ કરી શકાય એવું કર્મ તે પર્યાપ્તિનામં જેનાથી એક શરીરમાં એક જીવ ઉત્પન્ન થાય તે, અથવા જીવ પોતાનું જ સ્વતંત્ર એક શરીર પ્રાપ્ત કરે પરંતુ અનેક જીવો મળીને એક શરીર ન રચે તે પ્રત્યેક નામં, જેનાથી ઘાંત હાડ વિગેરે દૃઢ-કઠીન-સ્થિર અવયવો પ્રાપ્ત થાય તે સ્થિરનામં, જેનાથી નાભિ ઉપરનો દેહભાગ લોકમાં શુભ જ મનાય છે તે શુભનામં, જેનાથી જીવ કોઈને ઉપકારાદિ ન કરે તો પણ દેખવાથી પ્રીય લાગે તે સૌમાર્યનામં, જેનાથી કોઠિલાદિ સરખો મધુર સ્વર હોય તે સુસ્વરનામં, જેનાથી યુક્તિ વિનાનાં વચનો પણ લોકમાં બહુ આદરભાવ પામે તે આદેયનામં, અને જેનાથી લોકમાં જશ પામે તે યજ્ઞઃકીર્તિનામં એ ત્રસાદિ દશ પ્રકૃતિઓ કહી.

(૧૦) સ્વાવરદશક—સુખદુઃખના આશયથી જે વડે હાલી ચાલી શકાય નહિ એવું કર્મ તે સ્વાવરનામં, જેનાથી જીવનું શરીર દ્રષ્ટિગોચર વા ઇન્દ્રિયગ્રાહ્ય ન થાય તે સૂક્ષ્મનામં, પરભવમાં જઈને સ્વયોગ્ય પર્યાપ્તિઓ પૂર્ણ કર્યા વિના મરણ પામે એવું કર્મ તે અપર્યાપ્ત નામં, જેનાથી અનન્ત જીવો વચ્ચે એક જ શરીરની પ્રાપ્તિ થાય તે સાધારણનામં, જેનાથી જીવો પાંપણ ડાળા રૂઢિર આદિ અસ્થિર-ચલ-લુલા અવયવોની પ્રાપ્તિ થાય તે અસ્થિરનામં, જેનાથી નાભિ નીચેનો દેહભાગ લોકમાં અશુભ જ ગણાય છે તે અશુભ નામં, જીવ લોકમાં ઉપકાર કરનાર પરગણુ હોય તો પણ લોકમાં ચાહનાવાળો ન હોય [આદરભાવ ન પામે] તે દોર્ભાગ્યનામં જેનાથી

કામ આદિ સરખે અપ્રીય સ્વર પ્રાપ્ત થાય તે દુઃસ્વપ્નામં, જેનાથી યુક્તિ અને ન્યાયવાણુ યોદે તેા પણ વચનનો લોકમાં આદરભાવ ન થાય તે અનાદેયનામં, જેનાથી લોકમાં અપજ્ઞા પામે તે અપયજ્ઞનામં, એ સ્વાવશકિ ૧૦ પ્રકૃતિ કહી.

(૮) પ્રત્યેક પ્રકૃતિ—જે કર્મથી જીવનુ શરીર અતિ હલકુ ન થાય તેમ અતિ ભારે પણ ન થાય તેમ જ અતિ ભારે હલકુ જન્ને ન જાય પરન્તુ નિર્વહન થઈ શકે એવુ હોય તે અગુરુહણનામં, જે કર્મથી જીવના શરીરમાં પહોંચી ચોર ઘંત ગળતુ હ ઇત્યાદિ નડતર કરનારા અવયવો ઉત્પન્ન થાય કે જેથી પોતાના અવયવો વડે પોતે જ પીડા પામે તે કર્મ, અથવા દુઃસ્વપ્નામાં પહોંચુ પર્વત ઉપરથી પડવુ ઇત્યાદિ શીતે પોતે જ પોતાનો આત્મશાલ કરે તે ઉપશાતનામં, જે કર્મના પ્રભાવથી પેતાની દેહ છાયા અને વાક્યાતુર્ય એવુ હોય કે જેને દેખવા માત્રથી પણ સભા શોક પામે, જળવતો પણ નિર્ભેજ થાય એવા પ્રભાવવાળુ કર્મ તે વાગાતનામં, જે કર્મથી જીવનાં શરીર શીત હોવા છતા ઉષ્ણ પ્રકાશ કરે તે આતપનામં, આ કર્મનો ઉદય કેવળ સૂર્યવિમા નના પર્યાપ્ત પૃથ્વીકાય જીવોને જ હોય છે, અગ્નિમાં નહિ, કારણ કે અગ્નિનાં તેા શરીર અને પ્રકાશ જન્ને ઉષ્ણ છે તેમાં પ્રકાશ ઉત્કટ સ્પર્શના ઉદયથી તથા ઉષ્ણતા ઉષ્ણસ્પર્શ કર્મના ઉદયથી છે માટે. જે કર્મના ઉદયથી જીવનાં શરીર પણ શીત અને શરીરનો પ્રકાશ પણ શીત હોય તે ઉષ્ણતાનામં, આ કર્મનો ઉદય સૂર્યસિંધાયના ચાર જ્યોતિષીઓનાં વિમાનવર્તી પૃથ્વીકાય જીવોને, તેમ જ શેષ રત્નાદિ પૃથ્વી વનસ્પતિ વિકલેન્દ્રિય અને તિર્વેચ પંચેન્દ્રિયને સ્વભાવથી હોય છે પરન્તુ મનુષ્યમાં તેા ઉત્તસ્વેદિય કરનાર મુનિને તથા દેવમાં ઉત્તસ્વેદિય કરનાર દેવને (ઉદ્યોતનો ઉદય) હોય છે, દેવ મનુષ્યના મૂળ શરીરને ઉદ્યોતનો ઉદય ન હોય. દેવનુ શરીર જો કે શીતપ્રકાશવાળુ હોય છે પરન્તુ તે ઉત્કટવર્ણ કર્મના ઉદયથી હોય છે જે કર્મના ઉદયથી જીવના શરીર માં આડ અંગ અને અસુલી આદિ ઉપાંગ જે સ્થાને જોઈએ તે જ સ્થાને ઝાઝવાય-રચાય તેવુ સૂત્રધાર-શીલ્પી સરણુ કર્મ તે નિર્માણનામકમં જે કર્મના ઉદયથી આડ પ્રાવિહાર્ય આદિ મોટા અતિશયોદય લોકોત્તર ઐશ્વર્ય પ્રાપ્ત થાય, અને ઈન્દ્રોને પણ પૂજનિક

થાય તે સર્વોત્કૃષ્ટ પુણ્યાઈવાણું જિનનામકર્મં જે કર્મના ઉદ્યથી જીવને શ્વાસોચ્છવાસ લેવા મૂકવાની લાખિ પ્રાપ્ત થાય તે શ્વાસોચ્છવાસ નામકર્મં એ આઠ પ્રકૃતિઓ અવાન્તર ભેદ રહિત હોવાથી પ્રત્યેક કહેવાય છે. અથવા ૨૮ પ્રત્યેક પ્રકૃતિ છે, જેમાં આ કહેલી ૮ અપ્રતિપક્ષ છે, અને પૂર્વે કહેલ ત્રસની ૧૦ ને સ્થાંની ૧૦ એ ૨૦ સપ્રતિપક્ષ પ્રકૃતિઓ છે, અને એ ૨૦ પ્રકૃતિઓ પણ અવાન્તર ભેદરહિત હોવાથી પ્રત્યેક પ્રકૃતિ કહી શકાય, એ રીતે પ્રત્યેક પ્રકૃતિઓ ૨૮ પણ ગણાય. ॥ ઇતિ નામકર્મ ॥

॥ ૨ ગોત્ર કર્મનો અર્થ ॥

જેના ઉદ્યથી ઉત્તમ જાતિ ઉત્તમ કુળ વિશિષ્ટ ગણ તપસ્વીપણું અતિ રૂપવાનપણું, ઘણો વૈભવ અને લોકમાં ઘણો સત્કાર અને વિશિષ્ટ જ્ઞાન આદિનો સંભવ હોય તે ઉચ્ચગોત્ર કર્મ, અને જેના ઉદ્યથી જ્ઞાનાદિ યુક્ત હોવા છતાં પણ નિંદાને પ્રાપ્ત થાય. અને હીન જાતિ આદિનો સંભવ હોય તે નીચ ગોત્ર કર્મ છે.

૧ શ્રી સર્વજ્ઞોએ જાણેલા દેખેલા અને કહેલા ગોત્રકર્મના ૨ ભેદથી જગતના જીવોમાં ઉચ્ચત્વ નીચત્વ અનાદિકાળથી હતું વર્તમાનમાં છે, અને ભવિષ્યમાં રહેવાનું છે. પ્રાચીન મહાપુરુષોના વચનો પ્રત્યે આદરભાવવાળાઓને તો એ ઉચ્ચ નીચપણાની માન્યતા સ્વભાવિક લાગે. પરન્તુ અનાર્થ કૃણવણીના વર્ષોથી જામી ગયેલા દૃઢ સંસ્કારથી જેઓને પુન્ય પાપ ધર્મ અધર્મ સ્વર્ગ નરક આભવ પરભવ ઇત્યાદિ પ્રત્યક્ષ વા પરોક્ષ પદાર્થોની હયાતી ઉપદેશનારા પ્રાચીન જ્ઞાની મહાપુરુષોના વચનો પ્રત્યે આદરભાવ-(શ્રદ્ધાભાવ)ઉઠી ગયો છે તેવા વર્તમાન જમાનામાં કંઈક જીવો ઉચ્ચનીચપણું કાલ્પનિક સમજે છે, સર્વમાં મનુષ્યત્વ એક સરખું હોવાથી ઉચ્ચ નીચ કોણુ? યુરોપ આદિ દેશોમાં ઉચ્ચ નીચપણાનો વ્યવહાર કે માન્યતા છે જ નહિ, ધક્કા હિંદમાંજ ઉચ્ચ નીચપણાનું જૂલ યા બહેમ ધર્મોચાર્યોએ પોતાની પૂજા મહત્તા ખાતર પ્રભુના નામે શાસ્ત્રો અનાવીને તેમાં લખી દીધું છે. મહાન સંત પુરુષોને તો કોઈ ઉચ્ચ નીચ હોયજ નહિ, તેઓની નજર તો સર્વ પ્રત્યે સમભાવવાળી હોય છે, ઇત્યાદિ અનેક મતિ

॥ ५ अन्तराय कर्मનો અર્થ ॥

દાન દેવાનું ચિત્ત હોય, દાનમાં આપવા યોગ્ય ધન આદિ વસ્તુ પણ ન્યાયથી પ્રાપ્ત થઈ હોય, અને દાન લેવા આવેલ પાત્ર પણ પવિત્ર હોય એ રીતે ચિત્ત વિત્ત ને પાત્ર એ ત્રણે પવિત્ર હોવા છતાં કઈ એવા સંભોગે ઉપસ્થિત થાય કે દાન લેનારને સક્રિય દાન ન થઈ શકાય તો તેવાં વિધિઓને ઉપબંધનાર કર્મ તે દાનાન્તરાય, બધવા જે કર્મથી ભવનનો સ્વભાવ કૃપણ-સૂમ થાય તે દાનાન્તરાયકર્મ એમાં પહેલા અર્થમાં ઘાતા દાનાન્તરાય કર્મની અસ્પૃતાવળે હોવાથી ઉદાર છે, અને તેથી દાન દેવાની ઇચ્છાવાળો છે, પરંતુ દાન સક્રિય નથી, અને બીજા અર્થમાં તે દાન દેવાની ઇચ્છાનોજ અભાવ છે પુનઃ પુર્વોક્ત રીતે ઘાતાના દાનાન્તરાયથી અથવા કૃપણના દાનાન્તરાયથી દાન લેનાર જે દાન ધારી શકે નથી તેમાં દાન લેનારને ઘાનાન્તરાય કર્મ નો ઉદય બહુવેળા, અને ઘાનાન્તરાયના અતિ ક્ષયોપશમથી લાભ લાભિષ વાળો ભવ દાન લેવા બાધ તો ઘાતારને કોઈ વિધિ પણ ન ઉપજે અને કૃપણ પાસેથી પણ વસ્તુ પ્રાપ્ત કરી શકે છે તથા આહાર પુષ્પમાળા ઈત્યાદિ એકવાર ઉપસોજમાં આવ્યા બાદ જે નિર્માણ થઈ જાય છે તેવી નિર્માણ થતાં વસ્તુઓ મોઘ્ય કહેવાય અને ઘર વજ્ર સ્ત્રી આદિ વારવાર ઉપસોજમાં આવ્યા છતાં જે નિર્માણ થતી નથી તેવી અનિર્માણ વસ્તુઓ ટપમોઘ્ય કહેવાય, માટે તેવા લોચ્ય અને ઉપસોચ્ય પદ્યથેના લોચ અને ઉપસોજ કસ્થાની ઇચ્છા થતા એવા પ્રતિકૂળ સંયોગ ઉત્પન્ન થાય કે તે વસ્તુઓ લોચવી શકાય નહિ તો તેવા પ્રતિકૂળ સંયોજ ઉત્પન્ન કરનાર કર્મ મોગાન્તરાય તથા ટપમોગાન્તરાય નામે છે છતાં વસ્તુઓનો નિયમ-પ્રત્યાખ્યાન રૂપ ત્યાજપરિણામથી ઉપસોજ ન કરે તે અન્તરાય કર્મનો ઉદય

કસ્થાના તકવિતોથી ઉચ્ચ નીચણના કર્મ જન્મ દિશાવને અસ્ત્ર સમજે છે, તેમાં દાન સમજનારાઓનો નથી, પરંતુ અનાર્થ સૂતિનો સંપત્તિ દાવજ છે

ન ગણાય. તથા જેના ઉદયથી શરીરે નીરોગી હોય યુવાવસ્થા પણ હોય છતાં તે પ્રમાણમાં પણ ન હોય, અલ્પશક્તિવાળો હોય તે વીર્યાંતરાય કર્મ.

॥ इति १५८ प्रकृतिनो संक्षिप्त अर्थ ॥.

॥ प्रकृतिओना संज्ञामेद ॥

ધ્રુવવંધી ૪૭-મિથ્યાત્વ અવિરતિ કષાય ને યોગ એ ચાર કર્મના સામાન્ય બંધહેતુ છે, તેમાં જે પ્રકૃતિઓના જે બંધહેતુ છે તે બંધહેતુ જ્યાં સુધી વિદ્યમાન હોય ત્યાંસુધી તે પ્રકૃતિ અવશ્ય બંધાય જ તે ધ્રુવબંધી, અથવા સ્વબંધવિચ્છેદ સ્થાન સુધી જેનો નિરન્તર બંધ હોય તે ધ્રુવબંધી. એવી પ્રકૃતિઓ જ્ઞાનાં ૫-અન્તં ૫-દર્શનાં ૬-કષાય ૧૬-મિથ્યાત્વ-ભય-બુદ્ધિ-અશુભ-અશુભ-ઉપધાત-નિર્માણ-તૈજસ-કાર્મણ-વર્ણાદિ ૪ એ પ્રમાણે ૪૭ છે.

અધ્રુવવંધી ૭૩-બંધ યોગ્ય ૧૨૦ પ્રકૃતિમાંથી પૂર્વોક્ત ૪૭ ધ્રુવબંધી બાદ કરતાં શેષ ૭૩ પ્રકૃતિઓ અધ્રુવબંધી છે. જે પ્રકૃતિઓ સ્વબંધહેતુ વિદ્યમાન હોય તો પણ તે બંધાય કે ન પણ બંધાય એવી અનિયત બંધવાળી હોય તે અધ્રુવબંધી. એમાં પરાધાત અને ઉચ્છવાસનો બંધહેતુ અવિરતિ આદિ હોવા છતાં પણ અપર્યાપ્ત યોગ્ય બંધ પ્રવર્તીતો હોય ત્યારે એ જે ન બંધાય અને પર્યાપ્ત યોગ્ય બંધ પ્રવર્તીતો હોય ત્યારે બંધાય. તથા ઉદ્યોત નામકર્મનો બંધ તિર્યચગતિના બંધ પ્રસંગે જ હોય, દેવગત્યાદિના બંધ પ્રસંગે તો ન જ હોય. તથા જિનનામનો બંધહેતુ સમ્યક્ત્વ છે, પરન્તુ સમ્યક્ત્વ છતાં પણ જિનનામનો અનિયત બંધ છે, તથા આહાં ૨નો બંધહેતુ અપ્રમત્તચારિત્ર છે, તે અપ્રમત્તચારિત્ર હોવા છતાં પણ કોઈને બંધાય કોઈને ન બંધાય, માટે એ ૬ પ્રકૃતિઓ એ રીતે અધ્રુવબંધી છે, અને શેષ ૬૭ પ્રકૃતિઓ તો પોતપોતાના ગણમાં વિરોધી હોવાથી જ અધ્રુવબંધી છે, જેમ

સરીર નામકર્મના ગણમાં સ્વીકૃત આદાન વેગ એ ત્રણ પરસ્પર વિરોધી છે, અતિ ગણમાં ચારે ગતિઓ પરસ્પર બંધવિરોધી છે માટે અધુવબધી છે

પ્રશ્ન—પોતાને બંધહેતુ હોવા છતાં પણ ન બંધાય તો તે બંધહેતુજ કેમ ગણાય? હેતુ એ કાર્યકૃત્વ ન હોય તો તેવા નિરર્થક હેતુને હેતુજ કેમ કહેવાય?

ઉત્તર—એ વાત સત્ય છે પરન્તુ પ્રુવાપ્રવબધીની વ્યાખ્યામાં મિધ્યાત્વ જાદિ ચાર સામાન્ય-મૂળ બંધહેતુની વિવક્ષા છે, તેમજ પછ ઉત્તર બંધહેતુની વિવક્ષા છે, પરન્તુ એક મૂળહેતુ વા ઉત્તરહેતુના જે અસહ્ય અસહ્ય વ્યક્તિલેહ (ખાસ અધ્યવસાય) છે તેની વિવક્ષા નથી, માટે એ ચોતપોતાના અસહ્ય વ્યક્તિલેહની અપેક્ષાએ વિચારીએ તો અધુવબધી ઉઠ પ્રકૃતિઓ પણ પ્રુવબધી જ છે, જેથી પ્રુવબધી અધુવબધીને લેહ જ એ સીતે ઘટે નથી, માટે એ એ લેહની ઉત્પત્તિમાં હેતુના વ્યક્તિલેહ (ખાસ અધ્યવસાય)ની વિવક્ષા નથી, પરન્તુ જને પછ મુખ્ય લેહની જ વિવક્ષા ઉપયોગી છે જેમ નરકગતિને મુખ્ય બંધહેતુ મિધ્યાત્વ છે, છતાં મિધ્યાત્વમાં પણ દેવાદિ ત્રણ ગતિના બંધ પ્રસંગે નરકગતિ નથી બંધાતી તેનું કારણ મિધ્યાત્વ બંધહેતુનો વા મિધ્યાત્વના પ બંધહેતુ માના કોઈ બંધહેતુનો અભાવ છે એમ નહિ, પરંતુ મિધ્યાત્વના જે અસહ્ય અધ્યવસાયો છે તેમાંના કેટલાક નરકગતિ યોગ્ય છે કેટલાક તિર્યગ્ગતિ યોગ્ય છે, કેટલાક મનુષ્યગતિ યોગ્ય છે ને કેટલાક દેવગતિબંધ યોગ્ય છે, તેમાં જે અસહ્ય અધ્યવસાયો નરક ગતિબંધના હેતુભૂત છે તે મિધ્યાત્વ અધ્યવસાયોવહે તો નરકગતિ અવશ્ય બંધાય જ, પરન્તુ દેવગતિ બંધયોગ્ય મિધ્યાધ્યવસાયો વર્તતાં નરકગતિ ન બંધાય તેથી નરકગતિ બંધને હેતુ મિધ્યાત્વ નહિ એમ કેમ કહેવાય? માટે એ સીતે નરકગતિને બંધ હોય તો મિધ્યાત્વ હેતુમીજ હોય એ અવશ્ય છે, પરન્તુ મિધ્યાત્વહેતુ વર્તતાં નરકગતિને બંધ અવશ્ય હોય એમ નથી, અને એ બંધબંધના

મિથ્યાના અસંખ્ય વ્યક્તિલેહના ભાવાભાવથી છે, પરન્તુ સામાન્યતઃ મિથ્યાત્વના અભાવે નથી માટેજ અધુવણધિ લેહ સામાન્ય હેતુઓની અપેક્ષાએ છે.

ધ્રુવોદયી ૨૭-જ્ઞાનાવ૦ ૫-અન્ત૦ ૫-દર્શના૦ ૪-મિથ્યાત્વ-નિર્માણ-સ્થિર-અસ્થિર-તૈ૦-કા૦-વર્ણાદિ ૪-અગુ૦-અશુભ-શુભ એ ૨૭ ધ્રુવોદયી પ્રકૃતિ છે. પોતાના ઉદયવિરોધેહ સ્થાન [ગુણસ્થાન] સુધી જેનો ધ્રુવ-નિરન્તર ઉદય હોય તે ધ્રુવોદયી, એ અર્થ હોવાથી એ ૨૭ પ્રકૃતિઓ જે જે ગુણસ્થાને ઉદયવિરોધેહ પામે છે, ત્યાંસુધી કોઈપણ સમય ઉદયના અભાવવાળી નથી, એ પ્રકૃતિઓ અનાદિકાળથી ઉદયવાળી હોય છે. એમાં મિથ્યાત્વ પહેલા ગુણ૦ સુધી ધ્રુવોદયી છે, શેષ ૧૪ ઘાતીપ્રકૃતિઓ ક્ષીણમોહ (૧૨મા) સુધી ધ્રુવોદયી, અને નામકર્મની ૧૨ પ્રકૃતિઓ ૧૩ માના અન્ત્ય સમય સુધી ધ્રુવોદયી છે.

અધ્રુવોદયી ૨૫-ઉદયમાં ગણાતી ૧૨૨ પ્રકૃતિઓમાંથી ૨૭ ધ્રુવોદયી ગાહ કરતાં શેષ ૯૫ પ્રકૃતિઓ અધ્રુવોદયી છે. પોતાના ઉદયવિરોધેહ સ્થાન સુધીમાં ઠ્વચિત્ ઉદય હોય અને ઠ્વચિત્ ન પણ હોય એવા અનિયત ઉદયવાળી તે અધ્રુવોદયી. ઉદય યોગ્ય ગુણસ્થાનોમાં પણ એ પ્રકૃતિઓનો ઉદયાભાવ ગુણહેતુથી નથી પરન્તુ સ્વઉદયયોગ્ય દ્રવ્ય ક્ષેત્ર કાળાદિક નિમિત્તના અભાવે છે.

ધ્રુવસત્તાક ૧૩૦-જે ૧૮ વા ૨૮ અધ્રુવસત્તાક કહેવાશે તે સિવાયની સર્વ ધ્રુવસત્તાક પ્રકૃતિઓ છે. વિશિષ્ટ ગુણ પ્રાપ્તિ વિના (મિથ્યાત્વમાં) જે પ્રકૃતિઓની સત્તા નિરન્તર હોય તે અથવા સર્વસંસારી (મિથ્યાદષ્ટિ) હોવોને જે પ્રકૃતિની અવશ્ય સત્તા હોય તે ધ્રુવસત્તા પ્રકૃતિ જાણવી. સમ્યક્ત્વાદિ વિશેષગુણ પામવાથી પ્રકૃતિનો ક્ષય થયે તે ગુણસ્થાને તે પ્રકૃતિનો અભાવ હોય તેથી અધ્રુવસત્તા ન કહેવાય, અને એ રીતે જે અધ્રુવસત્તા ગણીએ તો સર્વ પ્રકૃતિઓ અધ્રુવસત્તાકજ ગણાય, ધ્રુવસત્તાક પ્રકૃતિ હોયજ નહિ, માટે ગુણહેતુથી અસત્ થયેલી પ્રકૃતિ અધ્રુવસત્તા તરીકે ન ગણવી.

૧૭૧૧૧ ૧/૧૧ ૨૦-મનુષ્યમાની શ્રીયમા (મિથ્યાદહી ગુણધર્માને) જે પ્રકૃતિની સત્તા કોઈને દોષ ને કોઈને ન દોષ તે
 અમુકમનુષ્ય પ્રકૃતિ-રેવલિ-નરકાદિક-નીકિયદિક(એ ૧૩૫) ૬ આમુ-મનુષ્ય ૨-આદા ૨-ઉચ્ચગોત્ર-જિનનામ-ચમ્ય ૦ મોઃ
 નીચ-મિથ્યે ૦ એ ૧૮ પ્રકૃતિ ૧૪૮ ની અપેક્ષાએ અને આદા ૨ ને જલદે આદા ૦ યમક તથા વૈ ૦ ૨ ને જલદે વૈ ૦ ૭ ગણતા
 ૧૫૮ ની અપેક્ષાને ૨૮ તે ત્યા ઉચ્ચગોત્ર અને ૧૦ ૬ એ માત્ર (અપેક્ષા વૈ ૦ ૭ ગણતા ૧૨) પ્રકૃતિઓ ૧૫૮ શ્રીયને
 મનુષ્યમા દોષ છે, તેથી ૧૫૫૫૫ નહિ પામિયા ધ્યાવરને અનેદિકાવધી એ ૭-૧૨ ની અમત્તા છે, અપેક્ષા ૧૫૫૫૫ પામીને એ
 ૭-૧૨ ની મત્તા ઉત્પાદ શ્રીયને પુના ધ્યાવરમાં જલ તે અપેક્ષા મુખી ય પૂર્ણ ઉત્પાદ નહિ ત્યા મુખી ધ્યાવરને મત્તા દોષ, અને
 મુખી ઉત્પાદ રવા જાદ અપેક્ષા દોષ, એ રીતે ૭-૧૨ ની સત્તા ને અમત્તા પણ છે માટે અમુકસત્તાકે તથા મમ્ય ૦ મોઃ
 અને મિથ્ય પ્રેક્ષાને એ જેની મત્તા અનેદિક મિથ્યાદહિને ન દોષ, તેમજ ઉપશમ વા ધ્યોપ ૦ સમ્યક્તમા એ જે પુન્યા મત્તા
 અનેદિકે પુના મિથ્યાદે તેવને એ જે ની અપૂર્ણ ઉત્પાદ ન માત્ર ત્યા મુખી મિથ્યાદહિને એ જે ની મત્તા, ને પૂર્ણ
 ઉત્પાદ નહ અમત્તા એ રીતે એ જે પ્રકૃતિઓ મિથ્યાત્વમા અમુકસત્તાકે છે ધ્યાયિકે સમ્યક્ પામતી વખતે એ કે એ જેની
 ઉત્પાદથી અમત્તા થાય છે, પરન્તુ તે ગુણ પ્રત્યયિક અમત્તા દોષામાં અમુકસત્તા તરીકે ન ગણાય તથા અન્યથાને તે એ જેની
 મત્તા મરથી નહ તથા જિન નામને જલ અતિ વિશુદ્ધ સમ્યક્દહિને દોષ છે, તેથી, અને નરકે જતા મિથ્યાત્વમા તે અન્યમુઃ
 માત્ર અપાર્થીમાત્રમા જિનનામમત્તા દોષ છે, માટે જિનનામ અમુક મત્તાકે છે તથા આદારકદિક વા માત્ર કોઈક અમમત્તા
 મરવનેજ તથા છે, અને જ્યાઈને પણ અવિશવિપણમા ઉદવતા થાય છે માટે મિથ્યાદહિને પણ સત્તા દોષ ન દોષ તેથી
 અમુકમનુષ્ય તથા મનુષ્ય દિકની મત્તા અગ્નિ વાયુ મિતાય સર્વે શ્રુવને દોષ છે, તેમજ પૃથ્વીકાવારિકમા મનુષ્યદિક જાણીને અગ્નિ
 વાયુમા જલને તથા મુખી મ પૂર્ણ ઉત્પાદ નહિ ત્યા મુખી અગ્નિ વાયુને મનુષ્ય દિકની સત્તા, ને ઉત્પાદવા જાદ અમત્તા હોવાથી

મનુષ્યદ્વિક પશુ અગ્નિ વાયુ આશ્રયિ અધ્રુવસત્તાક છે, તથા દેવાયુ નરકાયુનો ણંધ સ્થાવરોને અને વિકલેન્દ્રિયોને તથા સમ્ભૂં મનુષ્યોને નથી માટે એ ત્રણેને એ બે આયુની અસત્તા છે, નારકાયુની તો યુગલીકોને પશુ અસત્તા છે. શેષ ગર્ભજ તિર્યંચ અને ગ૦ મનુષ્યોને દેવનરકાયુનો ણંધ હોવાથી સત્તા છે. એ રીતે એ બે આયુ અધ્રુવસત્તાક છે, તિર્યંચ આયુષ્ય અનુત્તરદેવો ને ઐ-વેચકદેવો ણાંધતા નથી માટે તેઓને અસત્ ને શેષ દેવાદિકને સત્ અસત્ હોવાથી અધ્રુવસત્તાક છે, તથા મનુષ્ય આયુષ્ય અગ્નિ વાયુ અને સાતમી પૃથ્વીના નારકો સર્વસ્થા ણાંધતા નથી માટે તેઓને અસત્ અને શેષ પૃથિવ્યાદિજીવોને સત્ અસત્ હોવાથી અધ્રુવ સત્તાક છે, એ રીતે ૨૮ પ્રકૃતિઓ અધ્રુવસત્તાક છે. અનન્તાનુણંધી ૪ ની ઉદ્દલના ૪-૫-૬-૭ ગુણુસ્થાને ધવાથી અસત્ થાય છે પરન્તુ એ અસત્તા પશુ ગુણુપ્રત્યયિક હોવાથી અધ્રુવસત્તાકમાં ન ગણાય.

સર્વઘાતી ૨૦-જે પ્રકૃતિઓ પોતાને ઘાત કરવા યોગ્ય-હણુવા યોગ્ય ગુણુનો સર્વથા ઘાત કરે-હણુ તે સર્વઘાતી ૨૦ પ્રકૃતિઓ છે. કેવળજ્ઞાના૦-કેવળદર્શના૦પ નિદ્રા-અસંવલનકષાય ૧૨-મિથ્યાત્વ. એમાં કેવળજ્ઞા૦ ૬૦ ની બે પ્રકૃતિઓ જીવના કેવળજ્ઞાન અને કેવળદર્શનને સર્વથા હણુ છે, જેથી એ બેની સત્તા અને ઉદ્ધય સુધી કેવળજ્ઞાન કેવળદર્શન અંશમાત્ર પશુ પ્રગટ થતું નથી, તેમજ એ બે ગુણુ જીવના સ્વાભાવિક ગુણુ હોવાથી જે પ્રગટ થાય તો સર્વેશે પ્રગટ થાય, નહિતર અલ્પાંશે તો પ્રગટ થાય જ નહિ, જેથી એ બે ગુણુને આવરનારી બે પ્રકૃતિઓ સર્વઘાતી ગણાય છે. તેમજ સમ્યક્ત્વ અને ચારિત્ર એ પશુ જીવના ગુણુ છે, તેને અનન્તાનુણંધી આદિ ૧૨ કષાયનો ઉદ્ધય સર્વથા હણુ છે માટે સર્વઘાતી છે, ત્યાં મિથ્યા૦ અને અનન્તાનુ૦ સમ્યક્ત્વગુણુને સર્વથા હણુ છે, અપ્રત્યાખ્યાની દેશવિરતિને સર્વથા હણુ છે, અને પ્રત્યા૦ કષાય સર્વવિરતિ ગુણુને સર્વથા હણુ છે તેથી એ ત્રણના ક્રોધાદિ ચાર ગણુતાં ણાર કષાય અને મિથ્યાત્વ એ ૧૩ સર્વઘાતી છે. તથા જીવના દર્શનગુણુને મૂળથી સર્વથા હણુનાર જે કે

કેવળદર્શનાવસ્થીય કર્મ છે, પરન્તુ ચક્ષુદર્શનાવસ્થીયાદિ ૩ દેશધાતી દર્શનાવસ્થુના ક્ષયોપશમથી જે દર્શનલબ્ધિ એવને ઉત્પન્ન થય છે તે ઉત્પન્ન થયેલી લબ્ધિઓને પાંચ નિદ્રાઓ સર્વથા જાવરે છે-હલ્લે છે-અવ્યક્ત કરે છે માટે ૫ નિદ્રાઓ પણ સર્વધાતી છે એ રીતે જે ૨૦ પ્રકૃતિઓ સ્વ આવાર્ષ શુભને સર્વથા ધાતક હોવાથી સર્વધાતી છે

દેશધાતી ૨૫-જે પ્રકૃતિઓ પોતાને ધાત કરવા યોગ્ય બુદ્ધને દેશથી (અભ્યાંશે) ધાત કરે તે દેશધાતી અથવા દેશધાતી રચના ઉદ્ભવાળી તે દેશધાતી ૨૫ પ્રકૃતિઓ છે જ્ઞાનાવ૦ ૪-દર્શના૦ ૩-સંસ્વ૦ ૪-નોકપાય ૬-અન્તરાય ૫ જે ૨૫. ત્યાં મતિ આદિ ૪ જ્ઞાનો તે એવના કેવળજ્ઞાનરૂપ મૂળ શુભનો દેશ-અશ છે, માટે તેવા દેશજ્ઞાનની ધાતક મતિજ્ઞાનાવસ્થીય આદિક પ્રકૃતિઓ છે, એ રીતે ૩ દર્શનાવસ્થુ પણ દેશધાતી છે તથા એવનો મૂળ શુભ ક્ષાયિક સમ્પર્કવા યથાભ્યાત આશિત્ર વા વીતરાજ આશિત્ર છે, તે અપેક્ષાએ જનતા૦ આદિ ૧૨ કથાયના ક્ષયોપશમથી ક્ષયોપશમ બાવવાળુ સરાજ આશિત્ર દેશશુભ છે, અને સંસ્વલનાદિ ૧૩ કથાયો જે દેશઆશિત્રને દેશથી જ હલ્લે છે એટલે હોય લગાટે છે મલિન કરે છે અતિચાર ઉપજાવે છે, પરન્તુ એવને સર્વથા આશિત્ર રહિત કરવા નથી માટે દેશધાતી, (પ્રત્યાખ્યાનાદિ કથાયો તે એવને અઆશિત્રી જ જનાવી હે છે માટે તે સર્વધાતી છે) તથા ઘનાદિકને વિષય શ્રદ્ધણુ ધારણાદિ યોગ્ય પુદ્ગલો તે પુદ્ગલસ્થિતકાયના જનન્તમા ભાગે હોવાથી દેશ ભાગે છે, અને તે દેશ ભાગ જેટલા પુદ્ગલ સ્કધાના ઘનાદિકને પણ દેશથી શકનાર ૫ જનન્તશમકર્મ છે, એ રીતે જનન્તશયો એવના ઘનાદિક શુભને દેશથી હલ્લે છે તેથી જ સર્વ એવોમાં તસ્તમભાવે હોનાધિક ઘનાદિ લબ્ધિઓ હોય છે, માટે જે ૫ જનન્તશય પણ દેશધાતી છે.

* અર્થમંત્ર • એ જે પ્રકૃતિઓ જે કે એ લબ્ધિ રહિતને તે ઉદ્ભવમાં સર્વદા સર્વધાતી છે પરન્તુ અર્થયે તથા મનાપર્વલબ્ધિવતને પુનરેશુધાતીએજ ઉદ્ભવમાં વર્તે છે તદિ દેશધાતી સગા છે

ને એ અન્તરાયો સર્વથા ધાતક હોય તો સંસારી જીવ કંઈ પણ આપે નહિં પામે નહિં લોગવે નહિં જીવલોગવે નહિં ને કંઈ કરી શકે નહિં. એ રીતે ૨૫ પ્રકૃતિઓ દેશધાતી છે. (અહિં સમ્યક્ત્વમોહનીય તથા મિશ્રમોહનીય વિવક્ષા કરી નથી પરંતુ સમ્યક્ત્વમોહનીય દેશધાતી ને મિશ્રમોહનીય સર્વ ધાતી છે માટે ૧૨૨ પ્રકૃતિની અપેક્ષાએ દેશધાતી પ્રકૃતિ ૨૬ છે).

અધાતી ૭૫-૭૬ યોગ્ય ૧૨૦ માંથી પૂર્વોક્ત ૪૫ ધાતી પ્રકૃતિ બાદ કરતાં અથવા ઉદ્ય યોગ્ય ૧૨૨ માંથી ૪૭ ધાતી પ્રકૃતિ બાદ કરતાં શેષ ૭૫ પ્રકૃતિઓ અધાતી છે. કે જે પ્રકૃતિઓ જીવના જ્ઞાનાદિ ગુણને કંઈપણ ધાત કરતી નથી, એમાં સર્વધાતીનો રસ ધન હોય છે, દેશધાતીનો રસ વિરલ હોય છે અને અધાતીનો રસ એ બન્નેથી વિલક્ષણ હોય છે, તેથી અધાતી છે તો પણ ચોરની સંગતે ચોર ન હોય તો પણ ચોર ગણાય તેમ અધાતીનો રસ સર્વધાતીના સંગંધથી સર્વધાતી સદૃશ (સર્વધાતી પ્રતિભાગ) ગણાય છે, એ રીતે ૭૫ અધાતી પ્રકૃતિઓ જાણવી.

પરાવર્તમાન ૯૩-જે પ્રકૃતિ બીજી પ્રકૃતિનો બન્ધ ઉદ્ય વા બન્ધોદ્ય પરાવર્તીને બદલીને-અટકાવીને ચોતાનો બન્ધ ઉદ્ય વા બન્ધોદ્ય પ્રવર્તાવે તે પરાવર્તમાન ૬૩ પ્રકૃતિઓ છે. તે ૧૨૨ ની અપેક્ષાએ અહિં કહેવાતી ૨૬ અપરાવર્તમાન સિવાયની શેષ સર્વ જાણવી. જેમ શાતા પ્રકૃતિ અશાતાના બંધાદિકને અટકાવીને જ બંધાય વા ઉદ્યમાં આવે, એ પ્રમાણે પરાવર્તમાન પ્રકૃતિઓ શાતા અશાતાવત્ પરસ્પર વિરુદ્ધ હોવાથી પરાવર્તિત થાય છે.

૧ અર્થાત્ એ ૨૬ માં ૨૩ નો રસ ઉદ્યમાં દેશધાતી હોય છે, અવધિ ૨ મનઃ ૫૦ એ ૩ નો રસ ઉદ્યમાં સર્વધાતી દેશધાતી બંને પ્રકારે હોય છે. તથા સમ્યક્ રહિત ૨૫ નો રસ મિથ્યાત્વથી નવમાન ગુણ ૦ માં સંખ્યાતભાગ સુધી સર્વધાતી બંધાય છે, ત્યારબાદ એમાંની અધાતી ૧૭ પ્રકૃતિ(પુલ્લવજ્ ૮ નોકપાયરહિત) નો દેશધાતી બંધાય છે, સર્વધાતીનો તો સર્વદા સર્વધાતી જ રસ બંધાય છે.

અપરાધવર્તમાન ૨૨-ને પ્રકૃતિ અન્ય પ્રકૃતિના બંધાદિકને પસવર્ત્યાવિના (જટકાભ્યાવિના) તેના ચાહુ બંધાદિકમાં પોતાનો પણ બંધાદિક પ્રવતવિ તે અપરાધવર્તમાન ૨૬-પ્રકૃતિઓ છે જ્ઞાનાં ૫-અન્તં ૫-દર્શનાં ૪-પરણાત-જિન-ઉચ્છવાસ-મિશ્યાત્વ-ભય-જુષ્ટ્યા નામની ધ્રુવબંધિ ૯ (અજુ-ઉપ-નિર્માણ-તે-કા-વજ્ઞાદિ ૪) એ ૨૬ એમાં મતિજ્ઞાનાવંબધાર્તુ હોય તે શેષ જ્ઞાનાં પણ બંધાય ઇત્યાદિ સીતે એ ૨૬ માંની કોઈપણ પ્રકૃતિ પોતાના બંધાદિકના પ્રસંગે અન્ય પ્રકૃતિના બંધાદિકને શક્તી નથી

દુમ(પુણ્ય)પ્રકૃતિ ૪૨-ને પ્રકૃતિનો ઉદય છવનને વ્યાહકાદિક હોય અનુકૂળ હોય તે શુભ પ્રકૃતિ વા પુણ્ય પ્રકૃતિ કહેવાય ત્યા મનુ ૩-દેવ ૩-તિર્થગ્રામુ-ઉચ્છવાસ-શરીર ૫-ઉપાંગ ૩-મુખગતિ-શુભવર્ણાદિ ૪-તસદશક-જિનનામ-નિર્માણ-વજ્ઞર્ષભ-સંભવ-આતપ-પરણાત-પથે-અજુ-શાતા-ઉચ્ચ-ઉદ્યોત એ ૪૨ પુણ્ય પ્રકૃતિ છે

અદુમ (પાપ)પ્રકૃતિ ૮૨- ૮૪- ને પ્રકૃતિનો ઉદય છવનને દુષ્ટ ઉપભવનારા હોય તે પાપ પ્રકૃતિ. બધમાં ગણતી ૧૨૦ માંથી પૂર્વોક્ત પુણ્યનો ૪૨ જતાં શેષ ૭૮ પ્રકૃતિ ઉપસન્ત વર્ણાદિ ૪ ને અર્થિ પુન અશુભમાં પણ ગણતાં (અશુભ વર્ણાદિ ગણતાં) ૮૨ પાપપ્રકૃતિ યાવ છે તે ઉપરાંત મિશ્ર અને સમ્ભવમોહનીય ગણતાં ૮૪ અશુભ છે અર્થિ પાપની ૮૨-૮૪ માં પુણ્યનો ૪૨ મેળવતાં ૧૨૪-૧૨૬ યાવ છે, અને પ્રકૃતિઓ તો ૧૨૦ વા ૧૨૨ થવી એકંએ, તેમ કારણ કે વર્ણાદિ ૪ પ્રકૃતિ શુભમાં શુભવિશેષણથી એક વાર ગણીને અશુભમાં પણ અશુભ વિશેષણથી બીજાવાર ગણી છે માટે એને મેળવતાં ૪ થયે છે, જેથી પ્રકૃતિ ઓના સખ્યામેળ વખતે વર્ણાદિ ૪ ને એકવારજ ગણતાં બસબર સખ્યા ૧૨૦ વા ૧૨૨ નીજ યાવ છે

પુદ્ગલરિવાકી ૩૬-અર્થિ વિપાક સેદ્ધી પ્રકૃતિઓ હેતુવિપાકી અને રસવિપાકી એમ બે પ્રકારની છે ત્યા પ્રથમ ૪ પ્રકારની હેતુવિપાકી પ્રકૃતિઓ દર્શાવાય છે તે આ પ્રમાણે-ને પ્રકૃતિનો વિપાક એટલે ઉદય-ફલાનુભવ પુદ્ગલદાસ એટલે પાંચ શરીરદાસ

થતો હોય તે પુદ્ગલ વિપાકી પ્રકૃતિ કહેવાય. તે શરીર ૫-ઉપાંગ ૩-સંઘ ૬-સંસ્થાન ૬-ઉપાંગ-પરાંગ-આતપ-ઉદ્યોત-પ્રત્યેક-સાધાંગ-અશુભ-નિર્માણુ-સ્થિર-અસ્થિર-વર્ણાદિ ૪-શુભ-અશુભ એ ૩૬ પ્રકૃતિઓનો ઉદ્ય ૫ શરીર પુદ્ગલો પ્રત્યે પ્રવર્તે છે માટે પુદ્ગલવિપાકી છે.

જીવવિપાકી ૭૬-૭૮-ને પ્રકૃતિનો વિપાક-ઉદ્ય ભવ પ્રત્યે એટલે ભવના જ્ઞાનાદિક ગુણો પ્રત્યે પ્રવર્તે તો હોય તે ભવવિપાકી પ્રકૃતિઓ કહેવાય, અને તે જ્ઞાનાંગ ૫-દર્શાંગ ૬-વેદનીય ૨-મોહનીય ૨૬ વા ૨૮-અન્તરાય ૫-ગતિ ૪-જાતિ ૫-અગતિ ૨-(પ્રત્યેક સ્થિર શુભ સિવાય) ત્રસદશકની ૭-(સાધાંગ અસ્થિંગ અશુભ વિના) સ્થાવરદશકની ૭-જન-ઉચ્છવાસ-ગોત્ર ૨ એ ૭૬ પ્રકૃતિઓ ભવવિપાકી છે.

ક્ષેત્રવિપાકી ૪-ને પ્રકૃતિનો ઉદ્ય ક્ષેત્રની-આકાશની મુખ્યતાવાળો હોય તે ક્ષેત્રવિપાકી ૪ આનુપૂર્વીઓ જ છે, કારણ કે આનુપૂર્વીનો ઉદ્ય ભવ દેહસ્થ હોય ત્યારે ન હોય પરન્તુ પરભવમાં વક્રગતિએ જતો હોય ત્યારે માર્ગમાં-આકાશમાં બીજા ત્રીજા ચોથા સમયે હોય છે, તેથી એ ચાર પ્રકૃતિઓ ક્ષેત્રવિપાકી ગણાય છે.

ભવવિપાકી ૪-ને પ્રકૃતિનો ઉદ્ય તે ભવમાં જ (પોતાના નામવાળા ભવમાં જ) હોય, અન્ય ભવમાં ન હોય તે ભવવિપાકી ૪ આયુષ્ય જ છે. કારણ કે ગતિઆદિ પ્રકૃતિઓ તો વિપાકોદ્યથી સ્વભવમાં અને પ્રદેશોદ્યથી પરભવમાં પણ ઉદ્યવતી હોય છે, પરન્તુ આયુષ્ય તો સ્વભવમાં જ વિપાકોદ્યથી છે, આયુષ્યનો પ્રદેશોદ્ય નથી, માટે એ વિલક્ષણતાના કારણથી ૪ આયુષ્ય ભવવિપાકી (સ્વભવોદ્યથી) છે.

તાત્ત્વિક રીતે દરેક પ્રકૃતિ જો કે સામાન્યથી ભવવિપાકી જ છે કારણ કે દરેક પ્રકૃતિના ક્રાંતિને ભવ જ અનુભવે છે તોપણ

અમુક અમુક હેતુની મુખ્યતા એ અનુભવતો હોવાથી પુદ્ગલવિપાકી આદિ વિશેષ સ્વરૂપો પણ સાર્થક છે એ રીતે ૪ પ્રકારના હેતુ વિષાક આશયી ૪ પ્રકારની પ્રકૃતિઓ કહીને હવે રચવિષાક આશયી પ્રકૃતિએક કહેવાય છે તે આ પ્રમાણે—

જે પ્રકૃતિનો વિષાક-ઉદ્દેશ અમુક રસની મુખ્યતાવાળો હોય તે રચવિષાકી, ત્યાં શુભ વા અશુભ રસ જે સ્વાભાવિક હોય તે વ્યક્તિય, બે શેર રસને ઉકાળી ૧ શેર રાખતાં જેવો તીવ્ર રસ યાવ તેવા રસ ત્રિસ્થાનરસ, ત્રણશેર રસને ઉકાળી ૧ શેર રાખતાં જેવો તીવ્રતર રસ યાવ તે રસ ત્રિસ્થાનરસ, અને આશ્ચર્ય રસ ઉકાળી ૧ શેર રાખતાં જેવો તીવ્રતમ રસ યાવ તે રસ પ્કુ સ્થાનરસ કહેવાય એ રીતે અશુભ પ્રકૃતિઓનો અશુભ રસ ૪ પ્રકારનો છે, પરંતુ શુભ પ્રકૃતિઓનો શુભરસ તો એકસ્થાન સિવાય ૩ પ્રકારનોજ છે એ રસ પરસ્પર અનન્તશુભ હીનાધિક છે

૧-૨-૩-૪ સ્થાનરસવાલ્યે ૧૭-દેશવાતી જ્ઞાનાવસ્થુ ૪-દર્શના૦ ઠ પુસ્કવેદ-સ જ્વલન ૪-અન્ત૦ ૫ એ ૧૭ પ્રકૃતિઓનો રસ વારે પ્રકારનો બધાય છે ત્યાં મિથ્યાત્વથી નવગા શુભસ્થાનના સખ્યાવા ભાગ બધ ત્યાંમુખી ૨-૩-૪ સ્થાની રસ બધાય છે, અને 'ત્યારબાદ પોતપોતાના બંધવિષ્ટેકસ્થાન મુખી ૧ ૨ સ્થાની રસ બંધાય છે

૨-૩-૪ સ્થાનો રમણાલ્લે ૧૦૩-પૂર્વેક્રિત ૧૭ સિવાયની શેષ ૧૦૩ પ્રકૃતિઓનો રસ ૨-૩-૪ સ્થાની એમ ત્રણે પ્રકારે બધાય છે અહિં અશુભ પ્રકૃતિઓ જ એકસ્થાન રસ બંધને યોગ્ય હોય છે, પરંતુ જ્યાં એકસ્થાન રસબંધનું સ્થાન છે ત્યાં તે અશુભ

૧ અર્થાત મોહીપનું અન્તરકરણુ થાય ત્યારથી પુસ્કવેદને ૪ સંવત્સન એ પાંચનો એકસ્થાની રસ બધાય, ત્યારબાદ કેટલાએ સિધ્ધિપાત તમે સ્ત્રીવેદોપક્રમનાનો સખ્યાતમો બાજ ભાગ ત્યારથી યા૦૪ ૬૦૩ અન્ત૦૫ એ ૧૨નો એકસ્થાનીરસ બધાય છે, એ પહેલાં કઈક કઈક કાળને અન્તર દેશવાતી રસનો બંધ પ્રારંભનો હતો. અને તે પહેલાં સર્વદા સર્વપાતીરસનોજ બંધ ચાલુ હતો

પ્રકૃતિઓ સર્વથા બંધાતી જ નથી, માટે ૧૭ સિવાય શેષ અશુભ પ્રકૃતિઓનો એકસ્થાની રસબંધ છે જ નહિ. અને અશુભમાં જે સર્વધાતી છે તેનો રસ તો સર્વદા સર્વધાતી જ બંધાય છે, તેથી જો દેશ રસ બંધવાને યોગ્ય નથી તો એકસ્થાની રસ તો બંધાય જ 'કયાંથી ?

અનુદયવર્ધી ૧૧-જે પ્રકૃતિનો બંધ પોતાના ઉદય વખતે ન હોય પરન્તુ ઉદય ન હોય ત્યારે જ બંધ હોય એવી દેવ ૩-નરક ૩ વૈ ૦ ૨-આહા ૦ ૨-જિન એ ૧૧ પ્રકૃતિઓ અનુદયબંધી કહેવાય. એમાં દેવત્રિકાદિ ૮ પ્રકૃતિઓનો ઉદય દેવનારકને હોય છે અને દેવનારકો દેવદિકાદિ પ્રકૃતિઓ બંધતા નથી, પરન્તુ એ ૮ ના અનુદયવાળા ગર્ભજ તિ ૦ ગર્ભજ મનુષ્યો જ બંધે છે માટે એ ૮ અનુદયબંધી છે. તથા આહા ૦ દિકનો બંધ અપ્રમત્તને હોય છે, અને અપ્રમત્તને આહા ૦નો ઉદય હોય નહિ (પ્રમત્તને જ હોય) માટે અનુદયબંધી, તથા જિન નામનો બંધ ૪ થી ૮ માના છઠ્ઠા ભાગ મુધી હોય છે, અને ઉદય ૧૩ મે હોય છે માટે જિન-નામકર્મ અનુદયબંધી છે.

ઉદયવર્ધી ૨૭-જે પ્રકૃતિનો બંધ પોતાના ઉદય વખતે જ હોય પરન્તુ અનુદયમાં ન હોય તે ઉદયબંધી જ્ઞા ૦ ૫-૬ ૦ ૬-અન્ત ૦ ૫ મિથ્યા ૦-અને નામની ધ્રુવોદયી ૧૨ (નિર્માણ-તૈ ૦-કા ૦-સ્થિ ૦-અસ્થિર-શુભ-અશુભ-અગુ ૦-વર્ણાદિ ૪) એ ૨૭ છે.

૧ તાત્પર્ય એ છે :- દેશધાતી અને સર્વધાતી પ્રકૃતિઓનો ચતુઃસ્થાની ત્રિસ્થાનીરસ તો સર્વધાતી જ હોય છે, અને દ્વિસ્થાનક રસ સર્વધાતીનો સર્વધાતી હોય ને દેશધાતી પ્રકૃતિઓનો સર્વધાતી તથા દેશધાતી બંને પ્રકારનો હોય. અને એકસ્થાનક રસ તો એકાન્તે દેશધાતી જ હોય છે. તથા સર્વધાતી પ્રકૃતિઓમાં કેટલીકનો સર્વથા ઉદય ને કેટલીકનો ઉદય ન હોય તો ક્ષયોપશમ હોય છે, અને દેશધાતીમાં અવધિ ૨ મન:૫ ૦ એ ત્રણ વિના ઉદય ક્ષયોપ ૦ ઉભાય સમકાળે હોય છે, તથા અવ ૦ ૨ મન:૫ ૦ એ ત્રણમાં કેવળ ઉદય પણ હોય છે.

પ્રથમ પુસ્તકો ૧૨-અપરોચ ૧૨-માઠી ઉલ્લખાતી ૨૭ અને અનુલ્લખાતી ૧૧ મળી ૩૮ જતાં એવ ૮૨ પ્રકૃતિઓ ઉલ્લખ રૂપ
 તોપણ અપ.૫ અને ઉલ્લ ન રૂપ તોપણ અપાષ છે માટે ૮૨ પ્રકૃતિઓ ઉત્તવાનુબંધી છે

ચલતોસ્તને ૨૬-ને પ્રકૃતિનો બંધને ઉલ્લ અને સમકાળે વિષ્ટે પામે તે ૧૫ કથય (સં લેખ સક્ષિત)-મિધ્યા-
 અવ-અ.૧૦-૬ ૧૫-સતિ-નસનુપૂર્ણ-મૂશ્મત્રિક-આતપ-પુરિદ એ ૨૬ પ્રકૃતિઓ સગળ-પિલવિષ્ટેકથગી છે એમા સૂ-૩-આતપ-મિ-
 ૨૬ ૫ નો મિધ્યાલો, ૪ અનનાને માશ્વાને, નસનુપૂર્ણ અપ્રત્યાં ૪ એ ૫ નો અનિરતે, ૪ પ્રત્યાંનો દેશવિરતે, ૬ા-૧૦-અ-અનુ-
 એ ૪નો અપૂર્ણ, અનનાતન ૩ પુરિદ એ ૪નો નવમે બંધને ઉલ્લ સમકાળે વિષ્ટે પામે છે

ચલતોસ્તને ૨૬-નેનો બંધને ઉલ્લ અનુક્રમે વિષ્ટે પામે (અર્થાત્ પ્રથમ બંધવિષ્ટે ઘવા બાદ ઉલ્લવિષ્ટે તાવ) તે
 કમ બંધવિષ્ટે ૮૬ પ્રકૃતિઓ છે તેમા ૨૬ અમરેદી ને ૬૨ ક્લેવાલી ૮ ઉલ્લમરેદી એ ૩૪ પ્રકૃતિઓ બંધયોચ ૧૨૦ માઠી બાદ
 કરતાં એવ ૮૬ રહી તે જ કમરેદી છે તે આ પ્રમાણે—જાં ૫-૬૦ ૪-અન્ત-૫ એ ૧૪નો બંધવિષ્ટે ૧૦ મે છે, અને ઉલ્લવે
 ૧૨ મે છે. નિશ્ચલિકને બંધવે અપૂર્ણના પહેલા બાને છે, ને ઉલ્લવે ૧૨ માના ઉપાન્ત્ય સમગે છે, અમાતાનો બંધવે ૬૬ છે,
 અને યાતાનો બંધવે ૧૩મે છે, ને ઉલ્લવે બંનેને ૧૩મે અથવા ૧૪મે પણ છે કુઠાનો બંધવે મિધ્યાલો, મધ્યસર્યાન ૪-
 ૫૦-૬ ૫૧ એ ૬ નો બંધવે આશ્વાને ઓઠાં ૨-૧૦-૧૦નો બંધવે ૪ મે, અશિર અશુબને બંધવે ૭, તે ૩૦ સમગ-
 વર્ણવે ૪ અશુબ પ્રત્યેક શિર મુખ ગુપ્ત મુખગતિ નિર્માણ એ ૧૭ નો બંધ વે ૮ માના ઉપાબાગે છે, અને એ કુઠાદિ ૨૬
 નો ઉલ્લ વે ૧૩ મે છે તમા મનુષ્યતિ મનુ-આયુ-નો બંધ વે ૪ મે છે, ૫-૧૦-૩-બા-૫૦ મુખગ આદેવ જિન એ ૭નો
 બંધવે ૮ માના ઉપાબાગે છે, યથ ઉચ્ચને ૧૦ મે છે, અને મનુષ્યતિથી ઉચ્ચમુખીની ૧૧ નો ઉલ્લ વે ૧૪ મે છે તથા ર્યાં

વિકલે૦ ૩ નરક ૩ સેવાર્ત્ત૦ નપું૦ એ ૬ નો ગંધછેદ મિથ્યાત્વે છે. અને ઉદયછેદ (એ ૪-૩-૧-૧ નો) અનુક્રમે ૨-૪-૭-૬ મા ગુણુસ્થાને છે. તથા સ્ત્રીવેદનો ગંધછેદ બીજે અને ઉદય છેદ ૬ મે છે. તીર્થગાનુ૦ દુર્ભંગ અનાદેય એ ૩ નો ગંધછેદ બીજે અને ઉદય છેદ ૪ થે, તિર્થગ્ગતિ તિર્થગાયુ ઉદ્યોત નીચ એ ૪ નો ગંધછેદ બીજે ઉદય છેદ ૫ મે, રત્યા૦૩ નો ગંધછેદ બીજે ઉદયછેદ ૬ટ્ટે, ૪-૫ મા સંઘયણુનો ગંધછેદ બીજે ઉદયછેદ ૭ મે, ૨-૩ બ સંઘયણુને ગંધછેદ બીજે ઉદયછેદ ૧૧ મે, અરતિ શોકનો ગંધછેદ ૬ટ્ટે ઉદયછેદ ૮ મે, સંજ્વલન લોભનો ગંધછેદ ૬ મે ઉદયછેદ ૧૦ મે, એ રીતે એ ૮૬ પ્રકૃતિઓનો પ્રથમ ગંધછેદ થયાગાદ ઉદયછેદ થતો હોવાથી ક્રમ ગંધોદય છેલી છે.

ઉત્ક્રમ વંધોદય છેદી ૮-જે પ્રકૃતિનો પ્રથમ ઉદય છેદ થયા પછી ગંધછેદ થાય એવા ઉલટા ક્રમવાળી આઠ પ્રકૃતિઓ ઉત્ક્રમ ગંધોદય છેલી કહેવાય. તે દેવ ૩-વ૦૨- આહા૦૨-અયશ એ ૮ છે. ત્યાં દેવાયુનો ૭ મે અયશનો ૬ટ્ટે દેવ ૨ વ૦૨ નો ૮ માના છટ્ટા ભાગે ગંધવિચ્છેદ થાય છે અને એ ૬ નો ઉદય છેદ ૪ થે છે. તથા આહા૦ ૨ નો ગંધછેદ ૮ માના છટ્ટાભાગે અને ઉદય છેદ ૬ટ્ટે છે, એ રીતે એ ૮ નો ગંધછેદ પહેલાં ઉદય છેદ થાય છે.

સાન્તર વન્ધી ૪૧-જે પ્રકૃતિનો જઘન્યથી ૧ સમય અને ઉત્કૃષ્ટ થી અન્તર્મુ૦ સુધી સતત ગન્ધ હોય તે સાન્તર ગન્ધી. અર્થાત્ અન્તર્મુ૦ સુધી પણ જેનો સતત ગંધ નિયત ન હોવાથી અન્તર્મુ૦ ની અંદર પણ ગંધ વિરામ પામી જાય એવી ૪૧ પ્રકૃતિઓ છે, તે આ પ્રમાણે-શાતા સ્ત્રી૦ નપું૦ હાસ્ય રતિ અરિતિ શોક નરક ૨ આહા૦ ૨ કુસંસ્થાન ૫ કુસંઘયણુ ૫ કુબ્જતિ ૪ આતપ ઉદ્યોત કુળ૦ સ્થિર શુભ યશ સ્થા૦ ૧૦ એ ૪૧ પ્રકૃતિ સાન્તર ગન્ધી છે. અહિં સાન્તર આદિ ૩ સંજ્ઞાઓ અન્તર્મુ૦ કાળની મર્યાદાને અવલંબીને છે.

કોં કોં સાં જેટલો ઉં સ્થિતિબંધ કરીને બંધાવલિકા બાદ એ સર્વ સ્થિતિને મનું ૨ માં સંક્રમાવે ત્યારે મનું ૨ ની પણ ઉં સ્થિતિસત્તા આવલિકા હીન ૨૦ કોં કોં સાં જેટલી થાય છે. એ રીતે શેષ પ્રકૃતિઓ આશ્રયી પણ યથાસંભવ વિચારવું. શુભ પ્રકૃતિઓનો સ્થિતિબંધ અલ્પ હોય છે, ને અશુભને ઘણો હોય છે માટે અશુભના સંક્રમથીજ શુભની સ્વમૂળપ્રકૃતિ જેટલી ઉં સ્થિતિસત્તા થાય છે.

અનુદયસંક્રમોક્ષ્ટ ૧૩-જે પ્રકૃતિની ઉં સ્થિતિસત્તા પોતાનો ઉદય ન હોય ત્યારેજ અન્ય પ્રકૃતિના સંક્રમથી થાય તે, મનુ-
ખ્યાનું-મિશ્ર-આહાં ૨-દેવ ૨-વિકલ ૩-સૂક્ષ્મ ૩-જિનનામ એ ૧૩ છે. જેમ અવિરત્યાદિકમાં જિનનામનો સ્થિતિબંધ અંતઃ કોં કોં સાં પ્રમાણુ લઘુ છે, તેમાં તે વખતે બંધાતી ગતિ આદિ પ્રકૃતિઓની ઘણી મોટી સ્થિતિસત્તા સંક્રમાવે ત્યારે તે વખતે અનુદય જિનનામની સ્થિતિસત્તા (બંધયોગ્ય અંતઃ કોં કોં સાંથી પણ) ઘણી મોટી અંતઃ કોં કોં સાં જેટલી થાય છે. જિનનામના ઉદય વખતે તો જિનનામનો બંધ ન હોવાથી શેષ પ્રકૃતિઓનો સંક્રમ પણ નથી. ઇત્યાદિ રીતે શેષ ૧૨ પ્રકૃતિઓના સંબંધમાં પણ યથાસંભવ વિચારવું.

ઉદયવંધોક્ષ્ટ ૬૦-જે પ્રકૃતિની ઉં સ્થિતિસત્તા પોતાના ઉદયકાળે સ્વબંધથી હોય [પરન્તુ પરપ્રકૃતિના સંક્રમથી ન હોય] તે ઉદયબંધોક્ષ્ટ પ્રકૃતિઓ ૬૦ છે. પંચેં-વેં ૨-હું-પરાં-ઉચ્છવાસ-ઉદ્યોત-કુખગતિ-અગું-તેં-કાં-નિર્માણુ-ઉપં-વર્ણાદિ ૪-અસ્થિરાદિ ૬-ત્રસાદિ ૪-અશાતા-નીચ-૧૬ કષાય-મિથ્યાં-શાં ૫-દં ૪-અન્તં ૫ એ ૬૦ પ્રકૃતિઓની ઉંસ્થિતિબંધથી થયેલી ઉંસ્થિતિસત્તા ઉદય વખતેજ છે માટે ઉદયબંધોક્ષ્ટ છે.

અનુદયવંધોક્ષ્ટ ૧૫-જે પ્રકૃતિની ઉં સ્થિતિસત્તા પોતાના અનુદય વખતેજ બંધાયલા ઉં સ્થિતિબંધથી હોય છે તે નરક ૨-

તિ० ૨-બીઠાં ૨-સેવાર્ત-એકેં-સ્થાં-આતપ-નિદ્રા ૫ એ ૧૫ પ્રકૃતિ અનુદયજઘાતકૃષ્ટ છે જેમ નરકદિકની ઉં સત્તા ૨૦ કોં
કોં સાં જેટલી છે તે બન્ધવીજ છે, અને એ બન્ધ નારકને નહિ પણ મનુષ્યને હોય છે માટે અનુદય વખતે છે. ઇત્યાદિ રીતે શેષ
૧૪ પ્રકૃતિઓ પણ યથાસભવ અનુદયજઘાતકૃષ્ટ વિચારવી

૪ આયુષ્યને એ આશર્માની એકપણ સરૂ નથી, કારણ કે આયુષ્યને સક્રમ નથી તેમ બધાવા આયુષ્યથી તેજ ઉદિત આયુષ્ય
[જેમ બધાવા મનુષ્યાયુષ્યથી ઉદિત મનુષ્યાયુ]ની સ્થિતિસત્તા પણ વધી શકતી નથી તે કારણથી સંસારહિત છે એ કે દેવાયુ
નરકાયુ અનુદયજઘાતકૃષ્ટ છે, પરન્તુ પ્રયોજનના અભાવથી અનુદયજઘાતકૃષ્ટમા જરૂયાં નથી. એ રીતે અહિ ૩૦-૧૩-૬૦-૧૫-૧૯ને
૪ આયુ મળી ૧૨૨ પ્રકૃતિ તે ઉદયઆશથી જણી છે

તદયવતી ૩૪-જે પ્રકૃતિ પોતાના ક્ષય સમયે વિપાકોદયવાળી હોય છે તે, અથવા જે પ્રકૃતિ પોતાના ક્ષય સમયે વિપાકોદયવડે
[રસોદયવડે] ક્ષય પામે છે તે ઉદયવતી ૩૪ પ્રકૃતિ છે.

અનુદયવતી ૧૧૪-જે પ્રકૃતિ પોતાના ક્ષય સમયે વિપાકોદયવતી (રસોદયવતી સ્વરૂપોદયવતી) ન હોય પરન્તુ સ્તિભુક્ત સક્રમવડે
ઉદયવતી પરપ્રકૃતિમા સક્રમીને ક્ષય પામતી હોય તે અનુદયવતી [પરરૂપોદયવતી-પ્રદેશોદયવતી] કહેવાય. [૧૪૮ ની અપેક્ષાએ
૧૧૪ અને ૧૫૮ની અપેક્ષાએ ૧૨૪ પ્રકૃતિ છે] તે ઉપર કહેલી ઉદયવતી ૩૪ થી શેષ પ્રકૃતિઓ બાકી.

૫ શેં-૨૦-બાં-૫ર્વાં-યથા-મુજગ-આદેય-બિન-મનું એ અરમોદય નામની ૬ તથા સાં ૫-અન્તં ૫-૬૦ ૪-આયુ ૪-
વેદનીવ ૨-બી-નપું-ઉચ્ચ-સમ્યં-સં શોભ એ ૩૪ પ્રકૃતિ ઉદયવતી છે, કેમકે તે પ્રકૃતિઓ પોતપોતાના ક્ષય સમયે વિપાકો
દયવાળી છે, અને શેષ ૧૧૪ પ્રકૃતિઓ ક્ષય સમયે ઉદયવતી પરપ્રકૃતિમાં (સ્તિભુક્ત સક્રમ વડે) ઉદય આવી ક્ષય પામે છે,
માટે અનુદયવતી છે

॥ સંજ્ઞા પ્રકૃતિઓનો ઉપસંહાર ॥

એ પ્રમાણે ણંધ ૨ ઉદય ૨ સત્તા ૨ ધાતી ૩ પરાવર્ત ૨ શુભ ૨ વિપાક ૪ ઉદયણંધ ૩ ક્રમોત્ક્રમણંધોદય ૩ અન્તરણન્ધ ૩ ઉત્કૃષ્ટસત્તા ૪ ઉદયવતી ૨ એ ૧૨ વિભાગે ૩૨ સંજ્ઞાઓ છે તેમાં

૧	ધ્રુવણંધિ ૪૭
૨	અધ્રુવણંધિ ૭૩
૩	ધ્રુવોદયી ૨૭
૪	અધ્રુવોદયી ૬૫
૫	ધ્રુવસત્તા ૧૩૦
૬	અધ્રુવસત્તા ૨૮
૭	સર્વધાતી ૨૦-૨૧
૮	દેશધાતી ૨૫ (૨૬)
૯	અધાતી ૭૫
૧૦	પરાવર્તમાન ૬૧
૧૧	અપરાવર્તમાન ૨૬

૧૨	શુભ ૪૨
૧૩	અશુભ ૮૨ (૮૪)
૧૪	પુદ્ગલવિપાકી ૩૬
૧૫	ભવવિપાકી ૪
૧૬	ક્ષેત્રવિપાકી ૪
૧૭	જીવવિપાકી ૭૮
૧૮	સ્વોદયણન્ધી ૨૭
૧૯	સ્વાનુદયણન્ધી ૧૧
૨૦	ઉદયાનુદયણન્ધી ૮૨
૨૧	સમણંધોદયછેદી ૨૬
૨૨	ક્રમણંધોદયછેદી ૮૬

૨૩	ઉત્ક્રમણંધોદયછેદી ૮
૨૪	સાન્તરણન્ધી ૪૧
૨૫	નિરન્તરણન્ધી ૫૨
૨૬	સાન્તરનિરન્તરણન્ધી ૨૭
૨૭	ઉદયસંક્રમોત્કૃષ્ટ ૩૦
૨૮	અનુદયસંક્રમોત્કૃષ્ટ ૧૩
૨૯	ઉદયણન્ધોત્કૃષ્ટ ૬૦
૩૦	અનુદયણન્ધોત્કૃષ્ટ ૧૫
૩૧	ઉદયવતી ૩૪
૩૨	અનુદયવતી ૧૧૪

॥ उपशमश्रेणिनुं सक्षित स्वरूप अने अनुक्रम ॥

उपशमश्रेणिनुं सविस्तर स्वरूप तो उपशमनाकरण प्रसंगे आ अथमां कडेवाध गयुं छे, अने क्षपकश्रेणिनुं स्वरूप कडेवाध नयो भाटे ते कडेवाता प्रसंगमां स्थान शून्यता जेवुं न होभावाता क्षपकश्रेणिनुं अदि प्रथम उपशमश्रेणिनुं सक्षित स्वरूप अने अनुक्रम कहीने त्वारणाः क्षपकश्रेणिनुं कडेवाये.

॥ १ प्रथम ४ अनन्तानुपन्धिनी विसंयोजना तथा उपशमना ॥४॥

८ वर्षी वयसमे वयवाणे। अथवा वधारेमां वधारे हेतोनपूर्व कोठ वर्षीनी वयवाणे। मनुष्य प्रथम यथाप्रवृत्तकरण (अन्तमुं) मुधी प्रतिसमय अनन्तशुणु विशुद्ध अध्यापसायवाणु कर्त्तने त्वारणाः अपूर्वकरणमां स्थितिघात रसघात शुणुश्रेणिनुं शुणुसकम अने नवे। नवे। स्थितिअध अे पांथ विशिष्ट क्रिया अनन्तमुं मुधी करीने त्वारणाः अनिवृत्तिकरणमां पूर्वोक्त पांथ पदार्थ उपशान्त उद्भवना सकम करीने अे शुणुसकममुक्ता उद्भवना सकमधी अनन्तमुं मात्रमां ४ अनन्तानुपन्धिनी क्षप करे छे ॥ इति अनन्तानुपन्धि विसंयोजना ॥

अथवा अन्य आचार्यो उपशमना माने छे ते आ प्रभाषे-४-५-६-७ अे त्वार शुणुस्थानमांना ठाई पणु शुणुस्थानवाणे। मनुष्य पूर्वोक्त रीते प्रथम यथाप्रवृत्तकरण कर्त्तने त्वारणाः अपूर्वकरण पणु पांथ पदार्थवाणु कर्त्तने त्वारणाः अनन्तमुं प्रभाषुवाणा त्रीन् अनिवृत्तिकरणमां प्रवेशीने तेन सञ्जाता भाज जतां अेठ सञ्जातमे भाज जाही रणे अनन्तांणी स्थितिमांधी सञ्जा

નીચેની એક સ્થિત્યુક ઉદ્યાવલિકા છોડીને ઉપર નવા સ્થિતિબંધના લઘુ અન્તર્મુઁ જેટલું અન્તર ણનાવે છે, અર્થાત્ અન્તર્મુઁ જેટલી સ્થિતિમાં રહેલા કર્મપ્રદેશોને ખાલી કરે છે. તે વખતે એ અન્તરમાંના કર્મપ્રદેશોને બધાતી બીજી પ્રકૃતિઓમાં ગુણસંક્રમની રીતે પ્રતિસમય અસંખ્યગુણ અસંખ્યગુણ સંક્રમાવે છે. સ્થિત્યુકાવલિકાના પ્રદેશોને ઉદ્યવતી પરપ્રકૃતિમાં સંક્રમાવે છે, અને અન્તરની ઉપરનાં દીર્ઘસ્થિતિવર્તી પ્રદેશોને પ્રથમસમયે અલ્પ, બીજે સમયે અસંખ્યગુણ એ રીતે અન્તર્મુઁ સુધી ઉપશમાવે છે, જેથી અન્તર્મુઁમાં સર્વ અનંતાનુબંધિ ઉપશાન્ત થાય છે, અને એ રીતે ઉપશમવાથી હવે એ પ્રદેશોમાં સંક્રમ ઉદ્ય ઉદીરણા નિધત્તિ નિકાચના કંઈ પણ ન પ્રવર્તે ॥ इति अनन्तानुबन्धि उपशमना ॥

॥ ૨ ત્યારવાદ ૩ દર્શનમોહનીયની ઉપશમના ॥૩૧૧॥

પ્રમત્ત વા અપ્રમત્તમાંના કોઈ પણ ગુણસ્થાનમાં વર્ત્તે તે ક્ષયોપશમ સમ્યક્દ્રષ્ટિ મુનિ યથાપ્રવૃત્તકરણ અને અપૂર્વકરણ કરીને ત્યારણાદ ત્રીજે અનિવૃત્તિકરણમાં પ્રવેશી તેના સંખ્યાતા ભાગ ગયા બાદ એક સંખ્યાતમો ભાગ બાકી રહે તે વખતે અન્તરકરણ કરે, તેમાં મિથ્યાત્વની અને મિથ્રની સ્થિત્યુકાવલિકા બાકી રાખીને અને સમ્યક્ત્વ મોહનીયની અન્તર્મુઁ સ્થિતિ નીચેથી બાકી રાખીને તેથી ઉપરની અન્તર્મુઁ જેટલી સ્થિતિમાં એક સ્થિતિઘાત જેટલા કાળે અથવા નવા સ્થિતિબંધ જેટલા કાળે અન્તર ણનાવે. ત્યાં અન્તર ણનાવવાની સ્થિતિમાં રહેલા ત્રણે દર્શનમોહનીયના કર્મપ્રદેશો પ્રતિસમય અસંખ્યગુણ અસંખ્યગુણ પ્રમાણે સમ્યક્ત્વના બાકી રહેલા નીચેના અન્તર્મુઁમાં (પ્રથમા સ્થિતિમાં) સંક્રમાવે, મિથ્યાં મિથ્રની સ્થિત્યુકાવલિકા સમ્યક્ત્વમોહનીયની પ્રથમા સ્થિતિમાં ઉદ્ય આવી ભોગવાય, અને સમ્યં મોહનીયની અન્તર્મુઁ પ્રથમા સ્થિતિ સ્વોદ્યથી ઉદ્ય આવી ભોગવાય. અને અન્તરકરણ કરતાં વખતે ત્રણેના ઉપરની અંતઃ કોઁ કોઁ સાગરો જેટલી સ્થિતિના પ્રદેશો પ્રતિસમય અસંખ્યગુણ અસંખ્યગુણ પદ્ધતિએ ઉપશમતાં ત્રણે દર્શનમોહનીય સર્વથા ઉપશાન્ત થઈ વાય. ॥ इति ३ दर्शनमोहनीय उपशमना ॥ इति ७ दर्शनं उपशमना ॥

॥ ३ चारिग्रमोहनीयमां प्रथम नपुसकवेदोपशमना ॥१॥८॥

तज्जु ध्यानमोहनीयने पूर्वोक्त शीते ६-७ भा शुजुस्थाने उपशमावो अनेकवार प्रमत्त अप्रमत्तमां आव न् कहीने त्वास्था ७ भा अप्रमत्त शुजुस्थाने यथाप्रवृत्तकरण कहीने अपूर्वकरण करे ज्येष्ठे आठमु अपूर्वकरण शुजुस्थान पात्रे तेमां पूर्वोक्त शीते पांच पदार्थ प्रारब्धीने त्वास्था अनिवृत्तिकरण करे, ज्येष्ठे नवमु अनिवृत्ति शुजुस्थान पात्रे, ज्ये अनिवृत्तिकरणना अथवा शुजुस्थानना सज्ज्याता भाग गथा आठ ज्येष्ठ सज्ज्यातमा भाग आधी रहे त्वां श्वास्त्रिमोहनीय २१ प्रकृतिनु अन्तरकरण करे, तेमां ४ सज्ज्यातन कथाभानो उदयवती १ सज्ज्यातन अने २४ वेद भावो उदयवती १ वेद ज्ये २ प्रकृतिज्ये उदयमां वर्तती होपायो ज्येनी नीचनी प्रथमा स्थिति उदयसमयधी प्रारब्धीने १ अन्तर्भुं० ज्येठवी आधी राष्ठीने तेनी उपरना अन्तर्भुं० ज्येठवी स्थितिमां अन्तर अनावे, अने शेष १६ अनुदयवती प्रकृतिज्येमां नीच ज्येष्ठ स्थित्युक्त आवविधा आधी राष्ठीने तेनी उपर अन्तर्भुं० ज्येठवी स्थितिमां अन्तर अनावे, ज्येष्ठी ज्ये उदयवतीनी प्रथमा स्थिति अन्तर्भुं० प्रभाषु अने १६ अनुदयवतीनी प्रथमा स्थिति ज्येष्ठ ४ आवविधा मात्र होय ७ पुनः ज्ये स्थितिमां (अन्तर्भुं०मां) अन्तर अनाववु ७ ते स्थितिमां रहेवा कर्मप्रदेशोने ज्ये उदयवती होय तो उपर नीच, उदयवती होय ने अधवती न होय तो प्रथमा स्थितिमां (नीच ४), उदयवतिव अधवती होय तो द्वितीया स्थितिमां (उपर ४) अने अधवती अनुदयवती होय तो परप्रकृतिमां सक्रभावे ७ ज्ये शीते २१ प्रकृतिज्येनी प्रथमा स्थिति आवविधा तथा अन्तर्भुं०, अन्तरकरण अतर्भुं० अने शेष उपरनी द्वितीया स्थिति ७

ज्ये शीते ज्येष्ठीसना अन्तरकरणना अन्तर समयधी ४ नपुसकवेदनी द्वितीया स्थितिमांना कर्मप्रदेशोने प्रतिसमय असज्ज्यातु असज्ज्यातु उपशमावे, अने उपशमता प्रदेशोधी असज्ज्यातु असज्ज्यातु परप्रकृतिमां सक्रभावे अने उहा समये सक्रमता

પ્રદેશોથી પણ અસંખ્યગુણ પ્રદેશો ઉપશમાવે, એ રીતે અન્તર્મું ભાત્રમાં નપુંસકવેદનીય સર્વથા ઉપશાન્ત થઈ જાય. ॥ ૩૧ ॥
નપુંસકોપશમના ॥

॥ ૪ સ્ત્રીવેદની ઉપશમના ॥૧॥૧૫॥

નપુંસકવેદ ઉપશાન્ત થયા બાદ નપુંસની પદ્ધતિએ જ સ્ત્રીવેદને ઉપશમાવવાનો આરંભ કરે, અને અન્તર્મું ભાત્રમાં એટલે હજારો સ્થિતિઘાત જેટલા કાળે સર્વથા ઉપશાન્ત થાય. ॥ ૩૨ ॥
સ્ત્રીવેદોપશમના ॥

॥ ૫ નોકપાયની ઉપશમના ॥૬॥૧૫॥

સ્ત્રીવેદ ઉપશાન્ત થયા બાદ શેષ રહેલા સાતે નોકપાયને સમકાળે ઉપશમાવવાનો આરંભ કરે, અને હજારો સ્થિતિઘાત વ્યતીત થવા જેટલા અન્તર્મું કાળમાં પુરુષવેદ સિવાયના શેષ ૬ નોકપાય ઉપશાન્ત થઈ જાય, અને પુરુષવેદ કેવળ ૧ ઉદયસમય જેટલો પ્રથમા સ્થિતિમાં શેષ રહે છે, અને દ્વિતીય સ્થિતિમાં સમયોત્તરે જે આવલિકા સુધીની પૂર્વે બંધાયલી સ્થિતિઓ છે, જેમાં છેલ્લા સમયે બંધાયલી ૧૬ વર્ષની સ્થિતિ છે, એ સિવાયના સર્વ કર્મપ્રદેશો (સ્થિતિઓ) ૬ નોકપાયની ઉપશમના સાથે જ ઉપશાન્ત થઈ ગઈ છે. ॥ ૩૩ ॥
નોકપાયોપશમના ॥

॥ ૬ પુરુષવેદની ઉપશમના ॥૧॥૧૬॥

૬ નોકપાય ઉપશાન્ત થયા પછી જે એક ઉદય સમય પ્રથમા સ્થિતિમાં પુરુષવેદનો શેષ રહ્યો હતો તે ઉદય સમય વીત્યાબાદ અવેદક થઈને બીજી સ્થિતિમાં જે ૧૬ વર્ષાંકિ બંધવાળી સ્થિતિઓ રહેલી છે, તેને બે સમય ન્યૂન બે આવલિકા જેટલા કાળમાં યથાપ્રવૃત્ત સંક્રમણે પ્રતિસમય વિશેષહીન વિશેષહીન સંક્રમણો અને સ્વસ્થાને પ્રતિસમય અસંખ્યગુણ અસંખ્યગુણ ઉપશમાવીને

સર્વથા ઉપશાન્ત કરે છે એ પ્રમાણે ૬ નોક્યાય ઉપશમ્યાનામ સમયેન બે આવલિકા બાહ પુરુષવેદ સર્વથા ઉપશાન્ત થઈ બાય છે
 ॥ ૬ ॥ ૧૮ ॥

॥ ૭ અપ્રત્યાં પ્રત્યાં ક્રોધની ઉપશમના ॥૨॥૧૮॥

જે સમયે અવેદક થયો તે જ અવેદકપણાના પ્રથમસમયથી અપ્રત્યાંક્રોધ પ્રત્યાંક્રોધ અને સંક્રોધ એ ત્રણની ઉપશમના શરૂ થઈ છે, પરંતુ જે સમયે સન્વલન ક્રોધની પ્રથમા સ્થિતિનાં એક ઉદ્યાવલિકા બાહી રહે ત્યારે સંક્રોધને ઉદય અને બધ વિચ્છેદ પામે છે તે જ સમયે અપ્રત્યાં અને પ્રત્યાં એ બે અનુદિત ક્રોધ સર્વથા ઉપશાન્ત થઈ બાય છે ॥ ૬ ॥ ૧૯ ॥

॥ ૮ સંજ્વલનક્રોધની ઉપશમના ॥૧॥૧૯॥

જે સમયે અપ્રં પ્રંક્રોધ ઉપશાન્ત થયા તે સમયે ઉદયવર્તી સન્વલનક્રોધની પ્રથમા સ્થિતિમાં જે એક ઉદ્યાવલિકા બાહી રહી છે તે સ્વરૂપે ન સોનવાતાં માનમાં પરરૂપે સ્તિષ્ઠુક સક્રમવટે સોનવાલી બાય છે માટે એ એક સ્તિષ્ઠુકવલિકા અને દ્વિતીયાસ્થિતિમાં સમયેન બે આવલિકા મુખીમાં પૂર્વે જંભાવલી સ્થિતિઓ કે જેમાં છેલ્લી બંધસ્થિતિ ૪ માસની છે તે ચતુર્માસાહિ સ્થિતિઓ એટલું ઉપશમવુ બાકી છે, ત્યાં સ્તિષ્ઠુકવલિકા સ્તિષ્ઠુકસક્રમવટે પરપ્રકૃતિમાં (ઉદયવત સંમાનમાં) સક્રમી ક્ષય પામવી બાય છે, અને દ્વિતીયાસ્થિતિ 'પુરુષવેદમાં ઠઠા પ્રમાણે સક્રમવી બાય છે અને ઉપશમવી બાય છે, જેથી સમયેન બે આવલિકા એટલા મળમા ચાતુર્માસાહિ સ્થિતિઓવાળી સ્થિતિઓ સર્વથા ઉપશાન્ત થઈ બાય છે, એ પ્રમાણે મધ્યમ બે ક્રોધ ઉપશાન્ત થયા બાહ

૧ અપ્રં પ્રંની ઉપશમના વિધિ ૭ નોક્યાયની ઉપશમનાવર અને સન્વલન ક્રોધનો ઉપશમનાવિધિ પુરુષવેદની ઉપશમનાવર છે, મરણ કે મપ્રમશાપો અનુદિત છે, અને સંક્રોધ ઉદિત ક્ષેપ છે.

સમયેન જે આવલિકા કાળ પછી સંજ્વલનક્રોધ પણ સર્વથા ઉપશાન્ત થયો ॥ ૧૯ અપ્ર૦ પ્ર૦ માનની ઉપશમના ૨-૨૧ ॥

૥ ૧૯ અપ્ર૦ પ્ર૦ માનની ઉપશમના ૨-૨૧ ॥

જે સમયે સંજ્વલનક્રોધનો ણંધ ઉદય ઉદ્દીરણા નાશ પામે છે તે સમયથી પ્રારંભીને સંજ્વલનમાનની ણીજી સ્થિતિમાંના કેટલાક કર્મો પ્રદેશોને આકર્ષીને અન્તર્મું પ્રમાણુ પ્રથમાસ્થિતિ ણનાવવી પડે છે, કારણુ કે સંક્રોધના ઉદય વખતે સંમાનનો ઉદય ન હોવાથી પ્રથમાસ્થિતિ સંક્રોધની હોય છે પરન્તુ સંમાનની હોય નહિ, જેથી સંક્રોધની પ્રથમાસ્થિતિનો ઉદયવિચ્છેદ થવા સાથેજ કોઈપણ સંક્રોધાયનો ઉદય થવો જોઈએ, અને ઉદયસ્થિતિ તે પ્રથમાસ્થિતિરૂપ છે માટે માનની પ્રથમાસ્થિતિ નવી ણનાવીને તુરતજ માનનો ઉદય શરૂ થાય છે, (કારણુ કે વચ્ચે એકપણ સમય કષાયોદય વિનાનો હોય નહિ) ત્યાં પ્રથમાસ્થિતિમાં પ્રદેશોની ગોઠવણુ (નિષેક) અનુક્રમે અસંખ્યગુણુ અસંખ્યગુણુ હોય છે. એ પ્રથમાસ્થિતિમાં વર્તેલો એટલે સંમાનના ઉદયમાં વર્તેલો જીવ ત્રણે સંજ્વલનને સમકાળે ઉપશમાવતો જાય અને જ્યારે ઉદયના અન્ત્ય સમયે આવે ત્યારે ચાર માસનો સ્થિતિખંધ કરે, ણાહ માનનો ઉદયવિચ્છેદ સમયે અપ્રત્યાં અને પ્રત્યાંમાન સમકાળે સર્વથા ઉવશાન્ત થઈ જાય, ॥ ૧૯ અપ્ર૦ પ્ર૦ માનોપશમના ॥

૥ ૧૦ સંજ્વલનમાનની ઉપશમના ૧-૨૨ ॥

જે સમયે અપ્ર૦ પ્ર૦ માન ઉપશાન્ત થયાં તે સમયે સંજ્વલન માનની પ્રથમાસ્થિતિમાં એક ઉદયાવલિકા અને દ્વિતીયાસ્થિતિમાં સમયેન જે આવલિકા સુધીની પૂર્વખંદ સ્થિતિઓ કે જેમાં અન્ત્ય સમયે ણંધાયલી જે માસની સ્થિતિ છે. તે સર્વ ઉપશમવું ણાકી છે. ત્યાં પ્રથમા સ્થિતિની ઉદયાવલિકા મટીને સ્તિળુકાવલી થઈ ઉદયવતી માયામાં સંક્રમી સંક્રમીને ક્ષય પામતી જાય છે, અને દ્વિમાસાદિ ણંધસ્થિતિઓવાળી દ્વિતીયા સ્થિતિના કર્મપ્રદેશોને પુરૂપવેદની પંદ્રતિએ સમયેન જે આવલિકા સુધી સંક્રમાવે છે,

અને ઉપશમાવે છે, જેથી અપ્રં પ્રમાન ઉપશાન્ત થયા બાદ સમયેન બે આવલિકા કાળે સંમાન પણ સર્વથા ઉપશાન્ત થઈ બંધ છે ॥ इति संस्कृत मानोपशान्ति ॥

॥ ૧૧ અપ્રં પ્રમાયાની ઉપશમના ૨-૨૫ ॥

પૂર્વે સંમાનની ઉપશમનામાં કહ્યા પ્રમાણે જે સમયે સંમાનની પ્રથમાસ્થિતિ એક ઉદ્યાવલિકા જેટલી બાકી રહેવાની અને તે ઉદ્યાવલિકા સ્તિપુકાવલિકા રૂપે બહારથી જવી કહી છે, અને સ્તિપુકાવલિકા રૂપે બહારથી કયાવના સ્વરૂપેતથ્યને અભાવ થાય છે માટે તેવો કયાયોદ્યને અભાવ ન થવાના કાણે સંમાયાની દ્વિતીયા સ્થિતિમાંથી પ્રદેશે બાકીની સંમાયાની પ્રથમાસ્થિતિ સંકોપમાં કહ્યા પ્રમાણે અન્તમું પ્રમાણની બનાવી સંમાયાના ઉદ્યમાં વર્તે છે, અને ત્રણે માયાને ઉપશમાવતો બંધ છે એ રીતે અન્તમું મુખી માયાના ઉદ્યમાં વર્તતા બ્યારે એ પ્રથમાસ્થિતિની એક ઉદ્યાવલિકા બાકી રહે તે સમયે સં માયાને બધ ઉદ્ય ઉદીરણા વિષે પામે છે અને એજ સમયે અપ્રં પ્રમાયા સર્વથા ઉપશાન્ત થઈ બંધ છે ॥ इति अप्रं मायोपशान्ति ॥

॥ ૧૨ સંજ્વલનમાયાની ઉપશમના ૧-૨૫ ॥

અપ્રં પ્રં માનની ઉપશમનામાં કહ્યા પ્રમાણે સં માયાની પણ પ્રથમા સ્થિતિ એક ઉદ્યાવલિકા જેટલી બાકી રહેતાં બ્યારે સં માયાને ઉદ્યવિષે થાય છે ત્યારે તે સમયે (સં માયાના ઉદ્યના અન્ત્ય સમયે) એક ઉદ્યાવલિકા અને સમયેન બે આવલિકા મુખીની બાપિલી સ્થિતિઓ કે જેમા છેલ્લી બધસ્થિતિ ૧ માસની છે, એટલું ઉપશમવું બાકી છે, એવ સર્વમાયા તો પોતાના ઉદ્ય કળમાં [અન્તમું પ્રમાણ પ્રથમા સ્થિતિમાં વર્તતાં]જ ઉપશાન્ત થઈ ગઈ છે, જેથી એમાં જે ઉદ્યાવલિકા છે તેને તો સ્તિપુકાવલિકા રૂપે બહારને સં લેવાના ઉદ્યમાં સક્રમાવી સક્રમાવી, કાય કરે છે, અને સમયેન બે આવલિકાબંધ ૧ માસાદિ

સ્થિતિઓને પુરૂષવેદની પદ્ધતિએ સંક્રમાવતાં અને ઉપશમાવતાં સમયોન જે આવલિકા કાળમાં સર્વથા સંક્રાન્ત ને ઉપશાન્ત થઈ જાય છે, એ રીતે અપ્ર૦ પ્ર૦ માયા ઉપશાન્ત થયા બાદ સમયોન જે આવલિકા કાળે સં૦ માયા પણ સર્વથા ઉપશાન્ત થઈ. ॥ ઇતિ સં૦ માયોપશાન્તિઃ ॥

॥ અપ્રત્યા૦ પ્રત્યા૦લોભની ઉપશમના ૨-૨૭ ॥

સં૦ માયાની ઉપશમનામાં કહ્યા પ્રમાણે જે સમયે સં૦ માયાના ઉદયનો વિચ્છેદ થાય છે અને એક સ્તિષ્ઠુકાવલિ બાકી રહે છે તેજ સમયે કષાયોદયનો અભાવ ન થવાના કારણે સં૦ લોભની દ્વિતીયા સ્થિતિમાંના કેટલાક કર્મપ્રદેશો આકર્ષાઈને સં૦ લોભનીજ અન્તર્ભુ૦ પ્રમાણુ પ્રથમા સ્થિતિરૂપે બનતા જાય છે, અને ઉદયમાં આવતા જાય છે, જેથી સં૦ માયાનો ઉદય બંધ પડવા સાથેજ સં૦ લોભનો ઉદય શરૂ થાય છે, અને સં૦ લોભનો ઉદય શરૂ થવા સાથેજ અપ્ર૦ પ્ર૦ સં૦ એ ત્રણે લોભની ઉપશમના શરૂ થઈ જાય છે. અહિં બીજી એક વિશેષતા છે તે આ પ્રમાણે—સં૦લોભની અન્તર્ભુ૦ પ્રમાણુ જે ઉદયસ્થિતિ અથવા પ્રથમાસ્થિતિ નવીન બનાવી છે તેના ત્રણ વિભાગ કરીએ તો તેવા જે વિભાગમાં સં૦ લોભના રસનાં જે પ્રકારનાં પરિવર્તન થાય છે, અને ત્રીજા ભાગમાં પરિવર્તન પામેલોજ રસ ઉદયમાં આવે છે, એ પરિવર્તન ક્રિયાનું નામ અશ્વકર્ણુકરણુ અને કિદ્દિકરણુ. ત્યાં પહેલા વિભાગમાં રસનું અશ્વકર્ણુકરણુ બીજા વિભાગમાં રસનું કિદ્દિકરણુ થાય છે, અને ત્રીજા ભાગમાં કિદ્દિવેદન (કિદ્દિકૃત રસનો ઉદય) હોય છે, તેની કિંચિત્ સમજ આ પ્રમાણે—

૧ અશ્વકર્ણુ કરણ—સં૦ લોભના ઉદયના પ્રથમ સમયે દ્વિતીયા સ્થિતિમાં રહેલાં સ્વાભાવિક રસવાળાં સ્પર્ધકો તે પૂર્વસ્પર્ધક કહેવાય, એ પૂર્વસ્પર્ધકોમાં જે રસ છે, તેમાં પ્રતિસમય કેટલાક સ્પર્ધકોમાં અત્યન્ત હીન રસ કરવો-ઘટાડવો કે જે રસ અનાદિ

કાળમાં જીવે કદીપણ જીવે અત્યંત હીન કયો નથી, જેવા અતિહીન રસવાળાં નવાં બનાવેલાં સ્પર્ધકો તે અપૂર્વસ્પર્ધક કહેવાય. આ પ્રથમ અસ્પર્ધક કર્ણમાં પૂર્વસ્પર્ધકો અને અપૂર્વસ્પર્ધકો જેમ અને પ્રકાશના સ્પર્ધકો વિષયમાં છે.

કિટ્ટિપરણ - અસ્પર્ધક કર્ણ વિભાગમાં જે પૂર્વસ્પર્ધક અને અપૂર્વ સ્પર્ધકો વિષયમાં છે તે સર્વે જોડોતર વૃદ્ધિ મુક્ત નિરન્તર [અનુદિત] વર્ગજાઓ વાળા છે. હવે જો જાને પ્રકાશના સ્પર્ધકોમાંથી કેટલાક સ્પર્ધકોમાં રસ ઘટાડતાં ઘટાડતાં જોડો વળો. યગદી દેવો કે જેથી જોડોતર વૃદ્ધિ વાળો વર્ગજાકમ પણ તૂટી જાય, જેથી જો સ્પર્ધકની અદર જોડોતર અધિક રસવાળી વર્ગ જાઓ કમશ ન મળે. જેમ કોઈ સ્પર્ધકમા અસત્ક્રમનાજો પહેલી વર્ગજા ૧૫ રસાંશવાળા પરમાણુવાળી હોય, બીજી ૨૦ રસાં શવાળી ત્રીજી ૨૫ રસાંશવાળી જેમ ત્રુટિત વર્ગજાઓ જાની જાય, જેથી આ ત્રુટિત વર્ગજાઓવાળા રસપસ્પર્ધકો તે કિટ્ટિ સ્પર્ધકો કહેવાય. અને જો કારણથી આ બીજા કિટ્ટિકરણ વિભાગમાં વર્તતા પૂર્વસ્પર્ધકો અપૂર્વ સ્પર્ધકો અને કિટ્ટિસ્પર્ધકો જેમ ત્રણે પ્રકાશનાં સ્પર્ધકો વિષયમાં છે.

પુનઃ જો કિટ્ટિકરણકાળમાં જાદર સંલોભનો ઉદય ઉદીરણા બંધ પ્રવર્તે છે, ત્યાં જોક ઉદયાવલિકા બાકી રહે તે વખતે સંલોભનો બંધ ઉદય અને ઉદીરણા ત્રણે વિષયક પામે છે તેજ વખતે અપ્ર૦ પ્ર૦ લોભ સર્વથા ઉપશાન્ત થઈ જાય છે, અને નવમુ અનિવૃત્તિ કરણ ગુણસ્થાન પણ સમાપ્ત થાય છે, અને સંલોભની પ્રથમા સ્થિતિમાં જોક ઉદયાવલિકા, અને દ્વિતીયા સ્થિતિમાં સમજ્ઞેન જે આવલિકા મુધીમા બાધેલી નવી સ્થિતિઓ તથા દ્વિતીયા સ્થિતિમા કરેલી કિટ્ટિઓ જોડોતર ઉપશમવુ બાકી છે, એવસર્વ લોભ અન્ધ કર્ણના પ્રથમ સમયથી કિટ્ટિકરણના અન્ત્ય સમય મુધીમાં સર્વથા ઉપશાન્ત થઈ જાય છે ॥ इति अप्र० प्र० लोभस्यस्योपशान्तिः । समाप्तं च अनिवृत्ति ९ मं गुणरपानम् ॥

અહિં જે પૂર્વસ્પર્ધકો હોય તે અસ્પર્ધક કાળમાં હતાં જેવાં નહિં પરન્તુ તેથી હીન રસવાળાં, અને અપૂર્વસ્પર્ધકો તેથી પણ અત્યંત હીન રસવાળાં છે.

॥ १४ संञ्चलन लोभनी उपशमना १-२८ ॥

किट्टिवेदन—पूर्वे कदा प्रमाणे किट्टिकरणना अन्त्य समये अथवा अनिवृत्ति गुणुं ना अन्त्य समये गाढर संढोलनो उदय
अंध यता साथेण द्वितीया स्थितिमां गनेली किट्टिओने ओटले सूक्ष्मलोलने आकर्षीने सूक्ष्मसंपरायना काण प्रमाणु अन्तमुं
नेटली प्रथमा स्थिति (उदय स्थिति) गनावीने तरतञ् सूक्ष्मलोलनो उदय शङ् थाय છે. અને સંઠ લોલના ગાઢર ઉદયની જે એક
આવલિકા ગાકી રહી હતી તે સ્થિત્યુકાવલિ રૂપે ગઢલાઇને સ્થિત્યુક સંક્રમવડે સંક્રમતી જાય છે, તથા સમયોન જે આવલિકા ગઢધ
અન્તમું પ્રમાણુની જે દ્વિતીયા સ્થિતિઓ છે તે સમયોન જે આવલિકા જેટલાજ કાળમાં સર્વથા ઉપશાન્ત થઈ જાય છે. એ રીતે
આ કિટ્ટિવેદનનું જે અન્તમુદ્ધર્ત તેજ સૂક્ષ્મ સંપરાય ગુણસ્થાન છે. સૂં સંપરાય ગુણસ્થાનમાં ગાઢરલોલ ઉપશાન્ત શાંત થયેલ હોવાથી
સૂક્ષ્મ લોલનોજ ઉદય વર્તે છે. પુનઃ એજ સૂં સંપરાયમાં પ્રતિસમય પ્રથમાસ્થિતિમાંની કિટ્ટિઓ ઉઠીરણા પૂર્વક ઉદયમાં આવતી
જાય છે, અને દ્વિતીયા સ્થિતિમાંની કિટ્ટિઓ પ્રતિસમય ઉપશમતી જાય છે એ રીતે સૂં સંપં ના પ્રથમ સમયથી અન્ત્ય સમય
સુધીમાં દ્વિં સ્થિતિમાંની સર્વ કિટ્ટિઓ ઉપશાન્ત થઈ જાય છે, જેથી લોલનો સર્વથા ઉપશમ થતાં મોહનીયની ૨૮ સર્વ પ્રકૃતિઓ
ઉપશાન્ત થઈ ॥ इति संञ्चलन लोभोपशान्तिः ॥ समाप्तं च १० मं सूंसंपराय गुणस्थानम् ॥

॥ उपशान्तमोह ११ મું ગુણસ્થાન ॥

સૂંસંપં ના અન્ત્ય સમય સુધીમાં મોહનીયકર્મ સર્વથા ઉપશાન્ત થઈ ગયું, એ સર્વથા ઉપશાન્તિ પણ અન્તમું થી

૧ કયા સંક્રમે છે તે સ્પષ્ટ કહેલ નથી તે પણ તે સમયે ઉદય વર્તી સૂં લોલ સિવાય બીજે સંક્રમવાનો અવકાશજ નથી, અને ગાઢર કપાય
હોઈને સૂં કપાયના ઉદયમાં સંક્રમે એમાં કાઈ વિરોધ પણ નથી.

અધિક કાળ ટકતી નથી, તેમાં પણ બે મરણનો પ્રસંગ ઉપસ્થિત થાય તે બે સર્વોપશાન્તિ ૧ સમય ૨ સમય આવત સમયેન
 અન્તર્મું મુખી હોનાધીક કાળ મુખી સ્ત્રીને ત્યારબાદ મરણ પામી તરતજ અનુત્તરમાં ઉત્તન થવાથી ચોથા શુભસ્થાન ચોથા ૧૭
 શાહનીય પ્રકૃતિઓનો ઉદય શરૂ થાય છે, જેથી બે મરણના કારણથી ઉપશાન્તિનું જે પતન થાય છે તે મરણથી પ્રતિપાત ઠહેવાય
 છે અને બે ૧૧ મે શુભસ્થાને મરણનો પ્રસંગ ઉપસ્થિત ન થાય તે બે શુભસ્થાનને બે અન્તર્મું કાળ છે તે સ પૂર્ણ થાય છે ત્યારબાદ
 કાળ સમાપ્તિ થયે અવશ્ય પતન થાય છે આ પ્રકારનું અભ્યાસથી પતન તે અસાધ્યથી પ્રતિપાત ઠહેવાય છે, અને આ રીતે ઉપશમ
 ભાવથી પડેલો ભવ જે કમથી ચલ્યો છે તેજ કમથી નીચે પડતો પડતો [૧૦ થી ૬, ૬ માથી ૮ મે ૮ માથી ૭ મે, ૭ માથી
 ૬ ટૂંક] પ્રમત્ત મુખી આવે છે, અને ત્યાં આવી અનેકવાર પ્રમત્ત અપ્રમત ભાવમાં પરાવૃત્તિઓ કરીને કોઈ પાંચમે આવે, કોઈ ચોથે
 આવે અને કોઈ બીજે શુભસ્થાને આવી મિથ્યાદષ્ટિ પણ થાય.

આ ઉપશમશ્રેણિ પ્રથમના ૩ સમયશુભાંગે હોય તેજ પ્રારભે છે, અને અબદાયુ અથવા બદ્દેવાયુ હોય તેજ પ્રારભી શકે
 પરન્તુ શેષ ત્રણ આશુભ્ય બાંધેલ હોય તો ઉપશમશ્રેણિ ન પ્રારભે. અને બે શ્રેણિમાંથી એટલે ૮-૬-૧૦-૧૧ બે ચાર શુભસ્થાનમાંથી
 ગમે તે સમયે મરણ પામે તો અવશ્ય અનુત્તર રૂવ જ થાય, ૮-૬-૧૦ મા શુભસ્થાનમાં ભવક્ષયથી પ્રતિપાત હોય, પણ અધ્યાક્ષયથી
 પ્રતિપાત ન હોય અને ૧૧ મે બે બન્ને પ્રતિપાત હોય. બે પૂર્વોક્ત વિધિ પુરૂષ પ્રારભક અને સંકોધના ઉદયવતની અપેક્ષા
 બે કહેવા છે સ્ત્રી નપું પ્રારભક હોય તથા સંકોધના ઉદયવતની પ્રારભી હોય તેને તદ્વાપત આ ભયમા ઉપશમના કરણમાં કલો છે ત્યાંથીજ
 બાજુવો ॥ઈતિ ઉપશમશ્રેણીનું સક્ષિપ્ત સ્વરૂપ ॥

२८	११ सुं ङिप्रशान्तसोढ शुलुप्रशान	११ सुं
	१ सुं दील	१० से
२	अप० प्र० दील	१०
	१ सुं माया	१०
२	अप० प्र० माया	१०
	१ सुं भान	१०
२	अप० प्र० भान	१०
	१ सुं शोध	१०
२	अप० प्र० शोध २	१०
	१ सुप्रवेद	१०
३	सां २० शी० अपरति ल० लु०	१०
	१ अपिदि	१०
	१ नयुं वेद	१०
३	विश्या० विश्व स०य०	१०-७ से
४	४ अपनंती० नी. विशं० वा ङि०	४-५-६-७ शुलु०

॥ क्षपकश्रेणी ४ अनन्तानुबन्धीનો ક્ષય ॥

(ઉપશમનાકરણમાંથી ઉદ્ભવ)

ક્ષપકશ્રેણીનો પ્રારભ કરનાર આઠ વર્ષથી અધિક વયનો વલ્લર્ષભનારાય સહનનવાળે શુભ ધ્યાનવાળે ૪-૫-૬-૭-એ ચારમાંના કોઈપણ એક ગુણસ્થાનમાં વર્તતા મનુષ્ય હોય છે. તેમા એ અપ્રમત્ત મુનિ પૂર્વધર હોય તો શુક્લધ્યાને અને એ સિવાયના બીજા સર્વ ધર્મધ્યાને શ્રેણિ પ્રારભે. ત્યાં ૨૮ મોહનીયનો ક્ષય કર્વે એ ક્ષપકશ્રેણિમાં મુખ્ય કાર્ય છે, અને મોહનીયના ક્ષયમાં પ્રસન્ને પ્રસન્ને શેષ ૭ કર્મની પ્રકૃતિઓનો પણ ક્ષય થતો જાય છે તે ગોણ છે. તેમાં સર્વથી પ્રથમ તો ૪ અનન્તાનુબન્ધિ ક્ષયનો સમકાળે ક્ષય કરે તેનો વિધિ તો ઉપશમના કરણમાં અનતાનીવિસયોજનાના અધિકારમાં કહ્યો છે, વિસયોજના અને ક્ષય એકજ છે પુન ક્ષપકશ્રેણિ પ્રારભક મનુષ્ય પ્રથમ ક્ષયોપશમ સમ્યગ્દર્શિન હોય, અને પૂર્વે આમુખ્ય ન બાંધ્યું એજ ચરિત્રમોહનીયની ક્ષપકશ્રેણિ પ્રારભે. અને એ આમુખ્ય બાંધ્યું હોય તો અનતાની વિસયોજના કર્યા બાદ ત્રણ દર્શનમોહનીયનો [એ ૭ પ્રકૃતિઓનો] ક્ષય કરીનેજ અટકે છે, એથી આગળ ચરિત્રમોહનીયની ૨૧ પ્રકૃતિઓનો ક્ષય કરવાને તમર થઈ શકતો નથી તેજુ કારણ આમુખ્યનો બંધ એજ વિધિરૂપ થાય છે. ત્યાં ઉપશમનાકરણમાં કહેલો વિધિપ્રમાણે ૪ અનન્તાનુબન્ધી નો ક્ષય કરીને ત્યારબાદ ત્રણ દર્શન મોહનીયનો ક્ષય કરે છે તેનો વિધિ આ પ્રમાણે—

॥ ૩ દર્શનમોહનીયનો ક્ષય અનુક્રમે ॥

દર્શનમોહનીયની ક્ષપણનો પ્રારભક શ્રી જિનેશ્વરના-સર્વજ્ઞના ઠાળમાં ઉત્પન્ન થયેલ આઠ વર્ષથી ઉપરની વયવાળે વલ્લર્ષભનારાય સહનનવાળે મનુષ્ય હોય છે જેમ વર્તમાન ચોવીસીમાં શ્રીજગદગણધી પ્રારભીને શ્રી જૂજ્જ્વામીને કેવળજ્ઞાન

ઉમ્મન્ન થયું ત્યાં સુધીનો કાળ ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વની પ્રાપ્તિનો ગણાય. એ ત્રણ દર્શનમોહની ક્ષપણાનો વિધિ પણ જો કે અનંતાં ની વિસંયોજના-ક્ષય સરખો છે, તે પણ કંઈક વિશેષતા છે તે સંશોષમાં આ પ્રમાણે—

દર્શનમોહનીનો ક્ષય કરવા માટે પ્રથમ યથાપ્રવૃત્તકરણ કાર્યા પછી અપૂર્વકરણ કરે તેના પ્રથમ સમયથીજ ઉદયમાં નહિ વર્તતા મિથ્યાત્વનો અને મિશ્રનો સમ્યં મોહનીયમાં ગુણસંક્રમ કરે, તે સાથે ઉદ્દલના સંક્રમ પણ એ જોનો આરંભે, યાવત્ અપૂર્વકરણના અન્ત્ય સમયે ત્રણેની સ્થિતિસત્તા અપૂર્વના પ્રથમ સમયવર્તી સ્થિતિથી સંખ્યાતગુણ હીન (સંખ્યાતમા ભાગ જેટલી) રહે, અને દેશોપશમના નિઘત્તી નિકાચના જે અત્યાર સુધી થતી હતી તે ણંધ થાય. ત્યારણાહ અનિવૃત્તિકરણ પ્રારંભે, તેમાં અપૂર્વં વત્ સ્થિતિઘાતાદિ પાંચે પદાર્થ પ્રવર્તે છે. તેમાંના હજારો સ્થિતિઘાત વીત્યા બાદ ત્રણેની સ્થિતિસત્તા અસંજિપચેન્દ્રિયની સ્થિતિ-સત્તા જેટલી થાય, ત્યાર બાદ હજારો સ્થિતિઘાત વીત્યા પછી ચતુરિન્દ્રિય જેટલી, ત્યારણાહ હજારો સ્થિતિઘાત વીત્યા પછી ત્રીન્દ્રિય જેટલી, ત્યારણાહ હજારો સ્થિતિઘાત વીત્યાબાદ દ્વીન્દ્રિય જેટલી અને ત્યારણાહ હજારો સ્થિતિઘાત વીત્યે એકેં જેટલી, ત્યારણાહ હજારો સ્થિતિઘાત વીત્યે એક પલ્લોપમ જેટલી [એ ચૂર્ણિકારના અભિપ્રાયથી અને શ્રીપંચસંશ્લાનુસારે તે પલ્લોપમના સંખ્યાતમા ભાગ જેટલી] સ્થિતિસત્તા થાય. ત્યારણાહ શેષ રહેલી (પલ્લોપમ જેટલી) સ્થિતિસત્તામાંથી એક સંખ્યાતમો ભાગ બાકી રાખીને શેષ સર્વ સ્થિતિસત્તાનો (સ્થિતિઘાતો વડે) નાશ કરે, ત્યારણાહ એ ત્રણેની જે સંખ્યાતમા ભાગ જેટલી સ્થિતિ રહી છે તેમાંથી પણ (હજારો સ્થિતિઘાત વીત્યે) સંખ્યાતા ભાગો વિનાશ પમાડીને એક નાના સંખ્યાતમા ભાગ જેટલી સ્થિતિ ત્રણેની રાખે, ત્યારણાહ હજારો સ્થિતિઘાત વડે મિથ્યાત્વની સ્થિતિના અસંખ્ય ભાગ વિનાશ પામી એક અસંખ્યા ભાગ જેટલી સ્થિતિ રહે, અને મિશ્રસમ્યક્ત્વના સંખ્યાત ભાગ વિનાશ પામી એક સંખ્યાતમા ભાગ જેટલી સ્થિતિ રહે, પુનઃ હજારો સ્થિતિ-ઘાત વીત્યા પછી મિથ્યાત્વ ૧ આવલિકા જેટલું રહે અને મિશ્ર સમ્યક્ત્વ એ જો પલ્લોપમના અસંખ્યા ભાગ જેટલાં શેષ રહે, એ

સર્વ સ્થિતિઘાતોમાં મિથ્યાત્વની સ્થિતિ મિશ્રમા અને સમ્યંમાં લય પામે છે, મિશ્રની સમ્યંમાં લય પામે છે, અને સમ્યંની પોતાની અધિવર્તી સ્થિતિમાં (નીચેની સ્થિતિમાં) લય પામે છે એ રીતે સ્થિતિનો નાશ થતાં મિથ્યાંની જે એક આવલિગ રહી છે તે સ્તિષ્ઠકસ ક્રમ વડે સમ્યંની ઉદયાવલિગમાં સક્રમી નાશ પામે છે ॥ इति मिथ्यात्वस्य ॥

ત્યારબાદ [મિથ્યાંની એક આવલિગ શેષ રહી ત્યારથી] મિશ્ર અને સમ્યક્ત્વના હંભારે સ્થિતિઘાત વીત્યે ફરેક સ્થિતિઘાતમાં અસખ્ય અસખ્ય ભાગે ક્ષય પામતાં મિશ્રની સ્થિતિ એક આવલિગ જેટલી બાકી રહે, અને સમ્યંની સ્થિતિસત્તા ૮ વર્ષની રહે. આ વખતેજ સર્વ વિધોનો નાશ થવાથી નિશ્ચયનયના અભિપ્રાયે દર્શનમોહનોય ક્ષપક ઠહેવાય છે (વ્યવહારનયને અનુસરીને તે ત્યારથી થવાપ્રબંધ થઈ કર્મ ત્યારથી દર્શનક્ષપક અણાય) પુનઃ મિશ્રમોહનીયની જે એક આવલિગ બાકી રહી હતી તે સ્તિષ્ઠકસ ક્રમવડે સમ્યંની ઉદયાવલિગમાં સક્રમી નાશ પામે છે इति मिश्रमोहनीयस्य ॥

હવે સમ્યંમોહનીયની આઠ વર્ષ પ્રમાણ જે સ્થિતિસત્તા બાકી રહી છે તેમાંથી અન્તર્મુન્જન્તમું પ્રમાણ હંભારે સ્થિતિઘાત (ઉદ્ભવના સક્રમપદ્ધતિએ) કરે, યાવજ દિવ્યરમ સ્થિતિખંડ આવે, દિવ્યરમ સ્થિતિખંડથી વ્યરમસ્થિતિખંડ સખ્યાતગુણ મોટો છે તેને પણ અતર્મુન્જન્તકાળે ઉવેલે. તે ઉવેલામાં બાદ આ ક્ષપક આત્મા કૃતકરણ ઠહેવાય છે આ કૃતકરણમાં વર્તેલો કોઈક જીવ (પૂવે આમુખ્ય આંધુ ઢોય તે) કાળ કરીને બાધિલા આમુખ્ય અનુસાર હીનાધિક પરિણામવાળે થઈ મરણ પામી તેતે જતિમાં ગય છે, તેસ્મા પણ પ્રથમ શુદ્ધ હતી તે પલટાઇને છમાંની કોઈપણ લેસ્મા પ્રગટ થાય છે આ ઉપરથી એમ ક્ષપક થમું કે ક્ષયિક-સમ્યંનો પ્રારબંધ નિનક્ષણવર્તી મનુષ્યજ હોય પરન્તુ પૂર્વ કરનાર ચાર જતિમાંને કોઈ પણ જતિનો જીવ હોય. કેમકે છેલ્લો ખંડ ઉવેલાઈ રહ્યા બાદ પણ ઉદય સમયથી ચારથી વ્યરમ સ્થિતિખંડ ઘાત કરતા ગુણ્યેચિદ્વારા જે હલ જે છેલ્લા સ્થાનમાં

નાંખ્યુ ત્યાં શુધીના અંતમૂહુર્ત્ત પ્રમાણુ સ્થિતિસ્થાનો સત્તામાં રહે છે તેને તે તે ગતિવાળો ક્ષય કરે છે. તેથી ક્ષાયિકસમ્યંની સમાપ્તિવાળો તે ચારે ગતિમાંની કોઈપણ ગતિવાળો ભવ હોય. ॥ ઇતિ સમ્યંમોહનીય ક્ષયઃ ॥

પ્રશ્ન:—એ સાત પ્રકૃતિઓનો (૪ અનંવાં ૩ દર્શનં એ દર્શન સમ્પત્તનો) ક્ષય થવાથી ક્ષાયિકસમ્યં પામેલો ભવ કેટલામે ભવે મોક્ષે જાય ?

ઉત્તર:—ત્રીજે ભવે અથવા ચોથે ભવે મોક્ષે જાય [ક્વચિત્ પાંચમે ભવે મોક્ષે જાય], તે આ પ્રમાણુ—અહિં મનુંભવમાં ક્ષાં સમ્યં પામીને દેવગતિમાં અથવા નરકગતિમાં જાય, ત્યાંથી નિકળીને પુનઃ મનુષ્ય થઈ મોક્ષે જતાં ત્રીજે ભવે મોક્ષે જાય જેમ શ્રેણિક આદિ. તથા તિર્યચમાં અથવા મનુંમાં જાય તે અવશ્ય યુગલિકમાંજ જાય, ત્યાંથી દેવ થઈ ત્યાંથી મનું થઈ મોક્ષે જતાં ચોથે ભવે મોક્ષે જાય. (કૃષ્ણુ નરકાયુ ણાંધી ક્ષાંસમ્યં પામી નરકે ગયા છે ત્યાંથી નીકળી મનુષ્ય થઈ ત્યાંથી પાંચમા કલ્પમાં દેવ થઈને મનુંભવમાં આવી ખારમા અમમ તીર્થંકર થઈ મોક્ષે જવાના છે એ અપેક્ષાએ પાંચ ભવ. અથવા શ્રીહુઃપ્રસહસૂરિ કે જે પાંચમા આરાને અન્તે થવાના છે તે ક્ષાયિકસમ્યંગૂદ્રષ્ટિ છે, જેથી હુઃપ્રસહભવમાં તે જિનકાલનો અભાવ હોવાથી ક્ષાંસં પામે નહિ, અને હાલ દેવભવમાં છે ત્યાં પણ પામે નહિ, તેથી એ દેવભવ પહેલાંના મનુષ્યભવમાંજ પામેલા હોય માટે તે મનુષ્યભવ-દેવભવ-હુઃપ્રસહ-ભવ-દેવભવ એ ચાર ભવ પછી પાંચમા ભવે મનુષ્ય થઈ મોક્ષે જશે માટે એ રીતે ક્વચિત્ કોઈને પાંચ ભવ પણ થાય. એ અલ્પ પ્રકાર હોવાથી સામાન્યવિવક્ષામાં પાંચ ભવ કહ્યા નથી.

પુનઃ પૂર્વજન્માયુ મનુષ્ય ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વ પામીને તરતમાં જો મરણુ ન પામે તે કોઈક ઉપશમશ્રેણિ પણુ કરે, અને જો આયુષ્ય ણાંધ્યુ ન હોય તે ક્ષાયિક સમ્યં પામીને તરત ચારિત્રમોહનીયના ક્ષય માટે ક્ષયકશ્રેણિજ પ્રારંભે. ॥ ઇતિ ક્ષાયિકસમ્યક્ત્વપ્રાપ્તિ ॥ અથવા દર્શનસત્તકનો ક્ષય ॥

ते साधे शेष कर्मप्रकृतिज्ज्ञाना पक्ष क्षयनो क्रम.

पूर्वे कथा प्रमाणे इयंनसप्तकने क्षय करैल होय तेमज आधुष्य न बांध्यु होय तो तेवो एव चारित्रमोहनीयनी २१ प्रकृतिना क्षय माटे (अर्थात् चारित्रमोहनीयनी क्षयकत्रेणु आरंभवाने) प्रथम यथाप्रवृत्तकरषु करे ते अग्रमत्त शुषुस्थानेन करे, अने जीवु अपूर्वकरषु करे ते अष्टमा अपूर्वकरषुशुषुस्थाने करे, अर्थात् जे अठमुं शुषुस्थान ते चारित्रमोहनीयनो क्षय कर्वा माटेनु जीवु करषु-अपूर्वकरषु छे जे अपूर्वकरषुमां स्थितिघातादि पांथ पढायं यद् दाय छे, त्यां प्रथमसमयधीन स्थितिघातो जेवी रीते प्रवर्ते छे के जेथी अपूर्वना पर्यन्ते ८ मध्यकषयनी स्थितिसत्ता (प्रथम अन्तःकोणकोसां इती ते घटीने) पक्षयोपमना अस च्या तमाभाज जेटही शेष रहे त्यारणाइ नवमा अनिवृत्तिशुषुस्थानमां त्रीणु करषु अनिवृत्तिकरषु करे, अर्थात् जे नवमुं अनिं शुषुस्थान ते चारित्रमोहनीयना क्षयमां त्रीणु अनिवृत्तिकरषु छे जे अनिंकरषुना वा शुषुना स च्याता भाज व्यनीत दाय त्यारे स्थानधिं ३-नशक २-तिर्यञ् २-कुजाति ४-स्थां-आतप-उद्योत-सूक्ष्म-साधारणु जे १६ प्रकृतिनी उद्वलना सक्रम वडे घटतां घटतां पक्षयोपमना अस च्यातमा भाज जेटही स्थिति रहे छे, त्यारणाइ जे १६ प्रकृतिज्ज्ञाने अघाती स्वसकम योव्य प्रकृतिज्ज्ञानां शुषुसकम वडे सक्रमापी सक्रमापीने संपूर्णु क्षय करे छे ॥ इति ३ वशं १३ नामं १६ प्रकृतिनो क्षय ॥

अहं प्रथम अठ मध्यकषयनो क्षय आरंभ्यो इतो परन्तु ते क्षय यथा पडेलां वयमांज ज्ञा १६ प्रकृतिज्ज्ञानो क्षय यथे त्यार-णाइ अन्तमुंकोणे ८ मध्यकषयनो क्षय दाय छे (अहं केटकाठ आचार्योनु जेम पक्षु मानवुं छे के प्रथम १६ प्रकृतिज्ज्ञाना क्षयनो आरंभ करी ते क्षय यथा पडेलांज वयमां ८ मध्यकषयनो क्षय करे छे, अने त्यारणाइ १६ प्रकृतिनो क्षय करे छे) ॥ इति

૮ મધ્યકષાય ક્ષય: ॥

ત્યારબાદ અન્તર્મુઁમાં ૯ નોકષાય અને ૪ સંજ્વલન એ ૧૩ કષાયનું અન્તરકરણ કરે છે, જેથી એ દરેકને પ્રથમાસ્થિતિ અને દ્વિતીયા (ઉપરી) સ્થિતિ એમ બે વિભાગવાળી સ્થિતિ થાય છે, અને એ બે વિભાગ વચ્ચે કર્મપ્રદેશરહિત અન્તર્મુઁ જેટલી સ્થિતિ હોય છે (એ અન્તરકરણનો વિશેષવિધિ ઉપશમનાકરણમાં ૨૧ પ્રકૃતિના અન્તરકરણ પ્રસંગે તેમજ શ્રેણિ સંબધિ ઉપશમ-સમ્યક્ત્વની પ્રાપ્તિમાં ૩ દર્શનમોહનીયનું અન્તરકરણ કહ્યું છે તે અનુસારે યથાયોગ્ય જાણવો). એ રીતે ૧૩નું અન્તરકરણ કરીને નપુંવેદની ઉપરની દ્વિતીયા સ્થિતિને ઉદ્વલનાનુવિદ્વશુસંક્રમવડે ઘટાડતાં ઘટાડતાં અન્તર્મુઁમાત્રમાં પદ્યોપમાસંખ્ય ભાગ જેટલી સ્થિતિ કરે, અને ત્યારથી પ્રારંભીને એ શેષ રહેલી સ્થિતિને શુણ્ણસંક્રમ વડે બાધ્યમાન મોહનીયની પ્રકૃતિઓમાં સંક્રમાવીને અન્તર્મુઁ માત્રમાં દ્વિતીયા સ્થિતિનો સર્વથા નાશ કરે છે, અને નીચેની પ્રથમાસ્થિતિને નપુંવેદે શ્રેણિ આરંભી હોય તો ઉદ્યથી ક્ષય કરતો જાય છે, અને અન્યવેદે આરંભી હોયતો માત્ર આવલોકા જેટલીજ બાકી રહી હોય છે તેને સ્તિપ્તુક સંક્રમવડે ઉદ્યવતી પર પ્રકૃતિમાં સંક્રમાવી આવલોકા જેટલા કાળમાં સર્વથા ક્ષય કરે છે. એ રીતે નપુંસકવેદનો ક્ષય થએથી મોહનીયની કુલ ૧૬ પ્રકૃતિનો ક્ષય થયો. ॥ ઇતિ મપુંસકવેદ ક્ષય: ॥

નપુંસકવેદનો ક્ષય કર્યા બાદ અન્તર્મુઁ માત્રમાં અવેદનો ક્ષય પણ નપુંવેદની પદ્ધતિએજ કરે છે ॥ ઇતિ સ્ત્રીવેદક્ષય: ॥

અવેદનો ક્ષય કર્યાબાદ ૬ નોકષાયનો ક્ષય એકસાથે પ્રારંભે છે, ત્યાંથી આરંભી એ ૬ની દ્વિતીયાસ્થિતિને પુરૂપવેદમાં ન સંક્ર-માવતાં સંજ્વલનક્રોધમાં સંક્રમાવે છે. એ રીતે અન્તર્મુઁ સુધી સંક્રમાવતાં દ્વિતીયાસ્થિતિનો સર્વથા ક્ષય થાય છે, એજ સમયે પુરૂપવેદનો બંધ ઉદ્ય ઉદ્દીરણા એ ત્રણેનો નિરુદ્ધ થાય છે. જેથી પુરૂપવેદની પ્રથમા સ્થિતિનો સર્વથા ક્ષય થયો પરન્તુ દ્વિતીયા સ્થિતિમાં

સમયોન બે આવલિકા મુખીની પૂર્વજ્ઞ સ્થિતિઓ વિવિધાન છે, શેષ સર્વ સ્થિતિઓ ક્ષય પામી છે, બે સમયોન બે આવલિકાબદ્ધ સ્થિતિઓ સંહોધમા ગુણસક્રમવડે સક્રમતી બાધ છે. [આ પ્રકાર પુરૂષવેદે શ્રેણિપ્રારબદ્ધ આશયી ક્ષયો, પરન્તુ બે શ્રેણિપ્રારબદ્ધ નપું હોય તો પ્રથમ સ્ત્રીવેદ નપુસક્રવેદનો સમકાળે ક્ષય કરે છે, અને ક્ષય સમયે પુરૂષવેદના બધાઈ વિચ્છેદ પામે છે, ત્યારબાદ પુરૂષવેદસ્થાલક બે સાતનો સમકાળે ક્ષય થાય છે બે શ્રેણિપ્રારબદ્ધ સ્ત્રી હોય તો પ્રથમ નપુંને ક્ષય કરી સ્ત્રીવેદને ક્ષય કરે અને સ્ત્રીવેદના ક્ષય સમયેજ પુરૂષવેદને બંધ વિચ્છેદ પામે છે, ત્યારબાદ પુરૂષવેદસ્થાલક બે સાતનો સમકાળે ક્ષય થાય છે આજી વિષય પુરૂષ પ્રારબદ્ધની અપેક્ષાએ કહેવાય છે—

હવે જે સમયે પુરૂષવેદની પ્રથમા સ્થિતિને ક્ષય થઈ સમયોન બે આવલિકાવડે બંધાયેલી સ્થિતિઓના સમુદાયવાળી દ્વિતીયા સ્થિતિ ગુણસક્રમવડે સક્રમવાનો પ્રારબ થયો છે તેજ સમયે સંહોધની પ્રથમા સ્થિતિ જે પ્રથમથી ઉદયમાં આજી છે, તેના અર્ધિ ત્રણ વિભાગ થાય છે—અત્યકરણુ ક્રિટિકરણુ ને ક્રિટિકેદન. બે ત્રણ વિભાગમા 'વહેંચાય છે [અર્થાત્ બે પ્રથમાસ્થિતિમાં જૂદી જૂદી ત્રણ ક્રિયાઓ અનુક્રમે થવાની છે] ત્યાં પહેલા અત્યકરણુકાળમા વર્તેતો જીવ ચારે સંવલન કષાયોની ઉપરની દ્વિતીયાસ્થિતિમાં (અન્તરથી ઉપરની સ્થિતિમાં) પ્રતિસમય અનન્ત અનન્ત અપૂર્વ સ્પર્ધકો કરે છે, તે સાથે પુરૂષવેદને ગુણસક્રમવડે બંધાતા સં

૧ અર્ધિ કોઈની પ્રથમાસ્થિતિના ત્રણ વિભાગ થાય એમ કહ્યું તે ક્રમ તેજ સમયે ત્રણ વિભાગ પડી જાય છે એમ નહિ પરન્તુ બે પ્રથમાસ્થિતિમાં અનુક્રમે ત્રણ ક્રિયાઓ જૂદી જૂદી થવાની છે, એમ પ્રથમથી સમજવવા માટે ત્રણ વિભાગ થાય એમ કહ્યું છે બલિષ્ઠ માન્યો ઉપચાર વર્તમાનકાળમાં થઈ શકે છે એ વિવક્ષાએ.

૨ અપૂર્વ સ્પર્ધકોનું સ્વરૂપ ઉપશ્રેણિમાંજ કહેવાઈ ગયું છે

ક્રોધમાં સંક્રમાવે છે, તે સમયેન યે આવલિકા જેટલાજ તુલ્ય કાળમાં સર્વ સ્થિતિઓ સંક્રાન્ત થઈ જશે, અને તેમાં છેલ્લા સમયે શુભસંક્રમથી નહિં પરન્તુ સર્વસંક્રમથી સર્વ પુરૂષવેદ સંક્રાન્ત થઈ જશે, જેથી પુરૂષવેદનો સર્વથા ક્ષય સંક્રોધના પહેલા ત્રિભાગમાં (અશ્વકર્ણકરણકાળમાં) થાય છે. ॥ ઇતિ પુરૂષવેદક્ષય ॥

પુરૂષવેદનો ક્ષય થયા ગાઠ અશ્વકર્ણકરણ સમાપ્ત થાય છે. ત્યારબાદ કિટ્ટિકરણ નામના ખીજા કાળવિભાગમાં (ગાઠ તૃતીયાંશમાં) વર્તેલો જીવ ચારે સંજ્વલન કષાયોની ઉપરની સ્થિતિમાં પ્રતિસમય અનન્ત અનન્ત ગાઠરકિટ્ટિઓ કરે છે. (કિટ્ટિઓનું સ્વરૂપ ઉપશમશ્રેણિમાં લોભના ઉપશમ પ્રસંગે કહેવાઈ ગયું છે તે અનુસરતું અહિં બાહરકિટ્ટિઓનું સ્વરૂપ જાણવું.) તે કિટ્ટિઓ ઠરેક કષાયની (ક્રોધ માન માયા લોભની) અનન્ત અનન્ત છે, પરન્તુ તે અનન્તાનન્ત કિટ્ટિઓના સ્થુલ જાતિભેદની અપેક્ષાએ ત્રણત્રણ કિટ્ટિઓ (અથવા કિટ્ટિભેદ) કલ્પીએ તો ૧૨ કિટ્ટિભેદ થાય. એ ૧૨ કિટ્ટિભેદ ક્રોધવડે શ્રેણિ પ્રારંભી હોય તેને જાણવા, અન્યથા માને શ્રેણિ પ્રારંભી હોય તો ૯, માયાએ શ્રેણિ પ્રારંભકને ૬ અને લોભે શ્રેણિ પ્રારંભકને ૩ કિટ્ટિભેદ હોય, કારણ કે માને શ્રેણિ પ્રારંભી હોય તો ક્રોધને ઉદ્ભવનાવિધિથી (અનુદિત નપુંસકવેદાદિકના ક્ષયવત્) ક્ષય કરે છે. જેથી ક્રોધની પ્રથમાસ્થિતિના અભાવે કિટ્ટિકરણ ન હોય, કારણ કે કિટ્ટિઓ તેની કરવાની છે કે જેનો ક્રમે ઉદય થવાનો છે, માટે અનુદિત ક્રોધની કિટ્ટિઓ થતી નથી તેથી ક્રમે ઉદયમાં આવવા યોગ્ય શેષ ત્રણ કષાયોની ત્રણ ત્રણ મળી નવ કિટ્ટિઓ થાય છે. એ રીતે માયાના ઉદયે શ્રેણિ પ્રારંભી હોય તો માન પણ અનુદિત હોવાથી તેની કિટ્ટિઓ ન થાય જેથી ૬ કિટ્ટિઓ થાય. અને લોભે શ્રેણિ પ્રારંભી હોય તો માયા પણ અનુદિત હોવાથી માત્ર લોભનીજ ત્રણ કિટ્ટિઓ થાય. એ પ્રમાણે ૪ સંજ્વલન કષાયોનો કિટ્ટિકરણવિધિ જાણવો.

૧ કિટ્ટિકરણકાળમાં તો ચારે કષાયની બાહરકિટ્ટિઓજ થાય છે, સૂક્ષ્મકિટ્ટિઓ તો લોભની ખીજી કિટ્ટિઓના ઉદય વખતે તૈયાર થાય છે.

એ રીતે ચાર સંવલન કથાઓની અનન્ત અનન્ત કિટ્ટિઓના ફરકના જે સ્થુલ અતિલેહ્યો ત્રણ ત્રણ લેદ પાડ્યા છે, તેમાંથી
 અહિ સંકોપે ધેણિ પ્રારબ્ધ લવ દ્વિતીયા સ્થિતિમા રહેલી કોધની ત્રણ કિટ્ટિઓમાંથી પહેલી બાહરકિટ્ટિને આકર્ષી પ્રથમાસ્થિતિ
 રૂપે બનાવી ઉદયમાં લાવે છે, અર્થાત્ સંકોધની પ્રથમા સ્થિતિના જે ત્રણ વિભાજ અન્યકર્ણ કરણ આદિ ક્ષણ હતા તેમાં પહેલા
 અને બીજા વિભાજના (કિટ્ટિકરણના) અન્ત્ય સમય મુખી બાહરકોધને ઉદય વર્તેલા હતા તે હવે (કિટ્ટિકરણ ક્રિયા-કાળ) પૂર્ણ
 થયા બાદ તરવ કોધની કિટ્ટિઓનો ઉદય શરૂ થયો કે જે ઉદય અન્તમું સુધી ચાલુ રહેવાનો છે જેથી એજ અન્તમું નામ
 કોધનો પ્રથમાસ્થિતિનો ત્રીજો જાન કિટ્ટિવેદન નામનો છે, અને કોધની એ કિટ્ટિઓને વેદવી તેજ કોધનો બાહરકિટ્ટિ ઉદય કહેવાય.
 જેથી ત્રીજા કિટ્ટિવેદન કાળમાં (આગમાં) કોધને ચાલુ ઉદય બધ થઈ કિટ્ટિઉદય શરૂ થાય છે અહિ બાહરકિટ્ટિઓનો ઉદય હોવાથી
 આ પણ કોધનો બાહર ઉદય જ છે પુનઃ આ સંકોધની પહેલી અનન્ત કિટ્ટિઓના વેદનકાળની સમયાધિક એક આવલિકા બાકી
 રહે ત્યારે અનન્તર સમયે જ (અરમાવલિકાના પ્રથમ સમયેજ) એજ વેદાતા સૂક્ષ્મકોધની બીજી અનન્ત કિટ્ટિ જે દ્વિતીયાસ્થિતિમાં
 છે, તેને આકર્ષી પ્રથમા સ્થિતિરૂપે બનાવી ઉદયમાં લાવે છે, અને જે અરમાવલિકા શેષ રહી છે તેને બીજી કિટ્ટિઓના ઉદય સાથે
 એકત્ર વેદતો બધ છે. એ રીતે પહેલી કિટ્ટિવેદનની અન્તમાવલિકામા અથવા બીજી કિટ્ટિવેદનની પહેલી આવલિકામા જે કિટ્ટિઓ
 (પહેલી ને બીજી) ભેગી વેદાય છે, અને આવલિકા પૂર્ણ થયા બાદ કેવળ બીજી કિટ્ટિજ અન્તમું સુધી વેદાય છે, યાવત્ બીજી
 કિટ્ટિવેદનની પણ સમયાધિક અરમાવલિકા બાકી રહે ત્યાં મુખી કેવળ બીજી કિટ્ટિઓનો ઉદય હોય છે, ત્યારબાદ અનન્તર સમયથી
 [અરમાવળના પહેલા સમયથી] જ દ્વિતીયા સ્થિતિમા રહેલી ત્રીજી અનન્ત કિટ્ટિઓને આકર્ષી પ્રથમા સ્થિતિ રૂપે બનાવી ઉદયમાં
 લાવે છે, એમાં પણ બીજી કિટ્ટિની અરમાવલિકા અને ત્રીજી કિટ્ટિની પ્રથમાવલિકા જે સાથે સાથે વેદાય છે, અને ત્યારબાદ કેવળ
 ત્રીજી કિટ્ટિ અન્તમું સુધી વેદાય છે તે પણ ત્રીજા કિટ્ટિવેદન કાળની સમયાધિક આવલિકા શેષ રહે ત્યાં મુખી જ, આ સમયે

(ત્રીજી કિટ્ટિવેદનના અન્ત્ય સમયે) સં ક્રોધનો ળંધ ઉદય ઉદ્દીરણા એ ત્રણે વિરહેદ પામે છે જેથી અનન્તર સમયે જ સં ક્રોધનો અળંધક અને અવેદક થાય છે, પુનઃ એ વખતે પ્રથમા સ્થિતિમાં ચરમાવલિકા અને ળીજી સ્થિતિમાં સમયોન ળે આવલિકા સુધીમાં ળંધાયલી સ્થિતિઓ એટલી જ સં ક્રોધની સત્તા રહેલી છે શેષ સર્વ ક્રોધ માનમાં ગુણસંક્રમ વડે સંક્રમ્યે છે અને નિર્જર્યે છે, કારણ કે એ ત્રણે કિટ્ટિઓના ઉદય કાળમાં પ્રથમા સ્થિતિ ઉદયથી નિર્જરતિ જાય છે, અને દ્વિતિયા સ્થિતિ સં માનમાં ગુણસંક્રમવડે સંક્રમતી જાય છે, જેથી ક્રોધોદયના (વા ક્રોધળંધના) વિરહેદ સમયે ક્રોધની પૂર્વોક્ત સત્તાજ ળાકી રહે છે, તેમાં પ્રથમા સ્થિતિની જે ચરમાવલિકા ળાકી રહિ છે તે ઉદયવંત સંજ્વલન માનમાં સ્તિષ્ઠુક સંક્રમવડે ઉદયાવલિકામાં સંક્રમી ક્ષય થાય છે, અને દ્વિતિયા સ્થિતિ સં માનમાંજ સંક્રમ માત્રથી સમયોન ળે આલીકા જેટલા કાળમાં ક્ષય પામે છે, એ રીતે સં ક્રોધનું અળંધકપણું અને અવેદકપણું પ્રાપ્ત થયા ળાદ સમયોન ળે આવલીકા જેટલા કાળે સં ક્રોધનો સર્વથા ક્ષય થાય છે ॥ ળ્તિ સંક્રોધસય ॥

હવે સંજ્વલન ક્રોધની પ્રથમા સ્થિતિની જે છેદલી સ્તિષ્ઠુકાવલી ળાકી રહી હતી તેના પહેલા સમયે અક્ષવા અળંધકતા અને અવેદકતા જે સમયે પ્રાપ્ત થઈ છે તેજ સમયે સં માનની ત્રણ કિટ્ટિઓ જે દ્વિતિયા સ્થિતિમાં કિટ્ટિકરણકાળે થયેલી છે તેમાંની પહેલી કિટ્ટિને આકર્ષીને પ્રથમા સ્થિતિરૂપે ળનાવી પ્રતિસમય ઉદયમાં લાવે છે. એ પહેલી કિટ્ટિનો ઉદય અન્તમુંની સમયાધિકા આવલિકા ળાકી રહે ત્યાં સુધી પ્રવર્તે છે, ત્યારળાદ શેષ આવલિકાના પહેલાજ સમયે ળીજી સ્થિતિમાં રહેલી ળીજી કિટ્ટિને આકર્ષી પ્રથમા સ્થિતિરૂપે ળનાવી [એક આવલી સુધી પહેલી ને ળીજી એ કિટ્ટિઓ સાથે વેદાઇને ત્યારળાદ અન્તમુંસુધી કેવળ ળીજી કિટ્ટિ વેદાય છે તે પણ (એ ળીજી કિટ્ટિના વેદનકાળની) સમયાધિક આવલિકા શેષ રહે ત્યાં સુધી, ત્યારળાદ એટલે શેષ આવલિકાના પહેલાજ સમયે ળીજી સ્થિતિમાં રહેલી ત્રીજી કિટ્ટિઓને આકર્ષી પ્રથમા સ્થિતિરૂપે ળનાવી અન્તમું સુધી ઉદયમાં લાવે છે, (એમાં

પણ પહેલી આવલિકા વખતે બીજી કિટ્ટિને શેષ આવલિકાં પણ ભેગી વેદ્ય છે. પુનઃ ત્રીજી કિટ્ટિના અન્તર્મું વેદન કાળની સમયાધિક આવલિકા શેષ રહે ત્યા મુધી ત્રીજી કિટ્ટિને ઉદય પ્રવર્તે છે, ત્યારબાદ એ ઉદયે સમયે [સ્તિષ્ઠકાવલિકા પૂર્વ સમયે] સં માનનો બંધ ઉદય ઉદીરણા એ ત્રણે વિચ્છેદ પામે છે, આ સમયે માનની પ્રથમ સ્થિતિ આવલિકા માત્ર બાકી છે, અને દ્વિતિયા સ્થિતિ સમયેન બે આવલિકા મુધીમા બંધાયલી સ્થિતિઓ નેટલી બાકી છે, શેષ દ્વિતિયા સ્થિતિ શુણ્ણકમવટે સં માનમાં સકમી સકમીને દાય પામી છે, જેથી પ્રથમા સ્થિતિની ચરમાવલિકા વા સ્તિષ્ઠકાવલિકા આગળ કહેવાલી સં માયાના પ્રથમા સ્થિતિની ઉદયાવલિકામાં ઉદયાવલિકા નેટલા કાળે દાય પામશે, અને સમયેન બે આવલિકા મુધીમાં બંધાયલી સ્થિતિઓવાળી દ્વિતિયા સ્થિતિ પણ સં માયામાંજ શુણ્ણકમવટે સકમી સકમીને સમયેન બે આવલિકા નેટલા કાળે દાય પામશે, એ રીતે સં માનનું અબંધકપણું અને અવેદકપણું પ્રાપ્ત થયા બાદ સમયેન બે આવલિકા કાળે સં માનને સર્વથા દાય થાય છે, આદિ સં માન શય ॥

સં માનની ચરમાવલિકા શેષ રહી તે સમયે અથવા સં માનની અબંધકતા તથા અવેદકતાના પ્રથમજ સમયે સં માયાની દ્વિતિયા સ્થિતિમા જે ત્રણ કિટ્ટિઓ બનેલી છે તેમાંથી પહેલી કિટ્ટિને આકર્ષી સં માયાની પ્રથમા સ્થિતિરૂપે બનાવી સં માયાને ઉદય શરૂ કરે છે, તે પ્રથમ કિટ્ટિના વેદન કાળની (અન્તર્મુંની) સમયાધિક આવલિકા બાકી રહે ત્યા મુધી પ્રથમ કિટ્ટિને ઉદય વર્તે છે, [એ ઉદયકાળમાં પહેલી આવલિકા પૂર્ણ થયે સં માનની (પ્રથમા સ્થિતિની ત્રીજી કિટ્ટિની) ચરમાવલિકા પણ માયાની ઉદયાવલિકામાં સ્તિષ્ઠકાવલિકા સકમી સકમી દાય પામે છે, અને દ્વિતિયા સ્થિતિ શુણ્ણકમવટે સકમી સકમીને સમયેન બે આવલિકા કાળે દાય પામે છે] તેના અનન્તર સમયે (પહેલી કિટ્ટિવેદનકાળની છેલ્લી આવલિકાના પ્રથમ સમયે) બીજી સ્થિતિમાં રહેલ બીજી કિટ્ટિઓને આકર્ષી પ્રથમા સ્થિતિ રૂપે બનાવી એની પણ સમયાધિક આવલિકા શેષ રહે ત્યા મુધી બીજી કિટ્ટિઓને અન્તર્મું મુધી વેદે છે એ અન્તર્મુંના પ્રારભની ઉદયાવલિકા સાથે પહેલી કિટ્ટિની શેષ રહેલી આવલિકા પણ ભેગી વેદ્ય છે ત્યારબાદ

ગીજી કિટ્ટિની શેષાવલિકા રહે ગીજી સ્થિતિમાં રહેલી ત્રીજી કિટ્ટિજીને આકર્ષી પ્રથમા સ્થિતિરૂપે ણનાવી સમયાધિક આવલિકા શેષ રહે ત્યાંસુધી (અન્તર્મુઁ સુધી) સંભાયાની ત્રીજી કિટ્ટિજીને વેદે છે. એ અન્તર્મુઁ કાળમાં પહેલી ઉદયાવ૦ સાથેજ ગીજી કિટ્ટિની શેષાવલિકા પણ વેદાઈ જાય છે. પુનઃ આ ત્રીજી કિટ્ટિવેદન કાળની સમયાધિકાવલિકા શેષ રહે તે સમયે સંભાયાનો ણંધ ઉદય ઉદીરણુ એ ત્રણે વિચ્છેદ પામતાં માયાનો અણંધક અને અવેદક થાય છે, જે સમયે અવેદક થાય છે તે સમયે સંભાયાની પ્રથમા સ્થિતિની (ત્રીજી કિટ્ટિવેદનની) એકજ ચરમાવલિકા વા સ્તિણુકાવલિકા ણાકી રહી છે, અને ગીજી સ્થિતિમાં સમયોન જે આવલિકા સુધીમાં ણંધેલી એટલીજ સ્થિતિજીો ક્ષય પામવી ણાકી રહી છે. તેમાં પ્રથમા સ્થિતિની ચરમાવલિકા તો આગળ કહેવાતા સંભોલમાં (ણંધાતી સ્થિતિજીોમાં) ગુણસંક્રમ વડે સંક્રમી સંક્રમી સમયોન જે આવલિકા કાળે ક્ષય પામશે એ સિવાયની પહેલાંની અનેક સ્થિતિજીો તો ણંધાતા સંભોલમાં ગુણસંક્રમથી જ સંક્રમી સંક્રમીને ક્ષય પામી ગઈ છે. એ રીતે સંભાયાની અણંધકતા અને અવેદકતા પ્રાપ્ત થયા ણાક સમયોન જે આવલિકા કાળે સંભાયાનો સર્વથા ક્ષય થાય છે, ॥ इति संभयाक्षय ॥

સંભાયાની અણંધકતા તથા અવેદકતાના પ્રથમ સમયેજ સંભોલની ગીજી સ્થિતિમાં રહેલી પહેલી અનન્ત બાહરકિટ્ટિજીને સંભોલની પ્રથમા સ્થિતિરૂપે ણનાવી ઉદયરૂપે વેદે છે તે પણ એ વેદનકાળના અન્તર્મુઁની સમયાધિક આવલિકા શેષ રહે ત્યાંસુધી વેદે છે પુનઃ આ અન્તર્મુઁમાં વર્તતાં સંભાયાની ત્રીજી કિટ્ટિની ચરમાવલિકાને (સંભોલની પહેલી કિટ્ટિની) ઉદયાવલિકામાં સ્તિણુક સંક્રમવડે સંક્રમાવી સંક્રમાવીને આવલિકા જેટલાજ કાળે ક્ષય કરે છે, જેથી સંભાયાની પ્રથમા સ્થિતિનો ક્ષય થયો, પરન્તુ ગીજી સ્થિતિમાં સમયોન જે આવલિકા સુધીમાં ણંધાયલી માયાની સ્થિતિજીો વિદ્યમાન હતી તેને પણ સમયોન જે આવલિકા જેટલા કાળે ણંધાતા સંભોલમાં ગુણસંક્રમવડે સંક્રમાવી સંક્રમાવી ક્ષય કરતાં સંભાયાની ગીજી સ્થિતિનો પણ ક્ષય થયો તે

સંભવાના ક્ષમ પ્રસન્ને ક્ષુ છે] ત્યારબાદ (લોભની પહેલી બાહરકિટ્ટિઓના વેદનકાળની અન્યાવલિકાના પહેલા સમયે) બીજી સ્થિતિમાં રહેલી સંલોભની બીજી બાહરકિટ્ટિઓને આકર્ષી પ્રથમા સ્થિતિરૂપે બનાવી એ વેદનકાળના અન્તમુંની સમયાધિકાવલિકા શેષ રહે ત્યાંથી ઉદયરૂપે વેદે, પુનઃ આ વેદનકાળમાં વિશેષતા એ છે કે એમાં વર્તતા એવ લોભની બીજી સ્થિતિમાં રહેલી ત્રીજી કિટ્ટિઓ જે બાહર છે તેને સૂક્ષ્મ બનાવતો બંધ છે તથા આ બીજી કિટ્ટિની ઉદયાવલિકા સાથે પહેલી કિટ્ટિની અન્યાવલિકા પણ ઉદયમાં આવી ક્ષમ પામે છે. એ બીજી બાં લોભકિટ્ટિનો ઉદયકાળ (અન્તમું) સમાપ્ત થતાં સં લોભનો બંધ બાહરકથયોદય (અથવા લોભનો બાહર ઉદય) અને ઉદીરણ એ ત્રણેનો સમકાળે વિચ્છેદ થાય છે, તે સાથે નવમું અનિવૃત્તિ ગુણસ્થાન પણ સમાપ્ત થાય છે ॥ ૧૬ ॥

એ રીતે બીજી બાં કિટ્ટિના ઉદયકાળે નવમા ગુણસ્થાનના પર્યન્ત બાજે જે ત્રીજી બાહરકિટ્ટિઓને (બીજી સ્થિતિમાં રહેલીને) સૂક્ષ્મ બનાવી છે તેજ સંલોભની સૂંકિટ્ટિઓને પ્રથમા સ્થિતિરૂપે બનાવી ઉદયરૂપે વેદે છે આ ત્રીજી સૂંલોભકિટ્ટિનો ઉદય જેમાં હોય તેજ ૧૦મું સૂક્ષ્મપરાય ગુણસ્થાન છે અહિં ત્રીજી સૂક્ષ્મકિટ્ટિઓરૂપ સંલોભની પ્રથમા સ્થિતિ તે અન્તમું (સૂંસપંના કાળ તુલ્ય) છે, અને દ્વિતીયાસ્થિતિ તે નવમા ગુણ ૦ પર્યન્તે સમયેન જે આવલિકા મુખીની બંધાયેલી સ્થિતિઓરૂપ છે તેમાં પ્રથમા સ્થિતિ ઉદયરૂપે વેદાવી બંધ છે, અને તે સાથે પૂર્વે (૯ માંના અન્ત સમયે) બાકી રહેલી સંલોભની બીજી કિટ્ટિની અરમાવલિકા પણ પહેલી ઉદયાવંમાં વેદાવી બંધ છે, અને એ રીતે આવલિકા જેટલા કાળે તે અરમાવલિકાનો ક્ષય થાય છે પુનઃ બીજી સ્થિતિમાની સમયેનાવલિકા દ્વિક્રમાં બંધાયેલી સ્થિતિઓને સૂં સપંના સખ્યાતભાજો મુખી સ્થિતિઘાતાદિવડે ક્ષય કરતો બંધ છે [અહિં પૂર્વવત્ ગુણસક્રમવડે સક્રમવાનો અભાવ છે], અને અ્યારે એક સખ્યાતભો ભાગ બાકી રહે છે, ત્યારે એ સ્થિતિઓને સર્વાપવર્તના વડે અપવર્તીને હવે જેટલી સૂંસપંરાયનો કાળ બાકી છે તેટલી બનાવે છે આ સર્વાપવર્તન ક્રિયા સમાપ્ત થવા છતાં

પણ હજી પ્રથમાસ્થિતિ અન્તર્મું જેટલી ણાકી હોય છે. એ સમયે જ મોહનીયનાં (એટલે સંલોભનાં) સ્થિતિઘાતાદિ કરણો સમાપ્ત થાય છે, અને શેષ ૬ કર્મનાં સ્થિતિઘાતાદિ ચાલુ છે. આ રીતે સર્વાપવર્તિત સૂક્ષ્મસંપરાયને (લોભને) વેદતાં જ્યારે સમયાધિક આવલિકા શેષ રહે તેના અનન્તર સમયે સૂં લોભની ઉદ્ધીરણા સમાપ્ત થતાં કેવળ ઉદ્ધયથી વેદાય છે, તે અરમ ઉદ્ધયાવલિકા પણ સમાપ્ત થતાં સૂંસંપરાયના પર્યન્ત સમયે જ્ઞાનાં ૫-દર્શાં ૪-યશ-ઉચ્ચ-અન્તં ૫ એ ૧૬ કર્મનો ણંધવિચ્છેદ થાય છે (ને ઉદ્ધયસત્તા ચાલુ છે). મોહનીયકર્મનો (મં લોભનો) ઉદ્ધયવિચ્છેદ ને સત્તાવિચ્છેદ થાય છે (ણંધવિચ્છેદ તે ૮ માને અન્તે પ્રથમથીજ થઈ ગયો છે). એ રીતે સૂંસંપરાય ગુણું પણ સમાપ્ત થાય છે ॥ ઇતિ મોહનીય કર્મક્ષયઃ ॥ સમાપ્તં ચ ૧૦ મં સૂક્ષ્મસંપરાય ગુણસ્થાનમ્ ॥

સૂં સંપં ગુણુના અન્ત્ય સમય સુધીમાં મોહનીયની સર્વ પ્રકૃતિઓનો ક્ષય થઈ ગએલો હોવાથી નિર્મોહી અવસ્થાવાળું ણારમું ક્ષીણમોહ ગુણુ પ્રાપ્ત થાય છે. મોહસમુદ્રને તરીને થાકેલો જેમ ઘઠીભર વિસામો લે તેવા વિસામા સરખું આ ૧૨ મું ક્ષીણમોહ ગુણુ છે. આ ગુણુના સંજ્યાતા ભાગ ગયા ણાકી રહેલા એક સંજ્યાતમા ભાગમાં જ્ઞાનાવરણાદિ પૂવોક્ત ૧૬ કર્મોની સ્થિતિઓને સર્વાપવર્તનાવડે અપવર્તીને એ ગુણુના કાળ જેટલી ટુંકી ણનાવે છે. ત્યારણાક એ ગુણુ સમાપ્ત થવાને એકજ સમય ણાકી રહે તે સમયે (ક્ષીણમોહના ઉપાન્ત્ય સમયે) જે નિદ્રા સ્વરૂપસત્તાએ ક્ષય પામે, અને અન્ત્ય સમયે એ જે નિદ્રા સ્તિષ્ઠુક સંક્રમવડે પરરૂપસત્તાથી ક્ષય પામે. તે સાથે શેષ ૧૪ કર્મનો પણ સત્તાક્ષય થાય, અને એ રીતે ણારમું ક્ષીણમોહ ગુણુ પણ સમાપ્ત થાય ॥ ઇતિ ૧૨ મું ક્ષીણમોહ ગુણુ સમાપ્ત ॥ જ્ઞાં ૬૦ અન્તં ૧ ૩ કર્મનો ક્ષય ॥

ક્ષીણમોહના અન્ત્ય સમય સુધીમાં ૪ ઘાતીકર્મનો સર્વથા ક્ષય થયો. તેમાં જ્ઞાનાં ૬૦નો પણ ક્ષય થવાથી જીવ હવે કેવળજ્ઞાની

કેવળદર્શની યથો, તે સાથે મન વચન કાશાના યોગ હેતુ ચાહુ છે માટે જીવની આ અવસ્થાને સયોગી કેવલી ગુણુ ઠહેવાય છે. આ અવસ્થા જ્યંઠી જનતમુદ્ધૃત અને ઉદ્ધૃષ્ટી લગભગ ૬ વર્ષ ન્યૂન પૂર્વકોટ વર્ષ પ્રમાણુ હોય છે ત્યાં મુધી આ કેવલી ભગવાન પૃથ્વીમાં વિચરી ઉપદેશ આપી અનેક ભવ્ય જીવોને તારે છે ત્યારબાદ ન્યારે જનતમું આમુખ્ય બાધી રહે ત્યારે સર્વ કેવલિભગવન્તો પ્રથમ આયોજિકા વરણ (તથા પ્રકાશના અતિ પ્રચસ્ત યોગની પ્રવૃત્તિ) જનતમું કાળ પ્રમાણુ અવસ્થ કરે છે

॥ કેવલિસમુદ્ધાતનું સ્વરૂપ ॥

જો આયોજિકા કરણુ ઠયાબાદ જો કોઈ કેવલિને આમુખ્યથી શેષ ત્રણુ ઠમ અધિક સ્થિતિવાળાં હોય તો તે કેવલિ ભગવાન ૮ સમય પ્રમાણુને કેવલિસમુદ્ધાત કરે છે ત્યાં પ્રથમસમયે આત્મપ્રદેશોને સ્વદેહ પ્રમાણુ બાદો અને ઉર્ધ્વજધી ૧૪ રજુ પ્રમાણુ દીર્ઘ ૬૬ કરે છે આ ૬૬૪જુસમય પહેલા વેળાં ગેઠની જે પશ્ચાત્ પચભાજ પ્રમાણુસ્થિતિ હતિ તેના અસખ્યાતા ભાગ હણી એક અસંખ્યા ભાગ જેટલી ૬૬ પ્રથમ સમયે રાખે છે, અને અશાતા આદિ ૨૫ ઠમના રસના પણુ જનન્તભાગ હણી એક જનન્તમા ભાગ જેટલો રસ રાખે છે તેમજ શાતા આદિ ૪૬ પ્રકૃતિજોના શુભ રસને અશાતા આદિ ૨૫ ના અશુભ રસમાં યથાસભવ સક્રમાવીને હણે છે (અર્થે શુભ રસનો ઘાત અશુભ રસમાં ઘાય જો સમુદ્ધાતને જ પ્રભાવ છે, અને જો સિવાય શુભના જો ઘણા રસને હણવાનો બીજો ઉપાય પણ નથી) ત્યારબાદ બીજે સમયે ઉત્તર દક્ષિણ વા પૂર્વ પશ્ચિમ દીર્ઘ કષાટ આકાર રથે છે આ સમયે પણ પૂર્વોક્ત ૩ ઠમની શેષ રહેલી અસંખ્યા ભાગની સ્થિતિના અસખ્યાતા હણી ૧ અસંખ્યા ભાગ રાખે છે, અને શેષ રસના જનન્તભાગ હણી એક ભાગ જેટલો રસ રાખે છે તેમજ શુભનેા રસ અશુભમા સક્રમાવીને હણે છે ત્યારબાદ ત્રીજે સમયે શેષ જો વિશાતુ કષાટ સ્ત્રી મંપાન આકાર રથે છે, જોમાં પણ બીજા સમયવત્ સ્થિતિવાત રસવાત રસસક્રમ ત્રણે કરે છે તદનતર ઘાયે સમયે મધાનના ચાર આતસ પૂર્ણ અન્તરપૂર્તિ કરી કેવલી ભગવાન પોતાનાં આત્મપ્રદેશો વડે સર્વદૌકાકાશમાં વ્યાપ ઘાય છે

કર્મપ્રકૃતિ:

॥૨૪૨॥

(આ વખતે જ કેવલિનો એકેક આત્મપ્રદેશ એકેક આકાશપ્રદેશમાં વ્યાપ્ત થાય છે. અનાદિકાળમાં કોઈપણ સમય એવો નથી આવ્યો કે જે સમયે એક એક આકાશ પ્રદેશમાં એક એક આત્મપ્રદેશને રહેવાનો અવસર આવ્યો હોય. અનાદિકાળથી તે દરેક જીવોના કોઈપણ એક આકાશપ્રદેશમાં પોતાના અસંખ્ય આત્મપ્રદેશો જ રહેલા હોય છે.) પુનઃ એ ચોથા સમયમાં પણ પૂર્વોક્ત રીતે એ જ સ્થિતિઘાત રસઘાત ને રસસંક્રમ થાય છે. અને એ રીતે સ્થિતિઘાતાદિ કરવા છતાં હજી પણ ત્રણ કર્મની સ્થિતિ આયુથી સંખ્યાતગુણી રહી છે, રસ અનન્તગુણી રહ્યા છે. તદનન્તર પાંચમે સમયે અન્તરસંહરણ કરી (આંતરામાં પૂરેલા આત્મપ્રદેશોને સંહરી) પુનઃ મંથાન આકાર થાય છે. આ સમયે ત્રણ કર્મની શેષ સ્થિતિના સંખ્યાતભાગ હણી એક સંખ્યાતમો ભાગ રાખે છે, ને રસના અનન્તભાગ હણી એક અનન્તમો ભાગ રાખે છે. એ રીતે એ પાંચ સમયોમાં એકેક સ્થિતિઘાત ને રસઘાત એકેક સમયમાં થયો, અને હવે પછીનો એકેક સ્થિતિઘાત રસઘાત એકેક અન્તર્મુહૂર્તે થશે. તદનન્તર છઠ્ઠે સમયે મંથાન સંહરણ કરી પુનઃ કપાટ આકાર થઈ સાતમે સમયે કપાટસંહરણ કરી ઠંડરૂપ થઈ આઠમે સમયે દંડસંહરણ કરી સ્વભાવસ્થ થાય છે. અહિં છઠ્ઠા સમયથી સયોગીના અન્ત્યસમયસુધી અસંખ્યસ્થિતિ કંડકો અને રસ કંડકો પ્રત્યેક અન્તર્મુહૂર્તે અન્તર્મુહૂર્તે ઠાળે હણાય છે, (પરન્તુ પૂર્વોક્ત પાંચ સમયવત્ એકેક સમયે નહિ). એ રીતે સમુદ્ઘાતવિધિ જાણવો. જે કેવલિઓને ત્રણ કર્મની સ્થિતિ આયુષ્ય તુલ્ય હોય તે કેવલિઓ સમુદ્ઘાત કરતા નથી. ॥ ઈતિ કેવલિસમુદ્ઘાત ॥

॥ ૧૩ મે ગુણસ્થાને યોગનિરોધ ॥

એ રીતે આયોગ કરણ કરીને કેવલિસમુહૂર્તે કર્યાગાદ અથવા કોઈ કેવળ આયોગકરણ કર્યાગાદ લેશ્યા રોકવાને અને યોગ નિગિત્તે થતો કર્મબંધ રોકવાને ત્રણ યોગ રોકવાનો પ્રયત્ન ધારતો છે, તેનો ક્રમ આ રીતે—

ગૂર્જર-
માપાન્તર

ક્ષપક
શ્રેણિ:

॥૨૪૨॥

- ૧ બાહર વચનયોજનો નિરોધ (બા૦ કાયબળથી)
- ૨ બાહર મનોયોજનો નિરોધ (બા૦ કાયબળથી)
- ૩ શ્વાસોચ્છવાસ નિરોધ (બા૦ કાયબળથી)
- ૪ બાહર કાયયોજ નિરોધ (સૂક્ષ્મ કાયબળથી, કોઈક બા૦ કાયબળથી પણ માને છે).
- ૫ સૂક્ષ્મ વચનયોજનો નિરોધ (સૂ૦ કાયયોજથી-કિટ્ટિયોજથી)
- ૬ સૂક્ષ્મ મનોયોજનો નિરોધ (સૂ૦ કાયયોજથી-કિટ્ટિયોજથી)
- ૭ સૂક્ષ્મ કાયયોજનો નિરોધ (સૂ૦ કાયયોજથી-કિટ્ટિયોજથી)

કાળમાં સૂ૦ ક્રિયાબળપ્રતિપાતી નામે ત્રીજી શુદ્ધધ્યાન ધ્યાવે છે, બા યોગ તથા ધ્યાનના સામર્થ્યથી શરીરના પોલાણુ ભાગોમાં ૧૩ આત્મપ્રદેશો પૂસ્વાથી ૧૩ જેટલો સક્રિયધર્મ આત્મા ૨૩ (બે તૃતીયાંશ) અવગાહનાવાળો જને છે તેમ જ પ્રતિસમય યોગકિટ્ટિઓનો પણ વિનાશ કરતાં કરતાં સયોગીના અન્ત્ય સમયે સર્વ યોગકિટ્ટિઓ નાશ થાય છે, તે સાથે ચારે બાજીથી કર્મોની સ્થિતિ સર્વથા સરખી (અયોગી બુલ્બુના કાળ જેટલી) થાય છે, તેમજ શાતાવેકનીવને બધ, નામ યોગની ઉદ્ભવ, ત્રીજી શુદ્ધધ્યાન, યોગ, શુદ્ધ લેશ્યા, સ્થિતિલાલ, રસલાલ જે સાત પઠાર્થ સમકાળે વિનાશ પામે છે, તે સાથે ૧૩ સુ બુલ્બુ પણ સમાપ્ત થાય છે ॥ इति १३ मुं

૧ બા યોગ કિટ્ટિઓનું સર્વસ્તર સ્વરૂપ મન્યાન્તરથી બુલ્બુ

૨ ચાર પ્રકારના શુદ્ધધ્યાનમાં પહેલું શુદ્ધધ્યાન ૦-૮-૬-૧૦-૧૧ માં બુલ્બુવાને, બીજી ચારને, ત્રીજી ૧૩ માને અન્તે સૂ૦ કાયયોજનિરોધમાં, તે યોગ ૧૪ માં બુલ્બુવાને હોય છે

અર્થે બાહર કાયયોજ નિરોધના અન્તમું કાળમાં કાય-યોજનાં પૂર્વરૂપક્રિાને બહલી અસખ્યાત અપૂર્વરૂપક્રિા પ્રથમ અન્તમું મુખી કરીને બીજા અન્તમુંમાં કાયયોજની કિટ્ટિઓ અસખ્યાતી કરે છે જે રીતે કિટ્ટિઓ કરી રહ્યાબાદ શેષ રહેલાં પૂર્વરૂપ૦ અપૂર્વરૂપક્રિાને વિનાશ કરીને શેષ રહેલ 'કિટ્ટિયોજવાળો થાય છે ત્યારબાદ સૂક્ષ્મયોગ નિરોધ કરે છે બા હરેક યોગનિરોધબાદ અન્તમું૨ વિસામિ લક્ષને જ ત્યાર પછીનો યોગનિરોધ પ્રારંભે છે પુન સૂ૦ કાયયોજ નિરોધના

સયોગી કેવલી ગુણ૦ સમાત ॥

એ રીતે યોગ નિરોધ આદિ થવાથી હવે પછીની અ ઈ ઉ ઋ ઌ એ પાંચ હ્રસ્વ સ્વર અથવા ઊ ઝ ણ ન મ એ પાંચ અનુનાસિક વ્યંજનના મધ્યમ ઉચ્ચારકાળ જેટલા અન્તર્મુ૦ પ્રમાણ સ્થિતિવાળું ૧૪ મું અયોગી ગુણસ્થાન પ્રાપ્ત થાય છે. એનું બીજું નામ શૈલેશીકરણ [મેરૂવત્ અથલ અવસ્થા] પણ છે. અથવા અયોગી અલેશી સર્વસંવર અર્થાંધક ઇત્યાદિ નામે પણ છે. એમાં કોઈ કર્મનો અંધ નથી, પરન્તુ ૪ અઘાતીકર્મનો ઉદય અને સત્તા છે. તથા વ્યુદિન્ન ક્રિયા અપ્રતિપાતી નામનું ચોથું શુક્લધ્યાન હોય છે. એના ઉપાન્ત્ય સમયે દેવ ૨-શરીર ૫-અંધન ૫-[વા ૧૫] સંઘા૦ ૫-સંસ્થાન ૬-ઉપાંગ ૩-સંઘ૦ ૬-વર્ણાદિ ૨૦-ઉપ૦-૫૨૦-અગુ૦-ઉચ્છવાસ-ખગતિ ૨-સ્થિર-અસ્થિર-શુભ-અશુભ-સ્વર ૨-હૃભંગ-પ્રત્યેક-અનાદેય-અપયશ-નિર્માણ-અપ૦-નીચ-શાતા વા અશાતા ૧-એ ૭૨ [વા ૮૨] પ્રકૃતિની ૧ સમય જેટલી સત્તા ણાકી રહી સ્વરૂપસત્તા વિચ્છેદ પામે છે. કારણ કે એ ૭૨ (૮૨) નો છેલ્લો સત્તા સમય ઉદયવતી ૧૨ માં યથાસંભવ સ્તિષ્ઠુક સંક્રમે સંક્રમી અન્યરૂપે સત્તાવિચ્છેદ પામે છે. અને છેલા સમયે વેદનીય ૧-મનુ૦ ૩-પંચે૦-ત્રસ-સૌભાગ્ય-આદેય-યશ-પર્યાપ્ત-ખા૦-જિન-ઉચ્ચ૦ એ ૧૩ પ્રકૃતિઓનો સ્વરૂપે જ ઉદયવિચ્છેદ અને સત્તાવિચ્છેદ સમકાળે થાય છે (અન્ય આચાર્યો મનુષ્યાનુપૂર્વીનો સત્તાછેદ ઉપાન્ત્યસમયે માને છે તેથી ઉપાન્ત્યસમયે ૭૩ નો સત્તાક્ષય અને અન્ત્યસમયે ૧૨ નો સત્તાક્ષય કહે છે). એ પ્રમાણે અયોગીગુણ૦ને અન્તે સઘળી કર્મ પ્રકૃતિઓનો ક્ષય થતાં છુવ અકર્મી થઈ ઋણુગતિએ ઉદ્ધલોકાન્તે સિદ્ધિપદ પામે છે. ॥ ઇતિ ૧૪ મું અયોગી ગુણસ્થાન તથા સર્વકર્મક્ષયઃ ॥ ક્ષપકશ્રેણિ સમાત ॥

૧ અન્ત્ય સમયે ઉદયવિચ્છેદ તો મનુષ્યાનુપૂર્વી વિના ૧૨નો ગણવો. કારણ કે મનુષ્યાનુપૂર્વીનો ઉદયવિચ્છેદ તો ૪ થે ગુણસ્થાને જ થઈ ગયેલો હોવાથી ત્યારબાદ સ્તિષ્ઠુક સંક્રમ જ આપુ છે, જેથી ઉપાન્ત્યસમયે સત્તાવિચ્છેદ જે અન્ય આચાર્યો માને છે તે વાત શીઘ્ર સમગ્રાય એવી છે.

क्षयकथणि क्रम (१४८ प्रकृतिनी खय)

सिद्धिस्थान

सिद्धिसिद्धा

१२ भद्र० २-५-शे०-ने०-ग० ३-आदि५-५४-
 ७-अ-मि०-५-शे०-ने०-१२-नी० क्षय
 ०३ देववति अष्टदि ०३-नी० क्षय

१४ गी० ५-दृश०-ग० ४-अ-मि० ५ क्षय

२ निदादि क्षय

१ स० शोका क्षय

१ स० आशा क्षय

१ स० भान क्षय

१ स० अरुण क्षय

१ युगवेद क्षय

१ द्वा० २० अ०-शे०-ग०-गु० क्षय

१ अश्वेद क्षय

१ न्युसवेद क्षय

४ अश्वेद० ४ श्वेद० क्षय

११ न० २-दि० २-गु०-दि० ४-अ-मि०-७-दृश०-
 २-शे०-सु०-अ-मि०-क्षय

३ आश्वेद क्षय (न्यु क्षय)

१ अश्वेदक्षय

१ अश्वेदक्षय

१ अश्वेदक्षय

४ अश्वेद० २-शे०-अ-मि०-क्षय

(१४८ प्रकृतिनी खय)

(१४८ प्रकृतिनी खय)

(१४८ प्रकृतिनी खय)

(१४८ प्रकृतिनी खय)

(१४८ प्रकृतिनी खय)

એ દર્શાવેલા ક્ષપકશ્રેણિના કુમ પ્રમાણે 'ક્ષપકશ્રેણિમાં ૪-૫-૬-૭-૮-૯-૧૦-૧૨-૧૩-૧૪' એ ૧૦ ગુણસ્થાનની પ્રાપ્તિ હોય છે, અને ૧-૨-૩-૧૧ એ ચાર ગુણોની પ્રાપ્તિ હોય નહિ. એમાં પણ પ્રકૃતિક્ષયનાં ગુણસ્થાન ૪-૫-૬-૭-૮-૯-૧૦-૧૨-૧૪-એ ૮ છે, શેષ ૮-૧૩-એ બે ગુણોમાં કોઈ પણ પ્રકૃતિ ક્ષય પામતી નથી. પુનઃ પ્રકૃતિક્ષયનાં ૮ ગુણસ્થાનોમાં પણ ૪-૫-૬-૭એ ચાર ગુણો અનેક જીવ આશ્રયી છે, જેથી એકજીવ આશ્રયી પ્રકૃતિક્ષયનાં ગુણસ્થાન એ ચારમાંનું કોઈપણ એક અથવા બે હોવાથી શેષ ચાર મળી ૫ વા ૬ ગુણો જ હોય છે. કારણ કે કોઈ જીવ એ ચારમાંના એકજ ગુણસ્થાને (અનંતાં ૪ દર્શનં ૩ એ ૭ નો ક્ષય કરે છે, તો કોઈ જીવ ૪ અનંતાંનો ક્ષય અન્ય ગુણસ્થાન કરી ત્રણદર્શનમોહનીયનો ક્ષય અન્ય ગુણસ્થાને (તો પણ અનંતા ૪ નો ક્ષય થયા પછી જ) કરે છે. એ રીતે એક જીવ આશ્રયી પ્રકૃતિ ક્ષયનાં ગુણસ્થાન તો ૫ વા ૬ જ હોય છે. ઇત્યાદિ ક્ષપકશ્રેણિનું સવિસ્તર સ્વરૂપ કર્મગ્રંથાદિ ગ્રંથોમાંથી જાણવાયોગ્ય છે.

આ અતિગહન ગ્રંથરચનામાં મતિદોષથી મારી ભૂલ ચૂક થઈ હોય તે વાચક સજ્જનોને સુધારી વાંચવા નમ્ર વિનય છે.

इति जैनाचार्य श्रीमद्विजयनेमिसूरीश्वरप्रशिष्य मुनि श्रीवल्लभविजयजीसत्प्रेरणातः अहम्मदावाद मांडवीपोळनिवासी श्रेष्ठिवर्यश्रीयुत
माणिकलालचुनीलाल इत्यस्यार्थिकसाहाय्याच्च भृगुकच्छनिवासी श्रेष्ठिवर्यश्रीयुत अनुपचन्द्रस्य विद्यार्थी
चंदलालेन विरचितोज्यं कर्मप्रकृतिभावार्थः समाप्तः १९९३ धनत्रयोदश्याम्

॥ इति कर्मप्रकृति गूर्जरभाषान्तर समाप्त ॥

हस्तद्विइ पञ्जत्ता तन्नामा विगलजाइसुहुमाण । थावरनिगोयर्गिदियाणमवि वायरो नवरिं ॥६५॥

इस्यस्थितिकाः पर्याप्ताः तन्नामानो विरुज्जाविग्रहमाणाम् । स्यावरनिगोदैकेन्द्रियाणामपि वादरो नवरम् ॥६५॥

अन्वयार्थं—विगलजासुहुमाणं=विकलेभ्यति ३-सूक्ष्मनाम ज्ञे यान्ता उद्भूत रसोदीरक हरणद्वि=न्यन्य आयुष्यवाणा पन्नता=पर्याप्ता
तन्नामा=ते ते नामकर्मना उद्भवणा (वी०त्रि०अतु० अने सूक्ष्मज्जेके०) सर्वसंश्लेषणी एवे। अणुषु तथा वावर निगोय र्गिदियाणं
अधि=स्थापनाम-निगोह (साधारण) नाम ज्जेकेभ्यति ज्ञे त्रयना उ०रसोदीरक पणु ते ते कर्मना उद्भवणा पर्याप्त न्यन्य आयुष्यवाणा
सर्वसंश्लेषणी एवे। नवरि=परन्तु तक्षावत ज्ञे के ज्ञेमां सूक्ष्मने ज्ञेवे वायरो=आइर ज्जेकेन्द्रिय एव अणुवे। (क्षरणु के सूक्ष्मघो
जाइरने संश्लेष अधिक ज्ञेय ए) ॥६५॥

मापार्थं—अन्वयार्थवत् भुजभ ए ॥६५॥

आहारतणू पञ्चत्तगो य चउरंसमउयलहुगाण । पत्तेयखगइपरघायाहारतणूण य विसुद्धो ॥६६॥

आहारकतनुः पर्याप्तकथ चतुरस्रमृदुलघूनाम् । प्रत्येकस्वगतिपराघाताहारकवन्नां च विशुद्धः ॥६६॥

अन्वयार्थं—चउरंस=समअतु१३-मृदु-उषु-प्रत्येक-शुभभभति-पराघात अने आहा०७ ज्ञे १३ प्रभृतिने उ०रसोदीरक सर्वविशुद्ध
पन्नतगो=पर्याप्त आहारतणू=आहा०१४शरीरी सयत ए ॥६६॥

मापार्थं—अन्वयार्थवत् भुजभ ए ॥६६॥

उत्तरवेउन्विजई उज्जोवस्तायवस्त खरपुढवी । नियगगईण भणिया तइए समय णूपुन्वीण ॥६७॥

ઉત્તરવૈક્રિયયતિરુદ્ધોતસ્યાતપસ્ય સ્વરપૃથિવી(કાયિકા) । નિજગતિકાનાં મળિતાસ્તૃતીયે સમયે આનુપૂર્વીણામ્ ॥૬૭॥

અન્વયાર્થ:—ઉજ્જોયસ્સ=ઉદ્ધોતની ઉત્તર વેડવિજડ=ઉત્તરવૈક્રિયમાં વર્તતા મુનિ (પર્યાપ્ત અને સર્વવિશુદ્ધ), અને આયવસ્સ=આતપની સ્વરપુઢ્વી=(ખાદરપર્યાપ્ત ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિવાળો સર્વવિશુદ્ધ) ખર પૃથ્વીકાય [સૂર્યવિમાનગત રત્નવતી] છવ ઉત્કૃષ્ટ સ્ત્રોતીરણા કરે છે. તથા (અ)ણુપુન્વોળં=ચાર આનુપૂર્વીની ઉંરસોઠીરણા નિયમ ગર્હણ=પોતપોતાની ગતિમાં વર્તતા છવોને તદ્દે સમર્=ત્રીજે સમયે મળિયા=કહી છે (એમાં નરકતિર્યાંઆનુસંકલિષ્ટને અને ૨ આનુપૂં વિશુદ્ધને કહેવી). ॥૬૭॥

માવાર્થ:—અન્વયાર્થવત્ સુગમ છે. ॥૬૭॥

જોગંતે સેસાણં સુમાળમિયરાસિ ચડસુ વિ ગર્હસુ । પજ્જત્તુક્કડમિચ્છસ્સોહીળમળોહિલદ્ધિસ્સ ॥૬૮॥

યોગ્યન્તે શેપાણાં શુમાનામિતરાસાં ચતસૃણ્વપિ ગતિપુ । પર્યાપ્તોત્કૃષ્ટમિથ્યાદદ્દેરવધ્યોરનવધિલબ્ધિકસ્ય ॥૬૮॥

અન્વયાર્થ:—સેસાણં સુમાણં=શેષ ૨૫ શુભપ્રકૃતિઓની ઉંઅનુભાગઉઠીરણા જોગંતે=સયોગી કેવલીને અન્ત્ય સમયે (સર્વાપવર્તના-સમયે) હોય છે. ઇયરાસિ=ઇતર જે અશુભ ૩૧ પ્રકૃતિઓ તેની ઉંરસોઠીરણા ચડસુ વિ ગર્હસુ=ચારે ગતિમાં ઉક્કડ=ઉત્કૃષ્ટ સંકલેશવાળા પજ્જત્ત=પર્યાપ્ત મિચ્છરસ=મિથ્યાદદ્દિને હોય છે. તથા ઓહીળં=અવધિની (અવધિ દિકનો) ઉંરસોઠીરણા એજ ચારે ગતિવાળા મિથ્યાદદ્દિને ળળોહિલદ્ધિસ્સ=અનવધિલબ્ધિકને (મનુન્તિંમાં અવધિલબ્ધિ રહિતને) હોય છે. ॥૬૮॥

માવાર્થ:—અન્વયાર્થવત્ સુગમ છે. વિશેષ એ કે-તેં૭-મૃદુલધુવળને શુભ વર્ણાદિ ૯-અશું-સ્થિર-શુભ-સુભાગ-આદેય-યશ-નિર્માણ-ઉચ્ચ-બિનં એ ૨૫ શુભ પ્રકૃતિઓ, તથા અવધિરહિત ૪ જ્ઞાનાં-કેવલદર્શનાં-મિથ્યાત્વ-૧૬ કષાય-કર્કશ શુરૂ વળને અશુભવર્ણાદિ ૭-અસ્થિર-અશુભ એ ૩૧ અશુભ પ્રકૃતિઓ. ॥૬૮॥ ॥ ઇતિ ઉત્કૃષ્ટ અનુભાગ ઉદીરણાસ્વામી ॥

મયતરણા—હવે જાન્ય અનુમાન ઉદીરણાના સ્વામી કહેવાય છે.

સુયકેવલિણો મદ્સુયચક્ષુઅચક્ષુણુદીરણા મદા । વિપુલપરમોદ્દિગાણ મળણાણોહીદુગસ્સાવિ ॥૬૧॥

સુયકેવલિનો મતિચુતાવમુષ્ણુપામુદીરણા મન્દા । વિપુલપરમાધધિક્ષાનાં મનોજ્ઞાનાધધિકદ્રિકયોરપિ ॥૬૧॥

મમ્યયાર્થ—માસુય અક્ષસુચક્ષુણુ=મતિ=ચુત=અચક્ષુ=અક્ષુ= એ પ્રકૃતિઓની મંદા ઉદીરણા=મદ (૨/૫-૨) ઉદીરણા સુયકેવલિણો સુયકેવલિને [૧૨મા ની સમયાધિક આવલિષ્ટા શેષ રહે એટલે પૂર્વધરને] હોય છે તથા મળણાણ ઓદ્દિગસ્સ અવિ=મનપર્યવશા-નાપરણ અને અધધિક્ષા આવલિષ્ટાની ૧૨માની સમયાધિક આવલિષ્ટા શેષ રહેતા અનુક્રમે વિપુલ=વિપુલમતિ મન.પર્યવશાનીને અને પરમોદ્દિગાણ=પરમાધધિક તને હોય છે ॥૬૧॥

માયાર્થ—અન્વયાર્થવત્ સુખમ છે. ॥૬૧॥

સ્વળણાય વિગ્ધકેવલસંજલણાણં ચ નોકસાયાણ । સયસયુદીરણંતે નિદ્રાપયલાણમુવસતે ॥૭૦॥

સ્વળણાય વિગ્ધકેવલસંજ્વલનાનાં ચ નોકપાયાણામ્ । સ્વસ્વોદીરણાન્તે, નિદ્રાપ્રચલયોરુપજ્ઞાન્તે ॥૭૦॥

મમ્યયાર્થ—વિગ્ધ=૫ અન્વયાર્થ કેવલ=કેવલદિક ય=અને સંજલણાણ=આર સ=વલન નોકસાયાણ=અને ૬ નોકપાય એ ૨૦ પ્રકૃતિ ઓની ૧૨માની સમયાધિક આવલિષ્ટા સય સય ઉદીરણંતે=પોતપોતાની ઉદીરણાને અન્તે સ્વળણાય=પ્રપાવવાને ઉદ્યમવત યથેલા સ્વપદને હોય છે, (એમા ૫ વિધ-૨ કેવલ=૧૨માની સમયાધિક આવલિષ્ટા શેષ, ૩ સ=૩ વેદનો ૬મે, સ=૬માની ૬મા ૬ નોકની ૮માના અન્વયસમયે.) અને નિદ્રાપયલાણ=નિદ્રા પ્રચલનાની ઉવસતે=ઉપશાન્તમીઠે-૧૧મે ૧૨માની સમયાધિક આવલિષ્ટા હોય છે. ॥૭૦॥

भावार्थः—अन्वयार्थवत् भुगभ छे ॥७०॥

निदानिद्वार्डणं प्रमत्तविरए विसुज्झमाणम्मि । वेयगसम्मत्तस्स उ सगखवणोदीरणाचरमे ॥७१॥

निदानिद्रादीनां प्रमत्तविरते विशुध्यमाने । वेदकसम्यक्तस्य तु स्वक्षपणे चरमोदीरणायाम् ॥७१॥

अन्वयार्थः—निदानिद्वार्डणं=निदानिद्रा प्रगलाप्रगला स्थानधिनी विसुज्झमाणम्मि प्रमत्तविरए=विशुध्यमान (अप्रमत्ताभिमुष) प्रमत्त-
विरतने, उ=अने वेयगसम्मत्तरम=वेदकसम्यक्त्वं (सम्यक्त्वंगोक्षनीयनी) ज्ज०रसोदीरण्णं दायिक सम्यक्त्वं पाभतां मिथ्या०मिथ्येनो क्षय
थया ॥६ सगरणण=पोताना क्षय क्षणे उदीरणा चरमे=पोतानी अस्मिन्दीरण्णं वणते [समयाधिक आवसिका शेष, रणे गार
गतिवाणाने ४-५-६-७गे शुष्पस्थाने] उाय. ॥७१॥

भावार्थः—अन्वयार्थवत् भुगभ छे. ॥७१॥

से काले सम्मत्तं ससंजमं गिण्हओ य तेरसगं । सम्मत्तमेव मीसे आऊण जहन्नगठिईसु ॥७२॥

तस्मिन् काले सम्यक्तवं ससंयमं गृह्यतथ त्रयोदशानाम् । सम्यक्तमेव मिथस्य आयुषां जघन्यस्थितिषु ॥७२॥

अन्वयार्थः—से काले=अनन्तरसमये (अग्निम समये) ससंजमं सम्मत्तं=संयम सखित सम्यक्त्वं गिण्हओ=अक्षय करता-पाभता
अवने तेरसगं=तेर प्रकृतिनी (मिथ्या०द्रष्टिने मिथ्या०अनन्ता०४नी, अविरतने ४ अप्रत्या०नी देशविरतने ४ प्रत्या०नी अे रीते १३
नी) ज्ज०रसोदीरण्णं उाय छे. तथा अनन्तरसमये जे डेवण सम्यक्त्वं पाभते तेने (तेवा मिथ्या०द्रष्टिने) मीसे=मिथ्यगोक्षनीयनी
ज्ज०रसोदीरण्णं उाय. तथा आऊण=४ आयुष्यानी ज्ज०रसोदीरण्णं जहन्नगठिईसु=पोतपोतानी जघन्यस्थितिमां वर्तताने उाय. (अभां

ठिड्वधे ठितिधंधे अङ्गवसाणाणसंखया लोका । हस्ताविसेसबुद्धी आजणमसंखगुणबुद्धी ॥८७॥

स्थितिषन्धे स्थितिषन्धे अभ्यवसानानामसंख्येया लोकाः । ह्रस्वावृविशेषवृद्धिरायुपामसंख्येयगुणवृद्धिः ॥८७॥

अन्यवार्था—ठिड्वधे ठिड्वधे=ठिड्वधे स्थितिमां अङ्गवसाणाण=अध्यवसायोना (अध्यवसायो) असंख्या लोका=असंख्यात लोक नेटला
 ठे, हस्ता=हस्तवधी=अन्य स्थितिधंधी प्रारब्धीने (अध्यवसायोनी) विसेसबुद्धी=विशेषवृद्धि ठे, परन्तु आजण=आर आयुना स्थिति-
 धंधीमां अध्यव०नी असंखगुणबुद्धी=असंख्यगुण वृद्धि ठे ॥८७॥

भावार्था—स्थितिधंधे स्थितिधंधे (प्रत्येक स्थितिधंधी) अध्यवसायो (क्यायोइयो) असंख्यात लोककथना आकाशप्रदेश नेटला
 ठे जेमां अनन्तशेपनिधा आ प्रभाजे—(आमुष्य सद्धित कोर्धपणु कर्भना) अन्य स्थितिस्थानधी प्रारब्धीने ठि०स्थितिस्थान
 बुद्धीमां इदेषमां (अनन्तर अनन्तरमां) अनुक्रमे विशेषाधिक विशेषाधिक अध्यवसायो ठे, (भाटे सातकर्भनी स्थितिजोनी अध्य-
 वसायोमां विशेषाधिक वृद्धि ठे, अने आयुधना स्थितिस्थानोमां अन्यधी उत्कृष्ट बुद्धी अनुक्रमे अध्यवसायोनी असंख्यगुण
 असंख्यगुण वृद्धि ठे जे अनन्तर वृद्धि कही ॥८७॥

अथतरण—इमां अनन्तशेपनिधा त्यां परंपशेपनिधा पणु कडेवानी होय ठे, जेधी अदि स्थितिस्थानोमां अध्यवसायोनी अनन्त-
 शेपनिधा पूर्वआधाभां कहीने हवे आ आधाभां परंपशेपनिधा कडेवय ठे—

पह्लासंखियभागं गंतुं दुगुणाणि जाव उक्कोसा । नाणतराणि अगुलमूलच्छेयणमसंखतमो ॥८८॥

पह्यासंख्येभाग गत्वा त्रिगुणानि यावदुक्कटम् । नानान्तराण्यगुलमूलछेदनकसख्येयतमभागः ॥८८॥

અવતરણ:—આ ગાથામાં ઉં સ્થિતિબંધ આઠિકે ૧૦ બોલતું અલ્પબહુત્વ કહેવાને માટે એ ૧૦ બોલ કયા કયા તે જ માત્ર અહિં દર્શાવાય છે [અલ્પબહુત્વ વૃત્તિમાં કહ્યું છે].

બંધાવાહાણુવકસ્સિયરં કંડકઅવાહબંધાણં । ઠાણાણિ એકનાણંતરાણિ અત્યેણકંડં ચ ॥૮૬॥

બંધાવાધયોરુત્કષ્ટેતરે કંડકાવાધાવન્ધાનામ્ । સ્થાનાન્યેકનાનાન્તરાણ્યર્થેનકંડકં ચ ॥૮૬॥

અન્વયાથ:—ઉક્તસ=ઉત્કૃષ્ટ ઇયરં=ઇતર-જઘન્ય વંધ=સ્થિતિબંધ અને અવાહાણ=અણાધા (જ. ઉં), કંડકઅવાહબંધાણં=કંડકનાં અણાધાનાં અને બંધનાં ઠાણાણિ=સ્થાનો એક નાણા અન્તરાણિ=એક અન્તર અને નાના અન્તરો ચ=અને અત્યેણ કંડં=અર્થેન કંડક (એ ૧૦ સ્થાનોનું અલ્પબહુત્વ કહેવા યોગ્ય છે). ॥૮૬॥

માવાર્થ:—બંધ અને અણાધા એ બન્ને ઉત્કૃષ્ટ અને જઘન્ય, (૪) તથા કંડક અણાધા અને બંધનાં સ્થાનો (૩), એક અન્તર અને નાના અન્તર તથા અર્થેન કંડક (૩) એ ૧૦ નું અલ્પબહુત્વ વિચારવું [ઉં સ્થિતિબંધ, જં સ્થિતિબંધ, ઉત્કૃષ્ટ અણાધા, જઘન્ય અણાધા, કંડકસ્થાનો, અણાધાસ્થાનો, સ્થિતિબંધસ્થાનો, બે દ્વિગુણ હાનિ વચ્ચેનું એક અન્તર (તેમાં રહેલાં પલ્યાસં ભાગ જેટલાં સ્થિતિસ્થાનો),—નાના અન્તરો (દ્વિગુણ હાનિ સ્થાનો) અને અર્થેન કંડક (જઘં અણાધાહીન ઉં અણાધાવડે જઘંસ્થિતિ હીન ઉં સ્થિતિને ભાગતાં જે આવે તે) એ ૧૦ બોલતું અલ્પબહુત્વ ૧૪ ભુવલેહોમાં વિચારવું ॥૮૬॥

૧ અર્થાત્ એક અણાધાકંડક કે જે પલ્યાસખ્યાભાગ પ્રમાણુ છે તે.

૨ સંક્ષેપથી આ પમાણુ—સં પર્યાપ્ત સં અપર્યાપ્તાના આયુ રહિત ૭ કર્મબંધમાં જઘં અણાધા અલ્પ (અન્તમું), તેથી અણાધાસ્થાનો

અવતરણ—એ પ્રમાણે અવતરણક્રમ ઠીકને ઠીકે સ્થિતિબંધના અધ્યવસાયસ્થાનોની પ્રરૂપણા કરવાની 'છે, એમાં ત્રણ અનુયોગ છે, તે આ પ્રમાણે—૧ સ્થિતિ અનુયોગ, ૨ પ્રકૃતિ અનુયોગ, ૩ જીવ વર્તનના અનુયોગ, તેમાં સ્થિતિ પ્રરૂપણા પણ પ્રગણના અનુકૃષ્ટિ અને વીધમન્દતા એમ ત્રણ પ્રકારની છે, ત્યાં પ્રથમ પ્રમણના [કરેક સ્થિતિબંધમાં સ્થિતિબંધહેતુમૂલ અધ્યવસાયો—કયાયોદ્યો કેટલા કેટલા છે? તેની સંખ્યા] કહે છે—

અસંગુણ (અન્તર્મુંદીન ૨૦૦૦-૩૦૦૦-૭૦૦૦ વર્ષ પ્રમાણ ઈત્યાદિ), અમાધા કહેવું પણ તેટલું જ છે, તેથી ઉત્કૃષ્ટ અમાધા વિશેષાધિક (સ પૂર્ણ ૭૦૦૦ વર્ષ ઈત્યાદિ), તેથી દિગુણદાનિરચાનો અસખ્યગુણ (પશ્યો-પ્રથમ વર્ષમૂલાસખ્યભાગપ્રમાણ), તેથી એક અન્તરનાં રચાનો અસંગુણ, (અસખ્ય પશ્યવર્ષમૂળ પ્રમાણ), તેથી અર્થકેક અસંગુણ (પશ્યાસખ્યભાગ પ્રમાણ), તેથી જન્મ-સ્થિતિબંધ અસંગુણ (અન્તા ક્ષ-કે-સાગરો), તેથી સ્થિતિરચાનો સખ્યાતગુણ (અન્તર્મુંદીન ૨૦-૩૦-૭૦ ક્ષ-કે-ઈ-સા-ઈત્યાદિ), તેથી ઉ-સ્થિતિબંધ વિશેષાધિક (પૂર્ણ ૨૦-૩૦-૭૦ ક્ષ-કે-ઈ-સા-ઈત્યાદિ).

સંશિપચે- તથા અસ-૫ચે- પર્ણાસના આયુષ્ય કર્મમાં ૧૦ મોક્ષતુ અવતરણક્રમ-જન્મ-અમાધા અવપ (અન્તર્મું), તેથી જન્મ-સ્થિતિ બંધ સખ્યાતગુણ (૨૫૬ આવધિકા), તેથી અમાધાસ્થાનો સખ્યગુણ (અન્તર્મું દીન પૂર્ણકેવલનો ત્રીજો ભાગ), તેથી ઉ-અમાધા વિશેષાધિક (પૂર્ણકેવલનો ત્રીજો ભાગ પૂર્ણ), તેથી દિગુણ દાનિરચાનો—નાના અન્તરો અસંગુણ (પશ્ય પશ્ય વર્ષમૂળના અસખ્યાતયા ભાગ પ્રમાણ), તેથી એક અન્તર અસખ્યગુણ (અસખ્ય પશ્યવર્ષમૂળ પ્રમાણ), તેથી સ્થિતિરચાનો અસખ્યગુણ (૨૫૬ આવધિકા રહિત ૩૩ સાગરો), તેથી ઉ-સ્થિતિબંધ વિશેષાધિક (પૂર્ણ ૩૩ સાગરોપમ). અર્થિક અમાધા કહેવું અને અર્થકેક અવતરણ-ક્રમ નથી તેવું કહેવાનાવરણીયાદિવત્ સમય સમય દીન અમાધાએ એકેક સ્થિતિ કહેવું દીન દીન માત્ર એ અનુક્રમ આયુષ્ય કર્મની અમાધાને અચે છે જ નહિ, કારણ કે આયુષ્યની અમાધા ઉ-સ્થિતિબંધાધિકમાં અનિશ્ચિત (જન્મ-મધ્યમ ઉત્કૃષ્ટ ત્રણે પ્રકારે) હોય છે માટે.

દિગુણનાત્રયી એ સંશિપચે- પર્ણાસાદિ જીવોદમાં ૧૦ મોક્ષતુ અવતરણક્રમ દર્શાવ્યું, તેના જીવોદોર્મ વચિને અનુસારે નવજીવ

અસંખ્યાતમા ભાગ જેટલાં છે ॥૮૪॥ इति निपेकस्थान प्ररूपणा ॥

॥ स्थितिस्थानोमां अवाधाकंडक प्ररूपणा ॥

मोत्तूण आउगाइं समए समए अवाहहाणीए । पल्लासंखियभागं कंडं कुण अप्पवहुमेसिं ॥८५॥

मुक्त्वायुष्कानि समये समयेऽवाधाहानौ पल्यासंख्येयभागं कंडकं (हीनं) कुरु अल्पवहुत्वमेपाम् ॥८५॥

અન્વયાર્થઃ—આઉગાઈં=ચાર આયુષ્યને મોત્તૂણ=વર્ણને સમए સમए=એકેક સમય અવાહહાણીए=અગાધાહીન હીન થતાં પલ્લાસંખિય-
ભાગં=પદ્યોપના અસંખ્યાતમા ભાગ પ્રમાણુ કંડ=એકેક કંડક હીન કુણ=કરો-કરવું. ઈસિં=એ સ્થિતિ સ્થાન આદિનું અપ્પવહુ=અલ્પ-
બહુત્વ આ પ્રમાણુ છે. ॥૮૫॥

ભાવાર્થ—ચાર આયુષ્યને છોડીને શેષ સર્વ [૧૧૬] કર્મની અગાધાનો એકેક સમય ન્યૂન થવા સાથે સ્થિતિબંધમાં પદ્યોપમના
અસંખ્યાતમા ભાગ પ્રમાણુ એકેક કંડક ન્યૂન ન્યુન થાય છે. હવે એ સ્થિતિબંધાદિ સર્વનું અલ્પબહુત્વ કહેવાય છે ॥૮૫॥

૧ અગાધા વર્ણને શેષ સર્વ સ્થાનો નિપેકસ્થાનો કહેવાય,

૨ ભાવાર્થ એ છે કે—ઉં સ્થિતિબંધમાં ઉં અગાધા હોય, તેથી સમયહીન સ્થિં બંધમાં પણ તેજ ઉં અગાધા, યાવત્ પદ્યાસંભાગ
હીન સ્થિતિબંધ સુધી તેજ ઉં અગાધા હોય, તેથી એક સમય હીન દ્વિસમયહીન યાવત્ પદ્યાસંભાગ હીન સ્થિતિબંધમાં સમય હીન ઉં
અગાધા હોય, એ પ્રમાણુ બંધં સ્થિતિબંધ સુધીમાં કંડક કંડક હીન સ્થિતિબંધે સમય સમય ન્યૂન અગાધા જાણવી. અર્થાત્ પદ્યોના અસંભા
ભાગ સુધીની સ્થિતિઓની અગાધા એક સરખી હોય છે.

